

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

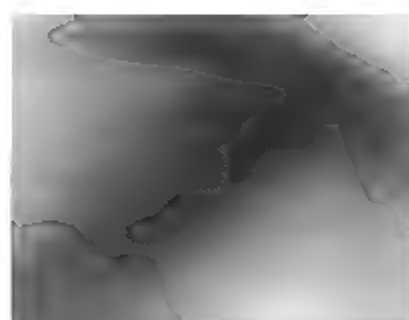
1830

A.

.

K,

IES-

6000051421

28

300.

6000051421

28

300.

11

110

11

11

11

11

11

6
H O S E A S

1830

P R O P H E T A.

INTRODUCTIONEM PRAEMISIT,

VERTIT,

COMMENTATUS EST

JOANNES CHRISTIANUS STUCK,

**PHILOS. D. AA. LL. MAG., SACRORUM APUD CAVERTITIEN-
SES IN SAXONIA MINISTER.**

L I P S I A E

P R O S T A T A P U D C. H. R E C L A M.

1828.

300.

1681

ANNO DOMINI 1681

Prooemium.

Duo potissimum erant quae cum in eo essem ut opus hoc meum exegeticum in vulgus emitterem, maximopere sum veritus, scilicet ne aut post tot tantorumque virorum prophetam Hoseam interpretandi conamina, superfluum aliquid suscep- rim, aut ubi eorum conamina mihi non- dum suffecisse visa fuerint, arrogantiae mihi culpam contraxerim. Vicit tan- dem pium animi desiderium, ut in quo amore et reverentia erga sacerrima SSae monumenta per omnem meam vitam elaboraverim, nimirum ut magis ma- gisque eorum sensum et significationem ab omni partium studio liber intellige- rem, civibus meis proponerem atque ab iis edocerer, utrum ea ratione, qua opus meum perfecì, et ipse propius ad

*

verum scriptorum sacrorum sensum accesserim, et mecum bene de Vetere Testamento sentientes adduxerim, nec ne.

Duplex est modus sacros Hebraeorum prophetas tractandi, vel ut luce per Christianam religionem hominibus accensa eorum sensus et vis quaeratur, utque omnia eorum dicta, sententiae atque praecepta et ad verbum et allegorice cum historia dogmatibusque N. T. prorsus consentire iubeantur, vel ut ex iis via et ratio cognoscatur, qua gens humana inde ab infimis culturae primordiis ad felicissimum Iesu Christi aevum praeparata atque educata sit, utque sic magis magisque intelligamus, qui fieri potuerit, ut novi foederis institutio non violento et humanas cogitationes excedente Dei actu hominibus contingerit. Ita vel Vetus Testamentum e Novo, vel Novum Testamentum e Vetere interpretes illustrarunt. In illo pii patres ecclesiae Christianae usque ad saeculum praeteritum versati sunt; huius causam gesserunt recentiores theologi. Idque vario successu. Quemadmodum enim illi Novi et Veteris Testamenti rem saepenumero ita inter se miscuerunt, ut postremo nil nisi caeca dogmatum ecclesiae antiquitate sancitorum admiratio relinqueretur, sic no-

strorum studia nonnunquam Iesu Christi aevum a Mosis et prophetarum aetate ita separarunt, ut de neutro haberent, quid probe statuerent.

Mihi quidem omnis institutio Veteris et Novi Testamenti unum continuum et in se cohaerens divinae providentiae opus esse videtur. Cuius ut saluberrimum humanisque rebus accommodatissimum et consilium et processum probe existimemus, ante omnia eius ministros interpretesque divinitus quidem ductos verum temporum vicissitudinibus obnoxios pia reverentia et sedulo studio cognoscamus necesse est. Qua de causa scriptorum sacrorum peculiaris sentiendi et intelligendi ratio pervestigari debet, ita tamen, ut quae fuerit vis antiquiorum magistrorum temporumque in excitandis illorum animis, diligenter ponderetur. Tali modo omnes Graecorum et Latinorum scriptores tractamus. Postquam enim ingenium unius cuiusque percepimus, quae quisque temporis, magistris et disciplinis debuerit, perscrutamur, cum reliquis eius aevi monumentis comparamus, ut denique aptum et verum de eo existat iudicium. Eadem est divini spiritus scriptores sacros impellentis sana admiratio, ut intelligamus, quomodo is viribus vicibus-

que humanis usus fuerit ad eas cogitationes, mores et spes procreandas, quarum ope paullatim animi verae emendationis Deique gratiae per Christum nobis reconciliandae compotes fieri poterint. Gens enim humana nullo temporis momento saltu aliquo inopinato et non praeparato ad meliora evecta est. Christiana religio ipsa triumphos de vitiis, erroribus et miseriis tunc demum agere potuit, cum pluribus saeculis interiectis temporum occasio multorumque piorum virorum studia accederent. Nec Iesus Christus munus praeclarissimum perficere potuisset, nisi iisdem praesidiis fuisset adiutus.

Scripta V. T. fontem nobis aperiant, unde Iesu Christi salutaris institutio fluxerit. Pingunt parva primordia, e quibus vera et Deo accepta pietas excrevit, pingunt fundamenta et rationes, quibus proborum hominum cum Deo se reconciliandi studium nitebatur, pingunt desideria divinae gratiae et redemptionis inter tot tantasque calamitates enata, pingunt varios casus, quibus mentes quondam summis erroribus obcaecatae ad meliorem Dei cognitionem magis magisque evectae sunt.

Hominum ingenium ut primum vires sentire coepit, nil ardentius habuit

nisi ut de causa, origine, consilio et fine omnium rerum cogitaret. Ut enim ipsa hominis ratio, ab omni dementi casu eventibusque fortuito ortis vitam felicitatemque redimens, consilio res suas ducere et ad optimum successum volvere operatur, ita in instituendis omnibus rebus rationem aliquam supremam omnia consilio et vi perfectissima efficientem et gubernantem non poterat non suspicari. At duplex fuit via ab hominibus inita: altera eorum, qui de rerum auctore et gubernatore dissererent, in modum, quo omnes res ab eo creatae cum eo coniunctae essent et ab eo regerentur, inquirerent, inventa in qualemcunque vel philosophicum vel mysticum ordinem redigerent; altera eorum, qui in simplicissimis notionibus iisque ad instar indolis humanae formati subsisterent, verum supremi numinis vi et magnificentia animo percellerentur, id vel timore tremoreque colebant, vel pietate sibi propitium reddere studerent. Illa res divinas tractandi ratio in regiones occidentales migravit. Phoenices, Aegyptios et Graecos auctores habuit; haec in oriente radices egit, Omnis institutio sacra et politica Iudaeorum tali fundamento gaudet. Abrahamus pia observantia Deum revereba-

tur. Animo eius infixæ erat persuasio, se suasque res a numine sibi suisque amico regi, nec amplius de eius natura et indole quaerens in omnibus suis fatis eius vim et efficaciam agnoscebat, cum eo colloquebatur, carissima sibi ei committere promptus paratusque quamquam maiestatis eius portentis penitus commotus tamen fide et spe quaelibet bona sibi ab eo esse impetranda credidit. Quem de Deo cogitandi eumque pio animo colendi modum quasi splendidissimam hereditatis posteris reliquit partem. Nec postea exstirpatus est; quin ipse nepos Iacobus, postquam varios aliarum gentium de summo numine errores degustaverat, ad pium animi sensibus ac benefactis exhibendum Deo cultum rediit. A nemine autem eius posterorum ita civibus commendatus et necessarius factus est, quam a Mose, qui totus in eo elaboravit, ut omni subtili arrogantique divini numinis pervestigatione, quam ab Aegyptiis didicerant, animis suorum evulsa summa et pietate et reverentia et fide ad Deum admoverentur. Itaque Deum omnibus docuit vi et efficacia esse notissimum, natura autem et essentia prorsus ignotum, nec ullo signo imagineve comprehendendum, et quemadmodum eum

genti suae peculiari modo propinquum et propitium exhibuit, ita domicilium divinae sanctitatis et in describendo, et in constituendo aliquo eius exemplo, nimirum tabernaculum sanctum exstruendo, tantis terroris arcanorumque rituum mysteriis circumdedit, ut vulgo nunquam accessus ad Deum patere posset.

Talibus de Deo sentiendi cogitandique modis e Mosis consilio propterea omnis reipublicae institutio nitebatur, quod pietas inde orta aptissima ipsi visa erat ad robur civium excitandum et confirmandum. Pietate enim illa effectum iri opinatus est, ut fiducia et fortitudo animis infunderetur, ubi in acie esset conflictandum, ut concordia servaretur, ubi de salute publica esset deliberandum, ut caveretur, ne corpora libidinosi moribus lascivorum barbarorum exhausta praeda fierent insidiantium hostium, ut amor patriae incenderetur, ubi in magnis periculis versarentur, ut nominis gloria et celebritas etiam bonorum morum fama augeretur, ut leges ab omni violatione tutae vindicarentur, ubi seditiosi homines fundamenta rei publicae evertere studerent. Omnibus de republica bene sentientibus id curae cordique fuit, ut illam pietatem vel tue-

rentur, vel ubi debilitata esset, restituerent. Sed temporum vicibus Moses eiusque institutiones oblivioni traditae sunt, errores terram sanctam intrarunt, mores depravati, leges neglectae sunt. Tunc perniciēs reipublicae contento gressu sequebatur. Abrahami posterī ante victores ab hostibus victi sunt, publica securitas aufugit, barbari et urbes et opes et cives ceperunt, reges sibi tributarios fecerunt, dissidia et interni motus miseriam auxerunt, gens stupida et desperans in interitum ruere coepit. Tantis rerum calamitatibus nil restitit nisi quod pauci probi homines adhuc superstitēs, Mosaicarum institutionum sagacissimi tutores, causam malorum suis ostenderent, quod et reges et sacerdotes et plebem iterum iterumque ad pristinam patriamque pietatem provocarent, quod exemplis ex historia patria desumptis monita sua confirmarent, quod spem adnecterent fore ut Dei auxilium populo restitueretur, modo ad eam formam et indolem redirent, quam solam Deo placere iam dudum a sanctis viris monitum fuisset.

Harum adhortationum monumenta in prophetis Veteris Testamenti habemus. Earum ratio et indoles non ea est, ut novi aliquid doceant utque de

rebus divinis philosophice disserant, sed ut populo notissima suo modo exponant. Cum enim omnis de Deo cogitatio in eo consisteret, ut simplicissimis dogmatibus sensus timoris, fiducia et amoris erga eum excitarentur, prophetae quoque in orationibus nil gravius exhibent nisi animum illis sensibus commotum. Commotionis autem occasionem et fata reipublicae et mores civium prae-buerunt. Hi indignationem eorum, propterea quod natio tantopere a Deo amata Deique benevolentia tecta tantâ insania et improbitate Deo adversari posset, illa et querelas de eo, quod mutari non poterat, et metum maiorum calamitatum deperdito populo imminentium, et spem fore ut in melius tandem eorum res resituerentur, excitarunt. Cum autem in re ipsis sacerrima versarentur, non mirum est quemque suo modo commotum omnia poetice et vidisse et descripsisse et pinxisse. Ut rem planam et centies dictam civibus suis commendarent, fervor animi, gravitas orationis, elegantia imaginum accederet necesse erat. Eo modo curas et vota sua proponentes sanctam divini numinis vim sibi inesse senserunt, et, quod etiam a Graecis poetis non alienum erat, Dei impetum esse probarum et grandium cogitationum gra-

vem et efficacem significationem, id suis orationibus singulari modo tribuerunt, idque Novi Testamenti effatis gravissimo modo confirmatum esse neminem latet.

Itaque opera prophetarum vere poetica appellantur, siquidem grandes eorum de Deo deque salute publica cogitationes non ex eruditionis sed ex intimi atque divinitus excitati animi fonte hauriuntur, sublimi sermone edicuntur, imaginibus exornantur semperque ad excitandos pudoris, pietatis et spei sensus proponuntur. Ut autem quae unusquisque sacrorum vatum voluerit probe intelligantur, et ad linguam qua scripserint, et ad ingenium singulorum scriptorum, et ad occasionem quam status reipublicae temporumque necessitas iis suppeditaverit, denique ad relationem quae inter eorum scripta et institutiones sacras, maxime monumenta antiquorum sacrorum scriptorum, intercesserit, sedulo respiciendum est.

Periculum facturum meam qualemcunque partem ad interpretationem nostrorum mihi quoque sanctissimorum auctorum conferendi, e catalogo vatum selegi Hoseam, et quoniam primum omnium fuisse putaverim qui monumenta reliquerit, et quoniam simplex eius om-

nem antiquitatis venustatem involvens
pingendi et scribendi ratio mihi prae
ceteris placuerit, et quoniam multa esse,
quae etiam nunc de eo dicenda et com-
mentanda restent, senserim. Plures qui-
dem habui praevios interpretes, quibus
quae debeo gratissimo animo prosequor.
Imprimis in iis quae ad historiam in-
terpretationis pertinent, habui ducem Il-
lustrissimum Nostratem Rosenmuellerum,
cuius sollertissimum et doctissimum stu-
dium viam mihi ita stravit, ut saepe-
numero vestigia eius sequi mihi in me-
am rem suffecerit. Ubi fontes eius in-
spicere e literarii mei apparatus penuria
non licuit, respectus autem ad eos mihi
labore dignus visus est, eius praeclarum
opus, Scholia in V. T. Part VII. Vol. I.,
citavi. Ceterorum de interpretatione me-
ritorum antiquioris et recentioris aevi
scriptorum a me laudatorum nullum
non perlegi, nisi Sebastianum Schmid-
tium, cuius Commentarium in prophe-
tiam Hoseam 1687. invenire non potui.
Cum tamen saepius eius verba repetie-
rim, id e glossis marginalibus I. H. Mi-
chaelis ad editionem V. T. Halae 1720.
me fecisse profiteor, qui magna diligentia
et reverentia commentarium eius lauda-
re solitus est. In quo id moneam, me
brevitatis causa fere semper nude Schmid-

tium et Michaellem nominasse, ut ab al
interpretibus alter a Johanne Schmic
alter a Johanne Davide Michaelle sec
neretur. Eiusdem I. H. Michaelis edit
ne V. T. et in commentandis Hoseae
ticiniis et in locis sacris V. T. cita
dis usus sum.

Restat ut modum exponam, quo
in tractatione mea spectavi. Id en
egi, non ut doctam et omni apparat
eruditionis philologicae Orientalis e
structam, sed popularem e mente va
veterumque scriptorum sacrorum co
sensu petitam interpretationem exhib
rem. Itaque quod ad linguarum Orie
taliu cognitionem pertinet, hanc m
xime tenuem operis mei virtutem
se probe sentio. Viri Illustrissimi, c
earum eruditione excellunt, facile int
ligent, me fere nunquam mihi soli fist
in illas regiones sublimiores ascendis
et mihi ignoscant, quod in sedibus m
solitariis, in quibus a literarum fel
commercio remotus hucusque stud
meis privatis vacavi, eorum eruditione
aequare non possum. Quantum ve
mihi licuit, ut linguae Hebraicae sc
entia instructus in publicum proced
rem, in eo omni studio elaboravi.

Porro ingenium et rationem script
ris sentiendi et de sua re cogitandi c

gnosceret studiū. Quae animū eius movisse curae et spes ex omni vaticini-
rum eius libro intelliguntur, eas ita il-
lustrare et componere conatus sum, ut
in singulis locis simplicissimus idearum
et sententiarum nexus cum omni mo-
do eius disserendi inveniretur. Qua in
re potissimum in id inquisivi, quod ora-
tionis vel, ut ita dicam, poeseos genus
ipsi maxime placuerit, unde et quomo-
do colores, imagines et reliqua orna-
menta composuerit, ne speciale pondus
in verbis quaeramus, ubi poematis for-
ma levis et, ex Lowthii verbis, modica
est, neque contra humilis et vulgaris
oratio substituatur, ubi sublimior animi
exultatio ex omni sententiarum nexu
emicat, neque gnomice et, ex Hieronymi
verbis, commatice eum locutum esse su-
picemur, ubi omnia facile, sed subtili
modo inter se cohaerent. Ex quo fa-
ctum est, ut prophetam nostrum non ex
verbis et meris commatibus, sed ex tota
orationis serie captui lectorum proposue-
rim, verba autem et commata ita tra-
ctaverim, ut eorum vis et significatio ma-
gis e vatis ingenio; quam e critica dis-
quisitione de eorum etymologia et ana-
logia intelligeretur. Idioma enim lin-
guae ita antiquitatis simplicitate signa-
tum est, ut omnino nunquam interpre-

tum de eius vi et potentia consensus
oriri possit, nisi ab illa anxia subtili-
tate, qua recentiores linguas tractamus,
recedatur. Nec possum non Lowthii gra-
vissima verba hic repetere: „Ab hoc erro-
re,“ inquit, „semper cavendum est, et in-
commoda compensanda sunt, nec modo
perdiscendus eorum sermo, mores, ritus,
disciplinae, sed intimi etiam sensus per-
vestigandi, cogitationis modi nexusque
eruendi, eorum oculis ut ita dicam cer-
penda sunt omnia, eorum opinionibus
aestimanda, id denique enitendum, ut
Hebraea quantum fieri potest tanquam
Hebraei legamus. Idem propemodum
hic nobis faciendum est, quod Astro-
nomi solent in ea suae disciplinae parte,
quam vocant comparativam: qui, ut
clariorem in animo forment imaginem,
et totius mundi et singularum eius par-
tium fingunt sese universum obire et
perlustrare, de alio planeta in alium mi-
grare, et uniuscuiusque paulisper incolas
fieri, atque ita clare contemplantur et
accurate aestimant quid quisque sibi
habet proprium, cum ex loco, celerita-
te et satellitio suo, tum ex conspectu
ceterorum, quale et quam diversum
cuique mundi spectaculum pro diverso
cuiusque situ exhibetur. Similiter is
quoque, qui poematum Hebraeorum

proprias et, interiores elegantias perpicere velit, ita se comparet oportet, ut sese putet eodem in loco positam quo ii, quorum causa ea scripta sunt, aut qui ipsi scripserunt, ut cogitet, non quas rerum imagines suo promtus animo iam offerant certae quaedam voces, sed quaenam Hebraeo iis temporibus in ea regione constituto, easdem dicenti et audienti obversari lebuissent. Quoad id poterit consequi,atenus vim earum et potestatem intelliget. Id quidem in multis difficile erit, in nonnullis nullo modo fieri poterit. In omnibus tamen unice erit spectandum, ac praecipue in iis locis, qui maxime figuris exornantur.“ Vid. Cowth. de sacra poesi Hebraeorum ed. ips. 1815. pag. 55. 56.

Statum imperii et conditionem civium non minori studio persecutus sum, ut quae voluerit vates intelligerem. Prophetæ sacri omnem scribendi et disserendi materiem e temporum ratione petiverunt. Anxietas animi iis orta est e misera conditione reipublicae olim florentissimæ tunc maxime deperditæ. Omnis civitatis institutio cum cultu divino a Mose instituto arcissime cohaeret, et mole Iacobiticae pietatis perruta omnes calamitates instar elluviei

in terram patriam effusae sunt. Ut res patriae restituerentur, illae moles reparandae erant; qua autem ratione id fieri posset, id historiam sui temporis secuti docuerunt. Porro omnium piorum Abrahami posterorum spes non universales erant, sed tantum patriae e patriis calamitatibus ortae, memoria superiorum temporum sustentatae et ad patriae gloriam directae. Temporum vicibus spes illae vel auctae vel labefactatae sunt, et quamvis nunquam collaberentur, tamen variis formis et modis inter patriae fata mutatae sunt. Ut autem sensus et directio earum capiatur, probe secernendum est, quae mala tempora vates minati sint, et quae bona promiserint. Denique prophetarum ordo ita intextus erat in reliquas civitatis gubernandi provincias, ut principes eorum auctoritate uterentur, ut ipsos reges adire, eos vituperare, ad Iehovae iudicium provocare, consilia iis dare valerent. Ahab, maxime improbus rex Israelitarum, Eliam veritus iussa eius pati dignatus est. Eadem diligentia eius filii Elisam reverebantur, cuius tanta erat dignitas, ut evectionis Iehu in thronum Samariae auctor esset. In tanta prophetarum vi et auctoritate, cum propius ad solium regis vocati divinae voluntatis interpre-

tes haberentur praesertim ubi eloquentia, ingenio et virtute excellebant, nec intima rerum publicarum cognitio eos fugere, nec summae rerum moderandae studium deesse poterat. Itaque eorum quae nobis supersunt orationes peculiarem quendam characterem eumque politicum prae se ferunt. Non enim modo vulgus docere et emendare, sed ad id eniti studuerunt, ut reges, principes, sacerdotes ad sanam mentem reducerentur. Cuius consilii ut compotes fierent, iterum occasio dissertationum e vicibus publicis et e factis gestisque maximam vim in res patriae exercentibus repetenda erat. Saepe quidem evenit interpreti, ut has vices investigaturus in caliginosam noctem abripi videatur, utque quae fata illorum temporum tulerint, magis e cantibus et sermonibus sacrorum scriptorum modo simili vero divinare, quam e certis historiarum testimoniis eruere cogatur. Verum licet pauca et exigua sint, quae ita inveniuntur, tamen nullo modo sunt negligenda. Qua ratione autem Hoseas factorum Israelitici et Iudaici regni respectum habuerit et quomodo eorum gravitate et periculis ad sua vaticinia suo modo edicenda provocatus fuerit, id paucissima, quae nobis in libris historicis re-

licita sunt, vestigia secutus exponere studui, nec melius sermonum eius sensus et vis intelligi posse mihi videtur, quam si ita historiae luce eos perlustramus.

Denique consensus vatum cum scriptis priorum sacrorum virorum maximi momenti est ut ponderetur. Vatibus monumenta illa tantae auctoritatis erant quantae nobis omnia scripturae sacrae monumenta. His innitebantur, haec semper coram oculis habebant, eaque in omni rerum discrimine consulere solebant. Primordia gentis Iacobiticae mythis erant circumvoluta, qui ubique posterioribus scriptoribus materiam et explicandi et ad suam rem transferendi et arcanum sensum perscrutandi supeditaverunt. Hic sollerti negotio sed quilibet suo more versati sunt. Cogno-
verant familiam Abrahae, ex qua magna natio processerat singulari Dei benevolentia tecta, miraculoso auxilio a minimis initiis ad maxima incrementa evecta. Quid mirum eos exemplis inde petitis usos esse et ad novam spem animis suorum excitandam, et ad eam pietatis fiduciaequae indolem describendam, quae sola et olim praeclarissimos fructus tulisset et nunc eosdem latura esset. Prae ceteris scripta Mosis, leges ab eo promulgatae, minae ab eo pro-

latae non tantum ipsorum manibus, sed memoriae erant reconditae. In omnibus significationem divinae voluntatis summa reverentia colendam intelligebant, idque eo certius, quo praeclarius omnia illis scriptis contenta eventu fuerant confirmata. Genti bene fuerat quoad legibus Mosis se subiecerat, male ut primum, ab iis declinaverat. Ita auctoritas illorum scriptorum in dies aucta erat, nec melius quid se proferre posse vates intellexerunt, quam ut iterum iterumque populum ea sentire cogitareque monerent, quae iam dudum a Mose essent significata. Quibus diligenter ponderatis saepenumero eveniet, ut in locis vexatissimis et impeditissimis, ut videtur, argumenti nil nisi monita Mosis recitata temporibusque adaptata reperiamus. Qui respectus ad antiquissima superioris foederis monumenta praeterea nos docebit, quomodo animus vatum experientia et diuturna de rebus sacris meditatione excultus compedibus pristinae imperfectae et ut ita dicam politicae pietatis ruptis ad meliorem de Deo sentiendi rationem evehi conatus fuerit. Quae autem mihi ea in re notatu digna visa sunt, ea sedulo collecta et in introductione et in commentario ipso exhibui.

Dum autem hunc in modum inceptis satisfacere studueram, nimirum ut prophetam nostrum populari et simplici modo tractarem, opus meum ad maiorem magnitudinem excrevit quam ipse et expectaveram et volueram. Idque potissimum propterea, quoniam nonnunquam in historiam interpretationis locorum vatis nostri difficiliorem excessi, adeo criticam aliorum interpretum recensionem exhibere non dubitavi. Istius tractationis has causas habui: alteram, ut iuvenibus, a quibus legi optem, unde factum sit, ut quaedam usitatiores de vatis ingenio et sententia cogitandi rationes praevaluerint, ostenderem, utque ita eos monerem, ne in verba alicuius magistri iurarent, vel si mea sententia non omnibus probaretur, ut iis aliam vatis sensum inveniendi viam ingenue aperirem; alteram vero, ut caverem, ne negotium meum cum negligentia quadam erga aliorum doctissimorum virorum monita suscepisse viderer, utque iis maximam meam reverentiam testificarer, vel eorum auctoritatem meam qualemcunque interpretationem confirmaturus, vel ab iis recedere coactus modestissime dubia mea prolaturus. Sunt interpretes et quorum auctoritas in ecclesia nostra antiquitatis existimatione nitatur, et quorum erudi-

nis praestantia cum magno et pio eorum res divinae nostrae religionis tuendi studio eandem auctoritatem bene mereantur. Illorum habemus praesertim tres, interpretes Alexandrinos, paraphrasin Valdaicam Ionathanis, Hieronymum, ad summum auctoritatis fastigium in eccle-

Christiana evectos. Eorum ope usus sum, ubi loci difficiliore ubique circumspicere iusserunt, ut tandem ad simplicissimum et vati maxime consentaneum interpretationis punctum pervenire possem; verum notavi eos ubi cavendum erat, ne eorum indubitati errores, libus et linguam et ingenium vatis seiorasse significant, omne interpretationis negotium depravarent et corrumparent. Recentiorum inde a Luthero recte et eleganter vates interpretandi studia, temporum vicibus et eruditionis incrementis adiuta, in dies feliciori processu gavisa sunt. Quae ex eorum conitibus mihi notatu dignissima visa sunt, attuli, et quamquam nec prorsus nec propter iis assentiri potui, tamen et in iis, quae aliter sentio, me plura eorum lucibusuisse nunquam oblitus sum. Viri in defuncti meritorum praemia praestantissima et immortalitatis suae gloriam coelestem nacti sunt. Viris autem Illustrissimis adhuc interpretationis operae vivido et felicissimo studio

incumbentibus, Eichhornio *), Kuinóelio Boeckelio, Rosenmüllero, Gesenio, de Wettio, gratias pro meritis omni qua pars est observantia et pietate refero. Quocumque autem opus meum attinet, id Ipsorum et reliquorum Eruditissimorum Virorum criticæ disquisitioni censuraeque subiicio.

Faxit Deus ut amor et labor, quibus hoc meum opus exegi, fructibus non careat, utque monumenta sacra veterum prophetarum in dies cariora fiant omnibus, qui docendis emendandisque hominibus et munere et ingenio et eruditione prospicere vocati sunt. Sunt enim illa monumenta et manent divinae sapientiae fontes, quorum cognitione destitutus nemo vim et magnitudinem institutionum per Christum absolutarum nec cognoscet nec sentiet. Equidem vero ab opere incepto non discedam, atque si quem aggressus sum poetas sacros tractandi modum, is Viris Doctis probatus fuerit, otium meum in id impendam, ut reliqua quoque monumenta imprimis *Minorum*, qui dicuntur, *Prophetarum* ea quae contigerit sollertia et rerum sacrorum cognitione illustrare pergam.

*) Hic quoque praestantissimus Vir, dum opus meum imprimebatur, omnibus flebilis ad superos abiit. Ἀναπαύεται ἐκ τῶν κόπων αὐτοῦ· τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ.

Conspectus operis.

Introductio.

	Pagina
De historia Hoseae eiusque temporis	1.
De ingenio et indole vaticiniorum Hoseae	13.
De argumento vaticiniorum Hoseae	24.
De singulis vaticiniorum Hoseae partibus	42.
De modo scribendi vatis observationes philologicae	99.
De historia vaticiniorum Hoseae	129.

Commentarius.

scriptio operis.	140.
cap. I, 2 — II, 3.	142.
- II, 4 — 25.	168.
- III, 1 — 5.	193.
- IV, 1 — 14.	207.
- IV, 15 — V, 9.	231.
- V, 10 — VI, 3.	256.
- VI, 4 — 11.	269.
- VII, 1 — 7.	281.
- VII, 7 — 16.	293.
- VIII, 1 — 10.	305.

XII.	Cap. VIII, 11 — IX, 7.
XIII.	- IX, 7 — 9.
XIV.	- IX, 10 — 17.
XV.	- X, 1 — 15.
XVI.	- XI, 1 — 11.
XVII.	- XII, 1 — 15.
XVIII.	- XIII, 1 — 15.
XIX.	- XIV, 1 — 10.

Tabula chronologica rerum ad vi-
tam et sermones Hoseae perti-
nentium.

IN VATICINIA HOSEAE INTRODUCTIO.

I.

De historia Hoseae eiusque temporis.

„Qui veritatem,“ ait Lactantius div. institt. l. 4. c. 5., „studet comprehendere, non modo intelligendis prophetarum vocibus, animum debet intendere, sed etiam tempora, per quae quisque illorum fuerit, diligentissime inquirere, ut sciat, et quae futura praedixerint et post quot annos praedicta completa sint.“ Valet igitur temporum cognitio ante omnia ad fidem prophetis habendam. Ex historia evincitur, utrum illi libri, qui nomina celebrata vatum sacrorum in fronte gerunt, ad tempora, in quae incidere feruntur, vere pertineant necne. Divinitus inspiratos eos tum demum censemus, ubi temporum ratio cum omni nexu prophetiarum facili et simplici modo consentit, spurios contra iudicamus, ubi is consensus vel vi extorqueri debet, vel nusquam inveniri potest, ubi mores, res gestae, instituta pu-

blica in iis commemorata plane aliud saeculum aliumque populum produnt. Verum ut fides eorum ab historia pendet, ita et eorum intellectus eundem habet fontem. Omnes enim vates et a temporibus, quibus vixerunt, occasionem scribendi petiverunt, et ipsi fecerunt vel ad temporum mores formandos, vel ad salutem publicam prospiciendam, vel ad res cura consiliove suo sublevandas. Scripta igitur et effata eorum peculiari modo temporum vicibus originem debuerunt, qua de causa sine luce e temporum historiis adpersa nullo modo perspicui possunt. Omnes autem in intelligendis prophetis difficultates nos fugerent, si plura eorum historiae haberemus documenta.

Sed ubique eius fontes parci et impuri fluunt. Quod vatem nostrum attinet, de eius historia nullum documentum historicum superest, nisi inscriptio fasciculi effatorum: „Effata Iehovae, quae contigerunt Hoseae filio Beeris, temporibus Usiae, Iothami, Abasi, regum Iudae, et temporibus Ierobeami filii Iohasi, regis Israelis.“ Quae inscriptio si orta esset ab auctore ipso, fortasse aliquid habere videremur, quo niti possemus. Tum enim ex ea appareret, Hoseam maximam certe partem vaticinia sua edidisse in regno Iudaico, quoniam admodum accuratus fuerit in describendis rebus Iudaicis, res contra Israelitarum *ὡς ἐν παρόδῳ* levi tantum notula attigerit. Fuerunt adeo, qui hoc modo de eo statuerent eumque vitam in Iudaicis tribubus degisse mallent. Verum ut S. V. Rosenmüller in prooemio ad Hoseam p. 26. bene monuit, huius argumenti omnino nulla est vis. Apparet enim ex toto prophetiarum Hoseae volumine, ipsi intimum commercium cum

Israelitis fuisse. Novit mores populi cap. 4, i. 2. 18. 6, 8. 10. 7, 14. 9, 9. 13. 10, 13. 12, 9., novit mores sacerdotum cap. 4, 15. 6, 9. 9, 8., novit mores regum et principum cap. 5, 10. 7, 3 — 5. 9, 15.: quae quidem omnia eum fu-
gissent, nisi diutius et civis inter eos commora-
tus fuisset. Maioris etiam momenti est intimus
amor erga hunc miserum populum, quem quae-
vis pagina vaticiniorum loquitur. Licet enim acer-
rime invehitur in Israelitas, inculpans eorum
mores, detegens eorum flagitia, semper redit ad
preces ardentissimas, ut tandem salui suae con-
sulant cap. 2, 4. 6, 1 — 3. 10, 12. 12, 7. 14, 2. 3.,
ad significationem curae pro salute publica cap:
2, 4 — 25. 5, 13 — 15. 9, 3 — 6. 10, 7., ad ape-
riendum animum spe meliorum temporum ex-
hilaratum cap: 2, 1. 3, 5. 5, 15. 11, 9 — 11. 12,
10. 14, 7 — 9. Quae autem ex ore Iehovae re-
fert, ea ipsam vatis benevolentiam mentemque de-
sorte patriae maxime afflictam luculentissime de-
clarant cap. 2, 18 — 25. 3, 1. 11, 1 — 11. 14,
5 — 9. Adeo si reprobat perversos mores, tanto
fervore corripitur v. c. cap. 9, 14., ut facile in-
telligi possit, gentem, ad quam ita loquatur, maxi-
mopere ad eum pertinuisse eique peculiari studii
patriaeque vinculo fuisse iunctam. Accedit pero-
ratio cap. 13 et 14. ad Israelitas singulari modo
conversa. Continetur enim in ea ultima cura-
rum et votorum declaratio quasi testamento de-
posita, quam, quin nemini nisi civibus suis depo-
suerit, nullus dubitabit.

Quae cum ita sint, patriam vatis magis ex in-
dole operis quam ex inscriptione cognoscere oportet;
inscriptionem autem inter additamenta poste-
riorum temporum numeramus, de quibus infra §. VI.

Eodem modo de annis muneris eius prophetici statuendum est. Innuunt singulae partes vaticiniorum postrema tempora felicitis imperii Ierobeami II. regis Israelitarum, vel annos proxime huius obitum subsecutos cap. 1, 4., designant interregnum post mortem Ierobeami cap. 3, 4., tempora Sachariae cap. 4, 1 — 5, 9., tempora Menahemi cap. 5, 9 — 6, 3. 8, 1 — 10., tempora Pekahiahi et Pekahi cap. 6, 4 — 7, 7., tempora ante Tiglath-Pileserem cap. 8, 11 — 9, 7., tempora Hoseae ultimi regis cap. 7, 7 — 16. cap. 10 — 12.

Familiam vatis recenset inscriptio, ita tamen ut nil nisi nomen patris exhibeat. Vocatur Hoseas filius Beer. Quis autem fuerit pater et quo loco ortus sit filius, ea omnia nos fugiunt. Verum quae in libro ipso desiderantur, ea commentatores antiqui vel fabulis vel coniecturis supplere studuerunt. Ita Pseudo-Epiphanius et Dorotheus vatem oppido Belemoth s. Bethsemes, in tribu Isaschar sito, ortum esse tradunt. Alii putant, patrem eius fuisse principem Rubenitarum, qui a Tiglath-Pilese in Assyriam abductus sit 1 Chron. 5, 6. Alii a patre propheta eum natum esse contendunt, secundum regulam Hebraeorum, quam Nicolaus de Lyra laudat: „quando in principio alicuius prophetae patris nomen exprimitur, propheta fuisse intelligitur.“ Alii eum ortum esse Hierosolymis statuunt, quia patria eius non disertis verbis nominetur.

Mittamus talia commenta et sequamur id, quod ex omni contextu vaticiniorum Hoseae elucescit. Hoseas natus fuit temporibus ultimorum regum e familia Iehu, nimirum regnante Ierobeamo II. „Vixit diu“, commemorat Grotius, „et prophetam

„egit, itaque multos habuit prophetas συγχοόρους,
„ut Esaiam, Amosum, Obadiam, Ionam, Micham,
„viditque populum decem tribuum florentem,
„vidit eiusdem partem non exiguam translatam
„per Tiglath-Pileserem.“

Vita igitur Hoseae eiusque vaticinia in tempora Israelitis maxime calamitosa inciderunt, quibus interitus huius regni et per tumultus interuos, et per perversissima consilia regum populi-que, et per maximam depravationem gentis praeparabatur. Vaticinatus est paulo post obitum, Ierobeami II. regis Israelitarum, usque ad excidium Samariae (quod utrum viderit necne incertum est), spatium circiter quinquaginta quinque annorum¹⁾. Rex ille per 41 annos tam felici successu regnaverat, ut pristinam gloriam nominis Israelitici restitueret. Occupavit enim plures urbes ab antecessoribus amissas, finesque regni versus septentrionem usque ad Damascum et Hemath, quae pars erat Libani et Antilibani, versus occidentem autem usque ad mare mediterraneum ad urbem fere Tyrum promovit. Populus hac vice rerum elatus in negligentia erga Iehovam perseve-

1) Lightfoot in chronologia V. T. p. 53. septuaginta, Heidegger in Enchiridio biblico sexaginta, alii adeo (vid. Ursinus in prolegg. ad Hos.) nonaginta annos vatem nostrum munere prophetico functum esse putant. Rosenmüller (in prooemio p. 27.) 40 tantum annos statuit, et tamen eum ab extremis annis Ierobeami II. usque ad priores Hiskiae vaticinatum esse censet, quem calculum non sum assecutus. Eichhorn (d. hebr. Propheten Tom. I, p. 71.) Hoseam a morte Ierobeami II. usque ad expeditionem Tiglath-Pileseris prophetias edidisse contendit, quod spatium 43 annorum est.

ravit, et quoniam ipse Ierobeam idololatriae deditus erat, triumphos eius et felicia, quibus eo regnante fruebatur, tempora (cf. 2, 7. al.) insigni deastrorum favori se debere opinatus est.

Ierobeamo, qui fasces tam depravati generis valida manu tenuerat, defuncto, statim Israelitarum res prolapsae vatisque patria bello vexata civili, cuius singula momenta nos fugiunt. Hoc unum scimus, anno duodecimo ²⁾ post patris obitum ultimam familiae Iehu progeniem Sachariam eo pervenisse, ut ab omnibus

- 2) Magna difficultas inest in constituendo tempore 2 Reg. 15, 1. ubi narratur *anno 27 Ierobeami Asarias Amaziae filius regnum Iudaeae suscepisse, annum tum degens 16*. Viri Illustr. Eichhorn et Rosenmüller ad eam non attendisse videntur. Ille de 12, hic de 11 annorum interregno verba facit; difficultatem ambo tacent. Illustriss. Kuinoel in tabula synchronistica libro suo (Vaticinia Hoseae Lips. 1792) pag. XXII. annexa pariter atque in praemissa historia temporum illo loco commotus interregnum 23 annos duravisse contendit; verum in commentario ad Hos. 1, 1. recessit et de interregno undecim tantum annorum locutus est. Fertur nempe 2 Reg. 14, 23. Ierobeam imperium obtinuisse anno Amaziae decimo quinto, v. 17. autem Amazias Ierobeamo adhuc regnante vixisse 15 annos. Ut hi 15 cum illis 27 annis conciliarentur, nonnulli in Iudaico quoque regno interregnum undecim annorum fuisse statuerunt. Ita utique latius promoveretur ordo tumultuum in regno Israelitico et vaticiniorum Hoseae nostri. Prodiret inde interregnum 23 annorum, et a morte Ierobeami usque ad occupatum per Hoseam regem imperium numerandi forent 64 anni, ubi e vulgari ratiocinandi modo 53 tantum efficiuntur. Quam intolerabilem temporum perturbationem Petavius notavit in Rationario

tribubus Israeliticis rex agnosceretur: renitenti-
bus quidem primatibus, quorum quidam nomine
Sallum sexto mense post regni initium detestabili
protervia eum in concione publica trucidavit 2
Reg. 15, 10. At ipse Sallum lucro tanti sceleris
non gavisus est. Exstitit Menahem Gadi filius
caedis vindex, a quo expugnata urbe Samaria
interiit Sallum post unius mensis imperium.

temporum Part. 2, p. 92. ita difficultatem removens:
„Ierobeami II. duplex fuisse initium coniicimus.
„Primum a patre Ioaso in communionem adscitus
„est regni anno circiter illius sexto, qui fuit Amasiae
„quartus. Ita undecim annis cum Ioaso patre re-
„gnavit Ierobeam: eoque mortuo et Amasiae quinto-
„decimo novum imperii primordium habuit, a quo
„41 eius anni profiscuntur. Porro Amasias, qui
„29 annos regnavit, obiit anno 15 Ierobeami a po-
„steriori initio, qui 26 a priori numerabatur. Hinc
„Azarias anno 27 Ierobeami regnasse legitur.“ Quem
plures Viri Docti secuti sunt, v. c. Michaelis ad 2
Reg. 14, 23. Alius exstat modus difficultatem tol-
lendi, qui quidem mihi probabilior videtur. Quod
si Asarias anno 27. Ierobeami habuit 16 annos, tem-
pore, quo pater occisus fuit, 5 tantum habere potu-
it: diserte enim pater 15 annos regnante Ierobeamo
vixisse narratur. Donec pervenit ad eam aetatem,
qua solus et pleno iure imperio praeesse pote-
rat, 11 annos sub tutela fuit. Qui impubertatis
anni ad posteriores relati ita computantur, ut non a
decimo sexto, sed a quinto aetatis anno 52 annos
regnasse putandus sit. Decimo igitur quinto anno
Ierobeami sub tutela procerum regnare coepit, vi-
cesimo autem septimo sui iuris in imperio factus
est. Tali inito pacto revera interregnum 11 anno-
rum in civitate Israelitica habemus. Omnes tempo-
rum descriptiones in libris regum demonstrant, au-
ctores in iis designandis non satis fuisse accuratos.

Menahem tumultus quidem composuisse videtur, verum neque populi amorem benefaciendo sibi conciliavit, neque virtutis et sapientiae existimationem sibi paravit. Crudelis eius animi testes fuerunt incolae oppidi Tiphsae, Sallumi partibus fidem servantes, quos omnes sine discrimine sexus et aetatis occidi, oppidum destrui et confinia eius devastari iussit. Eo regnante primi Assyrii hostili manu terram Israeliticam intraverunt, a Tiphсахitis ut videtur obsidione pressis invitati. Quibus resistere non potuit nisi solutis **אֶלֶף כֶּבֶד — כֶּסֶף**. Hoc ingens argenti pondus a populo, ut Phuli Assyriorum regis amicitiam emeret, durissimo modo exegit, immo extorsit; quod quo lubentius cives paterentur, eorum nefariae idololatriae indulsit 2 Reg. 15, 18. eosque omni gentilium impietate praeivit. Cuius effoeminati regis imperium per decennium protractum est.

Menahemum mortuum secutus est filius Pekahiah, fortasse imbecillior patre, quippe qui altero imperii anno coniurationem contra se factam tanta securitate sopitus succrescere passus sit, ut inopinatus in ipso palatio suo Samaritano posset opprimi.

Dux coniurationis Pekah regem se creavit, vir strenuus et fortis, qui quidem bellis perverso et impio modo susceptis vires nervosque populi magis magisque exhausit. Foedus perniciosissimum cum Rezino rege Syriae contra Iudaeos iniit, vinculum prorsus solvens, quod utramque gentem stirpe, dialecto, cultu et legis sanctitate coniunctam omnibus barbaris inviolabilem et invictam praestare debebat. Regi Iudaeorum Ahaso multas magnasque clades intulit, donec Ahas

obsidione urbis Hierosolymae pressus et ad incit-
tas paene redactus, propheta quidem Iesaia de-
hortante, auxilium Assyriorum imploravit. Tunc
iterum Assyrii duce rege Tiglath-Pilekere fines
Israelitarum transgressi, Damascum occuparunt,
maximam partem superioris Canaanis, regionum
potissimum Trans-Iordanensium vastarunt, eius-
que cives secum captivos abduxerunt. Pekah his
eventibus suis exosus, quarto Ahasi anno inter-
fectus est ³⁾).

At parricida Hoseas post 8 demum annos
auxilio Assyriorum adiutus (vid. infra §. IV., ad
cap. 11.) ad tranquillam et firmatam imperii pos-
sessionem pervenire poterat⁴⁾. Quo regnante fu-
nestus et diu praeparatus regni Israelitici inter-
itus evenit. Rex illud fortasse inevitabile fatum
perfidia acceleravit, qua vindictam Salmanasseris
regis Assyriorum a se repetendam excitaverat.
Postquam enim huic tributum annum solvere pro-

3) 2 Reg. 15, 30. iterum obscura est chronologia.
Pekah ibi usque ad 20 annum Iothami regis lu-
dacorum regnasse dicitur. At Iotham iam anno
decimo sexto diem supremum obierat v. 33. Unde
intelligitur, verba ita esse explananda, ut Pekah 20
annos ab initio Iothami regnaverit.

4) Est tertia difficultas in recensendis annis imperii
regis Hoseae. 2 Reg. 15, 30. legitur regnum eius
initium cepisse anno Iothami vigesimo i. e. Ahasi
quarto, sed 2 Reg. 17, 1. eum regem factum esse
anno Ahasi duodecimo. Quae ita concilianda sunt,
ut statuamus iterum octo annorum spatium tumulti-
bus et bellis civilibus contaminatum fuisse, quae
quidem Hoseas ope Salmanasseris regis Assyriorum
ita composuerit, ut tandem rex constitutus se pot-
enti suo amico tributarium reddiderit.

miserat, clam auxilium Aegyptiorum quaesivit. Qua re audita Salmanasser periurium bello ulcisci decrevit. Itaque ingressus exercitu regnum Israeliticum in deditionem accepit, capite autem eius Samaria consumtis in ea oppugnanda tribus annis vi potitus, regem cum universa gente decem tribuum in exilium abduxit. Quo facto Samariam et universam terram Israeliticam barbaris incolendam dedit. Annus erat a nece Pekahi decimus septimus, nonus ab initio regni Hoseae, Hiskiae autem filii Ahasi regis Iudaeorum sextus, quo fata imperii Israelitici impleta sunt.

Inter tot tantasque calamitates patriae propheta noster oracula sua edidit. Licet monumenta historica admodum manca sint et magnam divinandi materiam nobis relinquant, tamen historia omnium similium turbarum, quas experitae sunt gentes, satis nobis exemplorum perhibet, ex quorum ratione ea supplere possimus, quae ad intelligendum auctorem in historia Israelitica ipsa desiderantur. Quid mirum in tot interregnis, in tot coniurationibus, in tot sanguinolentis caedibus, in tot denique crudelissimis stragibus mores civium penitus depravatos esse cap. 4, 1. 4. 13. 18. 6, 9. 10. 7, 1. 16. 9, 1. 2. 15. 10, 13. 12, 9., ius fasque funditus sublatum fuisse cap. 4, 2. 8. 6, 8. 9, 9. 10, 4. 12, 1., quemlibet protervum et callidum ducem animos inflammatos ad scelera sua commovisse cap. 5, 1. 7, 4. 6., omnes probos et bene de republica sentientes contentu et odio vexatos esse cap. 5, 4. 7, 15. 11, 2. 13, 13. gentemque deceptam cap. 7, 11. insidiis illorum falsorum prophetarum et sacerdotum succubuisse cap. 4, 4. 14. 9, 7. 8., qui inania idolorum auxilia promittentes cap. 2, 7. 10, 5. 15. suum modo lu-

rum e perverso Dei cultu et e nationis depravatione quaerebant.

Dum regnum 10 tribuum ad interitum promebat, aliquanto feliciore sorte reliquae 2 tribus, Iudae et Beniaminis, fruebantur, quibus reges e familia Davidis praeerant, quamvis pristina virtus et pietas iam inde a temporibus Salomonis nimia indulgentia regum erga mores exterorum fuerit hebetior facta. Etenim nonnulli quidem regum illorum melioris indolis bene de civibus meruerant: verum tempore nostri res eo erant adductae ut dulcis et luxuriosa superstitio vicini imperii Israelitici Iudaeorum mores magis magisque contaminaret. Unâ autem cum Ierobeamo regnavit adhuc 14 annos Asaria, qui in libris Chronicorum Usia vocatur: rex quidem prudens et fortis, aequae bellorum gerendorum atque gubernandae reipublicae peritus, qui consilio usus est Sachariae viri divinis monitis attendentis 2 Chron. 26, 5. et quamdiu hunc sibi ducem esse passus ipse Dei legibus obtemperavit, res bene gessit. Vicit enim Philistaeos, Arabes, Ammonitas; patriam et munitionibus et instructo exercitu defendit, urbes auxit et locupletavit, culturam agrorum studiosissime sustentavit. Verum Sacharia mortuo, postquam vires auxerat, sibi ipsi nimis fidere coepit, superstitionem et idololatriam civium suorum neglexit, instituta templi Iudaeis sanctissima illudit, superbia elatus ipse rebus sacris praeesse conatus. Verum cum protervam prodidisset voluntatem subornandi sub praetextu pietatis religionem patriam sibi suisque violentis consiliis tamquam ministram, lepra tactus supplicium dedit. Quod foetidum morbi genus cum lue sua infectum hominum societate excluderet, pontificibus regem

ipsorum auctoritati perniciosissimum imperio summovendi sceptrumque filio eius Iothamo tradendi occasionem suppeditavit. Annos 52 imperio functus vidit Samariae regnantes Ierobeamum II, Sachariam, Sallumum, Menahemum, Pekahiahum et Pekahum.

Patri similis fuit Iotham et sagacitate imperandi et fortitudine bellandi. Idem barbaros coercuit sibi que tributarios fecit multaque praeclare in republica gessit. Verum pari ut pater circa cultum divinum levitate versatus est. Ipse quidem legis praecepta servans, civibus indulgit cum idolis sacra facere tum moribus esse iusto libidinosioribus et protervioribus. Post 16 annos regnante Pekaho rege Israelitico decessit.

Ahas patrem secutus modum et prudentiam patris et avi servare recusavit. Non enim solum civium superstitionem aequo animo tulit, sed eius particeps factus est. Adeo insanus fuit, ut maxime nefariam cultus Baalitici partem, immolationem infantium, ipse suo exemplo probaret 2 Chron. 28, 4. Propterea imperium eius civibus funestissimum fuit. A rege Israelitarum Pekaho socio regis Syriae Rezini vexatus, monitis prophetae Iesae non obediens ad regem Assyriae Tiglath-Pileserem misit, qui eius auxilium implorarent: a quo quidem adiutus, verum auro et argento spoliatus, ipsi adeo tributarius factus est; qua molestia laborandum adhuc fuit filio et successori Hiskiae 2 Reg. 18, 7. Vixit usque ad tertium annum Hoseae, ultimi regis Samariae, et successorem habuit eximia pietate et virtute res Iudaeorum restituentem.

Quae rerum descriptio intelligendis iis locis, quae in Iudacos valent cap. 1, 7. 4, 15. 5, 5. 10

—12. 6, 11. 10, 11. 12, 1. 3. sufficiat. Historiae convenientissimum videtur, ubi sub initium poematis civitas Iudaeorum cum laudis significatione commemoratur, ubi vates postea magis magisque vituperando in eos invehitur, donec in postrema vaticiniorum parte eos eo pervenisse pingit, ut continuo cum Iehova ligarent: יהודה (יד) רב עמ—אל נאם.

II.

De ingenio et indole vaticiniorum Hoseae.

Opus nostrum dictione et argumento in poematibus antiquissimi aevi, maxime Hebraeorum, locum honorificentissimum occupat. Qui in effusis eius mysterium tantummodo futurorum temporum quaerit, vatem aequè non intelligit atque is, qui nexum orationum eius dilacerat, eumque sententiosas tantum et aenigmaticas nec ullo vinculo coniunctas enunciationes sparsisse censet. Ita de eo Illustr. Eichhorn (Einleitg in d. A. T. B. 4. §. 555): „die Reden sind mehr strafend und ermahnend als prophetisch, doch kann man sie wegen des Vorgeföhls der bessern Zeiten nach den ausgestandenen Strafen, womit der Prophet an verschiedenen Stellen endet, auch prophetisch nennen.“ Quamquam autem omnes laborant difficultatibus antiquissimae linguae nobisque ignotae historiae, ita ut multae nos deliciae effugiant, quae in aliis antiquis poetis facilius sentiuntur, tamen ingenuae et liberae vatis contemplationi plurima relictæ sunt, quae elegantiam et venustatem poematis nostri testificentur. Quae

ut percipiamus, ante omnia opus est, ut e collatione dictorum in varia capita sparsorum inter se et cum aliis V. T. locis huc pertinentibus aliquid certi eruamus, ut mente ac cogitatione ad illa tempora vetustissima ascendamus, quorum mores simplices a nostris maxime diversos fuisse ex aliis profanis scriptoribus satis notum est, ut coelo et indoli hominis in illis uberrimis Orientis regionibus degentis sua demus, ut denique in textu ipso spuria et dubia à genuinis nullique omnino dubio obnoxiiis seiungamus.

Signa peculiariora et quasi characteristiciora poematis nostri sunt suavis ardor orationis, clementia et benevolentia animi ubique elucens, ubertas imaginum, levis et fere idyllica forma, praeccisa denique sententiosaque dictio. Est aliud genus orationis quod in Iesaja, aliud quod in Ioele et Amoso, aliud quod in aliis prophetis habemus. Verum ut ille et gravitate et severitate ingenii et vi energica, hi arte grandia excelsaque in animo lectoris producendi eaque multiplicibus splendidisque coloribus pingendi eminent, ita noster suis ornamentis mentem lectoris haud minore dulcedine sibi devincit.

Atque *ardor orationis* non tam in graviter vituperandis flagitiis inque minandis eorum poenis, sed in eo versatur, quod aequè fertur irā sanctissimā in scelera atque amore in perversissimos patriae cives. Commotio animi semper fluctuat inter utriusque significationem vatesque propterea per sententias loquitur, nonnunquam adeo obscuritatem non satis cavet, quod maxima indignationis vehementia non minore amoris impetu frangitur. Ex eadem causa indignatio eius neque in indecentes obiurgationes, neque in opinio-

as exaggerationes abit. Commemorat flagitia, quae vidit, describit ea gravibus sed e communi vita sumtis imaginibus, poenas minatur et e re ipsa et e vaticiniis antiquis in vulgus notis haustas, eodem studio suos vituperans eosque ad morum emendationem provocans. Semel modo cap. 9, 14. in extremum indignationis fervorem abripitur, ut Deum populum punire obsecratur. At in tanta ira diu commorari nequit, etque finem imponit loco communi: *contemnit Deus non attendentes eius monitis*. Omnino spectus est, quod eum disertum facit, non impetus affectuum. Ex quo fit, ut praecipuum orationis momentum semper repetat, nil antiquius, nil satius habens quam patriae sortem deplorare. Huc pertinent interrogationes in Dei sermonibus dubium animum significantes 4, 14. 6, 4. 11, 8., varii modi exhortationis Iehovam ante omnia esse cognoscendum 2, 22. 5, 4. 6, 3. 6, 8, 1, 13, 4. 14, 4., monitum idololatriam causam esse omnis miseriae 2, 15. 4, 16. 17. 5, 2. 8, 4. 7. 9, 15. 10, 15. 13, 9., increpatio foederis cum barbaris nationibus 5, 13. 7, 8. 11. 8, 9. 10. 10, 4. 12, 2., declaratio totum Israellem penitus esse depravatum 4, 1. 2. 4. 5, 1. 6, 10. 12, 1. etque modo loquendi irridente significata, quo dolorem animi de eo, quod immutari nequeat, gravius exhibet 4, 17 — 19. 10, 5.

Inter haec omnia *clementia* et *benevolentia* vix elucet, nostrumque in vatem excitat amorem. Cum enim patria eius ita corrupta esset perversitate incolarum, ut proni essent ad omnia scelera, ut omnem a Deo sibi paratam salutem consilio repudiarent, utque damnum domus Israelis irreparabile videretur, vates iis praesto fuit,

non modo consilia daturus eosque admoniturus, verum etiam spem meliorum temporum iis propositurus. Quam bene autem erga eos animatus fuerit, id non dulci verborum copia significavit, sed clarius etiam dolore, quo ipse sentire visus erat morbum Ephraimi et vulnus Iudae, cum ipsi nondum iis attenderent. Descriptiones eius miserimum suorum statum pingentes nec criminationes sunt nec merae increpationes, sed iudicia e factis eorum ipsis ducta. *Idololatria in os eos criminatur* 5, 5. 7. 10. *Impetus pravorum libidinum eosprehendet* 4, 19. *Ipsi vinculum amoris cum Deo solverunt* 2, 4. 5, 7. *Non sursum redeunt, ideo cadent* 7, 16. *Similes sunt columbae pellectae, cui mens deficit, ergo capientur* 7, 11. *Impietatem colunt, ergo fallacibus fructibus vescentur* 10, 13. *Barbaris se commiscent, ergo ab iis devorabuntur* 7, 8. 9. *Ipsi sibi daturi sunt perniciem, in quam irruant* 9, 14. *Sanguis, quo contaminati sunt, iis inhaeret* 12, 15. Ex quo fit, ut semper redeat ad fontes miseriae eorum, nimirum ad perversissimam idololatriam, ad foedera cum barbaris icta, ad libidinosum animum, qui tantum commodis abundare cupiat, ad defectum cognitionis Dei, ad insanam separationem tribuum Iacobitarum: non ita quidem ut eorum animos confringat, ut olim factum erat per prophetas, cap. 6, 5., sed ut eos tangat dulcissima commemoratione pristinae divinae benevolentiae 11, 1 — 5. 12, 10. 14. 13. 15, 4 — 6. 10. 14., curae Iehovae in posterum iis benefaciendi 2, 16 — 25., scelera iis condonandi 11, 8. 9., hostes eorum terrore percutiendi 10. 11., securitatem patriae iis concedendi 11., gloriam patriae restituendi, ut firma sit quasi

Libanon cap. 14, 6. et latissime effusa ut oliva. v. 7. Quin ipse sibi persuasum habet, fore, ut populares miseriis convicti et emendati ad Iehovam suum et ad veram salutem redeant, utque tandem digniores fiant meliore sorte a Deo ipsis tribuenda 3, 5. 5, 15. 6, 1 — 3. 10, 12. 14, 2 — 9. Tota denique symbolica narratio factorum suorum domesticorum cap. 1 — 3. eiusdem animi signa exhibet. Nam quocunque tandem modo eam interpretemur, primarium in quo descriptio et comparatio versatur est benevolentia. Amore se pingit pessimae mulieri iunctum, amore Deum erga ingratum populum agentem. Ita legendo et relegendo vate nostro non potui quin eum huius amoris, qui non e corde molli et lacrymoso ut lamentationes Threnorum nonnullorumque Psalmorum, sed e virili et forti pectore fluxit, prae ceteris vatibus V. T. nota insignirem.

Ubertas imaginum iam a V. D. Eichhornio in introd. in V. T. B. 4. §. 555. iusta et vere poetica laude celebrata est, ut pauca tantum iis addenda habuerim. Omnes quidem poetae V. T. imagines amant, noster autem vates peculiari et ab omnibus diversissima ratione. Neque enim iis utitur allegorico modo ut quasi filum habeat et materiem, quibus animi cogitationes captui lectorum significet easque varie tractet, quemadmodum Ezechiel, Amos, Sacharias; neque corollarii modo, ad grandia memoratuque digna effata earum fulgure et splendore magis illustranda, ut saepius in Iesaia; neque tantum ubi occasio fert, ut vestitum poeticum adhibeat. Nostro poemati imagines ita innexae sunt, ut partem integram orationis efficiant. Earum ornamento vates omnes cogitationes et enunciationes circumdat, animi

autem sui sensus non illustrat, nonnunquam adeo intellectu difficiliore reddere videtur. Quorum quidem gravitatem certius assequi non possumus, quam ita, ut semper artem spectemus, qua elegantissime imaginum suarum significationem non exponit (nam ardor animi ampliore enarrationem non patitur), sed lectoribus ex toto orationis nexu inveniendam relinquit. v. c. 4, 19. 8, 6. 7. 11, 9 — 11. 12, 15. 14. Vatem nunquam comparationes effugiunt, altera enim ab altera quasi protruditur, altera alteri occasionem praebet, 10, 11 — 12. 13, 12. 15. 9, 10 — 16. Nec altius repetitae sunt illae imagines, neque opiniosa figmenta, verum omnes e communi vita et ex historia gentis desumptae, tum subtilissimae et elegantissimae, 2, 18. 25. 24. 9, 4. 10. 10, 10. 11. 11, 1. 2. 4. 14, 6., tum severiores et asperiores 2, 5. 14. 4, 16. 5, 12. 14. 15. 7, 4 — 7. 10, 9. 13, 3. Modo tangit lineam imagine, 4, 10. 5, 1. 10. 6, 4. 11. 7, 8. 11. 14. 16. etc, modo copiosius eam exornat; 2, 7 — 12. 18 — 23. 4, 16. 6, 1. 2. 8, 7. 9, 9. 10, 9. 10. 12, 8. 13, 15. 14, 6 — 8 etc.; at omnes istae imagines altiore sensum involvunt quam copiosissimae descriptiones. Nonnunquam quidem luxuries imaginationis poetam ita abripit, ut in tenenda translatione arti criticae non probetur, v. c. cap. 7., ubi qui v. 4. massa fermentata in clibano coquenda erant, v. 7. clibano ipsi similes fiunt; cap. 5, 12 — 14. ubi Deus vocatur tinea et putredo, mox autem leo ferox, discerpens et abducens praedam in habitaculum; cap. 13, 15. ubi natio Israelitica comparatur puerperae dolores partus sentienti, mox autem infans fit, qui tempus maturitatis expectare nequit; cap. 14, 6 — 9. ubi Israelitae restituti ceu lilium

pullulabunt, tantas radices acturi ut denique fiant arbor latissima et suavissima, fructus autem sumturi ex alia arbore, quae Deus sit, eaque abiete, quae fructus non fert. Verum probe observandum est: 1) versari nos inter poetas Orientis, de quorum ingenii aestu ad regulas nostrorum Orientalium iudicare minime fas sit, et in temporibus antiquissimis, ubi forma poeseos nondum artis legibus coercita et emendata fuerit; 2) vatem nostrum rem comparatam magis curae habuisse, quam comparisonem ipsam; 3) talia exempla suo in nexu cum reliqua orationis serie plane alium colorem induere, quam in nuda recensione, ubi e textu evulsa narrentur; 4) multos locos errore libreriorum et eorum, qui accentus addiderunt vitiatos esse, ubi leni emendatione imaginis elegantia restitui possit, id quod imprimis de illis cap. 7, 4. et 8, 7. valere mihi videtur; 5) in vate nostro ubertatem imaginationis ita largam fuisse, ut allegoricae descriptiones ei displicuerint. Pingit planam sententiam imaginibus, sed totus modus eas adhibendi ita comparatus est, ut diu in uno tropo persistere prorsus non potuisse videatur. Quandoque imagines eius allegoriam attingunt, simplex eius venustas aufugit, ipse vel e metaphora excidit vel obscurus fit. Quae potissimum de metaphora massae clibanique 7, 4. 7., arborum cap. 14. et de ea cap. 4, 1 — 6. valent. Magis vati placuisse videtur, rebus simplicibus et eventibus in vulgus notis arcanum sensum subiicere typumque rerum futurarum in nudis illorum eventuum formis et modis invenire, quod quidem etiam genus imaginum est. Qui rerum gestarum usus symbolicus vocatur, et imprimis in tribus eius prophetiarum partibus locum habere videtur: cap. 1 — 3.,

cap. 5, 10 — 15. et cap. 12. Verum et in his typicis expositionibus a perspicuitate et facili orationis amoenitate recedit, maxime capite duodecimo.

Formam poeseos levem et fere idyllicam ⁵⁾ dixi. Neque enim visiones fingit, neque solennibus descriptionibus res celebrat et ex ingenio et ex historia depromtas, neque exsultante fervore in inusitados sentiendi et scribendi modos abripitur, neque vi didactica mores castigat, neque spem feliciorum temporum epico poemate proponit. Plurima pars sermonum eius tabulae pictae similes sunt gratis figuris et suavis coloribus decoratae. Omnes imagines, omnes descriptiones morum et temporum, omnes exhortationes e communi vita desumptae a lectoribus et auditoribus facile comprehendendi possunt. Dum autem intellectu facillimis formis animos suorum

5) „Graecorum carmina nonnulla generali titulo *εἰδὴ* „inscripta fuisse accepimus, qui nihil aliud denotat, „nisi quasdam poematum species s. diversa quaedam „carmina, absque aliqua vel formae vel argumenti „certa designatione. Quodsi quae aut levioris „menti aut styli submissioris aut generis quomodo- „cunque inferioris esse viderentur, nec item ab una „materia inscribi possent, ea diminutivo vocabulo „*εἰδύλλια* appellabant, qualia Latini *eclogas* malebant „vocare, quasi poemata quaedam habito e pluribus „delectu edita. Quamquam autem sit *εἰδύλλιον* no- „men vagum et commune, usu tamen et consuetu- „dine suum quemque et proprium charactera obti- „nuisse videtur et fortasse ita describi potest, ut sit „poema modicae magnitudinis, styli medii ad suavi- „tatem et elegantiam potissimum comparati, dispo- „sitionis facilis, rectae, apparentis.“ Lowth de „sacra poesi Hebr. edit, Lips. 1815. pag. 326.

commovet, non ei opus est latiore expositione. Inpetu studii et amoris ab altero orationis argumento ad alterum fertur, non metuens ne auditores grandi verborum pondere obtusi, orationis gravitatem non capturi sint. Quodsi fata suorum temporum commemorat, neque historice ea illustrat, neque poetice exponit. Sufficit eorum mentionem fecisse quasi quae omnibus nota sint. In eo tantum subsistit, quod unicuique civium pariter atque ipsi curae cordique est. Licet autem eae res sint gravissimae, ita tamen eas tractat, ut gravitas neminem terreat, verum omnium animos commoveat. Ubi v. c. de scelestissima superstitione liberorum immolandorum agit 9, 10 — 17., gratissima expositione et rei obscoenitatem temperat, et turpitudinem designat. Ubi instans periculum ex insana idololatria ortum comminatur cap. 10, eodem modo severissimis sermonibus leniora et mitiora verba immiscet, v. 7. 8. 11. 12. cf. cap. 2. 11. 13. et 14. Quodsi de Iehova loquitur, eum pingit amoris benevolentiaeque plenum, applicantem se animis hominum, ut eius infinitam benevolentiam sentiant: cap. 2, 16 — 25. 6, 1 — 5. 12, 5. 6. 14. Ubi vero eius maiestatem describit, imaginibus utitur e natura desumptis: cap. 5, 12 — 14. 11, 9 — 11. 13, 7. 8. Idem in recitandis poenis, quae refractarium populum manebant, ita agit, ut vel defectum bonorum iis iucundissimorum ante oculos ponat cap. 2, 11 — 14. 3, 4. 4, 16. 8, 13. 14. 9, 1 — 6. 11. 12. 10, 6 — 8., vel defectum favoris divini variis iisque e populari vita petitis descriptionibus animo infigat cap. 1, 2. 9. 4, 6. 10. 5, 6. 7. 12. 7, 10 — 13. 8, 5 — 10. 11, 6. — 8. 13, 9. Pari modo descendit ad captum diversissimi ge-

neris hominum et in vituperanda scelerum magnitudine, 3, 1. 4, 11 — 14. 6, 4. 7, 3 — 7. 9, 1. 9. 10, 1 — 5. 9. 11, 2 — 7. 12, 8 — 13. 13, 13., et in exhortando populo 3, 1 — 4. 6, 1 — 3. 10, 12. 11, 9. 10. 12, 4 — 7. 14, 1. 2., et in promittendis felicioribus temporibus, 2, 1. 2. 3, 5. 11, 9 — 11. 12, 10. 14, 5 — 9. Habemus igitur in Hosea nostro fasciculum poematum ex intimo animi affectu depromptorum et levi manu designatorum. Sed praestantissimum eorum ornamentum est simplicitas. In omnibus brevis est. Quoniam enim quasi per aures et oculos animis suorum sensum veri et recti, pudorem scelerum, necessitatem sapienter et probe agendi infundere studet, veritatem effatorum intelligendi copiam lectoribus relinquit. Talis pingendi modus, ut in Homero, ita in omnibus poetis nos oblectat, qui eodem mentis candore, eadem pietate, eodem amore, eadem denique elegantia dignitateque orationis carmina composuerunt, quemadmodum nostrum habemus exemplum. Huic quidem sententiae de simplici et levi forma vatis nostri non repugnare videtur, quod ab omnibus interpretibus difficillimis et obscurissimis libris V. T. adnumeratus est. Difficultas enim non formae et ingenio poematis inest, sed et rebus quas tractat, et linguae qua utitur antiquissimae in primis culturae rudimentis versanti, et textui depravato. Vid. p. 19. Vates lectores et auditores brevi et sollerti negotio in medias res ducit. At illae res nobis saepius aequae ignotae sunt atque verborum vis et constructio. Accedit, quod plures operis loci et longo temporum intervallo, quo procul dubio occulti iacuerunt, et tractatione librariorum et culpa primorum interpretum maxime Alexan-

drinorum corrupti et depravati sunt. Unde Lowth de sacra poesi Hebraeorum p. 244. 45. acute disserit: „Hoseae stylus vetustatem redolet, acer, „acutus, concisus, eminenti quadam poeticae compositionis nota signatus, pristinam nimirum generis sententiosi brevitatem et compressionem retinens, a qua vates aetate inferiores aliquid remiserunt. Verum hoc ipsum, quod in principio suam procul dubio vim habuit et peculiarem elegantiam, tanta iam in historiae Hebraicae ruinis obscuritas consecuta est, ut quamquam huius vatis universum argumentum sit satis apertum, tamen aliusquisquam haud aequè sit difficilis et involutus. Est etiam aliud in causa, cur eius stylus adeo iam videatur impeditus. Vaticinatus est per longissimum annorum spatium: modicum habemus volumen, vaticinationes eius ut videtur praecipuas continens, easque inter se sine ullis temporis notis et argumenti distinctione connectas, ita minime mirum est, si Hoseam perlegentes in sparsa quaedam Sibyllae folia incidamus.“

Hinc facile efficitur, quid de illo iudicio, *dictionem vatis esse sententiosam*, deque saepius repetito illo Hieronymi edicto: „fuisse eum comicum et quasi per sententias loquentem,“ statuendum sit. Unique sententiosus fuit, siquidem forma poeseos, qua vates noster oracula sua edidit, omnino insulsa esset, et merus verborum tinnitus, si brevitatis eius vi sententiarum destituta esset. Verum neque ita abrupte locutus est, ac si meditationes sine ordine et nexu calamo essent: elapsae, neque locos communes conseruit, neque inventa strenuae cogitationis edere voluit, quemadmodum γυνῶμαι, et dicteria aliorum veterum sapientum. Sententias tenero et subili vin-

culo iunxit, parenthesis quidem interiectis semper ad argumentum rediit. Ex quo factum est, ut fere nunquam sollertis elegantisque compositionis studium in eo desideremus. Quae sensit vates de turpitudine scelerum, de inclinatione Dei versus impium populum, de fati suorum temporum, de spe futuri aevi, ea scripsit; et sic habemus poetam sententiosum i. e. qui sensus suos aequi et boni brevibus sed semper inter se cohaerentibus enunciationibus exhibuit. Interpretis est, intimum connexum horum animi sensuum inter se, eorumque translationem et ad historiam illius temporis et ad historiam effataque legis Mosaicae investigare atque illustrare. Quo pacto non solum nubes illae orationis diu in vituperium vocatae evanescent sed et poematis venustas in honorem poetae iucundior elucescet. Cuius rei periculum nos certe fecisse ingenue profitemur.

III.

De argumento vaticiniorum Hoseae.

Omnes vere prophetae V. T. unum idemque vaticiniorum et scriptorum habent argumentum: videlicet ut castigent aberrationem a Deo ex idololatria, perniciosis consiliis et pravis moribus conspicuam, ut poenas minentur ex hoc discessu de Deo oriundas, ut spem melioris aevi annectant tum, cum Abrahami proles ad meliorem frugem redisset.

Vates noster eandem occasionem vaticinia sua edendi habuit. Conditionem publicam et privatam totius gentis maxima vituperatione dig-

nam conspexit, eamque castigationibus notavit. Poenas iam imminere sensit, immo initium earum vidit easque pinxit. Meliora tempora speravit eaque promisit.

Vitia imperii civiumque conspiciebantur 1) in pernicioso commercio cum barbaris inito, 2) in petito inde cultu idolorum, 3) in nefaria separatione tribuum Iacobitarum, 4) in depravatione morum, 5) in simulata fucataque pietate.

Moses et priores rerum Israelitarum moderatores, omni modo in eo elaborantes ut nimia suorum proclivitas a cultu severo et pio unius Iehovae in idololatriam aliarum gentium, quam imprimis inter Aegyptios amare coeperant, ab eundem animis eorum evelleretur, nulla re facilius consilii sui compotes fieri se posse opinabantur, quam separatione eorum ab omnibus populis barbaris. Hinc solitaria eorum peregrinatio per Arabicum desertum, cuius ope ita tractandi erant, ut natio fierent, quae viribus suis et auxilio Dei fisa amicitia aliarum gentium non solum supersedere, sed eas etiam sibi subiectas reddere posset, utque paulatim ab usu et sollertia societatem eorum quaerendi desuefierent. Hinc leges, quae peculiarem aliquam indolem populi a Deo ipso electi eiusque patrocinio muniti civibus inuicerent. Hinc iussa Mosis omnem cum iis consuetudinem vitandi Deut. 7, 2. 3. Hinc ipsae Iehovae nomine prolatae exhortationes, ut sanguinem hostium in bellis iis inferendis absque misericordia, sexusque et aetatis discrimine profunderent Deut. 20, 16 — 18. 7, 22 — 24. Hinc crudeles caedes, quibus pristini incolae Canaanis funditus extirpabantur Ios. 10, 28 — 40. Quibus horrendo factis et Israelitarum animi exterorum odio magis

magisque confirmarentur, et exteræ nationes ipsæ eodem odio in perpetuum ab iis removerentur. Eorum demagogi Mosaicis institutionibus ita initiati erant, ut poenis divinis eos afficerent, qui aliquantulum ab illa duritia et crudelitate lege sancita remitterent. Itaque Saulus cecidit, postquam aliquantum misericordiae erga Amalekitas eorumque regem Agagum prodidit. 1 Sam. 15. Quod odium ex mente Mosis quasi aheneus murus erat, quem barbarorum impietas transilire nequiret. Vanum consilium! Male enim sibi et patriæ consulit fulcimina salutis virtuti et naturæ hominum contraria substituens. Iacobi posteriorem in deserto Midianitis et Moabit, saepius sub Iudicibus antiquis Canaanitis se adjugebant. Davides fundamenta quibus omnis institutio patriæ niteretur bene perspexit eaque animo probavit. Prout autem ipso regnante vires et divitiæ augebantur, ita populus pristinam feritatem exuebat, navigatio et mercatura exercebatur, artes et industria patriam intrabant, ita quidem, ut illud ab auctoribus reipublicæ tantopere impeditum commercium intermitteri amplius non posset. Salomonis imperium hanc novam historiae Israeliticæ periodum inchoavit. Ipse opifices ex variis terris vicinis ad templum aedificandum invitavit, foedera cum regibus barbaris icit, cum aliis adeo amicitiam inivit, filiam regis Aegypti in matrimonium duxit, naves ad littora remota misit, mulieres electissimis variarum nationum sibi adscivit. Res in peius etiam versae sunt, postquam vires populo perpetuis irruptionibus inimicorum resistendi defuerunt, maxime postquam tribus Israeliticæ ipsae intermis contentionibus semet ipsas consumere coeperunt. Tunc adeo in auxilium belli reges

bari, inter quos Syri, post Assyrii, emto-
um favore magno auri et argenti pondere vo-
sunt 1 Reg. 15, 18. 19. 2 Chron. 16, 2 — 4.
leg. 20, 54. 2 Reg. 15, 19. Vidit vates noster
riam his legi repugnantibus amicitis macula-
t, easque in causis pernicipi et depravationis
probe sensit. Tali autem pacto gens Deo
ata barbaris se oppigneraverat, fiduciam in
am minoris momenti habebat, quam copiam
iliorum, ope eorum freta patriam sanguine
um inundabat, cum amicitia barbarorum per-
sos eorum mores excipiebat, poenasque Dei
violatum eius iussum in dies magis magisque
trahebat. Itaque aequae vana atque impia de-
bit propheta suorum consilia, quod confugiant
regem Iareb cap. 5, 13., quod gentilibus
commisceant 7, 8., quod Aegyptios vocent et
Assyriam abeant 7, 11., quod conducant mer-
le amorem Assyriorum et Aegyptiorum 8, 8. 9.
, 2., quod vicinae Tyri flagitia adoptaverint
13.

E nefario enim cum barbaris commercio
latria orta erat. Moses veri Dei cognitio-
n, cui a superstitione barbarorum vindicandae
Abrahamus piam operam navaverat, cuius
am quasi hereditariam possessionem familiae
re reliquerat, obumbratam et erroribus Aegyp-
rum contaminatam prehenderat. Rudi et
isuum vi agitato populo cultus ille, ubi ima-
nem Dei oculis intueri et ipsis manibus con-
tare poterat, multo acceptior erat illis subli-
oribus dogmatibus de Deo invisio nulla ima-
re pingendo, nullo terrarum spatio includendo.
egyptiorum quoque religio omnibus illis dogma-
us commendatis ab Abrahamo nitebatur. Ve-

rum singulae eius partes ope symbolorum, imaginum et sacratorum mysteriorum sensuum captui accommodabantur. Summum numen iis Apis erat, taurus pompa, solennibus festis et sacrificiis celebratus, cui cultui ut studiosissimi posteri Abrahæ inhaerebant ita Mosi nihil antiquius fuit, quam ut eius amorem animis suorum evelleret; sed iterum iterumque populus ad eum redierat. Quamquam acerbe, adeo crudeliter Moses sacerdotesque ab eo constituti in eos saevirent qui correctionem recusarent, tamen temporis intervallum octo saeculorum reliquias illius Aegyptiacae superstitionis evertere non poterat: quin ipse Ierobeam auctor separati imperii decem tribuum cultum Apidis quasi fundamentum institutionum suarum ita restituit, ut duo vitulos aureos in urbibus Dan et Bethel poneret. Verum ista Aegyptiaca superstitio non erat errorum a populo impubere adamatorum pessimus. A Moabitibus et Midianitis primi discebant multo rudiores et insaniores cultum Baalium originis Babylonicae, qui et animum emendandi vi et pia erga supremum numen reverentia, quod obscœvis figuris statuisque significabant, destitutus, aequè libidinibus satisfaciebat atque terrores iniiciebat. Eadem crudelitate qua in Aegyptiacum, etiam in hunc Baaliticum stuporem Moses grassatus est, verum eodem inani studio. Siquidem ipse Salomo plurimis illius idoli speciebus altaria et templa sacravit, e quibus superstitio in omnes regiones terrae sanctae manavit, eamque post Salomonis obitum divisi imperii cives amplexi sunt, prae euntibus adeo regibus, maxime famoso Ahabo iuxta delubra vitulorum in nova regia Samariae templum Baalis splendidissimum exstruente, itidemque Io-

ramo et Ahaso tribus Iudae et Beniaminis nefario exemplo ad eandem impietatem provocantibus. Utrique regno non defuerunt quidem reges melius de rebus sacris sentientes. In Israelitico enim rex Iehu studium cultus Baalitici extirpandi prae se tulerat; verum ipse incertus Iehovae cultor non solum idololatriam Ierobeami retinuerat, sed post deletam Ahabi familiam e nimia facilitate omni gentis superstitioni pepercerat, quae regnantibus eius posteris nova incrementa cepit. In Iudaico autem Hosea vaticinante pietas iam sub Usia labefactata ab impio eius filio et magis etiam impio nepote plane eversa visa est, cap. 6, 11. 12, 1. 3. Utriusque igitur et Aegyptiacae et Asia-ticae superstitionis damnum in dies crevit, omnes institutiones Mosaicas delevit, et radices patriae ipsas everit, 9, 16. Cum enim aequae detestabiles Iehovae redderentur atque ipsa idola 9, 10., ne senserunt quidem perniciem 7, 9. eorumque ope freti 2, 7. copia altarium et magnificentia cultus gavisi sunt 10, 2. 5., Iehova felicitatis ipsorum auctore prorsus abiecto 8, 3. 14. 7, 13. 14. Hanc Israelitarum perfidiam nomine scortatus et adulterii vates designat cap. 1, 2 sqq. 2, 4 sqq. 3, 1. 4, 12. 5, 7. 6, 10., appellat defectionem de Deo 11, 7., scelus Israelitarum 10, 8., insaniam vocat, lignum et metalla hominum manibus excusa divina reverentia colere 8, 4 — 6. 13, 2. 14, 4. et proterviam, Iehovam idolorum causa negligere, cum signis summi eius favoris circumdati sint 2, 10 — 15. 11, 2 — 4. 13, 6. 9., ita obcoecatos idololatria pingit, ut nec Iehovam cognoscere nec eum invenire possint 5, 4 — 6., denotat locum ubi superstitionis negotia tractabantur infausto nomine Bethaven 4, 15.

etc., reprehendit Gilgal et colles ubi arae erant exstructae, Mizpah, Thabor, Gibeon, Rama, 5, 1. 8. 9, 15. 12, 12. ita rem tractans, ut fontem omnium malorum ibi reperisse satis luculenter appareat.

Accessit aliud scelus posterorum Iacobi, *separatio et dissidia tribuum inter sese orta*. Ingens erat Mosis opus exiguam familiam unius patris, spatio quidem 500 annorum incredibili modo auctam, ita instituendi, ut inter ipsos bellicosos populos patriam occuparet et imperium evaderet vi sua et copia civium munitum, ita autem comparatum, ut omnibus finitimis hostili animo et studio se opponeret. Simplicitas morum et fiducia in Deo posita rem difficilem ita expediverat, ut temporibus Davidis et Salomonis imperii auctoritas satis firmata videretur. At irrepsit discordia et qui vinculo familiae et patriae iuncti superiores barbaris fuerant, contentione civium inferiores facti sunt. Rehabeam Salomonis filius insolentia sua decem tribus a se abalienavit. Nec dux iis defuit, siquidem Ierobeam filius Nebathi facem civilis belli accendit, quae extinguere non potuit, nisi ut separatum iuxta Hierosolymitanum imperium existeret, cuius sedes initio Sichemi, postea Samariae fuit. Iehovam ipsum huic separationi adnuisse, ut poenas familiae Davidis in peius versae immitteret eamque separationem posthac Iehu rege a Iehova in vindictam impii Ahab ad longiora tempora protractam esse, libri sacri narrant 1 Reg. 11, 29 — 39. et 2 Reg 9, 1 — 7. 10, 30. Verum neque in Dei consiliis erat ut haec infelix separatio semper duraret, quippe et Ierobeamo rege constituto diserte pronunciatum erat: *Davidis progeniem premam sed non semper* 1 Reg. 11, 39. et Iehu tantum trinepotibus imperium

etum erat 2 Reg. 10, 30, neque pii mores re-
 Israelitarum deesse poterant ut Deus iis pro-
 s esset 1 Reg. 11, 38. Quoniam autem Iero-
 ni eiusque successorum mores tantum aberant
 ii essent, ut illi magis magisque superstitioni-
 bus insaniori sese et populum committerent, nil
 reparatione effectum est nisi ut robur gentis
 politicae frangeretur. Ierobeam, ut civium ex
 iis patriarum legum et carissimae sibi Hiero-
 mae amorem submoveret, novum Dei cultum
 et symbolico modo ad exemplar Aegyptiaci
 elubris, collibus et lucis magnifici templi Hie-
 rolymitani vicariis exhibendum constituit. His
 em institutis et idololatria auctoritate regum
 magogorumque hucusque coercita, quasi rupto
 fere in omnem terram sacram se effundebat,
 terra ipsa incursui hostium patebat. Neque do-
 mica bella Ierobeamo mortuo composita erant.
 Simus quidem nonnunquam utriusque imperii
 res contra barbaros fuisse coniunctos, v. c. Aha-
 n, Ahasiam et Ioramum reges Samariae cum
 aphate, Ioramo et Ahasia regibus Iudae. Quae
 dem amicitia incrementa idololatriae in regno
 eorum tribuum auxit, unde a prophetis vehemen-
 ter improbata est 2 Chron. 19, 2. 3. cf. 21,
 6. 22, 2 — 4. Plura tamen bella a regibus
 utriusque imperii invicem gesta sunt, v. c. a Baesa
 Assa, Ioaso et Amazia, Pekaho et Ahaso.
 Sed ad incrementa idololatriae attinet, ab
 Ieroboam, strenuo sed crudeli rege Samariae, cul-
 tus Baalium cultui vitulorum e lege additus est,
 unde insania et pravitas inde ab hoc tempore in
 gravissimis causis publicae et privatae perniciiei
 t. Vates noster tanta damna perspicuens et
 miniorum 1 Reg. 11, 39. 2 Reg. 10, 30.

memor nil magis curae cordique habuit, quam ut tandem illa miseranda separatio tolleretur. Nullum enim aliud auxilium rebus labefactis totius gentis mederi posse pie sensit. cf. Heider Geist d. Hebr. Poesie ed. Iusti II, 404 sq. Huc potissimum tria priora capita spectant. Spiritus eius tunc adhuc in interitu familiae Iehu posuerat. Et quamquam ea exstirpata plebs insipiens auxilium Syrorum, Assyriorum et Aegyptiorum petere, quam sanctissimum familiae vinculum recipere mallet, tamen iterum iterumque vates a hanc tristem suorum conditionem rediit, 8, 10, 3. Eaque fere semper notio subest verbi **יְהוָה אֵת — בִּקֵּשׁ אֵת — יְהוָה**, 5, 15. 7, 10., **יְהוָה אֵת — יְהוָה**, 10, 12., **יְהוָה אֵל — וְשׁוּב אֵל — יְהוָה**, 6, 1. 14, 2. Iehovae enim peculiare domicilium putabatur urbs et templum Hierosolymae. Qui ad eum reverti eumque invenire volebat, favoris et semper parati auxilii conspicuum signum non in aris et fanis idolorum, sed in eo loco, ubi eius interpretes vel sacerdotes oracula petebant, quaerere poterat.

Aliam indignationis ansam praebuit vati nostro *morum depravatio*. Scelera enim et idolorum cultui innexa erant et eum sequebantur. In flagitiis cultui Baalis inhaerentibus vates libidine venereas cum luxuriosis compotationibus infantiumque immolationem commemorat, illas 4, 11 — 18., hanc 9, 12. 13. Cultum quidem Baal Peoris ut ab accusatione rerum venerearum in eo commissarum liberaret operam dedit Seldenus de Diis Syris Syntagm. I, p. 162. Id quidem certum est, quae Rabbini e derivatione nominis a **פִּי עוֹר** *operire, hiare*, vel a **פִּי עוֹר** *is ore habens pellem* somniarunt, illud idolum vel foetido hiatu oris et natium, vel turpissimum

denudatione immensi membri virilis fuisse de-
honestatum, vel obscoenitate his figmentis re-
spondente cultum, ea ad nugas Rabbinicas
esse ableganda. Nomen eius potius repetitur a
Moabitarum monte Peor Num. 23, 28. Deut.
36, 6., unde Baal Peor nulla alia ratione a reli-
quis idolis nomine Baal obviis differt, quam Ju-
piter Capitolinus a Jove Olympio, Dodonaeo etc.
Verum venereas libidines aliaque flagitia ad cul-
tum illius idoli pertinentia ex antiquissima Asiae
incolarum superstitione in gentem Iacobiticam ir-
repsisse, satis superque e locis Num. 23, 2 sqq.
et Hos. 4, 11-18. apparet. His optime respon-
dent, quae apud plures profanos scriptores de
Orgiis, Saturnalibus Lupercalibusve in honorem
Deorum celebratis et de obscoenitatibus circum-
feruntur, quibus cultus paganorum religiosus pol-
lutus fuerit: v. c. Babylone fas fuisse, ut omnes
virgines ad annos pubertatis provectae semel circa
templum se prostituerent ibique zonis virginali-
bus cinctae in cellulis sedentes expectarent dum
vir libidine incensus zonam solveret vid. Ba-
ruch. 6, 41. 42. Herodot. 1, 199., apud Byblien-
ses autem in Syria lege imperatum fuisse, ut festo
Adonis, quod luctu propter eius obitum cele-
brabatur, mulieres aut capite tonderentur, aut
corpus per totum diem festum coitui cuiuscun-
que peregrinorum traderent vid. Lucian. de Dea
Syr. Utrobique quaestus qui inde fiebat in usum
templi cedebat cf. Mich. 1, 7. vid. quae de
meretricibus Graecorum et Corinthiorum narrat
Athenaeus deipnosoph. lib. 13. et ad vocem
קִיְשׁוֹת cap. 4, 14. Eandem libidinosam obscoe-
nitatem cum sacris quibusdam gentilium con-
iunctam fuisse testatur institutum exsectorum s.

eunuchorum, qui nomine קְדָשִׁים in libris sacris cum abiectissimae turpitudinis nota occurrunt v. c. 2 Reg. 23, 7. 1 Reg. 15, 11. 12, a Luciano autem in eodem tractatu de Dea Syr. Galli vocantur, Hierapoli in cultu Astartes sustentati, ut exsecto signo virilitatis clam tanto foediores libidines sancto suo nomine a periculo invidiae et aemulationis maritorum tuti exercerent. — De altero scelere in sacris Israelitarum commisso, immolationem infantum dico, saepius S^Sa loquitur, ita ut omnibus 12 tribubus familiare id fuisse appareat cf. 2 Reg. 17, 17. 23, 10. 2 Chron. 28, 3. Nitebatur stolida opinione de Deorum terribili ira terribili poenitentia placanda, quod illo Carthaginiensium exemplo probatur, qui teste Pescennio Festo ap. Lactant. div. Instit. 1, 21. cum ab Agathocle tyranno Siculorum victi essent, iratos sibi Deos rati, quo efficacius piaculum offerrent, ducentos nobilium filios immolarunt. Nitebatur quoque fanatica pietatis iactatione, cuius plures ineptias calidiorum Orientis et Africae regionum incolas commisisse ex historia satis constat. Ut enim devotissimum Deo sensum significarent, carissimis cordis deliciis, liberis suis, non parcendum esse, quin sacrato igni tradendos opinabantur. Cuius falsae pietatis vestigium in historia Abrahami filium Isaacum sacrificaturi luculentissime habetur, istamque sceleratissimam insaniam ex Asia interiori, Babylonia et Syria in terram sanctam immigrasse locis citatis confirmat Selden: de Diis Syris 1, c. 6. eiusque Israelitis praecipuos auctores fuisse Phoenices Hos. 9, 13. significare videtur. — Non autem mirum est, talem idolorum cultum, ut qui ad intimos verecundiae et benevolentiae sensus

irpandos faceret, ad plurima alia flagitia de-
tum populum abripuisse. Ita victimis suis
perfidiam erga Deum profundiore red-
erunt cap. 5, 2. et pudendo idolo addicti
ne abominabiles ac illa quae adamaverunt idola
sunt cap. 9, 10. Nam ad quaevis flagitia
ni fuerunt 4, 1. 2. 8. 18. 6, 8-10. 7, 1. 8,
9, 9. 15. 10, 13. 12, 8. 9. 13, 12., ipsi leges
ex arbitrio tulerunt 5, 11. 8, 4. 13, 1., li-
nibus indulserunt 2, 7. 4, 11. 7, 14. 9, 1.
tati et decepti a regibus principibusque suis
7, 3. 5. 9, 15. adeoque ab ipsis sacerdo-
s, prophetis, vel quicunque eorum loco sacra
Israelitas administrarent 4, 4. 7. 13. 14. 5,
6, 9. 9, 7. 10, 5.

Malum ex his omnibus posteris Jacobi or-
tantò gravius fuit, quanto crebrior monitis-
regum atque sacerdotum evulgatio *opinio*
literat, *Iehovam esse, quem idololatria colerent.*
am simulatam pietatem ut e pluribus SSae lo-
novimus, ita vates noster severissima vitupe-
one rependit. Aaron princeps sacerdotum
s auctor fuit, utpote qui superstitioso suo-
studio nimium indulgens cultui Apidis Ie-
rae cultum artificioso modo conciliare stu-
erat. Cum enim eorum iussu aureum vitulum
ricatus esset, aram ante vitulum posuit, diem-
e Iovae festum in posterum diem indixit, quo
to postridie holocausta עלות et sacrificia pro
ute שמלם quemadmodum Iovae ferebantur
ri curavit Exod. 32, 5. 6. Tanti sacerdotis
emplum posterì imitati esse videntur, qui Io-
m coli, si conspicuis eius signis sacra face-
nt, docerent. Inter quos imprimis Ierobeam,
i cultui vitulorum reliqua sacra Mosaica ad-

iunxisse videtur. „Volebant nempe Ierob
 „et consiliarii eius Iehovam in vitulis coli,
 „religionem corruptam, sed in meliorem co
 „moditatem redactam, ne populus cogeretur
 „ingenti molestia Hierosolymam ascendere
 Seb. Schmidt ad Hos. 8, 4. Nemini quidem
 supersticiosarum institutionum auctori in men
 venerat cogitatio simulacra e metallis et li
 confecta Deum ipsum esse. Apidis cultu
 taurum suum symbolum omnipotentiae divi
 Baalis autem Baalim suos patris et regis ipsos
 inter divos relati effigiem referre contenderunt.
 sterioribus temporibus, ubi artes floruerunt,
 vis et reliquorum numinum divino honore
 signitorum statuæ confectae sunt dignae ma
 ficientia personae: rudis autem populus rudia s
 ptilia in templis collocavit. Verum ut illi paga
 rum deastri (אלילים, in libris sacris אלילים, שׂעירים
 appellati) procul a Iehova Zebaoth
 summo omnium gubernatore distabant (vid.
 12, 4), ita et omnino Deum imagine ali
 fingere lege Mosaica cautum erat. Exod. 20
 Aaron et Jerobeam quidem, dum alteram l
 partem: *ne simulacrum tibi facito!* illi
 rant, non veriti erant, ne alterius: *nul
 alienos Deos praeter me habeto!* even
 sponte sequeretur. At secutum est maius de
 mentum. Ut primum effigies prolata erat, pl
 insipiens a Iehova recessit cap. 2, 4. 7, 14.
 8, 5., oblita est creatoris sui 8, 14. 13, 6.,
 perniciosissimos idololatriae errores abrepta fic
 ciam in Iehovam deposuit cap. 2, 7. 5, 7. 9,
 10, 13. cultumque Deo vere acceptum sinc
 tate animi et probe factis ובצדקה ובצדקה exhibere

dum tamquam alieni quid consideravit 8, 12. 6, 6. Nihilominus tamen iidem impii Israelitae foedus suum cum Iehova magnificerunt 6, 7., ad Iehovam eiularunt 7, 14., per eum iurarunt 4, 15., aerumnae et doloris signa ei praestiterunt 10, 3., vociferati sunt: mi Deus cognovimus te! 8, 2., de oblationibus suis Deo oblatis gloriati sunt 8, 13., Baalium nomine Iehovam significari contenderunt 2, 18. 19. Tali modo non solum idololatriae scelus vere commiserunt, sed etiam neque ad culpae sensum, neque ad sanio-riorem mentem reduci potuerunt, quoniam sibi ipsi opinionem, esse sese Iehovae strenuos cultores persuaserunt. „Adeo“ ait Schmidius ad 4, 4. „idololatrica hypocrisis Israelitarum eos de-mentaverat, ut iustos se et religiosos existima-
rent, nec suam agnoscerent malitiam, sed stre-
neque potius contradicerent, et falsi accusarent red-
arguentes.“ Plures praeterea loci SSae sunt, e quibus eandem falsam pietatem prophetarum vehementissimam indignationem commovisse intelligitur v. c. 1 Reg. 18, 21. Ies. 29, 13. 48, 1. 2. Ier. 4, 1. Nusquam autem tantis increpationibus notata est, quam apud nostrum. Vocantur mendacia et fraudes, quas ad Iehovam preces effundunt 7, 13. 10, 4. 12, 1. 12., comprantur ipsi nubi et rori matutino cito evanescenti 6, 4., arcui relaxato qui non sursum redit 7, 16.

Tanta autem vitia tantosque errores non impune a civibus esse conflatos, vates noster et divinarum institutionum divinaeque voluntatis sagacissimus interpret et experientia edoctus probe sentiebat. Itaque descriptionibus annectit minas et e statu imperii et e pie de Deo eius-

que iustitia sentiente animo et e monitis a Mose editis petitas. Status imperii ad interitum vergebat, tempora Ierobeami II. praeterierant, excipientes ea tumultus civitatis vires consumserant, securitas atque tranquillitas civium aufugerat, principes deerant, qui pietate et sapientia rem labefactatam restituèrent. Contra Assyriis regni fines patebant, tributarium sibi fecerant Menahemum, depopulati erant regiones Transiordanenses, incolas earum in exilium abduxerant, et paullatim ita rebus Israeliticis potiti erant, ut ultimus rex Hoseas sceptrum pacemque ipsis debuerit, eorum autem favorem magno pretio sibi redemerit 11, 5. Quae omnia depravationem universi populi tam publicam quam privatam sponte sequebantur. Eadem nostri prophetae vaticinia variis coloribus pingunt prouti imperii vices ipsi occasionem praebebant 5, 10-15. 7, 1-7. 8, 1-4. 8. 10. 10, 6-8. 14. 15. 11, 5. 6. 12, 15. 13, 3. 15. Sed quae evenerant et adhuc eventura erant, alio modo evenire non poterant. Deo omnipotente derelicto spem Israelitae in idolis posuerant, quae ipsa opus fragile et ab hominibus confectum auxilium ferre non valebant 2, 12. 5, 5. 7, 10. 8, 5-7. 10, 6. 15. 15, 2. 3., flagitiis se dederant unde radices eorum exaruerant, omnia niscuerant, miseriam et contumeliam auxerant 4, 10. 19. 6, 8-10. 9, 14. 16. 10, 13. 12, 13. 14., senio confecti facillime succubitori erant barbaris 7, 9., ipsi omni pietate et sapientia recusata 4, 6. adhuc impuberes 13, 13. sibi et consiliis suis fisi nil nisi ludibrium et detrimentum capturi erant 7, 16. 5, 5, barbaris se sponte prostituerant, quorum odium et dubia fides pristinarum caedium

ultionem ab iis repetere iam dudum moliebatur 5, 13. 7, 8. 9, 8, 10. 10, 14. Praeterea qui iustissimus Iehova Zebaoth, cuius severitatem olim Moses suis inculcaverat Exod. 20, 5. 6., tantam pravitatem ultra ferrè potuisset? Decepti quidem Israelitae Deum non noverant, et quemadmodum se inde a temporibus Aegyptiacis gentem fuisse Deo peculiarem audiverant, ita tunc adhuc foedere eius superbiebant 5, 6. 6, 7. 8, 2. Verum propheta non eodem stupore captus et Iehovae consilia melius intellexit et pia mente eorum sapientiam reveritus est. Itaque divinitus admonitus, quae ipsi sibi paravissent mala a sancto iustoque Deo iis esse immittenda significat 4, 9. 5, 2. 9, 11. 8, 12-14. 9, 7. 11-17. 10, 8. 10 sqq. Ut autem tam severae comminationes eorum animum melius commoveant, imaginibus utitur nil nisi certissimas poenas indicantibus 2, 11-15. 3, 4. 4, 16. 5, 12. 7, 12. 16. 10, 9. 10. quae tamen omnia non ita premenda sunt, quasi singula fata Israelitis futura indicentur. Veteres quidem interpretes maxime Hebraei arcanum sensum iis inesse, eaque potissimum ad exilium Assyriacum tendere putaverunt. Verum ut hic sensus non sine vi prophetae verbis adhibita elicitur, ita in omnibus illis locis nexus rerum simplici modo verba sic intelligi iubet, ut significatio tantum divinae indignationis et meritarum poenarum in universum inde prodeat. Unde etiam Eichhorn, Einl. ins A. T. tom. IV. §. 555. omnino de exilio populi in terra alicuius victoris subeundo apud vatem nostrum sermonem esse. prorsus negat, quae vero sine quadam rei limitatione non dixerim. Utique sunt loca, quae de aliquo peculiari fato univer-

sum populum manente agere videantur, non ut idem Vir illustrissimus vult, tantum de abductione singulorum captivorum, quorum praecipua 8, 13. 9, 3-6. 15. 17. Vates noster et ipse divinitus admonitus et monitorum a Mose iam editorum memor, imperio ad interitum ruenti ea imminere sensit, quae Moses in futuram impietatis poenam, si forte aliquando eam contraherent, indicaverat, nimirum Deut. 28, 45-51. 62-68. ubi Deus comminatus fuerat: *excitabit Iehova remotum populum usque ab extremis orbis terrarum finibus, gentem ita crudelem, ut neque senes reveatur neque puerorum eam misereat. Itaque exterminabimini e terra quam occupatum itis, vosque disperget Iehova in omnes nationes, ut ubi servietis et apud illas gentes neque conquiescatis, neque ubi pedis vestigium requiescat, habeatis. Vosque in Aegyptum classe reportabit in servos et servas inimicis sine ullo assertore vendendos.* Cuius eventus momentum adesse vates noster sentiens illis Mosais monitis sua vaticinia de certo aliquo Israelitarum fato superstruxisse videtur, quae locis laudatis copiosius exponemus.

Iam vates noster prorsus naturae convenienter locutus esse videtur, cum, causa omnium malorum sublata, mala quoque cessatura ipsosque suos pristinam felicitatem recuperaturos fore promisit. Quae spes in animo tam pio tamque benevolo, qualem in Hosea cognovimus, non poterat extinguere. Quonam enim pacto cogitaret animum hominum ita esse deperditum et obstinatum, quin vel in summo rerum discrimine resipisceret? quo pacto desperaret de docilitate deque poenitentia suorum, quos, licet satis abiectos

propter grandia peccata, magni aestimabat, gentem, in cuius historia vestigia divini auxilii veremirifica exhibita erant, et cuius bonam indolem a tantis eximiae virtutis patribus propagatione posteris quasi traditam non funditus extinctam esse censebat? Promisit igitur suis pristinam felicitatem ea quidem conditione, ut ad pristinam pietatem erga Iehovam redirent 3, 4. 5, 15. 6, 1. 10, 11. 12. 14, 2-5. Quam quidem felicitatem iterum variis involvit imaginibus v. c. coniugii 2, 21., fecunditatis terrae 23. 24., revocationis in vitam 6, 2., restitulae pacis et securitatis in propriis sedibus 11, 11. 12, 10., herbae graminis pullulantis et radices agentis, sub cuius umbra et odore undique accurrentes habitaturi sint 14, 6-8., potissimum reditu separati imperii Israelitici ad regem e stirpe Davidis ortum et ad cultum veri Dei in templo Hierosolymitano instituendum 2, 1. 2. 3, 5. At Israelitae nec ad urbem Hierosolymam, nec ad familiae vinculum reversi sunt, nec omnino divinis monitis obedientes mores perversos deposuerunt. Propterea Samaria interiit cum omni imperio, nec unquam antiquam gloriam recuperavit, multo minus felicitatem et libertatem incolis Abrahami posteris reddidit. Deficientibus igitur illis desideratis commodis spes piorum Hebraeorum ad serius venturum Messiam directa est. In quam nos Christiani ita consentimus, ut quaecunque felicia piis in Deo fiduciam ponentibus promissa sint, in Iesu Christi redemptione nobis contigisse credamus. Non quidem quod vates de tali redemptore cogitaverit, sed quod omnia Deo duce eo sermone dicta sint, ut de felicitate morali per Christum nobis parata valere suo tempore intelligi

potuerit ⁶⁾. Nonnulla eorum N. T. commemorat, quod ubi autem et quomodo factum sit, ad loca ipsa annotabimus.

IV.

De singulis vaticiniorum Hoseae partibus.

In constituendis libelli nostri partibus interpretes magnam operam impenderunt. Hieronymus tres constituit cap. 1, 1-5, 7., 5. 8-10, 4., 10, 5-14, 10.; causam vero huius divisionis nullam attulit. Fortasse ingenium ducem secutus est, quod ita optime egisse senserit. Verum composuit, quae non uno tempore a vate edita sunt, et seiunxit, quae inter se cohaerent. Certe 10, 1-8. praeter omnem dubitationem unam orationem continet. Est divisio antiquissima prophetae in *conciones legales* cap. 1-10. quippe in quibus lex animis Iudaeorum inculceatur, et in *conciones evangelicas* cap. 11-

6) „Das ganze A. T. ist eine fortgehende Weissagung „auf Jesum; aber kein einziges Messianisches Orakel „hat seinem grammatischen Sinne nach eine voll- „kommen zwingende Beweiskraft, wenn nicht die „Realerklärung des N. T. hinzukommt, über die in „einer christlichen Hermeneutik noch viel zu sagen „ist; das hat die Christologie des A. T. bewiesen, „und das Urtheil der grössten Exegeten, die sich „zu einem gedoppelten Sinne der Messianischen „Weissagungen bekannten, bestätigt die Wahrheit „dieser Ansicht.“ Illustr. D. v. Ammon: die unveränderliche Einheit der Evangelisch. Kirche. Heft 2. pag. 51.

14. in quibus amor Dei in Christo filio praedicetur. Verum et haec divisio fundamento caret, quod alii intellexerunt, eam non omnino *exclusive* verum *synecdochice* esse capiendam contendentes. Etenim in priora parte nonnulla sunt membra, quae a probatissimis theologis nostris Messiana vaticinia vocantur, quorum v. c. locus 3, 5. a Wahlio in *historicopractica* introduct. in scripta biblica Tom. II. p. 31. maxime disertis vaticiniis adnumeratur, et in posteriore si sanam interpretationem sequimur capp. 12. et 13. omnino nihil de Messiae temporibus inveniri potest.

Alii ratione temporis totum opus in singulas partes descripserunt. Lightfoot in *Chronologio* V. T. p. 102 sq. duo priora capita sub Ierobeamo II. et Usia prolata videntur, cum propheta adhuc iuvenis fuerit et de coniugio cogitarit; capp. 3. et 4. eodem tempore, quoniam 4, 3. locustarum mentionem fecerit, de quibus Joel et Amos simul cum eo egerint. Capp. 5. et 6. temporibus Ahasi edita esse censet; cap. 7 sqq. circa ultima tempora regis Hoseae s. sub initium regis Hiskiae ponit. Seb. Schmidius 10 sectiones profert: I, cap. 1. 2. II, c. 3. III, c. 4. IV, c. 5. 6. V, c. 7. VI, c. 8. VII, c. 9. 10. VIII, c. 11. IX, c. 12. — 14, 1. X, c. 14, 2—10. Sed illi beati viri omnes dubiam et admodum incommodam nostrorum capitum normam tenuerunt. Recentioribus temporibus illa segmenta nimium sero orta nec semper ingenio critico facta liberius tractaverunt interpretes, ita ut v. c. Dathius 17, Boeckelius 14. rhapsodias nulla capitum ratione habita distinguerent. In alteram partem abiit Hermann v. d. Hardt, qui in opere: Ho-

seas antiqua chaldaica Ionathanis paraphrasi, quae veterum Iudaeorum — scripturam explicandi modum refert, illustratus Gottingae 1775. prafat. pag. 7. contendit: *volumina prophetarum exhibere plurimas distinctas minutas conciones sive parvos sermones, aut brevia effata et oracula, exiguos libellos, multis annis in gente isthac publicatos uno dein volumine comprehensos.* Ita v. c. vult primo capite post totius voluminis inscriptionem 4 libellos diversis prorsus annis ipso propheta nuntiante editos in Israel et ad notitiam communem divulgatos, addita semper occasione scripti oraculi s. carminis exhiberi I, v. 2. II, v. 3–5. III, v. 6. 7. IV, v. 8—11. Verum omnis orationis concinnitas interiret et propheta vere commaticus foret, si teneram quidem sed elegantem exstructionem singulorum carminum tam crudeli dilaceratione demoliremur. In eo errasse videtur, quod segmenta poetica cuiusque carminis cum carminibus ipsis permiscuit, et carmen vocat, ubi modo novum comma alteri adiicitur. Ab eiusdem dilacerationis culpa non prorsus immunem iudicare possumus doctissimum et elegantem interpretem V. Ill. Eichhornium. Constituit in libro Einleit. ins A. T. Tom. IV. §. 554. p. 282. inde a cap. 4. sedecim diversissimi ambitus sectiones; in uberiore autem vatis nostri tractatione: die Hebraeischen Propheten Tom. I. p. 71–143. has quoque partes in suas particulas dissecat, v. c. VI. X. XI. et ubi continuum sermonem exhiberi censet, orationis intermissione, notis quiescendi, inopinato transitu vatem ita turbat, ut nonnunquam singulis versibus ab altera in alteram rem abripi videamur. Sic expositio capi-

us septimi, cuius quidem 2 partes in unam coniungit, singulorum commatum nexum tollit, qui ubi quaeritur duas arte compositas tabulas nos invenire iubet. Eodem modo in tractatione loci 4, 1 – 5, 10. versatur. Gravissimas illas capitis noni increpationes quasi fortuito collectas exhibet. Caput duodecimum in 3 partes disscindens partem hanc intellectu difficilem difficiliorem adhuc reddit. Tali modo argumentum quidem didacticum et complexus singularum grandium sententiarum manet, quae autem ad poematum venustatem maxime faciunt, consensus plurium imaginum, descriptionum et sententiarum ad unam rem, lectori adimitur. Simplicissima mihi videtur eorum sententia, qui vatem nostrum pluribus brevioribus carminibus iisque inter se cohaerentibus et absolutis consistere putant. Qua quomodo ad illustrandum vatis nostri ingenium usi simus, iam exponamus.

Omnes fere recentiores interpretes consentiunt scriptionem duabus partibus consistere, una symbolica s. allegorica, tribus prioribus capitibus, altera thetica, undecim capp. posterioribus comprehensa cf. Eichhorn. Einleit. l. I. §. 554.; verum quamquam illa 3 capita unum e tribus partibus compositum poema efficiant, tamen ista divisio ipsa fundamento caret. *Argumento* non differunt, quod omnibus 14 capitibus idem est. Quod autem ad *vestitum poeticum* attinet, sunt aliae expositiones symbolicae in fasciculo vaticiniorum Hoseae, quas iam p. 19 sq. commemoravimus, de quibus etiam suo tempore uberius agemus cf. V. Ill. Boeckelii Hoseas p. 9.: „zwey Haupttheile, „deren erster sich mit dem dritten Capitel schliessen soll, anzunehmen, wie es gewöhnlich ge-

„schießt, dazu ist kein hinreichender Grund vorhanden; denn wenn gleich vom 4. Capitel an keine eigentliche Rücksicht auf die im ersten und dritten Capitel enthaltenen Allegorien genommen wird, so ist diess doch eben so beim zweyten Capitel der Fall, ob gleich Anspielungen auf das Hebräischen Dichtern so gewöhnliche Bild: Jehova ein eifersüchtiger Ehemann des treulösen jüdischen Volks, hier wie späterhin häufig vorkommen.“

Haud difficilis mihi videtur quaestio, quo tempore prima prophetia priora tria capita complectens confecta sit. Quae 1, 2. leguntur, narrationem de matrimonio et quae huc pertinent principium omnium vatis poematum fuisse significant. His ingenue assentiamur; plura enim indicia adsunt, e quibus idem efficiatur. Vates de familia Iehu ita sermocinatur, ut eam tempore vaticinii adhuc exstitisse cogitemus necesse sit. Porro tota descriptio status reipublicae Israeliicae nondum testimonia illius perniciiei exhibet, quae in posteriore parte gravissimis verbis indicatur. Loquitur contra de abundantia panis, aquae, lanae, lini, oleae et potus 2, 7., de ubertate camporum et vinearum v. 10., de inauribus et monilibus splendoris et divitiarum signis v. 15., de gaudiis et festis v. 13.: quae omnia hilarem honorificamque conditionem indicant, quam triumphis Ierobeami II. gentem debuisse facile censeamus. Verba quidem de periculo interitus facit, verum non tam diserte ut in posterioribus, ita tantum, quasi securus excitetur, ne prorsus sopiri patiatur. Periculi autem alicuius exilii omnino nulla mentio est; quae enim de illo exilio e tribus prioribus capp. eruuntur, minime ad

id pertinent vid. ad 3, 4, 5. Omnia mala vates populo adhuc in patria ipsa subeunda esse fingit. Quid quod ne Assyriorum quidem meminit. Denique Iudaeorum res cum maxima honoris nota commemorat, ex quo apparet, tunc temporis adhuc Usiam regem eiusque amicum et magistrum Sachariam 2 Chron. 26, 5. studiose et cultum Iehovae ipsos observasse et cavisse, ne cives depravatione Israelitarum abriperentur. Verum ut haec omnia temporibus Ierobeami II. conveniant, tamen illis ipsis temporibus vaticinia app. 1 — 3. non edita esse, probabile videri potest. Loquitur enim propheta de proximo interitu familiae Iehu. At regnante Ierobeamo II. dos istius regiae familiae maxime splendescibat imperiumque Israeliticum tanta vi et honore fruebatur, ut nemo facile de mutatione imperii cogitaverit. Alio modo res post eius mortem habuit, cum filius praeterea superstes esset Zacharias, patre indignus, a plurima parte civium recusatus. Tunc ubi populus, cuinam novo regi sese subiceret, incertus haesit, ubi imperii salus inter contentiones et seditiones principum pendit, simplicissimo modo pii Israelitae mentem subire potuit cogitatio, solam felicitatem in regibus stirpis Davidicae maxime in Usia esse quaerendam, illudque vaticinium 2 Reg. 10, 30., quo successio patris Iehu quatuor tantum eius posteris promissa erat, deo iuvante ita eventu comprobatum iri, ut tandem faustissimo pii regis Usiae auspicio iterum una natio et untis Iehovae cultus isque Hierosolymitanus restitueretur. Ex quibus omnibus 3 priora capita non diu post obitum Ierobeami, prioribus interregni annis, facta esse efficitur.

Forma est symbolica: nam occasione et exemplo a suo matrimonio sumto mores, periculum et spem infidelis populi describit. Cohærent priora capita et unum carmen efficere videntur cuius si partem demseris, venustas aptaque totius carminis compositio interibit. Constant autem in his singularibus poematibus 1, 2-2, 3., 2, 4- et cap. 3., quæ licet non uno tenore confecta, et datim res Israelitarum pingunt prout fata domestica prophetae aptissimam occasionem fecerunt. Primo capite narrat, quomodo maritus Dei similis fuerit v. 2., quomodo nominibus liberorum spuriorum præcipua momenta correctionis Israelitarum significaverit: scilicet nomine Iesreel, interitum regiae familiae v. 4. 5., nomine Lo Ichama, poenas populo inferendas v. 6. 7., nomine Lo Ammi, amoris divini defectum v. 8. Porro cap. 2, 1-3. paratam iis restitutionem melius pronunciat, ubi coniuncti cum Iuda quos Deo acceptos appellaverat 1, 7., ex seculis una genuina et vera Dei familia evaserant. Altera parte lenissimo modo scilicet in colloquio et cum liberis et cum uxore animi populi commovere studet, ut quemadmodum matrem liberorum misereat, ita sortem suorum et aequalium et posterorum doleant 2, 4., ut veritatem Dei timeant, quemadmodum uxor mariti gravitatem, utque imbecillitatem et vanitatem amicorum cognoscant v. 5-16., ut denique indignum Dei animum agnoscant et spe melius aevi ad Deum aequè confugiant atque uxor marito trimento suo perculsa maritum iterum quæ v. 17-25. Tertia pars modum cum Deo se reconciliandi iterum poetica descriptione periculi uxoris quod subiret propositi, eamque secuturi repara-

matrimonii cap. 3. pingit, aptissima ratione illorum temporum habita, ubi, sacris iam a Ierobeamo I. ademptis (cf. ad 3, 4.), deleta regia familia rege quoque et principibus privandi erant, ubi adeo iam ob diuturnum interregnum bellaque civilia imperii capite destitutos se sentiebant. S. V. Eichhorn hoc nostrum poema suo more ita dissecat, ut non modo non cohaerere sed tamquam tria diversa carminum conamina a se invicem distare contendat, quorum alterum altero imperfectius res Israelitarum a Iova antea auxilio ornatorum, postea vero propter flagitia interitui maturorum allegorice pingat, quae adeo casu in collectione poematum ita congesta sint ut caput tempore primum, ordine tertium exsiterit. vid. Einl. ins A. T. edit. 4tae Tom. IV. p. 273 sqq.

At maxima est interpretum dissensio, utrum vates de matrimonio suo verba faciens visionem habuerit, an allegoriam finxerit, an rem in facto positam narraverit. A prima harum opinionum, quae fuit doctorum Hebraeorum, omnes recesserunt. In toto enim vaticiniorum Hoseae fasciculo neque verbum neque similis orationis forma neque ullum aliud vestigium, unde visio probari possit, reperitur. Visiones eodem modo alienae sunt a vate nostro, quo simplex, omnia clare perspicuus eius ingenium ab omni furore poetico abhorret. Quod autem ad alteram pertinet opinionem, contineri parabolam s. allegoriam, ea ab antiquissimis temporibus interpretibus placuit. Siquidem Chaldaeus iam ad eam accessit ita initium orationis exponens: *Vade, profer vaticinium contra habitatores civitatis idolatricae, qui addunt peccare: — et abiit et prophetavit contra eos: quodsi conversi fuerint*

remittetur iis, sin minus, defluent sicut defluunt folia ficulnea. At addiderunt et fecerunt mala opera et dixit dominus ad eum: voca nomen eorum dispersos. Dav. Kimchi de hac particula verbis utitur: מִשַּׁל לְיִשְׂרָאֵל הַזֵּה מֵאַחֲרֵי יְיָ effatum propheticum s. parabola Israelitis prolata etc. Hieronymus autem postquam veritate facti sumta et Deum excusaverat, quod prophetam meretricem ducere uxorem iusserit, et Hoseam, quod sine mora perrexerit ad lupanar scortumque adduxerit ad torum: alioquin, addit, si omnia quae praecipiuntur ob causas ut in similitudinem fiant, vere facta contendimus, ergo et Hieremias accinctus lumbari, vestimento muliebri inter innumerabiles nationes et Assyrios et Chaldaeos gentes inimicissimas Iudaeorum ivit ad Euphratem, ut ibi absconderet lumbare suum et post multa tempora invenit illud computruisse. Quomodo exire potuerat et ire tam longe, obsessa Hierosolyma, exstructis per circuitum munitionibus, fossa, vallo atque castellis? Si illud in typo, quia fieri non potuit, ergo et hoc in typo, quia si fiat turpissimum est. vid. introduct. in Hos.; idem ad 1, 8. si illa et cetera, quae in SSa legimus, facta non poterit approbare, et aliud quid significare contenderit, ergo et meretrix ista mulier non turpem stupri coniunctionem, sed sacramenta indicant futurorum. Hunc secuti sunt probatissimi recentiores interpretes v. c. Drusius, Eichhorn, Kuinoel, Rosenmueller cet. Nec potest negari prophetas saepissime usos esse talibus allegoriis, praecipue illa a matrimonio petita. Profertur Dei amor erga gentem Iudaicam imagine coniugis Ier. 2, 2. maximeque c. 3. et 31, 3, 4., conjunctio quae inter-

cedebat inter Deum et populum imagine foederis coniugalis Ez. 16, 6 — 8. Ies. 54, 5., impietas autem eorum et propensio ad cultum idolorum imagine adulterii Ez. 23, 4 sqq. Sic in nostro loco allegoria non inepte adhibita videretur, nisi quaedam essent, quae impedirent quo minus in ea subsisteremus.

E nulla enim alia scriptionis parte, vati nostro tales allegorias placuisse, effici potest. Exornat quidem orationem plurimis imaginibus, verum ita, ut diutius in eodem tropo commorari indoli ipsius repugnasse videatur. Animus Hoseae ardens nimia luxuria imaginum fere oppressus vehementi cursu descriptionum lectorem undique abripit neque in ulla tabularum suarum nos morari patitur, unde est quod eum iterum iterumque translationibus excidissee conquerantur. cf. pag. 19. Verum tantum abest ut inde venustas poematum evertatur, ut eorum nota et indole sinde appareat, quacum usus allegoriae per 3 capita protensae non conspirat. Quod ipse Eichhorn sensit, qui sententiam de allegoria defendens libere profitetur: tria haec capita differre a genio, qui in reliquis Hoseae partibus deprehendatur (l. l. §. 556.).

Porro finis totius enarrationis cap. 3. ita comparatus videtur, ut intelligatur parabolam non fuisse excogitatam ad certa et indubitata civitatis Israeliticae fata allegorice describenda, sed rebus quibusdam, quae vere evenerant, symbolicam translationem ad populum Israeliticum adiunctam fuisse. Certe quae de futuris fatibus Israeliticis praedicuntur, eiusmodi sunt argumenti, ut ex historia matrimonii facile quidem elici poterint, verum proximo eventu caruerint.

His accedunt, quod idem 8. V. Eichhorn monuit l. l., nomina mulieris eiusque patris omnis symbolicae significationis expertia. Cum summi poetae aliquando dormitaverint, *quid mirum*, inquit Eichhornius, *quod nostro Hoseae aliquid humani acciderit?* Verum maximopere mirarer, si Hoseas nominum symbolicorum studiosissimus 7) in isto loco occasionem suos talibus nominibus designandi neglexisset. Res ipsa monuit, ut allegoriam, si quam exhibere vellet, nominibus et confirmaret et commendaret. Non enim modo lectoribus remotiorum temporum, sed, quod maioris momenti est, aequalibus vaticinia edidit. Iam ista נָמֵר בַּת-דָּבַלִּים aut uxor eius fuit, aut non fuit. Si fuit et tota tamen narratio de eius liberis deque eius dimissione excogitata, male profecto egisset vates mendacio suo vel erga uxorem, quam omni existimatione, vel erga se ipsum, quem fide verborum privasset. Si non fuit, qui sperare poterat sensum parabolae a civibus intellectum iri, cum in nomine meretricis nihil lateret, quod eos fabulam de ipsis narrari moneret? Quin de luxuriosa vita vatis persuasi: cur iste, dicturi fuissent, nobis meliorem partem designat, aut cur iste gaudia nostra luxuriosa vituperat, qui ipse non modo clam scortatur, sed omni abiecto pudore cum abiectissimis meretricibus rem habuisse fatetur? Res ita in oculos incurrit, ut quomodo vatem fugere potuisset, non intelligam.

7) Exemplo sunt nomina infantium: 1, 4. 6. 9.; porro עֵמֶק עֲבוֹר 2, 17., בֵּית-אֶזְנָן 4, 15. 5, 8. al., עֵקֶב 2, 18. et symbolicus usus nominis מֶלֶךְ יִרְבֵּי 5, 13, 12, 4.

Omnes difficultates tolluntur ubi rem in facto positam narrari statuimus; idque contendunt interpretes ecclesiae nostrae Lutherus, Calovius, Gerhardus in loco de prov. Dei 129., Glassius, Dathius, nec non Grotius et Liveleius, simulque indicant, quod verissimum e Hieronymi verbis laudatis apparet, veteres, maxime Hebraeos, e nostro loco visionem aut parabolam propterea elicuisse, ut Deum contumelia impij praecipi, et Hoseam culpa fornicationis liberarent. Lutherus in comment. ad Hos. 1, 2. ita Deum vatemque excusat, ut contendat uxorem Gomer fuisse honestam e proba gente ortam eiusque tres liberos legitimo matrimonio procreatos, sed eos dici אִשָּׁת זְנוּנִים et יְלָדֵי זְנוּנִים ad designandam conditionem miserabilem civitatis Israeliticae, cuius omnes cives ob flagitiosam idololatriam moechi et adulteri fuerint, utque populus cogitet: si vates uxorem et liberos tam contumelioso nomine appellare a Deo iussus est, quanto abiectiores et contumeliosiores coram Deo nos esse oportet! Propterea etiam fuerunt, qui אִשָּׁת זְנוּנִים mulierem paganam et יְלָדֵי זְנוּנִים liberos e pagana uxore procreatos indicare statuerent. Sed istam mulierem Gomer non honorifico nomine commemorari, eiusque liberos in adulterio procreatos esse, totus nexus docet. Ergo aliū nodum ense dissecnerunt, et illud Grotii ad cap. 1, 2. centies repetitum legimus: *uxorem ducere, quae meretrix fuerat, non erat illicitum nisi sacerdotibus Lev. 21, 7. Videri quidem id poterat subturpe, sed quicquid iubet Deus, idem iubendo honestum facit; et Calov. ad v. 2. fuerunt, inquit, Deo sapientissimo causae graves, cur id mandaret, tum publicae, ut nempe po-*

pulo idololatriam non tantum vehementius exprobraret, sed etiam eundem moneret suamque benevolentiam et μακροθυμίαν, quod ipsos, etsi fornicarios, ferat et beneficiis adficiat, ob oculos poneret; tum privatae, ut nempe scortum illud a procis suis avocaret et per prophetam converteret. Neque id sanctitati prophetae adversum. Ioh. Schmidius in Comment. in prophetas minores ad Hoseam p. 72. adfert Theodoretū sententiam notatu dignam. *Universorum Dominus beatum Hoseam ornat et comparat ad ducendam uxorem impuram et impudicam, ut hoc genere facti impietatem populi coarguat, et suam tolerantiam incredibiliter ostendat. Etsi ergo Deus libidine proditam adulteram Synagogam suscepit, non tamen contaminatus sanctitatis fons ex impura hac et execrabili, neque propheta ex illa stupri plena uxore maculam suscepit. Hoseas enim non libidini serviens, sed nutui divino et arbitrio parere studens, accepit meretricem, atque omnibus nuptiis gratior et laudabilior haec societas fuit. Neque ob id solum, quod ex Dei nutu et arbitrio facta fuerit, sed quod Deum expresserit et designatione quadam retulerit.*

Verum est multo honorificentior ratio vatem de illo matrimonio excusandi. S. V. Eichhorn l. l. ita de ea re disserit: quis potest contendere, אִשָּׁת זְנוּנִים foeminam prorsus abiectam et meretricem significare? Interpretes nostri tantum auctoritate Hieronymi aliorumque celebratorum nominum capti ita contumeliose de ea statuerunt. Meretrix verbo זְנוּנָה signatur. Ubi autem Gomer אִשָּׁת זְנוּנִים vocatur, in substantivo אִשָּׁת notio uxoris inest, et epitheton זְנוּנִים

conditionem indicat, in quam vel post nuptias incidit, vel quam ante nuptias occultissimam habuit. Porro, si ante matrimonium iamiam luxurians et scortatui dedita fuisset, qui veram gentis Israeliticae imaginem exhibere potuisset? Ubi Deus foedus cum Israelitis pepigerat, quod passim matrimonii nomine in SSa designatur, illa gens casta erat et malis moribus nondum contaminata. Ier. 2, 1. 2. Talem esse aut certe videri sponsam prophetae oportebat, ut in ea imago gentis Israeliticae agnosceretur.

Firmiter teneamus hunc idearum nexum, nec, ut Eichhorn, nimium subtilibus dubitationibus turbati ab eo discedamus. Neque enim Deo, neque propheta indignum videtur Hoseam nostrum uxori fuisse matrimonio iunctum, quae postea eum fefellerit, cuius autem mores et fata retulerit, ad illa effata saepius pronuntiata de-nuo commendanda: „Vos estis ingrati et impii, „qui ubi resipiscere recusaveritis, sine misericordia puniemini.“ Modo ne singula in historia nostra premamus, nec vatem, ut plerique censent, omnino vitam et matrimonium symbolicum egisse contendamus. Vates neque dogmaticum neque historicum opus edere voluit, omnes eius orationes facultatem ingenii simplicissimis rebus vim quandam eliciendi usque grandia monita adnectendi significant. Cum autem omnes eius imagines e communi vita repetitae sint, eum vel e domestica vita imaginem hausisse, quis est qui neget? Nam quid simplicius esse potest, comparisone factorum, quae in matrimonio passus erat, cum illa perfidia, qua Israelitae contra Deum peccaverant? Verba וְנָתַתִּי et וְנָתַתִּי iam e more usurpabantur de impietate et idololatria populi, siqui-

dem omnes fere prophetae iis usi sunt cf. Exod. 34, 15. Num. 14, 33. Ps. 73, 27. Ies. 57, 4. Ier. 5, 7. Ez. 23, 30. 37. Itaque vates imagine sua prolata nil novi exhibuit, vestitus tantum poeticus novus est. Res ipsa plurimae parti civium nota erat; ergo non erat, quod nomina simularet. Vates amaverat Gomer filiam Diblaim, in matrimonium eam duxerat, susceperat ex ea liberos, donis et opibus eam dotaverat. Sed amore eius indigna sanctissimum matrimonii vinculum libidinibus violaverat, ipsi liberi erant spurii, quippe ex adulterio orti. Quā de re certior factus eam dimittit. Verum et pristini amoris memor et misericordia commotus ad ingratham uxorem redit, signa poenitentiae studiique favorem mariti sibi reconciliandi probat, iterati matrimonii cum ea restituendi periculum suscipit. Res utique per se exigui momenti fuisset, nisi typicus sensus ei vim et significatum dedisset.

Prophetae non solum *dictis* divina monita exhibere solebant, verum etiam *factis* et *fatis* typicam divinae voluntatis significationem referre putabantur. Sic Iesaias narrat, se rem habuisse cum prophetissa i. e. cum uxore sua, et ex ea genuisse filium, qui typus esset liberationis regis Ahasi a Pekaho et Rezino. Ies. 8, 1 — 4. Eodem modo Ieremias cap. 32. Hierosolymae a Babyloniiis obsessus, agrum in stirpe Benjamin ab hostibus iam occupata situm emit, ut signum esset sperandae restitutionis rerum Iudaicarum, et tantae incolumitatis terrae, quae tunc nationi prorsus erepta videbatur, ut copia fructuum inde capiendorum rursus foret. Ioh. Schmidius in commentar. p. 73. loca patrum idem affirman-

tum adscripsit. *Deus turpitudinem idololatriae hoc ipso facto omnibus palam declarare et ante oculos ponere voluit, ut tanto citius flecterentur hominum animi ad eius detestationem. Res ipsa mirabilis et nova satis excitabat ipsam quoque multitudinem imperitam et rudem, ut quid tandem portenderet inquirerent. Huc accedit quod Prophetæ fere omnes non solum sermone qui audiebatur et visione quae videbatur, sed conversatione, factis et vitae ratione prophetarunt. cf. Irenaeus adv. haereses. 4, 37. non solum, ait, Deus per visiones quae videbantur et sermones qui praeconiabantur sed et in operationibus usus est prophetis ut per eos praefiguraret et praedemonstraret futura. Propter quod et Hoseas propheta accepit uxorem fornicationis per operationem prophetans. Tertulian. de resurrect. carn. 28. Augustin. contra Faustin. 4, 22. et 22, 23. Hoseae autem nostro fatorum suorum gravitatem contemplanti facile subvenire poterat cogitatio, se quoque esse a Deo vocatum, ut his suis vicibus domesticis effigies esset et per acta gesta quae sua vaticinia impio populo exhiberet. Comparavit sua fata cum fatibus Israelitarum, et in dies certius ipsi de arcana eorum significatione persuasum est. Has cogitationes divinitus excitationes literis mandatas civibus proposuit, qui imagine improbae uxoris se ipsos agnoscerent atque intelligerent, quemadmodum maritus diu perfidiam adulterae ferat et non sentire videatur, ita se etiam a Deo esse clementia et misericordia tractatos: quemadmodum maritus animum uxoris et serio et blando colloquio commoveat, ita ipsorum quoque animum a Deo monitis prophe-*

tarum commotum esse: quemadmodum uxor se liberosque libidinibus suis perdat, ita se liberosque perniciem manere propter libidinosum idololatriae furorem: quemadmodum uxori ea tantum relictæ sit mariti favorem sibi reconciliandi ratio, ut abstineat ab omni prava consuetudine utque castitate et fide probata marito se adiungat, ita eam tantum esse salutem deperditæ gentis, ut post susceptam a Deo correctionem mentem iterum advertat ad Iehovam, seque sacris Hierosolymitanis regique a Deo constituto adiungat. Quæ comparationis momenta poetico vestitu ornavit, 1) descriptione divinorum iussuum subinde acceptorum 1, 2. 4. 6. 9. 3, 1. 2) nominibus symbolicis infantium 1, 4. 6. 9. 3) colloquio cum uxore 2, 4 — 25. 4) enarratione modo, quo sese cum uxore reconciliaverit 3, 2. 5. 5) vaticiniis de immensa prole 2, 1., de transitu infelicis ominis nominum illorum in faustam significationem 2, 1 — 3. 25., de bonis in terra Israelitica recuperandis 2, 20. 23. 24.

Non obstat huic sententiæ magnus ambitus quo Hoseas effigiem circumscripsit; de qua re S. V. Rosenmueller Scholl. ad 1, 2. „eiusmodi“ ait „actionem symbolicam simplicem esse oportet, brevissimo temporis spatio absolvendam et paucissimis signis gestibusque circumscriptam“ 8). Exempla eius a profanis scri-

7) Cf. Staendlin: neue Beiträge z. Erläuterung d. bibl. Proph. p. 129: „Eine symbolische Handlung, muss überschaut, bemerkt werden können, sie muss nicht lange dauern, sonst ermüdet sie die Zuschauer. Am besten erreicht sie ihren Zweck, wenn sie simpel, rasch und feierlich ist.“

ptoribus desumta utique sunt brevissima et sententiosa. Verum si illa regula *formam descriptionis* definit, etiam propheta ex suo more brevis est. Brevissimis commemorat iussum Dei, sententiosa sunt nomina liberorum, simplicissima descriptio rerum Israeliticarum, denique quid est quod brevius dictum inveniri possit illa spei designatione 2, 1 — 3. 5, 5? Nec omittendum est (cf. Rosenmuell. in praef. ad Hos. pag. 27. et nostrae introduct. §. 6.), oracula Hoseae olim dispersa serius demum collecta esse, unde facile efficitur tria priora capita tres particulas, diversis diebus s. annis editas complecti, quarum singulae nullo modo profusione et nimia luxuria laborant. Si autem regula *de facto ipso* valet, quod describitur, tum magis contra allegoriam huius loci quam pro ea allata est, et sententiae de veritate rei novum pondus addit. Nam si vates ex ingenio effigiem hausisset, ut Idanthura Scytharum rex vel illi qui Delphis oracula signis edebant, in signo ipso fortasse brevis adhibenda fuisset. Verum ea ipsa esset allegoria, vel signis, vel verbis ea exprimeretur. Tum autem regula ita sonaret: si vates allegoriam de matrimonio sumere voluisset, hanc simplicem brevissimo tempore absolutam et paucis signis gestibusque circumscriptam esse oportuisset. Atqui non brevis est: ergo non est allegoria. Vates non voluit, sed habuit rem. Nec habuit modo rem, habuit in animo divinum afflatum, תְּחִלָּתָא, persuasionem: in isto infelici matrimonio contentum fuisse monitum sibi et populo Israelitico de turpitudine idololatriae deque eius certissimis poenis exhibitum.

Itaque re ipsa aliud vituperium cadit: **ni-**
miam esse similitudinem facti et rei signatae **9)**.
Ademto vestitu poetico res plana et simplex re-
stat: descriptio infelicis sed in melius restituti
matrimonii, quae quomodo exhibere potuerit
conditionis Israelitarum exemplum, e tractatione
vatis nostri videbimus. Reliqua exstructioni poe-
matis debentur. Sin autem placet dissimilia re-
quirere, habes in modo, quo vates pactum
cum uxore restituit. Uxor accepit favorem
marito ipsi oblatum (וְאֶכְרָה לִי 3, 2.), populum
Israeliticus semper aequè perversus et Deo non
obediens fuit. Uxor sponte correctionem sine
paratam iniit, Israelitae bellis internis et postea
Assyriorum vi eam perpeti coacti sunt. Vates
conduxit uxoris amorem pretio nummorum
granorum, Israelitis nil nisi miseria contigit.

Qualiscunque res est, neminem fugit, scri-
ptores sacros nil magis amasse, quam ut rebus
gestis arcanam significationem, de qua tum, cum
gererentur, nondum cogitatum sit, substituerent
ita nec Melchisedeco (Gen. 14, 18.) in mentem
venit cogitatio se de rege Davide (Ps. 110, 4.)
vel de futuro generis humani servatore (Hebr. 5,
6. 6, 10. 7, 17.) vaticinari, nec Mosi serpentem
in perficam efferenti, ut qui eum adspiceret sa-

9) Eichhorn Einl. ins A. T. I. I. „Trägt eine Erzäh-
lung das Gepräge einer wahren Geschichte, wenn
sie nach allen ihren Theilen eine Anwendung auf
eine ihr ganz fremde Sache leidet? — Kurz die
einzelnen Züge des Ehegemäldes unsers Propheten
scheinen zu gewählt, als dass man bloß eine zu-
fällige Uebereinkunft des Bildes und Gegenbildes
annehmen kann.“

retur (Num. 21, 9.), praedicere aliquid de Iesu Christo cruci affigendo (Ioh. 3, 14. 15.), nec Iona in ventre piscis versanti (Ion. 1, 17.) isto eventu resurrectionem Christi praesagiri (Math. 12, 39. 40.), nec sacerdoti Christi mortem decernenti se ipso decreto prophetiam edere de Christi resurrectione (Ioh. 11, 50. 51. 52.). At Deo gubernante et mentem hominum movente ille symbolus sensus in animos sacrorum scriptorum venit. Non igitur video qui aliquem offendant, Ioseph nostrum symbolicarum expositionum studiosum (cf. p. 19.) de suo matrimonio bona fide et ex solo amore suscepto, postquam omnia praeter mentem et expectationem geri animadvertenterat, typice cogitasse (cum vates, qui singulari divino favore gaudere et divino spiritu se inflatos esse scirent, in omnibus suis rebus misticum divinae providentiae ductum, non tam sua, sed hominum, ad quos missi essent, causa exhibitum pie et probe agnovisse satis constet,) eumque, licet spes proximorum eventuum ad res israeliticas pertinentium ipsum fefellerit, gratiora edidisse de salute Novi Testamenti vaticinia¹⁰⁾. Cf. pag. 41.

10) Hieronymus quamquam nostram sententiam non probat: *nec mirum, inquit, si in figura Domini salvatoris et ecclesiae de peccatoribus congregatae haec facta memoremus, cum ipse in hoc eodem dicat propheta: loquar ad prophetas, ego visiones multiplicavi et in manibus prophetarum assimilatus sum, ut quicquid prophetae iubentur operari ad meam referatur similitudinem.* Prooem. ad Hos.

Sensu et dictione aequae cohaerent cap. 1 — 6, 3. ut illa prior pars hucusque laudanda. Constant autem iterum variis particulis variis temporibus ortis. Licet huius varietatis signa feratamen ad unum scopum tendunt, unde apparvatem aliquando argumentum antea omissum petiisse et sic varias particulas adiecto epiphemate 6, 1 — 3. in unum opus coniunxis. Argumentum autem, quod tractant, est dolor anxietas vatis de crescente depravatione Iudaicar stirpium, orta ea et aucta exemplo illecebrisque Israelitarum, utrique regno aequae perniciosa. Quod exemplum ut caveant Iudaei, in *prima particula* 4, 1 — 14. gravissima increpatione describit non solum perversitatem sed etiam turpitudinem, detrimentum eius designans, non solum insaniam populi sed malitiam et insidias sacerdotum quae specie pietatis effrenatissimas libidines omniaque scelera impudenter propagavissent 4, 4. 15. 16. detegens. In *altera* autem propius ad scopum accedit, commonefaciens Iudaeos, ne illi se adiungant 4, 15., sed infectos ipsos iam esse illorum lue indicans 5, 5. et aucta fervoris vehementia perniciem ab Israelitis adtractam tanquam tubae sonitu in aures Beniaminitarum vociferans v. 9. Illecebras autem a sacerdote et a principibus structas pingit 4, 18. 5, 1. detrimentumque inde oriturum vividis coloribus designat 4, 16. 17. 19. 5, 2. 6. 7. In *tertia* denique habet iam illas Iudaicas tribus vehementer depravatas, habet principes terminos removens officii 5, 10., habet domum Iudaei maturam quae absumatur v. 12., habet Iudaeorum ulcerum plenos v. 13. simul cum Israelitis parae poenas a Deo iis illatum iri comminatus v. 14.

idem utrisque consilium idemque solatium impertiens 6, 1 — 3.

Civibus degenerantibus in solis stirpibus Iudaicis vatis fiducia erat posita, fore ut vel earum auxilio res Israelitarum ad incitas redactae aliquando restituerentur, vel illis certe promissa felicitas et foedus Dei cum Abrahamo factum servaretur 1, 6. 2, 3. 5, 5. Verum Iudaei ipsi a patria pietate magis magisque aberrabant. Rex Usias, Sacharia et pio et sapiente amico et tutore mortuo, in severitate morum et candore cultus sui remissus errores populi facilius ferebat 2 Chron. 27, 5. 16. cf. pag. 11. Omnino cultum divinum, ubi non ad consilia politica pertinebat, neglexisse videtur, quod certe tristis vitae finis significat. Haec a rege suo destituti et ab Israelitis invitati in omnem illam superstitionem irruere incipiebant, cuius incrementa regnantibus Usiae successoribus Iothamo et Ahaso ingravescebant. Decedit igitur illud unum solatium, quod vates nosse hucusque constanter tenuerat. Hinc animi angor, qui poetae copiam dicendi suppeditavit, qui autem gravior factus est, postquam fata et finis regis Usiae innotuerant. Intellexit denique et Iudaeos esse a Deo reprobatos nec rem esse ita comparatam ut antea, ubi patria pietas peculiare solum sibi in terra duarum tribuum travisset, contra, antequam denuo salus sperari possit, utrique genti eundem reditum ad meliorem frugem esse instituendum.

Quodsi de origine uniuscuiusque harum particularum quaeritur; prior, 4, 1 — 5, 9. tempore cohaerere videtur. Descriptio depravationis Israelitarum 4, 1 — 14. praeparat orationem

c. 4, 15 — 5, 9, quae ipsa semper ad illam respici videtur. Exhibita est non multo post vaticinium c. 1 — 3. In promptu erant vati symbolicae formulae de adultera matre deque spuris cf. 4, 5. 5, 7. Verum depravatio populi poribus calamitosis interregni percrebruerat, descriptio scelerum multo severior et vehementior est illis trium priorum capitum. Regnum Iudaicum adhuc florebat, verum ita ut singulari divina benignitate dignum esset, quemadmodum 1, 7. Concordia utriusque regni nondum turbata erat scelesto illo dedere Pekahi regis Samariae cum Rezinò rege Syriae contra regem Iothamum et Ahasum, si dem ex universa oratione prophetae commercium utriusque stirpis iusto familiarius fuisse apparet. Si de calamitatibus, quae 4, 5. commemorantur aliquid in libris historicis nobis memoriae produm esset, ducem haberemus in tenebris hisce. Ieremum quamquam Ies. 24, 3 sqq. Joel 1, 10 : Amos 1, 2. 4, 6. de iisdem poetice loquuntur, fulgur, locustas, siccitatem et ignem, quae frugibus corporum destructis terrorem incolis utriusque imperii inieciissent, quae praeterea plagae divinae immissae fuissent, tamen neque ex illis locis neque e libris historicis aliquid efficitur. Narratio ista quidem famem et temporibus Iothami filii Ahas regis Israel 2 Reg. 8, 1. et temporibus Iosabab regis Iudae Ier. 14, 1. 2. terram vexasse, sed utriusque res nihil ad nos pertinet. Maioris momenti sunt, quae 4, 1. 2. referuntur de statu imperii corrupto, qui procul dubio durante interregno fuerat, et 5, 1. de domo regia, ut apparet familiam regiam adhuc exstitisse, quod quidem non alia nisi regis Iehu esse potest.

Simili honoris significatione 1, 4. **בֵּית יְהוָה** appellata erat. Erat enim utique regis familia eaque a Deo vocata 2 Reg. 9, 2. cf. 10, 30. Postea prophetae Israelitarum nil de regia aliqua familia sciverunt, quippe qui post Sachariam imperium usurpantes nomine regio ornatos ne reges quidem agnoverunt. Fuerunt enim Deo non intercedente ex solo plebis arbitrio constituti. Iaque etiam vates noster de ultimis Israelitarum regibus loquens multo contumeliosioribus modis vitur cf. 7, 5. 8, 4. 9, 15. 10, 15. Sed h. l. regiae familiae commemoratio optime illis descriptionibus ad tempora interregni pertinentibus convenit.

Fortasse tum, cum vates hanc prophetiam edidit, vix tandem interregni motus composuerant. Sacharias ultima Iehu soboles solium patris ascenderat. Verum tantum aberat, ut pietate sua rem publicam restitueret, ut ipse impudenti idololatriae se dederet. Flagitia interregni adhuc inhaerebant civibus nec legibus nec cultu Dei coercitis, rex ipse laxa manu res Israelitarum moderatus est, non tutor salutis, sed *laqueus* 5, 1. ad perdendum suum sibi que cognatum populum paratus, qui vix dignitate regia potitus brevi ab ea removendus erat. Itaque Deus omnibus e regia domo *correctionem paraverat* 5, 2.; *etenim, ait, labentur inter peccata sua* v. 5. Qui propterea, quod c. 4. regis et regiae domus non fiat mentio, cum tamen eius copia sit praecipue v. 4. (ubi neminem esse qui pravos increpet et reprehendat legatur, postea autem v. 4. et 9. sacerdotes tantum pari contentione contra Deum deprehensi nominentur), contendere vellet v. 4. *quo tempore confectum fuisse quam* 5, 1., *nimirum tempore ubi nemo rex fuerit: is regulam*

migraret, *de silentio non valere consequentiam*. Vates gradatim disserit, et quemadmodum ante sacerdotes increpauerat, ita tunc eius increpatum ad domum regiam processit. Veritati igitur propius accedere putamus contendendo totam particulam c. 4, 1-5, 9. circiter 7-8 annos post 1 — 3. statim post constitutum regem Sachariam esse compositam.

Ceterum de isto rege et regia familia plura aliter statuerunt interpretes. Putant Lightfoot in chronol. sacr. p. 102. Seb. Schmidt in comment. a. h. l. p. 205. et Rosenmueller in argumento ad c. p. 167. tempore Ahasi integrum caput quintum editum fuisse, postquam Menahem se tributarium fecerit regi Assyriae et Ahas auxilium Tiglath Pileseris imploraverit. Verum tempore Menahemi et Ahasi non in unum idemque momentum incidunt. Ahas enim certe 18 annos post Menahemum insignibus regiis vestitus est. Deinde temporibus Ahasi plane aliud auxilium ab Israelitis quaerebatur, auxilium Rezini regis Syriae, cf. ad 5, 13. Denique 5, 13. omnino de alio rege sermo est, quam v. 1.; nam licet cum argumento et consilio vatis uterque loci cohaereat, tamen tempore non idem fuit.

Anni enim labebantur: familia Iehu extincta erat: Menahem usurpando imperio Israelitarum potitus aequè nefarius erat atque antecessore Usiae regis Iudaici superbissima impietas ita innotuerat, ut a Iehova lepra plecteretur. Israelitae auxilium quaesiverant ab Assyriis, quorum regi se illi tributarios fecerant. 2 Reg. 15, 19. Jam in eo erant vaticinia Hoseae, ut eventu probarentur. Itaque denuo redit vates ad illud argumentum, de quo prius et fortasse pluries inan-

verba fecerat. Addit graves improbationes principum et populi utriusque imperii, eorum impietatem aptis coloribus pingit, donec finem toti poemati imponit hac quidem sententia: omnem miseriam a Deo iis esse appensam, ut poenas luant peccatorum, utque commoveantur ad Deum in tantis rerum angustis studiose quaerendum, qui semper revertentibus propitius sit 5, 10. 6, 3. Itaque haec particula ad tempora Menahemi pertinet, quo regnante id evenit, quod 5, 13. commemoratur. S. V. Kuinoel in historia temporum ad Hoseae oracula p. XVI. „haud dubie“ inquit „Tiphshitae, incolae urbis quae parietes trucidati regis adhuc tenebat, in summum discrimen adducti Phulii Assyriorum regis auxilium implorarent. Hic saltem paulo post expugnationem oppidi illius magno exercitu stipatus Israelitarum regiones invasit. Sed Menahemus probe intelligens, si belli fortunam experiri vellet, inferiorem se discessurum, ad hanc calamitatem avertendam solvit mille talenta.“ Huius Menahemi temporibus turpissimo morbo Usias adfectus est; quonam vero anno, non liquet¹¹⁾. Cum igitur utrumque factum tempore

11) Non intelligo unde V. III. Kuinoel in commentario saepius laudato sumserit id evenisse 4 annis ante mortem eiusdem Usiae regis cf. historia regum praemissa pag. XV. nisi ex eo, quod 2 Reg. 15, 30. dicitur Pekah Israelitarum rex mortuus esse vicesimo anno Iothami filii Usiae, quem tamen tantum per 16. anos regnavisse ex aliis locis constat, et quod ita Kuinoel 4 reliquos annos consortio imperii Iothami cum leproso patre tribuit. — In meo certe exemplo illius commentarii magnus error deprehenditur. Tabula

conveniat, eodem modo, ut vituperationes utriusque regni nostro loco coniunguntur, vatem huc respexisse totus verborum nexus suadet. Suppeditat enim illud triste fatum Usiae regis facillimam expeditionem rei, quae interpretes vexavit, scil. unde tertium comparationis in verbis **הוּן שָׂרִי דְּהִדָּה בְּמִסְיִי גְבוּל** petendum sit. Mutavit Usias rex Iudaeorum terminos regiae dignitatis, ubi huic sacerdotale officium adsociandi consilium cepit. Nec offendere nos potest, quod nomine **שָׂרִי** usus sit, cum de rege, **מֶלֶךְ**, criminatio valeat. Nimirum et propter reverentiam regi Iudaeorum eiusque familiae debitam id disertis verbis designare noluit, quod illis temporibus neminem vel lectorum vel auditorum fugiebat, et poetice tribuit pluribus **שָׂרִים** quod de uno tantum **מֶלֶךְ** valuit, cf. 7, 7. Quod autem imagines attinget, earum vis nullo alio modo vere aestimari poterit: *effundam super eos ceu aquam indignationem meam* **עַל־הֶם אֶשְׂפֹּךְ בַּמִּים**, *absumam domum*

enim synchronistica omnino regem Pekahum omittit, trucidationem Pekahiahi illius antecessoris in annum 3454 ponit, quo secundum nostram computandi rationem Pekah occisus est. In praemissa autem regum historia ex eodem errore iterum iterumque Pekahiah loco Pekahi legitur. — Verum ex omni Kuinoelii narrationis nexu procedit, cruentum facinus Hoseae, quod ille trucidationem Pekahiahi, libri sacri 2 Reg. 15, 30. trucidationem Pekahi appellant, 3 annis post mortem Iothami vel secundum ipsius Viri S. V. sententiam evenisse. Ex quo porro eundem Virum S. V. ut omnes interpretes libris historicis V. T. ducibus annos Pekahi non a consortio imperii Iothami, sed a morte Usiae numerasse apparet.

Iudae quasi putredo כְּרֶקֶב, sentiet Iuda vulnus suum מַזוּר, discerpit Deus ceu leo rugiens Iudam אֲנִי אֶמְרֶה. Vati quodlibet verbum diligentissime ponderanti aliquid casu excidisse, quod tantopere ad rem peculiarem tendit, vix credam. Eleganter illae imagines pingunt, ubi foetidorum ulcerum Usiae regis lectorem commonefieri existimaverimus. Obiciant interpretes easdem imagines et de altera stirpe Iacobitica, cuius nemo principum pari lue infectus fuit, adhiberi. Verum quid, si propheta in illo regis fato effigiem factorum utriusque stirpis vidit coloribusque ex eodem fato petitis usus fuit ad hanc effigiem significandam? Verba certe hanc sententiam probant. De iis quae ad Iudaeos spectant iam diximus, sed etiam Ephraimum vocat מְשֹׁכֵי וְרָצוֹן eodem modo, ut in rege iudicium lege constitutum impletum sit. Num. 18, 7. Addit causam iudicii: quoniam sectatus sit אֲחֵרֵי — *mandata humana*, pariter atque rex, qui divinis mandatis neglectis legem sibi faciens morbo percussus sit. Sentit Ephraim morbum, quemadmodum ille rex. — Cum autem nemo civium ei mederi possit, ad gentes externas mittit qui peterent auxilium. Frustra! Deus inflixit vulnus, solus Deus sanare potest, sicuti leprosi nulla medicina nisi Deo intercedente sanari poterant. Deus morbo regem adfecit, ipse curam huius morbi arcanam sibi, i. e. sacerdotibus vice ipsius fungentibus asservavit. — Quae huius nostri loci explicatio ut verbis et tempori convenit, ita optime ingenio vatis respondet, quem tales symbolicas expositiones amare iam ex initio vaticiniorum cognovimus.

Inde a c. 6, 4. usque ad c. 12. mera habemus fragmenta e reliquiis vatis collecta, quae nullo vinculo inter se cohaerent. Confecta videntur prouti tempus et animi impetus prophetae occasionem suppeditaverunt.

Atque in primo fragmento 6, 4–11. iterum invehitur auctor in utriusque stirpis pravitatem. Impatientes omnium divinorum monitorum omnem pietatem veram probatamque esse opinabantur, modo sacrificia offerrent, quae ipsa non Deo omnipotenti sed idolis oblata erant v. 10. Cuius erroris culpaе utraque stirps obnoxia erat, maxime Israelitica, quae exemplo et insidiis suis Iudaicam in eandem perniciem abduxit v. 11. Repetit igitur vates virorum sacrorum monita, qui dudum iam, longe alia pietate opus esse quam sacrificiis et holocaustis, nimirum benevolentia et benefactis, docuerant, quos quidem et intelligere et sequi illi recusaverant. Quam alieni ab ista pietate sint, exemplis terribilibus morum depravationem significantibus describit v. 8. 9. Quorum unum nobis tempus indicat, e quo fragmentum nostrum ad nos pervenerit. Gileaditarum flagitia sanguinolenta commemorat. Cum autem Gileaditae fuerint, qui in nefaria trucidatione regis Pekahiahi successorem eius Pekahum iuverant 2 Reg. 15, 25., omnes fere interpretes in eo consentiunt, vatem h. l. id ipsum factum respexisse orationemque habitam esse primis temporibus Pekahi regis Israelici. Quam aptissimam sententiam nos quoque retinere satius duximus. Genus autem dicendi simile est prioribus partibus: aequae breves enunciationes, quibus quamquam obiter tantum attingere videtur illorum temporum conditionem, tamen, ut ipse

dicit v. 6., penitus confringit et percutit suorum animos.

Hoc excipit aliud fragmentum 7, 1-7. in quo tamquam tabula depicta est pars vitae Pekahiah, regis Israelitarum. Pauca de eo nobis restant 2 Reg. 15, 23 — 25. Sed sufficiunt, quibus regem effoeminatum, libidinosum, ignavia obsopitum cognoscamus, qui fiduciam collocans in principibus et dilectis suis, gravissima eorum conspiratione oppressus est. Dum enim inter convivium et pocula bono animo sedens, ludibriis et adulatione callidorum coniuratorum delectatus eorumque petulantiae particeps fit, ex inopinato a Pekaho ducibus Argod et Arie et 50 Gileaditis stipato oppressus in ipso palatio trucidatur. De nullo alio regum, qui tempore Hoseae vixerunt, tam apte descriptio loci nostri valet, vel mores vel finem vitae eius respiciamus. Totus verborum contextus docet, sermonem esse, de gravi aliquo seditioso molimine. Rex commotionibus impeditus est quominus motus circum se praeparatos animadvertat v. 5. Auctor seditionis tamquam fur intrat, consortes facinoris effundunt se foris v. 1. At insidias parans securitatem, amicitiam regis iocosque simulat v. 3. Ille quasi dormiens versatur, machinationes noctis tenebris tegens v. 4. 6. Coniurati vigilant, sicut massa ad fermentationem excitata v. 4. et quanto propius accedit facinoris tempus tanto fervidius ardent in sanguinolentis consiliis v. 6. 7. Cum autem hora edicta venit, omnes prorumpunt et in interitum rapiunt sanctissima reipublicae capita. Pluralis שְׂפָטָה־אֶת שְׂפָטָה iterum ut 5, 10. שָׂרִים

poetice pro nomine regis positus esse patet. Certe utrum hac an ulla alia seditione Israëlita simul cum rege principes ei familiares ceciderint nescimus. Ceterum vates omnem rem ita imaginibus circumvolvit, ut prudentiam cautumque eius animum in describendo inde cognoscamus. Unde equidem omnino non effecerim, utrumne Hoseas, quem fortasse illud facinus dum prae-
parabatur non fugit, hoc sermone regem et amicos eius ut sibi caverent aut resipiscerent monuerit, an postquam eruperat suo modo pinxerit, ut omnium tantorum flagitiorum odium excitaret exemplumque ederet, ad quem finem protervia, ignavia et luxuries illorum temporum perducere possit.

Elegantia huius poematis e facultate vatis simplicibus levibusque imaginibus graves res significandi ponderari debet. Si quem vilitas pistoris et fornacis offendit, is profecto etiam Homerum magnas descriptiones iusto nimium exiguis imaginibus ornavisse accusabit. Qui autem vatem propterea vituperat, quod e metaphora exciderit, et quod antea massa fuerit ad fermentandum excitata subito in flammam et clibanum mutaverit, is aliquantulum ignoscat fervido eius ingenio regularum subtilium nostrarum de venustate poematis impatienti. In toto fragmento nil interpretem vere, opinor, offendet, nisi participium **וְהָיָה** v. 4.; nam quid moechi s. idololatrae h. l. sibi velint, nulla arte expedietur. Verum facillima verborum emendatione haec quoque difficultas amovebitur. cf. ad 7, 4.

Mihi certe huius fragmenti verba ita comparata videntur, ut omnia ad unam rem spectent, ad effigiem aulae regiae effoeminatissimae, et ad

secretas machinationes scelestissimorum hominum. Unde S. V. Eichhornio non assentiar, qui eorum nexum ita discerpsit, ut fere in quolibet versu nova sententia deprehendatur, quique vatis increpationem ubique ad universum populum directam censuit cum tantummodo de aliqua scelerata eius parte sermo valere videatur.

Monet pronomen **אֲנִי** medio versu septimo novam orationem inchoari, vel potius fragmentum multo seriore tempore ortum exhiberi. Ceciderant reges Israelitarum deinceps. Respublica magis magisque ad interitum vergebat. Verum nemo erat qui unam et veram salutem quaereret, auxilium, puta, Iehovae. Contra ut columba pellecta quam mens deficit, modo huc modo illuc se contulerant, modo Assyriorum amicitiam magno soluto pretio sibi conciliaverant, modo istius foederis taedio capti ad Aegyptios confugerant. Ita vere senio fuerunt confecti v. 9.; senes enim vi et firmitate in factis consiliisque carent, et obitus iis iminet v. 13.

Huius igitur fragmenti argumentum ab argumento prioris cap. 7. particulae prorsus differt. Vates sibi saepissime illam spem 2, 1—5. et 3, 5. animo repetuisse videtur, fore ut extincta regia familia Iehu Israelitae rege Iovae probato destituti se regi e familia Davidis subiicerent. Tunc enim simul rediissent ad verum Iehovae cultum Hierosolymae inquilinum, et ita cum universa gente Iacobitica bene actum fuisset. Verum et Iehu progenies extirpata erat, et plures reges deplorabili nece perierant. Israelitae tantae aversioni Iehovae tantoque Iudaicarum rerum odio

se dederant, ut adeo terribile bellum regibus Iothamo et Ahaso inferrent. Et quamquam aliquoties calamitatibus oppressi ad Deum conclamabant, non tamen favor Iehovae, sed triticum mustumque et quicquid voluptatibus satisfaceret, curae cordique iis erat. Spes autem auxilii et ab idolis v. 10. et a barbaris v. 9. expectati eos frustrata erat. Vates hunc suorum stuporem carmine fere elegiaco luget, penitus, ut videtur, spe privatus, quam aliquando foverat. Nil enim auguratur nisi detrimentum idque proxime instans. Atque quid mirum, tam inepta consilia in eorum interitum cessisse? Postquam enim inbecillitati rebusque dissolutis perfidiam addiderant, facile Hoseas divinare poterat, fore ut Assyrii hac perfidia ad iram provocati cruentam sumerent eius vindictam.

Haec de argumento et occasione carminis cogitanti paucae temporis notationes temporibus regis Hoseae id assignare suadent. Historia regum Israeliticorum nihil praeterea de commercio cum Aegyptiis refert. Syri quidem saepius commemorantur et hostes Israelitarum, et foedere iis iuncti, Aegyptii nusquam, siquidem ipse regni situs cum iis commercium reddebat certe molestissimum. Inter regnum Israeliticum et Aegyptiacum terra duarum tribuum interiacebat, quam ut praeteriret Aegyptiorum exercitus, vel navibus ad Israelitas traiceret, vel angustum terrae tractum a Philistaeis occupatum permearet necesse erat. Quo factum est, ut Israelitae Iudaeos oppugnaturi Syrorum, non Aegyptiorum opem implorarent 2 Reg. 16, 5. E coniectura autem commercium aliquod Israelitarum cum Aegyptiis sumere cum historiae vestigiis careamus, non

placet. Quamobrem vel S. V. Eichhornio assen-
tiri nequeo, qui naturale commercium iam anti-
quius inter Israelitas et Aegyptios, finitimas na-
tiones, exstitisse contendit omniaque oracula Ae-
gyptios pertinentia in antiquiora tempora ablegat
(Hebr. Propheten Tom. I, p. 102. 112 sqq.). Ho-
seam autem regem ab Assyriis iusto durius tra-
ctatum legatos ad Aegyptios misisse certo scimus
2 Reg. 17, 4. Quae historiae commemoratio
cum argumento carminis nostri conveniat, id
ipsum carmen temporibus Hoseae regis adscri-
bere non dubito.

Cur autem inter multo antiquiora vatis frag-
menta locum obtineat, id si quem offendit,
causam in eo reperio, quod serus Iudaeus frag-
menta Hoseae congerens, similitudine et initii,
ubi de regum interitu sermo est, et imaginis v.
8. cum praecedentibus deceptus utramque parti-
culam inter se cohaerere censuit. Inepte qui-
dem; nam inde a medio versu septimo de longe
alia re sermonem esse, quam ab initio capitis,
illustratione argumenti effecimus. Malim igitur
ineptiarum accusare Iudaeum congerentem, quam
cum plurimis interpretibus prophetam criminari
omnis boni sensus expertem imagines ita mis-
cuisse, ut, qui paullo antea massa fermentata
postea ignis et fornax fuerint, eos iam placent-
ae non versae uno tempore assimilaverit.

Ab initio capitis octavi usque ad v. 10. no-
va oratio exhibetur, quae, quod tempus adtinet,
post 5, 9. collocanda videtur. Incipit enim ut
illa desierat. Vates nempe clangore tubae minas
instantium poenarum edens animos suorum ter-

ret, ita ut ne edicat quidem, quae sonitu tubae indicentur, minas illius buccinae nondum oblivioni traditas esse probe sentiens.

Evenerat id quod patriam vatis ad perniciem concito cursu rapiebat. Assyrii pellecti erant in terram Israeliticam v. 9. 10., Israelitae Deo non addicente sed reditum ad reges Davidico postulante, spatio unius anni reges sibi constituerant Sallumum et Menahemum v. 4. atque suae et infelix separatio a regno cultuque Hierosolymitano invaluerat, et idololatriae vis novum incrementum ceperat v. 4. Quid iuvat nunc mendax eorum eiulatus v. 2.? Deo se subtraxerunt v. 3.; videant quibus bonis illi, quos Deo praetulerint, remuneraturi sint v. 3. 4. At vitulus in pulverem conteretur, quem ventus absorbebit, quocum simul absorbebitur Israel v. 6-8., barbari hostili animo irruent v. 3., eorum oneri regnum succumbet v. 10.

Vati haec oracula vel sine divino afflatu et statu imperii et e conditione civium petere licuit. Reges imbecilles erant, et domi impotentes et foris crescenti vi finitimarum gentium impares. Arcessitus barbarorum vitium erat politicum, quod aequae imperii fundamenta labefactaverat (cf. p. 25.) ac Dei iram provocaverat: cf. Dent. 7. Assyrii, ferociiores Syris et Aegyptiis, clementiam ignorabant. Libidinosus Baalium cultus animos et corpora debilitaverat. Omnia eventu comprobata sunt. Assyrii simulatque opes et amoenitatem Israeliticae terrae degustaverant, imbecillitati regni illuserunt, cives captivos abduxerunt, reges sibi subiecerunt.

Itaque videmus, omnia in eo convenire, referenda esse huius particulae effata ad tempore

et imperii statum sub Menahemo, ubi spes restitutionis universae gentis Iacobiticae post extinctam familiam Iehu vatem fefellerat, ubi loco promissorum bonorum 2, 2. Assyrii terram sacram intraverant, ubi res in peius conversae erant. Quas peculiaris et singularis argumenti notas observaturi poematis elegantiam magis percipiemus quam illi, qui vatem spem universalem tractasse censeant. Hieronymus v. c. vituperationem spontaneae regum electionis v. 4. de temporibus Ierobeami I. interpretatur. „Non enim,“ inquit, „quia Deus Salomoni iratus regnum eius dividi voluit, idcirco Israel bene suscepit regem. Debuerat enim iuxta legis praecepta Deum interrogare an vellet hoc fieri.“ Quem secuti plerique interpretes vatem nostrum proterviam Israelitarum in separato regno sibi constituendo in universum spectavisse negligentiamque divinorum praeceptorum quovis tempore inter Israelitas conspicuam vituperasse contenderunt. Quod quidem Seb. Schmidt ad h. l. ita restringit, ut dicat: non tam accusari Ierobeami I. etiam a populo factam electionem, quam solii regii impiam constitutionem. In quam fere sententiam Eichhorn quoque abit (Hebr. Proph. I, p. 109.): „Durch wie vieles verschuldet sich Israel, durch Abfall vom Hause Davids, durch Abgötterey, durch Bilderdienst“ et not. ad h. l.: „Wer Davids Haus vom Throne verdrängte, war nicht nach Gottes Willen König.“ Verum et 1 Reg. 11, 29 — 39. Dei decretum fuisse fertur, ut 10 tribus a regno Davidico avellerentur, prophetamque Abiam ab eo missum esse, ut regnum illarum tribuum ad Ierobeamum I. deferret; et 2 Reg. 9, 1 — 9. Iehu filius Iosaphati per Elisam Deo dilectissimum pro-

phetam rex ungitur. Ex quo de plane alia arbitraria populi actione h. l. sermonem esse facile intelligitur, quam quidem in Sallumo et Menahemo habemus.

Nova oratio a 8, 11. usque ad 9, 7. porrigitur. Quae in ea continentur neque temporis neque historiae aliqua notatione insigniuntur. Itaque ea universalis argumenti fuisse videntur. Serius scripta sunt, verum non ultimis regni temporibus, omnino temporibus, ubi Israel fertilitate terrae et abundantia frumenti mustique gaudebat. Fuerunt, qui dicerent, his indicari regnum Ierobeami II., cuius aetati descriptio illa de opibus, divitiis ac florente populi conditione conveniat, v. c. Kuinoel ad 9, 1. Verum cum illa sententia nulla alia re nitatur, nisi quod altarium, arcium, copiarum, quibus repletae sint areae, argentearumque deliciarum mentio fit, totus reliquus nexus ei repugnat. Palatia arcesque et e temporibus Ierobeami II. supererant, e temporibus diuturnioris imperii, quod v. c. Menahem per decem, Pekah per viginti annos obtinuerunt, tanto faciliori negotio extrui poterant quanto audacius illum civium aere usum fuisse e 2 Reg. 15, 21., hunc opibus suis ita superbiisse ut bellum contra reges Hierosolymitanos moliretur e 2 Reg. 16, 5. intelligimus. Fortasse uterque rex latentem miseriam tali splendor texit. Idem splendor de Iudaeis refertur 8, 14 quorum reges et Usiam et Iothamum copiarum urbium et arcium munitarum in montibus silvisque auxisse 2 Chron. 26, 9. 10. et 27, 3. 4. legimus. Est autem nostrum fragmentum primum.

vaticiniorum Hoseae locus, in quo instans exilium diserte commemoratur. Vidimus p. 39. et videbimus in explicatione singulorum commatum posse quidem verba c. 3, 4. ita tractari, ut tandem ad minas exilii veniamus. Verum tempore illius loci, haud multo post Ierobeamum II., cum praeter recentem Ioahasi et Ierobeami triumphorum memoriam fines Israelitarum ab exterorum hostium vi incolumes essent, nondum vati eximio amore patriam amplectenti tantae rerum vices in mentem venire poterant. Itaque c. 1–3. in universum tantum de correctione ipsi destinata loquitur, et ubi dictiones occurrunt, quae posterius fatum attingunt, eae tantum in gratiam symbolici matrimonii suo modo compositae videntur. Eadem est reliquorum locorum p. 39. laudatorum ratio.

Multo apertius nostro loco pronunciatur: *non manebunt in terra Iehovae: redibit Ephraim in Aegyptum et apud Assyrios immundis cibis vescuntur.* Evenerant igitur multa, quae hoc exilium imminens promoverent. Assyrii a civibus Israeliticis invitati invaserant patriam, et tanta erat imbecillitas contumeliaque Israelitarum, ut rex Menahem magno argenti pondere soluto amicitiam regis Assyriae redimeret. Fortasse inde ab hoc tempore Assyrii Israelitas vexare non desierunt. Quid, si vates in tanto rerum periculo clarius vidit tempus instare, quo antiquum vaticinium Mosis Deut. 28, 15–68. eventu comprobaretur: *abducat vos Iehova, pariter atque regem, quem vobis creaveritis, in gentem et nobis et maioribus vestris ignotam, ubi Deos alienos ligneos et lapideos coletis?* v. 36. cf. p. 40. Verum eo vaticinio diserte monitum erat, fore

ut in Aegyptum abducerentur: *vosque in Aegyptum Iova classe reportabit, in se vos servasque inimicis vestris sine ulli assertore vendendos.* v. 68. Quamquam igitur adhuc cum Aegyptiis pacati degebant, tamen vates praevio tanto vaticinio anceps haerebat, utrum ab Assyriis an ab Aegyptiis illa praedicta pernicie ventura sit. Certe a partibus Assyriorum periculum propius aberat, de quibus adeo illa v. 3 verba valebant. Aegyptios autem vaticinium appellaverat. Hanc ambiguitatem vates sentiens utrumque Aegyptios et Assyrios coniunxit, ita tamen ut fidem Mosi debitam servaturus magis Aegyptios timeret 8, 13. 9, 6.

Quibus omnibus animo perpensis hanc vatis orationem vel in posteriora tempora Menahemi vel in media Pekahi incidere putaverim, ubi res peccatiores fuerunt, ubi populus et praeteritarum calamitatum oblitus, et de abundantia messium laetus, et magnificis sacrificiis superbiens, palatium arcibusque exstruendis libenter opem tulit. Tunc occasio fuit Hoseae suos monendi, ne securitatem se committerent; instare enim tempus, quo propter perpetuam improbitatem id perpessuri sint quod Moses iam vaticinatus esset; Assyrios iam esse paratos ad perdendum populum; Aegyptios esse illum formidabilem inimicum, quem ad vexandum Iacobi prolem Iehova iam dudum excitaverit, quemque ad vindictam sumendam secundum illud vaticinium nisi resipiscant suo tempore evocaturus sit. Id unum praeterea moneam vaticinium nostrum ante irruptionem Tiglath-Pileseris propterea prolatum videri, quoniam Aegyptii multo solenniori commemoratione quam Assyrii laudantur. Quodsi vates iam tot cives

superioris Galilaeae et tribuum Transiordanensium ab illo rege barbaro abductos vidisset 2 Reg. 15, 29., res non amplius anceps fuisset. Assyrii ipsi fuissent hostes maxime formidabiles et exilium Assyriacum eadem diligentia a vate certiore facto indicatum fuisset, qua a dubitante Aegyptiacum laudatur 9, 6.

Ceterum argumentum totius carminis egregia expositione tractatur. Gloriantur Israelitae de florescente statu reipublicae, qui nostri aliorumque v. c. Amosi, Iesaeae vaticinia regno interitum minantia mendacii coarguere videbatur. Dixerant fortasse: non solum sacrificia Deo obtulimus, sed plura etiam quam olim, plura enim altaria exstruximus 8, 11: 13., conspiciate palatia nostra atque Iudaeorum v. 14., degustate panem et vinum, quibus torcularia nostra areaeque abundant 9, 1. 2., num ea omnia signa sunt iratorum numinum? His respondet vates: et altaribus vestris contra Dei praeceptum utimini cf. Lev. 17, 4. 5. 9. Deut. 12, 5. 8: 11. 13., et leges pietatis benevolentiaeque illis sacrificiis multo praestantiores cf. 6, 6. tamquam alieni quid consideratis 4, 12. Itaque sacrificia vobis peccato sunt v. 11. Deo punienda v. 13. Quod autem et ad palatia, et ad sulcorum vinearumque proventus pertinet, nec in illis secure sedebitis 8, 13., nec area torcularique pascemini 9, 3. Memores estote illius Mosis vaticinii exilium vobis minantis, cui obnoxios impietate vestra vos ipsos praestitistis. Inter barbaros cibum et potum inquinatum capietis, nec erit unde Iovae sacra faciatis 9, 4., palatia igne consumentur 8, 14.; eorum loca urticae occupabunt spinaeque 9, 6., dies autem festos nece vestra celebrabitis 5. 6. Nolite igitur

vindictam Dei provocare, nam illius vaticin-
pus instat v. 7.

Iterum medio versu 7 — 9. aliud fragm
sequitur, idque brevissimum, quod sensu e
praecedenti et cum sequenti incommode
commentar. ad 9, 7.), optime contra cui
parte cohaeret. Itaque a 10, 9. avulsum
suo loco reponendum putamus.

Cohaerens et in se absoluta particula
betur 9, 10 — 17., cuius argumentum fac
cognoscitur, nimirum vehemens increpatio
lestissimi cultus Baal-Peoris. Quoties Isr
pietatem erga Iehovam strenuamque ei de
reverentiam prae se tulerunt, toties facta ips
tradixerunt. Quid enim Iehovae cum illis
dinosi moribus ad cultum Baalis pertinentib
quibus iam 4, 11 — 14. vates locutus est,
cum liberorum immolatione? Verum rudi
institutionisque per prophetas impatienti e
tissimum placuerunt, quae cogitatione et ve
dia non egentia sensus solidiore modo tang
In his et sacratae voluptates libidinibus iuci
et immolationes liberorum e stupidissima
rantia divinae iustitiae ortae. cf. p. 32 sq.
rum sacrificiorum insaniam Iacobitae iam i
serto adamaverant Lev. 20, 2 — 5. Deut. 1
18, 10., vehementius etiam eandem amplexi,
quam Baalis cultus terram sacram intravit,
mentissime, postquam ille cultus ab impie
Ahaso sacris publicis lege adnexus est. 2
17, 17. 2 Chron. 28, 2. 3. Ez. 20, 51. 2

Quamquam post familiae Ahabī eiusque sacerdotum cruentam trucidationem 2 Reg. 10, 1-28. ab illo Baalitico cultu aliquantulum remissum erat, tamen iterato furore natio eius scelestissima sacrificia repetiit, postquam Ierobeam II. bellis feliciter gestis pristinisque suis occidentalibus et septentrionalibus provinciis receptis novum commercium cum urbe Tyro instituit. Inter Phoenices potissimum infantes immolari solitos fuisse ex historia constat (vid. ad 10, 13). Vates expectaverat, fore ut reges et principes meliora sentientes illam insaniam vi et auctoritate sua tollerent. Frustra! Principes omnes refractarii fuerunt v. 15. siquidem vel Iudaicos reges eisdem furoris consortes fuisse legimus 2 Reg. 16, 3. Itaque nil relictum erat, quam ut vates accerrimis comminationibus populum coërceret, quibus id adiecit, quod tunc denuum, ut supra pag. 79. vidimus, animo eius patuit, fore ut cives ob tanta flagitia patria et libertate indigni inter barbaros servi et captivi emitterentur v. 15. 17. Cum autem et in nostro loco illud fatum imminens nondum accuratius describatur, haec quoque prophetia ante tempora Tiglath-Pilese- nis edita videtur.

Plerique interpretum de hoc scelestissimo sacrificiorum genere non cogitarunt, fortasse quoniam in aliis SSae locis non ad Baalis, sed ad Molochi cultum refertur. Sed ex historiae documentis effici potest utrumque sacratis ritibus et institutionibus non multum inter se dissimilem fuisse. Moloch idolum vocatur Ammonitarum 1 Reg. 11, 7., Baal Peor Midianitarum et Moabitaram Num. 25, 1. 3. 6. 17. 18. Paulo ante Ammonitas et Moabitas finitimas stirpes Canaan-

nem incoluisse legitur 21, 13. 23. 26. cf. Deut. 2, 18. 19. Ios. 13, 25. 32. ex quo eosdem ritus sacros ex altera terra in alteram transmigrasse et existimari potest, et exemplum Mesae regis Moabitarum confirmatur 2 Reg. 3 27., qui ad Deos placandos filium immolavit. Unde etiam Oecumenius ad Act. 7, 43. Molochum *εἰδωλον Μοαβιτῶν* vocat. E pluribus locis V. T. idem apparet: Ps. 106, 28 — 39., ubi de Baal Peore sermo est, una serie eiusdem immolationis scelus recensetur; 2 Reg. 17, 16. 17. iidem commemorationi Baalis adnectitur; Ier. 19, 5. et 52, 35. illa excelsa, in quibus liberi comburebantur, diserte excelsa, Baalis vocantur; adeo Ier. 52, 35. nomina Molochi et Baalis alternis vicibus leguntur, dum Iudaei sacella in valle Ben-Hinnom Baali construxisse ad natos natosque Molochi ibi traiciendos narrantur. Itaque idolum illud Ammonitarum proprie Moloch appellatum, cui profana sacra in valle Ben-Hinnom fiebant, quin nomine tantum a reliquis Baalium generibus, quae ab omnibus illis barbaris nationibus divino honore colebantur, diversum fuerit vix dubitari potest. Idem confirmat Selden de Diis Syris Synt. II, 1. p. 227. exemplo idoli Syrorum Alagabali s. Agli-Beli, quod idem puerorum immolationibus placabatur, cf. Synt. I, 6 p. 176.: „uti igitur Baal i. e. Dominus, ita et Melech s. Molech aut Moloch i. e. Rex Ammonitarum hoc numen denotabat, unde et is ipse, forsitan fuerit, qui rex Deorum βασιλεὺς Θεῶν titulo singulari vociferatur in Phoenicum vetustissima Theologia.“

Si autem ita de argumento carminis statuimus, ut abominabilem cultum Baal-Peoris in

maxima depravatione conspicuam vates descripsit, non possumus non elegantiam et castitatem admirari, qua propositum argumentum persecutus fuerit. De re horrenda ita caute et venuste locutus est, ut vix quisquam recentiorum. Fingit proavos Israelitas uvas et ficorum primitias v. 10., ex quarum praestanti semine arbor eorundem fructuum spe in amoenissima Canaanis terra plantata excreverit v. 13. At omnem eius gloriam pessima idololatria destruxit. Cultus Baal-Peonis debilitavit stipem; flaccescit flos, fructus decidit v. 12. Non digni sunt, qui liberorum summis gaudiis fruantur v. 11. Insanus ille cultus vincula familiae dissolvit, libidinibus in utero et conceptu vitatur soboles v. 11., quae autem nascitur, a Deo perdetur v. 12. Vos liberos ad necem idolis educentes, v. 13. ipsi his gaudere recusatis, Deus vobis dabit, quod ipsi vobis daturi estis v. 14. Ut patres vestri in deserto sparsi Deo erant dilectissimi, sic vos amoenis domiciliis considentes ab ipso estis repudiati. Itaque qui idem vos plantavit, e domo sua vos eiciet v. 15., liberis privabit v. 16. Omnia poetice sunt capienda, et vehementer errant interpretes, qui quodvis praesagium vatum stricte intelligunt. Repugnant enim sibi prorsus hoc vaticinium et illud c. 2, 1.

Ventum est ad orationem capitis decimi, quae ultimis temporibus regni Israelitici scripta videtur. Praeterierant laeta et felicia istius regni tempora. Nil relictum erat, praeter memoriam impietatis Israeliticae, simulacra, altaria, flamines et errores idololatriae. Verum ita exhausti

erant viribus et opibus, ut quovis pretio a barbaris pacem emerent, utque ipsa aurea simulacra et Assyriae muneri darent. Prior Salmanassar impetus urbibus regni funestissimus fuerat v. Nunc ab eodem crudelissimo rege imminabat iugis urbi Samariae interitus. Iam prope ab eo tempus quo rege carituri erant, quippe qui in regnum incolumitatemque et dubiae clementiae et avaritiae Salmanasseris debuisse videretur. Quae omnia de nullo alio tempore, nisi de illo rege Hoseae valent: quo regnante fortasse aliquo anno frumento, oleo et vino abundarunt, quod ipse placuit: idque ab idolorum flaminibus omnipotentis eorum auxilii signum exhibitum est. Iidem spem converterant ad deastrorum vim v. 15., supersticiosam suorum pietatem v. 15., ad copiam heroum v. 13., ad arces munitas v. 14. Verum falso hos seductores populi locutos esse va- proponit, terrae ubertatem urticis et spinis breviter occupatum, idola cum flaminibus abductum, arces devastatum iri vaticinatur. Quae omnia ita sunt comparata, ut illud fragmentum 7—9. inter 10, 8 et 9. aptissime suo loco providetur. Significat enim luculentius, unde spes et gaudium in tantis calamitatibus v. 2. 15— orta sint; magis proterviam flaminum, de quorum exultatione v. 5. sermo est, designat, acutissime priorem cum posteriore capitis nostri coniungit partem.

Quibus versibus suo loco restitutis hic incursus orationis prodit: Felicissima conditione iugis tuarum usa es Israel v. 1., at, e quo eam non Iehovae sed idolis tuis debere arbitramur poena digna facta es v. 2—4. Perge et frustra paulisper supersticiosa tua securitate v. 5., te

pus instat, ubi idola tua abducentur, ubi erubescas propter perversa tua consilia v. 6., ubi excisa erit tua Samaria v. 7., ubi sub collibus et montibus tuis impietatis tuae testibus sepeliri optabis v. 8. Noli credere prophetis tuis futura gaudia tibi, ne fiducia tua in idolis posita irrita fiat, promittentibus. Et ipsi stulti sunt, et te decipiunt; nam tua flagitia omnem salutem a te removent 9, 7. 8. Memor esto contra sortis Gibeatidarum, qui pares tibi fuerunt peccando v. 9. Nunc par iis eris poenas luendo 10, 9. 10. Si etiam nunc felix reddi cupis, ne contemne leges Dei tibi impositas v. 11., semina virtutem v. 12., sin minus, nec crede perversis tuis moribus, neque tuis heroibus v. 13., neque tuis munitionibus, quibus bello orto hosti resistere non poteris 14., nec Betheli, cuius munus certum detrimentum est 14.

Eiecto illo brevissimo fragmento lacuna in ceteroquin integro poemate remanet. Certe comparatio Gibeatidarum cum Israelitis nullum coniunctionis membrum cum praecedentibus habet. Qua de causa etiam Kuinoelio inde a 10, 9. novam prophetiae partem constituere placuit. Verum finis capitis cum initio arcissime cohaerere videtur. Disertis enim verbis vates redit ad priora orationis momenta, commemoratione Bethelis, cuius promissa fallunt v. 15. ad v. 1 et 5., regis, cui proximum interitum indicat v. 15. ad v. 3. Itaque finem cum initio coniungere malim. Est praeterea subtilis et elegans nexus v. 12 et 13. cum 9, 7. 8. Vates enim in utroque loco diserte edicit: *non quae fatui prophetae promittunt, sed quae ipsi vobis praeparatis evenient.*

Ea quo autem factum sit, ut illud fragmen-
tum falso loco positum legatur, non expediverim.
Fortasse colligens Israelita sigillatim conscriptum
habuerat, quod semel in congerie vaticiniorum
Hoseae 9, 7 — 9. receptum, quamquam iterum
suo loco post 10, 8. repetitum invenit, denuo
exhibere nōlet.

Cap. 11. unum poema efficit iterum tempus
suum prodens commemoratione Assyriorum
regiminis, quod Israelitae stolidi et ignava mente
ferebant. Tunc melior pars nationis fortasse de-
trimentum, in quod irrueret, sensit, quippe rex
ipse Hoseas superasse fertur pietate reliquos
reges Israelitarum 2 Reg. 17, 2. Propterea
vates misericordia commotus in his exhorta-
tionibus mitioribus verbis utitur quam hucusque
usus fuerat.

Postquam Hoseas regem Israelitarum Peka-
hum interfecerat 2 Reg. 15, 30., non statim ani-
mos suorum promptos expertus est ad imperium
sibi committendum. Procul dubio domestici tu-
multus orti sunt. Vidimus enim p. 9. octo an-
nos praeterlapsos fuisse antequam vere sceptro
potiretur. Narratio 2 Reg. 17, 3. suadet, ut tandem
id auxilio Assyriorum eum impetrasse existime-
mus ¹²). Imperium solutione tributi incepit, quo

12) Verba quidem 2 Reg. 17, 3. **עָלָיו עָלָה שְׁלֹמֹנָאֶסֶר**

Luth. et plerique interpretes verterunt: *contra*
eum ascendit Salm. Verum praep. **עָלָיו** hostilem
superventum indicet minime necesse est. De accessu

regi Salmanasseri se subditum fecit. Nostro loco adeo v. 5. Assur rex patriae terrae, מַלְכּוֹ, vocatur. Assyrii tunc temporis armata manu fines Israelitarum transgressi gravissimo bello v. 6. Hoseam, qui ipsorum tutelae se subiecerat, regem agnoscere illos coegerunt. Quo bello sine dubio expugnatio urbis Beth-Arbelis evenit, de qua 10, 14. sermo fuit. Itaque Hoseas tam perverso modo ad dignitatem regiam evectus offendit Deum temeritate, qua perniciose cum barbaris vincula iniit. Salus Israelitarum in eo posita fuerat ut una animum erigerent v. 7. et abiectis omnibus illis perversis consiliis מוֹעֲצוֹתֵיהֶם v. 6. Iehovae, regi et sacris Hierosolymitanis se adiungerent. Verum rebus talem in modum gestis non tempus erat querelarum nec dolores sanare poterant populum. Hoseas rex meliora sentire videbatur, nam melior erat antecessoribus. Iugum sibi a rege Assyriorum impositum exuere moliebatur. Quae eadem omnium piorum Israelitarum cura erat, siquidem postea Hiskias rex Iudaeorum consilia vatum secutus felicissimo successu in eadem re elaboravit. Una etiam via ad requirendam salutem patebat, quam vates regi et populo monstrare conatur: Ille Iehova, qui olim patrum pedes moverat, brachiis eos prehenderat cum ad-

familiari saepissime occurrit v. c. 2 Sam. 15, 4; 2 Reg. 25, 11. Ies. 54, 15. adeoque significat *pro v. c. Ind. 9, 17. Nehem. 4, 8.; ita h.l.: pro eo dimicaturus ascendit*. Quae significatio praefenda mihi videtur, quoniam sequens וַיָּשָׁב לוֹ in verbis וַיָּשָׁב לוֹ מִנְחָה restitutionem s. solutionem impensarum praestiti auxilii diserte indicat.

huc impuberes essent et in summis periculis versarentur, cuiusque miraculorum testes proavi fuerant v. 1. 3. 4., eadem etiam nunc benevolentia animatus est v. 8., nec res ita sunt deperditae, quae pietate in Deum, fortitudine animi et obedientia restitui nequeant, non desperandum de futura salute, modo Iehovam quaerere discant v. 10., qui quidem Hierosolymae prae ceteris colendus, tamen non certa quadam urbe inclusus ut idola v. 9., sed ubique promptus paratusque est ad auxilium suis ferendum v. 10. 11.

Habemus igitur hoc nostro poemate praestantissimam significationem animi dignissime de Deo cogitantis. Exuit vates falsas Iudaeorum opiniones de sede Iehovae peculiari, dumque animos civium ad cognitionem Dei ubique efficacis et ubique propitii effert, vere Christianis modis Deum celebrat. cf. Ioh. 4, 20 — 23. Act. 17, 24 — 27. Proh dolor! quod et rex et cives monitis eius obsequium praestare recusarunt. Non enim patientia et pietate labefactatum reipublicae fundamentum restituerunt, sed mendacissimo studio Aegyptiorum opem quaerendi interitum sibi accelerarunt. Vatis immortalis gloria manet, hac occasione et celsissimi argumenti, et suavissimae compositionis carmen edidisse, quod, quantum ad tempus adinet, iis quae exposuimus probe consideratis, ad prima regis Hoseae tempora, antequam de foedere Aegyptiaco ageretur, referendum est.

Multo severior increpatio capite duodecimo continetur. Quae quidem est difficillima pars totius prophetiarum Hoseae fasciculi. Difficile est vatem

sequi in modo, quo singula huius orationis membra inter se coniunxit, idque propter singulare eius studium. fata et gesta proavi Iacobi symbolice proponendi eiusque exemplum posteris exhibendi. Aequè difficile est intelligere, quo sensu vates singula comparationis membra ceperit, v. c. utrum, quae v. 4 et 5. dicuntur, in laudem an in contumeliam patriarchae dixerit. Denique difficile est significationem singulorum verborum et dictionum enucleare.

Unde multivariae habentur sententiae de huius capitis et *sensu* et *tempore*. Nonnulli enim cohaerere cum sequentibus putant; quorum Seb. Schmidt: „incipit,“ ait, „hic nova concio, in qua duae partes, prima contra Iudam, altera a v. 12. ad c. 14, 1. contra Ephraimum; ita quidem, ut in priori parte oppositione inter Iudaeos et Israelitas facta 1) Iudam laudet de praeterita constantia in fide et pietate v. 1. 2., eundem vero 2) de praesenti corruptione arguat v. 3., 3) duabus rationibus (quarum prima a iustissima retributione Dei v. 3. — id quod exemplo Iacobi probatur v. 4. 6. — altera a Dei immutabilitate petita v. 6.) ad poenitentiam revocet v. 7., 4) opposito exemplo impii Ephraimi v. 8. 9, qui ideo deserendus nunc sit, doceat, se Iehudae praesertim sub N. T. Deum futurum v. 10. 11. Unde demum transeat ad alteram partem adversus Ephraimum.“ Alii contra interpretes secundum Michaellem ad h. l. totum caput directe ad Ephraimum referunt, qui cum Iuda comparatus deterior sit v. 1. 2. et corruptionis illi etiam auctor v. 3., adeo degener prorsus a Iacobi patriarchae pietate v. 4. 5., cum contra Deus ex sua parte semper sit idem

„v. 6., ad quem ideo redeundum esse Ephraimum
 „hortatur v. 7., frustra tamen, ob eius pertina-
 „ciam in admittendis et defendendis sceleribus v.
 „8. 9., unde Deus semper sibi constans ex mente
 „nonnullorum interpretum ipsis exilium minatur,
 „secundum alios vero ex mera misericordia pro-
 „missionem de instauratione ecclesiae Israeliticae
 „sub N. T. confirmat v. 10., ut qui non solum
 „adhuc officio suo non defuerit per prophetas
 „vario modo locutus, sed etiam sub N. T. Evan-
 „gelii doctores et prophetas abunde daturus sit,
 „v. 11. sqq.“ cf. Rosenmueller scholl. ad
 Hos. p. 358. Praeter hos sunt alii interpretes
 (inter quos referendus iam Luth. in commen-
 tario ad Hos. 12. et nuperius I. H. Meissner in
 progr.: *sistitur oeconomia* c. 12. *Hoseae*, Kuinoel
 ad h. l., Eichhorn Hebr. Proph. p. 132.), qui ora-
 tionem huius capitis ad utrumque regnum per-
 tinere contendunt, ita tamen ut non anxie quae-
 rendum sit, quid huic illive regno potissimum
 dicatur, sed omnis oratio prophetae sic ac-
 cipienda ac si prolata sit universae stirpi Ia-
 cobiticae. Eichhorn adeo totum caput in 3 vin-
 culo sine ullo consistentes partes discerpit, qua-
 rum prior v. 1-7. exhortationem in genere, al-
 tera 8-12. increpationem securitatis Israelitarum,
 tertia v. 11-15. comparisonem inter Iacobum
 eiusque posteros contineat. Hieronymus rem ita
 expedit ut a v. 2. Deum ita cum utraque stirpe
 collocutum esse contendat: „Ephraim semel pa-
 „scente ventos et sequente mendacium, qui in
 „tantam venit amentiam, ut inter duas gentes ad-
 „versarias, Aegyptios et Assyrios fluctuaret, nunc
 „mihi omne iudicium est cum Iuda et visitatio
 „super Iacob. — Visitationem,“ addit, „vocat fla-

„gella et supplicia, ut qui Ephraim reddidit, quod
 „merebatur, Iudae quoque reddat. iuxta vias suas,
 „qui non tam fortuito errore deceptus de huma-
 „na concidit fragilitate, sed inquisivit et invenit
 „in quibus peccaret. — Itaque,“ pergit, „et tu, o
 „Iuda, imitare parentem tuum, plora et roga
 „dominum exercituum et ad eum convertere,
 „custodi misericordiam et iudicium, et cum
 „utrumque feceris spera in Deo“ etc.

Pariter dissentiunt interpretes de *tempore*,
 quo haec oratio habita sit. Hieronymus ad v. 2.
 dicit: „sacra historia narrat, Menahem regem Is-
 „rael pace facta cum Assur ab Aegyptiis postu-
 „lasse auxilium; et hoc est, quod nunc dicitur
 „pascere ventos, i. e. spe vana se decipere.“ Trans-
 fert igitur prophetiam ad illa Menahemi tempora,
 Lightfoot in Chronol. V. T. p. 105. sub initium
 regis Hiskiae editam esse censet. Luth. ad
 c. 12, 1. ulterius etiam excedit tempora regis His-
 kiae premens, cuius pium imperium vates re-
 spexerit. Kuinoel ad c. 12.: „Haec ipsa,“ in-
 quit, „vituperatio, qua reprehendit Hoseas Iu-
 „daeos, pertinet procul dubio ad tempora inter-
 „regni 11 annorum Amazia mortuo et ad initium
 „regni Usiae.“ Eichhorn l. I. p. 132. 154. fere eo-
 dem modo statuit, dum orationem nostram paullo
 post mortem Ierobeami II. compositam esse con-
 tendit. Verum Hieronymus nullum testimonium
 sententiae iam regem Menahemum foedus cum
 Aegyptiis inisse profert. Nisi forte humani
 quid ipsi accidit, traditionem antiquam accuratius
 designare debebat, si fidem posteriorum tempo-
 rum verbis suis conciliare voluit. Lutheri sen-
 tentia nititur falsa explicatione verborum v. 3.
 יהוה — יריב ליהוה עם. — *darum wird der Herr die*

Sache Juda führen, et admodum dubia interpretatione illorum v. 1. יהודה עד יד עם אל *Ju-
da hält noch fest an Gott*. Recentiores interpre-
tes nil Judaeis honorifici in omnibus hisce
verbis deprehendunt, contra increpationem vasis
in utrumque regnum valere conspectus totius ca-
pitis docet. cf. Commentar. ad v. 1 et 3. Itaque
tunc temporis pia et sapientia instituta, quibus
regnum Iudaicum Hiskia imperante reviviscebatur,
nondum promulgata fuisse apparet. Accedit quod
ita sine causa senectuti Hoseae anni adduntur,
cuius munus propheticum inde a primo Israeli-
tico interregno usque ad initium Hiskiae 55 an-
nos durasse utique sufficit. Omni autem pro-
babilitate destituta est S. V. Kuinoelii sententia
vatem hanc prophetiam temporibus interregni
sub initium regni Usiae edidisse. Ut id tacea-
mus interregnum 27 annos a morte Amaziae
abfuisse et Usiam iam 27 annos imperium et
solam et sub tutela tenuisse, cum Ierobeam II.
moreretur (vid. pag. 6. not.), unde tempora inter-
regni et initium regni Usiae non in idem tem-
poris momentum incidisse apparet, indoles to-
tius orationis in multo posteriora tempora nos
ablegat. Nec temporibus Jerobeami, nec sub
mortem eius contentio Jehovae cum Juda fuit
12, 3., sed tribus eius benigne fuerunt a Jova
excipiendae 1, 7., non puniturus irruit in uni-
versam familiam Iacobi 12, 3., sed tribus Iudae
salvas reddere promisit 1, 7. Tunc in histo-
ria sacra nondum mentio facta fuit Assyriorum,
nec foederis cum iis pacti, neque munerum
ad Aegyptios missorum c. 12, 2. Tunc nondum
flagitia et fraudes Gileaditarum ita innotuerant,
ut postea 12, 12. cf. 6, 8. Tunc omnino

flagitia Ephraimitarum nondum a propheta nostro tam acerbe et vehementer notata sunt, ut 12, 1. 2. 12. 15. cf. cap. 1. 2. 3.

Propius accedamus ad Lightfooti de hoc capite sententiam. Editum fuit prioribus Hoseae regis Israelitarum temporibus, vel superstite adhuc Ahaso rege Judaeorum, vel vix mortuo. Illo tempore foedere Assyriorum tutus Hoseas sceptrum tenuit, sed foederis iam impatiens Aegyptiorum amicitiam ambire coepit. Illo tempore pessimus Ahas rex Judaeorum mores populi aequè depravaverat, atque reges Israelitarum mores suorum. Illo tempore iam exilium initium ceperat, in quod rex Assyriorum Tiglath-Pileser cives Galilaeae superioris et regionum Trans-Jordanensium abduxit, unde securitas seditionum turbata promissionibus versus 12. copiam dedisse videtur. Illo tempore arae in infinitum auctae 2 Reg. 17, 9—12. Illo denique tempore impietas Ephraimitarum inter tot tumultus, bella, nefarias machinationes, errores a fautoribus idololatriae promulgatos maxime abominabilis facta 2 Reg. 17, 14. 15. Integra autem oratio in utriusque imperii, et Israelitici et Iudaici gratiam composita videtur. Utraque enim gens pari impietate parique rerum dissolutione laboravit, siquidem vel Hiskias Hierosolymitanus optime de suis meritis adhuc decimo quarto regni anno nil habuit, quod impetui Assyriorum obiceret, nisi ut submississimis precibus solutoque magno pretio regem Sanheribum ab Hierosolymis secedere et pacem ipsi restituere commoveret 2 Reg. 18, 13—16.

Argumentum autem poematis ita constituimus. Postquam vates variis modis, sed frustra,

suos, ut resipiscerent, commonefecerat v. 1 — 3. ne in summis angustiis de emendatione sua et divini favoris restitutione desperent nunc Iacobi fata iis symbolico documento proponit dubia pietatis initia non esse negligenda, sed magis magisque purganda et emendanda, ut tandem vera erga Deum fides probataque pietas existat. Nam et ipse Iacobus olim dubius in probitate et anceps inter cultum Iehovae et deastrorum haerens luctatus est cum barbarorum deastris v. 4., numen arcanum nomine אלהים appellatum illicito honore ab eo aliquando cultum facto congressu superavit v. 5., quo facto effigies exstitit luctae gravissimae cum tanta superstitione conflictandae. Qua expugnata etiam exemplum fuit victoriae. Invenit verum Jehovam Bethele, eiusque pius cultor mansit v. 5. 6. Rependite, pergit, haec animis vestris et iidem ad Jehovam revertamini v. 7. At idem proavus typus vobis exstat in cavendis falsorum commodorum bonorumque illecebris. Insidiatus fratri eiusque primogeniturae inhians, odium eius exul fugere coactus est, mulieris amore correptus libertatem amisit. Labanisque gregem per 14 annos pavit v. 13. En mercedem perversae avaritiae libidinuinquae! Quodsi tantum exemplum in abavo alias Deo probatissimo habetis, quid sperare poteritis, qui excitaveritis Dei acerbissimam iram? v. 15. Aliud praesto est vobis exemplum in memoria maiorum vestrorum. Verba enim mea per prophetas iis prolata servantes non exules fugerunt, sed ab exilio Aegyptiaco liberati sunt, non custodiverunt, sed custoditi sunt v. 14. Non itaque, ut facitis, avaritiam curate v. 8. 9., non fiduciam collocate in idolis v. 12., sed prophetas, quos vobis

nisi, sequamini v. 11. si, ut olim patres vestri, erum salvi esse vultis v. 10. Finit vates, quasi intelligens omnia iam esse irreparabili damno deperdita, orationem verbis ipsam suam deperationem indicantibus v. 15., ut aliquando Jesus Christus dolores de pernicie Hierosolymae signavit Luc. 19, 42.: „O si scires, quae tibi saluti forent! sed nunc oculos tuos latent.“

Quae restant capp. 13. et 14. arctissime in se cohaerent. Collectione fragmentorum Hoseae facta, cum his duobus capitibus finis toti operi imponeretur, optime collectioni consultum est: quippe et forma, et argumentum monet, ut vere fuisse ultimam animi eius significationem, qua peroraverit. Propheta senio iam confectus et finem vitae exspectans his verbis quasi testamentum obsignasse videtur. Repetit denuo omnia beneficia, quae Deus posteris Jacobi praeterit, inde ab Aegyptiacis temporibus. Ut luculentissima autem fuerunt divini favoris signa, et turpissima fuit negligentia et impietas, cui a prioribus usque ad postrema tempora illi inhaeserunt. Itaque commemorationi divinorum beneficiorum 13, 4—6. 10. 14. descriptionem impietatis annectit, qua et patres v. 6. 10. 11., et posterius v. 1. 2. 9. 12. 13. Dei poenas provocaverint, quemadmodum patres iustam peccatorum mulctam passi sint v. 7. 8. 11., ita vates iterum eorumque monet posteros non impune esse trasuros e divino iudicio v. 9. 12. 13. 14. c. 14, eamque poenam sic adventuram esse, ut praeter opinionem perfidiae nefarioque idolorum cul-

ui incumbentes prosternantur v. 3. 15. Sed non sine spe infelices cives patriamque dimitti. Una salus restabat in auxilio Dei et in restitutione pristinae pietatis, qua sola illius auxilio digni forent 14, 2 — 4. Hoc fretis, ait, res ita restituentur, ut omnes sub umbra emendati et Deo accepti imperii felicissima sorte fruantur 5—9. Denique finem facit exhortando, ut tandem sapientes evadant et cogitent de viis Jehovae, quibus probi tuto ingrediantur, improbi lapsuri sint v. 10.

Quae omnia cum prorsus in universum dicta sint, cum gravitas orationis subinde mitigata sit commemoratione divinae benignitatis, cum spes et cura patriae solennioribus et loquacioribus formulis quam in ulla priorum orationum exponatur, cum denique ratio temporis non propius ad mortem prophetae adducat: hic sermo prae ceteris verba pii senis exhibere videtur, qui opus suum absolvens ultima animi desideria votaue posteris ponderanda relinquit. Quod autem ad temporis signa attinet, Kuinoelii coniectura, editam esse hanc prophetiam post trucidationem Pekahi, ubi imperium per octo annos rege caruerit, nititur dubia interpretatione vocis מֶלֶךְ v. 10., quam cum nonnullis interpretibus pro מֶלֶךְ positam esse putat, ut sensus sit: *ubi nunc est rex tuus?* Verum cum haec interpretatio toti orationis nexui repugnet, certe admodum et dubia et incommoda sit, nil inde de tempore effici potest. Contra 14, 1. interitus urbis Samariae praedicitur, quae quidem post mortem Pekahi nondum in summo periculo versabatur. Illo enim tempore pace cum Assyriis restituta reliqua Israelitarum munimenta adhuc integra

ant, quae omnia evertenda erant, antequam
idum Samariae eveniret. Deinde ibidem
is iisdem formulis utitur, quibus 10, 14., unde
eversionem Betharbelis priore Salmanasseri
editione dirutae in mente habuisse probabiliter
setur. Denique 14, 4, diserte auxilium Ae-
tiacum innuit, quod non nisi ab Hosea rege
nunciato quaesitum est. Ex iisdem causis
to minus sententia Eichhornii placet, qui
13. temporibus Pekahi, c. 14. autem adeo
poribus primi interregni confectum esse sta-

V.

*modo scribendi vatis observationes phi-
lologicae.*

Qui a lectione Ezechielis ad lectionem vatis
tri processerit, dulci admiratione praestantiae
tionis abripietur, qua hoc antiquitatis monu-
mentum e primis cultae vitae literisque et scri-
formati ingenii incunabulis ortum, temporum
em vicibus ereptum seriora illa poemata ante-
it. Quamquam enim non omnia tam plane
distincte scripta et exposita legantur, ut in ope-
is posteriorum temporum, contra breviter sint
concreta mentique magnam cogitandi copiam
mittant: tamen linguae nondum criticis regu-
obtemporanti fulgura et tonitrua animi fer-
eximio veritatis amore pioque mentis can-
e divinitus repleti insunt. Abest vanus su-
luorum verborum ornatus, abest nimium co-
a sententiarum expositio, abest acuta tenuitas.

Quae autem ad antiquae simplicitatis venusta faciunt, pingentia verba, vis et pondus liberi compositionis, gravis rerum e communi vitatarum significatio, ellipses vocum per se cecatu necessariorum, ea ubique reperiuntur. Inimus autem et saepe dubius modorum, grammaticarum formularum et constructionum magis via rhetorica quam grammatica requiritur, verum nonnunquam irreparabiles difficultes relinquit.

Notas características poeticae V. T. diis exposuit Herder Geist d. Hebr. Poesie Iusti I, p. 1 — 28. Hoseas, fortasse prius prophetarum, qui chartis mandata reliquit, dictum gentis suae fere eodem modo comparavit, ut ante 3 saecula culta et in scholis peritum a Davide institutis adhibita fuerat. Eo exemplo modum scribendi formavit suum contulit, ut post magis magisque excoleretur faciliorque et certior cogitationum significatio scriptis exhibenda existeret. Quaestio autem, ratione linguam tractaverit, ad intelligendum sum singularum prophetiarum magni ponderis esse videtur. Ego quidem non is sum, qui Orientalium literarum apparatu instructus dissertationis materiam expediam. Verum strenua poetae contemplatione mihi maxime tunc digna visa sunt, licet suo loco sigillatim censeantur, in unum exponam.

Sunt momenta et *grammatica* et *rhetorica* de quibus dicendum est, ut quasi conspectus claris existat. Non ita quidem, ut singula quae sed ut tantummodo gravissima, quae ad sensum recte percipiendum faciant, commemorare

Quod ad *grammaticam* attinet, obser-

us est usus particularum, pronominum, temporum, praepositionum, constructio, etiam nominum et verborum. Atque

1. in particulis *copulativae* respiciendae sunt. Occurrunt **וְ** usitato modo, nonnunquam et modo adversativo, prae ceteris autem et eodem vario modo, quo apud reliquos sacros scriptores. Quae copula **וְ**, quoniam quodcunque nus relationis duarum enunciationum erga se, coniunctivam, et adversativam, et causalem amectitur, saepe rem difficilem reddit. In congerenda autem oratione vates longe liberius ea usus est, quam antiquiorum temporum scriptores. Mittitur enim saepius, prouti augetur fervoris hementia, v. c. cap. 4. inde a v. 16. maxime v. l. 19. Eodem modo 5, 8. 11. 7, 7. 8. 12. 15. 16. 8, 4. 7. 9. 11—15. 9, 3., ubi tribus simplicibus membris sine copula coniectis semel positum **וְ** significationem adversativam habet, 10, 1. 2. 4. 11. 12, 3. 13, 2. etc. quo fit, ut etiam crebro iis locis desit, ubi iuxta grammaticorum regulam **וְ** conversim futuri expectavissemus v. c. 7, 1. **וְכֵן**, 8, 12. **וְכֵן**, 11, 4. 5. idque potissimum 13, 8. 10. 11. Vi adversativa occurrit v. c. 2, 1. 7, 1. 8, 14. , 11. 11, 3. 5. 11. 13, 4. etc. Significatione causali v. c. 4, 4. 6. 11. 10, 11. Repetitum quoque ut Lat. *et* — *et* legitur v. c. 7, 1. 11, 1. , 5.

Vim *comparativam* in omnibus vatis nostri scriptis habet eaque de causa centies obvium praefixum, **כִּי** et **כִּמוֹ** 7, 4. 13, 7. etc. oratione continua occurrit copula **כִּי** et **כִּכֵּן**. Si autem comparisonis momenta invicem subiunguntur, ut Lat. *quemadmodum* — *ita*, inte-

gra formula כִּן — כִּי semel modo legitur 4, 7: כִּן כִּי חֲטִיאוֹתֵי. Praeterea tum כִּי, tum כִּן omittitur, 11, 2.; כִּי in prioribus, 10, 1. et 13, 1. omisso כִּן in posteriora membro. Duplex כִּי eodem sensu habetur 4, 9: וְהָיָה כַּעַם בְּכַהֵן, eademque in re כִּי — כִּי אֲשֶׁר. Idem כִּי similitudinis ita par est praepositioni כִּי, ut ex ea ortum videatur 7, 1., certe particulae כִּי adaequatum est. Alio loco 12, 9. relativum אֲשֶׁר positum est pro כִּי; particula comparisonis autem omnino deest 13, 8. ante הִיטָהּ, et 14, 8. ante דָּן.

Maxima difficultas inesse videtur particulae *causali* כִּי, quae multifariis modis adhibetur. Extra dubitationem formula apud Hebraeos facit coniungendi orationis partes, quarum altera alterius conditionem continet, nulli nostrarum linguarum voci accurate respondens, quam ipse V. Ill. Gesenius in lex. ad h. v. saepe paullo laxiore coniunctione quasi nostrum *denn* et *weil* occurrere censet. Primaria eius vis fuit pronomini relativi, ut אֲשֶׁר, *ὅτι*, *quod*, et Gallicum *c'est que*. In nostris linguis cultior oratio formulas causales accuratius seiunxit, et unicuique sententiae aliam vocem assignavit, ut Latinorum *nam*, *quoniam*, *itaque*, *quod*, *dum*, *cum*, *siquidem*, *pro eo quod*. Quae omnes significationes eidem particulae כִּי apud vatem nostrum, vel nudae vel cum aliis compositae (ut cum כִּי, כִּי, וְהָיָה) inhaerent: 1) significatio *nam* ubique obvia est; 2) *quoniam* 2, 4. 7. 5, 11. etc.; 3) *itaque* 5, 7. 6, 9. 8, 6. etc.; 4) *quod* 2, 10. 4, 14.

5, 1. 6, 6. etc.; 5) *dum* 7, 6. 11, 1.; 6) *cum* 9, 6. 16.; 7) *siquidem* 8, 10. 10, 3. 13. 13, 15.; 8) *pro eo quod* s. *prout* 4, 6. 1, 11. Notanda est huius particulae repetitio, in loco repetitae alias copula ו occurrit 2, 7. 8, 6. 7. Magis adhuc notanda est eius significatio quam secundum Gesenium Lehrgeb. Hebr. Sprache p. 771. tum modo obtinet cum tum apponitur, ut nempe indicet ut c. 1, 6.

In *affirmationibus* vates utitur copulativa particula ו v. c. 12, 9. 12. Posteriore loco certe commutatur cum alia particula ו ea-
dem significatione. Est praeterea alia ו quae idem affirmare videtur c. 13, 10.

2. Pronomina et *demonstrativa*, et *relativa* rate nostro multifario modo adhibentur. Illud *demonstrativum* nonnunquam singulari vi, δεικτι-
ν, ponitur, v. c. 2, 6. 4, 14. 5, 10. 8, 9. 9, 12. 14. 13, 2. 15. 15. etc. In omnibus hisce locis diligenter ad orationis nexum respiciamus ne-
ce est, ne in eo erremus, de quo pronomen va-
let. Semel modo inusitatus ו occurrit 7, 16. singulari vi dativus commodi לו 8, 9. 10, 11. ponitur, quae constructio etiam legitur v. c. 2, 17. 25. 10, 12. 11, 1. 4. etc. Nonnunquam pro-
nomen plane omittitur, v. c. 4, 12. רוח ונונים התעה
עליהם; 9, 9. יפקוד השאותם scil. עליהם;
14. מה-תתן scil. לה s. להם; 14, 9. אני ען scil. אתו. — Tum pronomen primae
sonae ponitur, ubi subiectum in tertia persona
spectavissemus, v. c. 7, 2. ובר יהוה pro וברתי, quae
quidem est oratio directa loco obliquae

etiam Graecis scriptoribus usitatissima, tum nomen pro pronomine, v. c. 1, 7. **הָיָה אֵלֶיהֶם** pro **בִּי**, 4, 1. 5, 6. — Pronomen suffixum significatione pronominis separati legitur v. 2, 7. **נָתַנִּי לִי לֶחֶם** pro **נָתַנִּי לַחֲמִי**, 9, 15. **אִסְףָּ לָּהֶם אֶחָבָה** etc. — Accusativus pronominis apud passivum legitur 10, 6. **אֶתְּ** pro **הוּא**. — In toto pronominum usu mira potissimum personarum, numerorum et generum commixtio interpretes offendit, quae etiam in praecipuis causis est, cur vatem sequi saepe difficillimum sit. Duplex est momentum ea in re observandum. 1) In symbolicis et allegoricis descriptionibus vates non satis diligenter rem in mente retinet, ut caute prodat, utrum de figura an de re figurata sermo sit. Propterea e metaphora excidit amplioresque comparationes ei omnino displicuisse videntur. Quae observatio posissimum valet de colloquio c. 2 quod cum liberis incipit, mox dirigitur ad uxorem, mox denique ita exponitur, quasi ad gentem Israeliticam conversum sit, promiscue positi suffixis **הָ**, **ךָ**, **ם**, et pronomine **הֵם**. 2) Vates ul de gente Israelitica loquitur in eo sibi constans fuisse videtur, ut regnum in universum eiusque institutiones et sacra attingens nominibus **יִשְׂרָאֵל** et **אֶפְרַיִם** iisque modo genere masculino, modo foeminino, semper autem numero singulari utatur, verum de civibus in specie agens pluralet masculinum adhibeat. Haec valent v. c. d 4, 1 — 6. ubi, ut sensus aptus expediatur **בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל** v. 1., **עַמָּךְ** v. 4. et **בְּנֶיךָ** v. 6. pro **יִשְׂרָאֵל** et **אֶמְךָ** v. 5. discernendi sunt. Veru

in his iterum offendit, quod, ubi de posteriore sermo est, v. 6. non pronomen et suffixum foemininum, sed **אתה** et **ך** simul cum masculino verbi occurrunt. Cap. 8, 12. singularis **ל** valet de gente Iacobitica in universum, quae sequuntur pluralia de eius civibus. Cap. 9, 13. Ephraim i. e. gens Israelitica in universum vocatur **שתולה**, eodem versu autem suffixum masculinum **י** de eadem ponitur, tum legitur initio v. 14. **לָהֶם** scil. *civibus eius*, mox redit ad Ephraimum ipsum in gen. foemin. **מה־תֵּתֵן** *quod datura est* scil. **לָהֶם** s. **לָהֶם**, qui paullo post aperte vocantur **תֵּן־לָהֶם רָחֵם מִשְׁכֵּל**. Cap. 11, 3. sermo est de Ephraimo in singulari, iam transit ad eius cives pronomine **ם**, **ם** et **לָהֶם**, at v. 5. rursus adest singularis verbi et pronomen **י**, sed in eodem versu pluralis redit, v. 6. iterum singulari **י** incipit, sed finit plurali **יָהֶם**, v. 7. 8. 9. denuo in singulari de Ephraimo loquitur, v. 11. inopinato ad cives eius sermonem dirigit **וְהוֹשִׁבְתִּים עַל־כְּתִיבָתָם**. Cap. 14, 1. loquitur de Samaria in foeminino; mox adduntur **עַל־יָהֶם** tam mirifico modo, ut aliud substantivum suppleatur necesse sit, statim autem adsunt **הַרְיוֹתָיו**. Eiusdem transitus ab alio genere et numero ad alia plura occurrunt exempla v. c. cap. 1, 7.

Relativum pro scriptorum sacrorum more vel indicatur pronomine ipso **אֲשֶׁר**, vel copula **וְ** et sequente et absente demonstrativo, vel, licet raro, particula interrogativa, vel plane omittitur, ut ex orationis serie substituendum sit. Ubi pronomen ipsum adest, id ex usu Hebraeorum in omnes declinationum casus quadrare oportet. Rarius ad significandum casum aliud pronomen ad-

ditur v. c. 2, 15. **אֲשֶׁר בָּהֶם**, 14, 4. **אֲשֶׁר לָהֶם**.
 Locī ubi relativum copula ׀ sequente demonstra-
 tivo exhibetur sunt v. c. 6, 4. **וְחִסְדְּכֶם** pro **כֶּם**.
אֲשֶׁר הִזְכֵּר pro **וַיְהִי זָכְרוֹ**, 12, 6. **אֲשֶׁר הִחְסֵר**
יְהוָה. Nonnunquam copula ׀ eandem vim habet,
 quamquam demonstrativum desit, v. c. 8, 14.
וַיֵּאָשֶׁם pro **אֲשֶׁר אָכְלָה**, 13, 1. **אֲשֶׁר יֵשְׁעָה** pro **וַיֵּשְׁעָה**, v. 10, 14, 3.
אֲשֶׁר גִּשְׁלָמָה pro **וַיִּגְשְׁלָמָה**. Plures praeterea loci
 occurrunt, ubi omnis nota relativi deest, v. c.
 2, 10. **אֲשֶׁר עָשׂוּ** pro **וַיַּעַב עָשׂוּ לְבַעַל**, 14, 4.
בָּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְגְּנִי, 5, 15. **אֲשֶׁר לֹא יָבִין עִם לֹא יָבִין** pro
כִּי אֲשֶׁר בּוֹ לָהֶם יֵשׁ pro **כִּי אֲשֶׁר בּוֹ לָהֶם יֵשׁ** cf. 7, 11. 10, 14. 12, 12. 13,
 6. etc. Sic sine ׀ nudum demonstrativum desi-
 gnat relativum, v. c. cap. 6, 3. **כִּשְׁחַר נָכוֹן מִצָּאוֹ** pro
אֵין חֲפֵץ בּוֹ, cap. 8, 8. **אֲשֶׁר לוֹ מִצָּא נָכוֹן כִּשְׁחַר** pro
אֲשֶׁר בָּדֹו בָּדֹו pro **אֲשֶׁר בּוֹ אֵין חֲפֵץ**.
 Usus formulae interrogationis pro relativo, se-
 rioribus scriptoribus usitator, Arabibus et Ara-
 macis propinquior (cf. Gesen. in Lex. sub voc. **מָה**),
 qui quidem apud alios quoque antiquiores scri-
 ptorum sacrorum occurrit, vatem nostrum non
 fugit. Exempla sunt 8, 5. **עַד אֲשֶׁר עַד מָתִי** pro
 9, 14. **אֲשֶׁר תִּתֵּן מָה תִּתֵּן** pro **מִי** pro
אֲשֶׁר.

3. *Usus temporum* in verbis Hebraicis,
 quamquam in universum librorum sacrorum le-
 ctione comprobatur eorum vim et significatio-
 nem subtili quodam discrimine fuisse distinctam,
 de quo Ill. Gesen. vollständ. Lehrgeb. d. Hebr.
 Spr. §. 204 sq. doctissime disseruit, tamen li-
 beriore quodam modo, maxime in libris poetarum

observatus est, ita ut grammaticorum regulæ non semper sufficient. Sunt etiam in nostro vate plures loci, in quibus praeteritum et futurum alternis legantur, licet utrumque eandem vim habere appareat, v. c. futurum vim *praeteriti*, 2, 15. 4, 3. 7, 1. 8, 13. 14, 15. 8, 12. 13. 11, 2. 4, 12, 5. 11., praeteritum vim *futuri*, 1, 7. 2, 1. 11. 13. 4, 9. 14, 9. Regula quidem in his omnibus locis valere videtur, praeteritum, ubi significatione *futuri* occurrat, prophetico impetu sic tractari; quasi futura eventu expleta iam adiant atque tum plerumque ope copulae cum aliis futuris coniungi, quae propterea *conversivum praeteriti* appellatur; futurum autem, ubi in *praeteriti* occurrat, vere esse *tempus historicum*. Cum quidem, maxime quod futurum attinet, loci reperiantur, qui ab hac regula declinent, nimirum in quibus futurum non modo in narratione, sed etiam in descriptionibus et commemorationibus absolute perfecti temporis praeteritum indicet, multi interpretes utrumque tempus Hebraicum pro aoristo habuerunt. Id certum est, immo certius etiam, quam idem Vir Ill. Gesenius l. 1. §. 205. p. 763. concedere videtur, ad tempus praesens significandum praeteritum et futurum promiscue esse adhibitum. Plurima exemplorum supra laudatorum pars, quae multis insuper augeri possunt, idem confirmant. Ubi autem significatione *praeteriti* futurum occurrit, ea omnia ad formam narrationis reduci posse putaverim, si non ex ingenio recentiorum linguae tractandae peritiorum, tamen ex ingenio illorum temporum. Vel pingere vel narrare soliti discrimen imperfecti et perfecti non curarunt. Sic vates noster in locis,

ubi nos *perfecto* utimur, formam narrationis, nimirum tempus *futurum* habet v. c. 2, 15. 12, 11. etc.; Quod autem ad usum futuri in *narrationibus* attinet, notissimum est scriptores sacros 1 conversivo futuri usos esse idque praecipue hanc futurorum vim indicare. Verum id non ex grammatica sed ex rhetorica causa. Homines naturae impetum in oratione secuturi v. c. infantes, loquaces ex inferiore plebe narrare, nequeunt nisi singulis momentis aliqua copulandi forma coniunctis. Quae formulae in nostris dialectis multifariae, in Hebraica uno fere 1 in omnes significationes aptando efficiuntur. Itaque semper in narrationibus, nec unquam saepius reddit. Ne autem nudum futurum nos offendat, copula subinde repetita signo est, nos in narrationibus versari. Ubi scriptor elegantioris orationis studiosus, quemadmodum vatem nostrum habemus, narrat, perpetuae copulae pertaesus eam omitit, sed tempus, quo narratur, futurum manet. Accedit quod illud 1 extra omnem dubitationem ex aliqua contractione vel e contracto תִּתֵּן (cf. Simonis introd. grammat. crit. in ling. Hebr. p. 220.) vel ex abbreviato תִּתֵּן in תִּתֵּן (cf. Gesen. vollständ. Lehrgeb. p. 292.) ortum est. Quaecunque coniectura veritati accedat¹³⁾, id certum est, hanc compositionem praeteriti cum futuro

13) Ill. Gesenius l. l. illam coniecturam de contractione תִּתֵּן improbat propterea, quod iusto violentior sit. Verum nemo ignorat communi vitae, praesertim quibusdam patriae tractibus multo violentiores contractiones usitatissimas esse, idque potissimum in literis gutturalibus, quorum halitus facile 3 sibi similes in unam confundere potest. Quod autem ad eiusdem Viri Ill. coniecturam attinet, ea pro-

adhiberi non potuisse, nisi antea futurum per se *vim narrativam* habuisset. Quod enim V. Ill. Gesenius contendit, futurq̄ *modum subiunctivum* subesse, ut v. c. וַיִּקְטֹל sit: *fuit ut interficeret*, id locum habere non potest. Hebraei enim istius subiunctivi nullam certam notam habent: est iis iterum copula ו sequente et praeterito, et futuro. cf. Gesenii Lex. ad voc. ו n. 3. Glassii Phil. S. p. 602. Certe si Gesenii coniectura valeret, integra forma sonare debuisset וַיִּקְטֹל s. וַיִּקְטֹל וַיִּהְיֶה, quae violentior etiam contractio foret illa ab eo vituperata. Unde autem illa narrativa vis Hebraici temporis a primaria eius significatione futuri alienissima orta sit vix unquam effici poterit ¹⁴⁾; in eo modo subsi-

pterea in dubium vocari posse videtur, quod et formam וַיִּקְטֹל libri sacri prorsus ignorant, et sic, v. c. in integra formula וַיִּקְטֹל וַיִּהְיֶה *fuit ut interficeret*, copula deest, quae quidem in narrationibus Hebraicis maximi momenti est.

- ¹⁴⁾ Nuperrime D. Geo. Henr. Aug. Ewald Gottin-
gensis in libro: Kritische Grammatik d. Hebräischen
Sprache Leipz. 1827. hanc difficultatem ita tollere
tentavit, ut p. 524. contenderet Hebraicum *praete-*
ritum et *futurum* non vere esse tempora, sed tan-
tum modos, illum significatione *indicativi*, hunc *con-*
iunctivi. Verum dubito, an eius sententiā probatā
facilior et simplicior de illis Hebraicis formis cogi-
tandi ratio existat. Certe omnis Viri Doctiss. dis-
sertatio artificiosam et nimium subtilem rem
tractari demonstrat. Nec intelligi potest, quomo-
do in lingua nondum exculpta distinctio modi in-
dicativi et coniunctivi prior existere potuerit, quam
illa temporis praeteriti et futuri, cum certe infan-
tibus magna exercitatione opus sit, ut utriusque
modi discrimen sentiant et discant, usus autem

stamus, futurum cum et sine ׀ conversivo apud nostrum vatem *significatione historica* iterum iterumque occurrere. Loci iam laudati sunt, quorum plurimae parti interpretes *significationem praeteriti* concesserunt. Restat c. 13., cuius ora-

coniunctivi vere ad elegantiam linguae faciat. Huc accedunt complures V. T. loci, in quibus orationis sensus non melius inveniri potest, quam ope *significationis* coniunctivi tempori praeterito adscriptae (vid. Gesenius Ausführliches Lehrgeb. p. 768. 769). Loci Hoseae huc pertinentes sunt 4, 10, 18, 10, 14. praesertim 2, 5. ubi vel post particulam **פֶּן** *ne* cum futuro signif. coniunct. **אֶפְשִׁיטָנָה** praeterita **וְהִצִּגְתִּיהָ**, **וְשִׁמְתִּיהָ**, **וְהִמִּיתִיהָ** coniunguntur. Praeterea eodem iure, quo Ewald p. 539. not. 1. cum Gesenio l. l. p. 293. *significationem ׀ convers. futuri* e vi huius temporis coniunctiva derivat, praeterito significatio coniunctivi in simillimis compositionibus suppetit v. c. Hos. 1, 4. **וּפָקַדְתִּי עוֹד מְעַט** *parum abest ut animadvertam*, v. 5. **וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְשִׁבַּרְתִּי** *erit illo die ut frangam*, 2, 11. **אָשׁוּב וְלִקְחָתִּי** *redibo ut sumam* cf. 3, 5. 7, 7. etc. Quod autem ad futurum attinet, in innumeris locis eventus futurorum temporum tam diserte et indicative enunciantur, ut scriptoribus aliquod dubium de iis exstitisse (cf. Ewald p. 527.) omnis oratio repugnet. Itaque eorum sententia multo magis mihi probanda videtur, qui praeteritum et futurum semper aliquod tempus indicasse, verum eorum *significationem* non ita distinctam, ut in senioribus linguis fuisse statuunt. cf. Lowth de sacra poesi p. 160. 165. 166. et Michaelis not. p. 524. Herder Geist d. Hebr. Poesie p. 16. Posterioribus autem temporibus e libera vulgi consuetudine utrique tempori aliqua praecipua et primaria significatio annexa esse videtur, quae ingenio et studio scriptorum accedente magis magisque culta et confirmata est.

tio simplicissima est, modo versibus 8. 10. 11. 13. 14. id concedamus, quod aliis locis concedere cogimur, scil. propter futura argumentationem vatis historicam, quae usque ad. v. 7. praeter omnem dubitationem exhibita est, non interpellari.

Est praeterea usus praeteriti et futuri in sermonibus vatis nostri obvius *usus concessivus*, qui non negligendus est, ut gravitatem et elegantiam dictionis sentiamus. Designat enim nonnunquam sarcastico modo, quasi fatis suis commissam turpitudinem scelerum Israeliticorum. Praeteritum habemus 4, 10. 18. 10, 14., futurum 5, 13. 10, 5. His adscribo verbum **יִפְרִיא** 13, 15.

4. In usu *praepositionum* iterum inopes et ambigui sunt Hebraei. Ex earum penuria multae difficultates vati nostro existere diligens lectio confirmat; sensu autem orationis accuratius ponderato fugiunt. Cap. 12, 13. 14. primo adspectu vis pronominis **ב** in **בְּאִשָּׁה** longe alia esse videtur, quam in **בְּנָבִיא**. Attamen diserte sibi opponuntur. Itaque alterum alterius causa vatem attulisse patet. Vates scilicet in eo elaboravit, ut ostenderet, quae **בְּאִשָּׁה** Iacobo contigerint, longe alia fuisse, quam quae Israelitis **בְּנָבִיא**. Vati utroque eandem praepositionem idem voluisse constat, nobis eius significatio duplex est, *propter* et *per*. Cap. 10, 9. quaestio orta est utrum praep. **בְּ** indicet *prae* i. e. *priusquam*, an *a* i. e. *inde a*. Verum attentior consideratio docet prius ad veritatem propius accedere. Cap. 11, 3. dubitarunt, utrum praep. **לְ** *subter* an *supra* significet. Verum illud omni linguae ingenio repugnat. Pari modo de significatione praep. **כ** *contra* maxime ad 13, 9. dubitatum est. Verum 6, 7. 7, 13.

14. 8, 5. eam confirmant. Res eodem modo se habet cum praep. **עַל**, quae proprie *cum* significat, verum adiuncta verbis dimicandi v. c. **כִּי** sensu semper contrario: *contra*, occurrit, v. c. cap. 4, 4., unde etiam 12, 1. lectio **כִּי** ut praeferatur suadet. Accedit usus peculiaris scriptorum sacrorum praepositionem **כִּי** post particulas comparisonis omittendi cf. 2, 5. Quae observatio ad 7, 4. 7. translata, nimirum ut **כִּי תִנּוּר** sit i. q. **כִּי תִנּוּר** et **כִּי תִנּוּר** i. q. **כִּי תִנּוּר**, sermonem vatis tantopere vituperatum ab omni vituperatione liberat. Verum eadem praepositio **כִּי** non solum post comparisonis particulam, sed etiam ante nomina propria regionum et locorum deest, v. c. 2, 16. 7, 11. 8, 9. 9, 4. 12, 13. unde neminem offendere potest 6, 8. et 12, 12. **כִּי תִנּוּר** esse i. q. **כִּי תִנּוּר**. Est quoque forma vati familiaris, etiam ab aliis scriptoribus sacris non aliena (cf. Gesenius Lehrgeb. p. 631.), praepositiones accessum quemcunque ad aliquam et rem et personam indicantes cum praep. **מִן** coniungendi, ut sensus contrarius exeat v. c. **מִן** 1, 2., **מִן** 2, 4., **מִן** 4, 12., **מִן** 9, 1. Ex eadem causa significatio substantivi **מִשּׁוּבָה** defectio existit, 11, 7. 14, 5. Gravis est porro significatio praepositionis **ל** et ipsi respondentis **לִּי** 10, 12. *ad*, ut consilium indicet cur aliquid fiat. Eadem praep. 6, 11. significationem haud ignotam *propter*, *causâ* habere videtur. Denique praep. **כִּי** iuxta aliorum SSae locorum analogiam 4, 3. vim habet praepositionis **עַל** et 10, 15. particulae **כִּי**.

5. *Constructio nominum et verborum* omnino simplex est. Ubi vis verborum nos non fugit, raro difficultate compositionis offendimur

In *nominibus* penuria adiectivorum efficit, ut substantiva componantur, quorum alterum alteri adiectivi loco inservit. Sic v. c. 1, 2. אִשָּׁת זָנוּנִים mulier libidinibus dedita; 1, 2. יְלָדֵי זָנוּנִים et 2, 6. בְּנֵי זָנוּנִים liberi spurii, in scortatu geniti; 6, 9. אִישׁ נִדָּדִים vir militaris; 9, 6. מַחְמַד לְבָסָם desiderandae aedes argenteae; 9, 7. אִישׁ הָרוּחַ vir divinitus inspiratus; 9, 16. מַחְמַדֵּי בָמֶנֶם carissimae soboles; 10, 9. עֲוֹלָה בְנֵי homines impii; 11, 10. בְּנֵי מִיָּם homines occidentales. Nonnunquam etiam loco adverbii substantiva ponuntur v. c. 5, 11. 12, 15. 13, 15. 14, 5. In usu casuum eadem simplicitas inest. *Nominativi absoluti* prophetae maxime familiares leguntur v. c. 6, 8. 7, 8. 8, 13. 9, 6. 11. 13. 14, 9. Idem locos difficiliore illustrant 7, 5. 9, 8. 12, 8. In *verbis* activum significatione intransitiva legitur, קָעַר ardere 7, 4., זָרַק spargi 7, 9., שָׁחַת se perdere 9, 9., בָּקַק se evacuare 10, 1. *Constructio asyndeta* saepius occurrit, vel ita ut duo verba finita sine copula coniungantur, v. c. 1, 2. 6. 3, 1. 5, 11. 14. 15. 6, 3. 9, 9., vel ut infinitivus cum tempore finito componatur, quorum hoc significationem adverbii accipit, ut 4, 10. 9, 15. 13, 2. — Defectus verbi copulativi הָיָה aequè usitatissimus est, v. c. 2, 2. 3, 4. 5, 2. 11. 12. 14., quo defectu loci difficiliore illustrantur 7, 5., חָמַת מִיָּן pro חָמַת הָיָה et 13, 6. בְּמַרְעֵיהֶם pro הָיָה בְּמַרְעֵיהֶם, scil. הָאָרֶץ s. pronomen eius אֲשֶׁר. — Cum brevitate studio vatis, eiusque concinnitate cohaerent multae aliae *ellipses vocum*, vel e praecedentibus, vel e serie orationis facile supplendarum, v. c. 9, 4. לָחֶם, 9, 15. רָאִיתִי e v. 10. Item 10, 4. ante שָׁאָה supplendum est דָּבָרוֹ e priore membro;

11, 6. ad וְאָכְלָה deest subiectum, quod e praecedentibus facile addi potest, nimirum עָרִי; 13, 1 desideratur in altero membro iterum subiectum e praecedentibus supplendum, nimirum שָׂא דָּוָא רְתֵת. Omnino ex ingenio suppleri oportet 20. וְהִסְרֵתִי ad אֲשַׁבֹּר, 12, 15. יְהוָה ad verbum הִכְעִיס אֶפְרַיִם; nec melius 14, 1. orationi consuleri possumus, quam addito ad יָפְלוּ part. יִשְׁבִּיחַ. Dictiones denique reperiuntur vel rariore, vel peculiari compositione formatae, v. c. 1, 6 מִים, 4, 2, וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ, 2, 2, נָשָׂא אִשָּׁא לָהֶם, 5, 1, שִׁחֲטָה שְׁטִים הָעֶמִיקוּ, 5, 2, בְּדָמִים נָגְעוּ לִ—דָּגָן, 7, 14, יָשׁוּבוּ לֹא עַל, 7, 16, הִלַּךְ אַחֲרֵי צוֹ אֵל תִּשְׁמַח, 9, 1, לֹא יִכְלוּ נִקְיוֹן, 8, 5, וְתִירוֹשׁ יִתְגַּדְּרוּ יִפְרֶה, 8, 11, דְּבָרוֹ דְּבָרִים, 4, 10, אֵל גִּיל יִקַּח—טוֹב, 3, 14, אֲעֲשֶׂה חֲרוֹן, 9, 11, עָלִי לְבִי compositione orationis nonnunquam etiam offendit mixtus usus singularis et pluralis, cuius causam semper intelligere non possumus, v. c. 7, 10. 1. 8, 5. 10, 13. 11, 5. 11. 12, 2. Vere difficillimae intellectu sunt illae 6, 9. et 12, 12. constructiones.

Quod autem ad *observationes rhetorica* attinet, videndum est: 1) quomodo vates in tractandis historicis momentis se gesserit, 2) quomodo in iis, quae ingenio debuit, vim et elegantiam orationis cum brevitate coniunxerit, 3) quomodo de eius parallelismo, poeseos antiquae ornatu, statuendum sit.

1. *Historicae commemorationis* nullum aliud consilium in vate nostro quaerendum est quam ut poetice eam tractet atque symbolice, et a confirmandam sententiam, et ad imagines inde rependas. Itaque levi significatione res tetigisse vix suffecit, tactas poemati subtili modo innexuit, plura e memoria supplenda lectori reliquit. Momen-

antem historiae sacrae omnibus Israelitis aequae
erant notissima, ac lectoribus Graecis Latinisque
patriae fata, quae a poetis ipsorum celebrata sunt.
Nobis non eadem rerum cognitio contigit, quin
plura sunt, quae prorsus nos fugiant. Huc per-
tinet crimen sacerdotum 6, 9., eversio Betharbe-
lis 10, 14. 14, 1., sanguis quo Ephraim contami-
natus erat 12, 15. Alia ab historicis eadem
brevitate narrantur, qua vates ea commemorat,
v. c. caedes Isreelis 1, 4., trucidatio Pekahi 6, 8.
7, 3 — 7., fata regis Usiae 5, 10 etc., modus quo
Hoseas regis Pekahi parricida Assyriis se subie-
cerit 11, 5. Quae autem scimus non negligenda
sunt. Siquidem omnis oratio gravior et con-
silio animum suorum commovendi aptior existi-
t, ubi a notionibus et sententiis universalibus re-
cedimus ad ea, quae in regno inter cives gesta
sunt. Ea enim fuit peculiaris nostri et omnium
prophetarum sacrorum cura, ut publicae res cum
morali civium conditione corriperentur et si fieri
posset emendarentur, quoniam depravatio e de-
perdito regiminis et institutionum publicarum statu
orta esset.

Ut autem suorum temporum fata et con-
ditionem semper in animo habuit, ita etiam
fata et gesta maiorum memoria repetit. Gravior
erit oratio, cum 2, 5. ad historiam Hagaris, v. 16.
ad commemorationem Israelitarum in deserto, v. 17.
ad responsum in deserto Mosi datum Exod.
24, 3. 7. etc., 5, 6. ad pacta Mosis cum
Pharaone de exitu Iacobitici populi Exod.
10, 9., 6, 7. ad primam foederis divini ab Ada-
mo in paradiso commissam violationem, 11, 5.
ad reditum peregrinantis populi in Aegyptum
saepè desideratum nunquam vero effectum,

13, 15. ad verba atavi Iacobi faustum ex nepotis nomine omen trahentis respexerimus. Qui respectus ut ad sentiendam vatis peculiarem viam et gravitatem, ita etiam ad intelligendos locos obscuriores plurimum faciet. Habebimus quid 8, 6. 7. de שָׂרֵי et de seminante vel de seminato vento statuendum sit, ubi ad historiam elisionis aurei vituli in deserto recesserimus. Cadent dubia 13, 10. et 14. de vexata voce וְנָתַן et de omni nexu orationis; ubi historica commemoratione vatem et pristinam theocratiam Iacobicam et necem primogenitorum Aegyptiacorum spectavisse censuerimus. Patebit significatio 13, 1., ubi Ierobeami filii Nebati perversissimas de sacris leges in voce רָתַת invenerimus. Nec melius orationem c. 12. intelligemus, nisi fata patriarchae Iacobi h. l. Israelitis symbolico exemplo prolata diligenter ponderaverimus. Historici momenti sunt etiam illi loci, ubi vates dicta virorum sacrorum antiquissimorum, quamquam non recitando, tamen ad sensum exhibendo repetit, v. c. 6, 5., praecepta morum Exod. 20, 3 — 17. Lev. 19, 2. 3. coll. Ps. 40, 7 — 9. 50, 8 — 23.; 14, 3, dum שִׁפְטֵי פִּי suis commendat, Ps. 69, 31. 32. Haec valent potissimum de comminationibus futurarum poenarum, quarum commemoratio 8, 15 — 9, 7. omnis e Deut. 28, 46 — 68. desumpta est. Item 7, 16. locum Deut. 28, 37., 13, 15. vero locum Deut. 32, 22. in memoriam revocant. Cap. 9, 17. diserte minae Deut. 4, 27. Lev. 26, 33., nec non 9, 15. illae Deut. 4, 26. 29, 28. recapitulantur. Cap. 11, 8. verba Deut. 29, 23. releguntur. Promissa felicia saecula iterum repetita sunt ex illis antiquis vaticiniis, v. c. 2, 20. e Lev. 26, 6., v. 25. 24. e Deut. 11. 14.,

12, 10. e Deut. 12, 10., 14, 8. e Deut. 30, 3. Eodem modo saepius dicta antiqua virorum sacrorum commemorari admonemur, v. c. 7, 1, **בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עִמִּי** coll. Deut. 30, 3.; 13, 4. sq. coll. Deut. 8, 14 sq. ¹⁵⁾).

2. Eadem autem concinnitas, quae in dictis et factis a vate historice laudatis conspicitur, inest *descriptionibus* et *verbis ex ingenio depromptis*. De imaginibus iam supra pag. 17. egimus, et quae de iis in universum valent, ea huc non pertinent, ubi dictionem in specie tractamus. Verum etiam in imaginibus vis verborum magni ponderis est nec omnino negligenda, ut dictionis elegantiam intelligamus. Cap. 4. ubi imperium et instituta Israelitica cum matre, cives cum liberis comparantur, de quibus in quovis membro sermo sit probe observandum est. Initio sermonem direxerat ad liberos, ut eorum attentionem sibi pararet, mox de terra **הָאָרֶץ** loquitur, quae eadem est civium mater. Hanc alloquitur voce **וְעַמִּי**, missa tamen subito matre et voce ad liberos s. **וְעַ** directa: versus enim 5. totus colloquium cum liberis s. **וְעַ** exhibet. Versu autem 6. iterum ad matrem verba facit: **אִמִּי** enim, quamquam genere masculino legitur, matrem necessario significat, nam eius liberi **בְּנֵי**

15) „Ich möchte einem Jünglinge, der die Psalmen „und Propheten genetisch verstehen will, statt aller „andern die Hauptregel geben: lies Mosen, lies die „Mosaische Geschichte! Oft giebt ein Wort das „darinne vorkommt zur schönsten poetischen Entwicklung im ganzen Kapitel Anlass. Was bei den „Griechen Homer ist, ist bei den Hebräern Mosea.“ Herder Geist d. Hebr. Poes. Tom. II, p. 75.

vocantur. Masculinum autem fortasse propterea adest, quoniam vates v. 6. de sacerdotio loquitur, quo foemina fungi non poterat. Maxima diligentia in symbolica expositione 5, 10 — 14. omnia ita enarrantur, ut ne verbum quidem alium sensum praeter comparisonem utriusque gentis cum foetido regis Usiae morbo innuat. Cap. 6, 1. gradus restituendae deperditae gentis sollerter pingit. Primum ligabit lacerata corpora, porro vitam restituet, tum eriget sanatos ad vitam coram Deo agendam. Cap. 7, 16. verba se invicem illustrant. Quid sit **יְשׁוּבוּ לֹא עָלַי** imagine addita **הָיוּ כְּקֶשֶׁת רִמְיָה** explicatur, scil. non sursum redeunt, manent in humili statu, quo senio confecti v. 9., a Deo ex aere deiecti v. 12., vitam degebant. Imago ipsa autem **קֶשֶׁת רִמְיָה** sequenti **יָפְלוּ בַּחֲרֵב** lucem debet: cadent enim, quemadmodum nervus in arcu relaxatus recidit. In elegantissima descriptione 9, 10 — 16. omnia conveniunt ad imaginem arboris de stirpe Israelitica exhibendam. Vidit Iehova maiores Israelitarum quasi fructus praecoces et delicatos in deserto sparsos v. 10., ex quorum semine arbor existat late et amoenissime se expandens. Excrevit stirps, quam Iehova iterum videt non amplius in deserto quasi casu disiectam, sed plantatam, **שְׁתוּלָה**, in pulchris domiciliis v. 13. Quanta elegantia oppositionis inest in verbis v. 10. **רָאִיתִי בַּמִּדְבָּר** et v. 13. **רָאִיתִי שְׁתוּלָה בְּגִנּוֹת** et quam apte ad destructionem symbolis, veluti rami et frondes, e quondam laetissima stirpe pullulantis vel adhuc pullulaturae lectorem ducunt; denique v. 16. exstirpatio sponte et bene praeparata sententia sequitur. Maxima concinnitate imago 10, 10 — 12. composita est.

A iumentis incipit, ut omnem rem agrariam de-
 scriptione correctionis populum insipientem ma-
 nentis complectatur. Sic omnia simplicissimo
 modo intelliguntur. Ichova coniungit, אֶסְרֶם, par
 impiorum ad idem iugum subeundum, בְּאֶסְרֶם.
 Subacti iugo a Ichova non levi operi destinabun-
 tur, sed graviori. Non triturando, sed arando,
 occando ministrabunt; non quidem Ichovae, sed
 sibi, לָ, ut tandem laboris fructus capiant. Quae
 omnia ita describuntur, ut non videam, quomodo
 paucissimis verbis sublimior sententiarum copia
 subesse possit. Cap. 13, 12. verba צָדֹר עֵז צְפוּנָה
 חֲמָחִי illustrantur sequenti imagine mulieris
 dolores puerperii sentientis. Intelligitur vatem
 peccata Israelitarum descripsisse colligata et abs-
 condita, usque dum tempore instantis poenae
 proditura essent. Quod tam gravibus doloribus,
 ut partus mulieri, eveniet. Unum modo addam
 locum 12, 13. 14., ubi quidem verborum vis
 altius abscondita latet, nunquam autem compa-
 rationis momentum invenietur, nisi illam sedulo
 eruamus. Vis inest in oppositione verborum
 וַיָּבֵר et הָעֵלָה, שָׁמַר et נִשְׁמַר maximeque ver-
 borum בְּאִשָּׁה et בְּנָבִיא, ut, quae Iacobo per mu-
 lierem, Israelitis per prophetam contigerint, in-
 dicentur.

Nec alio modo res se habet, ubi sine ima-
 gine in continua oratione vatis versamur. Sub-
 ulem orationis sensum tum modo inveniemus,
 cum verba accurate perpensa habebimus. De
 nullo alio matrimonio c. 3. sermonem esse posse,
 quam de eo, quod c. 1. et 2. commemoratur,
 oppositio verborum 1, 9. לא־אֱהִיָּה לָכֶם et
 3, 3. וְגַם־אֲנִי אֵלֶיךָ docet, quam profecto non

casu ortam esse in verba diligenter ponderante propheta magnopere est, quod existimemus. Cap. 4, 10. verbum וְאֵלֵינוּ diserte respicit ad idem וְאֵלֵינוּ v. 8, et cum eo arcissime cohaeret. Cap. 4, 16 — 19. eadem accurata verborum existimatione efficitur, qua de re sermo sit, et quomodo versus illi difficiles capiendi sint. In omnibus inest notio dimissionis a Iehova, quem ipsi non reveriti essent. Haec imagine iuvencae e tuto stabulo dimissae praeparatur v. 16., diserte pronuntiatur v. 17. הִנֵּה לִי, verbis v. 18 et 19 confirmatur, quae curam Dei ab iis prorsus remotam significant: *indulgeant sine pudore pravis libidinibus, eos non curo.* Gravior fit oratio, quoniam v. 18 et 19. ad singula membra praecedentium versuum respicit: מִן וְתִירוּשׁ אֶרֶץ סְבִיבָא ad v. 11., הִנֵּה הִנֵּה אֶרֶץ חִנּוּ ad v. 11. 13. נֶאֱפִיפִים et וְנִנִּים ad v. 11. 13. 14., אֶתְּכִי קָלוֹן מִנֶּגֶד ad v. 14., רִחַם צָרָר v. 12., מִתַּחַת אֱלֹהִים v. 12., בָּנִים ad v. 12 coll. 5, 4. Cap. 5, 7. וְרִים cum symbolica illa expositione c. 1 — 3. et cum eo dicendi modo cohaerent, quo de idololatria verbis נֶאֱפִיפִים et בָּנִים agitur. Cum enim Israel sanctum matrimonii cum Iehova vinculum solvit, cives Deo patre gaudere nequeunt, ipsi peregrini sunt liberi, i. e. nihil ad eum pertinere possunt. Cap. 8, 3. et 5. vis radicis וְנִנִּים non melius capi potest, quam ita, ut utramque strictissime sibi oppositam cogitemus: *abiicit Israel felicitatem suam — abiicit vitulus Samariam.* Cap. 9, 14. in bis repetito verbo וְנִנִּים brevissima et aptissima significatio sortis inest, quam ipsi Israelitae sibi paraverint. Cap. 10, 5,

neque gravissima significatio est vocis עַמִּי. Qui enim olim fuerat populus Dei, עַמִּי 2, 25. 4, 6., ingravescente impietate לֹא עַמִּי 1, 9., nunc adeo *populus idolorum* vocatur. Cap. 13, 10. sensus interpretes propterea fugisse videtur, quod peculiarem vim vocum כָּל — עַרְךָ neglexerunt. Aptissime enim respiciunt ad בְּמִדְבָּר v. 5. et sic verba, quae omissa oppositione frigide dicta essent et quae interpretes vexarunt, ad id nos ducunt, quod vates voluit: nimirum voluit Israelitarum fata deinceps recensere eosque, quemadmodum in deserto, ita in urbibus, i. e. in patria culta praesidio Dei tectos pingere. Cap. 14, 1. verbum תִּשָּׂא ad idem וַיִּשָּׂא 13, 1. spectat, quae ita invicem cohaerere videntur, ut non solum una oratio utriusque capitis fuisse appareat, sed etiam significatio utriusque verbi clare elucescat.

Ad formas rhetoricas, quarum consideratio potissimum vatis nostri interpretationem adiuvat, pertinet *lusus verborum*, παρανομασία, cuius plura exempla occurrunt. Praecipue memorandum illud 10, 5. videtur, ubi fere in quavis voce vatem eas omnes in favorem soni coniunxisse monemur. Neque enim עֲגִלּוֹת, אֶבֶל et גִּלָּה et casu iuxta se posita sunt, neque verba תִּגְרוּ et תִּלָּךְ sine soni relatione: quae quidem omnia ad similitudinem nominis עֲגִלָּה alludunt; v. 7 et 8. eadem similitudo verborum קֶצֶף et קוֹץ redit. Aliud est exemplum 12, 12. ubi גִּלְגָּל, גִּלְעָד et גִּלִּים euphoniae causa coniuncta videntur. Cap. 8, 7. verba similiter sonantia קָמַח, צֶמַח et קָמַח eodem modo alternis scribuntur. Cap. 9, 15. verba שִׁירָהֶם סוּדָרִים כָּל — שִׁירָהֶם סוּדָרִים similitudinem soni produnt

pariter ac 14, 1. verba תִּאֲשֹׁם שְׁמִרֹן. Cap. 10, 8. 9. nil nisi similitudo soni commemorationem Gibeatidarum attulisse videtur; sponte enim in vocibus לִבְעוֹת *colles* et הַגִּבְעָה *Gibea* in aures incurrit. Eodem modo res se habet in quibusdam aliis nominibus propriis. Sic c. 1 et 2. nomen filii יִרְעָאֵל in gratiam cognati יִשְׂרָאֵל legitur. Nomen autem אֶפְרַיִם subinde alludit ad vocem פֶּרֶה et פֶּרִי *fructus* et *fructus ferre* v. c. 9, 16. 15, 15. 14, 9., ad vocem autem פֶּרָא *onager* 8, 9. In omnibus hisce locis significatio verborum non nimium premenda est. Primum momentum euphonia erat, quam significatio sponte sequebatur. Est etiam forma dicendi illi cognata, quae *ant-anaclassis* vocatur, cum eadem vox diversa significatione repetitur. Eam habemus praecipue in voce רוּחַ 4, 19. Cum enim v. 12 et c. 5, 4. significet *libidinum impetum*, qui etiam 4, 19. tanquam primaria vocis notio vati in mente fuisse videtur, simul transfertur ad *ventum*, ut sic indicet interitum in quem abrepturus sit impios בְּכַנְפֶּיהָ. Eadem inest nomini בָּעַל 2, 10. 18. 19., nomini יָרֵב 5, 13. 10, 6. et verbo שׁוּב 11, 5., quo loco lusus poetae cum verbo שׁוּב adiecto מִשׁוּבָה clariissime in oculos incurrit. Huc etiam referri potest ambiguitas praepositionis כִּי 12, 13. 14.

Nec desunt *parentheses*, quamquam ista orationis forma rarior in libris sacris occurrit cf. Gesen. ausführl. Lehrgeb. p. 854. Huc pertinent, quae 2, 4. a verbis וְתִסֵּר וְנוֹיָהּ usque ad finem v. 6. leguntur. Repetita enim particula כִּי v. 7. series orationis iterum cum initio v. 4. coniungitur. S. V. Kuinoel contra in parenthesi po-

sunt verba כִּי הִיא לֹא אִשָּׁתִי וְאֲנִי לֹא אִשָּׁה, quod mihi secus videtur. Sunt enim vere litigationis liberorum cum muliere momenta, quibuscum sequentia v. 7. verba, et propter particulam כִּי, et propter argumentum orationis optime cohaerent. Est porro parenthesis, quae 4, 4. leguntur וְעַמֶּךָ בְּמִרְכָּי בָּהֶן. Hoc enim loco tantum ὡς ἐν παρ-
 ὅδῃ commemorat, quae postea v. 9. recipit, ut tum demum de sacerdotibus peculiariter loqui incipiat. Item parenthesin habemus 7, 4. ver-
 bis יָשְׁבוּת מֵעִיר מְלוּשׁ בָּצֵק עַד — חֲסָצְתוֹ, aliam-
 que c. 11. versus 2 totas et 3 verba וְלֹא — יָדְעוּ רַפְּאֵתִים efficiunt. Nec aliud quid nisi paren-
 thesis est, cum c. 13. commemorationem fato-
 rum gentis antiquae recensione malorum morum
 gentis tunc viventis interrumpit v. 9. et 12. 13.

In iudicanda vatis oratione *significatio me-
 tonymica* eorum verborum non negligenda est,
 quibus abstractum pro concreto ponitur. Quae
 ut omnino forma est poetica, ita imprimis illis
 antiquis hominibus, quorum abstractarum et con-
 cretarum rerum sensus nec satis certus, nec cul-
 tiore lingua definitus erat. Ita ponitur 2, 4. זָנוּנִים et
 נֶאֱפִיפִים pro consuetudine impudica et adultera,
 v. 11. עֲרֹהָ pro nudo corpore, 4, 18. קָלוֹן et
 מְגִנָּה insania pro pudenda et insana idolola-
 tria, 5, 5. et 7, 10. גִּזְאוֹן — יִשְׂרָאֵל pro simula-
 cris quibus superbiunt, 5, 7. חֶלְקֶהָם sors pro
 terra sortita, i. e. patria, 9, 6. מַחְמַד לְבַסָּפָם
 pro desiderandis aedibus argenteis, 9, 10. בִּשְׂתָּה
 pro pudendo simulacro, שְׁקוּצִים pro abomi-
 nabilibus, אֲהָבָם pro iis quae amant, 9, 16.

מִחֲמַדִּי בְּטָנִים pro carissima sobole. Huic pernet etiam metonymia עֵץ et מִקֵּל pro simulacris ligneis 4, 12.

Restant voces vel prorsus novae vel peculiari significatione obviae. Novae sunt יָלוּת 2, 12., אֲשֵׁי עֲנָבִים 3, 1., מִרְחָב 4, 16., נֶגַח 4, 18., שְׂבָבִים 5, 2., שְׂבָבִים 8, 6., הִבְהָבִים 8, 13., אֲכִיל 9, 8., מְשַׁטְמָה 10, 15., תְּמָרוֹרִים 11, 4., אֲכִיל 11, 4., תְּרַגְלָתִי 13, 5., תְּלֵאבוֹת 13, 5., יָגֵה 14, 14., אֲמָן 11, 8. Voces vel nudaе vel composita peculiari vi occurrunt *finis dierum statutorum* 3, 5., סִבָּא *computatio* 4, 16., וְרִית *terminos imperii removeantes* 5, 10., עֲקָבָה מִדָּם *civitas vestigiis sanguinolentis conculcata* 6, 8., שִׁמֶּע *fabula* 7, 12., לְשׁוֹנָם *pro terve et mendaciter enunciata* 7, 16., אֲוָנִים *panis inter luctum et lacrymas sumtus* 9, 4., נָחָה *pulchra et amoenae domicilia* 9, 15., גִּפְן פֹּקֵק *vitis late se expandens* 10, 1., שְׁמֶרֶן מְלָכָה *regia Samaria et spuma* 10, 7., רַעַת רַעַתְכֶם *extrema vestra impietas* 10, 15., בְּדִים *vectes portarum* 11, 6., פְּרִים שִׁפְתֵינוּ *os matricis* 13, 13., פֶּחַד *de anxio et festinante accessu ad Iehovam* 3, 5., רֶץ *de effugiendo damno* 4, 10., הָעֵמִיק *de pessimis sceleribus committendis* 5, 2. 9, 9., חֲרָג et צֵב *de prophetis animum suorum confringentibus* 6, 5., מִשְׁךְ יָד *de porrigenda manu ad consortium ineundum* 7, 5., בָּלֵל *de commixtione cum gentilibus, voce a subigenda massa coquenda petita* 7, 8., עֲבָד *de miscendis sacrificiis* 9, 4., דָּמָה *de*

modo prophetias parabolis edendi 12; 11; **וְשִׁירָה** de colenda improbitate 14, 13. Huc pertinet significatio usitata verborum **וְשִׁירָה** et **וְשִׁירָה**, *adire sacra Iehovae Hierosolymis unice recte celebranda* 3, 3. 5, 15. 7, 10. 10, 12., **וְשִׁירָה** et **וְשִׁירָה**, *colligere ad interitum* 4, 3. 8, 10. 9, 6., **וְשִׁירָה** et **וְשִׁירָה** de ea Dei cognitione, quae pietatem in animis hominum gignit 4, 1. 5, 4. 6, 6. 13, 4. etc., **וְשִׁירָה** *redire ad meliorem frugem* 11, 5.

5. Poetarum sacrorum diligentissime observandus est parallelismus, et quoniam rhyth-
mum poeticum format ¹⁶⁾, et quoniam ad illu-
stranda loca per se obscura et intellectu diffici-
li gravissimi momenti est. Omnes interpretes recentiores maximi eum faciunt vid. Herder Geist d. Hebr. Poesie I, 19., qui idem improbationes adversus eum excitatas egregie refellit. Vates

16) „Der Rhythmus der Hebr. Poesie ist nicht wie bei
„den Griechen in Sylben-Messung auch nicht wie
„bei den Neuern im Reim, sondern in einem durch
„den Inhalt bestimmten Ebenmaass der einzelnen
„Sätze der Rede, dem bekannten Parallelismus der
„Glieder, wozu noch ein gewisser Wohlklang der
„Rede und feierlicher Tonsall kommt. Die begeisterte
„Rede des Hebräers bewegt sich in einem feierlichen
„gleichschwebenden Gange. Viele haben diesem un-
„metrischen und reimlosen Rhythmus keinen Ge-
„schmack abgewonnen oder ihm den Namen Rhyth-
„mus abgesprochen. Ist aber Rhythmus im allge-
„meinen harmonische Bewegung der Rede, so muss
„auch dieser Parallelismus als eine solche harmoni-
„Bewegung seine Stelle unter d. Rhythmischen For-
„men behaupten.“ Bernstein im N. theol. Journ. v.
Winer und Engelhardt. B. 2. 1824. p. 45.

noster eundem rhythmicum modum elegantissime servavit, nec exigua est eius poematum vis, quoniam magna sententiarum copia parallelismo illo membrorum facili et dulci arte connexa est. Jam quomodo ad intelligendum vatis sensum observari et tractari debeat exponam. Eius adminiculo oratio universi c. 2. facilius fluit. Nec altius latet in aliis locis. Cap. 4, 4. verbum parallelum יָרַב illustrat praecedens יָרַב; v. 8. nulla dubitatio reliqua est de significatione verborum אֶל-עֵינֶיךָ, quia cum altero membro הִטְאֵת יֶאֱבְלוּ componuntur, scil. *avide peccata committunt*; v. 12. מִקֵּץ et עַץ cum rhythmico sensu sibi respondent. Omne dubium de significatione v. 16. cadit, cum versum 17. praecipue verba הִנֵּה-לִי quasi reflexionem praecedentis esse putamus; nam fere idem de Ephraïmo, quod antea de Israele dicitur. Cap. 5. ratione prorsus parallela v. 2. 5. 7. iuxta se positi sunt; quae v. 2. de victimis, ea v. 5. de simulacrorum generibus, v. 7. de festis, mutatis tantum verbis dicuntur; v. 12 — 14. quodque sequens membrum praecedens et illustrat et amplificat. Cap. 6, 1. 2. aptissime gradus sanationis iuxta se ponuntur; v. 5. בְּנִבְיָאִים et בְּאִמְרֵי-פִי idem significant; v. 6. verbum מַעֲלוֹת, quod interpretes offendit, non ultra offendere potest, cum e parallelismo nil aliud significare quam antea לֹא-זָבַח intelligamus; v. 8. 9. post historicam commemorationem rhythmici causa v. 8. עֲקָבָה מִדָּם et v. 9. כִּי זָמַח עֵשׂוֹ adposita videntur. Cap. 7, 8. elegans parallelismus isque utrobique sensum evolvens in verbis בְּעַמִּים יִתְבּוֹלֵל et הָיָה עֵנָה בְּלִי הַפּוֹכָה

et v. 9. in verbis **שִׁבְחָהּ וְרָקָה** et **וְרִים אֲכָלוּ כֹחַ** **וְ**prehenditur. Rhythmus initio v. 13. tantus est, ut verba **אִי — בִּי** fere vehut cantus in aures sonent. Eodem modo finis v. 13. cum initio v. 14. cohaeret. Quae autem significatio ut verbi **וְתַגְדִּירָה** v. 14. in dubium vocari non posse videtur, ubi ad **יִסְדֵּי בִי** attendis, scil. *ad vinum et triticum peregrinantur — a me recedunt*; v. 16. imago arcus elegantissimum parallelismum praecedentis **עַל יְשׁוּבוֹ לֹא** efficit. Iterum in eodem versu **לַעֲגֹם** i. e. *ut illi quaevis proterve loquuntur; ita proterve a barbaris deridentur*. Cap. 8, 3. et 5. in tanta brevitate quanta vis est oppositorum parallelorum **אֵיבֹי יִרְדְּפוּ**, porro **יָגֵד עֲגִילָה שְׁמֵרֹן** et **וְגֵד יִשְׂרָאֵל מִן** v. 7. non melius coniunctionem sententiarum vatis, intelligemus quam parallelismum consulto, scil. **וְרוּחַ יִזְרְעוּ** et **וְקִצְרוּ** *ventus dissipabit, turbo conglomerabit eum. tanquam in messe*. Cap. 9, 1 — 6. iterum omnia membra parallela sunt, v. 4. difficile verbum **עֲרֹבוּ** illustratur praecedenti **יִסְכּוּ**; sequentia verba ita legenda sunt: **לֶחֶם כָּלֶחֶם אֲנִים לָהֶם — כָּל אֲכָלוּ** **יִטְמְאוּ**. A subsequentibus huius capitis partibus quamquam nusquam parallelismus deest, alio modo difficultates removeri debent. Cap. 10. statim v. 1. elegantissime cohaerent **לְפָרֹחַ** et **הָרָפָה** v. 4. parallelismus monet, ut in altero membro **דְּבָרוֹ** e priori repetamus; v. 5. prius membrum usque ad **עַמּוֹ** porrigitur, tum alterum quasi prius resonat et rhythmus vere musicus utrique inest; v. 8. similis est versui 7. iterum cognatis verbis **קִיץ** et **קִצְף**

adhibitis; qui autem fieri potuerit, ut aliquis huic similitudini attentus in nomine מַלְכָּה de re cogitaverit, cum tantum utrobique de excindendis locis civibus sacris et venerabilibus sermo sit, non video; v. 12. 13. parallelismus orationis sponte in oculos incurrit. Cap. 11. omnia parallela sunt, v. 1. in altero membro amplificata amoris illius, quem prius membrum indicat, descriptio exhibetur; v. 4. אָדָם et עֲבֹתוֹת אֶהְבֶּה eodem sensu iuxta se ponuntur; v. 7. posterioris membri sententia illam prioris illustrat, sensus enim hic existit: *vellent si possent sursum se efferre ad Iehovam, adeo ad eum clamant, verum sunt infixi defectui ab eo*; v. 8. נְהַפֵּךְ עָלַי לִבִּי et יָד נִכְמְרוּ נְחוּמִי eandem sententiam pronunciant. Cap. 12, 2. tria paria sententiarum duplici modo pronunciata exhibentur: v. 4. בָּבֶטֶן et בְּאֵזְנוֹ sibi opponuntur et se illustrent; v. 5. adeo dictionis parallelismus suadet ut post יִמְצְאוּ אֵל בית — legatur וְשֵׁם יְדִבֵּר עִמָּנוּ; v. 11. singula membra idem significant, itaque אֲדָמָה nil aliud est nisi modus prophetiam edendi; v. 13 et 14. egregia est membrorum oppositio de qua iam supra p. 119. exposuimus. Cap. 13, 2. iterum idem significantia membra, quorum parallelismus non video quomodo interpretes fugerit: עָשׂוּ לָהֶם עֲגֻלִּים; זָבַח אָדָם; לָהֶם הֵם אִמֹּרִים; מִסֵּכָה וְעִצִּים; יִשְׁקֹן; unumquodque enim membrum idololatriae insipientiam gradatim amplificat. Haud difficilis est parallelismus v. 3. 4. 7. 8. Una sententia v. 14. quadruplici modo exhibetur, nimirum: *a morte eos liberavi*. Cap. 14. in comparisonibus quae sortem felicem Israelitas man-

siam pingunt, parallelismus parallelismum ex-
cipit; v. 8. sequentia וְיִפְרְחוּ בְּגִפְּנָי et זָכְרוּ כִּי־ in
prioribus etiam בְּדִגְנָי pro vulgari דִּגְנָי si non
legi tamen intelligi iubent; v. 9. iterum propter
recensionem felicitatis in tribus posterioribus mem-
bris quartum prius: אֲנִי עֲנִיתִי significationem cal-
amitatis continere non potest, sed, ut vulga-
ris lectio עֲנִיתִי monet, explicari debet: *eum ex-*
audiam.

VI.

De historia vaticiniorum Hoseae.

Hoseas vaticinia sua in utroque regno di-
persa reliquit. Licet enim peculiari modo ad
Israelitas directa essent, tamen multa, quae Iu-
daeos monerent, continuerunt. Conditio utriusque
imperii ad civium mores imprimis regnante Aha-
so fere eadem fuit et eadem utriusque politica
dissolutio. Ex quo factum est, ut curae vatis Is-
raelitis significatae non minori gravitate et pon-
dere ad duas reliquas tribus transferri possent.
Vir Ill. Eichhorn quidem Hoseam ipsum om-
nia in unum fasciculum collegisse statuit Einl.
ins A. T. tom. IV. §. 554. p. 274. Verum causa,
quam adfert, epiphonema 14, 10. non sufficit.
Non minus enim suo loco est, ubi capp. 13 et 14.
ultimas animi vatis significationes, quibus mu-
nus propheticum finiverit, contineri existima-
mus. Sunt contra causae, quarum consideratio
operis compositionem in seriora tempora able-
gandam esse monet. Vidimus in uberione expo-
sitione p. 45 sqq. singulas eius partes non ratione

temporis in ordinem redactas esse: 7, 7 — 16. seriora tempora indicare, quam caput undecimum, 8, 1 — 10. post 5, 9. esse ponendum, adeo particulam c. 9, a v. 7. medio — v. 9. quasi casu in locum plane alienum esse deiectam. Ut autem aliae partes suo loco dimotae reperiuntur, sic aliae plane deperditae esse videntur; idque probabile fit hac quidem causa gravissima. Cum enim neminem fugiat, vatem nostrum memoratu dignissima, quae ex historia novimus, imperii Israelitici et Iudaici fata cecinisse, scil. interregnum et spem, quae eo durante a piis Iacobi posteris alebatur, fore, ut id restituta coniunctione utriusque regni finiretur c. 1 — 3., implorationem auxilii Assyriorum temporibus Menahemi 8, 1 — 10., proterviam et morbum Usiae 5, 10 — 15., trucidationem Pekahi 7, 1 — 7., eandem cum aliis illo tempore commissis facinoribus 6, 4 — 11., perniciosum vinculum Hoseae regis cum Assyriis c. 11., mendax eiusdem regis studium ope Aegyptiorum ab Assyriacae amicitiae mole se redimendi 7, 7 — 16. c. 12.: qui factum fuerit, ut de alio quodam eventu publico eoque inter omnes gravissimo tacuerit, vel, si non tacuerit, eum in collectione omiserit, non liquet. Insanum dico et nefarium regis Pekahi cum Rezino Syrorum rege foedus et inde motum bellum Israelitarum cum civibus duarum tribuum, de quo vid. 2 Reg. 16, 5 sqq. 2 Chron. 28, 7 sqq. et Ies. 7 sqq. Syrorum ne verbulo quidem mentio fit, cum tamen subinde Aegyptii et Assyrii commemorentur, neque exilii civium superioris Galilaeae et regionum Transiordanensium; nam quae 12, 10. leguntur tantum occasionis causa calamo excidisse videntur. Qui eventus rebus Israeliticis Iudaicisque

perniciosissimus et mortis regis Pekahi, et regiminis Assyriorum, et subsequentis Israelitarum interitus causa fuit; quippe turbæ sedari non poterant, nisi regis Pekahi parricidio tributoque magno soluto Assyriorum gratia Hoseae parricidæ conciliaretur. Cum igitur de tam gravi momento apud poetam nostrum fata publica canendi studiosum nil legatur, desideramus, quod frustra quaerimus, et lacunam operis aegre ferimus ¹⁶). Ut autem hæc lacuna in promptu est, ita plurā vaticinia temporum vi interire potuerunt. Hinc oriam dubitationem iam S. V. Rosenmuelleri sententia sustulit Schol. in V. T. prooem. in Hos. p. 26 sq. fuisse „hominem quendam Judæum, qui oracula dispersa sacrorum scriptorum syntagmati inserenda unum in volumen colligere aggrediretur.“

Videamus quomodo ex nostra sententia rem exponamus. Hoseas et reliqui antiqui prophetae oracula minime eo consilio scripserunt, ut posterorum memoriae traderentur (omnia enim ad cives suos spectarunt), sed ut in patria divulgarentur utque eos etiam commoverent, quorum aures attingere oris effata nequirent. Tali modo etiam in regnum Iudæorum venerunt, fortasse ad Iudæos consulto missa. Regnum cum viris Israeliticis interiit. At memoria tantorum virorum alta mente reposita mansit, immo eorum auctoritas in dies aucta est, cum natio sorte suâ edocta probitatem et veritatem eorum magis co-

16) Quae S. V. Kuinoel tentavit, ut foedus Israëlitarum cum Assyris in 5, 13. insereret, nec sufficiunt, nec doctrinā ingenioque eius digna sunt; cf. infra commentarij ad illam locum.

gnosceret, et serā poenitentia intelligeret, quā male animo ab eorum monitis averso egisset. Sic calamitate temporum studium quae ad superessent, eorum monumenta colligendum est, et ut illos viros olim neglectos, quā par erat pietate revererentur, et ut Iudaei huc superstites commonefierent.

Ante exilium Assyriacum, in quod Israelae agebantur, eiusmodi collectionis nullum certum documentum exstat, quamquam tot divinorum inspiratorum nomina ad nos pervenerunt. Uti enim illa Ionae vaticinia, quae iam temporibus robeami II. enunciata fuisse legimus 2 Reg. 25., uti nunc ea quidem habemus ab auctore profecta habenda sint necne, id admodum incertum vocari posse videtur. Omnino scientiam mythicae traditionis diu post eius mortem scripta eius interiissent, literis mandatae se ferunt. Simulac autem regnum Israeliticum eversum erat, plura prophetarum monumenta exstiterunt Hoseae, Ioelis, Amosi, Iesiae, Ioachim, quorum collectio uberius et facilius fuit, ubi auctores Iudaeos complectebatur; ex quo et factum est, ut sermones Hoseae et Amosi (Israelitarum) multo imperfectiores et potius in fragmentorum ad nos venerint, quam Ioelis, Iesiae, Michae, qui in regno Iudaico floruerunt.

Post imperii Israelitici excidium plures huc vivebant, qui Hoseam et Amosum vaticinantem cognoverant, deque Iona audiverunt. Horum et profugi, et ab Hiskia rege Hierosolymitano arcessiti, et ad domicilia in tribubus Iuda collocanda invitati 2 Chron. 30, 1. 7. 11. 31, 6., fragmenta orationum sacrarum et secum portarunt, et inter Beniaminitas sparsa inve-

at. Erant, quae ex unoquoque horum virorum
divisse meminissent. Haec inter Iudaeos inventa
que secum portata, de quorum utrorumque ori-
e dubium iis existere non potuit, conghesserunt
congesta inscriptione instruxerunt. Sic nostri Ho-
e quoque inscriptio ingenio vatis maxime con-
niens orta est. Quod enim offendit, unius tan-
m Israelitici regis mentionem fieri, cum tamen
opheta plurium regum fata tetigerit, id optime
is et omnium piorum Israelitarum de regibus
s sentiendi modo respondet. Nam post Ie-
beamum II, fortasse excepto filio Sacharia pau-
simos menses regnante, omnes a Deo non vo-
ti, ergo nomine regio indigni erant. Ionaë fata
sermone et memoria scriptis composuerunt.
t quasi sacrum pristini Israelitici aevi monu-
mentum e temporum ruina conservatum sibi re-
ndiderunt et statu regni Iudaici post cladem
nheribi placato sacris Hierosolymitanis addi-
runt, quod, post Manassis et Ammonis tempora
rum maxime calamitosa regnante Iosia rur-
s inventum, fortasse priori parte oraculorum
saiae sicuti et reliquis Ioelis et Michae auctum
t. Quae sententia probata etiam commodissime
illa vatis nostri lacuna statuere licet. Colli-
ntes pii Israelitae partium desideratarum vesti-
am inter Iudaeos non invenerunt. Cum enim
ud nefarium bellum conflatum esset, commer-
um utriusque regni sublatum fuisse videtur, ita
vatis sermones Iudaeos attingere non potue-
nt. Quae autem vel secum tulerunt vel in me-
oria habuerunt, ita comparata fuerunt, ut ali-
id certi collectioni inserere non liceret. For-
se consulto de iis tacuerunt, ne rem tangerent
gi et omnino populo Iudaico infensam.

Rationem, qua scripta illa sacra Hierosolymis et templo destructis conservata fuerint, nescimus. Antiqua traditio fert: Ieremiam scripta Mosis et reliquorum sanctorum virorum incendio templi erepta secum in Babyloniam detulisse (cf. Eichhorn, Einleit. ins A. T. I, c. 1. §. 3.). Nec est, quod huic narrationi contradicamus. Non enim copiosus fasciculus fuit. Quae in templo recondita fuerant non tam publica cura tecta fuisse, ut semper usui paterent utque ab interitu vindicarentur, historia Iosiae docet, ubi inventae leges Mosis tanti sunt factae 2 Chron. 14—50. 2 Reg. 22, 8 sqq. Itaque praeter scripta Mosis, praeter cantica sacra et genealogias librorum historicorum fundamenta, denique praeter laudatos prophetas nil deportandum fuit. Horum autem sacrorum monumentorum fasciculum non modo in templo sed etiam prophetis ubique sparsis notissimum fuisse, Eichhorn l. l. docuit, et vatis nostri lectio confirmat, quippe qui inter Israelitas degens subinde huc respexerit, cf. pag. 116. Fac ea, quae in templo et quae privata piorum virorum cura conservata fuerunt, Ieremiam vel alios de patriae institutione bene sentientes secum in exilium portasse, id certum est, Iudaeos exules ea semper devotissimo studio fovisse. Idem scriptis Hoseae contigit, quae exilio reportata et post templi patriaeque restitutionem sacrorum librorum catalogo adscripta reperimus. Nec ipsi *nunc* demum adscripta legimus, sed ibidem nunquam defuisse sat vestigiorum habemus. Continentur versione Alexandrina. A Philone singula eorum loca diserte commemorantur, cf. Eichhorn l. l. §. 30. Iosephi testimonium dubium est. Refert enim Antiqq. lib. 10, c. 3. non

untum, Esaiam, sed reliquos prophetas, quorum 12 numero essent, vaticinia reliquisse, ut eventu comprobata esse intelligerentur; quamquam autem eodem loco se de unoquoque sigillatim locuturum esse promisit, tamen promissis omnino non stetit, neque omnes duodecim neque Hoseam nominavit. Itaque incertum est, utrum verbis δώδεκα τὸν ἀριθμὸν tantum nostros 12 prophetas minores, an omnes praeter Iesaiam reliquos 16 in animo habuerit, et qui fuerint illi 3 ab eo omissi. Melito praeter reliquos nostros maiores prophetas δώδεκα ἐν μονοβιβλῳ commemoravit. Quid de Origenis omissione 12 prophetarum minorum statuendum sit Eichhorn l. l. §. 54. advert. Ceterum Targum Ionathanis, Hieronymus, Talmud omnesque seriores versiones Hoseam nostrum habent.

Quod ad historiam textus pertinet, eum cum textu omnium sacrorum scriptorum, certe postquam in catalogum τῶν ἁγιογράφων receptus erat, diligentissima cura observatum fuisse ne depravatione laederetur constat. Attamen tanto temporum intervallo omnis depravatio evitari non potuit. Nam et in interpretatione LXX., et in paraphrasi Ionathanis, et in versione Hieronymi, et in reliquis antiquissimis versionibus lectiones a nostro textu recedentes reperiuntur. Longius in usu punctuationis recedunt, quod neminem interpretum offendere potest, cum textum sacrorum librorum non ante quintum saeculum nostris vocalibus et accentibus instructum esse certissimis documentis demonstratum sit, cf. Capelli arcanum punctuationis revelatum, libri 2. Eichhorn l. l. tom. I. cap. 11. §. 68 — 72.

Antiquarum versionum maximam auctorita-

tem in ecclesia quoque Christiana nactae sunt Graeca Alexandrina, Chaldaicae nomine Targumim insignitae, quarum auctor versionis, sive potius paraphraseos Prophetarum Jonathan adeo temporibus Haggai, Zachariae et Malachiae vixisse à Iudaeis fertur, Latina Hieronymi. Qui omnes interpretes quamquam in intelligendis prophetis non negligendi sunt, tamen probe cavendum est, ne eorum erroribus abripiamur. Quam difficile autem sit eorum vinculis auctoritatis et usu tot temporum quasi sacris prorsus non adstrictum teneri omnis interpretationis historia docet, nec nostris temporibus ea plane rupta sunt. Versio Alexandrina maximis erroribus laborat. Sunt loca, quae vatis nostri sententiam nonnunquam tam absurdo modo vitiant, ut omnino non intelligatur, quomodo error ortus sit, v. c. 1, 4, 2, 4, 14, 17, 5, 2, 14, 7, 2, 4, 13, 16, 8, 1, 3, 4, 10, 12, 9, 6, 13, 10, 5, 6, 8, 11, 3, 4, 7, 12, 5, 9, 12, 13, 2, 3, 13, 14, 3, 5, 6. Nihilominus eius auctoritas usque ad Hieronymum tanta fuit, ut adeo Hieronymus ipse falsissimis eius interpretationibus sublimiorem sensum substruendo diligentem operam navaverit. In adhibenda igitur hac versione probe cavendum est, ne eius causa aliquid in textu Hebraico mutemus, neve vatis sententiam bene cepisse existimemus. Ipsa nil nisi cumulum aliis verum vatis sensum inveniendi gravibus causis addere potest. Paraphrasis Chaldaica, Jonathanis praecipue, interpretibus Hebraicis dux et fax fuit. Sal. Iarchi, Ebn Esra, Dav. Kimchi, primates inter Rabbinos, in eo negotium impendunt, ut eam defendant et confirmant. Sed quamquam eam longe versioni LXX. praestare non inficie-

mur, tamen tantum abest, ut saniores de sensu vatis cogitandi rationem excludat, ut diligentissimum eam Hebraicarum literarum eruditione examinandi studium provocet. Emicat Hieronymus, qui primus in ecclesia Occidentali grave negotium suscepit ab auctoritate LXX. liberam et textui Hebraico consentaneam interpretationem introducendi, gravius etiam, quoniam antiquiorum Christianorum auxilio destitutus cum Alexandrinorum patronis v. c. cum Augustino et Rufino luctam inivit. Quae enim Aquilae, Symmacho, Theodotioni, et ad Hoseam nostrum Apollinario Laodicensi, Origeni, Pierio, Eusebio Caesareensi, Didymo, Hebraeorumque magistris (vid. Proem. in Hoseam ad Pamphilum) debuit, non magni momenti fuisse ipse fatetur. Egregiam vati nostro interpretando viam aperuit. Utinam posteriores pii Christiani eam viam doctrina et ingenio instructi ingressi fuissent. Verum in verba eius iurare maluerunt. Versio eius quasi canonicam auctoritatem adepta est. Quae autem in posteriori Vulgata aliter leguntur, non emendationis, sed depravationis nomine notanda sunt plurimaeque praeterierunt saecula usque dum liberior sacra monumenta tractandi ratio nostro quoque vati facem accendit.

Lutherus primus nostrae ecclesiae interpret et commentator tractationem vatis aggressus annotationes in Hoseam prophetam Vitebergae 1526 edidit. Quamquam prophetae nostri expositionem magis in usum dogmaticum et moralem scripserit, tamen haud exigua eruditione et illa ingenii vi, quae ex omnibus eius operibus elucet, eam ita confecit, ut studium omnem auctoritatis et antiquitatis opinionem prae-

iudicatam deponendi significet. Qui eum secuti sunt doctissimi, et nostrae, et aliarum ecclesiarum interpretes, copiosissime et omni, qua par est eruditione literaria atque critica recensuit Ill. noster Ern. Friedr. Car. Rosenmueller (in Scholiorum in V. Test. Tomi tertii vol. primo Hoseam et Ioelam continente Lipsiae 1817.), cui ex meo certe penu literario nil addere habeo. Ipse illis interpretibus doctissimo suo commentario se adiunxit, qui, quicquid antiquitus et recentius de Hosea scriptum est, brevi sed eleganti conspectu exhibet, in quo id unum dolendum est, quod de suis tam pauca addidit, siquidem et in singulorum poematum argumenti recensione et in modo, quo eorum seriem connectit, raro se ipsum, plerumque notas marginales Ioh. Henr. Michaelis ad editionem V. T. Halae 1720. nuncupat. Aliud opus post istius voluminis editionem in lucem prodit Illustrissimi et de interpretatione V. T. Meritissimi I. G. Eichhornii: die Hebraeischen Propheten Gottingae 1816., in quorum primo volumine Hoseam ita tractavit, ut vernaculam versionem addito sententiarum vatis earumque inter se connexionis conspectu cum historicis animadversionibus ederet. Opus maxima elegantia et eruditione confectum, cui in eo tantum non assenserim, quod argumentum vaticiniorum nimium in locis communibus et in notionibus universalibus quaerit, et sic vatem semper in gyrum agit, cum tamen in peculiari ad historiam ipsius aevi et ad statum regni politicum respectu maxima vatis et vis, et copia, et elegantia mihi inesse videatur. Ex quo etiam fit, ut subtile eius poeseos vinculum tollat, et suum Hoseam vere fragmentarium s. (secundum Hie-

ronymum) commaticum faciat. Ad interpretes recentissimos Hoseae accedit etiam V. Ill. de Wette, in Versione SSorum: Die Schriften des A. und N. T. übersetzt von I. Ch. W. Augusti und W. Mt. Lbr. de Wette, Heidelberg, B. IV. 1810., qui linguae vernaculae aequè potens atque eruditione excellens copiam interpretationum egregio ornamento locupletavit. His recentioribus V. Ill. E. G. A. Boeckelii nunc Hamburgensis Versio Hoseae Germanica Regiomont. 1803. non obscurata est, quae, quamquam linguae vernaculae poetico usu non omnibus satisfaciat, tamen et ingeniosa est, et docta vatis tractatione praestat.

Vaticinia Hoseae.

I.

Inscriptio operis.

I, 1. Monita Iehovae, quae contigerunt Hoseae filio Beéri temporibus Usiae, Iothami, Ahasi et Hiskiae regum Iudae et temporibus Ierobeami filii Iohasi regis Israelis ¹⁷).

יהוה pr. *verbum Dei*. Quemcunque modum, quo Deus vim suam patefacit, hoc nomen complectitur. Repetitus est huius nōminis usus e primis humani generis monumentis Gen. 1, 3. 6. 9. etc. Ad eum probe diiudicandum in primordia culturae humanae ascendamus. Quemadmodum maiestas regis in eo ponebatur, ut verbum eius sufficeret ad quaelibet perficienda, ita Deus cogitabatur stipatus numinibus, simplicibus elementis et auxiliis, quae iussu eius quocunque moveren-

17) Id ante omnia moneri debet, in toto vatis nostri poemate discrimen inter Iudaeos et Israelitas probe esse observandum. Illi sunt cives regni tribuum Iudae et Benjaminis, hi cives reliquarum decem tribuum. Unde etiam in omni nostra commentatione nomina *Iudaeorum* et *Israelitarum* hoc peculiari sensu leguntur. Ubi de posteris Abrahami in universum sermo est, plerumque *Iacobites* appellantur.

l. 1:

tur (Pa. 33, 6. 9. 104, 4. cf. Matth. 8, 8. 9), et uti hominis voluntas verbis significatur, ita prioris aevi homines, qui non nisi anthropopathice de Deo cogitare et loqui poterant, omnem manifestationem voluntatis Dei דְּבַר-יְהוָה appellabant. Ita vates antiqui, simulac aliquodammodo se excitari sentiebant ad gravia et vulgares res excedentia cogitandum et proferendum, id Deo tribuebant verbis: יְהוָה דְּבַר-יְהוָה אֵלַי Ier. 1, 4. 11. Ez. 3, 16. al. Ex quo factum est, ut paulatim in posteriore res philosophice tractandi ratione illud דְּבַר, quod antea populari modo adhibitum erat, tanquam essenziale quid cogitaretur et in ipsa voce arcana quaedam institutio de divini numinis interna relatione quaereretur. Unde et h. l. Hieronymus ad illum philosophicum verbi sensum mystice respiciens: *Verbum, ait, Domini, quod in principio erat apud Deum patrem et Deus erat, factum est ad Hoseam filium Beeri.* In hac nostra inscriptione, quemadmodum Ios. 1, 1. Mich. 1, 1., indicat complexum admonitionum divinitus in animo Hoseae excitatarum. אֲשֶׁר דִּידָה quod factum est. Non singulari quovis loco premendus est modus, quo exhibita sint vatibus divina monita, num somnio 1 Reg. 3, 5. Dan. 7, 1. Ios. 3, 1. al., an visionibus Num. 12, 6. Ez. 40, 2. Am. 7, 1. al., an inusitata quadam et vehementi animi exultatione Ez. 8, 1. 2. Apoc. 1, 10., an inopinatis eventibus naturae 1 Reg. 19, 11 — 13., an rebus communis vitae Ier. 18, 2 — 4. 24, 2. 3. Ez. 37, 1 — 3., an, ubi talia non commemorantur, inventionibus strenuarum cogitationum Ios. 50, 4. 5. fervoreque piorum animi sensuum Ios. 26, 9., inspiratione adeo poetica et musica 2 Reg. 3, 15. 1 Chron. 26, 1 — 3. Sufficit haec illis contigisse et grato animo ea colere, quae ad emendationem generis humani Deo gubernante per prophetas gesta sunt, cf. Herder Geist der Hebr. Poesie ed. Iusti T. 2. p. 69. 70.

דִּידָה. De significatione huius nominis Hieronymus disserit: *in lingua nostra sonare salvatorem.* Est imp. a. inf. Hiph. *salvando* scil. *salvavit nos.* Apud LXX. legitur Ὁσεί, in nonnullis Graecis exemplaribus Ἀσεί, quod Hieron. reprehendit ac si nihil omnino intelligatur. Verum idem est atque Ὁσεί. Varietas in-

L; 1.

est in pronuntiatione: הוֹשֵׁעַ, quod Graeca litera ο signifi-
catur, ὥς, Hieron. ο, cf. Drusius ad h. l. Haic nomini
iam aliquid symbolici inesse contendit Lightfoot Chronol.
p. 92.: quemadmodum sub Hosea, i. e. Iosua, quon-
dam intravit Israel in terram Canaanis et sub quodam
Hosea inde educti fuerunt in captivitatem, ita suscita-
vit dominus Hoseam primum horum prophetarum, qui
ingratam eorum mentem perstringeret ratione introitus
et terribilia denuntiaret, quoad captivitatem. הוֹשֵׁעַ — בֶּן — בְּיָאֵר.

De patre isto prophetae nil constat. Commenta anti-
quiorum interpretum vid. in introd. p. 4. De regibus
sub quorum imperio Hoseas prophetias suas edidit, mo-
numenta supersunt 2 Reg. 14 — 18. et 2 Chron. 25 —
29., vid. introd. p. 5 sqq. Inscriptionem autem non a vate
ipso, sed post eius decessum collectione fragmentorum
eius facta adiectam esse, in eo omnes recentiores inter-
pretes consentiunt, cf. introd. p. 131 sq.

II.

Cap. I, 2 — II, 3.

I, 2. Incepit Iehova divinitus Hoseam mō-
nere, cum ei diceret: abi, matrimonio adiunge ti-
bi mulierem meretricem et liberos e scorto pro-
dituros, nam impios populus sequitur amo-
res aversus a Iehova. 3. Abiit propheta et duxit
Gomeram filiam Diblaimi, quae gravida facta
filium ei peperit. 4. Iehova vero ita eum allocu-
tus est: Voca nomen eius Isreele; brevi enim
animadvertam ob caedes Isreele perpetratas in fa-
miliam Iehu, et prorsus evanescere faciam impe-
rium domus Israelis. 5. Eo tempore frangam vim
Israelis in planitie Isreele. 6. Iterum gravida fa-
cta mulier prophetae filiam peperit, quam Iehova
nomine Loruëchamae appellari iussit. Non enim;

I, 2.

inquat, diutius miserebor domus Israelis quin ab
iis poenas repetam. 7. Sed domum Iudae beni-
gne excipiam ipsosque salvos faciam per me Ie-
hovam, eorum Deum. Non autem saluti eorum
consulam arcu, nec gladio, nec armis, nec equis,
nec equitibus. 8. Quum vero mater a mammis re-
movisset filiam Loruechamam, denuo concepit pe-
peritque filium, 9. quem Deus iussit vocari Loam-
mi. Nam, inquit, non estis meus populus, propter-
ea ego quoque non vester ero. II, 1. Attamen
erit numerus filiorum Israelis ut arena maris im-
mensus et innumerabilis, quibus eveniet, ut in lo-
co, ubi alias dictum erat: „Vos non estis meus
populus,“ rursus audiant filii viventis Dei. 2.
Una simul enim filii Iudae et filii Israelis recon-
ciliabuntur. Tum constituent sibi unum princi-
pem et emergent e miseria sua, nam magnus est
dies Iisreel. 5. Appellate igitur fratres vestros
Ammi et sorores vestras Ruechamah.

De tempore et sensu oraculorum Hoseae, quae c.
1—3. continentur, vid. introd. p. 46 sqq. Id omnino
tenendum est, fatum aliquod domesticum vaticinia ca-
nendi Hoseae occasionem praebuisse eumque illa occa-
sione lyrico modo usum esse ad disserendum de mori-
bus et fatis Israelitarum Iudaeorumque. Prima autem
haec particula profert poetice, quae evenerint, quomo-
do ipse datum sibi Dei monitum intellexerit et quo-
modo se ipse divinae patientiae atque fiducia erga gen-
tem iam ita deperditam exemplum populo exhibuerit.
Opera, qua haec tria capita sigillatim exposuerunt, vid.
ap. Rosenmuellerum in Schol. ad h. l. p. 42 sqq.

2. תְּחִלַּת דְּבָרִי. Puncta vocis דְּבָרִי vexarunt in-
terpretes. Nimirum si, quae forma in usu est, דְּבָרִי es-
set praest. Piel, tum legendum esset תְּחִלַּת; initio locutus

est. Unde **וְהָיָה** vel adverbiasoere, ut **וְהָיָה** Ps. 120, 6. 129, 2., vel subintelligendum esse relativum **אֲשֶׁר** (cf. Exod. 6, 28. al.) putarunt, ut nimirum sit: *initium, quo locutus est*. Verum LXX. verterunt ἀρχὴ λόγου Κυρίου et Chald. **שְׂרִירַת פְּתִימָא**. Habuerunt igitur nostrum **וְהָיָה** substantivum. Quod offendere non potest, cum plures eiusmodi Hebraicas formas habeamus in **שָׁלַם**, **אֵלֵם**, **כָּפַם**, et substantivum **וְהָיָה** eodem modo punctatum expresse legatur Ier. 5, 13. Praeterea lineola Mappik antiquos interpretes substantivo **וְהָיָה** arctissimam conjunctionem cum sequenti **יְהוָה** dedisse indicat. Non igitur est, quod legatur **וְהָיָה**, ut Lilienthal in comment. crit. ex quodam antiquo codice et Kuinoel ad h. l. contendunt. Hieron. vertit: *principium loquendi Domini*, ac si infinitivus **וְהָיָה** legeretur. Utrum nostra, an Hieronymi, an Lilienthalii puncta vera sint, effici nunquam poterit. Punctuationem ipsam multo serioris originis esse eamque non ante quintum saeculum p. Ch. n. a Masorethis factam Capellus in arcano punctuationis revelato gravissimis argumentis demonstravit. Unde non mirum est LXX. Chaldaeam et Hieronymum in lectione punctorum saepissime inter se differre. Ceterum illud initium divinatorum monitorum tantum de Hosea valet, nec Lightfoot in Chronol. V. T. p. 93. indulgendum est, qui inde Hoseam omnino primum consiliorum Dei interpretem fuisse coniecit. Nam inde ab Abrahamo, qui primus propheta in V. T. vocatur Gen. 20, 7., multi iam ante Hoseam divinitus inspirati verba fecerant. Quod autem ad formam vaticinii attinet, ea profecto nova fuit. Quamquam enim similitudo idololatriae et perfidiae uxoris in matrimonio omnibus nota erat, nemo tamen vatum hanc similitudinem ita pinxerat, ut et mores, et poenae, et rationes perfidiae reparandae exemplo ipsius matrimonii exhiberentur. Hoseas autem, ut primum ad interpretem divini consilii constitutum esse intellexerat, fato suo domestico illud exemplum civibus ante oculos posuit. Praepositio **כִּי** in sequenti verbo **וְהָיָה** itidem indicat fuisse internam revelationem, quae vati cogitando, et orando divinitus contigerit. Nam h. l. nullum mandatum reperitur, ut per eum populo al-

l. 2.

quid dicatur. Mandatum soli fiebat Hoseae. Itaque illa praepositio non, ut 12, 13. 14. Num. 12, 2. Gen. 48, 20., est *per* pro quo usitatus בִּי, sed *in*, nimirum *in piis animi eius sensibus*. Sic 2 Sam. 23, 2. Habac. 2, 11., ad quem locum Hieron.: *hoc, ait, notandum est: prophetiam, visionem et eloquium Dei non extrinsecus ad Prophetas fieri, sed intrinsecus et interiuri homini respondere*, et Eucherius de Quaest. V. et N.T.: *loqui in aliquo dicitur Deus, cum ea, quae agi vult, eius cordi ut agantur inspiret*. Drusius ad h. l.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל-הוֹשֵׁעַ לֵךְ. Ea quae nunc egisse narrat, divino se afflatu egisse vati persuasum fuit, sed fortasse post factum, cum plures graves cogitationes et inspirationes accederent, demum intellexit, quae vis divina talem uxorem ducere se commoverit. Hunc autem Dei impetum illis verbis significat. לֵךְ est asyndeton emphaticum, cf. 3, 1., ut Lat. *proproso*. לָקַח formula de matrimonio ineundo admodum usitata Gen. 4, 19. 24, 3. 7. 34, 4., h. l. sensu praegnanti ponitur. Quod enim Hebraei uno verbo pronunciant, id a nobis in duo resolvi debet. Drusius h. l. vertit: *accipe uxorem et suscipe ex illa liberos*. Nicol. de Lyra: *adopta*. Fac esse ambiguitatem in eo verbo, ut non certum sit utrum spurii, an genuini fuerint liberi, fortasse vates consulto eam verbis significavit, cum in animo ipsius esset. Certe si ambiguitatem fugere voluisset, posuisset יָלַד יְלָדָי sive יְהוֹלִיד יְהוֹלִידָי. Id unum constat prophetam hac enunciatione indicare, *se liberos illos ut suos recepisse*. אִשָּׁתָּא זְנוּנִים compositio verborum omnibus scriptoribus Hebraicis usitatissima, qua defectum adiectivorum suppleverunt. Vim igitur habet adiectiva significandi cf. pag. 113. Cf. v. c. אִישׁ זָנוּן 1 Chron. 18, 10., אִישׁ זָנוּן Exod. 34, 10., אִישׁ זָנוּן Gen. 49, 23., אִישׁ זָנוּן Ies. 53, 7., et ap. nostr. 6, 9. אִישׁ זָנוּן, h. l. *uxor stuprum faciens* sive *voluptatibus venereis dedita*. Non solum substantivum אִשָּׁתָּא, sed omnis nomen orationis, praecipue 3, 1. indicat, non meretricem (quae זָנוּת fuisset), sed uxorem legitimo matrimonio a

vate sumtam idque vanissimum esse, quod Seb. Schmidt ad h. l. contendit: *mulierem scortationum nil aliud esse, quam pellicem sine pactis dotalibus et sponsalibus ductam*. Quod additur יְלֵדֵי זְנוּנִים, id paullo exquisitiori modo dicitur, neglecta quidem in gratiam parallelismi verborum diligentia. Sunt autem, ut plurimi interpretes consentiunt, *liberi in fornicatione nati*. Luth. non male vertit: *Hurenkinder*. Quod vero Hieron. monet: *intelligendos esse et priores fornicariae mulieris de fornicatione susceptos, et liberos quos ipse vates ex meretrice generaverit*, id ex arbitrio textui immiscetur, quoniam et de illis prioribus infantibus omnino non sermo est, et vates nusquam dicit liberos, quos illa genuerit, sibi genuinos fuisse. Denique quod alii dicunt, esse *liberos aequae ac matrem libidinibus deditos*, quamquam proprie verbis insit, id etiam locum habere non potest. Nam infantes erant, de quorum moribus nihil nec statui poterat, nec a vate in omnibus tribus capitibus statutum est. Sermo tantum de matre est.

כִּי-וָלָהּ תִּזְנֶה דְּאֶרֶץ. Iam venit ad momentum huius symbolicae significationis. Pia prophetae meditatio, si fas est eam sequi, hoc ordine processisse videtur: *Omnis natio Israelitica, quam tantis amoris documentis Iehova sibi iunxit, quantis probus vir cum uxore sua coniunctus est, fidem solvit ei debitam eique promissam; quid tu ad negotia prophetica vocatus meliora adspirasti? Subiice te Deo et exemplo tuo prophetam te praesta. Nam omnia a Iehova ita instituta erant, ut per te populo coram oculis poneretur, quam nefanda esset eius impietas, eiusque hinc oritura perniciēs.* מֵאַחֲרֵי יְהוָה. Cum אַחֲרֵי hoc nexu semper indicet *in tergo aliquem sequi* (cf. Exod. 34, 15, ubi est זָנַב אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם), מֵאַחֲרֵי notionem habet a tergo aliquius recedentis, v. c. 2 Sam. 7, 3. 20, 2. Ps. 78, 71. Zeph. 1, 6. LXX: ἀπὸ ὀπίσθεν τοῦ Κυρίου. Chald.: *erranda errabunt a cultu domini*. Hieron.: *a Domino*. דְּאֶרֶץ autem est *natio Israelitica*, ut totus nexus docet.

3. Cum igitur matrimonium iniisset, iussum Iehovae exsecutus erat. גָּמַר בְּתִרְבֵּלִים. Interpretes al-

I, 3.

legoriam s. parabolam in hac parte vaticiniorum quae-
rentes multum operae impenderunt, ut extorquerent
symbolicam horum nominum significationem. Nomen
uxoris Gomerae originem habuit à verbo Hebr. גָּמַר
perfecit Ps. 138, 8., cf. 57, 3., ubi Deus dicitur גָּמַר עָלַי
perficiens pro me. Ita nomen Gomer h. l. interpretan-
tur: *perficiens et non perfecta*, τετελεσμένη, uti Hieron.
vult. Sunt, addit, qui mensuram גָּמַר sive amaritudinem
גָּמַר suspicentur, quod recte dicerent, si ג literam non
haberet. Nomen Diblaim putant non fuisse nomen
patris, sed nomen oppidi, unde nata fuerit, sicut fre-
quenter in SSis dicuntur: *filiae Hierosolymae, mulieres
inde natae*. Ita v. c. Nicol. de Lyra vid. Drus. ad h. l.
qui addit: *dubito an bene, aut potius non dubito, quin
male, nam filia Hierusalem non quae nata ex ea urbe,
vel ecclesia s. respublica Hierosolymorum*. Fuit Diblah
Ex. 6, 14. et Diblathaim Ier. 48, 22. urbs Moabitarum
unde, qui hanc interpretationem sequuntur, docu-
mentum petunt אִשְׁתּוֹ דִּבְלַיִם fuisse *paganam*. Hierony-
mus contra ducit nomen patris Diblaimi a דִּבְלַיִם *massa
ficuum*, quam Iesaias propheta ulceri Ezechiae regis ius-
sus fuerit imponere, cf. 2 Reg. 20, 7. Ies. 38, 21.
Hinc Iarchi: *doctores nostri dixerunt, hoc esse nomen
mulieris propter scortationem eius, quia omnes potiun-
tur eā (גָּמַרִים בָּהּ), absumunt eam vel perficiunt in ea
(scil. optatum) et conculcant eam sicut massam ficuum*.
Chald. secundum Kimchium exposuit גָּמַר e significatione
גָּמַר *consumptionis, q. d. consumet super eos eorum
scelera et iniquitatem illis remittet*. Omnis paraphra-
sis ita sonat: *et abiit et prophetavit super eos; quod si
conversi fuerint, remittetur iis, sin. minus, sicut deflu-
unt folia ficulneae defluent; at addiderunt et fecerunt
mala opera*. Quae tantum propterea commemoravi, ut
ostenderem, quam vana sint studia symbolicam signifi-
cationem ex illis verbis extorquendi et quam bene S.
V. Eichhorn Einleitg ins A. T. Tom. IV. §. 558. p. 295.
ed. 4. monuerit, nemini adhuc contigisse probabilem
et nexui prophetiae aptam illorum nominum explica-
tionem edere. Nos, qui in facto historico subsistimus,

taliam non curamus, sumimus nomina ut sunt, nomina nimirum hominum civibus Hoseas satis notorum.

וְהָיָה בְּיָמָיו וְהָיָה בְּיָמָיו לִי בֶן. His verbis non indicat vates se filium ex uxore procreasse, sed consulto iterum, ut antea, verbis ambiguis utitur, quibus nil definitur nisi: eum filium ex illa natum suscepisse. Praeterea pronomen לִי deest in quibusdam Codicibus ap. de Rossium ad h. l.

4. Cognoverat vates consilium Dei, ut fata sua domestica exemplo essent et symbolo fatorum Israeliticorum. Itaque se liberis nomina ad rem pertinentia dedisse et sic monitui Iehovae obsequium praestitisse poetice narrat. Quod verbis expressit: וְהָיָה בְּיָמָיו וְהָיָה בְּיָמָיו לִי בֶן. Sufficit haec dixisse: nam eum obsecutum fuisse Deo omnibus notum fuit. Nomen maioris filii fuit יִרְמְיָהוּ. Verbum duplicis significationis. Poterat enim et bono et malo sensu accipi. Radix יָרַע est *seminare*, scil. *seminare ut augeat*. Eadem vero est *dispergere*. Hoc locum malo sensu esse intelligendum, memoria et infeliciissimi regis cruore Nabothi contaminati, qui in urbe Iisreele nefaria sua facinora patraverat 1 Reg. 21., et cladis in valle Iisreele Saulo a Philistaeis illatae 1 Sam. 29, 11. item c. 31., et cruentae vindictae a familia Ababi in eadem valle Iisreele sumtae 2 Reg. 9. suasit. Post totamque infelices casus nomen Iisreel non nisi malo omine ab Israelitis audiri potuit. Id voluit vates: postea autem remota acerbitate orationis, ne parvula quidem litterarum mutatione, qua in reliquis duobus nominibus infantium opus erat, adhibita, transiit ad faustam significationem. Praeterea illud nomen infaustum simul urbi primariae Israelitarum iuxta Samariam¹⁸⁾ inhaerebat et levi inflexione vocis nomen honorificum Israelis cum illo commutari poterat. Ad quod probe attendisse videtur vates, nam et urbis Iisreelis et domus Israelis in nostro versu ita meminit, ut infaustum omen huic portentum esse luculenter appareat. Hiero-

18) vid. Hieron. ad h. l. qui eam vocat *metropolin regni Samariae prope quam sunt campi latissimi et valles nimiae vastitatis*.

l. 4.

nymas alium etiam typum vocis *Iisreel* addit. Quod enim, inquit, propter sanguinem Naboth, qui effusus est in *Iisreel*, deleta est domus Achab, sic propter sanguinem veri *Iisreel* h. e. seminis Dei destructum est regnum *Iudaeorum*. Eichhorn significationem rad. ירע neglexit, dum nomen *Iisreelis* ita solvit: „es züchtigt Gott,“ et postea vallem *Iisreelem*: „im Thal der Strafe Gottes,“

Sequitur nunc quod infausto illo nomine significari voluerit vates, nimirum *interitum familiae Iehu*, quae antea quatuor reges imperio Israelitico dederat, et omnino *finem imperii Israelitici*. Illud prius indicatur verbis יְהוֹשָׁפָטַי אֶת-דָּמִי יִרְעָאֵל עַל-בֵּית יְהוֹאָח. Quod praecedit עוֹד מֵעַתָּה est: *brevi, propediem*. Erat enim vicinium; fore ut *Iehu trinepotes in Israelitarum sedeant* 2 Reg. 10, 30. Quod ubi ita intelligitur, quartus post *Iehum* ultimus ex eius posteris rex sit, tempore *Ierobeami* vel brevi post eius obitum, qui tunc erat, unus modo restabat *Sacharias*, isque a magna animi parte recusatus, propterea etiam *interitus* huius familiae non procul aberat. יִרְעָאֵל pr. *invisere*, quod vel malo vel bono sensu fieri poterat. H. l. ut in multis V. T. locis: *invisere peccata ad ea punienda*, respondet Latino: *animadvertere*. v. Gesen. Lexic. ad h. v. Non clarum est, quid intellexerit vates sub דָּמִי יִרְעָאֵל. Ito: *omnia malefacta a regibus Israeliticis, quorum pars in urbe Iisreele sederat, commissa*. De posteris *Iehu* sigillatim sermo esse non potest, quippe qui potissimum in nova urbe regia *Samaria* commorati fuerint, nec de *Iehu* ipso, nam sanguis ab eo in urbe *Iisreele* effusus iussu Dei fluxerat. Verum qui factum est, ut poteri *Iehu* poenas flagitiorum a se non commissorum haberent? Primum non anxie premenda est significatio *sanguinis Iisreelis*, ac si cruenta tantum facinora in urbe vel in valle *Iisreele* patrata punienda fuissent. In favorem nominis, quod infanti erat, vates h. l. omnia flagitia regum Israeliticorum isto nomine complectitur. Ibi enim plures regiae sedes in regno Israelitico commorantur, *Sichem* 1 Reg. 12, 25., *Thirza* 1 Reg. 15, 33, 16, 23., inprimis *Samaria* ab *Amri* exstructa 1 Reg. 16, 24, 29., tamen urbem *Iisreelem*, ubi palatium re-

gium erat, saepius invisisse videntur reges Israelitarum quod certe de illis e familia Ahabii constat, cf. 1 Reg. 21. 2 Reg. 8, 29. 9, 30. 10, 11. Ex qua regia sede per synecdochen partis pro toto vates epitheton characteristicum regum Israeliticorum in universum formavit, caedes Isreeliticae sint *cae, quae ab illis, quorum prolatum Isreele erat, patratae sunt*. Eodem modo occurrunt 7, 5. רָעוּת שְׁמֵרוֹן. Quae forma loquendi nostri usitatissima est. Habemus enim semper *Ephraim*. pro regno Israelitico, *Samaritam* pro eodem 14, 1., *Bethel* pro omni cultu imaginum 10, 15. (cf. *Ioseph* pro Isreelitae Am. 5, 15. 6, 6. cf. Glass. Phil. S. p. 1273 sqq.) — Deinde reges e familia Iehu non insontes erant, verum meritis poenis afficiendi; favebant enim idololatriis iisdemque flagitiis, quibus Ierobeam filius Nebati irae Iehovae commoverat 2 Reg. 10, 31. 13, 2. 10. 11. 24. Propterea meliora sperare haud licuit, quam quae prioribus familiis regiis contigerant. Extincta erat familia Ierobeami, extincta Baesae, extincta Simri. Nunc idem interitus manebat familiam Iehu ob eadem facinorosa. Ergo poetica forma remota sensus hic est: *brevi et Iehova familiam Iehu evertam ut priores familiae regiae eversae sunt, quoniam particeps facta est scelerum quae illis interitum paraverunt*. Eodem fere sensu, videtur, de Wette: „noch wenige Zeit, so ahne ich die Blutschuld von Isreel am Hause Iehu.“ Alii interpretes veram significationem verborum quaerentes sanguinem Isreelis putant esse: *nefariam caedem Nabot ab Iesabele praeparatam*; alii improprie acceperunt per cultu idolorum, imprimis vitulorum a Ierobeamo Dan et Bethel instituto, a Iehu autem non extirpato. Sed de caede spirituali, quam induxerit Iehu domui Israelis et Dei populo cum idololatriam stabiliret, cf. 1. 2, 34. Ez. 3, 18. 20. Alii dicunt intelligi: *ipsas caedes a Iehu perpetratas Isreele, quando Achabum cum suis interficiebat quidem, verum intus in corde longe aliter spectabat, cum non tantum multa crudelius quam a Achab ageret, sed etiam alteram partem mandati Dei vini, nempe extirpationem idololatriae, prorsus neglexeret, praedae tantum inhians, non pietatem cura* cf. Tarnovii comment. ad h. l. LXX. pro Iehu habet יְהוֹיָדָה רֹאשׁ הַכֹּהֲנִים לְיִשְׂרָאֵל, quod scriptorum inscientia irrepsit Hieronymus suspicatur.

1, 4. 5.

וְהָשַׁבְתִּי מִמְּלִכּוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: *Non solum in familiam Iehu puniturus inveham, sed omnino tollam separatum illud mihi semper infestum imperium Israelis.* His verbis propheta non interitum regni per Assyrios vaticinari videtur, sed finem illius nefariae separationis tribuum Iacobiticarum et coniunctionem omnium duodecim restituendam. Id enim 2, 2. luculentissime commemoratur. Quamquam hoc modo regiae potissimum familiae triste fatum portenderetur, tamen haec eversio rerum, cum inter bella civilia tunc temporis iam accensa (vid. introduct. p. 47.) eventura esset, non sine maximis damnis et calamitatibus ab universo populo ferendis fieri poterat, quod v. 5. innuit.

5. Formula Hebraica וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְשָׁבַרְתִּי אוֹגֵרֵי אוֹגֵרֵי augeat gravitatem vaticinii et retinere debet attentionem lectoris in ea re, ut apud LXX. καὶ ἔσται et de praeterito facto formula usitata וְהָיָה, καὶ ἐγένετο. בַּיּוֹם הַהוּא: tunc temporis scil. ubi illa eversio imperii Israelitici eveniet. Frangam arcum i. e. vim militarem, arma et praedia, quibus freti sunt. Hieron.: robur exercitus. cf. Jer. 49, 35. Ps. 76, 4. In verbis קָשָׁה יִשְׂרָאֵל בְּעַמֶּק יִזְרְעֵאל videtur esse lusus verborum s. paronomasia. Utrum id evenierit quod vates praedixit, in valle Isreele futuram esse stragem Israelitarum, nec ne, de eo nihil memoriae proditum est. Hieronymus quidem narrat: *in hoc commisso certamine ab Assyriis caesus est Israel.* Utrum vero hoc hauserit ex certis monumentis historicis, an in honorem vaticinii contenderit, incertum est. Unde alii וְהָיָה בְּעַמֶּק יִזְרְעֵאל vertere maluerunt *propter vallem Isreelem* i. e. *propter caedes ibi factas* cf. Drusius ad h. l. S. V. Kuinoel a nostra sententia de significatione verborum admodum recedit, cum contendit: *Isreel esse imaginem victoriae.* Victoria quidem fere illis in regionibus a Gideone de Midianitis reportata est Iud. 6, 33 sq. Verum illius victoriae memoria obscurata fuit tristibus eventis recentioribus, vid. ad v. 4. Ergo ista vox imago non victoriae sed infortunii erat. Vate omnino indicare voluit *magna clade perditum iri imperium decem tribuum.* Ut autem nomine designaret locum cladis, id ei suavit et situs illius vallis ad

pugnam inter omnes regni regiones fortasse aptissimae, tot cruentis proeliis notatae, et symbolica significatio huius vocis, quae universalem hanc notionem exhiberet: *in valle ubi Deus dissipabit populum.*

6. וַתֵּהִר עֵיד רַחֲמֵי בֵּית. Iterum res ambigua relinquitur, utrum e marito, an ex amasio conceperit. Quod filiam peperit, id interpretibus ponderi est. Schmidtio v. c. videtur *respici ad sexus miserabilitatem*. Sexus enim muliebris prae virili misericordiam consequi solet, at hic ne illi quidem Deus parcere voluit. Drusius: *ut, ait, per filios populum, ita per filiam innuit Synagogam*; al. scribunt: *per filiam accisas regni vires denotari*. Vates autem non in eo, quod uxor filiam pepererit, significationem symbolicam reperisse videtur, sed satis habuit, filiae symbolicum nomen dedisse. Nomen autem a Iehova sibi suggestum esse vates pingit verbis וַתֵּהִר עֵיד רַחֲמֵי. Nomen erat לֵא רַחֲמֵי, LXX. οὐκ ἠλεημένη. Chald.: *non misericordiam consecuti sunt in operibus suis*. Hieron.: *absque misericordia*. Varians lectio in vett. Codd. LXX. est: οὐκ ἠγαπημένη, quam secutus est Paulus in recitando hoc loco Rom. 9, 25. Petrus vero nostram usitatiorem lectionem adfert 1 Petr. 2, 10. Licet prima Coniugatio ex Arabica et Syriaca analogia magis indicat *diligere*, tamen usitatus Piel *misereri* et h. l. 3 Pual: *misericordiam consecuta est* cf. 14, 4. Formula עֵיד לֵא alias quidem, secundum Glassium, certum aliquod temporis spatium indicat. Verum h. l., ubi עֵיד post וַתֵּהִר positum est, redundare, certe nil nisi significationem augere videtur. Id quidem probe tenendum, Deum non in universum populo misericordiam denegare (contrarium enim indicat 2, 1 — 3.), sed in eo tantum misericordiam defuturam, quod nunquam restitutus sit regnum Israelitarum i. e. 10 tribuum. בֵּית יִשְׂרָאֵל, ut antea v. 4. ita saepius occurrit in vate nostro, v. c. 5, 1. 12, 1 cet. pro stirpibus imperii Israelitici separatis ab imperio Iudaico. כִּי נָשָׂא נֶשֶׂא לָהֶם. Multifariae sunt interpretationes horum verborum, quarum recensio vid. ap. Rosenmueller, ad h. l. Affert eas tantum, quae in ecclesia auctoritatem nactae sunt. LXX. ἀντιτασόμενος ἀντιτάξομαι αὐτοῖς i. e. adver-

l. 6.

sabor iis, ut נָשַׁן sit *efferre se contra aliquem*, quae significatio verbi in Niphal quidem occurrit verum in prima coniugatione argumentis confirmari vix poterit. Hieronymus: *oblivioni obliviscar eorum*, ex commutatione radicis נָשַׁן tulit, cum נָשַׁן s. נָשַׁן *oblitus est*, quae commutatio e defectu accentuum temporibus Hieronymi nondum in textum receptorum facile nasci poterat, Luth.: *sed prorsus abiiciam eum*, addita hac explicatione: נָשַׁן *est abiicere, disseminare. Quodsi quid dispergitur, antea tolli debet; unde primaria significatio in lucem prodit. Proprie igitur verba audirent; auferam eam, ut abiiciam.* Verum ut haec explicatio admodum arbitraria est, ita usui pronominis לָהֶם non convenit. Chald.: *veruntamen si conversi fuerint dimittendo dimittam iis.* Praeterea interpretes verba elliptice intellexerunt et quisque ex arbitrio aliquid addiderunt ad sententiam supplendam. Maxime provulgata est sententia Ebn Esrae, qui contendit his exponi milium decem tribuum, ut nempe verbo נָשַׁן tribuatur veritatissima significatio: *penitus auferam eos*, cui addit Ruinoel notionem *abigendi s. abducendi* scil. in captivitatem, a voce Arab. نَشَى. Verum de abductione in captivitatem in omnibus tribus capitibus nondum sermo est (v. introd. p. 39,) et pronomini לָהֶם, quocunque tandem modo hac explicatione torqueatur, nimia via infertur. Facillima et naturalis maximeque usui loquendi V. T. conveniens est explicatio: *ut iis ignoscam*, probata etiam viris doctissimis, Tremellio, Iunio, Drusio et V. Ill. Gesenio in Lex. ad h. v. נָשַׁן cum dat, personae saepissime ita occurrit, ut sit *tollere s. remove ab aliquo peccatorum poenas* scil. suppleta voce נָשַׁן, v. c. Gen. 18, 24. 26, Num. 14, 59 cet. cf. Ps. 25, 18. ubi formula plenius audit וְנָשַׁן לְכָל-חַטֹּאתַי *remove culpam ab omnibus peccatis meis.* כִּי autem, si ante futurum ponitur, est coniunctio, consilium aliquod indicans, quemadmodum Latinum *ut*, ex analogia Arabica وَنَشَى, v. c. Gen. 38, 16. Deut. 14, 24 cet. vid. introd. p. 103. Quam sententiam versio nostra exhibet: *miserebor domus Israel, quin ab iis poenas repetam.*

7. **בֵּית יְהוּדָה** *imperium duarum tribuum quod Iudaicum* dicebatur, oppositum stirpibus Israeliticis, quae nomine **יִשְׂרָאֵל** et **אֶפְרַיִם** in toto vaticiniorum Hoseae fasciculo leguntur. In Iuda spes erat posita; ibi enim purior Iehovae cultus etiam nunc superstes erat. Regnabant posterii Davidis magis pie Deum reverentes, erant denique instituta ad cultum Iehovae pertinentia, templum Hierosolymitanum, lex Mosis, promissiones Iehovae illis locis illisque posteris Abrahami adnexae. Regnum contra Israeliticum inde ab initio Deo non placuerat, quia eo constituto vinculum familiae et religionis, quo ex singulari divino iussu inter se et cum Iehova coniuncti intacti et invicti a barbarorum impetu essent, prorsus dissolutum erat: quia inde ab hoc tempore pars posteriorum Iacobi irruptionibus barbarorum minus defensa patebat: quia inde perniciose bella utriusque gentis oriebantur: quia denique deficientibus sacris religiosis genti peculiaribus Israelitae ad cultum superstitiosum simulacrorum avidissime proruebant. Iam si Israel periret Iuda servanda erat ad salutem ipsam illorum refractariorum. Nulla igitur Deo erat clementia erga Israelitas, dum separatum regnum effecerunt. Misericordia autem eos manebat quippe posteros Abrahae rursus cum Iuda coniungendos ut restituerent rem a Deo initiatam. Sic intelligitur, quomodo eadem Lo Ruechama et Ruechama, idem Loammi et Ammi appellari potuerint, sic quoque sensus horum et sequentium verborum, eorumque nexus cum 2, 1. 2. restituendus est, cf. Herder Geist der Hebr. Poesie. II, 404.

Incolumes servabo eos scil. cives regni Iudaici, **בְּיָהוּוָה אֱלֹהֵיהֶם** est emphatica circumscriptio pronominis primae personae scriptoribus V. T. usitatissima, neque aliud quid nisi *per me* significans, cuius plura exempla laudavit Glassius in Phil. S. p. 150. 152. Exod. 30, 16. Lev. 10, 11. Ps. 50, 14. Chald. vertit **בְּמִימְרָא דִּי** *per verbum Dei*, et plurimi antiquiorum interpretum e talibus locis arcanum trinitatis extorserunt. Hieron. vertit: *in domino deo suo h. e. in se ipso qui loquitur, vel pater in filio, secundum illud, quod scriptum est: pluit dominus a domino Gen. 19, 24. cf. Ge-*

L 7.

sen. im Ausführl. Lehrgeb. p. 740. Inest autem his verbis aptissima oppositio eorum, quae sequuntur בְּקֶשֶׁת וּבַחֶרֶב etc. qua vates significare vult: *nullis viribus et artibus humanis sed Deo soli Iuda salutem suam debebit.* וְלֹא אִישִׁים בְּקֶשֶׁת. His verbis inest vaticinium peculiari modo eventu comprobatum eoque dignius quod ponderetur, cum Ies. 31, 8. fere idem praedictum sit, nimirum: *cadet Assyrius non virorum gladio nec humano confectus ense, fugae se mandabit non ob gladium.* Nec bene egisse videtur S. V. Rosenmueller, quod hoc vaticinium iusto brevius absolvit. Non enim negari potest prodigiosam cladem Assyriaco exercitui illatam, qua tempore Hiskiae Iudaeorum respublica ab interitu servata est 2 Reg. 19, 35—37. et Ies. 37, 36—38., vaticinio nostro fuisse simillimam. Cum autem factum habeamus duplici loco duorum prophetarum tam consentaneum, nil restare videtur, nisi ut existimemus: aut illa vaticinia divinitus inspirata, aut post eventum addita, aut illam inauditam stragem Assyriorum, ubi in una nocte 185 millia hominum per Iehovae angelum occisa feruntur, in gratiam nostrorum vaticiniorum si non excogitatam, tamen adornatam fuisse. Cum autem posteriores sententiae cum sana SSae loca interpretandi ratione convenire vix possint, restat divina inspiratio. Quae quidem ita vatibus contigisse videtur. Vati nostro ex historia Iacobiticae gentis divini auxilii exempla in promptu fuerunt, ubi vires Iudaeorum admodum impares fuerant immensis hostium viribus et ubi Deus ipse pro populo dimicasse traditus fuerat, v. c. Exod. 14, 23—31. Ios. 6, 2—20. 10, 8—13. Iud. 5, 7. 8. 7, 15—22. 1 Sam. 7, 10., ut ex iis spem repetendi divini praesidii rebus pari modo desperatis excipere et ardore pietatis plenus populo infigere posset. Praeterea autem punctum comparisonis inter utrumque regnum, et Iudaicum et Israeliticum, bene observari debet, ut intelligamus, quam simplex quamque e re ipsa petitum sit nostrum vaticinium. Regnum Israeliticum pingit vates ita confectum iri bello civili, ut tandem viribus exhaustum ad pristinum foedus cum reliquis 2 tribubus v. 5. 4. 2, 2. 3, 4. 5. refugiat; Iudaicum vero florens et validum sub felici

l. 7. 8.

sceptro Usiae eiusque magistri Sachariae, ut illa pericula quae regno Israelitarum immineant (nempe necesse belli civilis omnes vires absorbentes) illi non metuenda sint. Itaque sensus verborum, occasione qua vates scripsit diligenter ponderata, non alius esse potest nisi hic: *eos servabo sine bello et cladibus civium i. e. ita ut tranquillam maneat pace interna minime turbata, nec opus sit arcu, gladio, armis etc.*; quae vere temporibus Usiae et Iothami eventu comprobata sunt. Si autem oraculum nostrum de fati regni in universum valere censeamus, historia eventui repugnat. Utique enim Deus arma Iudaeorum iuvit, ut in bellis exteris Philistaeos, Arabes, Meunitas et Ammonitas vincerent 2 Chron. 26, 7. 8. 27, 5. Quae quidem vates h. l. ita praedicavit, ut ratione sui temporis habita de prorsus alia re valerent, iis Dei providentia mutatis temporum vicibus alio modo eventum adiecit, quamquam non miraculosum (pestis enim fuit, qua trucidabantur Assyrii, non miraculum) inauditum tamen illi vaticinio consentaneum, Hoseae vero oraculum fortasse instante ab Assyriis periculo a Iesaja, quem illud optime novisse nemo infitias ibit, tanquam eventu proxime comprobandum suo modo repetitum est. Verba nostri versus *arcus, gladium, arma, equi et equites*, instrumenta militaria, quibus tunc temporis utebantur, indicant, מִלְחָמָה i. q. כָּלִי מִלְחָמָה: per metonymiam *arma*, ut Ps. 76, 4. cf. Gesen. ad h. v.

8. גָּמַל pr. *ad maturitatem perducere*, de fructibus Num. 17, 23. Ies. 18, 5.; porro *educare ut maturus fias*, de hominibus 1 Reg. 11, 20.; hinc *ut maturum tractare*, et conferendo, quod ad accipiendum maturus est, imprimis iterum perdendo id, quod quis meritus est, unde significatione *retribuere* in omnibus lexicis occurrit atque cum praep. לְ construitur, et ablactando maturum infantem, unde *ablactare* h. l. et Ies. 11, 8. Gen. 21, 8. 1 Sam. 1, 22. In narratione tertii puerperii rursus nil inest, quod ambiguitatem de filii origine tollat, Chald. qui parabolam in toto loco deprehendit, uberius explicat versum nostrum ita: *habitatores autem eorum, qui exules transportati sunt inter populos, inventi sunt misericordia indigni in ope-*

l. 8. 9.

ribus suis, sed addiderunt perpetrare mala opera. Sunt interpretes, qui filiae ablactationem typum esse ablati usus divini verbi s. ademtorum reliquorum, quibus hucusque in patria sua fructi fuerant, commodorum augmentum, cf. Hieron.: qui ablactatur recedit a matre, parentis lacte non vescitur, alimentis sustentatur externis. Ita et Israel proiectus a Domino et captivitatis circumdatus angustis, atque in Babylone cibis sustentatus immundis vocatur etc. Quibus contradixit Manger ap. Rosenm. ad h. l.: ablactatio per se nihil mali insert, praesertim apud Hebraeos, qui diem, quo ad illam aetatem puer pervenerat, festum et genitalem habebant Gen. 21, 8.

9. Vates iterum filium Deo monente לֹא עָמִי appellatum fuisse refert. Redit ad Israelitas, de quibus solus typus noster valet. Nam ubi Iudaeorum mentio fit, id tantum quasi in parenthesi fit ad amplificandum et definiendum monitum Israelitis destinatum. *Israelitas, ut nunc se gerunt, non populus meus sunt. At ubi mutata sorte mutatisque moribus cum Iudaeis coniuncti erunt, rursus populus meus erunt* cf. 2, 1. 2. Nimirum ab Vetere Testamento tota gens Iacobitica populus Dei erat cf. Lev. 20, 26 cet. idque non solum spiritualiter, sed etiam politice, siquidem reipublicae gubernatio, omnes eius institutiones, victoriae, duces etc. a singulari divina providentia pendeabant. Ex ista peculiari Dei tutela exciderant Israeliticae stirpes inde ab infausta separatione flagitiis et idololatria, propterea *non amplius populus Dei erant.* לֹא-אֶהְיֶה לָכֶם Hieron.: *non ero,* LXX: καὶ ἐγὼ οὐκ εἰμι ὑμῶν. Ellipsis s. reticentia, ut Druis eam vocat, his verbis inest, ut Ps. 56, 10. 118, 6. Suppleri debet sive אֶלֶהֶם, ut Lev. 26, 12. Ier. 11, 4. cf. 2. Cor. 6. 16., sive יִשְׁרָאֵל respectu ad v. 7., ut Hebr. 13, 6. βοηθός μου. In sola edit. Aldina LXX. expressum legitur: ἐγὼ οὐκ εἰμι θεός ὑμῶν. Chald.: *verbum meum non erit in adiutorium vestrum.*

II, 1. In nonnullis Hebraicis et Graecis Latinisque libris hi 3 versus priori capiti accensentur. Certe artissime inter se cohaerent. Quod enim de flagitioso et refractario populo Israelitico dictum erat, id amplius locum habere non poterat, simulac, id quod va-

res sperabat, cives ad meliorem frugem redierant. E vatis sententia tempus hand procul aberat, quo illa felix mutatio eventura esset. Domus lehu erat peritura nec intelligere poterat vates, quidni populus denique resipisceret et sublata illa nefasta separatione ad coniunctionem cum reliquis stirpibus verumque Dei cultus recurreret. Quomodo hic versus cohaereat cum praecedentibus, id non ex nostra dicendi cogitandique ratione explicari debet, sed ex ingenio auctoris nostri qui saltu nonnunquam ad res plane alienas transiit, quas tamen copulativo ꝓ coniungit. Nec opus est, ut cum nonnullis putemus, in nostro loco aliquam partem excidisse, nec cum Eichhornio (die Hebräischen Propheten ad h. l. Tom. I. p. 75.) e seriori additamento in textum receptam esse. Quam quidem sententiam idem V. Ill. dimisit Einleit. ins A. T. 4. Aufl. Tom IV p. 277., statuens: his tribus versibus vatem praeproperam spem reconciliationis Israelitarum cum Iudaei exhibuisse, cuius spei vanitatem postea ipse intellexerit magis sobriam futurorum eventuum expectationem 2, 4 — 25. meliori poemate suis proponens. Hebraei, imprimi noster, particulam ꝓ latissima significatione in quolibet genere copulationis verborum adhibent. Ita saepe vin habet sermonem corrigendi, quemadmodum Latinum *imo quin*. Promittit autem vates loco calamitatum c. 1 uno tenore feliciora tempora. Quae cum reipublica Israeliticae non contigerint, plerique interpretes hoc vaticinium referendum putarunt ad tempora Messiae. Quod quidem verum est, quatenus omnis laeta spes qua exhilaraverant prophetae animos suorum, spirituali modo per Messiam impleta est. Si autem vatem h. l. expresse de Messia cogitasse statueremus, nimiam orationis vim inferremus. Praeterea res eadem est: ut tribus Iacobiticae nunquam politice sub uno rege reconciliatae sunt, ita ne per Christum quidem spiritualiter illarum restitutionem in unam familiam fieri passae sunt. Substituunt veteres interpretes renitentibus Israelitis gentiles eorum loco ad regnum Dei per Christum institutum venturos, v. c. Hieron.: *Beatus Hoseae propheta assumens testimonium et exponens illud super vocationem gentium et eorum fide, qui e Iudaeis credere voluerunt. Omnem nobis difficultatem abscidit asserens: Christ*

II, 1.

temporibus esse completum, ut scil. in Israel eligantur
12 tribus, h. e. omnis populus Iudaeorum, et in Iuda
hi, qui ex gentibus dominum confitentur. Si quis au-
tem de numero circumcisionis responderit: sonare fi-
lios Iuda et filios Israel, et in hoc dantes manus ni-
hil fidei nostrae nocere monstrabimus. Sed postquam
fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris in
orbe dispersus, tunc habebit licentiam Israel, qui hodie
quoque captivus est, cum 2 tribubus, quarum magna
pars in Christum credidit, inire concordiam, ut corpo-
ribus separatos iungat fides, et unum sibi caput ponant
et principem. Vides autem tam arbitraria explicatione
quaecunque in libros sacros inferri posse. Nos in eo
subsistamus, ut statuamus: prophetam intimo amore
erga populum suum commotum id sperasse, quod om-
nibus bene de rebus Israeliticis sentientibus cordi erat,
sire ut restitueretur una natio sub uno rege e familia
Davidis orto, quae quidem Deo suo semper fidelis om-
nibus bonis ab eo abunde exornaretur. Neque in eo
laudandum est, quando et quomodo, imprimis per Chri-
stum, eventu hoc comprobatum sit, dummodo id tenea-
mus, Deum nunquam spem piorum hominum fefellisse,
et quae civilia et terrestria bona non assecuti sint, ea
multo uberius spirituali modo iis compensata esse feli-
citate per Christum assequenda, non autem solis Israe-
litis, sed omnibus gentibus. Ita etiam dissertatio Pauli
hunc locum allegantis Rom. 9, 22—26. est intelligenda
et 1 Petr. 2, 10. vid. introd. p. 41.

Vates, imaginem futurae emendationis rerum Is-
raelitarum ex sua re domestica hausit. Amavit uxo-
rem 13, 1., liberos eius, de quorum origine in dubio
erat, nec educare nec ut suos tractare recusavit,
se fretus fidem et pietatem domi suae restitutum
vi. Idem de populo suo speravit. Itaque factorum
eorum significationem iterum ad Israelitas retulit. Or-
ditur nunc promissionibus v. 1., et quae v. 2. adiungit,
conditionem continent sine qua illae promissiones non
valeant, de quibus tamen ita agit, ac si de iis nullo
modo dubitari possit. Promittit suis primum *immen-
tam posteritatem*: וְהָיָה מִסֵּפֶר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם, se-
cundum promissa iam Abrahamo facta Gen. 13, 16. et
Iacobo repetita Gen. 32, 13. Quae vaticinia eum pia

mente respexisse Lutherus ad h. l. bene monuit. Descriptio est poetica maximam multitudinem indicans, omnibus scriptoribus sacris et profanis usitatissima. vid. 1 Reg. 4, 20. 5, 9. Ier. 33, 22. Ies. 10, 22. Ps. 139, 18. Theocrit. idyll. 15. Ovid. Trist. 4, 55. Promittit porro: *qui antea dicti fuerunt non meus populus postea dicentur filii viventis Dei.* Idque **בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר** i. e. *in patria Palaestina.* Nam ibi degebant, quibus vates nomine filii Loammi emissionem e patrio amore portenderat. Iacobi posteris nulla felicitas optanda erat neque expectanda, nisi in illis terris Abrahamo promissis, quas patres tantis laboribus occupaverant quasque per tot annos victores et fortunati possederant. Non igitur extrinsecus felicitas ab iis quaerenda erat, quemadmodum olim ex Aegypto alias sedes quaesituri migraverant. Haec non solum mea, sed interpretatio est Hieronymi, Chald. LXX. Pauli Rom. 9, 26., a qua recesserunt Tremellius, Grotius aliique, qui verba **בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר** vertunt: *pro eo quod — dicebantur.* Verum vix demonstrari poterit **בְּמִקְוֵי** eo significato legi. Certe Ies. 33, 21. simplex substant: **מִקְוֵי** legitur: Mutatio nominis **בְּנֵי אֱלֹהִים** in **לֹא עָמִי** typum illius nominis 1, 9. clarius indicasse videtur. Inde etiam intelligitur vatem in primo versus membro ad nomen **יִרְעָאֵל** respexisse, idque fausto sensu, *ut Deo adnuente posteri Israelis ceu arena maris seminando i. e. propagando au-gescant.* **אֱלֹהֵי אֱמֶת** epitheton solenne veri Dei, cf. Ies. 37, 4. Ps. 42, 3. ut in N. T. **Θεὸς ζῶν** 2 Cor. 3, 3. 1 Thess. 1, 9., oppositi idolis, quae appellantur **עֲלִילִים** Ps. 106, 28. Sens.: *Mutatis moribus mutabitur quoque populi sors, et patria, quae nunc videt nationem a Deo derelictam et fere oppressam, videbit eam a Deo rursus singulari cura tectam beneficiisque insignitam.*

2. Causa restituti Dei favoris simul tanquam signum eiusdem favoris exhibetur. Etenim sublata illa nefaria stirpium Iacobitarum separatio cum mentis resipiscentis erat initium, fratribus scilicet se adiungentibus fratribus, tum Dei beneficium, quippe pristinae Davidicam vim et gloriam recuperari sinentis. **וְיָקֻם**

II, 2:

congregabuntur scil. ad reconciliationem. Niphal, ut Lat. passivum, habet vim reciprocam, quæ diserte exprimitur altero membro וְשָׁמַיִל לְהֵם; LXX. συναχθήσονται αὐτοῖς. Qui h. l. vaticinium temporum Messiae volunt, v. c. Drusius, est, contendunt, *Synecdoche: non enim omnes intelligit, sed tantum fideles inter eos. Quibus accensendi, qui e gentibus Christo nomen dederunt.* וְשָׁמַיִל לְהֵם רֹאשׁ אֶחָד constituent sibi unum principem. LXX. e nimia fide verterunt: ἀρχὴν μίαν. Hoc principe, ut Rosenmuell. recte monet, et noster vates, et *Ezechiel 37, 22., et Micha 2, 13. non Serubabel, ut quidam (v. c. Drusius) nugantur sed regem, cumque longe potentissimum sapientissimumque a Davidica stirpe oriundum (reges enim tribuum Iudaicarum a Davide originem ducebant) innuere non est quod dubitemus.* Hanc esse sententiam 3, 5. diserte declam. Chald. hanc explicationem iam excepit: *constituent sibi caput unum de domo Davidis.* Modo ne putamus Hoseam h. l. iam regem spiritualis regni divini i. e. Christum, in mente habuisse. וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ. Interpretes hæc verba de restitutione e' Babylonica captivitate intelligunt. Allegant loca Ier. 23, 8. Zach. 14, 17. Esr. 2, 1. Nehem. 7, 6., quibus עָלָה de redeuntibus exulibus adhibeatur. Verum וְהָאָרֶץ sine ulla rem magis illustrante nota terram Assyriacam, Babylo-nicam vel aliam quamcunque terram præter Canaanem significare e nullis V. T. locis elici potest, de quibus terris barbaris contra formula וְהָאָרֶץ in serio-ribus libris usitata est, cf. Ez. 20, 32. 2 Chron. 17, 10. 32, 13. 17. al.; וְהָאָרֶץ autem, si nude ponitur, *terram Canaaniticam s. patriam vatis* indicat, v. c. 1, 2. 2, 20. 25. 4, 1. 4. cf. Joel 1, 2. 14. 2, 1. etc. Itaque nostro loco, ubi vates nulla notula nec instans exilium, nec loca terrasque exilii designaverat, nemo verba וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ vel legens vel audiens de restitutione ex illo exilio cogitare poterat. Accedit quod עָלָה apud nostrum quidem dicitur de migratione in Assyriam v. c. 8, 9., nunquam autem de transitu ex Assyria in Canaanem. Verum enim vero substantivum וְהָאָרֶץ saepius *de statu humili et depresso* occurrit, cf. Ps. 44, 26. Ies.

26, 4. 5. 47, 1. Ier. 17, 13. Iob. 7, 21. Est adeo haec primaria significatio nominis יָרֵאֲנָה analoga Arab. rad:

أَرْضٌ *humilis fuit*, unde أَرْضٌ *quicquid depressum et humile est*. יָרָאֲנָה autem non solum indicat ascensum proprie sic dictum, sed omnino tropice *augeri, crescere, sursum efferri*, v. c. Deut. 28, 43. 1 Reg. 22, 35. Sic h. l. sensus est: *evehentur e miseria sua ad meliorem rationem*. Studium hunc locum spiritualiter interpretandi alias progeniit explicationes, v. c. Lutheri: *ascendent ad coelestem patriam et ad meliorem vitam ex hac peregrinationis terra*, et Schmidlii: *ascendent Apostoli et Evangelii doctores e terra Israelis in universum mundum et exhibunt ad oppugnandum regnum Diaboli inter gentes*.

כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶנָּה *magnus dies i. e. memorabilis, notatu dignus*. Sic occurrit apud Latinos, vid. Rosenmuell. ad h. l., et apud Hebraeos Joel. 2, 11. Mal. 3, 23 al. Nomen *Isreel*, quod c. 1, 4. infaustum omen habuit, nunc felicior sortem portendit. Unde etiam Chald. qui antea verterat *dispersos*, h. l. exponit: *Nam magnus erit dies congregationis eorum*. Rectius: *dies i. e. tempus illud felicissimum, quo seminabit Deus populum, ut magna incrementa capiat et ad meliorem conditionem evehatur*. Ita sensus utriusque versus simul cum nomine constituitur.

3. Formula *fratribus et sororibus* nil aliud indicare videtur nisi: *vocate vos invicem s. alter alteri*, v. Drus. ad h. l. Facta enim illa reconciliatione non amplius discrimen erit. *Omnes una simul Israelitae et Iudaei fratres et sorores eritis, omnium Deus miserebitur omnesque populus Dei eritis*. His indicatur simul omne odium omnemque invidiam inter utramque gentem finitum iri, quae olim tanta fuerant ut bella acerbissima his stimulis gererentur, cf. 1 Reg. 14, 30. 15, 7. 16, 32. 2 Reg. 9, 27. 13, 12. 14, 11 — 15. 16, 5. Non enim vos peculiari modo, ac si altera pars posterorum Iacobi Deo acceptior esset altera, sed *fratres sororesque et regni*, quod nunc Israel, et quod Iuda vocatur, *suncti appellabimini populus Dei*. Loco illorum nominum *Israelis et Iudae* quae separationem vestram indicant, simul nomen

II, 3.

garatis Ammi et Ruechama. Commemoratio fratrum et sororum sine dubio fit in gratiam utriusque sexus liberorum vatis. Quod autem ad symbolica illa nomina adtinet, ea ita comparata fuisse ex nostris verbis intelligitur, ut mutatis moribus populi faustum omen illius *Isreelis* ultro emicaret, inque his duobus parvula tantum mutatione *Lorilechama* in *Ruechama* et *Lo-annu* in *Ammi* opus esset, ut eorum quoque infandum omen averteretur. LXX. τῶ ἀδελφῶ ὑμῶν καὶ τῇ ἀδελφῇ ὑμῶν. Qua de causa singularem adhibuerint, non liquet. Fortasse ut parallelismus maneret cum singulari *אָמִי* et *רֵעָה*. Chald. sorores in paraphrasi sua omisit.

III.

Cap. II, 4—25.

4. Litigate cum matre vestra! cum ea litigate! Videlicet cum illa uxor mea esse noluerit equidem maritus eius non ero. (Verum removeat consuetudinem illicitam ab osculis et adulteram ab amplexu suo; 5. ne vestimenta ei detraham eamque nudam prostituam, uti cum nasceretur, fuit; ne exponam eam in desertum aut collocem in terram exsiccata, ubi morti eam tradam prae siti obseundae, 6. et liberorum eius me non misereat, qui scilicet ex illegitimo concubitu nati sint.) 7. Quippe in stupro vixit eorum mater, pudenda commisit eorum genitrix, dicere solita: prosequar amatores meos dotantes me pane, aqua, lana, lino, oleo et potu. 8. Quamobrem repente obsepian eius viam spinis et circumducam inaceriam, ut semitas suas nunquam inveniat; 9. ut amatores prosequatur, verum non assequatur, ut quaerat eos, verum non reperiat; usque dum dicet: revertar ad maritum meum pristinum, nam meliori tunc,

quam nunc, sorte fruebar. 10. Nondum ipsa novit quantum proventum ei dederim frumenti, musti et olei, et quomodo eam locupletaverim argento et auro, quae quidem omnia impenderunt in Baalem. 11. Propterea recipiam frumentum meum tempore suo et mustum meum die sua, auferam lanam linumque, quibus nudum corpus tegit. 12. Tunc quoque retegam eius turpitudinem coram amatoribus eius, nec ullus eam e manu mea liberabit. 13. Finem faciam omnium eius gaudiorum, festorum, noviluniorum, sabbathorum et omnium solennium eius conventuum. 14. Devastabo vites et ficus eius, quas gloriata est amorum esse mercedem ab amasiis sibi datam; easque omnes convertam in silvam, ubi ferae pabulum quaerant. 15. Sic poenas immittam ei propter dies festos Baalibus institutos, quibus suffita fecit ornata annulis et monilibus suis hosce amasios studiose quaerens, mei vero prorsus oblita, inquit Iehova. 16. Atqui blandis modis eam commovebo, in locum solitarium eam ducam et loquar ad cor eius. 17. Exinde ei vineas restituam et vallem Achor ei reddam ostium bonae spei. Ibi monitis meis respondebit, ut temporibus pueritiae, vel quo tempore egressa est e terra Aegyptiaca. 18. Tandem, inquit Iehova, me vocatura eris: mi marite! nec amplius me nomine Baalis appellabis. 19. Diluam penitus nomina Baalium e lingua eius, ita ut non amplius recordentur eorum nominis. 20. Tunc temporis pangam quoque iis foedus cum bestiis camporum, cum avibus aëris, cum reptilibus terrae, et arcus, et gladios, et castra fracta eiiciam e terra ista, secure eos recubare sinam. 21. Te autem mihi despondebo usque ad remotissim tempora; te, inquam, mihi despondebo pretio iuris

II, 4.

iustitiae, benevolentiae et misericordiae. 22. Omni-
no te mihi despondebo pretio fidelitatis. Tum au-
tem cognosces Iehovam. 23. Illo tempore eveniet,
et exaudiam, inquit Iehova, exaudiam coelos, coeli
exaudient terram, 24. terra exaudiet frumentum;
iustum et oleum, haec autem exaudient Israelem:
5. Semina eius mihi spargam per istam terram,
viscerebor filiae Loruechamae, dicam filio Loam-
ni: populus meus es! et iste me Deum suum
vocabit.

Aliam poematis formam nunc vates excipit. Fin-
git se cum liberis et cum uxore colloquium instituisse,
per symbolico illo matrimonii sui exemplo curas de
israelitica gente, querelas et consolationes ad eam per-
tinentes exhibet. Pingit se in eo fuisse, ut eiiceret
rorem e domo sua animumque prorsus ab ea averte-
ret. Quid profuit liberorum eiulatus, quid anxiae cu-
ra nonnullorum civium bene de republica sentientium?
ater ad meliorem frugem redire recusavit, cum matre
peri sunt eiiciendi, cum republica cives perdendi. At
nor vatis intimus in infelicem familiam ut in patriam
eam manebat. Nunc poetico sermone haec omnia de
oratione, quae intercedat inter Deum et impium popu-
lum, ita exposuit, ut elegantissimum idyllion prodeat,
quod iuxta Graecos et Latinos poetas non erubescat.

4. רַבִּי בְּאַמְכָּם Iam in mediam rem rapit audi-
res et lectores. Dolorem domesticum sibi verba de-
esse fingit, quibus liberos allocutus sit. Verum ora-
tione progrediente multo maior anxietas supervenit ami-
patriae et dolor domesticus solvitur in amorem pa-
triae. Tropo remoto sensus hic exit: *Non accusate
eum, qui semper tam benigno erga vos animo fuit:
quod vobis adhuc deest felicitas, accusate statum
reversissimum imperii, qui, ut omnis quasi super ido-
latria fundatus est, ita cives profert abiectos et ipsos
meliora sentientes communi miseriae implicitos. Itaque*

id tenendum est: *matris typo* intelligi *republicam Israeliticam* et *complexum civium in universum*; *typo liberorum*, *cives in concreto*, *homines tunc viventes miseriam et mala sua sentientes*. LXX. passive vertunt: *ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὴν μητέρα ὑμῶν*, quod Hieron. verbis: *iudicamini cum matre vestra* reddidit, quam quidem interpretationem Hebraico dicendi modo non consentaneam omnes missam fecerunt interpretes et ipse Hieronymus, qui habet: *iudicate matrem vestram*. Ex tota orationis serie constat, *לִּי* (quod nonnunquam in bonam partem dictum est: *defendere*, cf. *Ies.* 1, 17. *Ps.* 43, 1.) h. l. esse i. q. *לִּי*: *litigate cum matre, obiurgate* (12, 3.) *matrem vestram*. Sic Chald.: *arguite coetum Israelis*. Verba *לִּי אִשְׁתִּי* nonnulli recentiorum v. c. Kuinoel. ad h. l. in parenthesis posita legunt, ut verba sic cohaereant: *contendite cum matre ut recedat a scortatu* (nam nec mea uxor est, nec etc.). Alii duce Chaldaeo, qui inserit: *et dicite ei*, *לִּי* particulam orationem alterius indicantem esse putant, ut *Ps.* 148, 13. *Ies.* 30, 5. Alii particulam *לִּי* causalis est ad utrumque sequens comma pertinens, ut Graec. *ὅτι*, quod LXX. habent, cf. Hieron.: *quoniam ipsa non uxor mea et ego non vir eius*. Mihi quoque copula *לִּי* causam litis indicare videtur, sed unā simul respectu habito alterius membri *לִּי אִשְׁתִּי*: Sens.: *quoniam enim non mea uxor est* i. e. *esse vult*, erat quidem uxor, sed uxorem castam et piam se gerere nolebat: *ego quoque eius maritus non ero*. Sic avertit causam reprobationis simul a se ipso et a Deo viamque parat declarando animo semper proclivi ad reconciliationem cum uxore resipiente. Exinde apparet, parenthesis quidem adesse sed non in iisdem ipsis, sed in sequentibus verbis *וְהָסֵר* usque ad finem versus 6.

Sequens *וְ* in: *וְהָסֵר* vim habet adversativam: *sed, verum*. Radix *וְהָסֵר*: *removere*, quod notissimum est. Voces *וְהָסֵר* et *וְהָסֵר* metonymice intelligenda sunt pro *consuetudine impudica et adultera* s. *sociis libidinum suarum*, uti v. o. *אֱמִתִּים* *veritates* pro *fidelibus hominibus* *Ps.* 12, 2. 31, 24., *יְלִדָתָךְ* *nativitates tuae*

II, 4.

pro natis tuis Ps. 110, 3., מִרִּי rebellia pro populo re-
belli Ez. 44, 6. Hanc consuetudinem suadet vates uxori
removere a facie i. e. ab osculis et a mammis i. e.
ab impudico amplexu. Particula מִבֵּין pr. ab inter id
probare videtur. Vates, apud quem singulae voces vim
suam habent, coniungit praepositionem, quae quoddam
intimum commercium amantium inter se innuit, cum
praep. בֵּין ut contrarium efficiatur, quemadmodum מִתְּחִילָא
1, 2., מִתְּחִילָא 4, 12., מִלֵּל 9, 1. cf. Ewald kritische Gr.
d. H. Spr. p. 615 — 617. In amplexu amasii inter utera
יָדַי iacent, hinc, מִבֵּין, removeantur. Poeticè
vates notat aliquas impudicitiae actiones, ut alias tacere
possit. Quae magna cum elegantia et castitate orien-
tali, nostris quidem verecundiae regulis non recensenda,
hoc modo describit, multo lascivioribus coloribus
tingit Ezech. 23, 3 — 21., qui si non offenderunt
actores castitatis studiosos, non video, quomodo h. l.
pura et modesta commemoratio impudicae rei aliquem
offendere potuerit. Inde a Kimchio plures fuere in-
terpretes, qui locum nostrum ita explicarent ut Ez. 23,
1., nimirum de tactu uberum v. c. Schmidt ad h. l.
Alii vere offensi aliter verterunt, v. c. Drusius, qui vult
prohiberi meretricem, colore peregrino faciem inficiat
ad alliciendos amatores et ne ubera comprimat ad oc-
cultandam graviditatem. Rosenmueller simplicius, in-
quit, est dictionibus וְנִיחֵי et וְנִיחֵי gestus lascivos
et blandimenta meretricia intelligere: quae vultui et
uberibus tribuuntur, ut sistatur mulier toto habitu li-
bidini addicta atque ad eam excitandam et exercen-
dam unice composita. (Iarchi quidem monet, fuisse
morem adulterarum, ut se ornarent inter mammās suas.)
Lath.: ne oculis et uberibus, quae longe alia causa iis
a Deo data sunt, nimirum oculi ad intuendum Deum
et ubera ad nutriendum et fovendum infantes, ad per-
versas libidines abutantur. LXX.: καὶ ἐξαῖον τὴν πορνείαν
αὐτῆς ἐκ προσώπου μου, καὶ τὴν μοιχεία αὐτῆς ἐκ μέσου μα-
στῶν αὐτῆς. Chald. sine tropo: verbum meum non sus-
cipiet orationem eius donec auferat opera sua mala e
vultu meo et cultum idolorum suorum de medio civi-
tatis suae.

5. Monet vates quo in periculo versetur libidinaria mulier, si libidinibus porro indulgeat: quae omnia pice in nationem Israeliticam transferuntur. Hoc v triplex poena ei indicatur, ignominiosa prostituta emissio e domo, inopia. Designat his simul prom ad reconciliationem cum uxore animum, quae, licet vera propter infidelitatem uxor eius non erat, tamen redire poterat in pristinum amorem, modo ne insisteret flagitiis. *פֶּן אֶתְּשִׁיטָהּ עֲרֻמָּה ne spoliem eam ita nuda fiat.* Loci sunt, ubi similis poena prostibulis ferenda describitur, Ier. 13, 26. 27. Ez. 16, 39. 23. Nah. 3, 4. 5. vid. Michael. ad h. l. *תִּיהֵא כִּיּוֹם הַיִּלָּדָה* prostituam eam ut sit, uti die nativitatis suae. (Cuius uno verbo *עֲרֻמָּה* expresserat, his verbis alio modo describit: tempore enim nativitatis nudi in lucem perferuntur. Verum in tropo de Israelis verba *הַיִּלָּדָה* singulare pondus habere videntur. Nimirum: *Deus populum aequè inopem et contemptum reddet, ac dum commorabatur in Aegypto.* Sic Hieron. qui interpretatur. Ez. 16, 4 — 6. uberius describitur, his gens fuerit a principio. Fortasse Ezechiel nos locum in mente habuit. *וְשִׁמְתִּיהָ כַּמִּדְבָּר* LXX verbum: *ἔγω αὐτὴν ἐρημον*, pro quo al. codd. *ὡς ἐρημία*. Verum bene monet Rosenmueller *כִּיּוֹם*, *כַּמִּדְבָּר* et *וְשִׁמְתִּיהָ* plane sibi respondere. Ut enim neminem fugiet positum esse pro *כַּמִּדְבָּר*, ita hoc nostrum et sequens eodem modo explicanda erunt scil. *ceu in desertum et ceu in terram.* Ceterum praefixum *וְ* similitudinis monet, vatem nostro loco imaginem in mente habuisse, quae quidem facile a lectoribus intelligi possit. Ad uxorem quidem imago Hagaris, quae per Abrahami uxorem non erat, ut illa non amplius Hagar ei obversabatur v. 4., ad Israelitas vero desertum bicum, in quo 40 annos commorati sunt. Hagar filio in deserto fame et siti fere opprimebatur Gen. 15. 16., Israelitae autem pari modo in calamitosa peregrinatione omnis generis molestias perpessi erant. Imaginibus summam miseriam ante oculos perferens animosque terrore percellere voluit, ut tandem rescerent. Eichhorn alio modo rem excepit: „sonst u

II, 6, 7.

ich ihre Heimath in eine Wüste wandeln und sie zum dürren Erdreich machen.“ Verum de uxore, non de eius patria sermo est.

6. Hoc commate vates pergit in sermone, quem v. 6. verbo **וְ** inchoaverat. Ut animus matris misericordia erga liberos commovendus erat, ita natio Israelitica et demagogi debebant intelligere, quam turpe quamque perniciosum sibi foret, si cives flagitiis impliciti culpa sua pereant. **בְּנֵי זְנוּתָהּ** liberi in scortatis matris procreati, ut Ies. 57, 4. **יְלִדֵי-פָשַׁע וְרַע שָׁקֵר**, **ἐκ τοῦ αἵματος τούτου, υἱοὶ τοῦ φαρτός** Luc. 16, 8. Cum h. l. nulla alia explicatio verborum cogitari possit, eam etiam 1, 2. eodem modo quaerendam esse apparet. Simulatque autem mater non vera uxor a marito agnoscebatur, liberi patre destituti participes fiebant sortis miserimae, quae matrem manebat, iam parenthesis hanc habet:

7. Hoc comma iterum copula causali **כִּי** repetita ad initium versus quarti pertinet. Repetit matris improbitatem, quemadmodum aliquis diras et acerbis castigationes aegre immissurus causam, cur immittendae sint, iterum iterumque sibi repetit, ut ita reprimantur sensus doloris et misericordiae. **זְנוּתָהּ** de matre: *scortata est*, de natione Israelitica: *idololatriae se dedit* 1, 2. Ier. 3, 8. **הִזְבִּיחָהּ** Hiph. intransitive dicitur: *ignominiam sibi contrahere, pudenda committere*, cf. Prov. 10, 5. 12, 4. LXX. **κατασχύνη** primaria significatione usi; pro quo varians lectio **κατασχύνθη**, quam secutus est Hieron.: *confusa est*, quod apud Patres eccles. idem est atque: *pudore suffundi*. **הִזְרִיתָם** LXX. ad sensum: **ἡ τεκοῦσα αὐτά**, *genetrix eorum*. Hieron. proprie: *quae conceptit eos*. Cuius in sequentibus vates exemplum impudicitiae exhibet. Hieronymus: *annon est hoc durae frontis et meretriciae impudicitiae, ut in suo scelere gloriatur et dicat: sequar amatores meos?* **אֶלְכָּה אַחֲרֵי** *sequar*, cf. 1, 2. **מֵאַחֲרֵי** dicuntur, qui alias **אַחֲבִים** appellantur, fortasse quod alienas mulieres in sui amorem pelliciunt donis et maneribus. Nam par-

Π,
*ticipium illud idem valet ac si dicatur: amare fa-
 tes me. Drusius. Tropo remoto intelliguntur
 quorum cultui se quaevis dona debere deceptus po-
 opinabatur. Alii interpretes intelligunt nationes
 baras, Assyrios, Aegyptios, Syros etc., quatenus
 fiducia iis habeatur quae soli Deo habenda sit,
 Schmidt. Verum, quamquam coniunctionem cur
 aegerrime ferebat vates noster, tamen de ea non
 h. l. sermo est. Agitur tantum de flagitiosa pro-
 sione Israelitarum ad cultum simulacrorum et de in-
 rationibus, quibus illam propensionem excusabant.
 quens fingitur mulier: *quid est, quod maritum n-
 curem, cum omnibus abundem, quae non tantum
 victum et amictum, sed ad voluptatem faciant?*
 modo impia gens de Iehova cogitabat: *gavisi si
 fertilitate terrae, triumphos reportavit Ierobeam,
 rent urbes, laute viximus: quid igitur est, quod rea
 ad severum cultum Iehovae fiducia nostra idola deserat*
 cf. Ier. 44, 17. 18. לִי לָחֶם לִי לָחֶם Hebraismus pro
 His et sequentibus verbis recensentur bona, quae non
 tum ad vitam, sed ad delicatam et voluptariam v-
 necessaria putabantur. Oleo unguenti loco uteba-
 Potus, postquam aquae mentionem fecerat, indica-
 num et siceram, quae non tantum ad bibendum u-
 bidines inde excitarentur, sed etiam ad corporis l-
 nes et purgationes adhibebantur. Drusius.*

8. Iam nova periodus sequitur. לָכֵן: *propterea,*
 niam et tam impudica cupidines suas prodit, et
 obcoecata est fiducia ergo amatores. Deus autem
 pedimenta obiicit populo infideli, primum ut eum
 pudorem coniiciat, deinde ut ostendat bona illa non
 amatoribus profecta esse, postremo ut pristini si-
 desiderio captus praesentem spernat atque ita sa-
 discat suo malo edoctus cf. Tarnov. ad h. l. הִנֵּה
 nunt inopinatum interventum Iehovae, quasi iam
 populum puniturus, procul dubio aptissime habito
 spectu ad bellum civile tunc temporis iam inflammat
 שֶׁהָאֱלֹהִים מַעֲרִיבָה לָהֶם. LXX. τὴν ἰδὼν αὐτῆς. Syrus et Arabs
 dem modo, monente Kuinoelio. Eorum lectionem r-
 commendat concinnitas orationis. Nam in omnibus

II. 8. 9.

teris commatibus vates de tertia persona loquitur. Verum num LXX. textum mutaverint, an, ut vertunt, legerint omnibus in locis, dubium est. Quamquam autem a vate transitus ab altera ad alteram personam non alienus est, tamen in versione totius versus octavi concinitatis causa tertiam personam retinendam esse censui. **בְּפִרְיָם** *pinis* circumdaturus est eius viam ut impediatur quominus cum amatoribus conveniat. **גִּדְרָה** i. **גִּדְרָה** i. **גִּדְרָה**, *quaevis munitio* — Germ. Befriedigung — *qua locus circumdatur ut accedentes arceantur*, v. c. *muri urbis* Ps. 89, 41., *caulae gregum*, Schaafhürden Num. 32, 16. 24. 1 Sam. 24, 4., *sepes circum hortos aut campos* 1 Chron. 4, 23. eaque *virens* Nah. 3, 17. **וְגִדְרָתִי** *circumducam maceriam*, ex noto Hebraismo, ubi verbum sufficeret, adiecto nomine significatio augeatur. Suffixum **ִי** non pronominis nota sed foeminini est, itaque ne **גִּדְרָה** legatur. Non enim maceriam, sed *semitam* eius impedimentis obstruere voluit. LXX. *ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδοὺς*. **נְתִיבֵיהֶם** *semitas suas* i. e. quibus incedere solebat ad amores suos illicitos.

9. Porro causam uberius exponit, cur *semitas* mulieris impedimentis obstructurus sit: *ut amatores suos prosequatur verum non assequatur*. **רִדְפָה**, Piel forma poetica significationem primae coniugationis augens: *ut studiose prosequatur*. Gr. *διώκειν*, LXX. *καταδιώκεται*. Sequens comma **וְלֹא תִמְצָא** *non inveniet* fere idem significat: *quaerat*, quos prosecuta est, scil. amatores, sed frustra, eos non inveniet. Quodsi tropo remoto minae de Israelitis valent, sensus v. 8. et 9. hic est: *lehova ita fata vestra ducet, ut vanitas spei vobis in oculos incurrat*. Venietis in tantas rerum angustias, ut vos delictos ab idolis vestris praedilectis sentiat et omnium auxilium frustra a vobis quaeratur. Ex quo intelligitur, addit Hieronymus, *quod providentiā Dei saepe nobis accidant mala, ne habeamus ea, quae cupimus, et variis calamitatibus huius saeculi ac miseriis ad Dei servitutem redire cogamur*. Nec in his adhuc de exilio Israelitarum aliquid invenio. Non enim de

frustra quaerendis idolis ipsis, quae in terris paganorum aequae, vel facilius etiam, atque in regno patrio, periri possent, sed de frustra quaerendo eorum auxilium sermo est.

Experientiâ edocta intelliget mulier non melius a consilio iri ac si redeat ad maritum. וְאָמְרָה i. *ut constituat apud se*, cf. 2 Sam. 21, 16. 2 Chron. 18. Ps. 10, 6. Hominibus enim incultis potissimum alacri phantasia praeditis cogitare et loqui res eadem est, ita quidem, ut ipsas Dei cogitationes sermone esse opinentur, quod voce דִּבֶּר notant (cf. 1, 1.), quae admodum φημι apud Homerum, Iliad. 14, 265. ἢ φης, Τρώεσσι ἀρηξέμεν εὐρύσπα Ζην', 374 sq. οὐδ' ἐτι φημι Ἐκτο Πριαμίδην μέντοι, 20, 348. ἀτάρ μιν ἔφην μὰψ αὐτῶς εὐγάρ τ' ἄσθαι. וְאָמְרָה: primum verbum quidem redundat, verum respectu v. 7. elegans est oppositio. V. וְהָאִשָּׁה iuxta אִשָּׁהי redundat, nam illi amasii, non autem mariti eius erant. אָז: *tunc* i. e. *cum adhuc iuncta essem coniugi meo*. מֵעַתָּה: *quam nunc*, i. e. *u derelicta ab eo bona ex illicito commercio cum illis amatoribus exspecto*. Verba כִּי טוֹב לִי אָז מֵעַתָּה, *primum enim meliori sorte quam nunc fruebar*, Graeci interpretes ad maritum referunt quasi antehac melius animatus fuisset cf. Drusius: *quam falso, res ipsa docet*.

10. *Tunc demum, ubi a me derelicta erit, intelliget non suis amatoribus, sed mihi deberi, quae bonae faustaeque sibi contigerint; hucusque enim inexhaustibili animi levitate non indigere meo auxilio et munificentia amatorum freta satis se habituram commodum vitae opinata est*. לֹא יָדְעָה: *non intelligit*, v. 13, 21. 1 Chron. 12, 32. Verba sequentia אֶתְּחַיֵּי וְהָאִשָּׁה cet. quamvis aliter sonantia respondent versui et designant itidem quaevis bona, quae ad amoenitatem et necessitatem vitae faciunt. Verum id non sufficit. Tantum abfuit, ut ea omnia deberet amare ut ipse eam praestantissimis donis locupletarem. הָאִשָּׁה דִּבְרָה עִשָּׂה לְבַעַל. pr. *multiplicavi ei argentum*. וְהָאִשָּׁה דִּבְרָה עִשָּׂה לְבַעַל, post וְהָאִשָּׁה a

II, 10.

tem supplendum רָשָׁע , v. Gesen. ausführl. Lehrgeb. p. 747 sqq. *Quod impenderunt in Baalem.* Verbum רָשָׁע cum praep. ל : *impendere in aliq.* 2 Chron. 24, 7. Vox ista, ut Latinum *facere*, pro materia subiecti varias induit significationes. Interdum est *praeparare* Gen. 18, 7., interdum *ornare, componere* Exod. 25, 39. 2 Sam. 19, 28. Hoc loco latissimo sensu sumitur, quod omnis generis res ad cultum Baalis pertinentes, instrumenta et ornamenta, auro illo confecerint, cf. Exod. 38, 24. Al. locum Ies. 37, 15. consulentes, ubi legitur: *domum Ionathanis fecerunt* i. e. mutarunt in carcerem, h. l. putant esse: *simulacra Baalis ex illo auro fabricarunt*, cf. Chald.: *ex quo confecerunt idola.* Verum illud simplicius est, et 8, 4., quem locum allegant, alia est constructio. Vates noster h. l. e metaphora lapsus est, dum rem signatam pro signo, mutato numero subiecti expressit. Cum enim in toto capite de uxore locutus esset, nunc fervore dicendi abreptus pro singulari pluralem adhibet, ita luculentissime demonstrans se Israelitas semper in mente habuisse. Cuius quidem negligentiae culpa LXX. eum liberare voluisse videntur: $\alpha\upsilon\tau\eta\ \delta\epsilon\ \alpha\epsilon\gamma\upsilon\sigma\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \chi\epsilon\upsilon\sigma\alpha\ \epsilon\pi\omicron\lambda\eta\sigma\epsilon\ \tau\eta\ \text{B}\acute{\alpha}\alpha\lambda$, ac si scriptum exstitisset רָשָׁע vel רָשָׁע Lev. 25, 21. Elegantia est h. l. et in v. 18. in usu vocis בַּעַל , quod nomen, nimirum a Babyloniis ortum, ubi *Bel* erat dominus et secundum Seldenum de Dis Syris Syntagm. II. 1. p. 196. 201 sq. *verus Deus, Deus Optimus Maximus, summus rerum gubernator*, in linguam Hebraicam fortasse iam ante cultum idoli hoc nomine obvii irrepererat. Latissimo sensu adhibebatur: *qui alicuius rei compos in eaque versatus est*, quemadmodum בַּעַל הַחַלְמוֹת Gen. 37, 19., בַּעַל הַצִּיּוֹן 49, 23., בַּעַל הַבְּרִית Exod. 24, 14., בַּעַל הַחַמָּה Prov. 29, 22. cet.; unde sigillatim, qui cura et reverentia colitur, uti dominus Exod. 21, 29. Is. 1, 3., heros Ies. 16, 8., maritus 2 Sam. 11, 26., vir, amatus Ioel 1, 8. Ita duplici sensu h. l. exhibetur, ut innuat et *Baalem* illud idolum proprie sic dictum, et eos, quos curis cupidinibusque amplectitur uxor. Cum enim v. 18. maritum non amplius nomine illo vago et ambiguo בַּעַל appellatum iri affirmetur, id fuisse ap-

pellativum nomen eorum, quibus quocunque modo
 lieres se subiicerent, intelligitur. Secundum Hiero-
 num ad v. 18. e Syriaca et Hebraica lingua בַּעַל *baal*
 ἐξων, quod cum sensu illorum laudatorum locorum c-
 me convenit. Quod autem ad idolum attinet, cui
 men בַּעַל erat, id non tantum apud nostrum, sed
 que in V. T. occurrit. Idolum fuit origine Babylon
 quod indicare videtur nomen Baal s. Bel, qui fuit
 mus regum Babyloniorum, a filio Nino in nume
 Deorum relatus, cf. Hieron. ad v. 18. Transiit
 cultus ad nationes Babylois cognatione et vicini
 coniunctas, potissimum ad Assyrios, qui cultum
 cum cultu Saturni confuderunt, cf. Euseb. in Ch-
 praef. et de praeparat. l. 9. c. 4. Inter incolas Can-
 nis temporibus peregrinationis Iacobiticae gentis us-
 tissimus fuit, pro varietate gentium peculiaribus no-
 nibus appellatus, v. c. Baal Peor apud Moabitas et
 dianitas Num. 22, 41. 25, 3., apud Achronitas I
 Sebul 2 Reg. 1, 2., apud Sichemitas Baal Berith
 9, 4., apud Philistaeos Baal Dagon Iud. 16, 23. 1 S
 5, 2., apud Syros Baal Rimmon 2 Reg. 5, 18. (tiores
 quoque harum nationum Phoenices et Carth-
 nienses cultui Baalis s. Beli incubuerunt, unde, in
 Hieron. l. 1., *et Dido Sidonia regii generis, cum Aeneas*
suscepisset hospitio, hac patera Iovi vina delibat,
Belus et omnes a Belo soliti Aeneid. 1, 729. Hebr
 autem iam tempore Mosis placuit Num. 22, 41. 25,
 multo magis temporibus iudicum Iud. 2, 11. 13. A-
 ria et lucos ei sacrarunt Iud. 6, 25. 28. Inde ab
 tempore inter cultum Apidis s. vitulorum, quem
 Aegypto retinuerant, et Baalis ita pependerunt,
 utrique idolo sacra facerent. Ierobeam vitulis loca-
 cra constituit Dane et Bethel 1 Reg. 12, 28. 29., A-
 vero altaria et lucum Baali Samariae 1 Reg. 16, 32.
 Cum Iehu familiam Ahabi deleret, hunc turpissimum
 obscenum cultum (Hos. 4, 13. 14.) evellere constit-
 cuius quidem rei initium fecit destruendo altari Samar-
 no et interficiendis eius sacerdotibus 2 Reg. 10, 25-
 Verum brevi vel ipsius vel successorum fervor in p-
 gandis moribus et religioso cultu Israelitarum refri-
 Israelitae denno impune indulserunt amoris erga il-

II, 10, 11:

nefariam cultum et circa finem regni omnia rursus plena fuerunt istius idololatriae 2^a Reg. 17, 16. Nec stirpes Iudaeorum maculam non concepisse ex eodem nefario cultu vid. Hieronymum: *quod autem, aientem, ferro et argento et cunctis opibus abundaverit Hierusalem et fecerit idola Baal daemoni Sidoniorum, sive ut alii rectius arbitrantur Babylonio, ex quo et Bel dicitur, Ezechiel plenius in suo ponit volumine et omnis Prophetarum narrat chorus.* cf. Selden de Dis Syris Synt. II, c. 1.

II. Non sufficit impedimenta obtulisse quominus uxor ultra auxilio amatorum frui posset; vates adeo apud se decrevit omnia illa bona quibus eam locupletavisset ei demere, quod idem tropo remoto in natione Israelitica valet. לָכֵן: *propterea*, quoniam non noverit nec nosse voluerit, quantum boni marito deberet, nec dignam illis bonis se gesserit, impendendo ea in tam nefarios usus. אָשִׁיב וְלִקְחָתִּי. Ex Hebraismo notissimo, ubi duorum verborum *coniunctim* auditorum unum adverbialiter accipiendum est (Gesen. Lehrgeb. p. 823), h. l. *rursus auferam, recipiam* cf. Michaelis ad h. l. דָּגָנִי: *frumentum a me datum*. בְּעֵתוֹ: *tempus frumenti* est tempus, quo frumentum metitur, et *tempus musti* est tempus vindemiae, quemadmodum עֵת-דָּגָן Job. 5, 26. et עֵת-דֵּשֶׁן Ps. 1, 3. Minae illae, quatenus ad gentem Israeliticam pertinebant, eventu comprobatae videntur illis infelicibus temporibus, quae describuntur Joel 1, 11. 16. Sed non solum defectu victus et potus punietur, sed etiam vestimentorum privatione. לְכִסּוֹת: LXX. τοῦ μὴ καλύπτειν τὴν αἰσχυμοσύνην αὐτῆς, ac si legeretur מְכַסּוֹת, quos Dathe, Kuinoel al. sentiunt. Verum iam notum est LXX. non semper verba accurate sequi. Nostro loco adeo consecutio orationis praefarendam esse vulgarem lectionem monet: quod enim privationem vestium excipit, id versui 12. reservatur. Porro verba צָמַר וְשָׂתָה לְכִסּוֹת אֶת-עֲרֹתָא faciunt circumscriptionem vestium: *lana et linum ad tegendam nuditatem* i. e. *ad se vestiendum*. Simplex כָּסָה iam habet notionem vestiendi, v. c. Deut. 22, 12.

Ion. 3, 6. Ies. 58, 7., multo magis h. l. ubi phrasis plenus exprimitur. עֲרֻתָּהּ: *nuditas eius*, abstractum pro concreto: *nudum corpus*. Ceterum *lana mea* et *linum meum* secundum ordinem orationis nil esse possunt nisi *lana et linum a me uxori data*. Hieron.: *quas operiebant ignominiam eius*.

12. Nunc suo ordine sequitur, quod frustra iam in praecedente versu quaesiverunt, scilicet ut retegatur uxoris turpitudine. Ereptis enim vestibus nuda prostetur conspectui amatorum. Intelligitur maxime denudatio partium genitalium, quae ita turpis habebatur, adeo amatoribus spurcissima videretur, cf. Ies. 47, Jer. 13, 26. Ez. 16, 37. נִבְלָהּ ἀπαξ λεγόμενον derivatum a נָבַל *concidere*, pr. de foliis marcidis Ps. 37, hinc *marcescere, flaccescere* Ps. 1, 3. Ies. 1, 30. Unus substantivum nostrum interpretati sunt de membris marcidis scil. fame et inopia, quibus uxor a marito scienda erat. Sic Eichhorn: und ihren welken Leib entblößen. Hieron. vertit: *stultitiam*, quoniam niam נִבְלָה significationem habet *stulte agendi* Prov. 32. et nomen נִבְלָה saepius est *stultus*. LXX. τὴν ἐκ διαβολῆς αὐτῆς, *immunditiam*. Putamus ortum esse coniugatione Piel: *contumeliose tractare, dehonestare* Deut. 32, 15. Nah. 3, 6. et ita *turpitudinem, obscenitatem* indicare. Sic et contextui et castitati vatis optime respondet, cf. Chald. קִלְכָּהּ *ignominiam eius*. Vates addit: idque fiet non in occulto sed coram amatoribus suis, לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ, *qui si viribus valerent ipsi auxilium esse possent*. Verum אִישׁ לֹא-יִצְלָהּ מִיָּדִי. Sens.: *erga me nihil valere eo in lucem prodibit, quod poenis a me mulctatam nullo modo mihi eripere nec miseria liberare poterunt*. Tropo remoto: *aperiam civitatis et morum depravationem Israelitarum omnibus gentibus eosque contumeliae tradam, auxilium vero idolorum procul aberit*.

13. Quemadmodum hucusque uxor omnibus bonis dotata laute et splendide vixit, ita nunc finis erit eius gaudiorum, festorum et solennitatum. מְבַרְכִי *finire faciam*, ut 1, 4. מְשׁוּשׁ non causas tantum

13. 14.

gaudii, verum *gaudia ipsa* Ps. 48, 3. Ies. 62, 5. Remota enim felicitate gaudia cessant, et lacrymae in eorum locum succedunt. *חַג*: *festum quodvis eius anniversarium*: si de uxore valet v. c. *dies nativitatis*, si de populo, *festa ex ordine annorum idolis instituta*, quemadmodum in religioso cultu Iehovae instituta erant festa paschatos, pentecostes, tabernaculorum, quod posterius expressis nomine *חַג* legitur 2 Chron. 5, 3. 1 Reg. 8, 2. *חַג שְׁנָתוֹ*: *festa menstrua eius*, nimirum initium cuiusque mensis a Latinis voce *Kalendarum* celebratum, Hebraeis quoque sacrum, vid. Num. 10, 10. Ies. 1, 13. 14. Amos. 8, 5. *שַׁבְּתָתָהּ*: *sabbatha eius, dies festivi singularum hebdomadam* lege Hebraeorum Lev. 23. *מִזְבֵּחַ*: LXX. *πάσας τὰς πανηγύρεις* i. e. *conventus publicos et festivos, ludis, sacrificiis, nundinis immo omnis generis laetitia celebrari solitos*, cf. Wahl in Avi N. T. ad h. v. Cum non solum h. l. sed etiam v. c. Ez. 46, 11. voc. *מִזְבֵּחַ* eodem modo vertatur, arbitrari non potest, quin haec usitata eius significatio perit, quamquam 12, 10. alio sensu occurrat. Quod si maritus de uxore loquitur, minatur: *se sinem facturum esse omnium gaudiorum, ludorum, festorum et luxuriosorum conventuum cum amasiis*. Ubi autem Deus de gente Israelitica verba facit, indicat: *se aboliturum esse vi calamitatum publicarum omnes festos, splendidas solennitates et lautos conventus, quibus cultum idolorum ornaverint et ubi ipsis bene fuerit*.

14. Augentur poenae. Versu 11. messes tantum et vindemias deletum iri significatum erat, nunc vero hortos etiam vineasque penitus destructum iri promittitur. *גִּבְעַן הַחֵמֶה* saepius pro *complexu dulcissimarum frugum* componuntur, cf. Ies. 36, 16. Ier. 5, 17. Ioel. 2, 22. *אֲשֶׁר אֶמְדָּה*: nota relativi, quae in omnes calas quadrat, h. l. *de quibus dixit* i. e. *gloriata est*, ut v. 7. *אֶמְדָּה* et *אֶתְנָן* a *תָּנָה*: *mercede conduxit* c. 8, 9. 10., unde *merces*, ob quam res vel homo alteri traditur, Graec. *μισθωμα*, quo verbo LXX. h. l. utuntur. In V. T. potissimum occurrit de pretio, quo conducuntur meretrices, ut se libidinibus aliorum prostituunt, idque

Il, 14. 15
vel proprie Ez. 16, 31. 34. Deut. 23, 19., vel tropic
de favore deastrorum 9, 1. Ies. 23, 17., 18. Chald. **קִרְיֹת**
res pretiosas. **לְיַעַר**: LXX. *θήσονται αὐτά*, i. e.
faciam, ut fiant silva, nimirum *loca*, *ubi vites et fi-*
cus creverant. Sens.: *pro fertilitate et amoenitate, qua*
olim floruerunt illa loca, in posterum solitudines et
pabula ferarum erunt. Ferae enim non silvam ipsam
comedent, sed in ea pabulum quaerent. Indicatur va-
stitas. Ubi enim terra antea culta et fructibus repleta,
tam deserta et solitaria erit, ut ferae secure degere
possint. Pro **לְיַעַר** LXX. legisse videntur, ut Hieron.
notat, **לְעַר**. Vertunt enim: *εἰς μαρτύριον*. Deinde in
fine addunt: *καὶ τὰ πτευνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἔρπεντα τῆς*
γῆς, mere ficta, memoriter recitantes locum Gen. 1, 30

15. **פָּקַד**, praesertim si apponitur praep. **עַל**: *pa-*
nivit, animadvertit in aliquem 1, 4. Nunc non amplius inhi-
bere potest vates fervorem animi et quod hucusque tropis
indicaverat, expressis verbis nominat servata tantum ter-
tia foeminini. *Ego quidem, inquit Iehova, poenas im-*
mittam **עַל־יִרְמְיָהוּ** i. e. *in Israëlem s. Ephraimum*, qui sae-
pissime apud nostrum genere foeminino leguntur
הַבְּעָלִים: *tempora, quae in cultum Baalis im-*
pendit. Cultus ille superstitiosus tanto dignior est
poenis, quanto diutius iam universa natio ei dedita fue-
rat, cf. v. 10. Pluralis **הַבְּעָלִים** adhibetur nimirum
ad designanda varia genera idolorum, quae eodem no-
mine scriptores sacri complectuntur cf. Iud. 2, 11. Ies.
2, 23., ubi Iudaeorum idololatria *cultus Baalium* va-
catur, et postea v. 28. additur: *quot urbes iis sunt*
tot etiam deastri. vid. ad v. 10. Ut enim initium ido-
latriae in certam aliquam formam redactae apud Ba-
bylonios a Belo s. Baale erat factum, ita ab hoc pri-
mo idolo ad omnes nationes Asiae anterioris propaga-
batur, adiectis tantum nominibus et modis pro singuli-
rum superstitione et cogitatione effictis. Ceterum h.
quoque ad elegantiam facit ambiguitas illius vocis, i.
qua v. 10. Postquam enim sermo fuerat de uxore
omni tropo ab ea desumpto, ipsius perversi amoris et
usu loquendi optime voce **הַבְּעָלִים** designari poterat

II, 15.

quae quidem vox ad Israelitarum idololatriam diserte notandam satis valebat.

Relativum h. l. plenius exprimitur: **אֲשֶׁר לָהֶם** quam v. 14., ubi nude **אֲשֶׁר** positum erat: *quibus* scil. *Baalibus*. Sic Hieron., Dathé, Kuinoel etc. Al. ad **יָמֵי** referunt, ut LXX. *ἐν αἷς ἐπέθεν αὐτοῖς* et Chald.: *et animadvertam in eam dies, quibus serviebat idolis et adolebat iis aromata*. Verum et usus relativi cf. Gesen. Lehrgeb. p. 743. et naturalis ordo verborum interpretationem nostram retineri iubent. **תַּקְטִיר** *suffita faciebat*, notissimum genus cultus divini. Usus istius verbi pro omni cultu religioso est elegantissimus. Victimae enim immolare non licuit foeminis, et quoniam tropus omnino desumptus erat a muliere, vates aptissimum hac in re verbum adhibuit. Verum ad hunc religiosum cultum perficiendum decoravit se ornamentis. **עֲדָה** pr. *ordinare*, unde **עָד**, **עָדִי**, **עֲדָה**, **עֲדָהּ** etc. hinc de ornamentis: *in ordinem collocare*, hinc intransitive: *se ornare*. **נָדָה** *ornamentum pendens* ab aliqua corporis parte eique infixum, v. c. naribus, auri. Sic apud Arabes verbum similiter audiens: *figere, fibulare* v. Kuinoel ad h. l. Nonnunquam apponitur **אָהַ**, v. c. Gen. 24, 47. Ies. 3, 21., nonnunquam **אָהַן** Gen. 35, 4. Quodsi nomen deest ornamentum accuratius designans, nobis quoque in nomine universalis notionis subsistendum est, nimirum: *annulus*. **תַּלְיָה** larchio monente est vox Arabica. Respondet verbo **حَلِي**: *quodvis ornamentum, vel*

e metallis excusum, vel e lapidibus pretiosis confectum. Eodem nomine Arabico interpretes Arabes 1 Petr. 3, 3. expressit Graecum *περίσσεως χρυσίου*, v. Rosenmüller ad h. l. LXX. vertunt illud: *τὰ ἱμάτια*, hoc: *τὰ καλλόγραμμα*, Chald. **בְּקֶדְשָׁהּ**: *inauribus* et **בְּחֵלְמָהּ מִתְּלֵיחָהּ**: *monilibus margaritarum suarum*, Hieron.: *inaure sua et monili suo*. Pronomen **הָ** in utraque voce vim suam habere videtur. Nimirum ornamenta sunt ipsius mulieris, quae a marito accepit, cf. v. 10., quibus vero tam perverso modo usa est. Indicatur ita ingratus eius animus, quod ab eo locupletata non eius favorem, sed il-

licitos amores quaerit, idque auro, gemmis, vestibus ornata. Mulier enim amorem sibi comparandi studiosissima, corporis venustatem splendidis ornamentis auget. Ut igitur ornatu mulierum animus earum et studium placendi cognoscitur, ita Israelitae ubicunque fervorem idolis magis quam Deo placendi prae se ferunt. Sic omnia eleganter faciunt ad amplificandam symboli-
cam et poeticam descriptionem. *Sequitur amasios* (cf. 2.) *et mei obliviscitur*: scil. Israel, ut illa libidinosa mulier, quae amores suos nefarios prosecuta virum suum prorsus neglexerat. **וְאֵם יִחְזֶה**: quod igitur vates de muliere, id tropo remoto Iehova de Israelitis dicit.

16. At benevolus animus vatis in comminationibus subsistere non valet. Memor est divinae benignitatis, quae, inde a primis temporibus gentis Israeliticae, toleraverit peccata, refractarium populum bonis impleverit periculaque gravissima averterit, dummodo pia mente redirent ad quaerendam Dei gratiam. Nec poterat non sperare, fore, ut tandem Israelitae resipiscant, quo facto Iehovam rursus habituri essent sibi propitium. Significatio particulae **לְכֵן** pr. *propterea* interpretes movit, ut varias huius versus explicationes excogitarent. Schmidt putat indicari nova mala ab Israelitis suscipienda. Scil. *quoniam ingratisissima Dei oblita sit Israel, eam per Assyrios iterum velut in novum desertum esse abducendam, donec experiētiā damnorum tractabilior et attentior facta fuerit*. Grotius eodem fere sensu explicat, sed Deo etiam indignius, ac si ambiguis verbis ut moechi focminas decipiat; quemadmodum fere nostrum: „ich will dich schon locken wie du es verdienst.“ Sic LXX. qui ita vertunt: *διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ πλανῶ αὐτήν*, secutus esse videtur. Hieron.: *quia daemonibus Baalim thura succenderat et nequaquam de cineribus et favillis putaverit posse consurgere, tunc, hoc est in adventu Christi filii aperiet spem salutis et dabit locum poenitentiae et blandietur ei*. Tarnovius: *idcirco, quia calamitatibus tantis non corrigitur, alia et mitiori via ex mera benignitate rem aggrediar*: quae etiam Drusii est sententia. Sensus non est inventu difficilis, modo ne **לְכֵן** conclusive, sed adversative sumamus, uti Ier. 16, 14. 30, 16. Ez. 39,

II, 16.

25. Zach. II, 7., imprimis Gen. 4, 15., ubi LXX. idem verbum vertunt οὐτω, unde Gesen. in Lex, ad h. l. לִכְן quoties hoc significatu legatur contractum esse contendit e לֹא כֵן, ut Arab. لَا كَيْن pro لَا كَيْن: *atqui, at-*

tamen. הִנֵּה אֲנִי מִפְתִּיחַ. Hac loquendi formula indicat instans tempus, ac si dicat: *non diu esse duraturam miseriam.* Familia enim Iehu in dies propius ad interitum tendebat et in eius interitu vatem spem posuisse melioris sortis Israelitarum vidimus 1, 4. 2, 1. 2. Voce הִנֵּה vates etiam inusitatum modum se gerendi innuere potest, quod enim nemo ita provocatus, contentus et spreus faceret, ego Deus, cuius benignitas infinita est, pellecturus sum eam, cf. Tarnov. ad h. l. פָּתַח blandis modis commovere. Cum omnis ratio agendi, qua Deus utitur, via elocutionis prodire in libris V. T. designetur, non mirum est, et h. l. et postea verba adhiberi sermonem scil. blandum indicant, cf. Ier. 20, 7. Prov. 1, 10. 24, 28. Non igitur phrases huius versus solum de persuasionibus per prophetas factis intelligendae sunt, uti Chald. addit: בְּיַד עֲבָדֵי נְבִיָּה, sed de omnibus modis animum commovendi. Lutherus ab hoc verbo derivat similia significantia Graeca πείθω et ἀπαράω, et dicit: esse verbum medium *blandis modis aliquem alloqui*, ut vel bona faciat vel mala. Plerumque tamen bono sensu occurrit. Latinum verbum est *pellicere*, v. c. pellicere mulierem ad se Cic. Flacc. 30., in amorem Sueton. Claud. 26., militem donis Tac. Ann. 1, 2. Ceterum nunquam non meminisse quis debet: vatem in mente habuisse tropum de uxore et ad Israelitas loqui, quasi sermo sit cum muliere. הִנֵּה לְבַתִּי הַמִּדְבָּר: *ducam eam in desertum* i. e. *solitudinem.* הַמִּדְבָּר positum est pro הַמִּדְבָּרָה, ut Amos. 4, 3. הַהֲרִמּוֹנָה. Nota enim loci ה saepius deest v. c. 1 Reg. 3, 15. 19, 3. Mulierum animis commovendis aptissima est solitudo, cuius silentium et simplicitas persuasionibus copiam dat earum cor tangendi. Elegans est inetaphora, per quam vates naturae plane conveniente modo ad fata illa populi Iacobitici pervenit, ubi Deus olim in deserto mirificis et multifariis modis ani-

mis eius commovendis et foederi cum eo sanciendo operam navaverat. Eodem modo nunc Israelitas ad se pelliciendi, pro fracto novum idque arctissimum foedus tanquam cum sacrilega uxore pangendi et ad id obsignandum nova felicioraque tempora iis reddendi periculum facturum erat. Liveleius egregie locum e Virgilio addidit, ubi idem allegorice praeterita memorabilia tempora reditura promittit Aeneid. 4, 35 sq. Plerique interpretes sub *deserto* intelligendum esse *exilium Assyriacum* putarunt, ubi Kuinoel tunc temporis loca inculta et desolata fuisse e loco Herodoti monuit, cf. Nicol. de Lyra, Grotius, Clarius, Michaelis ad h. l. Verum h. l. vates metaphoram suam potius quam conditionem Assyriacarum regionum in animo habuit, nec probabile est eum iam tum, cum haec scriberet, de illo exilio ita cogitasse, ut nos, qui illum finem Israelitarum rerum ex historia novimus. Hieron.: *ducam eam, inquit, in solitudinem, i. e. educam ex malis, sicut et prius de Aegyptiaca eduxeram servitute*. Luth. sub *deserto* intelligit *ecclesiam Christianam quae adversariis pro deserto habeatur*. Chald. propius nostram sententiam accedit: *et faciam ei signa et miracula, qualia edidi illi in deserto*.

דְּבַרְתִּי עַל-לִבָּהּ: *ad cor eius loquar*. Haec phrasis dulces sermones indicat, quibus animus movetur et ad consolationem Gen. 34, 3. 50, 21., et ad fiduciam 2 Chron. 30, 22., et ad animum 2 Chron. 32, 6. capiendum. Ita h. l. *blande tangam cor eius, ut mihi reddat et amorem et fiduciam*. cf. Horat. de arte poet. 98. *si curat cor spectantis tetigisse querela*.

17. מִשָּׁם: *exinde, inde ab hoc tempore*, LXX. ἄνωθεν, pr. particula loci, quae de tempore adhibetur, uti שָׁם 10, 9. Ps. 14, 5. Iud. 5, 11. וְנָתַתִּי: *dabo*. In primo membro huius versus est: *restituam*, nam v. 15. vineas destruendas esse portenderat. כְּרָמֶיהָ: *vineas eius*. LXX. non vertunt, sed describunt κτήματα, ac si vineae pars essent pro toto nimirum omnium possessionum Iudaicarum. Hieronymus autem vertit mutata punctatione כְּרָמֶיהָ in כְּרָמֶיהָ: *vinitores* et putat esse *principe*

II, 17.

vineas tropice sic dictae, nimirum *domus Israel*, ex-
antes de gentibus et de captivitate hostium s. vitio-
rum, quos hic prophetalis sermo promittit fore de ipsa
gente Iudaeorum, quemadmodum olim *Moses et Aaron*
de eadem gente Iudaeorum principes exstiterint. Eodem
 modo Chald.: *gubernatores eius*. In altero membrò,
 וְאֶחָד-עִמָּךְ עֹבֵד לְפָנֶיךָ הָאֵל, repetendum est נָתַתִּי verum
 alio sensu, scil. *constituam s. efficiam*, cf. Gen. 17, 20.
 וְנָתַתִּיךָ לְקָהָל, et Gen. 48, 4. וְנָתַתִּי לְגֹדֵד גָּדוֹל. Quod He-
 braei uno verbo נָתַן significant, id Latinis quoque li-
 cet, verbo *reddere*. Germ.: „und ihr Thal des
 Betrübnißes will ich zur Pforte der Hoff-
 nung machen,“ i. e. *patria eius, ubi tot aerumnas*
totque contumelias patitur, ut merito vallis Achor ap-
pelletur, ipsi eodem modo felicissimorum temporum spem
aperiet, ut olim vallis Achor Israelitis introitum in
Palaestinam. Haec imago annexa est tropo praecedentem
 versus de deserto. Postquam enim abductio in soli-
 tudinem vatem monuerat recordari peregrinationis Israe-
 litarum per desertum Arabicum semper memorabilis
 propter miracula et prophetias, quibus ibidem Iehova
 cor eorum tetigit, iam prope aberat ab historia exitus
 ex illo deserto, et ultimae cladis, nomine loci sempi-
 ternae memoriae mandatae. Israelitae Iordanem trans-
 gressi occupaverant amoenissimam huius fluvii vallem
 cum urbe Iericho, initium promissae terrae Canaaniti-
 cae. Iam disponunt agmina ad expugnandam novam
 patriam. At venit hostis ex urbe Ai et licet inferior
 numero cladem infert Israelitis. Animus deficit et de-
 sperantes omnia deperdita esse existimant. Tum Deus
 Iosuae significat, furcem esse inter Israelitas, qui contra
 iussum a se exhibitum nummos et vasa aurea ex urbe
 capta sibi servaverit, cui propterea inhaereat culpa ca-
 lamitatis publicae. Fur nomine Achan sorte deprehen-
 sus morte in eadem valle plectitur. Quo facto valli
 ob utramque calamitatem, et cladem populi, et necem
 hominis, nomen Achor i. e. *vallis perturbationis s.*
aerumnae tribuitur, vid. Ios. 7, 3—26. Verum natio
 inde ab hoc tempore victrix incessit in omnes Canaan-
 nis partes. Sic vates populo iterum spem facit, fore
 ut ea loca, in quibus adhuc animi miseriis et flagitiis

perturbentur, loca novorum gaudiorum fiant. Non autem video cur ad sentiendam huius imaginis elegantiam confugerint interpretes ad captivitatem Assyriacam et Babylonicam, cum res planissima sit. *Loca nunc plena flagitiorum et miseriarum, quales profecto tunc temporis inter tumultus et bella civilia erant provincias regni Israelitici, brevi vobis erunt plena gaudiorum.* Chald.: *constituam vallem Achor ad delicias animae.* Hieron.: *Simulque in hoc intelligimus quod in principio terrae sanctae — moeror in gaudium commutatus sit. Ibiq̄ue aperta est spes, uti fuerat desperatio, ut puniatis his, qui peccavere in Christo et commisere sacrilegium, salventur ex iis, qui blasphemantes Iudaeos fuerint detestati et, quantum in se est, interfecerint.* LXX. plane contra sensum vatis: δώσω — τὴν κοιλάδα Ἀχὼρ διανοιῆσαι σύνεσιν αὐτῆς, ac si lectum fuisset, ut Drusius ait: לְפָתַח תִּקְנָה ad aperiendam intelligentiam. Lutherus magis etiam exornat tropum istum, statuens: *per vallem Achor indicari conditionem miseram et multis malis, huius terrae conturbatam fidelium Christianorum, quae tandem finem nactura sit felicitate aeterna.* עֲנֵה שְׁמָה respondebit ibi scil. meis monitis. Respicit enim ad praeterita tempora: *quemadmodum respondit temporibus infantiae suae, illis temporibus, ubi egressa fuit e terra Aegyptiaca.* Quae autem fuerit haec responsio diserte legitur Exod. 24, 3. 7. Deut. 5, 27.: *quaecunque Iehova nos iussit, ea faciemus et obtemperabimus,* כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. Ita sensum Chald. excepit: *et dederunt sese ibi verbo meo.* LXX. plane contra sensum, ut 14, 9. καὶ ταπεινωθήσεται ἐκεῖ, ex alio verbo עָנָה cuius Piel est *humiliare*, ac si legeretur עָנָה cf. Drusius, quamquam etiam prima coniugatio eodem sensu occurrit: *humiliari, deprimi*, cf. Ps. 116, 10. 119, 67. Hieronymus auctor est interpretationis *canet*: quem recentiores secuti sunt Kuinoel, Boeckel, Rosenmueller (*et canet alterno choro, ut Exod. 15, 21.*), Michaelis ad h. l. Verum quamquam עָנָה nonnunquam notionem canendi, nimirum alternis vicibus, involvit, v. c. Esr. 3, 11. Ps. 147, 7., tamen h. l. est nimis artificiosa interpretatio naturali et facili seriei nostri loci minime accommodata. Dathe verbum עָנָה non verti

17. 18.

omnino ita exhibens: *non aliam se quam a prima iuventa geret*. Eichhorn: „dort wird sie mir aufs neue folgsam werden.“ Verum עֲנָה nunquam est obedire, contra litigare cum Deo Iob. 16, 3. 9, 14. 15. 32. שָׁמָּה ut in priori membro huius versus non locum, sed tempus indicat, vid. v. 18. בְּעֶרְוֵהָ: elegans imago priorum temporum populi Iacobitici vati nostro usitata (cf. II, I.), qua vita publica istius gentis comparatur cum vita hominis, et primordia reipublicae nomine pueritiae designantur. Eadem imago, quamquam non tam casta occurrit Ier. 2, 2. Ez. 23, 19. 16, 7. 8.

18. וְהָיָה fere superfluum est. Additur si novi aliquid memoratu dignissimum adiicitur, ad incitandam attentionem lectoris s. auditoris, cf. v. 1. 23. et saepius apud prophetas, v. c. Ies. 65, 24. Ubi antea scripserat מִשָּׁהּ et שָׁמָּה, nunc scribit בְּיָדָאֵלֶּיךָ וְהָיָה, quod idem est. וְהָיָה וְהָיָה et postea לִי וְהָיָה. In his verbis sine dubio est corruptio textus. Nam utrobique לִי vel abesse, ut verbum sit 3. pers. cum suffixo 1. pers. *vocabit me et non vocabit me*, vel adesse debet, ut verbum sit 2. pers. sine suffixo, sed cum pronomine personali: *vocabis me et non vocabis me*. Abierunt etiam in utramque partem Codd. ap. de Rossium. Reditelegantissimus usus praegnantis illius nominis בָּעַל vid. v. 10., quod ex usu vulgari est: *qui vim exercet in aliqua re s. in aliquem*, ex usu religioso: *idolum proprie sic dictum*. Vates igitur haec dicere vult: *quemadmodum uxor tandem intelliget me esse verum ipsius maritum qui in modum benevoli coniugis me erga ipsam gesserim, nec amplius teneram illam coniunctionem matrimonialem amare et pie servare recusabit, cum antea me quasi consortem libidinum cui se subiiceret, בְּבִזְיָה tractaverit: ita populus Israeliticus relicta omni nefaria idololatria ad foedus cum Deo redibit seque cum eo arctissime coniunget*. Simul arguit vates hypocrisin Israelitarum cuius vestigia saepius obvia erunt, v. c. 4, 15. 8, 2. 11, 7. cet. qui postquam cultum vitulorum et Baalis adoptaverunt, nihilominus se Iehovam nomine Baalis colere nec un-

quam eum deseruisse iactabant cf. introd. p. 35 sqq. Alii secundum Iarchium אֱלֹהֵי אֲמֹרִי censent esse nomen amorii, בְּעָלִי autem timoris, ac si significet *maritum quidem sed difficilem et imperiosum, qualis fuerit Baal cultoribus suis, quem populus elegerat pro piissimo Deo coeli* cf. Muensterus, Tarnovius al. ad h. l.

19. *Delenda sunt vel nomina Baalium e lingua eorum, quippe quae ambiguitate sua deceperint Israelitas.* Putaverant nimirum, etiam lehovam appellari posse בְּעָלִי i. e. *mi domine*, verum a nomine appellativo transierant ad idolum proprie sic dictum. Sub quo lusu verborum defectionem a vero Deo occultaverant, tanto magis ab eo aberrantes, quanto diligentius ambiguo illi nomini adhaerebant. Sed non sufficit e lingua deleri, nomen vel e memoria tollatur opus est וְלֹא-יִזְכָּר עוֹד בְּשֵׁמִי Exod. 23, 13. Zach. 13, 2. Notandus est h. l. saltus ab altera persona et ab altero numero ad alterum. Postquam enim v. 18. gentem Israeliticam allocutus fuerat secunda persona, nunc in prima parte versus nostri redit ad tertiam, in altera adeo tertiam pluralis scribit. Hanc tertiam pluralis etiam sequenti versu retinet, v. 21. autem rursus secundam singularis adhibet. Quae negligentia, ut apud omnes poetas V. T., maxime apud prophetas, occurrit (vid. Gesen. Lehrgeb. p. 742. 802 al.), ita potissimum apud Hoseam nostrum, cuius animus diu in eadem metaphora morari recusat. cf. introd. p. 104. Excusari debet et alacritate ingenii hominum orientalium et lingua e pueritia nondum egressa.

20. Addit vates descriptionem aurei seculi, ita ut in modum poetarum non solum spiritualia bona sed etiam vitam omni periculo, calamitate et vexatione destitutam fingat, quemadmodum e profanis Kuinoel ad h. l. plura exempla adscripsit. Securitas vitae incipiet a bestiis, quae omnem ferociam et rapacitatem deponent, cf. Isa. II, 6—8. בְּרִיתִי לָכֶם est dativus commodi. Respicit vates in hoc foedere pangendo nimirum v. 14., ubi minatus fuerat vineas et hortos habitacula fore bestiarum. בְּרִיתִי עִם-יְהוּדָה i. e. *ita tutos eos faciam a be-*

20. 21.

is agri, ac si foedere eas obligassem, ut nullo modo illis noceat, cf. Schmidt ad h. l. Quae promissio is regionibus incundissima fuit, cum ab animalibus iusque generis iterum iterumque vexarentur. Exemplo, ut unum tantum afferam, tristis descriptio locustarum apud Ioelem, quacum omnes recentiores descriptiones illarum regionum consentiunt, cf. Roehr Palaestina 90. Rosenmueller Altes u. Neues Morgenland B. 1. g. 290.

אֶשְׁבֹּר קֶשֶׁת: *frangam arcum etc.* Non solum ti. erunt a bestiis, verum etiam ab hostibus, ita ut illa non amplius gerantur. מִן-הָאָרֶץ gravius est, quam dixisset בָּאָרֶץ, quemadmodum Am. 2, 3. מִקְרָבָהּ; enim in patria vis hostium frangenda erat, sed minino e terra, nimirum patria, bellum eiiciendum. Nam omnia instrumenta belli destruentur, deficientibus inter armis etiam bella cessabunt. Est quidem forma mutata, in qua supplendum est וְהִסִּירָתִי. Simili modo Ps. 22, 22. מִקְרָנֵי יָמַי עֲנִיָּתִי ubi supplendum est וְהִסִּירָתִי. LXX. καὶ τόξον καὶ βουμβάλας καὶ πόλεμον συντρέψω ἐκ τῆς γῆς. מִלְחָמָה: h. l. uti 1, 7. arma s. instrumenta militaria. Similis descriptio legitur Ies. 2, 4. ich. 4, 3.

21. Nunc redit ad imaginem matrimonii. Vult enim Deus arctissimam coniunctionem cum populo לְעֹלָם: *semper duraturam.* אֶשׂ in coniug. Piel pr. *orem sibi pretio emere* Deut. 28, 30., omnino: *uxorem sibi despondere.* Adiecta praepositio בְּ indicat premium sponsaliorum 2 Sam. 3, 14. Itaque h. l. בְּצֶדֶק וְבִמְשָׁלֵם est pretium, quo sibi despondebit gentem Israeliticam. Uxores enim pretio a maritis redemptas esse satis notum est ex historia Isaaci, Iacobi, Davidis cf. Sam. 1. l. et Michaelis Mos. Recht, 2, §. 85. hoc quoque tropo insistit vates indicaturus, quibus modis Deus efficiat, ut fidem et probitatem sibi revertent. Sequentium verborum sensus non anxie prehendendus est: vates enim non philosophice, sed populari modo loquitur. Omnino id tenendum est: in duobus

prioribus verbis inesse notionem *iustitiae*; *benevolae*
 in posterioribus. Vatis enim pius animus de Deo
 non potest, nisi utramque simul ei tribuat. Repellit
 simul illorum falsam superstitionem, qui ab idolis
 nisi commoda et gaudia impetrare, iustae autem
 generationis metu supersedere velint. קָדֶשׁ alias קָדֶשׁ
 מִשְׁפָּחַת saepius ita componuntur, ut idem significen
 22, 15. 23, 5. 9, 23. Sens.: *pretium, quo fidem*
mihi reconciliaturus sum, est propensio mea ita te
ctandi, ut mores tui merentur, cf. Lev. 26. Deut.
 23. 24. 29. 40. 11, 26—28. בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים : ut
 que de Deo dictum indicat *summam benevolentiam*
 Similiter חֶסֶד Exod. 20, 6. Deut. 5, 10., quae qu
 de hominibus erga Deum alio sensu adhibetur, cf.
 4. 6. 10, 12. רַחֲמִים *misericordia, lenitas*, cf. Ps.
 6. 40, 12., de hominibus erga se invicem idem
 ficat, de iisdem erga Deum non occurrit. LXX. ad
 bum verterunt: *μνηστεύσομαι σε ἑμαυτῷ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ*
ἐλέει καὶ ἐν cικτιμοῖς. Hieronymus putat indicari c
 gradus coniunctionis Dei cum hominibus: *primu*
spondit eam in Abraham s. in Aegypto, ut uxorem
beat sempiternam לְכֶנֶזֶת, *secundo in monte Sinai*
ei pro sponsalibus legis iustitiam צֶדֶק, *atque iud.*
מִשְׁפָּחַת, et iunctam legi misericordiam רַחֲמִים, *u*
peccaverit tradatur captivitati, cum egerit poeniter
in patriam revocetur et misericordiam consequatur.
vissime venit Dei filius dominus Iesus in fide et
tia evangelica חֶסֶד וְאַמֻּנָה, *ut cum cognoverit p*
unigenitum cognoscat et patrem, יִדְעָה אֶת־יְהוָה
 v. 22. Plures recentiores non observata significa
 praepositionis כִּי, cf. supra, putaverunt nominibus
 indicari adfectus animi quos postulet Deus ab ho
 bus, ut sensus sit: *despondebo te mihi eo, quod*
gens Israelitica mihi in postèrum praestabis quod p
aequum est cet. cf. Tarnov., Drusius. Liveleius
 in omnibus illis nominibus *sinceri, benevoli et in*
constantis animi affectiones deprehendit quas qu
 Deus pro sua parte praestiterit dum populus p
 defecerit, in novo autem foedre utrinque serva

22. 23.

Eichhorn quoque sententiam vatis non omni ex numero reddidisse videtur: „Ewig werd' ich dich mit mir vermählen rechtskräftig und gerichtlich, durch Zärtlichkeit und Liebe.“

22. Novum sponsaliorum pretium addit vates בְּאַמִּינָה imirum *fidem*. Elegans additamentum: nam sine fide, nam coniuges sibi praestare debent, nulla matrimoniilicitas consistere potest. De Deo autem, tropo remoto *fides in praestandis omnibus promissionibus*. Hoc quoque loco recedere videtur Eichhornii versio a vatis sententia: „Vermählen will ich dich mit mir aufs festeste.“ וְיָדַעְתָּ אֶת־יְהוָה: *et cognosces Iehovam*. Respicit his verbis ad v. 10.: *cum antea non cognoverit quam bene erga eam animatus sim, nunc tantum id intelliget. Intelliget enim me erga eam egisse acturum esse non ut sui impotentem et effoeminatum patorem, qui quibuscunque uxoris libidinibus servit, sed solum maritum, qui uxorem fideliter amat beneficiis exornat, modo proba et bona esse velit.* Idem de Deo erga Israelitas valet. Plures Codd. apud de Rossium habent וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְהוָה: *et intelliges me solum esse Iehovam*. Pariter Hieron.: *scies, quia ego sum dominus*. Chald.: *scietis timere dominum*.

23. Denuo alio poetico modo describit Dei benevolentiam in tribuendis omnibus bonis, quae ad salutem patriae faciant, nimirum vel in restituenda, vel in servanda fertilitate terrae et ubertate frugum. E singulari gravitate imaginis coniicere fere possumus, tunc temporis revera messem defuisse et ita iam eventu probatum fuisse, quod v. 11 et 14. legimus. Est elegans prosopopoeia. Finguntur enim omnia, coelum, terra et additamentum convenisse ad precandum pro Israelitis, ut eas tandem eorum inopiae misereretur. הֲלֹא לֵךְ exire, praesertim de Deo dicitur, quando *benefaciendo respondet precibus hominum*, cf. Ps. 3, 5. 4, 2. 1 Reg. 8, 37. Et in hoc intelligitur usus loquendi Hebraeorum, qui amant omnes modos divinae providentiae veris describere elocutionem innuentibus, cf. v. 16. Excediam הִשְׁמַיִם i. e. nubibus impleatur. Similes locos

laudaverunt Drusius et Grotius Tibulli L. I. Eleg. 7, 2 et Euripidis ap. Aristot. Eth. l. 8, c. 1. quem posterior rem ita vertit Io. Schmidius:

Pandit terra sinus, pluviasque a nubibus optat,
Cum macer ablato campus ab imbre sitit:
Nec minus a pluviis quae turget in aëre nubes
Optat in expansos larga venire sinus.

Hieronymus alique eum secuti mystice intelligunt haec verba de tempore et donis evangelii: *exaudiam, et coelos, qui enarrant, Dei gloriam et coeli exaudiet terram, ut eam coelesti pluvia irrigent, et terra, qua orta est veritas et in cuius agrum paterfamilias egreditur, ut seminet semen suum, exaudiet triticum oleum et vinum et haec omnia exaudient Iesreel i. semen Dei, ut intelligatur omnium rerum abundantia felicitas ob Dei semen, qui Christus est, condonari.*

24. *Terra exaudiet frumentum, mustum et oleum i. e. ut ea remanere non sinat in suo gremio, sed virius et laete proferat. Illa vero exaudient יִרְעָאֵל carpi ab eo patiantur eumque delectent.* At vulgare lectio, quamquam omnibus codicibus et versionibus probata, mihi ita non apta omni orationi videtur, non possim ab ea non recedere, vid. v. 25.

25. Finit vates poema suum, ut typica illa infantum nomina fausto omine repetat eaque omnia de Israelitis dicta esse clarissime ostendat. יִרְעָאֵל: *minabo eam* Si lectio vulgaris יִרְעָאֵל retinenda esset haberemus miram commixtionem generis. Loqueretur de Iisrele filio et uteretur pronomine foeminino! Vitem in hoc commate respectum generis non neglexit apparet e posterioribus verbis, ubi filius בֶּן עֲמִי recte tractatur. Nullo modo hic error grammaticus excusari potest, nec fervore dicendi, nec duplici sensu vocis יִרְעָאֵל. Omnia bene se haberent, si haberetur יִשְׂרָאֵל. Hoc nomen saepius in foeminino apud vatem nostrum et apud alios legitur, cf. Ies. 10. 54, 1. Ier. 3, 11—13., imprimis hoc loco, ubi gens Israelitica imagine uxoris designatur. Sensus quod

15.

istam lectionem postulat. Postquam enim vates in capite ad Israelitas sub imagine mulieris locutus v. 21 et 22. in secunda persona pronominis apercompellaverat, expectavissemus eum eadem formationis servata in fine v. 24. scripturum fuisse, **וְהָיָה יְעָנִי**, vel si maluisset, expresse eos commemare, ad quos locutus erat, nimirum **אֶת-יִשְׂרָאֵל**. modo ea, quae omnino matri et de matre dixerat, c inopinato de filio dicere potuerit, omnino non videtur cum in posterioribus v. 25. vates aperte id curet, elicitas matri promissa in eo etiam cernatur, quod utriusque augeantur, misericordiam adipiscantur et rursus fiant populus Dei. Non est quod moneant eius consilium fuisse, ut repetat nomina symbolica liberorum, nec etiam nunc fas est de consilio vatis loqui? Sufficit intelligere eum nominum illorum fausta omina commemorasse. Ad hanc faustam commemorationem videtur verbum **וְהָיָה יְעָנִי**. Ut enim Deus foecunditatem matri omnino promiserat, ita semini Israelitico auctus incrementa promissa erant 2, 1. **וְרַע** igitur non potius *dispersionem*, sed *sationem ut augeantur populi* indicat. Quibus animo perpensis nil restare videtur, nisi: vel veram a vate ortam sed cito depravatam lectionem esse **יִשְׂרָאֵל**, vel elapsum vatis calamo errorem in scribendo, vel eum contra elegantiam et communem sensum consulto peccavisse. Quod posterius de v. 24. eleganti propheta non dixerim: utrumque prius est genuinam et simplicissimam lectionem restituere videtur. Ceterum miror istam inexcusabilem commixtionem generis non omnes interpretes offendisse. Dabit v. 24. vertit: *ista omnia Israeli exorabuntur*; de commemoratione nil commemorat. Io. Schmidius quidem in comment. ad h. l. p. 129. ita disserit: *Mirum est, quod ecclesia non potius vocetur Israel post conversionem. nomen Iesreel impositum primo filio Hoseae, ut significaret dispersionem populi Israelis in gentibus. quidam volunt, id nomen usurpatum hic fuisse a Propheta, ut perstringeret oblique Israelitas et revocaret in memoriam, quam sint indigni Dei beneficiis, inde ut dei bonitas magis elucesceret, qui tot bona*

II, 25.

Israelitis quamvis per se indignis pro sua tamen bonitate promittit se daturum ubi fuerint reconciliati; ac proinde non ita vocari a Deo ut exprobraret praeterita scelera et miserum statum, in quem sua impietate prolapsi erant, sed potius ut gratiam suam amplificaret. Alii censent hic mutari significationem nominis et fieri allusionem ad verbum שָׂרַף seminavit, ac vocari coetum piorum Iesreel i. e. seminationem vel semen Dei, 1) quoniam ecclesia per verbum tanquam semen mysticum colligitur 1 Petr. 1, 23.; 2) quia instar seminis per mundum dispergitur; 3) quia eius semen fructus fert uberrimos in coelestia colligendos horrea. Kuinoel plane contra vulgarem textum a se receptum: ista vos Israelitas exaudient, inseram te huic terrae, ac etc. Boeckel monet Iisreel esse i. q. Israel. Eichhorn. subsistit in verbo Iisreel quod h. l. vertit: das neu gepflanzte Volk, verum quemadmodum malo sensu שָׂרַף 1, 4. non erat castigare, punire, sic h. l. bono sensu non est plantare, sed seminare, s. efficere ut augeatur et latius feliciusque propagetur cf. v. 1. De Wette: Dasselbe soll Israel erhören. Hieronymus ad verba sed contra grammaticam: haec exaudient Iesrael, et seminabo eam mihi. LXX. eodem modo καὶ στείρω αὐτὴν ἐμὰντῶ. בְּאֶרֶץ, ut bene monet Rosenmueller, non universus terrarum orbis, sed terra Canaanitica, quam olim populo Israelitico Deus adscripsit, probante articulo. Est enim בְּאֶרֶץ i. q. בְּהֶאֱרֶץ, in quo inest ה notificationis cf. Glass. phil. S. p. 557. יְהוָה יֵאֱמָר אֱלֹהֵי. Nunc omnis tropus remotus est. Populus Deum suum nec sub imagine, nec sub idolo cognoscet, nec mi marite, nec mi Baal appellabit, sed mi Deus!

Interpretes fluctuant in interpretatione huius capitis: nam intelligunt et de restitutione e captivitate Assyriaca, et de salute per Christum expectanda. Illi quidem ipsi sentiunt nostris metaphoris et similitudinibus plus indicari, quam factum sit impletumve. Propterea autumant descriptionem rerum magis respondere laetitiae et gaudio, quo fideles accepturi sint promissionem futurorum eventum, quam eventui ipsi. *Huius sententiae rationes, inquit Io. Schmidius, tanti momenti non*

II, 25.

unt, ut apud aliquem saltem mediocriter singulas textus circumstantias considerantem locum inventurae videantur, principium enim petunt, et, quod operose probandum erat, pro concessio sumunt. Propterea alii sentiunt posteriorem partem huius capituli ad statum Novi Testam. et negotium Evangelicum pertinere et de eo ad literam explicari debere, et, si terminis figuratis utatur Propheta, scopum eius esse, praedicere restitutionem verae ecclesiae per Christum, in qua ipsi Israelitae dispersi, qui nunquam redierunt in terram, ex qua deportati fuerant, colligendi fuerunt in reliquiis eius, ut Israeli secundum spiritum adnumerarentur, et miseriam consecuti iterum Dei populus cum aliis gentibus antea misericordiam non consecutis appellarentur. Nam promissiones vatis tantae sunt maiestatis tantique splendoris, ut eas tempus liberationis a Babylonia et res quae in eo gestae sunt complere nullo modo possint. Verum et huius sententiae rationes eadem petitione principii laborant, cuius antea Io. Schmidius accusaverat alios interpretes. Nos contra nihil aliud deprehendimus, nisi descriptionem temporum felicitum in universum, quae quilibet populus oppressus et ad incitas redactus expectavit.

IV.

Cap. III, 1 — 5.

1. Iussit me iterum Iehova reverti et amorem restituere uxori, quamvis adulterae, tamen amatae a socio thori; proinde atque Iehova amore vinctus sit populo Israelitico, qui tamen recipere malit ad deos externos et praeferre vina iis consecrata. 2. Quapropter favorem eius mihi reconciliavi pretio quindecim nummorum argenteorum et sesquichomeri hordei; 3. hoc pacto ei proposito: contine te mihi per aliquod tempus, noli interea libidinibus tuis indulgere, nec omnino

cum unoquoque viro rem habere. Tam ego quoque rursus tuus ero. 4. Sic per aliquod tempus Israelitae vitam degent destituti et rege, et principe, remotique ab ulloquoquam sacrificio, altari, amictu sacerdotali et simulacris. 5. Tandem vero redibunt Israelitae ad quaerendum Iehovam Deum suum et Davidem regem suum, trepidabuntque ad suum Iehovam et ad veram suam felicitatem; quo facto illud tempus destitutionis finietur.

Uxor ad meliorem frugem rediit, et se subiecit speciminibus, quibus probaret se esse adhuc dignam tali marito. Qua de causa maritus ei rursus pristinam suam benevolentiam offert, spe fretus, fore ut salus domestica restituatur. Forma poeseos est iterum historica, annexa ratione, qua effigies de gente Israelitica valeat.

1. Iam vates pingit se denique sensisse uxorem, per omnes illas angustias, ubi destituta a marito solis amatoribus non eius saluti sed potius suis libidinibus prospicientibus commissa esset, tandem meliora esse edoctam, atque propterea periculum fecisse, utrumne sibi fidem et probitatem redderet. Quem animi sensum iterum divino adflatui tribuit: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, ut 1, 2. 4. 6. עֹד לִי: *iterum abi, redi.* Ut Deus iam antea 1, 2. eum ire iusserat nunc redire iubet ad eandem uxorem, de qua 2, 4. diserte dixerat: *cum illa mea uxor non esse velit, equidem maritus eius non ero.* Pessime statuunt, qui dicunt vatem aliud matrimonium iniisse v. c. Eichhorn, Boeckel atque etiam Kninoel. Ut enim Dei amor semper idem erat erga eandem gentem Israeliticam, ita mariti amor semper uni uxori servabatur. אָהַב: *restituere amoris signa*; nam de amore ipso sermo esse non poterat, quippe qui nunquam in animo mariti cessaverit, quod indicant sequentia אָהַבְתָּ יָרֵעַ: *amatam socio.* יָרֵעַ pr. *socius*, saepius de socio thori i. e. marito occurrit, cf. Ier. 3, 20. בְּגִדָהּ אִשָּׁה מִרְעֵהָ, Cant. 5, 16. זָה יָרֵעִי. Alii, ut Liveleius putant

, 1.

elligi: *alium quem amatorum*, uti Ier. 3, 1.; eodem modo Eichhorn: „ein Weib, das einen andern liebte.“ Quod omnino non modo textui repugnat, sed iam sequenti imaginis explicationi, ubi et Dens pariter amasse populum et populus impie egisse dicitur. Quae nostra explicatio, quae est plurimorum interpretum, unice convenit imagini. Vates amore erga improbum uxorem simillimus erat Deo impium populum semper amanti. LXX. verterunt: ἀγαπᾶσαν πορνικήν, ac si legerent: אֲהָבָה רָעָה. Melius Chald.: *uxor marito suo castissima*. Vates momentum comparationis suae cum Deo expressis verbis indicat, כְּאֲהָבַת יְהוָה: *ad exemplum amoris Iehovae erga Israelitas*. — יְהוָה שָׂנִיחַ אֶל־הַלְכִים אַחֲרֵי מֵאֲהָבִיהָ idem quod antea אֱלֹהִים אַחֲרֵי 7. et 2, 9. Verbum פָּנָה priusquam habet significationem *respiendi*, unde: *vertere* potissimum ubi cum praepos. אֶל componitur Exod. 10., trop. ad idola Lev. 19, 4., et ad Deum Ies. 22.

וְאֲהָבֵי אֲשֵׁשׁ עֲנָבִים: nimirum pars sacrificiorum, et toto cultu deastrorum. Verum in quo constiterit id sacrificium, de eo disceptant interpretes. LXX. verterunt πέμματα μετὰ σταφίδος, de qua versione Hieron.: *pro pematibus*, scribit, *quae LXX. transtulerunt comeduntur cum uvis passis s. vinaceis*, Latine possumus dicere *placentas vel crustulas*, quae idolis offeruntur et Graece dicuntur πῆματα. Interpres vetus apocrysum: πέμμα, αἶν, *sunt coctiones*; dicitur enim πέμ-

παῖν τὸ πεπτῶμενον, *tamquam אֲשֵׁשׁ ab אֵשׁ: ignis, et igne coquimus*. Hac interpretatione nituntur recentiores interpretes v. c. Kuinoel, Boeckel, Roseneller, qui vertunt: *placentas ex uvis passis factas*. Venius eodem modo de significatione verbi statuens ducit אֲשֵׁשׁ a radice inusitata אֲשַׁשׁ secundum Arab.

sternere. Tales aliorumque generum placentas usus fuisse in sacris gentilium Rosenmueller et Porphyride abstinentia laudat cf. Ier. 7, 18. Ab hac interpretatione recesserunt Hebraei interpretes, qui no-

men **אֶשֶׁיֶשׁ** hoc et in tribus aliis locis reddiderunt *lagenam*, ita tamen, ut Cant. 2, 5. 2 Sam. 6, 19. 1 Chron. 16, 3. *lagenam vini* indicet. Derivant enim a **שֵׁשׁ** *sex*, ac si pr. esset: *vas sex modios continens*, deinde quodvis aliud *vas*, vel adeo olla s. *poculum*, unde Kimchi: **אֶשֶׁיֶשׁ עֲנָבִים** i. e. **יַיִן עֲנָבִים** *vini uvarum*. Verum loco Cantic. de alia quadam re sermonem esse apparet et hoc nostro loco additur **עֲנָבִים**, quod superfluum esset, si illud iam indicaret *lagenam* s. *calicem vini*. Hinc Schmidt coniecit *lagenas uvarum* esse *lagenas intus vino plenas, foris autem uvis optimis ornatas, quae lagenis vel impositae s. circumpositae fuerint, Baccho in honorem a vinosis Ephraimitis adductae, de quorum vinolentia queritur vates* 4, 11. 18. 7, 5. cf. *Ies.* 28, 1. Inde alii omnino de ebrietate et vinolentia intellexerunt, uti Tremellius, Brentius, Clarius, Vatablus etc. Alii tropice interpretati sunt duce Hieronymo ita disserente: *typus Dei est, qui filios Israel pessimos diligit, quī, cum diligantur a Domino, ad Deos alienos idolaque respiciunt et diligunt vinacia uvarum (Weintrester), quae vina non habent et pristinam gratiam perdiderunt, sicut daemones delapsi de propria dignitate et nihil antiquae gratiae possidentes aridi sunt et veteri siccitate marcentes*. Ita etiam Aquila vertit: **παλαιά**, ac si legeretur **יֶשֶׁשׁ** et Symmachus: **ἀκαρπούς**, cf. Kuinoel ad h. l. Sufficit varietatem interpretationum commemorasse. Ad veritatem proxime accedere videtur eorum sententia, qui sub **אֶשֶׁיֶשׁ** s. **אֶשֶׁיֶשׁ** *cibum lautiores* intelligunt, cf. imprimis Cant. 2, 5., h. l. addito **עֲנָבִים**: *ex uvis s. mero confectum* (cf. illud Virgilii Georg. I, 9. *poculaque inventis Acheloia miscuit uvis*, et Horat. Carm. 1, 20. *praelo domitam Cateno tu bibes uvam*), quo usi fuerint in luxuriosis et nefariis suis sacrificiis, cf. *Iud.* 9, 27. *Amos* 2, 8. 1 Cor. 10, 21., vid. Liveleius ad h. l. Mira est et in recensione interpretationum non omittenda commentatio Chald.: *verum si convertantur, remittetur iis eruntque similes viro qui erravit dixitque verbum contra socium suum*.

2. Amoris et divini iussus impetum vates secutus cum uxore egit, ut eam rursus uxorem suam agnosce-

II, 2.

ret. Uxores enim emebantur, vid. 2, 21. Quod ibi dicebatur אִרְשׁ, h. l. est כָּרָה, ut Deut. 2, 6. LXX. *ἡμεῖς αὐτὰς* Hieron. lusit cum verbis, interpretatus אִכְרָה *fodi*, ut v. c. Gen. 26, 25. Ps. 7, 16. et ita disserens: *quando dicit: fodi, ostendit vineam, quae a Deo plantata est, et in multis locis ponitur significans populum Iudaicum. Sin autem legerim: condux, adulterae pretium est non ut cum propheta dormiat, sed ut contenta mercede sua adulterare desinat.* Dagesch in verbo אִכְרָה esse euphonicum, nec propterea esse derivandum a כָּרָה: *notitiam contraxit* vid. Michaelis et Rosenmueller ad h. l. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶם scil. ex frequenti ellipsi שְׁקָלִים: *quindecim argenteis nummis.* Quale genus nummorum intelligendum sit, de eo interpretes dissentiunt. Proprie שְׁקָל pondus erat, quod antiquitus pendebant aurum et argentum, continens 20 Grana Exod. 30, 13., quae 16 grana hordeacea pendisse putatur. Iosephus Antiqq. 3, 12. adfert *siclum pendisse 4 drachmas*, cf. Hieron. ad Ez. 4, 10. Drachmae autem 8 Latinam unciam efficiunt, ergo *siclus esset semiuncia s. semithalerus.* Quae quidem de temporibus post captivitatem Babyloniam valent. Temporibus enim Maccabaeorum moneta argentea erat, cuius Beyer de nummis Hebraeo-Samaritanis p. 5 sqq. plura exempla nobis adhuc superstidia adfert, quae circiter 2½ — 3 Drachmas s. 184 — 242 grana pendunt. הָמָר: cor, erat mensura aridorum, continens 10 Ephas vel 30 Seas s. Sata. Sea autem secundum Kimchium continebat 6 Cabos, s. 96 quadrantes, s. 144 ova. Minima enim mensura fertur fuisse רִבְעִיָּה *quadrans*, s. *quartarius logis*, continens sesquiovum. cf. Buxtorf. lex. Hebr. ad vocem קָב. LXX. vertunt γομος, ac si scriptum esset עָמָר, ut Exod. 16, 16., translata litera ע in γ. Cur autem dederit hordeum neque aliud frumenti genus, id interpretes variis commentis enucleare studuerunt. Alii putarunt id factum esse in usum sacrificii, quod in ineandis nuptiis ferebatur, al. vulgare pretium abiectae et impurae mulierculae hordeum fuisse e nostro loco iudicarunt, al. respici censuerunt ad oblatio-

nem illam expiatoriam mulieris de adulterio suspectae Num. 5, 12 sqq. al. sensum mysticum quaesiverunt, ut Hieron.: *quia virum non habet, non vescitur cibo hominum frumento et legumine, sed hordeo irrationabilium iumentorum, ruminans utilitatem literae, quae interficit et non habens spiritum vivificantem. Sedet itaque populus Iudaeorum qui quondam 15 nummis et 45 modis hordei est conductus post adventum servatoris et exspectat viri sui adventum.* Nunc in numero quoque nummorum et modiorum Hieronymus mysticum sensum deprehendit. Numerum nummorum putat indicare 15, mensis Nisan, ubi primogenitura Aegyptiorum trucidata sit, et numerum sesquichomeri i. e. 45 Searum, quadragesimum quintum diem, quo venerint Iacobitae ad montem Sinai. Sufficit meminisse usum hordei apud Hebraeos antiquissimum et maxime communem fuisse Deut. 8, 8. Ez. 13, 19. Ruth. 3, 15. Ioh. 6, 9. Merces haec adulterae mulieris procul dubio haud fuit exigua. In fine versus pro לָחֶךְ שְׂעִירִים: *semicorum s. semichomerum LXX.* habent νέβελ οἴνου, nescio e qua mutatione literarum. Apparet exinde hunc locum antiquitus admodum fuisse corruptum.

3. Verum non solum donis sibi conducere adulteram mulierem, sed explorare vult eius animum. Itaque pactum ei proponit: דָּאֵמַר אֵלֶיהָ. Pactum in eo positum erat, ut mulier per aliquod tempus se contineret ab omni commercio cum aliquo viro, amatore et marito. דָּמִים רַבִּים תִּשָּׁבֵר לִי. Quot fuerint illi dies non definit: quoniam nihil ad rem faciunt. Interpretes addiderunt: tot per quot frumentum ei datum suffecit ad vitam sustentandam. At si centesima pars Chomeri vel edacissimo homini in diem suffecit, plures omnino dies ex data mercede colligendi videntur, vid. Michael. ad h. 1. תִּשָּׁבֵר לִי habet omnino significationem quietae et solitariae mansionis, ut Gen. 25, 27. 29, 19. Exod. 24, 14., non tantum expectationis, uti Hieron. vult. LXX. καθήσθαι ἐν' ἐμοί. לִי est dativus commodi, uti 2, 20. *contine te mihi.* Recitantur nunc modi eius continentiae. Primum: *ne indulgeat illegitimis libidinibus, verum remota maneat a moechis,* לֹא תִזְנֶה; deinde: *ne rem ha-*

III, 3.

beat cum quoquam viro, וְלֹא תִהְיֶה לְאִישׁ. LXX. male vertunt οὐδὲ μὴ γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ, ac si lectum esset לְאִישׁ אֶחָד, hoc enim iam inest in verbis praecedentibus. Cum enim iam nupta esset marito neque ab eo dimissa, alii viro nubere non poterat. Ergo commercium cum alio viro itidem fuisset illicitus amor, et haberemus inutilissimam tautologiam. Melius sensum assecutus est Hieronymus ita explicans: *nec aliis amatoribus turpiter te prostituas, nec mihi viro, a quo conducta es, legitime coniungeris.* וְלֹא תִהְיֶה לְאִישׁ saepe occurrit eo sensu ut sit: viro se committere, v. c. Ez. 16, 8. Ruth. 1, 12. Ita etiam Drusius: *quando absolute dicitur: non eris viro, intelligimus, quod nulli iungatur omnino et absque coitu matrimoniali sit.* Alii ita accipiunt verba, ut nil aliud indicent nisi: *mihi adhaereto mihiq̄ue cohabitato poli, vitans amasios, in quorum amplexum hactenus fore solita eras.* Sed vati id curae esse non poterat, statutis tantum diebus, יָמִים רַבִּים, sed per omnem vitam sibi constans et fidelis esset. Exploratio igitur in alia quadam re peculiari constitit, nimirum in abstinentia a coitu matrimoniali per aliquod tempus statutum observanda. De Wette: „und hure nicht und ergieb dich keinem Manne.“

Mulieri hoc pactum probe servaturae addit vates promissionem וְגַם אֲנִי אֶלֶיךָ scil. אֶתְּךָ prorsus eodem modo uti 1, 9. כִּי אָתָּה לֹא עָזַרְתְּ scil. הָיִיתָ. אֶלֶיךָ est nota dativi pro לְךָ, nimirum propter euphoniam. Ut enim verbis 1, 9. לֹא-אֶתְּךָ לָכֵם dixerat: *non ego vester ero*, sic nunc dicit: *ego quoque tuus ero.* Haec explicatio et verbis, et sensui est accommodatissima. Symbolice hucusque v. 1 — 3, de se fatisque suis domesticis locutus erat, proposuerat uxori conditionem reconciliandae suae benevolentiae eo pacto, ut per aliquod tempus caste et solitarie vitam degeret. Sic periculum facere constituerat, utrum resipisceret nec ne. Nisi probitatem suam ostenderet patientia, et morum integritate, prorsus dimittenda erat. Si contra pactum servaret, tum ei pristinus amor restituendus erat et favoris nondum extincti signa largiter exhibenda. Ita

modus agendi erga uxorem vere similis erat ei, quo Deus hucusque tractaverat populum Israeliticum eumque porro tractare constituerat. Non enim sermonem esse tantum de tempore explorationis, sed de iis, quae illud tempus secutura sint, apparet ex translatione imaginis ad populum Israeliticum. Quid omnino ponderis habuissent promissa, *esse se observaturum eandem temperantiam erga uxorem, quam ipsi imperaverit?* Vatis probitas omnis dubii expers erat; cur igitur de ea amplius verba faceret? Se autem cum uxore rem habere nolle, id in abstinencia ab omni concubitu uxori proposita continebatur. Mittamus igitur frigidissimam illam atque a plerisque interpretibus receptam verborum nostrorum explicationem: *eundem quoque erga te me praebebo*, quam Eichhorn adeo ita constituit, ac si part. 2° verbis inesset: „auch ich will mich nicht zu dir halten.“ Promissionem vatis optime convenire cum versu quinto verba docent, et suo loco videbimus. Nostra sententia plane congruit cum explicatione Chald.: *applicabitis vos cultui meo, non fornicabimini neque famulabimini idolis, ego quoque miserurus sum vestri*, et Boeckelii: „dann will auch ich der Deine seyn.“ Praeterea haec posteriora vatis nostri verba, verbis 1, 9. quamquam contrario sensu simillima, praeter omnem dubitationem vatem voluisse, ut h. l. de nullo alio matrimonio cogitetur quam de eo, quod c. 1. pinxerat, luculentissime monent, cf. introd. pag. 119.

4. Nunc transit propheta ad translationem suorum factorum ad fata Israelitica. Quemadmodum uxori tempus explorationis proposuerat, ita populo idem imminabat. De quo sermo sit, status imperii Israelitici et omnes poeticae descriptiones horum trium capitum docent. Israelitae tumultibus, bellis civilibus et contentione principum ita ad incitas erant redacti, ut paene sibi desperarent. Ultima stirps regiae familiae lehu interitura erat, cf. 2 Reg. 10, 30., duces contentionis studiosissimi non publicam salutem sed suam modo avaritiam curabant. Iis igitur fides non habenda erat. Sacrificia legitima evanuerant iam inde a temporibus Ierobeami, ubi templum Hierosolymitanum deseruerant, in quo

44

sacrificia facienda erant. Iis substitutae erant stipes et arae, quibus victimas mactabant et suffita indebant. Eodem modo illa magnifica tunica sacerdotum Ephod, cum Urim et Thummim oracula edentibus, cta erat Hierosolymae, quibus destituti oracula suorum penatum consulebant. Tempus instabat, quo et verum, et statuarum, et falsorum sacrificiorum vanitatem intellecturi essent et missa illa insana fiducia daemiacarum artium consuetudinumque ancipites haereri essent, quid facerent. Talis ambiguitas et incertitudo de propria sorte est revera tempus explorationis, quae convenit illi explorationi mulieris. Observanda est in his elegantissima oppositio earum rerum, quibus vere destituti erant et earum, quas quidem adhibere habebant, verum abiecta fiducia aequae tractantur ac si iis non essent: *rex — principes, sacrificia — idola, Ephod — oracula penatum.* — Diversa est sententia eorum, qui omnia ad exilium Assyriacum referunt. Verum, ut id taceam, nos hucusque nondum illius exilii vestigia reperire, verba ipsa huic interpretationi repugnant. Ut deessent legitima sacrificia carentque Ephodo, tamen non in exilium abeundum erat. Nam iam inde a Ierobeamo I. orbatum erant. Quo autem transierunt, non defuerunt iis idola et penates, quin in patriam omnis superstitionis patriam venerunt. Meliores interpretes statuerunt, qui de desiderio evangelii tempus illud explorationis explicaverunt, quamquam vane nondum de eo cogitaverit. Sunt sensus praesentis status calamitosi et praesagia futurorum feliciorum temporum, quae a vate de reditu suorum post interitum familiae Iehu ad familiam Davidis Hierosolymae regnandam frustra expectata, tandem longe alio modo piis daemiacis contingebant, cum regnum spirituale Davidis, quod Christianis Dei est, per Iesum Christum institueretur. Iudaei interpretes huic loco innituntur miseram iam dispersionem inter gentes sentientes et adhuc adventum Messiae praestolantes et ipse Hieronymus eum explicat de abiectioe Iudaeorum deque insigni eorum conversione, *qui hordeo pascantur, et sedeant contenti quia cum Deo stare non potuerint.*

יָמִים רַבִּים respiciunt ad illos mulieri statutos dies. Iam anxii et ancipites erant Israelitae, tempus poenitentiae eorum ob commissa flagitia advenerat, nondum autem completum erat, יָמִים רַבִּים יָשְׁבוּ, *sedebunt adhuc multum temporis*: certe donec omnes in versu descriptos explorationis gradus perfecissent. אֵין מֶלֶךְ. Iam interregnum vires reipublicae consumserat bellis civilibus. *Nullus iis rex erat.* Restabat quidem abnepos regis Iehu Sacharias. Verum eo mortuo successio in domo Iehu finem nactura erat, neque spes aderat alium regem a Deo in thronum Ierobeami suffectum iri: quod probe sciebant vates, quippe qui soli divinorum mandatorum interpretes essent. Nec quisquam posteriorum regnum usurpantium a Deo vocatus est. Omnes inter flagitia et caedes ad solium regium adscenderunt. Cum autem Sacharias ipse, postquam imperio potitus erat, tantum anni dimidium viveret: apparet primum explorationis statum iam cum inter regno initium cepisse, et postea exceptis sex mensibus Sachariae serie continua duravisse. Eodem modo Israelitarum querelae commemorantur 10, 3, אֵין מֶלֶךְ לָנוּ, cum regem falso modo sic dictum habeant, et causa adferatur cur non vere rex sit: לֹא יֵרָאֵנוּ אֶת-יְהוָה: *rex, quem habemus, nil nobis prodesse potest, quoniam adversante Deo eum elegimus.* אֵין שָׂר: *nullus dux.* Erat quidem magnus demagogorum numerus, sed ne unus quidem, qui reliquias virium et virtutum in populo colligere iisque in Dei atque nationis honorem uti et potuisset, et voluisset. Ludebant populum, dum sibi bella gerebant caedesque committebant, non autem populo consulebant. אֵין זָבַח: *nullum sacrificium.* Sacrificia, quae deastris offerebantur, eo nomine non erant appellanda. Genti Iacobiticae iam ante exstructionem templi unum modo erat sacrificium idque ad arcam foederis et in tabernaculo sancto offerendum Lev. 17, 3. 4. Deut. 12, 13. 14. 14, 23. Templo aedificato expressis verbis hunc unum locum sacrificiorum offerendorum Deus constituerat, vid. 2 Chron. 7, 12. *istumque locum mihi sacrificii domicilium delegi.* Quod Dei mandatum ab omnibus religiosis Iudaeis

II, 4.

tam pia mente observatum est, ut sacrificia omittere, quam illegitima offerre mallent, v. Lund. Iüd. Heiligtümer p. 555 al. Itaque iam inde a temporibus Ierobeami I. exules Israelitae ex urbe sacra sacrificiis vere sic dictis et Deo placentibus carebant. Eorum loco florebant quidem tempore Hoseae illegitima sacrificia, quae a Ierobeamo instituta in aris et lucis offerebantur. Habebant pro templo Hierosolymitano מַצְבֹּת: *idola* 2 Reg. 10, 26. 18, 4. et *aras* Exod. 24, 4., ubi suo more sacra faciebant. Verum vates pio animo praevidit tempora, ubi cives fastidio illius cultus impii, qui nec singulorum, nec reipublicae salutem restitueret, caperentur. Hinc novus explorationis gradus: אֵין מַצְבֹּת. *Ephod* erat amictus splendidissimus et sacerdotalis, quo pontifices maximi intrantes in sanctum sanctorum et praestantissimam partem religiosi cultus administrantes vestiti erant Exod. 28, 6. Huic pontificio indumento infixum erat pectorale, אֲדָרִים וְחָמִים quo oracula divina a pontifice e sancto sanctorum petita legebantur, vid. Num. 27, 21. cf. Lund. I. I. III, 5. p. 423. Ephodo destituti non sacerdotio tantum carebant, verum et omni Iehovam consultandi facultate. Defectus autem Ephodi non expectandus erat, sed inde a temporibus Ierobeami I. iam locum habuerat. Quippe qui, derelicto templo Hierosolymitano et omnibus sacris ad eum pertinentibus, decem tribus re sacerrima nulla arte compensanda privaverit. Legitur quidem Iud. 8, 27. 17, 5. quosdam falsa Ephoda sibi confecisse, nec dubium est Ierobeamum in instituendo cultu superstitioso illum amictum sacerdotalem imitatum esse. Verum eiusmodi figmenta pio postero Iacobi satisfacere non poterant. At Ephodo eiusque oraculo substituerant Israelitae aliud quid, nimirum אֲדָרִים: *simulacra domestica, penates* Gen. 31, 19. 30. Iud. 17, 4. 18, 14. 1 Sam. 19, 13., quibus ad petenda oracula utebantur Ez. 21, 26. Zach. 10, 1. Quin et his tandem privandi erant, actu aliquo si non vehementi, voluntario tamen, ut mulier sponte abiicit amores illicitos, intellecturi nec veritatem nec salutem ex iis esse expetendam, cf. 9, 7. Ita autem postrema pars explorationis erat subeunda.

Notanda est varians explicatio LXX. et Hieronymi, Aquilae et antiquissimorum Graecorum interpretum, qui omnes מִצְבָּה et תְּרָפִים pro aris et instrumentis sacerdotalis habitus accipiunt. LXX. illud θυσιαστήριον, hoc δηλούς: manifestationes, i. e. Urim et Thummini, vertunt, Hieron. quidem תְּרָפִים propr. appellari μορφώματα i. e. figuras et simulacra h. l. autem dici posse Cherubim et Seraphim vel alia, quae ad templi ornamenta fieri iussa sint, concedit, verum LXX. et Aquilam, qui vertit: φωτισμούς, sequi mavult ita, ut rem sic intelligat: in pectore et corde pontificis ἀληθείαν καὶ φωτισμούς, i. e. veritatem esse debere et doctrinam, ut non solum sciat rectum, sed quod noverit possit ore referre. Multi recentiorum hos secuti sunt. Verum eorum explicatio et admodum voluntaria, et verbis et sensui contraria videtur. Ut enim similitudo inter mulierem et populum explorandum maneret, quemadmodum illa et marito, et amatoribus per tempus orbata, sic gens non tantum vero, sed etiam a superstitioso Dei cultu derelicta fingenda erat. Huc pertinet varians lectio apud de Rossium pro מִצְבָּה, מִנְחָה: i. e. vel quaevis oblatio, vel speciatim forasse certum sacrificiorum genus Lev. 2, 1., fertum, Speisopfer: orta, ut opinor, e studio antiquorum interpretum in toto nostro loco non nisi partes pii cultus Iacobitici inveniendi, ut eo certius haberent praesagium de captivitate Assyriaca.

5. At populus Israeliticus ex illo tempore explorationis melior et probatus emerget. יָשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: revertentur omnino ab errore ad rectam viam, hinc convertentur cf. 11, 5. LXX. ἐπιστρέψουσιν, cf. 6, 1. וּבִקְשׁוּ אֶת-יְהוָה i. e. quaerent verum cultum Iehovae quemadmodum a Mose institutus in urbe regia Hierosolyma celebratur, cum antea dediti fuerint superstitiosae idololatriae. Desiderium quo pii ferebantur ad Deum sacpissime in libris V. T. est desiderium cultus Dei in sancto illo templo, cf. Ps. 42, 3. 5. 63, 2. 9, 11. 1 Chron. 16, 10. 11., in quo Deus habitare dicebatur Exod. 25, 8. Ies. 66, 1. Ps. 74, 2. וְיָאֵת דָּוִיד מֶלֶכָם. His verbis clarius designat, quid 2, 2. voluerit, scil. ut

, 5.

raelitae simul cum Iudaeis sibi unum regem e familia Davidis constituerent. David maximus regum iudaicorum tanto honore inter Israelitas erat, quanto iacobus pater totius gentis. Ut igitur iacobus יַעֲקֹב pater suae gentis pro gente ipsa e lumbis ipsius orta, a David princeps omnium regum ab ipso oriundorum appellabatur pro familia ipsius regia Ez. 37, 24. 25. et pro regibus ipsius posteris Ier. 30, 9. Postquam enim per prophetam Nathanem Davidi data erat promissio I Sam. 7: 16.: *tibi firmabo domum et regnum, et stabile solium permanebit in sempiternum*, cf. v. 25—29. et I Chron. 17, 23—27, extincta ultima regia familia, nimirum lehu, iis aliquamdiu in solio regio propter causas gravissimas a Deo substituta, pii Israelitae non poterant agnoscere regem et lege constitutum, et benevolentia Dei tectum, nisi e familia Davidis ortum in solio eius Hierosolymae sedentem. Posteris eius bene putabant et spiritum avari, i. e. eius virtutem sapientiamque, et patri factam promissionem. Si igitur vates meliora tempora Israelitis divinabat, non aliunde venire poterant, nisi a rege e familia Davidis orto et Hierosolymae sedente. Ita infelix dissidium Israelitarum et iudaeorum ut finiretur futurum erat et promissio Davidi facta omni stirpi iacobiticae salutem laeta, cf. Herder Geist der Hebr. Poesie II, 405. Hunc sensum probe intellexerunt interpretes, etsi vario modo de prole Davidis quaerenda statuerent, v. c. esse *Zerubabelem*, ut Grotius, *Messiam Iesum Christum*, ut Lutherus. Alii ut omnes Hebraei omnia ad futurum tempus deferunt, et *ad Messiam adhuc venturum, omnes Iacobi posteros reconciliaturum*. Quibus accessit Hieron. qui quidem regem illum Davidem iam adesse in Iesu Christo, sed tempus accessus ad eum adhuc futurum putavit. Nam, inquit, *cum eum viderint filii Israel, qui a suis fratribus denegatus est, in patris et suae maiestate regnantem, pavebunt et stupebunt ad dominum et ad bonum eius.*

Illo tempore, cum Israelitae venerint ad hanc meliorem Dei cultum observandi et civitati consulendi rationem, iis bene erit: nam *ad Dei favorem propius accedent invenientque salutem.* In verbo יִשְׁכַּחֲצֵהוּ est elegantissima

metonymia. פחד pr. est *trepidare*. Hinc quemvis animi vehementem affectum indicat, et timoris Ies. 12, 2, et laetitiae Ies. 60, 5. Ier. 33, 9. Hoc nostro loco simul indicat eius effectum: *intima animi commotione uehi ad Deum*, eodem modo quo רגז Ies. 14, 9. Sic Latinorum *trepidare* Liv. 23, 16.: *moxque dum sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa*, cf. Virg. Aen. 9, 114. 12, 403. Horat. Od. II, 4, 23. Ita conversio eorum nec erit ficta, nec hypocritica, inuenientque simul *bona a Iova promissa*, i. e. בְּרָכָה. Facit haec vox מַלֵּךְ elegantissimam oppositionem libidinum illicitarum זָנוּתִים 1, 2. quibus gens Israelitica dedita erat. Sensus est: *ita restituti in unam nationem, subiecti uni regi e familia Davidis colentes Deum e more patrum in loco eius gloriae, i. e. in templo Hierosolymitano pie et integerrime, habebunt Deum propitium omnibus ab eo promissis donis abundabunt.*

בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים in fine dierum illorum scil. ante designatorum יָמִים רַבִּים. Nam ה' articuli habet vim demonstrativi. Sens.: *ita finis erit illorum temporum explorationis*. Bene monet Rosenmueller e quodam loco Kimchii: *hanc formulam ubicunque indicare tempore Messiae*. Finem enim omnis prophetiae antiqui foederis fuisse Iesum Christum pia mente credimus. Verum significatio etymologica et primaria cuiuscunque dictionis ad Messiam tendentis ut ex oratione et idearum serie scriptoris quaeratur, non omitti debet. Quod autem ad hunc locum attinet, non video, quomodo ex ullo quodam loco vatis nostri demonstrari possit, eum de postremo termino dierum s. de ultima mundi aetate, qua Christus victurus sit, cogitasse. Sunt multi loci Latinorum poetarum fabulosum aevum quasi ultimum rerum finem indicantium. Verum dubito an par ratio sit eorum et praedictionum sacrorum vatum. אַחֲרֵית ab אַחֲרֵי est: *quod post aliquem s. aliquid est*, hinc: *terminus locorum* Ps. 139, 9., *finis* Deut. II, 22., *posterius* Amos 4, 2. 9, 1., *futurum tempus*, maxime addito verbo יָמִים Ies. 2, 2. Ier. 23, 20. 48, 47. Mich. 4, 1. Ita etiam Lutherus plerumque vertit: „in der künftigen“

I, 5.

Zeit.“ Hoc loco, uti in toto nostro capite definitum liquod tempus voce **יָמַי** indicatur, **יָמַי הָיָה** inem illius temporis indicari, contextui orationis accommodatissimum est. Quibus placuit saepius occurrentem et vere vulgarem eandemque generalem significationem praeferre, ii verterunt: *tum, in posterioribus temporibus trepidabunt ad Iehovam et ad eius felicitatem.* Sic Eichhorn: „Sie werden sich künftig erfurchtsvoll an Iehova und seine Güte alten.“

Ut, quae de miraculosa congregatione Iudaeorum ad Christianam religionem ad h. l. confabulati sunt interpretes, brevissimis comprehendam, sufficiant verba Schmidii comment. in Hos. p. 169. *Certum est, Iudaeos ante novissimum diem insigniori quam actenus factum est numero ad Christum conversum.* Ubi tamen id diligenter observandum: 1) talem Iudaeorum conversionem, qualem Chiliastae somniant, mandam non esse, 2) nec talem, qualem expectant pontificii, futuram nimirum per praedicationem Eliae Henochi, nec 3) simpliciter universalem omnium mino Iudaeorum. Ut enim plenitudo gentium Rom. i, 25. non notat singulas et universas gentes et singula earum individua, sed ingentem numerum e gentium populo, sic etiam per Israellem omnem non figuratur universus populus Iudaicus, sed insignis quaedam Iudaicae gentis multitudo. 4) Qualis et quanta praecise futura sit Iudaeorum conversio ante oraculi tui complementum apodictice sciri nequit, quemadmodum Origenes fatetur ad Rom. 11. quis iste fuerit unis Israel, qui salvus, et quae ista plenitudo gentium, unus solus novit Deus et unigenitus eius etc.

V.

Cap. IV, 1 — 14.

1. Audite effatum Iehovae, vos liberi Israelis! et enim contentio Iehovae cum incolis huius ter-

rae; propterea quod nulla fides, nulla benevolen-
 tia, nulla pietas inter eos reperitur. 2. Tanto
 plures execrationes, mendacia, homicidia, furta
 et adulteria. Irruunt alter in alterum et caedes ad
 caedem tangit. Ideo terra luget et languescunt
 omnes in ea habitatores una cum bestiis camporum
 et avibus aëre volantibus; immo etiam pisces aqua-
 rum deficiunt. 4. Verum ubi est, qui eos incre-
 pet vel reprehendat? quippe et populus tuus et
 sacerdos pari contentione contra Iehovam deprehen-
 duntur. 5. Corruet igitur diu noctuque, cor-
 ruent tecum vates tui, exscindam matrem tuam.
 6. Exscindetur populus meus eo, quod sapere non
 vult. Tu enim, qui omnem sapientiam contem-
 sisti, ita contemti a me tractaberis, ut dignus non
 mihi sis qui sacerdotio fungaris, et quoniam legem
 Dei tui oblitus es, ego quoque liberorum tuorum
 obliviscar. 7. Prouti aucti sunt a me, ita contra
 me peccaverunt. Magnificentiam eorum in igno-
 miniam immutabo. 8. Aride ad se rapit populus
 meus peccata, ad mala facinora animus eius fertur.
 9. Plebem aequat sacerdos. Sed in eum quoque
 immittam poenas actionum eius et facinora eius ei
 rependam. 10. Arripiant, verum non saturabuntur,
 libidinibus indulgeant, verum non incolumes eva-
 dent, nam Iehovam prorsus non amplius colunt.
 11. Venereae libidines, vinum et mustum animum
 eorum occuparunt. 12. Populus meus lignum
 suum consulit, ut truncus ei oracula edat. Impe-
 tus pravarum libidinum ita eos aberrare fecit, ut
 amoribus suis satisfaciant subtrahentes se Deo suo.
 13. In verticibus montium sacrificia offerunt, ac-
 cendant thura in collibus sub ilicibus, populis et
 thérébinthis; nam umbra earum dulcis iis videtur.
 Idcirco ibi prostituunt se filiae vestrae et nurus

IV, 1.

vestrae sacrum matrimonii vinculum violant. 14. Nonne puniturus invehar in filias vestras, quod scoriantur et in nurus vestras, quod adulterae sunt? quod illi cum meretricibus se subducunt et cum sacratis prostibulis sacrificia faciunt? At plebs, quae non sapit, stupens ruit.

Sequitur nova pars prophetiarum Hoseae sensu a praecedente plane diversa, sed tempore proxima. Quod antea mulieris effigie Israelitis proposuerat nunc diserte iis inculcat; nominat eorum flagitia et severissime in eos invehitur. Intelligitur ex toto orationis habitu vatem tum certissime persuasum fuisse se esse vocatum a Deo interpretem eius mandatorum, nec amplius opus fuisse, ut plura de vocatione ipsa moneret. Praeterea intelligitur vatem, quo accuratius observaverit suorum civium mores, eo magis iratum fuisse insano populo eoque aegrius animadvertisse eum non ita prope abesse a reditu in melius, ut antea opinatus fuisset. De tempore huius partis vid. introduct. p. 63 sq. Nimirum edita videtur postremis interregni temporibus, postquam Israelitae praeter calamitates bellorum civilium insuper infertilitate et aliis plagis camporum adficiebantur atque Iesaias Amosque vaticinia edere inceperant.

1. In tota hac parte loquitur vates tantum ad Israelitas, cives decem tribuum, quos aggreditur: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, iisque verbis utitur respectu ad imaginem de matrimonio habito. Priori enim parti orationis nostrae v. 1-5. subest notio imaginis cap. 1-3. exhibitae, nimirum rempublicam Israeliticam esse matrem, cives autem imperii ipsius liberos. שְׁמֵרָה דְּבַר יְהוָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל: brevius graviusque prooemium illo e. 1, 2., ex quo vates intelligitur docendo et monendo sibi etiam nunc maiorem dictorum suorum fidem, quam prius adscivisse, ut Israelitae crederent, Deo esse ob ipsorum mores indignationem, quam hoc novo carmine iis proponeret. Particula וְ nota est ubi oratio Dei ad populum initium capiat,

simul. quidem causam innuunt, cur a Deo monendus sit. **יִרְבֵּ** pr. *lis*, h. l. autem potius causa litis scil. *dissensus Dei et populi*, cf. Gen. 13, 7. Pax enim cum Deo desiit, et foedus violatum est, quod Deus cum posteris Iacobi sanxerat Lev. 26. Deut. 28. **לִי** i. q. **לְיְהוָה**, ut postea **יָשְׁבֵי הָאָרֶץ** pro **יְהוָה אֱלֹהִים** v. 6. *incolae terrae* scil. *Israeliticae*, cf. 1, 2., i. q. antea **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** quae ~~de Deo~~ de Deo erga homines, nunc dicitur de hominibus erga se invicem eadem significatione. *benefolentia*. LXX. **הָעַם אֱלֹהִים** pr. *cognitio Dei*. LXX. *ἐπιγνώσις Θεοῦ*. Chald. : *nec sunt qui ambulant in timore Dei*. Grotius : *pietas*; nam Hebraei saepe virtutes scientias vocant. Melius per metonymiam causae pro effectu **יְהוָה** esse potest : *pietas*. Qui enim verè cognoscit Deum, pius et probus erit, vid. Ier. 9, 23. 22, 16. cf. Ies. 53, 11. Ex his et aliis locis, ubi **יְהוָה אֱלֹהִים** et **יִרְאֵת יְהוָה** alternis leguntur Ies. 11, 2. Prov. 2, 5., intelligitur hoc nostro verbo non tantum indicari affectionem intellectus, sed animi, qui cognitione vera Dei ad eum reverendum moveatur, ut nostrum *Religion*.

2. Contraria illis virtutibus recensentur flagitia, cf. quae de Israelitarum moribus narrat Amos 2, 6—8. Infinitivi ut substantiva verbalia tractantur. *Eiusmodi infinitivi hoc volunt, quod continui quasi actus semper frequententur*, Schmidt ad h. l. Al. ut LXX. et Hieron. hos infinitivos ad verbum **פָּרַצַּ** referunt : **אֲזַא** καὶ ψεύδος καὶ φόβος καὶ κλοπή καὶ μοιχεία κέχυται ἐπ' τῆς γῆς. Hieron. : *mendacium, homicidium, furtum et adulterium inundaverunt*. Melius suppletur ad haec et ad substantiva v. 1. usitata ellipsis **יְהוָה אֱלֹהִים** s. **אֱלֹהִים** est radix primitiva, qua nomina Dei **אֱלֹהִים** et **אֱלֹהִים**

orta sunt. Arab. **أَلَى** et **أَلَى** : *obstupescere, imprecari*

Omnino nostra radix pr. significasse videtur : *nominis Dei aliisque sacratis formulis uti*, quod fiebat in iuramentis, execrationibus et lamentationibus, unde omnibus his modis occurrat : *iurare* 1 Reg. 8, 31., *execrari*

IV, 2, 3.

Iud. 17, 2, *eiulare* 10, 4. Hoc l. quoniam nomini **נִחַן** opponitur, et cum **נִחַן** componitur, plerique interpretati sunt: *peierare*, quae interpretatio idoneis documentis comprobari non potest. Verum et usui verbi et orationi magis consentaneum videtur h. l. esse: *execrare*. Eodem modo LXX. ἀρῶ et Hieron.: *maledictum*. **נִחַן**: Hieron.: *inundaverunt, seu unda eruperunt*, multo simplicius et verae significationi verbi accommodatius vertitur: *irruunt alter in alterum*, cf. Iob. 16, 14. 1 Chron. 5, 13., unde **נִחַן**: *violentus* Ies. 35, 9. Ps. 17, 4. **נִחַן**: pr. *sanguines*, hinc *caedes cruentae*, ut 1, 4. XX. καὶ αἱμάτων ἐφ' αἱμάτων πληγούσι. Quae scelerum descriptiones optime illa tempora pingunt, cum inter bella civilia leges silent et ius fasque impunè violatur. Ita tempus interregni nobis in memoriam revocant,

3. **לְ-כֵן**: *propterea*, scil. *quod poenis tantorum scelerum adficienda est*. **נִחַן**, quae h. l., quemadmodum v. 1., est: *terra Israelitica*, **נִחַן**: *luget*. Omnis his et sequentibus verbis inest poetica descriptio miseriae, quam universa natio sentit. **נִחַן** Pyl. ab inuitato **נִחַן**: *languescere, arefieri* dicitur de plantis et rugibus. Hinc apparet elegans metaphora utriusque verbi **נִחַן** et **נִחַן**, dum illud, de hominibus usitatum, ad terram inanimatam, hoc de rebus inanimatis ad homines, **לְ-כֵן**, transfertur. De usu praepositionis **כֵּן** in vocibus **נִחַן** et **נִחַן**, ut significet *tamquam* vid. Glass. Philol. S. p. 584.; cui quidem id reugnare videtur, quod voci **נִחַן** copula **ו** annexa est, et Glassii interpretatione prorsus superflua. Itaque recus fortasse putatur posita pro **כֵּן**: *cum*, vid. Am. 1, 4. cf. Gesen. Lehrgeb. p. 815. **נִחַן** pariter ac **נִחַן** 9, 6. colligere ad sepulcrum Ier. 8, 2. 9. 21. Ex eadem significatione dicuntur Ios. 2, 6. **נִחַן**: *vultus peliunt* i. e. *deponunt nitorem* et Ios. 2, 10. 4, 15. **נִחַן**: *stellae sepeliunt* i. e. *deponunt splendorem*. Hoc l. Niph.: *interire, perire*, cf. Ies. 16,

10. 60, 20. Illa animalia **וְגַם יָגִי וְיָחִי** i. e. *una cum piscibus peribunt*. Eichhorn sine dubio **וְגַם** colligere ad communem sortem interpretatus est, ita locum nostrum vertens: „bis zum Fisch im Meere schmachtet alles,“ scil. ut verbo **וְגַם** sententia praecedentis **וְגַם** repeteretur. Dubito an recte. Ista significatione potius verbum **וְגַם** occurrit. Hieronymus ita rem capit, ac si terra lugeat abductionem Israelitarum in Assyriam, et Illyricum, ait, *Thracias, Macedoniam atque Pannonias probare, cum hominibus, scil. Israelitis, et animalia cuncta deficere, quae in usus hominum a creatore prius alebantur*. Quae est magis pia, quam vera explicatio. De abductione Israelitarum multo serius sermo fit. Hoc nostro loco vates de ea nondum cogitavit.

4. Non mirum est talia accidere populo, cum nemo sit, qui eum increpet et emendare studeat. Particula **וְגַם** est vel asseverantis: *sane*, vel accumulantis: *quin*, v. Glass. Phil. S. p. 400., vel expletiva: *verum* v. Gesen. ad h. v. LXX. bene *ὅπως*, *siquidem*, *adeo ut*, v. Wahl in clavi N. T. ad h. v. **וְגַם** i. e. *nemo* 2, 12. Parallelum **וְגַם** h. l. explicat verbum **וְגַם**: *contentiose invehi, redarguere*, quod posterius de quovis genere contentionis usurpatur, vid. 2, 4. 41. et postea in hoc ipso nostro versu, cum illud **וְגַם** potissimum de actionibus forensibus adhibeatur, v. c. Iob. 5, 17. 6, 25. 19, 5. Pronomen **וְ** in **וְגַם** pertinet ad **וְגַם** quod quidem vates reticet, verum in mente enim habuisse ex omni orationis serie apparet. Verba autem *populus tuus* illis respondere, quibus versu primo **וְגַם** **וְגַם**: appellantur, docet versus 5. ubi de matre sermo est quamquam illud nomen **וְגַם** alternis vicibus modo genere masculino modo foeminino adhibeatur. Pertinet hoc ad infirmum usum metaphorae de quo vid. introd. p. 104. Interpretes intelligi putant *populum Hoseae*, quasi Deus his verbis vatem allocutus sit. Verum sequens versus, ubi in secunda persona loqui pergit, et ubi procul dubio de vate minime sermo esse

V, 4. 5.

test, huic opinioni contradicit. Omnino est circumscriptio pronominis אֲתָם scil. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, quod vates onere debuisset, si accuratus in servando et genere, et numero, et persona subie ti fuisset. Hoc in causis est, ut saepius et imprimis h. l. nimium difficilis sit intellectus. LXX. ὁ λαός μου. וְעַמְּךָ בְּמִרְיָבִי כִהֵן *populus tuusque dissentiens est*, scil. contra Deum, *quod diffidentes sacerdotes*. LXX. ὡς ἀντιλεγόμενος ἱερεὺς. Pari modo Syrus et Arabs interpres. Ita sensus simplicissimus, nec minus est, ut confugiamus ad emendationem verborum Arivillii apud Rosenmuellerum, qui legi vult מִרְיָבִי: *secum contendens*. Vates enim saepius nominibus collectivis in singulari addit pluralem, v. c. v. 6. נִדְמָה עִמִּי. Hieronymus et Chald. vertunt: *populus contradicit sacerdoti*, eosque plurimi interpretum secuti sunt, v. c. Wette in vers. h. l.: „denn das Volk rechtet selbst mit dem Priester.“ Verum, ut taceam ita supplendam esse ante כִּהֵן praepositionem עִם, quod in verbis inferat vatique non conveniat, et כ red-dare, quae duplex est in uno commate vis, omnis sensus orationis huic explicationi repugnat. Demonstrare enim vates vult: populum impietate erga Deum non dissentire sed consentire cum sacerdotibus illis per-ram sic dictis. Id in sequentibus copiosius exponit, ditis expressis verbis v. 9. וְהָיָה כָעֵם בְּכִהֵן. Itaque ratio sic procedere mihi videtur: *Populus Iudaicus omnibus libidinibus et flagitiis sine ullo adiutore et correctore commissus est, quoniam ii, quibus eum ducere esset et copia, sacerdotes ipsi vero Deo adversantur, utri modo ut populus libidinibus deperditi*. Qui significationem particulae כ in hoc commate servare, sed Hieronymi sententiae adhaerere malunt, v. c. Luthers, Tarnovius etc. recurrunt ad Deut. 17, 9 — 12. ut usus sit: *illi sunt quasi ii, quos Moses ob contumaciam erga sacerdotes supplicio afficere decrevit*. Contra Schmidt ad h. l. כ non est, ait simpliciter veritatis: *similitudinis cuiuscunque, sed adaequationis, quod populus tam malus sit, quam sacerdotes*.

5. וְכַשְׁלָה: *corrues, peribis* Ps. 27, 2. Ies. 3, 8. et nostrum 5, 5. 14, 2. In persona secunda, quam

vates s. Deus nunc alloquitur, iterum transitus ad aliud subiectum esse videtur. Proprie idem quod vates v. 4. pronomine אֲנִי allocutus erat esse debebat, nimirum יְשׁוּרָאֵל *universum regnum Israeliticum*. Verum hoc esse nequit, quoniam postea sigillatim designatur אִמְךָ *mater tua*, quae eadem est Israel, et secundum imaginem capp. 1—3. et secundum v. 1., ubi populus vocatur $\text{בְּנֵי יְשׁוּרָאֵל}$. Vates igitur missa matre nunc verba ad liberos facere videtur, quos v. 4. עַמְּךָ vocaverat, ita ut vox ista idem sit atque בְּנֵיךָ s. vel rectius etiam בְּנֵיךָ *tu — populus, quem בְּנֵי יְשׁוּרָאֵל appellavi, corrues. יְדִיּוֹם — לַיְלָה* *diu noctuque*, omne tempus in universum indicat. Poetica descriptio vehementissimi interitus, qui nullo temporis spatio intermittetur, quamque nemo effugere poterit, quoniam nox ipsa non teget impios, quominus inveniri possint. Boeckel an locus sit dubitat ubi יְדִיּוֹם significatione *interdiu* legatur. Verum iam Michaelis in favorem huius significationis locum Nehem. 4, 16. attulit. Eichhorn nomina יְדִיּוֹם et לַיְלָה ita coniungit ut sint: „an einem Tage.“ Idem V. III. subiectum secundae personae versus nostri *sacerdotem* esse putat: „du Priester wirst daher, und der Prophet mit dir an einem Tage stürzen.“ Verum ad sacerdotes oratio demum v. 9. dirigitur et prorsus incommode h. l. *mater prophetae* eius patriam indicare posse videtur. Alternis contra leguntur vicibus h. l. et v. 4. verba כֹּהֵן et נָבִיא , non ac si idem sint ad speciem, sed ad genus. Proximum sibi profecto utrumque genus procerum civitatis erat. Utrique enim cura divini cultus et morum castigandorum commissa erat, uterque etiam par sibi erat honore, quo interpretes divinae voluntatis colebantur. Discrimen tantum in eo spectabatur, quod sacerdotum munus a Deo institutum erat, prophetae autem ob singulorum virtutis et ingenii praestantiam a Deo e quacunque tribu populi eligebantur, tum imprimis, cum probitas sacerdotum e tribu Levi magis magisque depravaretur. Porro prophetae quidem non victimas mactabant, verum sacerdotes futura praedicebant, idque non e visionibus, signis et ex-

IV, 5.

sultantibus animi affectionibus, ut prophetae, verum ex Urim et Thummin sicuti e singulari divina benevolentia eorum muneri inhaerente, vid. Philo de orat. prin. p. 728. cf. Ioh. 11, 51. Apud nostrum vatem discrimen inter utrumque non anxie premendum est. Sufficit ei utrumque esse falsum doctorem, quorum alter non sacerdotio veri Dei, sed deastrorum fungere-
tur, alter autem vana hominum excogitata pro Dei mandatis ederet cf. 9, 7.

דְּמִיתִּי: LXX. νυκτὶ ἀμύλασα τὴν μητέρα σου, ut sensus sit: *matrem tuam similem feci nocti, ut* (secundum Hieronymum) *aeterno noctis silentio conticesceret, scil. propter tenebras et moerorem captivitatis.* Simili fere modo Hieronymus, quamquam ex alia significatione verbi דְּמִיתִּי: *nocte tacere feci matrem tuam, ut nempe in nocte s. tenebris illius captivitatis omnibus angustis traderetur, ubi Deus prorsus obliviscetur eius et filiorum eius* (עַמִּי v. 6.). Est enim monente Gesenio in Lex. ad h. v. duplex verbum דְּמִיתִּי, unum e dialecto Aramaea quod habet significationem, uti ediderunt LXX., alterum mere Hebraicum, quod est pr. *silere* et significatione coniugationi Piel propria, verum etiam primae non aliena, *silere facere, perdere.* Nos etiam cum plerisque interpretibus hanc significationem retinemus, ita tamen ut vocem לִיָּהּ duce accentuatione Hebraica ad priora transferamus et significationem verbi דְּמִיתִּי generalem esse statuamus, notione captivitatis Assyriacae non limitatam, *excindam matrem tuam*, cf. 10, 7. 15. les. 6, 5. Ier. 6, 2. 47, 5. אִמָּךְ. Mirum esse, quid sibi vellet vates, nisi praecessissent v. 1. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל et imago de muliere c. 1-3. Ex utroque autem intelligitur versu 4. בְּנֵי a vate mutatos esse in עַמִּי et cum h. l. sermo sit de matre populi, eam esse matrem filiorum Israelis, i. e. *Israelitem ipsam, omne regnum decem tribuum*, quo sensu יִשְׂרָאֵל saepissime genere foeminino apud nostrum ponitur. Hieron.: *mater vocatur populi frequentia et omnis turba nationis Hebraeae, filii autem, vel singuli e populo vel per oppida villasque dispersi.* Chald.: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל congregationem vestram.

6. נִדְמָה eadem significatione, qua v. 5., praeteritum pro futuro et pluralis iuxta nomen collectivum, uti v. 4.: *exscindetur, interibit עַמִּי* qui v. 4. erat עַמִּי. LXX. ὁμοιωθή δ λαός μου. מִבְּלִי הִדְעָה *propter defectum sapientiae* i. e. *eo quod sapere non vult*. Eodem modo occurrit Ies. 5, 13. הִדְעָה autem omnino est *intellectus, sapientia*, i. q. הִכָּמָה Prov. 1, 4. 2, 6. Iob. 36, 12. 42, 3. Accipiunt interpretes de cognitione Dei et pietate, ut v. 1. Verum cum v. 1. aperte addatur אֱלֹהִים quod fieri solet, ubi de illa singulari sapientia sermo est, vid. ad v. 1., h. l. ubi illud adiectum deest, de sapientia in genere ponitur, quod sensui maxime convenit. Defectus enim sapientiae cernebatur in omni agendi et cogitandi modo. Vates ex hoc sapientiae defectu causam petit, cur prorsus abijciendus sit populus: *quoniam non sapere vis, contemnim te tractabo, ut insipientia tua tractari mereatur*. Nec video, cur ex omnibus depravationis Israeliticae speciebus v. 1. notatis unum modo sigillatim exhibuisset, nisi h. l. הִדְעָה aliud quid, idque latioris significationis esset, quam modo אֱלֹהִים הִדְעָה. Putarunt interpretes h. l. novam orationem initium capere, eamque ad sacerdotes directam, v. c. Drusius, Grotius, Rosenmueller. Verum series orationis ita est comparata, ut tota increpatio adhuc de Israelitis in universum valeat. Hoc versu nominantur liberi, v. 7. describuntur divitiae et gloria populi, v. 8. iterum vox עַמִּי occurrit. Increpationem sacerdotum non ante versum nonum quaeramus.

Alloquitur nunc vates subiectum orationis אִמִּי, quod nisi vim inferamus textui, nil aliud esse potest quam יִשְׂרָאֵל, cf. v. 4. Offendit nos quidem saltus semper rediens a liberis ad matrem et a matre ad liberos: offendit praeterea, quod Israel, qui v. 5. mater erat, nunc genere masculino occurrit. Verum non est, quod inde impediamur verborum significationem probe intelligere. Verba אִמִּי אֲשֶׁכָּח בְּנִיךָ irreparabili modo pronomen אִמִּי non ad *liberos* s. *populum* sed ad *parentem* s. *universam civitatem Israeliticam* referri iubent, cf. introd.

6.

9 et 104. Fortasse dimisit vates matrem et genus
mininum, quoniam ineptum sibi visum fuit de foe-
loqui, ubi sermo fit de sacerdotio fungendo. Par-
a פִּי non facit transitum ad novam orationem sed
est causalis. Contemptus, quem Deus nationi Is-
ticae nuntiat, in eo positus erat, ut eam non di-
n haberet, quae munere sacerdotali fungeretur. Sens.
orum est: *prout tu omnem sapientiam contempsisti,*
emnam te, cf. *introduc.* p. 103. מִפִּיָּךְ לִי. De ety-
gia et usu verbi פִּיָּךְ Pi. פִּיָּךְ vid. Gesen. ad h. v.
ius occurrit, ut sit: *sacerdotio fungi*, cf. *Exod.*
41. 40, 13. 15., i. q. מִהִיָּוֹת פִּיָּךְ 1 Reg. 2, 27. No-
enim est ex historia 1 Reg. 12, 31. coll. 2 Chron.
13 — 16., dissecto per Ierobeamum regno cum rex
impius cultum vitulorum institueret, Levitas, qui
t in omnibus finibus Israelitarum, relictis suis po-
riis et possessionibus in Iudam et Hierosolymam se-
pisse, Ierobeamum vero sacerdotes sacellanos crea-
ex omni vulgo, non a Levi ortos. Hinc exstitit
s sacerdotum ab institutis Iehovae per Mosen editis
irpe Num. 3, 6 — 12. et moribus Lev. 21. plane
um. Mandatum vero Dei de sanctitate muneris sa-
otii tam acre fuit, ut qui alius e plebe non Le-
adveheretur ad munus illud, morte plectendus esset
1, 3, 10. 38. 18, 7. Praeuntibus his divinis man-
non poterat Deus non, aequae atque pii eius cul-
s, abhorrere a tam nefaria institutione Ierobeami,
propter flagitia sacerdotum postea inde a v. 9.
memoranda abiectissima facta erat. Itaque Iehova
nostro loco non tantum significare vult: sacerdotes
esse odiosissimos et abominabiles, sed omnino:
e genus sacerdotum, seque populum Levitis desti-
m non dignum habere, qui sacerdotes e vulgo suo
, idque non tantum propterea, quoniam isti non
tirpe Levitica orti sint, sed etiam quoniam omnes
nientissime agant. cf. oratio simillima 1 Sam. 15,
26. In verbo מִן־הָעָם postremum & epentheticum
ndat, quod de Rossi in multis codicibus et editio-
s abesse vidit. Alii codd. ut idem monet, & redun-
notant. Pauci ita legendum esse appposito Kri sua-

dent, LXX. ὅς οὐκ ἔχων γνῶσιν ἄτι σὺ ἐπὶ γνῶσιν ἀπείσῃ, καὶ γὰρ ἀπείσῃαι σε τοῦ μὴ ἱερατεύειν μοι. Quod Hieron. ita reddit: *quasi non habens scientiam. Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaria mihi.* וְהִשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהִים: *oblitus es legis Iehovae, i. q.* תּוֹרַתִּי ex notissimo Hebraismo, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 741. Antiquiores interpretes h. l. innui putant mysterium trinitatis magis pie, quam vere, v. c. Schmidt: *loquitur filius de patre, non quidem exclusive, sed inclusive.* אֲשֶׁכַּח est ratio loquendi anthropopathica de Deo, v. c. Ps. 13, 2. 77, 10. cet., indicans: *Deum nullam amplius eorum rationem habiturum esse, verum eos commissurum perniciiei, quam ipsi sibi paraverint.* בְּנֵי־יְהוָה filii, monente Hieronymo singuli ex populo, non quasi alia sit mater et alii filii. Non enim modo Iehova deleturus erat regnum Israeliticum sed etiam cives eius puniturus. Videmus vati in dies magis persuasum fuisse de depravatione suorum. Capp. 1-3. tantum matrem, regnum Israeliticum increpauerat, cuius perversis institutionibus sublatis speraverat fore, ut rursus cum populo bene actum esset. Nunc autem populum ipsum, liberos Israelis, misericordia divina indignum esse existimat. Interpretes omnia ad verbum ponderantes iustitiam divinam excusare studuerunt, quoniam h. l. non tantum populo viventi sed etiam posteris poenas minatus sit, cum tamen ipse dixerit Ez. 18, 20.: *filius non portabit patris iniquitatem*, cf. 2 Chron. 25, 4. Est, aiunt, *discrimen inter poenas temporales et poenas aeternas. Illae inferendae sunt nonnunquam liberis, haec nunquam*, cf. Io. Schmidt ad h. l. Verum sacri scriptores V. T. de tali distinctione nihil sciunt, nec opus est, ut ad eam confugiamus, modo usum nominum illorum *Israel, populus; mater, liberi*; probe teneamus.

7. Nova additur causa divinae erga populum indignationis ex improbo animo eius desumta. Plurimi interpretes huius versus dissertationem iterum de populo valere senserunt. Verum vides, quam inepte poeta egisset si priora de sacerdotibus, haec de plebe locutus esset. Melius ordini orationis consuluit v. c. Kimchi, qui et hunc versum de sacerdotibus intelligit

, 7. 8.

1: in ore Aaronis patris fuit lex vera: nunc autem, cum multiplicati sint et propagati eius filii in me peccaverunt. Alii intellexerunt copiam proventus et divinarum, quibus sacerdotes a divino decreto aucti fuerunt. Dummodo ne Levitae sacerdotes remansissent Hierosolymae et Israelitarum falsi sacerdotes nullo modo a eo essent nec numero aucti nec opibus donati. Nos videm hunc versum non modo de Israelitica plebe intelligimus, sed orationem vatis ad eam nondum intermissam esse contendimus. Duplex est particula similitudinis כ-כֵן quemadmodum — ita. רב: multitudo, cf. 12., hinc magnitudo, amplitudo, ut רב Is. 19, 20. 3, 1. Ps. 145, 7. רבה Gen. 43, 34. 1 Chron. 4, 10. Chald. רב Dan. 1, 27. 4, 19., aucti sunt vel numero vel opibus ac dignitate, cf. Drus. ad h. l. LXX. καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν. Sensus subsequentium verborum t: Nil iis proderit eorum magnificentia, peccata eorum efficient, ut in ignominiam immutetur. Observandum est elegans brevitās in sententia exprimenda. E verbo parallelo כבוד, quod respondet priori רב, apparet utrumque idem valere, nec sermonem esse posse de sacerdotibus, verum de populo. De populo enim כבוד splendor, magnificentia, scil. quam sub Ioaso et Irobeamō II. recuperaverant, suo loco est, non autem de sacerdotibus. בְּקִלְוֹן אֶמִיר in ignominiam mutabo, formula saepe obvia, cf. Ier. 2, 11. Ps. 106, 20., cf. Rom. 1, 23. Michaelis ad h. l.

8. Qui versum praecedentem ad populum, iidem nunc rursus ad sacerdotes referunt, quamquam nulla otula mutatio subiecti designetur. Verum vides quomodo ita propheta laceretur. Volunt זֶבַח esse sacrificia pro populi peccatis prolata, premunt porro statim constructum huius nominis, quo indicetur genitivus lectae vocis עֲמִי ita: vescuntur victimis populi mei, eorum quod victimas comederint iis non potuit vitio erti, cum manifestum Dei mandatum esset, ut sacerdotes iis vescerentur Lev. 6, 26 — 29. Legimus ipsum Iosephum iis admodum iratum fuisse, qui talibus victimis vesci nollent Lev. 10, 17. 18. Kimchi rem ita expe-

IV, 8. 9.

dit; ut veritat: non sunt sacerdotes, nisi ad comedendas victimas pro peccatis, quas offert populus, non ad docendam legem et rectam viam. Alii, v. c. Lutherus et Grotius: ideo non reprehendunt serio peccata, ut plures accipiant victimas, quibus pascantur. Quae quidem admodum arbitrariae sunt explicationes. Simplicissimum est sic vertere: *populus meus ad se rapit peccata*. Status constructus in voce פֶּשָׁעֵי pro absoluto פֶּשָׁעִים profecto neminem coget פֶּשָׁעֵי vertere *populi mei*, cum usus istius status nec necessario nec semper ad genitivum spectet (vid. Glass. Phil. S. p. 124.), et accentus status constructum indicans ab Hebraeis in favorem LXX. qui habent: ἀμαρτίας λαοῦ μου φάγονται adhibitas esse potuerit, פֶּשָׁעֵי autem nomen collectivum cum plurali construatur, ut v. 6. אֲכָל: *avide ad se rapere* Ps. 27, 2. Jer. 15, 16. Hinc Hieron.: *peccata devorant, scilicet consentientes sceleribus delinquentium, quia, cum eos peccare perspexerint, non solum non arguunt, sed laudant et sustollunt*. In verbis אֲכָל-פֶּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׂחָקִים mira est commixtio numeri, quam plures codices lectione פֶּשָׁעֵי explanare studuerunt, vid. de Rossi ad h. l. Hac lectione verba facilius explicantur, verum facilitate non commendatur lectio. Nos ipsi in communi vita dicimus: „sie richteten ihr Herz zu etc. — sie stimmten ihre Seele zu etc.“ — Ceterum nomen פֶּשָׁעֵי iterum monet פֶּשָׁעֵי esse peccata, nam parallelismus utriusque commatis huius versus coram oculis positus est. *Ad iniquitatem suam attollunt animos, i. e. impietatibus suis delectantur*. Tertia oratio parallela est v. 11. זָהָת - יָקָח - לֵב. Ponitur נִשְׂחָקִים de eo quod aliquis vehementer cupit, ut inde delectetur Ps. 86, 4. 143, 8. Jer. 22, 27. Eichhorn ingeniosius quam verius: „Von Sünden meines Volkes nähren sich die Priester, nach seinen Missethaten hungern sie.“

9. Nunc demum venit vates, resumens ea quae v. 4. ὁ δὲ ἐν παρόδῳ monuerat, ad sacerdotes, et sic sanus ordo totius orationis reperitur. *Plebem aequat sacerdos, et in flagitiis, quae committunt, et in poenis, quas*

IV, 9. 10.

dabunt. De sacerdotibus loqui vatem cum antea de populo verba fecerit, praeter alia singulari quoque numero indicatur, quem in hoc versu adhibet, quamquam brevi post v. 10. pluralem repetat. **וְיָרֶךְ**: *vita, agendi ratio, mores*, quia vitam cum itinere comparare scriptores sacri amant, cf. Ps. 1, 1. 139, 3. 2 Chron. 30. Ies. 35, 15. **מִעֲלֵילִים** a rad. **עָלַל**: *agere* Iob. 16, 15., de gravibus et ponderosis actionibus Thren. 1, 2. 2, 20., item significat *facta* in utroque sensu, et *bona*, et *mala*, saepius ap. nostr. 5, 4. 7, 2. cet., cf. Lech. 1, 6. Ier. 35, 15. **אָשִׁיב לָהּ**: *redire faciam in terram i. e. ei rependam*, cf. 12, 3., construitur cum accusativo. Exod. 22, 25. Ios. 4, 4. inde non opus est, ut suppleamus **כִּי**, uti Ps. 18, 21. et alibi.

10. **וְיֹאכְלוּ**: *arripiant* scil. *peccata*, **וְיִשְׂתַּבְּחוּ** vid. v. 9. ad quem nimirum respexit propheta, ita tamen, ut nunc illud verbum metaphorice adhibeatur, quasi de vera comissione. *A peccatis enim nunquam saturantur. verum in dies maiore aviditate torquebuntur. Propo remoto: non bene iis erit, tanquam saturis, verum animus tanto inquietior erit et vi pravarum cupidinum voratior, quanto plura vitia committent.* Vates h. l. fortasse rursus numero plurali utitur, quoniam nunc una cum sacerdotibus populum oratione carpit. Quae sententia verbis praecedentis versus confirmatur **וְיִהְיֶה כִּעֲמָלָם**: *plebem aequat sacerdos*. In quo enim aterque sibi similis sit nunc describit vates. Hieron.: *voluptas insatiabilis est, et quanto magis capitur, tanto plus utentibus famem creat.* Alii verba de cibo proprie sic dicto accipiunt, ita: *comedent, sed ob annonae penuriam et maledictionem iis eveniet, ut homines quamlibet voraces nunquam tamen exsatientur*; v. Drusius et Bochart. in Hieroz. 1, 404. cf. Michael. ad h. l. Schmidt ita: *comedebant sacerdotes cum populo et convivabantur Baccho, eum in finem, ut illum propitium haberent, et ipsis omnia daret et semper et ad satietatem et abundantiam. Deus autem comminatur se facturum ut bonis quaesitis non saturentur, sed fame potius et siti premantur.*

IV, 10.

· · · · · Hiphil non multum differre videtur a. p. Coniug. LXX. *ἐπόρευσαν*. Hieron.: *scortati sunt*, vid. 18, 5, 3. Verum aucta quadam significationis vi tendum esse videtur: *se invicem ad scortationem s. cunt, exercent invicem venereas libidines*. · · · · · De significatione verbi *· · · · ·* disceptant interpretes. L. *οὐ μὴ κατεβῶσιν*, quod Hieron. vertit: *dirigentur*. I. Hebraica verba vertit: *non cessaverunt*, utrumque explicans: *vires in fornicatione deficiunt et fornicationis desiderium non quiescit*. Lutherus: *et non continget*. Chald.: *accipient uxores sed non generabunt filios*: quod plerisque recentiorum placuit, minus quidem eleganter ab Eichhornio ita repetitum: „bei Weib schlafen und sich nicht vermehren.“ Verum *· · · · ·* tantummodo de voluptatibus venereis et impudicus concubitu legitur, qui procreandorum liberorum causa exercetur. Quod si metaphorica verbi *· · · · ·* ab aquis per aggerem perumpentibus sumta est (cf. sennueller ad h. l.), multo simplicior explicatio videtur: *non erumpent e pernicie, non incolumes e dent*. Legitur enim illa radix *erumpere* „herab brechen“ de alveo Job. 28, 4., de homine effre Job. 16, 14., de heroe per portas erumpente Mich. 13. Unde *· · · · ·*: *se vi rumpere*, scil. a dominis Sam. 25, 10. De liberis procreandis non occurrit, tum de augenda sobole: cuius utriusque cogitatio in illas res venereas existere non poterat. Contra suo l erat cura, ut voluptatibus gauderent immunes ab o periculo amittendi honorem et vitam. Haec vates cere vult: *his non continget ut erumpant e manibus toris* scil. Iehovae. Accedimus ita ad Lutheri sent tiam. Sequens particula *· · · · ·* hanc interpretationem p bare videtur, nam causam indicat cur non incolu evasuri sint. *Nam Iehovam reliquerunt, qui eos tu posset, nunc autem ultor scelerum erit*. · · · · · accēperunt Hieron.: *in non custodiendo* et L in nonnullis codicibus *τοῦ μὴ φυλάξαι*: *reliquerunt e ita ut non amplius eum colere vellent*¹⁹⁾. Verum :

19) Alii codd. legunt τοῦ φυλάξαι.

V, 10 — 12.

issimus usus est loquendi apud Hebraeos, ut expriment adverbium duobus verbis iuxta se positum, uti שֵׁב וְיָסֵב, maxime si alterum ponitur in infinitivo cum praepositione וְ. Iob. 7, 7., et centies occurrens verbum יָסֵב Gen. 4, 2. 8, 10. 12. 18, 29. Ita nonnunquam verba componuntur admodum mirabili modo v. c. הָגִדְתָּ לְלֵבְיָהוּ loel 2, 20. 21. Gesen. Lehrgeb. p. 823 cet. Hoc l. *deseruerunt observanda* i. e. *non amplius observarunt & coluerunt eum*, nam שֵׁב denotat etiam *colere* Ps. 59, 10. Zach. 11, 11. cf. locum apud interpretes saepius laudatum Virgil. Georg. 4, 212. Hac formula fortasse etiam indicatur hypocriticus cultus Israelitarum. Iactabant enim se Iehovam colere festis et sacrificiis suis, sed *eadem ita colendo eum deseruerant*. Hebraei interpretes (cf. ap. Kimchium) coniungunt hunc infinitivum cum sequentibus ita: *deseruerunt dominum ut observarent scortationem*. Kimchi ipse supplet דָּרְבָרִי cultum idolorum ab Israelitis adoptatum.

11. Ostendit porro *sacerdotes et populum omnino Deum non curare sed suas libidines, nimirum Venereas et Bacchanales*. Scimus enim in quovis genere fuisse libidinosissimum, vid. Exod. 32, 6. Num. 25, 1 — 9. Opprobrium stupri in cultu Baal Peoris commissi plura loca V. T. v. c. 1 Reg. 15, 11. 12. 2 Reg. 23, 7. 2 Chron. 15, 16. et nostrum ipsum caput v. 13. 14. indicare videntur. cf. introd. p. 32 sq. יָקַח לָב: *por abstulit i. e. animum eorum occupavit*. Al. לָב pro דְּבַר sumunt, quemadmodum Prov. 6, 32. 7, 7. 9, 4. 16. cet. ut sit: *abstulit iis omnem vim intelligendi*, cf. Dathius. LXX, ἐδέξατο καρδία λαοῦ μου, ac si initium versus sequentis עָמִי pertineat adhuc ad praecedentem.

12. Postquam mores sacerdotum et plebis sibi aequos esse commemoravit, in recensione eorum modo illos modo hanc carpit, ita tamen, ut semper ea tangat, quae proxime accedant ad res sacerdotales. Huc pertinet interrogatio oraculorum. Secundum legem Iudaicam summi sacerdotes ex Urim et Thummim oracula petebant, vid. 3, 4. Plebs Israelitica per falsos suos

doctores decepta *lignum consulit*. E ligno enim ciebantur idola domestica quae תַּרְשִׁיִּי vocabantur Ies. 40, 20. 44, 13—17. Ier. 10, 3. Ab his opebantur, 3, 4. Quod autem vates lignum ponit idolis, id consulto fit, ut turpitudinem idololatri significet, cf. Schmidt ad h. l. Alii v. c. Drusius illa Graecorum divinatione rem intelligunt, quae μαντεία vocabatur et e fragmentis ligni fiebat in Ill. Verum de hoc superstitionis genere nihil praeterecurrit in libris sacris illius aetatis. LXX. ἐν στυγερῶν i. e. oracula petunt in auguriis s. omnia cum praep. ה est frequens formula de oraculotendis, cf. Num. 27, 21. Iud. 1, 1. 18, 5.

וְהַמֶּלֶךְ יִגִּיד לוֹ: ut baculus eius ei futura des. Est aliud genus divinationis, quod apud Graecos μαντεία vocatum est, ubi baculi vario modo tractantur et iaciebantur, ut omen inde existeret, vid. de Drusium. Alii de lituo augurum, pedo pastisimili intelligunt, qui quidem tantum apud Romanis usu erat, v. Cicero de divin. I, 30, 17. Michael h. l. Alii putant fuisse quoddam genus Theraphim erant capita humana vel aliae artificiosae imagines super baculis erectae, v. Schmidt ad h. l. Drusius adfert locum Festi, ubi: delubrum, inquit, dicebatur fustem delibratum i. e. decorticatum, quem venerabatur pro Deo. Quae ad simplicissimam huius loci interpretationem nos ducunt. Cum enim in aliis V. T. nihil occurrat de oraculis e baculis petitis sed nostro loco מֶלֶךְ in parallelismo cum הָאֵל ponatur v. 7. 8. cet., baculus fere idem esse videtur quod lignum, nimirum idolum e fuste s. ramo arboris sectum, utrumque autem tantum differre ratione magnitudinis. Lignum autem et baculum non indicare oracula interrogandi modum, ubi quodlibet lignum quilibet baculus ad hunc usum aptari potuerit, quod admodum in Xylomantia et in Rhabdomantia fieri apparet etiam ex adiecto pronomine הָאֵל in utroque mine; indicat enim suum quemque habuisse הָאֵל et quemadmodum Theraphim 3, 4. הָאֵל: in universum dicere, responsum dare, adhibetur inprimis de sig-

IV, 12.

catione rerum ignotarum 1 Sam. 9, 6. 1 Reg. 10, 3. Ies. 41, 26. 43, 9.

וְהָיָה זֶה לְךָ כִּי יִזְכָּרֶנּוּ uti 5, 4. *motus animi ad idololatriam impellens*. Bene Liveleius: *vēhemens*, inquit, *libidinis fervor et affectus ita nominatur*. Hebraei enim spiritus vocant animi concitati motus, quos Cicero affectiones, affectus, impetus, commotiones et perturbationes animi vocare solet. Hinc spiritus zelotypiae Num. 5, 14., mendacii 1 Reg. 22, 23., vertiginis s. perversitatum Ies. 19, 14., soporis ibid. 29, 10., impuritatis Zach. 13, 2. Verum, quod ad originem verbi attinet, ipsi non est consentiendum addenti: *vocantur spiritus, quia a malo spiritu proficiscuntur*. Occurrit enim bono sensu spiritus iustitiae Ies. 28, 6., sapientiae Deut. 34, 9., intelligentiae et consilii Ies. 11, 2. Nec unquam in scriptoribus sacris V. T. occurrit רוּחַ eo sensu, ut aliquod numen excelsioris ordinis praeter Deum designet. Pro his alia nomina, potissimum אֱלֹהִים et מַלְאָךְ leguntur, vid. ad 12, 4. 5. רוּחַ contra, propr. *flatus s. ventus s. halitus*, in omnibus iis locis, ubi metaphorice s. derivative ponitur, indicat vel vim et affectionem vitalem Gen. 6, 17. Iud. 15, 19. 1 Sam. 30, 12. Ez. 37, 5, vel spiritualem Gen. 41, 8. Num. 27, 18. Eccl. 3, 21. et omnes loci supra laudati, vel divinam quae et in hominibus et in omni natura operatur Ps. 51, 13. 139, 7. 143, 10. Ies. 34, 16. 63, 10. 11. Hinc factum est, ut notio ista idealis, abstractum, postea ab Hebraeis philosophantibus in concretum transponderetur, et quae de vi non conspicua et spirituali dicta essent, de personis s. subiectis spiritualibus acciperentur, pariter ad רוּחַ 1, 1. Nos quidem subsistentes in ideali quidem sed metaphorica vocis significatione proxime sensui vatis accedere putamus vertendo: *impetus pravarum libidinum*. רוּחַ: *errare fecit*, scil. eos. Pronomen subintelligendum esse contextus docet, ut 2, 7. De studio interpretum codices inveniendo, qui legant רוּחַ vid. Rosenmueller ad h. l. Est elegans usus verbi nostri, quoniam mulier errat e toro in illicitos amores. וְהָיָה מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם imago scortatus, translata ad idololatriam. Hieron.: *fornicati sunt a Deo suo*. LXX. καὶ τοῦ θεοῦ αὐτῶν, רוּחַ

indicat modum, quo mulier cum viro coniuncta est. Est enim mulieris viro subiici eique obtemperantiam praestare, cf. ὁπαιδεύει γυναῖκα Rom. 7, 2. Mulier vero infidelis denegat marito obedientiam et subducit se eius auctoritati. Hinc מִתְּחִילָה ex usu illo Hebraico ubi praepositionibus quamlibet appropinquationem significantibus adiecta altera praepositione מִן contraria significatio infertur (cf. ad 2, 5): *subtrahentes se Deo suo*, cf. Exod. 6, 6. Boeckel: „dass treulos sie von ihrem Gotte weichen.“ Alio sensu Eichhorn: „sie buhlen unter ihren Göttern.“

13. Designat vates illecebras, quibus impii sacerdotes plebem ad idololatriam trahant. Instituunt enim solennia sacra in iis locis, ubi libido maxime accendatur et ubi libidinibus venereis facillime satisfieri possit. Contextus docet in hoc quoque versu alternis, et de sacerdotibus, et de filiabus Israelitarum, parte plebis diserte nominata, sermonem esse. יִזְבְּחֵיהֶם *sacrificia offerunt*. Officium sacrificia offerendi sacerdotibus erat, et ex institutione Dei, et ex usu omnium gentium, cf. Lund. Iüd. Heiligh. I. III. c. 36. et 37. עַל-רֶאשֵׁי הָהָרִים. *In verticibus montium* et in collibus, qui saepius comprehenduntur nomine בְּמִזְבְּחֵיהֶם, idola colebantur inde ab antiquissimis Iudaeorum temporibus, unde Moses iam Lev. 26, 30. in hanc superstitionem invehitur. Usus sacer locorum excelsorum barbaris nationibus, quibuscum in commercium venerant, maxime familiaris erat Num. 22, 41. 33, 52. Inhaesit Israelitis et Iudaeis temporibus regum 1 Reg. 3, 3. 4. 2 Reg. 17, 9—12. 23, 5. Quin et ipsi pii cultores Iehovae in montibus sacra fecerunt, v. c. Samuel 1 Sam. 9, 12—19. et templum Salomonis in monte Sion exstructum est. Profecto situs montium aptissimus est efferendis animis et excitandae pietati erga Deum, cuius magnificentissima opera in montibus coram spectantium oculis posita sunt. Verum illi montes et colles populo occasionem praebuerunt varios eosque nefarios modos superstitionis cultui adaptandi. Quod Moses cavere voluit legem edendo: ne Iudaeorum sacra solennia in quocunque loco plebi iucundo, sed in eo solo loco, ubi tabernaculum sanctum esset, celebraren-

7, 13. 14.

ut Lev. 17, 3. 4. Deut. 12, 13. 14. 14, 23. Eadem causa serius exstructo templo Hierosolymitano institutum est, ut solummodo in eo templo sacrificia fieri esset 2 Chron. 7, 12. Vates autem monet illos montes et colles a sacerdotibus et a plebe non propter adorari, quod ibi sensus pietatis vel invitis nascentur, sed כִּי-טוֹב צֶלֶה. Ad augendam amoenitatem fauebant arbores, אֶלֶון: *quercus*, לְבָנָה: *styrax* s. *populus*, תְּרֵבִינִי: *terebinthus*, al. *ulmus*. LXX. ὑποκάτω δρυὸς καὶ λεύκης, καὶ δένδρου. Hieron.: *subter quercum et populum et terebinthum*. Plura de istis arboribus et de auctoribus eas uberius recensentibus vid. ap. Rosenmuellerum h. l. Ceterum video interpretes, quotquot eorum ibi innotuerunt, non multum differre in generibus arborum. צֶלֶה umbra unius pro umbra omnium arborum commemoratur. De consuetudine Israelitarum sub umbra arborum frondosa impium suum deastrorum cultum exercendi cf. Ies. 57, 5. Ier. 2, 20. 3, 6.

עַל כֵּן i. e. *propterea quod iis in illis locis bene est*. Dulcis amoenitas illorum locorum animum ad omnes virtutes fert. Non video, cur interpretes sensum propere iacentem altius quaesiverint, v. c. Drusius secundum Michium: *nam absentia patris familias occasionem dedit filiabus scortandi custode earum remoto*. Dalhe: *secundum illud pessimum vestrum exemplum, quod filiae et nurus vestrae vident, eadem scelera committunt*. ii in verbis nostris mores illius aevi pessimos pingentius recensionem poenarum invenerunt, v. c. Hieron.: *scil. ut patres propter scelera sua impudicitiam futurum punirentur*. כַּלּוֹת sunt vel sponsae, v. c. Ier. 2, 2. Ies. 62, 5., vel nurus Gen. 38, 24. Ruth. 1, 7. cet. LXX. νύμφαι. Hieron.: *sponsae*. Utracunque sententia aefertur, sensus idem est: *mulieres vestrae dulcedine carni deceptae se prostituunt*. Causam autem, cur praeterea has libidinibus omnes praeceuntes nominet, affert sequentia.

14. לֹא מִשְׁקִיד לְךָ. Interrogative accipiendum est: *nonne uniturus invehar in filias vestras, quod scortantur, et in nurus vestras, quod adulterae sunt?* Ita omnes

difficultates absunt et res est facillima. Futurum Hebraicum suo loco est, praesens tempus cum quadam continuatione designans, ut in omni v. 13. Ad intelligendam autem particulam **אֲנִי** non opus est, ut cum Dathio lectionem emendemus repetito **אֲנִי** ex postremo verbo versus 13., ut nempe sit initium nostri versus **אֲנִי**, cum saepius nuda particula **אֲנִי** interrogative occurrat 2 Sam. 23, 5. 1 Reg. 22, 17. 2 Reg. 6, 26. Isa. 5, 9. cf. Gesen. ad h. v. **אֲנִי** sequente praep. **אֲנִי**: *animadvertere in aliquem*, cf. 1, 4. Frustraneum sibi imposuerunt laborem interpretes dum hisce verbis gravissimum divinae indignationis signum atrocissimasque minas infundere voluerunt, cf. Rosenmueller ad h. l. Praeter ceteris, quamquam non benevolentia, eminet explicatio eorum, qui Deum per vatē dicere iubent: *ita iratus vobis sum, ut ne dignus quidem vos haberem, qui puniremini. Si enim vos punirem fortasse meliores evaderetis. Verum id caveam. Stat meum consilium: sine misericordia penitus delemior!* Beatus spiritus benevolentissimi vatis condonet iis iniuriam ipsi factam. Omnis eius argumentatio in quavis linea consilium et votum designat, ut cives carissimi serventur in tantis rerum angustiis. Propterea eos increpat, monet, spem iis aperit, iis consulit. Num quaeso fieri potuit, ut subito omni amoris sensu abiecto tam dire in eos saeviret et Deo tam indigna fervore commotus ediceret? Multo aliter verba sonant in illo loco, ubi ira eius ad summum provecta est fastigium 9, 14 — 17. LXX. ad verbum: *οὐ μὴ ἐπισκέψωμαι ἐπὶ τ. θυγ.* rem in suspensio relinquunt, quamquam *οὐ* et *οὐ μὴ* etiam interrogationis loco occurrant, vid. Wahl in clavi N. T. ad utrumque verbum. Hieronymus eandem, quam nos reprehendimus, sententiam secutus vertit: *non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatae*, et: *gravis*, addit: *offensa est, postquam peccaveris iram Domini non mereri*. Plura v. ap. Rosenmuell. ad h. l. Eichhorn: „Ich kann nicht eure Töchter strafen, wenn sie buhlen — denn selbst die Priester gehn mit Buhlerinnen auf die Seite etc.“ eodem sensu de Wette. Verum non liquet, cur propterea illas punire Deus non potuerit.

, 14.

כִּי-יָהִם עִם-יְהוֹנָתָן יִסְרֶהָ. Designat nunc vates a-
 eratus, quid sibi voluerit commemorando prostitutio-
 em filiarum. Ea enim ad cultum religiosum ipsum
 pertinebat, et propterea multo abominabilior erat. Te-
 neamus ante omnia inde a v. 9. sermonem fuisse de fla-
 gitis, quatenus sacerdotes cum plebe pari culpa labo-
 rent, et quatenus imprimis a sacerdotibus alerentur.
 hic usus pronomini masculini הֵם neminem offendet.
 respicit nimirum ad sacerdotes. Positum esse cum em-
 phatica quadam digitorum monstrazione apparet, quam
 vates amat, v. c. 9, 10, 10, 2. 11, 3. 10.; nam alias
 hanc superfluum fuisset, sufficeret posuisse יִסְרֶהָ. Non
 ind praecedit subiectum, quod respici potuisse vide-
 ar, et omnis dubitatio eximitur nostrae sententiae, cum
 postea vates dicat, eos הֵם cum sacris prostibulis sacri-
 cia fecisse, quod nullius nisi sacerdotis officium erat.
 Michaelis intelligi vult *Israelitas*, Dathe *patres*, alii
 eam contemtionem locutum esse vatem contendunt, ac si
 eos, quos in mente habuerit, alloquio non dignaretur.
 הַיְהוֹנָתָן וְהַקִּדְשִׁים sunt eadem, quae antea וְכִלְוֵיהֶם et
 בְּנֵי-הַקֹּדֶשׁ vocatae sunt, ita tamen ut nunc modus et
 causa designetur, cur se prostituerint, nimirum in ho-
 rem deastrorum, Baalis Peor et Astaroth, quorum
 cultus a Midianitis, haec a Phoenicibus ad Israelitas per-
 venerat 1 Sam. 7, 4. 12, 10. 1 Reg. 11, 5. 33. Utrius-
 que cultus et obscenus et libidinosus erat, cf. Lev. 19,
 9. Num. 25, 1 — 8. Lund. lüd. Heiligthümer 1, 33.
 . 178. Utrique ministrabant קִדְשִׁים et קִדְשֹׁתָא Selden
 de Dis Syris Synt. I, 160. et II, 237. Puellae et pueri in
 illorum deastrorum cultu impudicissime se tractari patie-
 rantur Herodot. 1, 199., in templis eorum concubitum
 exercebant et mercedem inde sumtam deastris dicabant
 Dent. 23, 18., quin postea apud Corinthios in sacris Ve-
 neris, quae ex Syriacis Astartes ad Graecos transierant,
 plusquam mille puellas libidinibus prostitutas fuisse nar-
 rat Strabo Schol. Aristophan. ad Plut. v. 149. cf. Introd.
 p. 33.34. et Clericus ad Exod. 34, 15. His *sacris pro-*
stibulis sacerdotes, qui in fanis illis impuris sacro mu-
 nere fungebantur, abusus fuisse, eosque fortasse tur-

pissimo modo initiasse e nostro loco intelligitur. **יִסְדָּד**.

Coniugatio Piel a rad. **דָּדָד**: *dividere, separare*, habet significationem reciprocam: *separare se*. Michaelis ad h. l.: *subducunt se, ait, consortio aliorum, ut meretricibus se coniungant. Piel cf. Gen. 13, 9. 11, 14. Prov. 16, 28. Ruth. 1, 17. Radix Arab. in II. coniugatione, quas*

Hebr. Piel respondet, דָּדָד significat: secessit, separavit se a ceteris, peculiariter devotionis ergo, ut scil. faciebant impurissimi illi homines. At Schmidt de partitione sacrificiorum: cum scortis dividunt carnes victimarum post factas proficias, cf. 1 Sam. 1, 4. 5. 9, 22. cet. Priori tamen sententiae usus verbi in Niphal et Hiph. magis favere videtur, quo integrorum separationem et secessum potius denotat. Cum his igitur prostibulis subducunt se et sacra faciunt, ut, addit idem Michaelis: harum impuris amplexibus illi se libidinem in honorem profani numinis exercere testatum darent. LXX. ὅτι αὐτοὶ μετὰ τῶν πόρνῶν συνεφύροντο καὶ μετὰ τῶν τετελεσμένων ἔσθυσαν. Hieron. in dissert: μετὰ τῶν τετελεσμένων vertit: cum initialis et consecratis ad cultum Dei, ipse autem in versione habet: cum effoeminatis, ita ut hoc nomine significantur exsecti s. contracti, quales olim erant sacerdotes Cybeles, de Gallorum gente. Verum monet: sciendum est in praesenti קִדְּשׁוּן esse meretrices, ἱερεῖς, i. e. sacerdotes Priapo mancipatas, in aliis vero locis Cadesim legimus, viros exsectos libidine.

וְלֹא nunc ad plebem sigillatim transit, ex quo denuo intelligitur antea de alia quadam specie gentis, scil. de sacerdotibus cogitasse, ad quos pronomen **וְלֹא** referendum fuisset. **וְלֹא יָדָע** scil. **וְלֹא יָדָע**, ex noto Hebraismo Gesen. Lehrgeb. p. 747. *populus qui non sapit*, cf. v. 6., i. e. *qui non intelligit, quam flagitiosa sint haec omnia, sed tantum stupet, fortasse delectatur. יִלְבַּט*: LXX. συνεπλέκετο μετὰ πόρνῆς, *complicatur meretricibus*, unde intelligitur eos priora verba sequentis versus anticipasse. Syrus: *amplexus est*, Chald.: *colledetur, adfligetur*, Hieron.: *vapulabit*. Semel praeterea tantum in V. T. occurrit Prov. 10, 8. 10. Verbum

IV, 14.

ut, ut Michaelis monet, latissimi usus quod Ebn Esra
e lingua Ismaelitica repetit, ut indicet: *velut perplexum,*
qui nescit quod agat, quod respondet Arabico لَبَّسَ

prostrernere, cf. Gesen. ad h. v. Hinc nostrum Niphal
leganti ratione abhbitum videtur, ut simul *stuporem,*
quo prosternatur et interitum, in quem praeceps ruit, in-
dicet. Sed in versione sic exhibuimus: *stupens ruit,*
uae optime convenire videntur praecedentibus לֵא וְיָדָה,
ut nempe in paria scelera et in perniciem. Fere sic
Chhorn: „das gedankenlose Volk wird durch
e hingerissen.“

VI.

Cap. IV, 15 — V, 9.

15. Licet tu Israel tam ignominiosa perpetras,
item ne reus fiat Iuda. Ne vos quoque veniatis
illegalem, neve ascendatis versus Beth-Aven,
et ibi iuretis per Iehovam viventem. 16. Quo-
iam Israel ut iuvenca refractaria se gerit erga
Iehovam, ideo Iehova eam aget velut agnum in
regiones amplas. 17. Prorsus adiunxit se Ephraim
Iolais. — Dimittatur ergo. 18. Segregata sit eo-
rum compotatio, veneras artes invicem exerceant,
dament ignominiosa et insana idola, 19. pre-
endat eos libidinosus impetus alis suis: tandem
Iuppiter a suis sacrificiis decepti peribunt. V, 1.
Audite haec sacerdotes, et attendite domus Israel,
et Vos a domo regia observate! Iudicium enim Vo-
bis imminet, qui laqueus facti estis Mispae et rete
expansum super Taborem. 2. Victimis suis perfidi-
am profundiore reddiderunt. Sed iis omnibus

correctionem paravi. 3. Novi enim te Ephraim, nec mihi Israel absconditus est. Turpe egisti Ephraim, pollutus est Israel. 4. Non permittunt eorum scelera, ut revertantur ad Iehovam, nam impetus impudentis idololatriae medios inter eos est, ut Iehovam non cognoscant. 5. Quò Israel superbit, id in os eum criminatur. Israel et Ephraim labentur inter peccata sua. Labetur cum iis ipse Iuda. 6. Tunc quidam cum oxibus et armentis exhibunt ad quaerendum Iehovam, verum nusquam eum invenient, quippe qui se ipsis subtraxerit. 7. Fidem Iehovae violarunt, sic quoque filios peregrinos pepererunt, nunc impia eorum festa ipsos cum patria perdent. 8. Clangite bucina Gibeae! Clangite tuba Ramae! Vociferate in Bethaven, ut Tu haec omnia audias Benjamin. 9. *Ephraim desolata erit tempore correctionis.* Verissimum hoc indicavi tribubus Israel.

Postquam vates flagitia populi Israelitici, plebis, sacerdotum foeminarum, pinxerat, orationem ad Iudaeos dirigit. Itaque novam habemus vaticiniorum partem sensu a praecedenti diversam. Hucusque enim ad Israelitas solos verba fecerat, nunc nil curae habet nisi hoc unum: *ne Iudaicae tribus pari modo a Deo deficiant uti Israelitae.* Hanc ob causam monet Iudaeos v. 15., poenas minatur Israelitis ut exemplo sint illis v. 16 — 5, 5., Iudaeis idem exitium annunciat nisi resipiscant 5, 5 — 7., denique tamquam sono buccinae et tubae Iudaeis in aures clamat, ut mores et sortem eius evitent: *Ephraim desolata erit* v. 8. 9. Plura de argumento et tempore istius partis vid, in introductione pag. 62 sq.

, 15.

15. **וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ מִן הַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם**: *si ignominiosam tuam idololatiam exerces; oratio potius concessiva, quam conditio-
lis. Sens.: Quodsi non corrigi, sed peccatis semper
ditus esse vis, dimittare, cf. v. 17. Sed unum adhuc
ihī curae cordique est: ne Iuda tecum peccet et per-
it. Stirpibus Iudaicis adhuc erat templum Hierosolymi-
num, erant omnia instituta et instrumenta veri divi-
cultus, erant reges e familia Davidis, quibus pro-
missio data erat 2 Sam. 7, 6. cf. ad 3, 5., erant Levi-
e, veri sacerdotes et hucusque a plerisque certe regi-
is magis servata pietas. Verum iam instabat pericu-
m. Rex Usias magis simulator quam sincerus Dei
ltor post mortem Sachariae negligentia sua deprava-
nem gentis in dies augebat. Hinc monitum **לֹא תִשְׁמָעוּ**
מִן הַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: saltem ne Iuda reus fiat i. e. ne in consor-
um flagitiorum et poenarum veniat! Hoc enim utrum-
e innuit verbum **לֹא תִשְׁמָעוּ**: peccare et inde poenis di-
um fieri Lev. 4, 13. 22. Ies. 24, 6. Alii v. c. Ge-
nius ad h. v.: se poena dignum sentire, quod fere re-
ondet Iarchio: si fornicatur Israel, non sunt prop-
ea rei filii Iudae, nec ego eos damno, ut dictum
at supra 1, 7., tribus Iudae benigne excipiam. Ve-
m non de sensu culpae i. e. de poenis avertendis,
ec de misericordia Dei erga Iudaeos hic sermo est.
ensus totius versus docet Iudaeos moneri. Nam si in
imo commate **לֹא** esset non, tunc eadem significatio
iam in sequentibus commatibus esset tenenda, et tum
erbis laus inesset, quae omnino 5, 5. repugnat. Hie-
onymus eundem nobiscum sensum exhibuit: non delin-
iat saltem Iuda. Sed LXX. **ἐν δὲ ἰσραὴλ μὴ ἁγνέει**, qua
c lectione, non liquet.*

וְלֹא תִשְׁמָעוּ מִן הַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: *nec veniatis Gilgalem.* Nimi-
am hoc monitum iterum ad Iudaeos pertinet, quam-
nam mutato numero et persona, quam mutationem
aequissime apud nostrum vidimus. Copula **וְ** aut omni-
o nullius momenti est, aut verba ad idem subiectum
directa fieri indicat, de quo antea indirecte s. in tertia
persona locutus erat. Praeterea Israelitae ita moneri
non poterant. Nondum enim tempus venerat, quo sine
Deo et **עֲלִיתָא** versarentur 3, 4., adhuc omnis eorum

pietas et religio ab illis locis maxime Bethela pendebat, ubi Ierobeam solennem Dei cultum instituerat. Quod si venturum fuisset, abolendus fuisset omnis ille idololatriae apparatus, verum non tam lenibus verbis populus ab eo avocandus. Iudaeis contra aptissime inculcat monitum: *nolite suscipere eam impietatem et idololatriam, quibus Israelitae se dederunt.* Id suo modo metaphorice noster facit pingendo ea loca, quae aede praviissimae superstitionis essent. Scimus enim e 1. Reg. 12, 28. 29. Ierobeamum, cum 10 tribus a stirpe nationis separaret, oppida Danem et Bethalem altaribus et omnibus ad cultum religiosum necessariis instruxisse, non ad cultum Iehovae, sed ad eum, quem populus inde a temporibus Aegyptiacis adamaverat, qui quidem ex omni reliquorum barbarorum superstitione ab Israelitis degustata, honestissimus et humanissimus fuit, at fortasse propterea iis non satisfacit. Contra rex Ahab a Babyloniiis et Phoenicibus cultum Baalis recepit 1. Reg. 16, 32. et inde ab hoc tempore ubique sacella et statuas erectas esse vidimus, quibus diis illis stercoreis thura accenderent victimasque immolarent. Qua institutione loca patriae antiquitus aliquando ad pium cultum initiata potissimum impiis aris dotata sunt v. c. Gilgal, Bethel h. l., Mizpa, Tabor 5, 1., Gibeon 5, 8.

Gilgal urbs prope ad Iordanem sita, notissima iam ante regum tempora. Loco enim, ubi Iosua 12 lapides in memoriam mirifici transitus per Iordanem erexerat Ios. 4, 5. 6. 20., ubi primum Pascha in terris Canaaniticis celebratum erat Ios. 5, 11., ubi castra Iosuae cum tabernaculo sancto per longum tempus fixa erant Ios. 10, 6. 15, 45., paullatim urbs excrevit haud exiguae magnitudinis, quae inprimis a Samuele tanti aestimata est, ut saepius Deo ibi sacra faceret 1. Sam. 10, 8. 11, 15. 15, 33., ut tribunal ad ius dicendum constitueret 1. Sam. 7, 16. Sita erat prope fines stirpis Iudae Ios. 15, 7., cuinam autem tribui adscripta fuerit apud Iosuum non legitur, fortasse quoniam tempore sortitionis vix initium factum erat domus in loco monumenti 12 lapidum exstruendae. Id constat in separatione Ierobeamitica transisse ad regnum 10 tribuum. Commemoratur enim non solum nostro loco et 9, 15.

verum etiam apud Amos. 4, 4. 5. ita ut dubitari
 scit eam superstitiosis cultibus Israelitarum sacra-
 sse. Drusius locum citat ex Eusebio de locis He-
 , ubi dicitur cecidisse in sortem tribus Iudae; ve-
 usebius sine dubio verba Ios. 15, 7. **בֵּית אֱלֹהִים**,
 m admodum ancipitem reddunt, ita intellexit ac
 is Iuda cum reliquis oppidis urbem quoque Gilga-
 tita fuisset. Hieronymus ad 12, 12. Gilgalem intra
 regni Israelitici sitam esse refert. Ceterum prope
 ab Hierosolyma versus Iordanem, quemadmodum
 ab eadem urbe versus montes Ephraimicos prope
 — *Bethel* autem per contemptum a nostro vate,
 mina symbolica amat, **בֵּית אֵתָר**: *domus vanitatis*
uitatis vocata, cf. Am. 5, 5., fere idem initium
 , quod Gilgal, licet eius origo ad multo antiquiora
 a nimirum Iacobi porrigatur. Erexerat Iacobus
 loco, ubi Iehova ei visione nocturna apparuerat,
 n oleo unctum Gen. 28, 18. 19. Posthac la-
 i aram mulato loco nomen *Bethel* infixerat, quod
 postea in oppidum *Lus* huic loco proximum
 t Ios. 18, 13. Bethel eodem honore, quo Gil-
 Samuele insignita est, ut nempe ibi ius diceret
 . 7, 16. Sorte contigit tribui Beniaminiticae Ios.
 . Verum seriore tempore cum tribu Ephraimi-
 niunctam fuisse ex eo apparet, quod in separa-
 Ierobeamitica ad regnum Israeliticum pervenit.
 nim iste improbus antiqua gloria huius oppidi
 atur ad ibi instituenda sacra Aegyptiaca, nimi-
 pidis nomine vitulorum in V. T. obvii. Ab Abia
 Iudaeorum capta 2 Chron. 13, 19. sine dubio in
 o reliquorum oppidorum Ephraimiticorum fuit,
 osaphat praefectis decrevit 2 Chron. 11, 2. Po-
 ceptam esse ab Israelitis, fortasse a rege eorum
 2 Reg. 14, 12—14. e nostro loco apparet. Di-
 enim ita eius mentio fit, ut ad regnum Israelita-
 pertinuisse videatur. Quaesiverunt, cur vates al-
 oppidi Danis a Ierobeamo simul cum Bethel Is-
 s ad sacra facienda designati mentionem non fe-
 Puto propterea, quod Dan in remotissimis sep-
 onis regionibus prope Libanum et Antilibanum a
 s Iudaeorum ita aberat, ut desiderium eo pere-

grinandi existere non posset. Periculum venit a proximis regionibus, ideo vates ea tantum loca commemoravit, quae in vicinia Iudaici regni essent. Deinde utraque urbs, et Gilgal, et Bethel, loco utriusque cultus, Apidis et Baalium, nominata videtur. Certe 9, 15, inter horrores Baalis Gilgal commemoratur, unde Baalis sacra ibi fuisse apparet. Pro Beth-Aven LXX, semper habent οἶκος Ων, fortasse quoniam nomen in codice non punctato legerunt און, quod quidem sensus critici eorum laudabile testimonium non exhibet. Am. 5, 5, idem בית לאון vertunt: οἶκος ὡς οὐκ ὑπάρχουσιν, quasi non iidem Hoseam et Amosum interpretati essent. Ceterum est aliud oppidum Bethaven a Bethelle versus orientem situm Ios. 7, 2. I Sam. 13, 5., quod quidem ad nos non pertinet.

וְאֵל-תִּשָּׁבַעַי יְהוָה: ne iuretis per Iovam viventem. Probabile est Israelitas idololatriae inhaerentes levibus signis nequitiam occultasse. Huc pertinet iurandum. Postquam enim Moses Deut. 6, 13. 10, 20. praeceperat: *Iovam Deum vestrum timetote, ei servitote, ei adhaeretote perque nomen eius iuratote*, se omne praeceptum observasse opinabantur, si modo postremam eius partem probe tenerent. Quae pars legis, neglectis multis aliis, ita colebatur, ut adhuc posterioribus temporibus Israelitae *per Iovam iurantes* s. *Iehovae iurati*, pagani vero *per Deos iurantes* vocarentur, vid. Stäudlin Gesch. der Vorstellungen über die Lehre vom Eide. Monet igitur vates ne Iudaei se decipi patiantur talibus formulis et modis. Opinati enim erant Israelitae se per cultum vitulorum et Baalium Iehovam non deserere sed colere, cf. Schmidt ad h. l. 2, 18. nec non I Reg. 18, 21., ubi Elias populum in utramque partem claudicantem reprehendit. Pariter in talem nominis Iehovae abusum invehuntur Ies. 48, 1. Ier. 4, 2. Ez. 20, 39. Zeph. 1, 5, vid. Introd. p. 35 sq. Hieron. in genere rem ita explicat: *nolite per os vestrum nominis mei fieri memoriam, quod idolorum recordatione pollutum est.*

16. כִּפְרָה כִּזְרָרָה סִרָּה. Ostendit Iudaeis orimen hypoeriseos Israeliticae imagine vaccae. *Sicuti iuvenca refractaria Israel impatiens est iugi a Deo sibi impo-*

V, 16: 7:

iti. *Fuit quidem a Iova custodiri et beneficiis reple-*
i, verum ei non se subiicit. Forlasse, ut Michaelis
sonuit, respexit locum parallelum Deut. 32, 15. LXX.
καὶ δάμναται παροιστρῶσα παρώστρησεν, quod Hieron. vertit:
astro s. asilo percussa est, quem vulgo tabanum vo-
ant. Dathe praevio Grotio prophetam alludere putat
d imagines vitulorum: *Deum vitulis assimitaverunt et*
osi tales sunt, nempe quoad contumaciam. Verum
aec explicatio debili admodum fundamento nititur.
limirum usus fuisset, si hanc imaginem in mente ha-
uisset, voce עֲגֵלָה, ut 8, 5. 10, 11. Ex imagine agni
ati novum oritur vaticinium: עֲגֵלָה יִרְעֶם יְהוָה כְּכֶבֶשׂ בַּמֶּרְחָב
il. expellet eos sicut agnos ex ovili suo, e securo do-
micilio, et errare eos faciet in latis regionibus, ubi
ericulis succumbent praedaeque inimicorum, ut agni fe-
rum, fient. Ita רָעָה active et passive occurrit. Pas-
ive: agi in vasta loca, ut incerti vagentur Num. 14,
3., h. l. active: *agere e securis septis in campos in-*
ertos et periculosos. מֶרְחָב quamquam plerumque de
latu liberationis adhibeatur Ps. 18, 20. 31, 9., cum
lias notionem universalem habeat v. c. Hab. 1, 6., in
ialam etiam partem sumi potest. Elegans verbum: in-
icat enim simul *liberationem a iugo domini, atque*
ericulosam conditionem agni in lato campo pascentis,
mpetui ferarum succubitori. Num autem vates de aliquo
istante periculo cogitaverit necne, effici non potest.
erba sunt tropica, quibus fortasse vates nihil aliud
ignificare voluit nisi hoc: *hucusque sub tutela favoris*
iei securi degebant, nunc vero dimittantur et sibi ipsi
ommissi videant, quomodo perniciem refugiant. Ita
lem fere est ac sequens וְהָיָה - לָו v. 17., certe verbis
er se spectatis nulla alia subest sententia. Ceterum
egari non potest exilium Assyriacum ita composuisse
es Israelitarum, ut e blandis sedibus patriis abigerentur
n amplissimas regiones utque in hoc loco de illa tri-
tissima sorte vaticinium quaerenti id facile inveniri pos-
set. Quod quaerentes invenerunt Hieronymus, pariter
ac multi antiquiorum patrum multique recentiorum. Alii
contra rem in bonam partem accipiunt, vel ita, ut in
priori huius versus membro conditio insit: *si non fuis-*

set Israel rebellis, Iehova eum pasceret ubertate omnium bonorum, v. c. Kimchi, vel interrogative: nonne pascit eum Deus ceu ovem? v. c. Abarbenel ap. Rosenm., ut Drusius: refractarius est nunc iam, cum eum Iehova tam benigne habeat, iuxta proverbium: satietas faciam parit. Respiciunt etiam ad insignem illam libationem Dei, qua per Ierobeamum II. Israelitas in libertatem vindicavit iisque omnia, quae prius amiserat restituit: auget enim, addit Drusius, crimen circumstantia temporis.

17. חֲבֵר עִבְיִים אֶפְרַיִם. Pro *Israele* iam potius incipit *Ephraïmum*, ita ut hoc nomen regnum Israeliticum gentemque Israeliticam indicet, et quoniam Ephraïm primaria tribus istius regni metropolin Samariam habebat et quoniam primus rex eorum Ierobeam hac stirpe oratus erat 1 Reg. 11, 26. Sic occurrit saepius apud prophetas, v. c. Ies. 7, 5. 9. Ier. 31, 9. 20. חֲבֵר: coniungit, sociavit, unde חֲבֵר: sociatus, dicitur et de coniugio Mal. 2, 14., et de confederatis Gen. 14, 3. 2 Ch. 20, 35. 37. LXX. μέτοχος, Hieron.: particeps. חֲבֵר de idolis saepius occurrit, v. c. 2 Sam. 5, 21. M. 1, 7. Ier. 44, 19. חֲבֵר לֵךְ imp. Hiph. pro חֲבֵר: eum i. e. dimitte eum, fac eum irruere in perniciem quam idola ei parant, ex quo a Iehovae cultu recedat idem indicat, quod in praecedenti versu dictum est secundum consuetudinem vatis commata parallela ita se ponendi v. 7. 8. 12. Non anxie inquirendum est id, utrum haec verba Deus ad prophetam, an propheta ad Deum fecerit. Est locutio proverbialis, quam Boeckler germanice egregie exhibuit: „Er sey.“ — Ceterum bene observandum est: verbum חֲבֵר esse oppositum priori חֲבֵר: quemadmodum enim se adiunxit idolis, dimittatur a Deo. Hieron. ad Iudaeos directa esse verba putat, ita: O igitur Iuda, cui supra dixi, si formidatur Israel non delinquat saltem Iuda; audi consilium meum, prophetae verba non spernas: quia Ephraïm simul idolorum amicus et particeps est, dimitte eum ne eum sequaris.

18. Ut versum 17. verbis contemptum indicant finiverat, ita nunc pergit: nulla medicina restat

IV, 18.

rum impietatum. Dimittendi sunt Israelitae, ut tandem Iudaea incolumis servetur. Verum hoc non alio sensu profert, nisi ut Iudaeos terreat exitio Israelitis instante. Sed exitium verbis tam in universum dictis descriptum est, ut poetam tantum, non prophetam speciale aliquod fatum indicaturum cognoscamus. Quod bene tenendum est, ut de versu etiam 16. eiusque vaticinio recte sentiamus. Etenim versibus 16. 17. et 19. eadem universales imagines insunt, quibus dimissio improborum a Deo pingitur. Versu 18. nihil novi exhibere vult vates, sed quasi in nuce repetere, quae iam pluribus v. 1 — 14. exposuerat. Hinc suis lectoribus et auditoribus concinna, nobis autem difficillima brevitatis exstitit eaque fere caliginosa propter textus corruptionem.

Iam de primo commate disceptarunt interpretes. סָבַח סָבַח substantivum a verbo סָבַח: potavit, ebriavit se les. 56, 12. Prov. 23, 20. 21., est: potatio les. 1, 22., convivium, compotatio, quae v. 11. aliis verbis יָרַח וְיִתְּרוֹ appellatur. סָר notissimum verbum: recessit, secessit, separavit se. Ita etiam vertit Hieronymus: *separatum est convivium eorum*, in narratione uberius addens: *audi Iuda, ne sequaris impietatem eius* scil. Ephraimi, cuius et cultus, et religio, et cibus, a tuo convivio separatus est. Subsistamus igitur tantummodo in separatione compotationum phucivarum et supersticiosarum a cibo et potu proborum hominum, Dei cultorum. Quae est simplicissima, brevitate vatis plane accommodata verbisque nullo modo alieni quid iniungens significatio elegantissime respondens praecedentibus commatibus de dimissione illorum qui ipsi impietate se seiunxerunt a meliore posteriorum Iacobi parte. Praeterita autem huius versus in modum oristi continuant significationem imperativi praecedentis סָר secundum usitatum Hebraismum, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 767., ita tamen, ut optativa vel potius concessiva sit oratio. *Dimittatur ergo, segregata sit eorum compotatio.* Vos modo Iudaei ne in societatem eorum veniote. Pertinent haec ad v. 11. *vinum et mustum* *animum eorum occuparunt*, et ad v. 13. *subducunt* *et cum meretricibus.*

וְהָיוּ כְּהָיוּ eodem modo: *exerceant invicem re suas venereas*, scil. *saltem vos Iudaei ne ad paria flagitia alliciamini*. Quae rerum venerearum commemoratio aptissime respicit ad v. 10. וְהָיוּ כְּהָיוּ יְהוּדָיִם. In omnes reliquos explicandi modos alieni quid illatum est, quod contra vatis gnomicum et simplicem orationis habitum offendit, v. c. in interpretationem Iarchii a Rosenmuellero commendatam: *factum est convivium eorum a me alienum*, abalienatio a Deo. Alii eodem arbitrario modo וְהָיוּ supplent, ita: *quodsi recedere videatur vinum et potus*, i. e. *si bene poti sunt, retrahuntur in peiorem scortationem*. Alii ut Schmidt utrumque comma metaphorice sumunt: *si aliquando ad meliorem mentem redituri videantur, omnis spes evanescit, dum statim a regibus et principibus ad maiorem idolatriam retrahuntur*. Alii putant וְהָיוּ esse: *discedere recedere*, de vino: *in vappam s. putredinem abire*, h. l. *vapescit eorum merum*, ut sic depravati et abominabiles mores notentur, metaphora sumta a vino corrupto, quae est sententia Lutheri ad h. l. Chald.: *principes eorum multiplicaverunt convivia e rapina*. Nec omitenda est versio LXX, ἡγήτισε Χαναανῶν, *dilexit Chananaeos*, quae maximam vim infert verbo, ut nempe וְהָיוּ: *pr. recedere a recta via*, id indicet, quod illum recessum sequatur: *paganis se adiunxit*, וְהָיוּ autem in וְהָיוּ: *Sabaeos, paganos*, hinc *Chananaeos* mutatum sit. Hieron. adeo legit ἡγήτισε ab ἡγήθησεν: *laccessere*, quod vertit: *provocavit Chananaeos*. Plura de his et aliis versionibus vid. ap. Rosenmuellerum ad h. l.

Ut prior pars nostri versus interpretum opiniones discidit, sic altera pars ita comparata est, ut nunquam poterit effici, quid vates sibi voluerit. Versio LXX. plane alia verba continet, quam textus, qualis nobis est, habet. Habet autem וְהָיוּ כְּהָיוּ לְהוֹרֹתָם. LXX. ἡγάπησαν ἀτιμίαν ἐκ φθύγγματος αὐτῆς. Ex quo apparet, in eorum textu וְהָיוּ omnino non, et pro וְהָיוּ, וְהָיוּ exstilis. Chald.: *dilexerunt, ut consequerentur ignominiam procures eorum*. Reliquorum antiquorum interpretum nullus expressit verbum וְהָיוּ quod ipsum de-

18.

n nonnullis codicibus, vid. de Rossi ad h. l. Sym-
 ius מַגְפִּיָּה omnino non habuisse videtur, Syrus pro
 ahet: *et idola*. Accedit, quod in nostra lectione
 inusitata forma הָבִי et suffixum singulare idque
 ininum in מַגְפִּיָּה offendit verbumque הָבִי quasi re-
 s vel potius Echo praecedentis אֲהָבִי esse videtur.
 onymus eumque secuti interpretes מַגְפִּיָּה vertunt:
 ipes eorum, tanta fiducia, ut Schmidt addat: *per*
os intelligendos esse reges vel protectores populi
controversiam est. Verum quid sibi velint prin-
 non video. Unus ille locus Ps. 47, 10., cui inni-
 r, est admodum dubiae interpretationis, v. Pauli
 in Psalmos ad l. l. Certe ibi inveniuntur אֱלֹהִים
 מַגְפִּיָּה principes praesidium terrae, non ita nude
 מַגְפִּיָּה ut nostro loco מַגְפִּיָּה quod rem maxime mutat.
 aliquid praecessit, quod tam inusitatam significa-
 m vocis usitatissimae praeparasset vel excusasset.
 autem loco verbum nostrum vertere *principes*, idem
 ac si quis contenderet, in aliis locis, ubi מִגֵּן
 rat, v. c. 2 Sam. 1, 21., intelligendum esse leho-
 quia saepissime lehova dicatur *clypeus hominum*
 3, 20. 115, 59. 11. 9, 12. Gen. 15, 1. Profecto
 ima vatis elegantia talia non pateretur. Quae
 fuit vera et genuina lectio? Inter coniecturas
 nagimur. Aptissimam sensui et dignissimam vati
 habuisse videtur Syrus אֲהָבִי קִלּוֹן וּמַגְפִּיָּה quae ver-
 vertamus: *ignominiosa et insana idola adamant.*
 מַגְפִּיָּה semel praeterea legitur Thren. 3, 65.
 verba sunt תִּתֵּן לָהֶם מַגְפִּיָּה לֵב תִּתֵּן לָהֶם קִלּוֹן: *da*
er eorum animis insaniam execrationemque tuam.
 yrus vertit *idola*. Haec ita mihi fingo: מַגְפִּיָּה est

n Arabico analogon. Nomen جِن est *daemon* s.

s *malus*, verbum autem جِن est *insanire*. In
 anda nostra voce interpres fortasse Arabicum no-
 consuluit, ubi derivatio melius a verbo constituen-
 isset, certe si illum locum Thren. conferamus. Vel

IV, 18. 19.

קלון putavit esse i. q. בַּשֵּׁת 9, 10. cf. Ier. 3, 24. *ignominiosum idolum*, sic מְגִפָּה *insania*, ipsi synonymum fuit praecedentis nominis. Quicquid est, sensus ipse docet *ignominiam* et *insaniam* revera metonymice nil aliud esse, nisi *pudendam* et *insanam Israelis idololatriam*. Sic suadet non solum metonymica significatio vocis בַּשֵּׁת 9, 10. nostrae קלון respondens consuetudoque prophetae tales voces metonymicas adhibendi, cf. introd. p. 123., sed etiam nexus orationis. Ut enim vates in prioribus commatibus respexit versus 11. 14. 10., ita nunc versus 12. et 13. ubi de insana et ignominiosa idololatria gravissima verba fecerat. Fere idem mecum statuit V. III. Boeckel in commentario versioni annexo p. 81.

Quid fecerint interpretes de textu vulgari vid. ap. Rosenmuellerum ad h. l. Plerique, inter quos Lutherus, secuti sunt Hieronymum vertentem: *dilexerunt afferre ignominiam protectores eius*, ut יהבִי sit 3. praet. a verbo יָהַב : *dedit*, cf. יָרָה Zach. 2, 2., pr. *amant dant*, asyndeton emphaticum, ut 1 Sam. 2, 3. *multiplycate loquamini*. Verum quamquam contra hoc asyndeton nihil monendum est, tamen defectus primae literae in verbis פִּי exemplis comprobari non poterit, nisi iterum depravatio textus sumatur, aut forma coniugationis ex arbitrio immutetur; id quod alii senserunt ideoque imperativum esse contenderunt, v. c. interpretantes: *principes eorum amant dicere, date ignominiosa munera*; quam inepte, adspectus docet. Al. ad formam מִתָּה et מִתָּה ex Arabico adtraxerunt novum verbum מִתָּה s. מִתָּה, ut Cocceius in Lex. p. 298, quod sit *metuere*, ita: *principes simul diligunt et metuunt ignominiam*. Al. praetulerunt esse substantivum: *vanitatem*, iterum ex Arabico. Verum sufficiant haec in gratiam historiae.

19. Depravationis illius, qua textus laborat, vestigia adhuc reperiuntur. Verba in editionibus nostris ita sonant: צָרָה רַחֵם אֶתְּהָּ בְּכַנְפֶּיהָ. Offendit iterum pronomen foemininum אֶתְּהָּ. LXX. legisse constat אֶתְּהָּ, vel interpunxerint אֶתְּהָּ: *tu*, vel אֶתְּהָּ: *venit*. Illud legitur in codd. nostris ita: συστρεφὴ πνεύματος σὺ εἶ ἐν ταῖς πτ

IV, 19.

פסוק ארבע. Hoc narrant Theodoretus et Cyrillus apud LXX. versum: *εὐερεῖ*, quod Hieronymus ita exhibet: *ventus sibilabit in alis eius*. Apparet ex his eos praeterea legisse vel צָרָר: *colligatus, compactus, vehemens ventus*, vel צָרָה: *colligatio, vehementia venti*. Item fere Syrus: *stridebit ventus in alis eorum*, et Chald.: *opera procerum haud recta sunt, quemadmodum constrictus non potest teneri ventus in ala*. Nostra lectio אֶתְחַבֵּר fortasse in favorem itidem spurii suffixi foeminini מִנְפִּיָּהוּ orta est. Optime sonaret, et omnes difficultates tolleretur אֶתְחַבֵּר et sequenti מִנְפִּיָּהוּ responderet, modo ulla auctoritate niteretur. Sunt contra codices apud de Rossum et Kennicottum, qui hoc verbum prorsus abiiciant. Verum vates hinc nihil lucri capit. Si autem lectio vulgaris retinetur, nil restat, nisi ut statuamus vatem in mentem sibi revocasse imaginem iuvencae versus 16.; quod lubentius facerem; nisi vates omisso nomine et similitudine Israelis ad Ephraimi nomen idque in genere masculino v. 17. transisset. Occurrit quidem uterque et Israel, et Ephraim formâ singularis foemininî, sed longe aptiore occasione et maiore cum vi, quam h. l., ubi omnino nulla causa huius inopinatae commixtionis generis et numeri inveniri potest. Unde etiam non placet Eichhornii versio: „Hat er (Ephraim) den Sturm umfasst mit seinen Schwingen, dann cet.“ In versione Latina pluralis masculinus adhibendus est, quod omnes fere recentiores interpretes fecerunt. Lectio nostra alia praeterea difficultate laborat facilius quidem tollenda. צָרָר enim in verbo suo צָרָר est masculinum et in pronomine suo מִנְפִּיָּהוּ foemininum, quod Hebraeis non inusitatum est: nam in nominibus generis communis utroque genere utuntur, cf. I Reg. 19, 11. vid. Gesen. Lehrgeb. p. 717. — צָרָר est: *ligare, colligare, comprehendere*. Elegans imago, ubi vox צָרָר subiectum est. In voce צָרָר mihi duplex sensus inesse videtur. Ut enim vates in praecedentibus commatibus ad singula increpationis membra respexit, sic etiam hoc nostro. Respicit nimirum ad v. 12.: *impetus pravarum libidinum eos aberrare fecit*, et ita verba annectit: *impetus*

IV, 19.

eorum eos comprehendat alis suis. Oratio est eadem ac v. 18., praeteritum sine ך, itaque etiam vis eius eadem esse debet. Verum vates nomen adhibens, quod et vim spiritualem, animi impetum, et ventum indicat, delabitur simul ad alteram huius venti significationem, memor fortasse locorum ubi vento alae tribuuntur, v. c. Ps. 18, 11. 104, 3. Elegantiam huius paronomasiae non sentire non possum: impetus illi pravorum hominum sunt venti instar qui abripit eos sine cogitatione, מִבְּלִי הַדֶּעָה v. 6., in perniciem. Ita abripiantur. Vides, quomodo omnia ad notionem verborum הָפֵחַ לֵךְ v. 17. declinent, et quomodo haec omnia dicta sint ad cavendum, ne Iuda in perniciem Israelitarum abripiatur. Nec in hoc loco aliquid de Assyriaco exilio inest. Alii verba ita enarrant, ut אֶרֶץ sit nominativus: ipsa i. e. natio Ephraemitica ligat ventum alis suis i. e. in vestium laciniis. Sens.: frustra laborat circa vitulos, nec reportabit fructum, quem ex eorum cultu exspectat, vid. Drusius. Hieronymus ita: vitio principum infelix populus suscepit cultum idolorum, quorum immundus spiritus ligavit Israellem in alis suis et eum libere volitare non patitur.

mutata oratio, futuri cum copulativo, indicat his demum verbis vaticinium de poenis instantibus contineri. Hieron.: *confundentur igitur in sacrificiis suis et ignominiam principum in sua confusione suscipient.* בִּישׁ est verbum usitatissimum, pr.: *erubescere*, deinde *ignominia affici* 10, 6., quod etiam interitum designat, ut Lutherus: „zu Schanden werden;“ imprimis *spe aliqua excidere* Ps. 31, 2. 18. 71, 13. Is. 1, 29. Jer. 2, 36. Hac significatione fere semper praep. מִן eos indicat, qui spem fallunt, v. Gesen. ad h. v. Hoc l. igitur: *spe sua ab impiis suis sacrificiis decepti interibunt.* זִבְחָהּ autem pars pro toto, innuit omnem cultum idololatricum, qui iis pudori et summo detrimento erit. Sic in omnibus his expositionibus nil certi de futura Israelitarum sorte definitur et omnia pertinent ad notionem dimissionis a Iova propterea eos inanentis, quod Iovam ipsum deseruerant. *Qui enim prius a Iova brachiis prehensi, funibus amo-*

V, 1:

ne trahebantur, cf. 11, 3. 4., *nunc libidinum impetu ut vento comprehensi in aerem fundentur*, quemadmodum antea v. 16. in latum campum, et omni spe in idolis posita excident.

V, 1. At benevolo animo vatis dimissio cari populi non ita erat definita, ut nulla medicina relinqueretur. Quod Iudaeis in summa indignatione indicaverat nunc repetit Israelitis eosque iterum iterumque hortatur: *causam eiectionis populi esse in eo ipso positam*, ut insaniam sentiant cogitentque: *mittamus ista flagitia gentilitia et cessante impietate cessabit nostra perniciēs*. Omnes reipublicae Israeliticae ordines ad sanam provocat mentem; primum *sacerdotes*, vel qui sic dicebatur, nam institutum sacerdotii a Deo factum iam dudum in regno Israelitico desierat, vid. 4, 6. et 3, 4., deinde *domum Israelis* i. e. *civitatem* 10 *tribuum*, vid. 6, 10., denique *domum regiam*, nimirum *familiam et posteros regis Iehu a Deo vocati* 2 Reg. 9, 6—9. Haec enim vera erat *regia familia*. Successores eius erant imperium usurpantes, quos nunquam cum quadam honoris significatione, ne dicam contemtim, commemorat, vid. 7, 3. 5. 10, 3. *בֵּית הַמֶּלֶךְ* est i. q. *בֵּית יְהוּדָה* 1, 4. *vos a domo regia* *לְכֶם הַמִּשְׁפָּחָה* *vobis omnibus imminet* s. *ad vos omnes pertinet iudicium* i. e. *poenae denunciatio*, cf. 2 Reg. 25, 6. Ier. 1, 16. Chald. male: *nonne vestrum est scire ius?* melius LXX, *πρὸς ὑμᾶς ἐστὶ τὸ κρίμα*.

כִּי יִפְחַח הָיִיתֶם: *laqueus facti estis* scil. *venatorius*, cf. Ps. 124, 7., quo capiuntur ferae. Tropice: quo capiantur Iudaei ad consortium cum vestris flagitiis ineundum. Sensus in universum: *per vos decipiuntur meliores Iudaei, ut tandem vobiscum flagitiis et idololatriae se committant*. *לְמַצָּפָה* LXX, *τῇ σκοπιᾷ*, Hieron.: *speculationi*, a rad. *צָפָה* *speculari*, addita hac explicatione: *speculatores vos posui et principes in populo et in excelso dignitatis culmine constitui, ut populum regeretis errantem. Vos autem facti estis laquei, et non tam speculatores et principes, quam venatores appellandi*. Ita praep. *ל* esset loco, „anstatt“, quod certe inusitatum est. Simplicius statuitur notam

esse loci Num 11, 10. 1 Sam. 19, 3. etc. *Mizpah* est locus eodem modo ab antiquissimis temporibus Israelitis memorabilis, ut antea Gilgal. Nimirum ille, ubi 11 tribus convenerant ad sacra ante expeditionem Gibeaticam faciendam Iud. 20, 1. et ubi postea a Samuele conventus publici cum sacrificiis iudiciisque habebantur 1 Sam 7, 5—16. Fuit autem Mizpah aut *urbs Siloh ipsa*, quam sententiam probavit Michaelis Oriental. Biblioth. V, 241., aut *mons ille notissimus*, qui nostris temporibus adhuc nomine *Siloh* vocatus, tunc temporis fortasse nomine generali מִצְפָּה *specula*, „die Warte“, signatus. Circa hunc, aut ad eum aedificata erat urbs Siloh, unde explicari potest, cur Iosephus in Antiquitt. V, 2, 9. locum conventus 11 tribuum, qui Iud. 20, 1. *Mizpah* vocatur, nomine *Siloh* designaverit. Situs huius montis in medio inter Danem, Bersebam et Gileadem conventui tribuum aptissimus erat. Causam autem cur sacra ibi instituire fas fuerit eam habemus, quod tabernaculum sanctum tunc temporis in urbe Siloh proxime adiacente servabatur 1 Sam. 1, 3. 24. 4, 3. Idem de Samuelis sacrificiis valet. Cum enim sanctum tabernaculum a Philistaeis reportatum nondum suo loco collocatum esset 1 Sam. 7, 2., cultui divino consecrata manserunt templum et altare in urbe Siloh in honorem tabernaculi exstructa, ut ibi Iehovae vota solverentur. Quae igitur de Samuele 1 Sam. 7, 5—16. Mizpae gesta narrantur, de nullo alio loco nisi de Siloh commode intelligi possunt. Accedit quod locus conventuum publicorum, qui in libro Iosuae fere semper Siloh vocatur Ios. 18, 10. 19, 51. 22, 12., in libris Iudicum et Samuelis nomine Mizpae designatur vid. II. cc. Habemus igitur ubi nostrum *Mizpah* quaeramus, nimirum in montibus Ephraimi, in illo monte, cui urbs Siloh adiacebat, ubi olim tabernaculum sanctum et primum templum Iehovae 1 Sam. 1, 9. 3, 3. per 300 annos floruit quemque Israelitae adhuc pia mente, quamquam superstitione obcoecata, venerabantur. Mons iste sine dubio stipatus erat altaribus in honorem deastrorum exstructis. Fuisse autem montem, non urbem, et ex imagine apparet, quoniam retia aucupum vel in montibus, vel in silvis expanduntur, et e parallelismo: *laqueus estis Mizpae — rete in Thabor. Thaborem enim fuisse*

V, 1. 2.

montem est notissimum. Situs erat in altioribus regionibus versus septentrionem, tribui Sebuloniticae adscriptus 1 Chron. 6, 62. Hieron.: *est autem Thabor, LXX. Ἱταβόριον*, secundum declinationem nominum Hebraicorum dialecto Graeca, *mons in Galilaea situs in campestribus, rotundus atque sublimis et ex omni parte finitur aequaliter*. In eius parte meridionali oppidum erat, cui nomen est Cisloth Thabor. Ad hunc montem magna clade Sissera fugatus est Iud. 4, 6. 14. 15. De superstitiosa veneratione eius nil legimus, praeter quod 1 Sam. 10, 3. *quercus Thaboris* occurrit, quae locum mysterii plenum, fortasse memoriae illius victoriae sacram indicat. Praeterea amoenitas loci gentem libidinosam allexit ad cultus religiosos ibi instituendos, vid. 4, 13. Utrumque, et Mizpah, et Thabor commemorantur pro quovis loco, ubi sacra idolis ferebantur, רִשְׁתָּה פְּרוֹשָׁה idem quod פֶּה, *instrumentum venatorium ad feras, maxime aves, in montibus capiendas*.

2. שְׁחַטָּה שְׁטִים הַעֲמִיקָה. Hic quoque locus magnas vexationes passus esse videtur. Etenim LXX. et Syrus plane aliud quid legerunt. Illi habent: ὁ (scil. δίκτιον e v. 1.) οἱ ἄγρεύοντες τὴν θύραν κατέπηξαν, i. e. *quod, qui venationem capiunt, confixerunt*, vid. interpretat. Hieronymi. Syrus: *et venatores venantes abscondiderunt laqueos*. Legisse videntur: שְׁחַטָּה שְׁטִים: alterum a rad. שָׁחַט: *expandere*, quod quamquam de venatione non occurrat (v. Gesen. lex. ad h. v.), tamen ad tractationem retium transferri poterat, alterum a rad. שָׁחַט: *circumvagantes* sc. *venantes*, et ad הַעֲמִיקָה subintellexerunt רִשְׁתָּה. Fortasse defectus attentionis in causa fuit, cum LXX. literas ita transponerent, ut aliquid de re venatoria inferrent, Syrus autem bona fide Graecos secutus est. Nam talis defectus culpa, ut iam aliis locis vidimus, nullo modo LXX. liberari possunt. Hieronymus habet: *victimās declinavistis in profundum, et in commentario addit: ut nullus ageret poenitentiam nec occisus elevarēt caput. Prohibuerunt et sacerdotes et reges ire populum ad templum Hierosolymitanum, idcirco in profundum victimas i. e. deceptos, quos protraxerant*

in profundum et daemonibus immolarant, declinavisse dicuntur. Certe et ipse nomen **שָׁטָן** non habuisse videtur. Chald. si nostram lectionem habuit, e arbitrio vertit: et *victimas idolis mactant largissimè*. Nostris interpretibus non minor crux fuit interpretati verborum. Grotius esse putat: *victimas in profundum deiecistis, ex more idololatricarum victimarum, ut igne comburebantur*. Drusius: *profundam fecerunt mactationem Apostatae, i. e. eos interfecerunt, qui a iis deficerent*. Vatablus: *callidum inierunt consilium in excogitandis novis modis immolandi*. Schmidt: *in mactando supersticiosas victimas instar abyssi se profundarunt, i. e. eas in infinitum multiplicarunt*. Luthers: *obdurati sunt amore erga sua sacrificia*. Rosenmueller: *caedes et declinationes a recto tramite maxime cumularunt*. Kuinoel: *sacrificando idolis gravissime declinaverunt*. Quae interpretatio etsi proxime accedit ad simplicitatem orationis et significatum verborum tamen sensus altius repetendus mihi videtur, scilicet eo, quod *sacrificia idolis ferunt, perversa morum conditio penitus depravata est*. Opinabantur enim isto cultu sacro sacrificiisque in festis vario modo latis, ubi merum libabatur 3, 1., virgines se prostituebant 4, 13 homines mactabantur 9, 13. 13, 2., Deo intime se dedicasse eumque omnino sibi obligasse. Verum tantum aberat, ut hoc modo Deo probarentur, ut in diu peiores redderentur. Non enim solum sacrificando peccaverunt, verum etiam sacrificiis suis excusaverunt quaevis scelera, rapinam, mendacia, tumultus, homicidia et adulteria 4, 2., et sic magis magisque a Deo declinaverunt, cf. 8, 11. Hanc explicationem et nexum orationis, et verba iubent. — In praecedenti enim totum capite de sacrificiis sermo est. Eorum amentiam nunc uno ictu percutit. **שָׁטָן** est inf. cum **וְ** paragogico verbi, quod fere primario sensu de mactandis victimis adhibetur Lev. 1, 5. 11. Ies. 66, 3. 57, 5. Ez. 1, 21. **שָׁטָן** a rad. **שָׁטָן** Ps. 40, 5. s. **שָׁטָן** Prov. 4, 17, 25. *declinare* et Num. 5, 12. 19. 20. de muliere infidelem esse marito. Itaque nomen, quod Ps. 101, **שָׁטָן** scribitur, significat: *declinationes*, nimirum Deo, marito suo et a recta virtutis via, In favore

V, 2 — 4.

illius loci Psalmorum etiam nonnulli libri impressi apud de Rossium habent כְּטִי, non autem Mspti, praeter unum Kennicotti. הִעֲמִיק: *profundare, profunde immergere, profunde infigere*, vid. 9, 9. Ies. 31, 6. Habemus iterum parallelismum versus 5. et 7. Eichhorn huic accedit: „durch Opfern wollen sie mir Sünden aus den Augen rücken.“ Tantum quod in significatione verbi הִעֲמִיק ei non assentiar.

וְאֲנִי מִיֹּסֵר לְכָל־
illustrat: v. 1. כִּי לְכָל־הַמִּשְׁפָּחָה — h. l. וְאֲנִי מִיֹּסֵר לְכָל־
omnibus correctio scil. אֲהִי *in omnes correcturus et puni-
turus invehar.* מִיֹּסֵר: *castigatio, poena*, vid. 1, 12.
cf. Ier. 30, 14. Iob. 5, 17. Prov. 22, 15.

3. *Nolite credere, inquit Iehova, me decipi vestris sacrificiis. Cognosco vos et vestros mores, scio vos esse maturos ad poenas a vobis sumendas. Israel mihi non absconditus est. Formula de Deo saepius obvia designans perfectissimam Dei cognitionem Ps. 69, 6., cf. similis oratio 8, 13. Ps. 38, 10. Particula כִּי indicat, quae Deus sciat. Novi te, quod turpe egisti. הִזְנִיתָ saepius obvium idololatriam significans: perfida contra me egisti. נִטְמָא: pollutus est scil. flagitiis 6, 10.*

4. Rationem adfert quomodo inter victimas gravior facta sit eorum improbitas. מִעַלְלֵיהֶם latissimo sensu, cf. 4, 9., *facinora de quibus hucusque locutus sum, nimirum pessimus eorum cultus deastrorum — non permittunt ut revertantur ad Iehovam.* Non enim putabant se Iovae adversari, immo illis flagitiosis festis et sacrificiis melius eum colere opinabantur, quam simplici et severo cultu Hierosolymitano. Itaque, ait vates, *ne reverti quidem ad Iovam possunt, impetus idololatriae efficit, ut Deum omnino non cognoscant. Idola enim Deum esse putant.* Sic, quamquam gnomice vates loquitur, omnia arctissime cohaerent, quae eius poematis singularis venustas est. לֹא יִתְנֶה cum inf. et praep. לֹא: *non permittunt*, cf. Gen. 20, 6. Exod. 3, 19. 1 Chron. 22, 19. LXX. οὐκ ἔδωκαν τὰ διαβούλια αὐτῶν τοῦ ἐπιστρέψαι πλ.

Pari modo מַעֲלִייהֶם vertit Hieronymus: *cogitationes*, et לָשׁוּב אֶל־אֱלֹהֵיהֶם explicat: *ut agant poenitentiam*, reditus enim ad Deum semper indicat *restitutionem pristinae probitatis et integritatis* quae ante omnia in cultu Dei, verum etiam in moribus cernatur, cf. 6, 1. 7, 10. cet. רָדָה זְנוּרִים: *impetus idololatriae*, vid. 4, 12. בְּקִרְבָּם cum emphasi ponitur, et respectu ad primariam significationem vocis רָדָה, *quasi turbine abrepti ab eo in gyrum volvuntur*. וְאֵת־יְהוָה לֹא יָדְעוּ. Sens.: *idololatria eos imbuunt perversis opinionibus de Deo, quae eos impediunt, quominus ad eum revertantur eumque curent*. In verbo יָדַע simul inest notio *curae* quam aliquis gerit eius, quem cognovit amore studioque et dignum esse, et indigere, vid. 13, 5.

5. Errorem facile invenire possent, modo vellent; nam גָּאֹן־יִשְׂרָאֵל in os eos criminatur. גָּאֹן: pr. *magnificentia, splendor*, hinc *superbia*, deinde e metonymia abstracti pro concreto *id quod magnificum est*, et quo aliquis superbit, uti יַעֲקֹב גָּאֹן יִצְחָק Ps. 47, 5. Am. 6, 8, גָּאֹן דִּירְדֵּן Jer. 49, 19., h. l. *magnificae eorum statuae, altaria et festa*, quae omnia vere magnifica fuisse 2, 10. 8, 4. 10, 5. apparet. Amat vates sic abstracta pro concretis ponere, cf. מִחֲמַד 9, 6., שְׂקִיצִים 9, 10. cet. Oratio est etiam aliis scriptoribus S. usitata, v. c. כְּבֹדִים Ps. 106, 20. pro *Deo magnificentissimo* cf. introd. p. 123. Hieron. quidem vertit: *arrogantiam*, allegans tamen Symmachum vertentem: *iniuriam*, et Aquilam cum Theodot.: *superbiam*. Verum de crimine superbiae nondum ne verbum quidem vates commemoraverat, contra abiectos mores et luxum incolarum, v. c. 4, 1 — 3., unde h. l. sermonem de superbia in abstracto valere non posse censeo. Criminantur autem eos in os illa idola cum superbo apparatu, עֲקָה גָּאֹן יִשְׂרָאֵל בְּפָנֶיךָ: nam miseros esse patiuntur sraelitas, non cavent bella interna, tumultus et facinora 4, 2., quae rempublicam ad interitum compellunt; *labentur enim Israel et Ephraim*, ut in altero commate versus nostri aperte addit. LXX. ταπεινωθήσεται ἡ ὕβρις τοῦ

, 5. 6.

עָנָה, ut עָנָה derivetur ab alio verbo עָנָה *affligi, derimi*, quae explicatio Chaldaeo, plerisque veteribus et inter recentiores Rosenmuellero placuit. Verum quoniam עָנָה cum praep. ב formula solennis est de actionibus forensibus: *criminari aliquem, testari contra aliquem*, ut ita respondeatur iudici inquirenti, cf. Exod. 10, 13. Num. 35, 30., et nostrae simillima forma עָנָה בְּפָנַי יְעָנֵה לִּי Iob. 16, 8., non est, cur ab hoc verbi usu h. l. recedamus. Eodem modo sensum exceperunt Hieron.: *quicquid igitur fecit Israel, vel superbe agens contra dominum, vel in iniuriam sui creatoris idola venerans, respondebit in faciem eius, ut non abeat immunitas*; Kimchi: *dicit: fastum eius testificaturum in faciem eius, cum propter eum poenas dabit*; Dathe: *testatur contra Israelitas*; Kuinoel: *condemnat Israelitas eorum improbitas*; de Wette: „Es zeuget wider Israel sein Frevel.“ Sensum hunc esse puto: *arrogant ipsa illa idola, quibus superbiunt, omnem nationem Israeliticam esse insanam et deperditam: nam eam deserunt tempore calamitatis. Labentur Israel et Ephraim interibuntque inter flagitia, quae committunt idola venerantes*, cf. 4, 5., Eichhorn prorsus nova significatione verbi עָנָה et contra locum 7, 10.: „Und ihre freche Stirn lügt ihm ins Angesicht,“ quam falsam esse iam ex eo apparet, quod non ad illum locum parallelum quadrat.

Iam redit manifesto ad Iudaeos, quorum causa haec omnia attulit. עָנָה בְּפָנַי יְעָנֵה לִּי: *interibit etiam Iuda*, nimirum nisi abhorrebit ab illorum sceleribus, pieque et constanter Iehovam reverebitur.

6. Schmidt hunc versum bene explicat ita, ut vatem respexisse dicat ad locum Exod. 10, 9., ubi Moses proposuerit Pharaoni Israelitas exire velle בְּבִקְרָתִי et בְּצִאתִי ac celebrandum festum Deo. *Hoc est, addit, si absque resipiscentia et fide cum omnibus suis gregibus et armentis abeant ad vitulos, vel ad loca quaecunque, in quibus sacrificent, non impetrabunt gratiam et auxilium domini, sed manebit ira Dei super iis et punire eos perget usque ad ruinam eorum.* עָנָה בְּפָנַי יְעָנֵה לִּי om-

nino: *quaerere Iehovae auxilium* Dent. 4, 29, Zach. 8, 21. Ps. 40, 17. 69, 7. Non autem h. l. de illa pia conversione ad Iehovam cogitandum est, ubi in templo Hierosolymitano secundum praecepta legis eum cultuerunt, uti 3, 5. 7, 10. 2 Chron. 11, 16. 20, 4. Quod signum pietatis erat, cui Deus se non subtracturum esse promittit, vid. 6, 1—3. Contra insanus Israelitarum error significatur, ex quo verum Deum coli opinabantur, dum idolis templa aedificarentur et simulacris terrae victimaeque offerrentur. Fortasse id quoque in mentes habuit, quod Hieronymus intellexisse videtur, scilicet: si vel omnes suos greges omniaque armenta mactent ad placandum Deum, iis tamen non contingeret, *non enim, pergit, invenient quem requirunt, qui a recedentibus et ipse discessit, praesertim cum et alibi loquatur: numquid manducabo carnes taurorum aut sanguinem hircorum bibam? Ps. 50, 13., cf. v. 9. et holocausta arietum et adipem agnorum et sanguinem hircorum atque taurorum nolo Ies. 1, 11. חֶלֶץ מִדָּמָם* ita quaerentibus Deus se subtraxit. Sunt enim alii modi Deum eiusque favorem inveniendi, vid. 6, 3. 6, et quae illum locum Ies. 16—18. Chald.: *subtraxit se praesentitiae meae symbolum, שִׁבְתִּי אֲבִיבִי* ab iis, sanctuarium Dei ab iis remotum est.

7. Imaginem repetit de matrimonio e capp. 1. et 2., unde iterum apparet hanc prophetiam haud multo post priorem c. 1—3. editam esse. Posthaec enim, nil amplius de illo typico matrimonio occurrit. בִּפְדֻתָּהּ בְּגֵדָה in Deum perfide egerunt, fidem ita solverunt ut mulier adultera. בְּגֵדָה item adhibetur de violata fide matrimoniali Ier. 3, 20. Mal. 2, 14. Si autem mater i. e. omnis natio Israelitica adulterio foedus matrimonii solvit, cives eius nunc viventes patrocínio Dei gaudere non possunt, nam liberi spurii sunt. ut בְּנֵי זָרִים in Ies. 57, 3. et בְּנֵי זָנָבִים 2, 6. liberi qui non Dei sunt, peregrini in eius familia, spurii, metaphora remota: qui Dei favore non teguntur. ה. l. vim habet conclusivam, causam orationis e praecedentibus repetens: quoniam Deo infideles sunt, propterea liberos

7.

regrinos habent. Existit exinde significatio particulae *itaque*, vid. Glass. Phil. S. p. 545.

In altero commate aliis verbis exprimit, quod plurimis modis iam indicaverat v. 2. et 5., quo parallelismo sensus vexatarum illarum dictionum elucescit. **וְהָיָה** iterum pars impii cultus, ut v. 2. *mactationes* et v. 5. *idola magnifica*. Sunt autem pr. *novilunia* Num. 8, 11. 14. *festā quae primo die cuiuscunque mensis celebrabantur*, 2, 13., hinc per synecdochen partis pro toto *ista religiosa eaque superstitiosa*. **אֲכָל** h. l. habet significationem perdendi et delendi, ut Deut. 7, 16. Ies. 3, 11. Ier. 11, 25. **וְאֲכָלָם אֶת-חֶלְקֵיהֶם**: *consumet eos in possessionibus eorum*. **חֶלֶק**: *sors, quod sorte con-*igit, unde sigillatim *possessio sortita* Ps. 16, 5. Gen. 4, 24. Deut. 18, 8., maxime agri 2 Reg. 9, 10. 36. 7., unde ex simplicissima interpretatione: *terrae quas unaquaeque tribus sortita est i. e. patria omnino*. Illi sic construunt: *consumat eos i. e. possessiones eorum*. Verum **אֲכָל** pro **אָכַל** saepissime obvium est, vid. Glass. Phil. S. p. 181. Gesen. in lex. ad h. v. Significatio vocis **אֲכָל** non anxie quaerenda est, omnino instans periculum indicat, ut omnis oratio cap. 4. et 5. Ab hac interpretatione recesserunt LXX, sic: *νῦν κατὰ-λύεται αὐτοὺς ἡ ἐρυσίβη*, ac si pro **וְהָיָה**, monente Hieronymo, legeretur **חֶרֶס**: *rubigo*, memores loci Ioel. 1, 4. Chaldaeus, qui in descriptione Ioelis typice invenit nationes varii generis, vid. ad Ioel. 2, 25., hanc interpretationem circumscripsisse, sua addidisse et cum nostra lectione conciliasse videtur ita: *nunc adducam adversum eos populos per singulos menses, qui populabuntur fructus terrae eorum*. Unde iterum Hieronymus: *non multo post tempore, non, ut solitus eram longe post futura praedicere, sed nunc et inpraesentiarum adveniet Assyrius et Chaldaeus et devorabunt eos cum partibus s. possessionibus suis*. Inter recentiores multi hanc interpretationem secuti sunt. Kuinoel, Schultenium, I. D. Michaellem et Dathium²⁰⁾ secutus, legit

20) A Dathio in tertia demum editione Prophetarum Minorum haec interpretatio adoptata est, postquam in prioribus LXX.

V, 7. 8.

שִׁחַי: *res nova, fortunae casus adversi, monente quidem iam de Rossio hanc lectionem nusquam inveniri* Grotius putat שִׁחַי esse *menstruam pensionem*, quam rex Menahem populo suo iniunxerit, ut sarciret damnum quod fecerit magnas pecunias dando Phulo regi Assyriorum 2 Reg. 15, 19. 20. Quem secutus est de Wette: „Dann wird sie der Monatszins aufzählen sammt ihrer Habe.“ Tremellius et Dinaeus adeo de morbis foetidis somniant qui devoratur et singulas corporis partes labefactori sint, secundum Ier. 2, 24., vid. Tarnov. ad h. l. Rabbini interpretes putant denotari in specie mensem, quo regia Hierosolyma capta et diruta sit, secundum E. Esram: *mensem malum*, et secundum Kimchium: *mensem Tamuz* (Iulium) *quo fissæ est urbs, mensemque* (Augustum), *quo eversa* Lutherus contra nostræ interpretationi assentitur: *consumet eos novilunium, quando offerunt sacrificia idololatrica, cum omnibus quaecunque habent et possident*. Praeterea variant in interpretatione vocis חֲלָקִים, quam alii accipiunt pro *vitulis aliisque idolis quæ Israelitis optima pars videbantur*, v. c. Eichhorn, al. pro *ovibus et bobus, quas ad adolendum et placandum Deo afferebant*, respectu ad v. 6. Id certum est: minas omnino universalis argumenti, verum ne minimum quidem vestigium Assyriaci exilii inesse.

8. Hieronymus ab hoc versu alteram partem vaticinationum Hoseæ inchoat, quem haud pauci recentiorum secuti sunt. At v. 8. et 9. arctissime mihi cohaerere videntur cum praecedentibus. Faciunt enim quasi epiphonema totius exhortationis ad Iudaeos, ac si diceret: *Utinam vobis omnibus Bèniamintitis velut clangore buccinae in animos clamare possim, quæ sors Israelitis propter flagitia futura sit, ut discatis pietatem moniti*. חֲלָקֵי שׁוּפָר; frequens locutio ad invitandos animos, ut attenti sint capiendis rebus gravioris momenti Ier. 4, 5. 6, 1. Ioel. 2, 1., cf. Hos. 8, 1. Quoniam sonus iste

secutus erat; ita: aëre pestilentiali fructus agrorum suorum corrumpentur.

, 8.

abae et buccinae Iudaeorum causa edebatur, aptissime commemorantur oppida in finibus sita, Gibeae, Rama et Bethel. *Gibeae* oppidum erat olim Beniaminiticum Ind. 19, 14., memorabile ob ibi commissum scelus et ob insequentem eius devastationem, cf. 10, 9. Ind. 19. et 20., postea ita restitutum, ut dignum esset quod a rege Saul sedes regia eligeretur 1 Sam. 10, 26. 15, 34. Num semper tribui Beniaminiticae adhaeserit, an cum Bethel ad stirpem Ephraimi transierit, historia incert. E nostro loco colligi potest regno Israelitico adnumeratum fuisse, quoniam inter oppida Israelitica commemoratur. *Rama* olim urbs erat Ephraimitica eadem tribui Beniaminiticae prope adiacens, notissima ex historia Samuelis, qui inde oriundus eam ante omnes adhaerentiae eiusque et opulentiam et famam maxime auxisse videtur. In ea scholam prophetarum instituit, plurimam vitae partem ibi degit, ius dixit, denique sepultus est. A regibus Israelitarum munita est 1 Reg. 15, 22, ab Assa autem rege Iudaeorum expugnata et deinde v. 22. Postea restituta videtur. Occurrit enim non solum apud vatem nostrum, sed etiam apud alios prophetas Is. 10, 29. Ier. 31, 15., et postea temporibus Maccabaeorum, adeo temporibus Iesu, nomine Ariathia. Cum verba sequantur אֶחָדָה בְּנֵימִין, apparet tunc temporis tribum Beniaminis extra fines Gibeae, Ramae et Bethelis habitasse. Nihilominus Hieronymus Gibeam et Ramam in tribu Beniaminitica sitas fuisse putavit, fortasse quoniam post reditum temporibus Maccabaeorum et Herodum vere a partibus Iudaeae fuerunt. Bethavene s. Bethel vid. 4, 15. Ceterum Hieronymus discrimen inter שוֹפָר: buccinam, et תְּצַצְרָה: tubam, exhibet: illa, inquit, est buccina pastoralis et cornu revo efficitur, graecis κεραιών, haec autem de aere et argento efficitur, qua in bellis et solennitatibus impabant. Verba אֶחָדָה בְּנֵימִין LXX. ita vertunt: ἑξῆς: Beviaμύ, quod Hieron. de ἐκστάσει s. mentis excessu intelligit. Iisdem verbis Hieronymus putat notari situm Bethavenis, nimirum in tergo tribus Benjamin. Chaldaeosiorem paraphrasin exhibuit, cuius sensus est: nunciate, venturos esse reges cum exercitibus ad bellum vobis inferendum propter vestram impietatem; al.

ita interpretantur: *post te Benjamin urget hostis, minet tibi, iam enim subegit sibi terram Ephraim cam.* Nos ita: *post te Benjamin* i. e. *Benjamin acclamate.* Benjamin autem indicat totum imperium Iudaicum, ut Ephraim Israeliticum, h. l. fortasse propter viciniam. Nam e Gibeā, Rama et Bethel in eum Benjaminis vociferari poterant. Eichhorn iusto daciōr, ut videtur, supplet אֲנִי הָיָה: „Denn d (?) o Benjamin gilt auch mein Zorn.“

9. Sequuntur nunc, quae sonitu tubae Benjamin sint nuntianda. Nimirum: אִם לְשִׁמָּה תִּהְיֶה בַיּוֹם הַזֶּה תוֹכָחָה ים *Ephraim in desolationem erit* i. e. *desolata erit tempore correctionis.* תוֹכָחָה idem est, quod מוֹכָח v. 2. *stigatio.* Non enim solummodo indicat convictionem declarationem poenā aliquem dignum esse, sed poenā improbitatis ipsam, cf. Ps. 149, 7. Is. 37, 3. Ez. 17. Sens.: *ubi poena veniet, Ephraim desolabitur, haec poena Israelitis imminet: devastabitur eorum publica.* Gnomica brevitās sensum reddit inventu dāciliorem; hinc alii eum ita exceperunt: *tempore, consummata fuerint eorum peccata.* Vates: *tribulatio addit, Israeliticis indicavi, quod verum est, scilicet sine monitu divino cadant.* נֶאֱמָרָה, formula affirmationis, id quod verum est, cf. Drusius ad h. l., quod admodum usitatus אָמֵן. Foemininum enim hoc nomen saepius ut neutrum ponitur, cf. Glass. Phil. S. p. Gesen. Lehrgeb. p. 661.

VII.

Cap. V, 10. — VI, 3.

Principes Iudae similes sunt removentibus terminos. Velut aquam super eos indignationem meam effundam. 11. Iusto meo iudicio oppressus est et contritus Ephraim, quoniam proterve sequi

10. r vanas institutiones. 12. Ceu teredo corrodam
 phraim, ceu putredo absumam quoque do-
 um Iudae. 13. Sentiat Ephraim morbum suum,
 Iuda ulcera sua, confugiat Ephraim ad Assy-
 rios, mittat ad regem Iareb. Iste non poterit vos
 iare, nec medebitur vulnere vestro. 14. Equi-
 m enim quasi leo irrumpam in Ephraim,
 asi leo rugiens in domum Iudae. Ipse, ipse,
 quam, eos lacerabo, eosque prehenses abducam,
 c quisquam eos liberabit, 15. abibo rediens in
 um meum, donec culpam suam agnoverint et
 revolentiam meam reconciliare studuerint. Nam
 tantis suis angustiis me tandem studiose quae-
 sit. VI, 1. Agitedum! Revertamur ad Ie-
 ram. Nam iste lacerans nos quoque sanabit;
 neribus percutiens obligabit nos. 2. Altero die
 bis vitam restituet, tertio nos eriget, ut rursus
 accepti vivamus. 3. Sapere incipiamus et stu-
 denti diligentiori protendamus cognitionem Iehovae,
 ius velut aurorae egressus paratus est. Veniet
 bis ceu pluvia, ceu pluvia serotina terram irri-
 gura.

10. Recepit vates intermissam per aliquod tempus
 iem improbationum suarum, in Iudaeos, qui in dies
 audentius flagitiorum et impietatis Israeliticae parti-
 es facti erant. Principes eorum, qui hucusque ho-
 rem non fucatae pietatis servaverant, magis magisque
 erraverant a recta via. Quod potissimum de rege
 ia valuit, qui specie pietatis negligentiam et petu-
 antiam animi occultaverat. Intraverat rex in sanctum
 ictorum, ut sacrificia faceret 2 Chron. 26, 16—21,
 od solummodo summo pontifici demandatum erat
 am. 18, 4, 7. 32. Ad haec tempora respexisse vide-

tur vates, cf. introd. p. 68 sq. **עֲרִי יְהוּדָה** ponitur pro **יְהוּדָה**, nimirum Usia s. Asaria, ut parcat regi e stirpe Davidis orto. Nec erat quod digitis monstraretur, cuius protervia poenaeque omnibus esset notissima.

וְהָיוּ כַּמִּסְיָי גְבוּלֵי: *pares sunt iis qui terminos movent, quibus gravissimae poenae a Deo denuntiatae erant Deut. 19, 14. 27, 17.* Rex ille nefarius vere par erat huiusmodi nefariis, non quia lapides terminales, sed fines politicae et sacerdotalis potestatis a Deo ipso positos removerat. Reliqui interpretes verba nostra in universum posita esse putantes, similitudinem in eo tantum quaerunt, quod principes ad regendum populum a Deo vocati libidinibus se dederint bonaque subditorum vi et fraudibus ad se rapuerint. Ita Schmidt: *tertium comparationis putamus esse effrenatam peccandi libidinem nullum amplius modum, nullam verecundiam observantem.* Hieronymus ita explicat, ac si sermo sit de senioribus temporibus, *ubi principes Iudae, qui post deletum imperium Israeliticum flere debuissent, coeperint gaudere et laetari, quod sibi pateret terra ad possidendum latius, et facti sint quasi assumentes terminos Israel, transeuntes fines suos et in locis alienis regnum et possessionem dilatare cupientes.* **עֲלֵיהֶם אֶשְׁפִּיךְ כַּמַּיִם**: *effundam super eis velut aquam indignationem meam* i. e. *tam abunde ac si aqua effundatur.* Ex eo, quod similis locus Ies. 8, 7. invenitur, ubi Deus dicitur *adducturus vehementem et abundantem fluvii aquam* h. e. *regem Assyriae cum omni apparatu*, non sequitur nostrum vatem cogitasse de iisdem Assyriis. Est enim aqua omnino imago abundantiae Num. 24, 7. Iob. 3, 24., quae ut in illo loco Iesiae copias Assyriorum, sic h. l. copiam indignationis divinae indicat. Quodsi, ut opinor, vates de protervia regis Usiae locutus est, nimirum alio etiam sensu verba illa adhibuit, scil. *ut aqua effusa totum corpus inundatur, sic super corpus leprosi regis lepra effunditur, ut prorsus ea tectum sit.* **עֲבָרָה**: *poena, quam Deus iratus infert*, cf. Prov. 11, 4. Zeph. 1, 15. 18.

II. Exhibet autem rex ille impius et foetida poena adfectus effigiem omnibus posteris Iacobi. Ut enim

V, 11. 12.

ille meritas proterviae poenas luit, ita primus Ephraim punietur. עָשָׂק אֶפְרַיִם רָצִיץ מִשָּׁשׁ: *oppressus et contritus est iudicii* i. e. *iusto meo iudicio*, cf. *Exod.* 22, 29. *Genitivus est efficientis*, ut *Ies.* 53, 4. Michaelis ad h. l. Ob praecedentem enim statum constructum vocem מִשָּׁשׁ vim genitivi habere Grammatici docent. Hebraei interpretes exhibent ablativum, Iarchi מִדֶּסֶר בִּישְׁשִׁים: *castigatus castigationibus*, Kimchi קֶשֶׁם: *duris iudiciis*. Simplicius adhuc videtur et usui vatis accommodatius substantivum מִשָּׁשׁ pro adverbio positum esse, ut sit: *iuste*. Sens.: *iuste meo iudicio oppressus est Ephraim*, quemadmodum 12, 15. תִּמְרֵיהֶם, 13, 13. עֵץ, 14, 5. נִדְבָה, cf. *Glass. Phil. S.* pag. 364. הוֹאִיל הָלֵךְ אַחֲרֵי צַד, constructio asyndeta: *instituit s. proposuit sibi sequi* i. e. *proterve sequitur*, ut *Deut.* 1, 5. הוֹאִיל בָּאֵר אֶת-הַתּוֹרָה, cf. *Gesen. Lehrgeb.* p. 823. צַד semel praeterea occurrit *Ies.* 28, 10. 13., ibidem, ut nostro loco, significatione quadam contemptus et ambiguitatis. Ex utroque loco intelligitur hoc nomen, quamquam originem duxerit a צָדָה, quod bono sensu etiam de Dei praeceptis occurrit, tamen usitatum fuisse de vanis et stolidis institutionibus. Antiqui sine dubio legerunt צַד s. צִדָּה LXX.: ἡξῆστο πορεύεσθαι ὀπίσω τῶν ματαίων, *Syrus*: *post vanitates*, *Hieron.*: *coeperunt abire post sordem* i. e. *post idola, quae sordibus comparantur*. *Chald.*: *ad errandum post fallaces divitias*, *Dathe* legit שִׁנָּה *vana idola*. Item Liveleius ex permutatione literarum, quae inter se affines sunt et commutabiles, quemadmodum *Nah.* 3, 18. נִשְׁחַרְחַרְחָה pro נִשְׁחַרְחַרְחָה, et ex usu nominis שִׁנָּה *Iob.* 15, 31. Verum, ut de *Rossi* monet, contra omnium codicum auctoritatem.

12. Propius accedit ad significandam imaginem infelicissimi morbi regis Usiae. *Ero Ephraimo quasi עָשָׂק: vermis, qui corrodit vestes et corpora*, non tantum tinea infensa vestimentis, nam *Ps.* 39, 12. et *Iob.* 4, 19. aperte adhibetur de vermibus homines eorumque

venustatem absummentibus, fere id quod Latinis *teredo*. Nomen ortum e radice עָשָׂה Arab. عَشَى: *rodere*. Cum in sequenti commate רָקָה: *putredo* addatur, parallelismus praecedens עָשָׂה ita illustrat, ut sit: *vermis carnem corrodena*. LXX. utrumque verbum metaphorice intellexerunt, ita: ἐγὼ ὡς τὰς αἰχρᾶς (conturbatio) τῶν Ἐφραϊμ καὶ ὡς κτερεῶν (perniciēs, ut 1 Cor. 15, 35.) τῶν οἰκῶν. Hieronymus vertit illud *tineam*, hoc *cariem*: *quorum alterum vestes, alterum ligna consumat. Ut enim, addit, utrumque longo fit tempore, ita Deus et 10 tribus, et postea duabus longo tempore dans locum poenitentiae et eas provocans ad salutem primus consumet Ephraim, deinde et domum Iuda. Nobis autem hic sensus verbis inesse videtur: ut rex ille lepra carnem corrodena eamque putrefaciente a Deo adfectus est, ita typum exhibet, utrique imperio: Ephraim corrodetur, Iuda absumetur.*

13. Iterum tales dictiones addit vates, ut illi imagini inhaesisse videatur. Vocat enim conditionem Ephraim morbum et Iudae ulcera, dicit porro *Ephraimum arcessere medicum*, qui aegrotum curet, denique adfert illum medicum nullam istius morbi medicinam habere quemadmodum sanatio leprae. Deo ipsi, vel, quod Iudaeis idem erat, sacerdotibus servata erat Lev. 13. 14 2 Reg. 5, 7. אֲדַוְּרָה: *animadvertat, sentiat*, ab uno sensu oculorum ad omnem sensum infortuniorum translatur legitur quoque Isa. 44, 16. Thren. 3, 1. Eccles. 3, 13 מַחֲלֵי: *morbum suum*, imagine adempta: *miseriam, publicam solutionem qua civitas laborat*. מַחֲלֵי, ut Obad. 7. Ier 30, 13., optimi interpretes vertunt: *purulentum vulnus* a אָדַר: *exprimere*, cf. Rosenmuell. ad h. l. Sens.: *Iuda quoque particeps fiat eiusdem miseriei*. Typus enim de utraque gente valet. Nunc arcessant Ephraimitae medicum, qui res restituat. Vidimus in introductione p. 8. Assyrios sub rege Menahemo primos irruiſſe in Palaestinam, nimirum vocatos a Tiphſaitis incolis urbis a Menahemo obſeſſione preſſis regemque Menahemum illos Assyrios magno pretio conduxisse, ut amicitiam secum inirent, cf. 2 Reg. 15, 16. 19. 20. Hanc vicem

V, i3.

in mente habuit vates, non autem tempora regis Pekah; qui non Assyriorum, sed Syrorum foedus contra Iudaeos quaesivit.

וַיִּלֶךְ אֶפְרַיִם אֶל-אֲשּׁוּרִי: *abeat i. e. confugiat Ephraim ad Assyrios*, ut eorum auxilium impleret, וַיִּשְׁלַח אֶל-מֶלֶךְ יִרְבִּי. Plures interpretes, quorum primum inveni Iarchium, hoc comma ad Iudaeos retulerunt. Verum si vates rem de Iudaeis intelligi voluisset, non liquet, cur id non diserte commemoraverit. Eum autem postulavisse, ut de aliqua re, cuius in verbis nulla mentio fit, cogitaretur, nimis ineptum fuisset et Hosea omnino indignum. Id sentientes nodum ense dissecant, dum, ut ipse Kuinoel fatetur, contra omnem versionum et codicum auctoritatem nomen יִרְבִּי in textum recipiunt, idque excidisse e vulgari tectu censent. Nam, aiant, *Iudaeorum rex Ahas aliquando regem Assyriorum Tiglath-Pileserem in auxilium vocavit, qui nunc nomine regis Iareb insignitur*, vid. Kuinoel ad h. l. Verum id multo prioribus temporibus factum est, et quantis angustiis rerum! Postquam Pekah rex Israelitarum, scelestissimo foedere cum Syris facto, Iudaeos adortus fuerat. Num cogitari potest, vatem, qui nil antiquius habuit, quam ut omnes 12 tribus restituerentur sub imperio unius regis e familia Davidis c. 1-3., si illo tempore hanc nostram prophetiam edidisset, tantam tamque deplorabilem vicem reticuisse? Vel fac eius qualemcunque mentionem illum facere voluisse, num menti excidere potuit Ephraimitas tunc temporis non Assyriorum, sed Syrorum, מֶלֶךְ-אַרָּב, foedere se contaminasse? Qui talia contendat aequae ex arbitrio agere videtur, quam S. V. Kuinoel, qui sine omni ratione et argumento ad h. l. pag. 32. ita disserit: וַיִּלֶךְ. Equidem intelligerem h. l. per Assyrium Rezinum Syrorum regem. Atque hoc nomine propheta per ironiam usus esse videtur. Alii interpretes opinionem, Israelitas misisse ad Assyrios, Iudaeos ad regem Iareb, historiae melius adaptaturi in primo commate sermonem esse de pactis Israelitarum cum rege Phulo tempore Pekahi et Ahasi contendunt, quae circiter spatio 20 annorum inter se distant. At quis serio sibi ipsi per-

suadere poterit, vatem tam diversa tempore et ratione inter se miscuisse, cuius dissertationes et cohortationes semper ad praesentem reipublicae statum pertinuerint, quasque, ut animos moverent, e rebus coram oculis gestis ideoque intellectu facillimis repeti oportuerit. Subsistamus igitur in simplicissima explicatione, utrumque comma referendum esse ad Israelitas, et ad pacta eorum cum Phulo rege Assyriorum. Iudaeos ita moneri non potuit, quoniam eodem tempore pacta cum aliquo rege barbaro non iniverant, quippe quorum res tempore Usiae et Iothami ita florerent, ut adeo barbari sibi subditos facerent, cf. 2 Chron. 26. 27. Ex totius loci contextu videmus, vatem pingere res Israelitarum maxime deperditas, quibus regis leprosi typus iam eventu comprobabatur, monere autem Iudaeos, ut exemplo illorum meliora edocti abhorrerent ab impietate, ne consortes fierent eiusdem eventus. Descripserat v. 11. Israelitarum miseriam tamquam iudicium, מַשְׁפָּט, iamianis exhibitum. Describit nunc perversa eorum consuetudines admodum labefactatas restituendi, et exemplo eorum addit: *videbitis vos Iudaei, et ipsi Ephraimitae sentietis nullam medicinam esse, nisi penes Iehovam.* Nil aliud usque ad 6, 3. continetur. Futura abbreviata autem cum γ conversivo propria sua significatione modo coniunctivum s. concessivum indicare videntur. Sic optime suo loco sunt inter futura purae significationis v. 10. et alterius commatis nostri versus, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 288.

Nomen autem מִלְחָמָה, de quo interpretes nulli disseruerunt, mihi videtur aequae symbolionum, ut plurima nomina in vate nostro obvia, v. c. liberorum 6. 9., Bethaveni 4, 15. 5, 8., vallis Achor 2, 17. Aptissimum est propter duplicem sensum verbi מִלְחָמָה, a quo derivatum est. Indicat enim et *oppugnare*, et *rem aliquam gerere*, vid. Gesen. sub h. v. Implorarunt Israelitis defensorem, consecuti sunt oppressorem. Utraque significatio in nomine illo symbolico inest. Ad verbum *rex dimicabit.* Acquievimus in nomine proprio: *לִי יָרֵב*, ut LXX. πρὸς βασιλέα ἰαρεύσθαι; pro quo in aliis Codd. ἰαρεύσθαι, quod nimirum vitio librariorum irrepsit.

V, 13. 14.

Hieron. vertit: *ad regem ultorem*. Demonstrat enim e loco Iud. 6, 32. יָרִיב, vel uti legisse videtur cum LXX. יָרִיב, esse i. q. ἐκδικον s. ἐκδικητήν: *ultorem* scil. *iudicem*. Qui quidem non verus ultor fuerit, nec eos adversante Deo liberare potuerit. Chald.: *ad regem qui veniet et animadvertet in eos*. Eichhorn vertit: „dem Berather.“ Posset quidem si placeret verti: „dem Anwald,“ sed V. Illustrissimi versio etymologiae nominis plane repugnat. De Wette: „der König der rächen soll.“ In multis aliis de hoc nomine coniecturis a vero longissime recedunt, qui (ut Kimchi, Schmidt aliique) contendunt, fuisse Iareb: *urbem Assyriae*, eamque positam pro universa Assyria.

At iste non poterit vos sanare nec medebitur vulnari vestro. Uti enim ille foetidus morbus a nemine sanari potest nisi a Deo ipso, qui per sacerdotes arcanam medicinam contaminatis instituit, ita nemini Israelitarum aliunde auxilium quaerenti salus contingere poterit. יָרִיב, ἀπαξ λεγόμενον, cum cognato suo substantivo יָרִיב Proverbia 17, 24. de medicina adhiberi iubet in utroque loco parallelismus. Alii derivant a verbo Syriaco, quod est *fugere*, ut h. l. Hiphil sit *fugare, depellere*. At Syrus ipse vertit: *neque sanabit a vobis dolorem vestrum*. Nonnulli codd. ap. de Rossium huius inusitati verbi loco legunt יָרִיב: *amovebit*. LXX. οὐ μὴ διαλύσῃ ἐξ ὑμῶν ὀδύνην. Hieron.: *nec solvere poterit a vobis vinculum*, quae explicatio vocis יָרִיב licet ex etymologia, exemplis certe probari non potest.

14. *Ego iste sum, qui morbo et vulneribus Vos percussit*. Quod enim iusto meo iudicio fit, nemo hominum interpellabit. Imago vermis carnem corrodentis crescenti indignationi vatis non satisfacit; itaque aliam gravioris momenti addit, nempe leonis, qui non corrodit sed lacerat. Notio lacerationis non abest ab effigie leprosi regis. Nam ille foetidus morbus lacerabat hominem, carnem eius et paullatim praestantiores corporis partes absumens, cf. Lund. Iud. Heiligth. 1. 3. c. 51. pag. 671. De eo, quod leo prorsus discerpat et destruat praedam, sermo esse non potest; nam porro

vates leonem, addit, ablatūrum esse praedam in suum habitaculum, laceratam quidem, sed non ita ut restitui non possit.

לִּנְיָ sec. Bochart. Hieroz. I, 717. est: leo nigricans, qui in regionibus Syriae degit, cf. Plin. H. N. 8, 17., quamquam nulla alia causa huius definitionis esse videtur, quam similitudo verbi לִּנְיָ et לִּנְיָ. Secundum Gesenium in Lex. ad h. v. melius: Epitheton

posticum: rugiens, cf. Arab. سَحَال: vox in pectore reciprocata, spec. rugitus i. e. leo. Leonem enim intelligendum esse, in eo omnes interpretes consentiunt, praeter LXX, qui verterunt πανθηρ. Sed eorum auctoritati fidere non possumus, quoniam idem verbum Ps. 91, 13. vertunt ἄσπις, Job. 4, 10. λεαινα, 10, 16. λέων. לִּנְיָ: leoninus pullus, LXX. λέων, Hieron.: catulus leonis. לִּנְיָ non habet notionem rapiendi, sed discerpendi, lacerandi, cf. Deut. 33, 20. Gen. 37, 33. Ps. 7, 3. 50, 22. Verbum לִּנְיָ: abibo, rursus innuit id, quod antea saepius dictum erat: Deum missurum esse utramque gentem, si resipiscere moresque emendare notuerint. Membra sunt rursus parallela: אֶתְּרָה וְאֶלְךָ: lacerabo et abibo, scil. eos puniturus ita me geram, ut eorum hypocriticas preces non exaudiam. אֶתְּרָה וְאֶלְךָ אֶתְּרָה וְאֶלְךָ auferam et nemo eas liberabit scil. a poenis iis destinatis. Significatio imaginis in verbo אֶתְּרָה auferam, non anxie est quaerenda. Nil inest nisi hoc: ut leo rapinam lacerat et secum abducit, ut nullo modo ipsi evadere possit, sic illi, qui per flagitia sua rapina indignationis meae facti sunt, nec idolorum ope, nec Assyriorum, nec aliorum barbarorum auxilio redimi poterunt. Certe de abductione in exilium vates h. l. non cogitavit.

15. Repetit verbum אֶלְךָ, ut melius intelligatur, quid sibi voluerit. Abibo reversurus in locum meum. מְקוֹמִי. Tropice locus Deo tribuitur, tropo a leone sumpto. Sicut leo revertitur post rapinam in speluncam suam, ita Iehova se abscondet ab iis postquam poenis eos afflixerit, eorum preces hypocriticas non curabit nec

V. 15:

amplius filius propitiatus erit, ita tamen, ut semper eorum sortem moderaturus sit, quod indicavit posterioribus verbis versus 14. *auferam nec quisquam eos e potestate mea redimet.* Alii, ut Lutherus, hic novam orationis partem incipiunt, ita ut nunc a minis ad consolationes transierit vates, ac si dixisset: *Poenae illae non propterea illatae sunt, ut prorsus pereatis; sed, si reversi fueritis ad meliorem frugem me semper paratum habebitis ad vos salvandos et beandos.* Hieronymus ita: quod quidem dicat: *vadens revertar ad locum meum, i. e. magnificentiam et maiestatem, ita debemus accipere, ut nequaquam propter dispensationem descendat ad homines, irascatur, misereatur, obliviscatur, mutetur in bestias, sed spernat res humanas, et permittat eos, quos antea protegebat, hostibus subiacere ut tabescant et deficient et intereant et propterea quaerant faciem domini.* Quae vere est egregia Deoque dignissima descriptio divinae providentiae et ad amplificandum tropum nostri loci optime valet. 77

אֲשֶׁר - אֲנִי. LXX. *ἕως οὗ ἀφανισθῶσι: donec dispereant, et Hieron.: donec deficiatis.* Uterque de poenis culpa contractae verbum אֲנִי ceperunt, ut nonnunquam fit, v. c. Ps. 34, 22. 23. cet. Verum omnis nexus docet h. l. sensum esse: *donec agnoverint reatum suum; nam secundum Glass. Phil. S. p. 225. verba, quae fieri, esse, vel agere significant nonnunquam pro rei cognitione ponuntur.* Ita verbum nostrum occurrit Lev. 5, 1—5. Zach. 11, 5. cet., cf. Chald.: *donec agnoverint se peccasse.* וְיִבְקֹשׁוּ פָנַי: *et quaesierint faciem meam.* Formula solennis de consultatione Iehovae in templo Hierosolymitano, quod Dei maiestate inhabitari dogma erat religionis Mosaicæ, cf. 2 Sam. 21, 1. 2 Chron. 7, 14. Ps. 105, 4. Verum cum פָּנַי saepius ad circumscribendam personam ponatur (cf. Prov. 7, 13. Ez. 6, 9. Ps. 17, 15.), בִּקְשׁ אֶת - יְהוָה est i. q. בִּקְשׁ פָּנַי - יְהוָה: *Deum i. e. auxilium eius pia mente quaerere,* cf. v. 6.

Addit denique vates spem, fore, *ut tandem angustis et miseriis attoniti pio animo se ad Iehovam convertant.* בִּצְרַת אֲשֶׁר לָהֶם i. q. בִּצְרַת לָהֶם, circumscriptio genitivi, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 673. *in calamitatibus suis.*

tur isti interpretes potissimum loco Pauli 1 Cor. 4., ubi expressis dicitur: *resurrexisse Christum die tertio iuxta scripturam*. Nihil enim, aiunt, V. T. l. si ab hoc recedamus, proferri potest, qui *κατὰ τὸ* diei tertii mentionem tam diserte faciat: unde m. Apostolum ad hunc ipsum respexisse statuendum. Quod autem dicatur, non de Christo sed de nobis plurali sermonem esse, facili negotio solvunt: si *dem tertio die non in nostra persona sed in Ch. persona vivificati sumus secundum Eph. 2, 5. I. vivificavit nos in Christo et resuscitavit*. Cum igitur Hoseas praedixerit: *Deus tertio die vivificabit nos*, in Christi resurrectione impletum a Paulo indicatum contendunt. Notatu dignum praeterea est, ipsos Rabbinos veteres hunc locum docuisse esse vaticinium Messia tertio die resuscitando, vid. Galatinus de arch. Cathol. veritate l. 3. c. 12. et l. 8. c. 22. cf. Schmidt commentar. in Hoseam p. 293. Chald.: *donabit nos in diebus consolationis, qui venturi in die resurrectionis mortuorum suscitabit nos et erigemus coram eo*.

3. Pergit vates in exhortatione sua: *נִדְעָה*: *incipiamus*, uti Ps. 73, 22. Ies. 32, 4. al. et ap. n. 4, 6. Quae autem sapientia appetenda sit, docet sequi omnia, nimirum *דַּעַת אֱת־יְהוָה*, ut 4, 1. *וְאֵלֵהֶם* *cognitio Dei, quae gignit pietatem*. Qui enim I. vram probe cognoscit, non potest eum non diligere pie revereri. *דַּעַת* pr. est inf., unde *דַּעַת אֱת־יְהוָה* *protendamus ad cognoscendum Deum*. LXX. *διόξωμεν* *γνώσας τὸν Κύριον*.

כְּשֶׁחַר נִכּוֹן מִצֵּאתִי respicit ad imaginem 5, 15.: *e gressus* (scil. e loco suo) *nunc paratus est*, non olim leonis ad lacerandos impios, sed ut aurorae homines recreandos probe conversos. Suffixum *י* habet relativi, cf. introd. p. 106. Mane aurora, in diu pluvia homines recreat, quarum illa torpore sol. haec languore aestus membra relevat. Innuit illa mul maiestatem, haec voluptatem et utilitatem, utramque comitantur: maxime in illis orientalibus

3.

ibus.. Intelligitur autem sigillatim sub **מלכות**, quae n. **מלכות** vocatur, v. c. Is. 5, 24, cum opponatur

מלכות: *pluvia autumnalis*, quae Hebraeorum septem anni mense, nostro fere Octobri post iactam septem in illis orientalibus regionibus incipit et 3 ses durat, Hebraeis igitur *prior anni*, LXX. **ἡρός** **μὲν** **מלכות** autem est: *posterior s. verna pluvia* sis Martii, quae ante messem cadit ubertatem ter-
promovens, LXX. **ἡρός**. Praeterea paene nunquam illis regionibus pluit, cf. Deut. 11, 14. vid. Roehr-
estina p. 73. all. Eichhorn ab hac interpretatione
alogiae accommodatissima recessit: „Wohlthätig
e. ein Regen wird er kommen, wie ein Ge-
terschauer, der das Erdreich tränkt.“

VIII.

Cap. VI, 4 — 11.

Quid tibi faciam Ephraim, quid faciam tibi
la? quorum pietas similis est nubi circa dilu-
um, rori mane evanescenti. 5. Propterea in-
i iis dicta prophetarum, penitus percussi co-
n animum sermone meo. Nunc iudicium meum
lucem prodibit: 6. quod animi bonitate delecter
i sacrificis, et vera Dei cognitione magis quam
ocaustis. 7. Illi autem ut Adamus foedus vio-
erunt, in illo ipso foedere perfide contra me
runt. 8. Quod attinet ad Gilead, civitas ibi
facinora patrantium vestigiis sanguinolentis con-
cata. 9. Velut insidiantes agmini armatorum
spirati sacerdotes in via Sichemum versus tru-
ant, itaque scelera praemeditata patrant. 10.
domo Israelis animadverti horrendas res. Ibi

pravus idolorum amor inhaeret Ephraïmo, contaminatus est Israel. 11. Ipse quoque Iuda culpa tua messem faciet tristissimarum calamitatum.

Novum fragmentum vaticiniorum vatis nostri, quod neque cum praecedentibus neque cum sequentibus cohaeret, cui scelera illis temporibus commissa omnibusque notissima, ut v. c. sanguinolenta trucidatio regis Pekaiæ, occasionem praebuerunt, cf. introd. p. 70. Exortum videtur ex indignatione prophetae propter merces suorum irreparabiles eosque non solum Israelitarum, verum etiam Iudaeorum. Spem aluit fore, ut resipiscerent, sed spem deceperunt, ut nubes matutina sperdecipere solet arborum sitientium v. 4. Non attendunt monitis prophetarum sacra eorum spernentium et probitatem pietatemque illis praeferentium v. 5. 6. dum foedere se Deo iunctos esse gloriabantur, flagitia commiserunt v. 7. eaque tam gravia v. 8. 9., ut non tantum omnis Israel v. 10., sed etiam Iuda contaminetur v. 11.

4. *Quid tibi faciam Ephraïm et quid tibi Iuda?* Non dubium Iehovæ hac interrogatione indicatur, sed eleganter pingitur magnitudo depravationis gentis laceratæ, quae hucusque omnes institutiones Dei ipsius salutem irritas fecerat nec beneficiis olim collatis, nec irruentibus miseriis ad sanam mentem redierat, cf. II, 8. *Nil, inquit, superest. Evenient, quas saepe minatus est Deus, et quae aegre evenire iubet* יִהְיֶה כְּדִבְרֵי יְהוָה. Plures codd. ap. Kennicottum et de Rossi omittunt 7, quod etiam abesse potest, ubi autem retinetur, relativum designat. 7, si de hominibus dicitur, nomen est amplissimae significationis, non tantum *benevolentiae*, ut 4, 1., sed *pietatis erga Deum* 10, 12. Ies. 57, 1. Ier. 2, 2., non ea quidem, quae timore et reverentia, sed quae benevolis animi motibus factisque cernitur; quod v. 6. egregie docetur. *Similis autem*

II, 4. 5.

haec vestra pietas est nubi matutinae et rori mature vanescenti: פֶּעֶנָן - בֶּקֶר וְכַשֵּׁל מִשְׁפִּים הֵלֵךְ. In regionibus illis, ut omnes descriptiones Palaestinae referunt, praeter illas pluvias autumnales et vernaes v. 3. fore semper aer siccus est et imbre caret. Surgunt quidem noctu nubes, sed sole orto disperguntur. Ideo haec mago rei cito transeuntis saepius occurrit, cf. Ies. 44, 2. Iob. 7, 9. et in N. T. Iud. 12. vid. Michaelis ad h. l. Sens.: *illis nubibus similis est vestra pietas, quam hypocritico cultu vestro significatis. Ubi enim tempus et fructus eius exhibendi probe et benevole gestis, evanescit velut nubes, quae pluviam promittit, verum non effundit. Pariter similis est rori. Mature transit ut ste; non enim e pectore venit. Simulatis quidem in vestro nefario cultu vos esse plenos reverentiae erga Deum, sed ubi in lucem proferenda est moribus vestris, omnis ut ros prae sole evanescit. Hieronymus singulari modo חֲסִידֵיכֶם ita explicat: misericordia vestra, quam semper vobis misertus sum, ceu nubes matutina transit et quasi ros mane exsurgens, qui sole orto siccatur. Iam enim captivitas prope est, iam video vos ablucri in Assyrios et Babylonios, catenatos. Aliam huius tropi, Abarbanelis, explicationem ex historia Iudaeorum adfert Rosenmueller ad h. l.: etsi imperii sui initia bona fecerit Iehu, ultima tamen prorsus corruptit.*

5. עַל-כֵּן: propterea quoniam tam perversi estis et omnis vestra pietas vana est. חֲרַב et חֲצַב h. l. nec necem corporis eiusque comminationem, nec, ut nonnulli volunt, interitum patriae, sed dolariis plenissimam commotionem animi et percussione letiferam mentis datae indicant. Id Hieron. optime explicat: *dolavi eos in prophetis et verbis terribilibus comminatus sum, scalpellum, ignes et cauteria protuli, ut, qui clementem conamnebatis, timeatis offensum, et occidi negligentes in verbis oris mei, ut peccatores verborum terrore punirem.* Verba ipsa hanc explicationem postulant. חֲצַב nimis est caedere, incidere, excidere Ies. 5, 2. 10, 16. 16. Deut. 6, 11. Ad חֲצַבְתִּי pronomen הוּא e sequente parallelo verbo supplendum est. Itaque *cecidi eos per prophetas* nil aliud esse potest nisi: *incidi in animas*

eorum dicta prophetarum. **וְהָיָה כְּאֵמֶרֶךְ** metaphorice intelligendum esse docet et parallelismus commatis prioris, et res ipsa. Deus enim nec interfecit, nec dolavit utramque gentem, verum cives monuit monitisque suis iis minime pepercit, usque ad medullam eos tetigit animumque eorum penitus percussit. Verbum **וְהָיָה** alijs quoque locis metaphorice adhibetur, v. c. Ps. 78, 47. *grandine interfecit* i. e. *percussit vitem*. Similiter verbum Dei metaphorice dicitur *anceps gladius penetrans usque ad divisionem animae et spiritus, compagum et medullarum* Hebr. 4, 12. Sens.: *omnia adhibendo, si quid forte ad sanam mentem reducere meum populum, locutus sum cum eo per prophetas et ita eius animum concutere studui*. Alii, ut Eichhorn et Gesenius in lexico ad h. v., verba **וְהָיָה** et **וְהָיָה** accipiunt pro synonymis: *interficere, perdere*, et sensum utriusque commatis hunc esse dicunt: *indicavi iis per prophetas meo nomine loquentes interitum, quoniam, aiunt, nonnunquam in Ssa fieri dicuntur, quae facienda modo praedicuntur*. Explicatio, quae quidem sensum, verum non propriam verborum significationem tetigit. LXX. quoniam pronomen suffixum in verbo **וְהָיָה** ad prophetas eosque falsos transtulerunt, ita: *ἀπεστείλα τοὺς προφῆτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ῥήματι στόμ,* ut secundum Hieron. sensus sit: *ne diceretis: prophetas credidimus, etiam ipsos interfeci, ut omnis vobis tolleretur peccandi occasio*. Hos multi veterum et recentiorum secuti sunt, v. c. Syrus, Ebn Esra, Schmidt al. Lutherus versionem Germanicam „*ich hoefte sie durch die Propheten*,” in comment. ipse illustravit, ut sit: „*ich behobte sie durch d. Pr.*” Dathe in tertia editione Proph. Minn. prius verbum, cum Michaele vertit: *fulminavi*, ut idem sensus sit: *petivi s. proieci eos*.

In postremo commate lectio ita restituenda videtur: **וְהָיָה כְּאֵמֶרֶךְ**, pro vulgari **וְהָיָה כְּאֵמֶרֶךְ**. Dathe attulit luculentum exemplum similis scribarum vitio exortae attractionis literae, cuius character finalis **ךְ** pro **כְּ** initii sine omni dubio recentioris originis est, ad praecedens verbum Ier. 23, 33. Quocunque enim modo

VI, 5.

lectio vulgaris explicetur, et numerus pluralis in nomine **מִשְׁפָּטִים**, qui semper *iudicia*, speciatim *Dei poenas* indicat, et lectorem offendens persona secunda pronominis suffixi duritatem obscuritatemque vix excusabilem verbis infert. Restituta lectio nititur auctoritate omnium versionum ante Hieronymum. LXX. habent: τὸ κρι̅σμα̅ μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται. Chald.: *iudicium meum ceu lux egressum est*. Eodem modo Syrus. Hanc lectionem plerique interpretum recentiorum, Dathe, Kuinoel, Boeckel, Eichhorn cet. receperunt. Nullus quidem codicum eam exhibet; sunt contra, qui legant **מִשְׁפָּטִי** ap. de Rossium ad h. l., quibus, si vera esset lectio, gravissima pars difficultatis tolleretur: nam et mutatae tertiae personae pluralis in secundam singularis viceque versa, et omissi **ים** comparationis plurima exempla sunt. Verum quaeritur, utrum horum codicum auctoritas plus valere possit, quam auctoritas antiquarum Versionum et simplicitas restituae lectionis. Vulgarem lectionem primus exhibuit Hieronymus ita: *haec omnia feci, ut iudicii, quo te iudicaturus sum, veritas appareret nullusque dubitaret vos iuste, quae patiamini, fuisse perpeccatos*. Ita pronomen *tua*, ut Drusius monet, passive accepit. Al. explicant vocem **מִשְׁפָּטִי** *poena tua*. Al. v. c. Castalio, Schmidt, quibus Lutherus quoque propius accedit, putant esse i. q. **דִּכְסָר**, δικαίωμα s. δικαιώματα Apoc. 19, 8. *iustificationes, vita sancta*, quae utique est **מִשְׁפָּט**, verum non **מִשְׁפָּטִי**. Schmidt rem ita expedit: *sanctitas quae prius vana fuit v. 4. per Christum lux redditur*. Ex nostra sententia verba haec valent: *monitis illis gravissimis vatum iudicium meum solis instar exhibet i. e. in lucem prodibit, ut nemo illorum impiorum de eo amplius dubitare possit*. **לְיָמָיו** est tempus futurum, cuius significatio non negligenda est. Eichhorn restitutam lectionem exhibuit, ita tamen: „heller als das Sonnenlicht trat meine Liebe zur Gerechtigkeit hervor,“ ubi nec futurum in verbo **לְיָמָיו**, nec aptam et bene munitam significationem nominis **מִשְׁפָּט** curavit.

6. Cohæret hic versus optime cum lectione restituta. *Iudicium meum in lucem prodibit, nam intelligant Israelitae me non delectari holocaustis et sacrificiis, sed sola pietate.* פִּי est coniunctio, quod. Id enim est Dei iudicium, se magis delectari pietate quam holocaustis, quod a viris sanctis iam saepius indicatum, verum ab Israelitis non observatum erat.

וְהָיָה וְלֹאֵהִים וְחֶסֶד utraque indicat *pietatem*. Illa, quae cum bonitate et benevolentia animi, haec, quae remota omni superstitione cum vera cognitione et fide erga Deum coniuncta est. Quod posuit vates מִקְלוֹת: *magis quam sacrificiis*, id non anxie ponderandum est nec, cur non omnino omnia sacrificia improbaverit, inquirendum. Iacobi proles omnino sacrificia negligere non poterat, quippe quae pars cultus divini a Mose instituta esset et secundum eius praecepta Deo vere accepta, modo pio et benevolo animo servaretur. Brevissima huius loci dicta uberius exponuntur Ies. I, 11 — 17. Ps. 40, 7 — 9. 50, 8 — 23.

7. Significat Deus etiam in hoc versu, cur illud suum iudicium per prophetas iterum iterumque exhiberit, quod nempe illi impii ut Adamus foedus violavissent, cum tamen scire potuissent se nullis sacrificiis delectari, nisi pio animo offerrentur. Ex omnibus particulis vaticiniorum nostri vatis apparet, eum semper artissimam coniunctionem Dei et posterorum Iacobi in mente habuisse. Describitur imagine matrimonii, designatur verbo: *populus meus*, pingitur beneficiis, quae olim populo Deus contulerit, et quae ipsi conferre adhuc pronus sit. Ita omnis status politicus et religiosus illius gentis saepius vocatur בְּרִית Exod. 2, 24. 19, 5. Deut. 4, 13. 15, 2. 3. Ps. 74, 20. Placuit res populo superbienti suo foedere Ps. 50, 16. 55, 21, sed eodem tempore id violavit. Propterea comparatur cum Adamo, qui primus in paradiso foedus transgressus est. Subiecta enim Adamo fuerunt omnia animalia et commissus usus paradisi omnibus deliciis ornati ea conditione, ut iussis divinis obtemperaret. Verum omnibus deliciis frui, non autem Deo obedire voluit: ergo foe-

VI, 7. 8.

duſ laeſit et punitus eſt. Parcs Adamo (e ſententia vatiſ) ſunt iidem illi, qui, cum adhuc divino foedere gaudeant, voluptate eiſ frui, incolumes in patria verſari, omnibus bonis et honoribus abundare, non autem Deo obedire velint. ׀ֿ non ſolum de loco, ſed etiam de tempore et conditione adhibetur, ut Latin. *ibi*, Graec. ἐκεῖ, vid. ſaepius apud noſtrum v. c. 2, 17. 10, 9. 13, 8. ׀ֿ בְּגֵרָה בִּי: *ſalvo illo foedere*, dum adhuc gaudebant et ipſo foedere, et bonis, quae iis in eo contigerunt, *perſide erga me egerunt*, cf. 5, 7. Pariter Lutherus, qui vertit ׀ֿ in eo. Auget hoc perfidiam et insaniam eorum. Ita non omnes interpretes ſenſum huius verſus exceperunt. LXX. primum comma verunt: αὐτοὶ δὲ εἰσιν ὡς ἄνθρωπος παραβαλὼν διαθήκην, quos ſecutus de Wette: „nach Menschenart,“ quae comparatio admodum frigida eſt. Al. mystice: *sicut homo naturalis sibiſque relictus et in ſpecie carnali ſapientia turgidus et contra divinam ſapientiam ſeſe extolens*, vid. Schmidt. ׀ֿ autem alii proprie acceperunt, ut quaſi digitis monſtraret vates patrium quod habitarent ſolum, quodque foederis gratia tantis promiſſionibus a Deo inſignitum eſſet. Alii plane tanquam pleonastice poſitum omittunt. Hieronymus item ſimilitudinem ab Adamo deſumtam eſſe cenſuit. Eichhorn prorsus aliud quid cogitavit vertendo ׀ֿ כְּאִדָּם: „als wär' es Menschenſetzung.“

8. Recenſet nunc flagitia Iſraelitarum, primum illud, quod tunc temporis recentis memoriae fuiſſe videtur, idque Gileaditarum, qui tam nefario modo cum Pekaho contra regem Pekahiahum coniuraverant, ut in palatio Samariae ab iis interficeretur, vid. 2 Reg. 15, 25. גִּלְעָד est nominativus abſolutus: *quod attinet ad Gilead*. Modus loquendi frequens apud noſtrum vatem, quo attentionem capit legentium, ut ſtudioſe quae ſequantur perpendant, cf. 7, 8. 8, 13. 9, 6. 11. 14, 9. cet. Gilead fuit regio Palaestinae trans Iordanem ſita propter egregia pascua a tribubus Rubenis, Gadis et dimidia tribu Manassis pecude abundantibus occupata Num. 32, 1. 26. 29. קָרִית פְּעִלֵי מֶנֶן: *oppidum facinora patrantium ibi eſt*. Ex Hebraismo ſatis noto, ubi verba e

praecedentibus facile supplenda omittuntur (vid. Glass. Phil. S. p. 630.), hoc nostro loco praecedens particula **וְ** repetenda est. Nomen illius oppidi, unde coniurati Samariam venerant, tunc temporis haud multo post sanguinolentam trucidationem regis Israelitarum notissimum erat. Nos autem historiae vestigiis destitutos prorsus fugit, nec est quod verba de eo faciamus. Cuius simplicissimae, ut videtur, explicationis loco plerique interpretes urbem quaesiverunt in tribubus Trans-Jordanensibus nomine *Gilead* idque imprimis, postquam apud Eusebium lectum est: *cecidit mons Gilead in sortem filiorum Rubenis, Gadis et dimidia tribus Manassis. A quo monte et civitas in eo condita sortita est vocabulum, quam et cepit de Amorraeorum manu Galaad filius Machiri filii Manassis*, cf. Drusius ad h. l. Verum nihilominus res incerta est. Nam nusquam in V. T. urbs Gilead occurrit, et locus Ier. 22, 6., ad quem Eusebius et cum eo Eichhorn provocat, tam dubiae interpretationis est, ut nil inde effici possit. Comparasse videtur Ieremias urbem Hierosolymam non cum urbe sed cum monte *Gilead*, capite i. e. procerissimo Libani. Tamen, addit, **וְלֹא-יִשָּׁאֵר**, devastabitur. Hieronymus civitatem *Ramoth Gilead* h. l. intelligi contendit, quae ad tribum Gad transierat Ios. 20, 8. 21, 38. Verum haec quoque non vocatur **רָמוֹת-גִּלְעָד**, sed **רָמוֹת בְּגִלְעָד**. Alii *Gilead* metaphorice explicant ex cognato nomine Arabico, ut sit: *confluxus* s. *congeries maleficorum*. Alii denique supplent praefixum: vel ante **בְּגִלְעָד**, ut sit: *in regione, cuius nomen Gilead, oppidum est*, vel ante **כְּרִית**, ut sit: *Gilead est tanquam civitas male agentium*. LXX. coniungunt cum nostro versu ultima verba praecedentis ita: *καὶ καταφρόνησέ μου Γαλαὰδ πόλις ἐργαζομένη μάταια*. Verum nec status constructus nominis **כְּרִית** nec diversus numerus vocum **כְּרִית** et **פְּעִלִי** hanc interpretationem admittunt. Haec civitas autem est: **עֲקֶבֶת מֶדֶם**. Ex analogia nominis **עֲקֶב**: *planta, calx*, verbum **עָקַב** est: *calce conculcavit, vestigium in calcem alicuius plantavit*, unde significat: *supplantavit, insidiosse decipit* 12, 4. Primaria significatio h. l., ubi est particip.

VI, 8. 9.

Paul, simplicissimum exhibet sensum: *conculcata sanguine* i. e. *vestigiiis sanguinolentis conculcata*, quod poetice et eleganter refertur ad sanguinolentam coniurationem quinquaginta Gileaditarum contra regem Pekahiahum 2 Reg. 15, 25. Horum duorum verborum explicatio admodum cruciavit interpretes. LXX. plane recedentes a nostra lectione habent: *ταράσσονσα ὕδαρ*, *conturbans aquam*. Hieron.: *supplantata sanguine* i. e. *ob caedes ab incolis frequenter patratas eversa*. Chald.: *cum dolis effundunt sanguinem innocentium*. De reliquis hunc locum explicandi conaminibus vid. Rosenmueller ad h. l.

9. Aliud facinus commemoratur, fortasse memoriae aequalium aequae infixum atque illud Gileaditarum. Nobis hic locus intellectu difficillimus est, quoniam de isto facinore nihil ad nos pervenit. Inter tot tumultus et bella civilia nimirum ipsi sacerdotes armis arreptis aliquod agmen armatorum ex insidiis trucidaverunt. Positus verborum locum reddit etiam obscuriorem. *חֵבֶר כֹּהֲנִים*: *coetus s. collegium sacerdotum*, quibus sacra curanda sunt quibusque abstinendum a rebus politicis. *Hi tam nefario modo se gerunt, ut omissa omni probitate et honestate in via insidientur et trucidant*. *חֵבֶר כֹּהֲנִים* non omnino redundante כֹּהֲנִים similitudinis, quemadmodum 5, 10, eodem fere orationis nexu non redundat (indicat enim sacerdotes se non ita gessisse, ut par et fas iis fuisset), et flexus verbi non Hebraicus sed e Chaldaico repetendus, ut sit vel infin. Piel pro *כֹּהֲנִים*: *quasi expectare* i. e. *quasi in expectando*, vel particip. Kal mutato , in _ cum sequente Dagesch: *expectantes*, nimirum in latebris, nam *חֵבֶר* significat: *quocunque modo aliquem expectare*, 2 Reg. 7, 9. 9, 3., hinc h. l. i. q. *insidiantes*. Sic pertineret ad sequens *חֵבֶר כֹּהֲנִים*, quod substantivum *חֵבֶר* collective a vate sumtum esse aequae verbo *יִרְצְחוּ* atque hoc nostro participio plurali indicaretur. Status constructus suo loco esset, quoniam arctissima coniunctio subiecti cum obiecto *חֵבֶר אִישׁ* quamquam in nostris linguis non ope genitivi, tamen ope praepositionis significari potest: *insidiantes in virum agminum* s. Latinius: *insidiantes viro agminum*,

cf. Ewald krit. Gramm. d. Hebr. Spr. p. 572. Utrum infinitivus sit, an participium, sensus idem est: *conspirati sacerdotes ex insidiis virum militarem in via versus Sichemum trucidant*. אִישׁ גִּדְדִּים pr. *vir agminum*, notissima circumscriptio adiectivi (vid. introd. p. 113. cf. Gesen. ausf. Lehrgeb. p. 646.), quemadmodum אִישׁ גִּבּוֹר 1 Sam. 14, 52., אֲנָשֵׁי הַצֶּבֶא Num. 31, 53., בְּנֵי הַגִּדָּה 2 Chron. 25, 13., Livio appellantur *viri militares*, quod fere h. l. valet, ita tamen, ut vox גִּדָּה non bene instructum exercitum sed *agmen quodlibet ad pugnam paratorum* indicet. Sic enim גִּדָּה in omnibus locis de turmis armatorum vel militum, vel praedonum adhibetur, cf. Gen. 49, 19. 1 Sam 30, 8. 2 Sam. 3, 22. et metaphorica. Iob. 19, 12. Ps. 65, 11. Ipsum autem nomen אִישׁ גִּדְדִּים sine dubio collective positum est pro *toto agmine armato* eodem modo ut sequens חֶבֶר כְּהֻנִּים. חֶבֶר est *quaecvis consociatio*, a rad. חָבַר 4, 17., hinc optime locum habere videtur versio: *conspirati sacerdotes*. Quae simplicissima mihi videtur huius implicitae constructionis explicatio.

Sed interpretes in alias partes abierunt. Hieron.: חֶבֶר derivat a חָהּ palatus, ita: *quasi fauces virorum latronum* s. *viri latronis*, coniungit vero haec verba cum praecedentibus, similiter atque LXX. derivantes חֶבֶר a כַּחַת: καὶ ὡς ἰσχυρὸς σου, ἀνδρὲς πικροῦ. Al. a חֶמֶה *hamus*, sc. *velut hami latronum sunt* cet. Sequentia וגו' יִרְצָחָהּ שְׂכֶמָה וגו' LXX. ita vertunt: ἐφόνευσαν Σικίμα, ὅτι ἀνομίαν ἐποίησαν ἐν τῇ οἰκῇ τοῦ Ἰσραήλ. Qui fuerit ille Sicima aequè ignotum est atque omnis historia. Contra plerique interpretes nomen שְׂכֶמָה ab urbe Sichem deducunt, quae etiam nostra est sententia. *Sichem* urbs erat in montibus Ephraimiticis sita, vetustissima et celeberrima Gen. 33, 18. Ios. 17, 7., initio regni Israelitici urbs regia Ierobeami 1 Reg. 12, 25. In sedibus erat Levitis designatis Ios. 21, 21. et quamquam legimus post separationem tribuum per Ierobeamum factam probos Levitarum transmigrasse in terram 2 tribuum, tamen omnis historia docet multos Levitas et sacerdotes

VI, 9.

mansisse in sedibus illis ad regnum Israeliticum pertinentibus, numerumque eorum ibidem ob superstitionem populi et multiplicem superstitiosum cultum admodum auctum fuisse vix dubitari potest. Cum autem constet omnium urbium Leviticarum Sichemum fuisse maximam, non mirum est, quod hinc tanta caterva illorum flagitiosorum sacerdotum exierit, quae ex insidiis agmen alicuius cohortis capere et trucidare potuerit. Hieronymus versione: *particeps sacerdotum in via interficientium pergentes de Sichem*, quamquam non ad verba, tamen fere ad sensum ad nostram interpretationem accedit, in eam quidem abiens explicationem: *sacerdotes fanatici temporibus festorum, quando per Sichem eundum erat Hierosolymam, ponebant in itinere latrones, qui insidiarentur pergentibus, ut magis vitulos aureos in Dan et Bethaven quam in Hierosolymis et in templo Deum adorarent*. Est praeterea interpretatio nominis שִׁכֶּמָה, ut e proverbiali quadam locutione, quemadmodum Zeph. 3, 9. שָׁכַם אֶחָד, sit uno humero i. e. uno consensu, Gall: faisant l'épaule a l'autre, Drus. ad h. l. Verum nec sensui nec Grammaticae hoc convenit. De Rossi adfert variantem lectionem וְיִבְחֲלוּ in speculando, quae si vel vera sit, rem non magis illustrat. De Wette: „Menschen auflauernden Routen gleicht die Gesellschaft der Priester; auf dem Wege rah Sichem morden sie.“ Eodem fere sensu omnes recentiores interpretes.

כִּי זָמָה עָשָׂה: *Itaque scelus patrant*. Arridet lectio unius codicis apud eundem de Rossium כִּי: *in me scelus patrant*, de qua quidem antiquae versiones nil habent. Verum difficultas cadit, ubi כִּי ut in aliis locis interpretamur: *itaque*, vid. introd. p. 102. זָמָה est scelus, quod deliberato consilio et meditato dolo patratur, a rad. זָמַח: *excogitavit*, unde Tarnov: *tale scelus, quod consulto suscipitur et cum magna sollertia et de industria, non casu nec affectuum vehementia: quo respicit R. Salomo in comment., quando; iam, inquit, consuluerunt et tempus, et locum occidendi antea constituerunt, faciunt quod in animo habent*. His nempe sacerdotes se contaminant, dum longe aliae curae alia-

que negotia ad cultum Dei pertinentia iis divinitus commissae sunt. Lutherus: „Sie thun was sie wollen.“

10. Nil plurā de singulis criminibus. Complectitur vates omnia brevibus verbis: *Ubicunque circumspicio, horrenda flagitia Israelis et Ephraimi in oculos incurrunt.* בית est familia Israelitarum, omnis gens unam familiam ab origine Iacobitica exhibens, cf. 1, 6. 5, 1. שם זנות לאפרים: *ibi scortatio i. e. supersticiosus idolorum cultus Ephraimo* scil. היתה. Nimirum quoniam a rege Ierobeamo tribus Ephraimiticae prole exiit, propterea potissimum ad Ephraimum pertinere ipsique quasi peculiaris esse describitur. Haec enim vis dativi esse mihi videtur. נטמא ישראל: *contaminatus est omnis Israel* scil. ista regiae stirpis idololatria, cf. 5, 3.

11. *Non autem solus Israel peccas et punieris, verum etiam reus es calamitatum et interitus Iudaeorum; nam et Iuda a te corruptus et iisdem sceleribus tecum pollutus est.* Haec brevissimis pingit imagine messis. שם קציר: *messem facit.* Radix שרש s. שרש plane respondet cognato שרש, quod saepissime est: *facere*, vid. Gesen. ad h. v., unde שרש אלהים: *miracula facere* Exod. 10, 1. Quod tanto magis de messe valet, ubi manipuli in acervos exstruuntur. Messis autem in malam partem sumitur: *messis poenarum* s. *excidium* 8, 7. 10, 13. Ier. 51, 33. Ioel 4, 13. In vaticinio h. l. praeteritum significatione praesentis adhibetur. לך in pausa pro לך est: *per te*, uti לאדני Ies. 22, 5. 28, 2, למצרים Ies. 19, 15., i. q. *tuā culpā*. Melius quidem rem expedire videtur lectio plurium codd. apud de Rossium לך: *parat sibi messem poenarum.*

Multifarie hunc locum interpretati sunt veteres et recentiores. LXX. plane recedentes a nostro textu verba καὶ Ἰούδα ad comma praecedens trahunt, novam sententiam ita exhibentes: ἀρχὴν τετυγῶν σεαυτῷ: *incipere tibi vindemiare.* Hieron.: *sed et Iuda pone messem tibi, praepara tibi segetes, ut metantur, non multo enim post duceris in captivitatem Babyloniam.* Chald.:

11.

*m, qui de domo Iuda sunt, coeperunt peccata mul-
icare, etiam ad eos pertinet reatus. Recentiorum
רַחֵם passive sumunt: parata est tibi Iuda messis;
active: Iuda per detrimentum suum tibi, o Israel,
am perniciem s. novum reatum parat. Eichhorn ne-
sensum neque verba reddidit: „auch Iuda säet
ie Strafsaat.“ Alii messem bono sensu intel-
unt. Vel enim supplent יְהוָה: Deus tibi Iuda tri-
t tempus laetitiae scil. per Messiam ex te oriun-
n, vel Iudam subiectum esse putant: Iuda a te
ic corruptus, gratiose tamen per Messiam redimen-
, positurus est tibi o Israel messem coelestium bo-
um liberatione per Christum, e spirituali captivitate
ecedente. Utramcunque harum posteriorum inter-
tationum praeferant Viri Docti, verba בְּשִׁירִי שְׁבוּתָא עָמִי
ulgari lectione ad praecedens comma referunt. Ve-
i oratio multo aptius cohaeret, si ab eo separantur,
ut novae prophetiae initium faciant. Quod iam
bhornio, Kuinoelio, Gesenio probatum est. Locu-
tissima huius versus historia apud Tarnovium ad h. l.*

IX.

Cap. VII, 1 — 7.

Cum in melius verterem miseriam populi
si, cumque incolumem restituerem Israelem, in-
luit et impietas Ephraimi, et scelera Samariae.
rfide agunt, venit fur et turma coniuratorum
undit se foris. 2. Neque in animis suis pen-
nt me esse memorem omnium suorum flagitio-
m. Iam undique facinora eos ita circumdant
ea ignorare non possim. 3. His suis facinori-
is delectant regem, perfide gestis principes. 4.
mnes coquuntur ut in clibano a pistore accenso.

Pistor autem, qui excitavit massam ut tescat, subigere cessat, usque dum penitus tata est. 3. Dies est regis nostri. Vacillat cipes, fervent vino, et ille particeps fit petulantiae. 6. Dum animum ad suas tamquam ad fornacem calidam admovent, per totam noctem dormit, mane animus cerna ignis accensus est. 7. Tum omnes ferro ceu fornax; in interitum rapiunt gulas suos.

Tabula levibus sed vivis coloribus picta! tem aliquam rem in facto positam descripsiss intuitu contemplator sentit. Pingitur effloeminentia regis, pingitur atrocitas hominis illius inmolientis, pingitur effrenata libido eorum, qui ris sunt participes, pinguntur mores perditissimorum nil probi, nil honesti cogitantium, veri et potu se inebriantium. Historia pauca nos c fatis regum Israeliticorum. Narrationes eius aequamenta sunt atque hoc vatis nostri. Verum iis haurire possumus, monent nobis argumentationis in rege Pekatiahho eiusque flebili quaerendum esse, de quo iam 6, 8. sermo erat introd. p. 71.

1. Iterum Deus loquitur: *Dum restituerem narem Israel, nova innotuerunt scelera Samarii* Israelitarum res erant tranquillae vulneraque pax interregnum et per invasionem Phuli regiorum populo inflicta paullulum obducta, cum crimen committitur. בְּשׁוּבִי שְׁבִיתָ לְמִי phrasis prophetis frequentissima; pr. *dum vertam captivitatem puli mei*, sine dubio petita e Deut. 30, 3., quidem non de exilio s. captivitate proprie sic dicta, de avertenda quavis calamitate intelligi debet,

1. 2.

10. Ps. 14, 7. Ez. 16, 53. כָּרַפְתִּי: *dum sanarem ierusalem.* כ h. l. per vices adhibetur cum praecedente ב prioriore commate, uti saepius, cf. Glass. Phil. S. p. . Utraque dictio eundem sensum exhibet: *dum in eram, ut restituerem sortem gentis Israeliticae.*

וְרָעוּת וְגִלְגָּל עוֹן אֶפְרַיִם: *et prodiit impietas Ephraimi, et scelera Samariae commissa,* pariter ut דְּמִי שֶׁן: *et scelera Samariae commissa,* pariter ut יָדָר 1, 4.; duplex ו ut Latinorum *et—et*, vid. in l. p. 101. פָּעֵלָה שָׂקָר: *frandulenter agunt:* Pekah enim

cie probitatis et fidelitatis ingressus erat regiam, sed ita erat omnis eius probitas, dolus in pectore late-

וַיָּבֹא יִבְיָא: *venit fur, dolose rapinam praeparans,* unde utitur, ut usurpet quae iuris alieni sunt.

de vi aperta sermo est, utuntur verbo נָל. Usur-

tem Pekahum ita clam omnia praeparasse historia et 2 Reg. 15, 25. פָּשַׁט גִּדְדָּר בַּחוּץ: *foris i. e. extra*

atium *diffundit se turma coniuratorum.* Intelligun-

illi 50 Gileaditae, qui ducibus Argobo et Ariebo ur-

n intraverant. De verbo גִּדְדָּר vid. 6, 9., unde *ar-*

atos milites fuisse intelligitur, qui fortasse sub prae-

ctu securitatis publicae in urbem vocati erant. פָּשַׁט:

exuere, devestire 2, 5., hinc signif. intransitiva:

diffundere se ad praedandum s. omnino ad vim in-

endam, cf. 1 Sam. 27, 8. 30, 14. 1 Chron. 14, 13.

si de hac nefaria expeditione non cogitarunt, descrip-

tionem pravorum morum in universum hoc loco inve-

niunt, ita: *intus sunt fures, latronum catervae foris,*

cf. Hieron.: *fur ingressus est, spolians latrunculus fo-*

re. LXX.: καὶ κλέπτης πρὸς αὐτὸν εἰσελεύσεται, ἐκδιδύσκων

αὐτὸν ἐν τῇ δόλῳ αὐτοῦ. Quam interpretationem plurimi

cuti sunt.

2. וְכִי יֹאמְרוּ לִלְבָּבָם *neque vero dicunt in animis*

illis, e simplici loquendi ratione illorum, qui nullam

cogitationem, ne Dei quidem, sine verbis esse opinaren-

ur, i. q. וְכִי יֹאמְרוּ: neque animo pendunt. כָּל-רֵעֵיהֶם וְכִי יֹאמְרוּ:

neque simplex loquendi ratio prima initia rhetorices

prodens, pro וְכִי יֹאמְרוּ. Occurrit praeterea haec forma

etiam inter Graecos nomine orationis directae pro obli-

qua. *Moliuntur arcanas fraudes ac si Deus ipse ea ignoret. — Iam eorum malefacta ita eos circumdant ut, si vel hominibus occultentur, Deo tamen pateant.* כִּנְגַד פָּנַי דָּיִר: *coram me sunt i. e. mihi cognita sunt* ut כִּנְגַד עֵינַי Iob. 4, 16. et simillimus locus Ps. 90, 8. Quam simplicem et facilem explicationem verba ita inbent, ut non intelligam, cur aliquis interpretum aliam eruere studuerit. Versionem LXX. modo ob rei novitatem afferam: ὅπως συναΰδωσιν ὡς ἄδοντες τῇ καρδίᾳ αὐτῶν *ut concinant quasi canentes in cordibus suis*, quod Hieron. ad praecedentem furem refert: *quocum concinant et uno corde afficiantur.*

3. Accedit ad descriptionem regionum morum. Sens. hic est: *inter voluptatem et ebrietatem regis atque principum molitur atrox insidiator facinus. Prave factis delectant regem.* יִשְׂמְדוּהוּ, Piel: oblectare, laetificare. Praepos. כִּי vel: cum, vel: inter significat. לִפְנֵי h. l. vel: dum prave facta et dolos in animo recondunt oblectant regem, ut nimirum inter iocos et gaudia non attendat, quid novi circa se moliantur, vel: nefariis et fraudulentis artibus voluptatibusque oblectant regem et principes, ut nempe in dies hebetiores et magis obcoecati sint, quominus periculum imminens sentiant et avertant. Posterius fortasse maiorem etiam malitiam designat et sic picturae a vate exhibitae convenientius esse videtur. Sensus quidem idem est. Hieronymus et antiquiores interpretes omnia haec in universum dicta esse putantes verterunt singulas loquutiones quasi in praeterito positas. Verum iam ex eo, quod alternis leguntur futurum, praeteritum et constructio participialis, apparet vatem non narrare, sed res coram oculis gestas pingere. Sic etiam recentiores interpretes sensum capiunt, quamquam de argumento tabulae pictae non consentiunt.

4. כָּלֵם מִנְּאִפִּים: *omnes adulterant.* Quid hoc sibi velit, cum aperte non de adulterio, ne de idololatria quidem sermo sit, non facile comprehendi potest. Kunoel vertit: *rebellandi cupiditate flagrant*, adiecta observatione, verbum נָאָפַת nonnunquam significare: *rebellem esse.* Sed dubito an haec significatio e locis

II, 4:

parallelis demonstrari possit. Certe ab eo allati Ps. 27. et Nah. 3, 4. nil efficiunt. In illo נִאֲזַח desi-
gnat idololatriam, in hoc verbum nostrum plane non
occurrit et sensus exhibet descriptionem libidinosorum
potervorumque morum urbis Ninives. Eichhorn ita
m expedit, ut fere in unoquoque versu orationem in
ipsa confectam inveniri censeat, nexum totius tabulae
in unam rem pingendam destruens. Melius placeret נִאֲזַח
h. l. synecdochice intellectum, ac si unum modo scelus,
ulterius, de scelerata vita omnino poneretur. Quod-
vliceret parva literae elisione textum vatis restituere,
pro מִנְאֲפִים legi malletm מִנְאֲפִים et sic sequentia כְּמֹד
accipi pro כְּמֹד בְּתַנּוּר e defectu praepositionis ב,
qui poetis, maxime post particulam similitudinis est
frequentissimus Am. 2, 8. 8, 8. 9, 11. coll. Gesen. Lehrs.
837. et introd. pag. 112. Illud נ aut vitio librarii
licuius irrepsit in textum, aut consulto librarius anti-
quissimus iniecta illa litera textum emendare opinatus
est, quia dictionem כְּמֹד בְּתַנּוּר ita inusitatum in-
venit, ut sibi persuasum esset centies apud nostrum
vatem obvium מִנְאֲפִים et h. l. esse veram lectionem.
Participium Pyal מִנְאֲפִים, scil. דָּרִי: *cocti sunt*, sive *co-*
quuntur, optime congruit cum imagine vatis et cum
omni oratione. Comparat coniurationem illorum scele-
ratorum contra regem Pekahiahum cum negotio pisto-
ris. *Coniurati sunt massa fermentata, subacta, co-*
quenda. Dux coniurationis est *pistor*, qui omnia prae-
parat, otatur, speculatur, donec veniat tempus erup-
tionis. *Quodsi venit, accenditur fornax, coquuntur in*
libano, excitantur et fervent cupiditate caedis. Ita
etiam verba nostra efficiunt parallelismum verborum,
versus 7. כֻּלָּם יִחַמוּ בְּתַנּוּר. Cum autem constet vatem
hunc parallelismi studiosum esse, cum in imaginibus
suis brevibus omnia verba pondus et vim habeant, cum
notius huius imaginis habitus verbum מִנְאֲפִים improbet,
מִנְאֲפִים autem postulet, videant interpretes num haec
mea coniectura probanda sit. Sens.: *omnes velut in*
libano a pistore accenso coquuntur s. cocti sunt i. e.
coiverunt omnes ad patrandum scelus, sed a duce

coniurationis excitantur, ne cupido caedis extingui immo ceu in clibano aptantur, coquuntur, donec o absolvantur. תַּנְּיָר non fornax, quales apud nos, se βανε, *urceus magnus*, qui ex altero loco in alterum t ferri poterat, in superiore parte angustior, in infe lator, in quo placenta inter carbones, vel in c ardenti coquebatur. Cf. Gesen. Lexicon ad h. v Schneideri Griech. Wörterbuch ad v. αλιβανος. תַּנְּיָר pr. *igne consumens*, saepe inchoative ponitur: *ar accensa* Ier. 23, 9. Ps. 18, 9. Forma est foemi unde תַּנְּיָר, quod in omnibus aliis locis formā masc legitur, generis communis fuisse intelligitur. G matici genus verbi masculinum vindicaturi, conte runt תַּנְּיָר esse paragogicum. תַּנְּיָר: *a pistore s. co* Nam, ut Festus ait: *pistor et coquus idem erat* Drusius ad h. l.

Sequitur haec verba parenthesis, ut recedat aliquantulum a coniuratis et pingat eorum ducem servata semper similitudine pistoris et placentae. lidissime enim et dolose tractat animum sibi dedito et aptissimum momentum expectat, quemadmodum stor massam tractat, et speculatur usque, dum op copia est. *Pistor, qui excitavit massam, eam dep desinit.* תַּנְּיָר part. Hiph.: *excitans*, scil. pistor fermento adiecto excitavit massam. הָיָה מְלִישׁ בְּצֶק pr. *cessat a subigenda massa i. e. eam subigere ce* termino tecnico dicitur *depsere*. עַד-הַמִּצָּתוֹ: *us ad fermentationem eius i. e. usque dum massa mentata est.* Tropo remoto: *donec animus pessimo hominum cupiditate caedis penitus imbutus est.* Di ptarunt interpretes de eo, utrum participium תַּנְּיָר fornacem an ad massam pertineat. Verum ut negot pistoris recte describatur, ad massam referri oportet. Procedit enim hunc in modum: *pistor primus ferm tum addit, quo massam excitet; sic excitatam per quod tempus fermentare sinit, cavet ne turbetur; mentatam autem depsit.* Ex nostra sententia im vere rei describendae satisfacit. Explicatio autem E ronymi plane improbanda est, qui, ut bene S. V. l

4. 5:

nueller monuit, deceptus antiqua versione Graeca
 3 vertit *civitatem*. Nusquam enim ea significatione
 irrit et e regulis grammaticis mutatio nominis עיר
 מלך nullo modo excusari potest. Versio eius haec
quievit paullulum civitas a commixtione fermenti,
 ita exponit in comment.: *Ierobeam, postquam er-*
is in animos populi miserat incendium, paullulum
vit, ut non vim faceret populo, sed suae eum di-
eret voluntati, quicquid enim necessitate fit, cito
itur, quod voluntate arripitur, perseverat. LXX.
 am sic interpretati sunt, ut verba vatis non il-
 lent sed obscurerent: πάντες μοιχεύοντες ὡς κλίβανος
 ενος εις πέψιν κατακάύματος ἀπὸ τῆς φλογὸς ἀπὸ φυρά-
 στέατος ἕως τοῦ ψυμῶσθαι αὐτό, i. e. secundum
 on.: *omnes adulterantes quasi clibanus ardens ad*
endum in deustionem flammae a commixtione fer-
ti, donec fermentaretur totum. Eichhorn admo-
 obscurus est versione: „wenn er (der Bäcker)
 feuchten Morgen den Teig bis zur Durch-
 rung ausgeknetet hat.“ Etenim massa non
 r deprendum, sed quiescendo fermentescit. Praeterea
 a sunt מלך מלך cessat a subigendo. Fac igitur
 2 esse: „am frühen Morgen,“ i. e. *postquam*
ilavit pistor, sententia auctoris esset interpreti con-
ia: „er hört am frühen Morgen auf zu kne-
.“ Fusius de variis modis hunc locum interpretan-
 git Rosenmueller ad h. l.

5. A protervia coniurationis et coniuratorum red-
 ad descriptionem regis eiusque morum libidinoso-
 l. *Dies est regis fortasse natalis s. alius dies festi-*
 Non video, cur h. l. suppleatur לאמר. Narrantur
 in facto positae, epulae et poculationes, quarum
 sionem praebuit vel festum anniversarium, vel alia
 libet causa. Pro מלך plures codd. ap. de Rossium
 ent מלך, quae lectio fortasse in favorem sequen-
 מלך v. 7. orta propter verba nostri versus
 מלך, quae necessario ad מלך pertinent, omnino
 habere non potest. החל פרים vacillant prin-
 scil. vino inebriati. Simplicissima haec est expli-

catio et aptissima descriptioni regiae luxuriae. *Pes, quorum est regem et consilio et manu intelligentem et vim inter pocula perdunt. Verbum est infirmum esse.* Hiph.: **הִחֲלִי** vel habet significationem intransitivam: *infirmati sunt*, ut Mich. 6, 13., v. formam **הִחֲלִי** 4, 18. 5, 3. reciprocam: *invicem velant.* Alii vim transitivam coniugationis Hiphil dicantes, vertunt: *infirmant s. corrumpunt* vel re vel populum. Alii verbum nostrum derivarunt a **חָלַל** *incipere*, idque ducibus LXX. *ἡξῆσαντο οἱ ἀρχόντες θοῖσαι ἐξ οἴνου*, quos Hieronymus et plerique veteres secuti sunt. Huic explicationi ad grammaticam puritudo repugnat, quam quidem dubiae auctoritatis constat. Verum quod maioris momenti est, se intolerabili frigore laboraret, si vatem tantum de titio crapulae locutum fuisse statueremus. **חֲמָה בְּיַיִן** **הִחֲלִי**: *aestus s. ebrietas a vino* est i. e. *fervent*. Status constructus saepius ante praepositionem partitione ponitur vi status absoluti, cf. Gesen. Lehrs. 643. Haec interpretatio omnem difficultatem grammaticam a verbis nostris admodum vexatis removens, tamen magis placet, quanto magis consentanea est breviter gnomicae vatis dicendi rationi. *Dies regis est — velant principes — ebrietas a vino est.* — Utriusque **חֲמָה** et **חֲמָה** primaria significatio est *ardor*, *aestus* illa de sole Ps. 19, 7., haec de ira Gen. 27, 44. dicitur, h. l. ubi de vino agitur, *aestum vini* per se intelligitur *ebrietatem* esse. Sic Iarchi vertit: *a ca vini ardentis in illis*. Praeterea accentus Tiphcha **חֲמָה** nostram interpretationem confirmare videtur certe sequentia verba a praecedentibus seiungit.

Interpretes continuam orationem h. l. exhiberi sunt in partes varias abierunt: vel ut LXX. et Hieron. interpretati sunt: *coeperunt principes furere a vino*, rum **חֲמָה** neque est infinitivus a **חָמַח** neque a **חָמַח** quod utrumque *calescere*, *fervere* indicat; ille sonus **חֲמָה**, hic **חָמַח** s. **חָמַח**, ad summum **חֲמָה**; vel, ut Drus contenderunt **חֲמָה** esse statum constructum substanti-

l, 5:

positum pro ablativo: *a calore vini*, verum in oratione praepositio *בְּ* ablativum constituere neque *בְּ* deesse, neque in *בְּ* abundare potest ex regulis grammaticis; vel, ut E. Esra, Lieveijus et Rosenmueller, *בְּ* aequè substantivum esse pro *בְּ*: *lagena posita*, autumarunt, simili constructione, ut nempe *stacconstructus* ablativum indicet, hoc sensu: *sunt bene in e lagena vini*, verum idem valet, quod antea de epos. *בְּ* monuimus, nec satis digna haec explicatio nostro videtur. Kuinoel ingeniosam certe sed arctiorem explicationem proposuit, scilicet ut *בְּ* ex ibica lingua illustratum indicet: *evacuant nimirum enas vino*. Cur Eichhorn verterit: „sie trinken in feurigem Weine drück“, non video, cum c vulgaria verba facili negotio in elegantiora mut potuerit.

בְּ scil. *בְּ*. *Rex ipse extendit manum* m. *בְּ* pr. est: *trahere*, aliquem ad aliquem locum lud. 4, 7., sonum e cornu Exod. 19, 13., arcum, iaciantur sagittae 1 Reg. 22, 34., sulcos in agro 1. 9, 13., in longum trahere vel benignitatem Ps. 11. vel iram Ps. 85, 6. Hinc *extendere se* ad aliud ad se trahendum Exod. 12, 21., ad exercitus componendum lud. 4, 6. 20, 37. Unde h. l. cum plerumque interpretibus significatione transitiva: *manum extendere s. porrigere*, quod signum est approbationis et sortii cum aliquo ineundi. cf. Schmidt, Michaelis, he al. *בְּ* versus derisores. *בְּ* praep. non cum: *cum* sed etiam: *versus*, *erga*, cf. Zach. 7, 9. am. 16, 17. Verba sunt admodum difficilia, Gesenii explicatio: „er zieht sich mit den Spöttern rum und macht sich so mit ihnen gemein“, bis accommodatissima, verum non satis elegans videtur; Eichhornii melior esset: „er zieht die Spötter zu.“ Verum dubito an *בְּ* significet vel *ad se trahere*, vel *arcessere*. Schmidt: *data manu ad blandi-*, et hoc signo ostendit, quod facta ipsorum turpia placeant. Alii: *rex vacat nugis, neglectis negotiis publicis*, metaphora sumta ab iis, qui membra exten-

dunt oscitantes. Iarchi: rex retrahit manum suam bonis et rectis, ut coniungat se cum derisoribus. Grotius: rex protraxit manum suam i. e. abstinuit eos punire, ut debuit. $\gamma\lambda$ idem quod $\gamma\lambda$, pr. derisor, hinc sigillatim: derisor bonorum morum et religionis, petulans, perversus homo, cf. Ps. 1, 1. Ies. 28, 14, 22. 29, 20.

6. Redit vates ad coniuratos. Dum rex effoeminatus et ignavus libidinibus se committit: et, quae circa se agantur, negligit, illi ferventes sanguinolento furore insidias struunt; dux autem coniurationis dormit et consilia occultat. Omnia parata sunt, ubi enim tempus venit, mane animus coniuratorum ardet ut flamma ignis. $\gamma\lambda$ h. l. non coniunctio causalis, sed copula coniunctiva: dum ut, v. 14, 11, 1. cf. introd. p. 103. $\gamma\lambda$ Piel: admovent s. advertunt animum. Deficiente subiecto expressis verbis commemorato vel ad $\gamma\lambda$ v. 4 vel ad $\gamma\lambda$ v. 5. oratio referri debet. - Fortasse utrumque. Nam coniurati blandis modis regi quae accepta petulantia se insinuaverant in aula regia, quo verbum $\gamma\lambda$ indicare videtur, nimirum homines qui simulata observantia regem irridebant. $\gamma\lambda$ infinitivus significatione substantivi: ad insidias suas, i. e. quas ipsi sibi excogitaverant, vel ad quas struenda a duce coniurationis conducti erant. $\gamma\lambda$ eodem modo cum praep. $\gamma\lambda$ construitur Ps. 91, 10. $\gamma\lambda$, ut sensus in hoc verbo concinnus reperiatur, neque imaelegantia careat, iterum supplenda est praepositio $\gamma\lambda$ quod et ingenio linguae Hebraicae, et usui vatis nostri consentaneum est, vid. v. 4. ibique notata, cf. 9, 9, 12, 10. Sensus est: advertunt animum ad suas insidias et ab iis ita inflammantur, ac si a calida fornace s. clibano calefierent. Respondet hoc imagini massae fermentatae, quacum comparati sunt v. 4. Haec enim calore clibani eodem modo coquitur, ut animus pravissimorum hominum insidiosis et seditiosis machinationibus inflammatur. Itaque nec v. 4. nec hoc nostro loco animus comparatur cum clibano, sed cum massa fermentata. Imagine autem remota clibanus est: seditiosum illud et nefarium consilium regem trucidandi.

VII, 6:

ti, quo usus est auctor coniurationis; quemadmodum pistor clibano utitur. Sic omnia egregie cohaerent, et versus quartus optime illustratur, nec opus est usitata vituperatione, vatem ineptius e metaphora excidisse.

Interpretes, quibus פתח־עֵינֵי est: *velut clibanus*, vel pro קִרְבֵּי legunt קִרְבֵּי, contra omnium codd. auctoritatem: *inflammati sunt*, ut LXX. διότι ἀνεκαύθησαν αἱ καρδίαι αὐτῶν, quos secutus est Syrus et e recentioribus Däthe, Kuin-iel, Eichhorn [plura de his vid. ap. Rosenmuell. ad h. l.]; vel קִרְבֵּי קִרְבֵּי significatione activa et לִבָּם collective sumunt: *appropinquant s. accedunt animi eorum, ceu clibanus ad insidias*. Qui autem פתח־עֵינֵי accusativum esse putant, vertunt, ut Hieron.: *applicuerunt quasi clibanum coruum, dum insidiaretur iis*, ac si ex eius sententia ex Ierobeam populo insidiatus esset, ut a Deo deficeret. Quod posterius verbum בִּתְּחִילֵם alii ita reddunt: *um insidiantur*, propius ad nostram sententiam accedentes, ita tamen, ut etiam h. l. vatem e metaphora excidisse dicant, cum antea imagine massae fermentantis de illis impiis usus sit, suscepta nunc alia eaque clibani. פִּיסְטוֹר עֵינֵיהֶם כָּל-הַלַּיְלָה יָשָׁן אִתָּם pistor eorum, i. e. *duas coniurationis, dormit per totam noctem*, cf. v. 4. Postquam nim omnia paravit, animis sociorum sanguinolentis consiliis inflammatis, nil ei restat, quam ut caute et enebri noctis obductus machinas occultet, et diem expectet, quo erupturus sit. Sed venit dies, בֹּקֶר, *tem- us facinoris*, הָיָא בֹּקֶר פֶּאֶשׁ לַהֲבָה: *coniurati proni sunt ad facinus*, nam *animus eorum seditiosus ardet ceu flamma ignis*. הָיָא ad nihil aliud referri potest nisi ad לִבָּם, etenim פתח־עֵינֵי v. 4. in genere foeminino legitur, et pistor non ardet, sed ardere facit. Expectavisse-rem scripsisse: הָיָא כֵּלָה בִּעְגָה מֵאֵשָׁה: *ille satis paratus est ceu placenta cocta*. Eius loco auctor nunc rere misit metaphoram vel potius ex ea excidit, ita ut licere mallet: *ardet ceu flamma ignis*. LXX. ἐν τῷ κα-καρράσσειν αὐτοὺς ὅλην τὴν νύκτα ὕπνου Ἐφραίμ ἐνεπλήσθη, καὶ ἐνεγενήθη, ἀνεκαύθη ὡς πυρὸς ψέγγος, vel nimis- sum negligenter textum inspicientes, vel magis ver- ba vatis suo modo explicantes, quam versionem exhi-

berites. Notanda est varietas lectionis, quam Dathe secundum Chald. et Syrum in versione probavit, nimirum pro **חֶסֶד**, **חֶסֶד**: *clam tota nocte continetur eorum ira*, de qua et de omnibus huius loci vexationibus vid. Rosenmuellerum ad h. l.

7. Inhaeret nunc vates posteriori imagini. Sat erat imaginis a massa ad coquendum praeparata desumptae. Ad expeditionem sanguinolentam ventum est. *Iam ardent coniurati ceu flamma ignis immo ceu fornax ipsa.* Eadem imagine utitur ad pingendum interitum regis et principum: *intereunt devorati flamma coniurationis.* **כֻּלָּם יִחַמּוּ**: *omnes fervent* scil. *vesania seditionis*. **כִּתְּוֶה** intendit vates furoris descriptionem, cum clibano ipso, e quo impetus flammae diu inclusus maiore cum vi erumpit, illos comparans. **וְאֵכְלֵהּ**: *devorant*, veluti ignis devorat, i. e. *in interitum rapiunt.* **וְהָרָאשִׁים**: *principes suos.* Ubi principes interficere omnino magnum crimen erat, multo gravius etiam committebant rebelles *suos principes* trucidantes. Utrum autem praeter regem Pekahiahum insuper principes, familiares eius, ceciderint necne, id historia reticet. Noster locus nil certi de ea quaestione exhibet; nescimus enim, quatenus poetica descriptio veritatem attingat. Vates non historiam pingendo exhibere voluit, sed historiam poetica sua descriptione ita tractavit, ut acerbè animadvertens in illum impium eumque potentem regiam dignitatem ususpantem ei parceret, ne digitis monstraretur, neve diceretur: hic est, cf. 5, 10. Ea de causa etiam nomen regis ipsius tacet, et pro eo dicit **וְהָרָאשִׁים**. Intelliguntur hoc verbo: *gubernatores regni*, ut illi proprio sic dicti, qui inde a Iosua usque ad Saulum reipublicae praeerant, a rad. **רָאשׁ**, quod LXX. ἀρχῆν vertunt et 1 Sam. 8, 5. ἀρχαί. Fortasse vates hoc verbo utitur propterea quod usurpantes regnum Israeliticum post Sachariam non a Deo vocati, igitur non veri reges ipsi videbantur, cf. 3, 4.

X.

Cap. VII, 7 — 16.

Omnes eorum reges ceciderunt: nec ullus
rum est, qui me invocet. 8. Ephraim cum na-
nibus gentilibus sese commiscet. Ephraim est
acentia non versa. 9. Barbari devorant eius vim,
et ipse sentit. Adeo iam senio confectus est, nec
se sentit. 10. Quo Israel superbivit, id in os
m criminatur. Attamen neque ad Iehovam Deum
um redeunt, neque eum in hisce omnibus quae-
nt. 11. Similis est Ephraim columbae pellectae
am mens deficit. Aegyptios vocant, in Assy-
m abeunt. 12. Quocunque autem ibunt, rete
um iis tendam, in quod eos deiiciam quasi aves
aere volantes eosque castigabo, ut fabula fiant
is suis coetibus. 13. Vaeh illis! nam a me ab-
arunt. Interitus iis instat, nam impie erga me
erunt. Equidem ego eos redempturus eram, sed
nil nisi mendacia mihi protulerunt. 14. Nec
egro animo ad me clamaverunt dum in cubi-
is suis eiularunt. Ad triticum et mustum pe-
rinantur, a me vero recesserunt. 15. Dum
rcui eorum vim, dum eam confirmavi, itidem
a me male animati fuerunt. 16. Non sursum
eunt similes relaxato arcui. Gladio cadent eo-
n duces prae protervia linguae. Haec eorum
tumelia inter Aegyptios erit.

Cur inde a dimidio versu septimo novae oratio-
initium capiendum esse existimaverim, eius rei
productio p. 73. causam exhibuit. Invehi vates vi-

detur in stuporem Israelitarum, quod multis calamitatibus vexati reges et populus non ad sanam mentem redierint. Spes ei fuerat fore, ut extincta familia Iehu redirent ad Iehovam et ad cultum eius unice verum, qui in templo Hierosolymitano celebraretur. Sed reges ceciderant, natio ad Deum non redierat, contra, simulacra vires civitatis defecerant, ad barbaros se contulerat, quod ipsi summo detrimento fuerat, et adhuc futurum erat.

7. כָּל־מַלְכֵיהֶם נָפְלוּ: *omnes eorum reges ceciderunt.* Sacharias 2 Reg. 15, 10., Sallum v. 14., Pekahiah v. 25., Pekah v. 30. אֵין־קָרָא בָהֶם אֵלִי: *nemo eorum ad me clamavit i. e. auxilium meum quaesivit*, cf. Ps. 4, 4. 30, 9., quod aliter fieri non poterat, nisi verum a patribus institutum Iehovae cultum, qui unice Hierosolymae adhuc florebat, pia mente observarent, regique e familia Davidis a Deo constituto sese subiicerent 2, 2. 3, 5. Is enim Deum adeundi modus, quo Bethēle, Gilgale cet. simulacra, vitulos et Baales quasi maiestatis Dei symbola adorabant, tantum ad animos a vero Deo, Iehova removendos valebat 5, 2. 4. 6. 7. Itaque omnes imperii vices lucusque frustra a Deo illi erant immissae, nam eo eventu carebant, quem pii vates expectaverant, nimirum ut illam deplorabilem separationem tandem populus meliora edoctus tolleretur. Quae vera nostrorum verborum vis esse mihi videtur. Pronomine בָּהֶם plane aliud subiectum indicari, quam in priore commate huius versus, omnis oratio docet. Ibi sermo erat de seditiosis hominibus coniuratis fiduciam in pravis suis consiliis ponentibus. Hos increpare, quod Dei auxilium non quaererent, vates non poterat. Quodsi quaesivissent, Deus flagitiis eorum adnuere debuisset. Iam ex eo patet, hanc novam partem orationis cum praecedente nullo modo cohaerere. Subiectum autem, de quo nunc vates sermonem facere incipit, omnino est *gens Israelitica*. Ut enim in prioribus huius capitis versibus neminem fugere potest, omnia nonnisi sigillatim respectu ad aliquod factum historicum habito pungi, sic inde ab altera parte huius commatis omnia ita in genere describuntur, ut de populo Israelitico in universum valeant. Praeterea,

VII, 8.

ut significatio pronominis **בָּרָם** supra omnem dubitationem efferatur, vates v. 8. expresse **אֶפְרַיִם** pronominis loco nuncupat.

8. **אֶפְרַיִם**: quod ad Ephraimum pertinet. Nominativus absolutus, uti 6, 8. al. forma dicendi vati usitatissima. **בְּעַמִּים**: cum barbaris, cf. Dent, 7, 6. Exod. 19, 15. Ies. 10, 13. **וְהָיָא יִתְבּוֹלֵל**: ille scil. Ephraim miscuit se, nimirum ut foedera cum iis iniret et auxilii causa legatos ad eos mitteret, unde etiam eorum mores et superstitionem didicit, cf. Drusius ad h. l. Alii v. c. Grotius et Schmidt intelligunt verba nostra de abductione Israelitarum in captivitatem, ac si Deus loquutus sit: ego feci, ut cum populis Ephraim commisceretur, a quibus captivus abductus est, si forte hoc modo ad poenitentiam adduceretur, sed etiam hoc frustra est. Non bene. Cum enim **יִתְבּוֹלֵל** alternis legatur cum verbo **קָרָא** v. 7., de invocatione auxilii sermonem esse apparet. Lutherus egregie ad h. l. monuit **בָּלֵל** esse verbum usitatum de placentis oleo subactis, cf. Exod. 29, 2. Lev. 7, 12., unde intelligitur, quomodo vates ad imaginem placentae ab illo verbo transierit. Hieron.: factum est regnum decem tribuum sicut omnium nationum, quia a Deo recesserunt.

Comparatur nunc Ephraim *placentae non versae*: **עֲגָה בְּלִי הַפֶּיָחָה** i. e. non satis percoctae. sed inter coquendum corruptae. Placentae enim in clibano superpruinis coquendae saepius verti debebant, ne corrumpere-
rentur. Itaque habemus tertium comparationis. Quoniam Israelitae non ad Deum se vertunt, qui iis auxilio futurus est, sed ad barbaros, nemo est, qui eos curet. Sic omnia nationis egregia initia, instituta, vires, beneficia Dei frustra iis collata sunt. Parata iis quidem est conditio, qua iis bene esse posset; verum tantum abest, ut vires evolvant et incluta natio fiant, ut nemine iuvante interituri sint, antequam ad felicitatem a Deo sibi destinata evehantur. Alii, ut Drusius, intelligunt locum de hypocritica eorum pietate, quae non plane cruda nec satis cocta fuerit, dum nempe et vitulos adorarent, et per Deum aeternum iurarent

4, 15. atque ita claudicarēnt in utramque partem 1 Reg. 18, 21. timentes Iehovam et idola colentes 2 Reg. 17, 33. Alii, ut Lutherus, secundum Chaldaeam et Syrum de aviditate et perfidia amicorum ab Israelitis quaesitorum explicant, qui eos comedant ut placentiam, antequam vertatur i. e. dum adhuc semicocta et paene cruda sit. Hieron.: *qui non agit poenitentiam.*

9. עֲרֵבִים: *peregrini, barbarae nationes*, quas in auxilium vocarunt, devorant vires Ephraimi. Propterea Israelitae non poterant ad fastigium honoris et felicitatis evēhi, similes placentae inter coquendum neglectae. Sic v. c. auxilium, quod Phul. Tiphshitis contra Menahemum tulit 2 Reg. 15, 19. extorsit populo ingens tributum; aliud foedus, quod Pekah cum Rezino rege Syrorum iniit, excitavit devastationem felicissimis regionibus civibusque exilium 2 Reg. 15, 29. וְהָיָה לֹא יָדַע: *sed ille, Ephraim, non sentit.* Duplicem haec verba habent significationem, et: *non sapere discit* Ps. 73, 22. Ies. 32, 4. i. e. non intelligit miseriae suae causam, sic Eichhorn, et: *non intelligit, non capit omnem suam miseriam.* Nam praeter publicas calamitates, quae populo inferebantur a barbaris, erant insuper occultae, quae, quamquam gravissimae, tamen a vulgo negligebantur, depravatio morum, luxuries, idololatria, fortasse aliae artes callidorum principum inter barbaros, quibus seditiones alebant et civitatem Israeliticam magis magisque debilitabant cf. 11, 5. וְשִׁבְחָהּ זָרְקָה בּוֹ: nonnulli vertunt: *canities spargit in eum* scil. canos, signa aetatis decrepitae. Melius זָרְקָה significationem habet intransitivam: *spargit se, sparsa est*, cf. Gesen. ad h. v. et introd. p. 113. Defectu virium et senectute canescunt capilli, unde inter omnes poetas canities indicat imbecillitatem et prope instantem obitum, cf. exempla ap. Liveleium e Propertio, Ovidio et Claudiano. Ipsi sacri scriptores hac imagine interdum utuntur, v. c. Ies. 46, 4. Ps. 71, 18. Gen. 44, 29, 31. Sens.: *exhausti omnibus viribus iam senio confecti sunt et qd mortem s. interitum ruunt.* Hieron. hoc posterius comma ita explicat: *usque ad senectutem i. e. usque ad ultimam captivitatem in coepto errore permansit.*

I, 10. 11.

10. Repetit nunc vates e 5, 5. יָעֲנֶה גֵּאוֹן־יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו : *os criminatur Israelem superbia i. e. idola et sa-*
z, quibus superbiunt. Cum enim non ad Iehovam se
 ntulit Israel, sed ad idola, ut sibi essent propitia, ab
 derelictus erroris et insaniae convincitur. Is enim
 us est forensis verbi עָנָה de quo 5, 5. Eichhorn
 rba huius versus plane aliter vertit quam 5, 5., cum
 men sono sensu et nexu eadem sint: „der Starr-
 nn Israels zeugt ihm ins Angesicht.“ Certe
 ctius hoc loco quam illo: *Sed quamquam summo*
o detrimento convicti sunt, nihilominus erroribus in-
erent, nec ad Iehovam redeunt, nec eius favorem
a mente quaerunt. Verba לֹא בִקְשׁוּהוּ et לֹא שָׁבַי אֶל־יְהוָה
 onent, vatem iterum, ut v. 7., dolorem neglecti reditus
 | sacra et institutiones Hierosolymitanas in animo ha-
 uisse, cf. introd. p. 32. בְּכָל־זֹאת : *in omnibus hisce*
il. afflictionibus, dum vires a barbaris consumuntur,
um senio confecti sunt. Verum non pertinacia, sed
 upor et insania causa est, cur non ad Deum redeant;
 um non sentiunt magnitudinem calamitatum v. 9.

11. Stupor et imbecillitas Israelitarum a vate ima-
 ine columbae designatur. יִזְנֶה פִּוְתָּהּ : *columba pellecta.*
 legans imago. Barbari abutebantur imbecillitate po-
 uli, pellicientes eum spe auxilii aliorumque commo-
 orum, ut sibi fideret. Neo est, quod ab hac propria
 gnificatione vocis פִּוְתָּהּ recedamus, ut alii fecerunt,
 ui vel *stolidam* vel *gementem* esse maluerunt. Occurrit
 lud verbum eadem significatione 2, 16. LXX. περιστρε-
 à ἀνους. Hieron.: *columba seducta*, multa inutilia ad-
 erens de causis, cur vates hac imagine usus fuerit.
 לֵב : *cui mens non est*, scil. suppleto relativo. לֵב
 utem Hebraeis est sedes cogitationum et sapientiae.
 Quae nos de capite, illi de corde praedicant, cf. Nehem.
 1, 5. 1 Reg. 10, 24. Iob. 12, 3. Prov. 7, 7. *Sequun-*
ur igitur Israelitae quemlibet eos pellicientem, non co-
pitantes, qui finis futurus sit illorum foederum aequae
nsipidorum atque nefariorum.

מִצָּרִים קָרָא. Hoc l. cum accusativo, uti v. 7. cum
 praepos. אֶל, קָרָא idem significat: *opem implorare.* Cum

VII, 11. 12.

ex historia nullā alia occasio nobis nota sit, qua ad Aegyptios sese verterint Israelitae, nisi legatio regis Ioseph ad regem So 2 Reg. 17, 4., probe colligimus ipsa fuisse pacta Hoseae regis, quorum vates h. l. nuntiaverit. Videntur enim res indicari quae eo ipso tempore agebantur. Quodsi in universum de pactione cum barbaris nationibus monere voluisset, in praeiussisset foedus multo absurdius idque regis Pekah et Rezin rege Syriae contra Iudaeos. Accedit quod talis locus vacillationem columbae plectae i. e. Israelitarum inter Assyrios et Aegyptios, quorum utriusque spem feliciis eventus aluerant, indicat. Quemadmodum igitur historia ancipitem reipublicae statum regna regis Hosea refert, sic vates de calamitatibus imperii modo agit, ut verba de illis temporibus valere non persuasum esse possit. **וְאֵשֶׁר הָלַכְהֶם** pro **לְאֵשֶׁר** s. **לְאֵשֶׁר** cf. 2, 16. 2 Chron. 9, 21. cet. e noto Hebraismo *In Assyriam abeunt, ut ibi opem quaerant*, quemadmodum 8, 9. **עַל־אֲשֶׁר**. *Aegyptios igitur vocant, et Assyrios adeunt, Iehovam autem invocare, sanctuarii eius Hierosolymae, ubi solummodo auxilium petendum est, adire nolunt.* Ex omnibus intelligitur vatem etiam ad finem vitae, ut antea c. 1-4., infaustam defectionem tribuum a sacris et regibus Hierosolymae depicisse, ita tamen, ut, quod initio vaticiniorum sperarat, de eo nunc desperaret, cf. v. 7.

12. Imago columbae adducit aliam imaginem, eaque retis in quo aves capiuntur. **כְּאֵשֶׁר** quemadmodum i. e. *quocunque ibunt.* Sens.: *Postquam ad me et mihi acceptum cultum in sacris Hierosolymitanis exhibendum redire noluerunt, ad quoscunque socios barbaros abituri in interitum suum properabunt.* **וְאֵשֶׁר רְשִׁתִּי** expandam iis rete meum. Imago a vates magnopere amata 5, 1. Ez. 12, 13. 17, 20. **עַל־יָהּ** h. l. non super eos esse potest, quoniam pro ea deliciendi dicuntur, itaque vel significat: *contra eos*, ut Ps. 27, 3. Ies. 29, 8. Ez. 29, 2. cf. Glass. Ph. S. p. 477. vel solum dativum: *iis*, indicat, ut apud maiores Hebraeos ex usu Chaldaeorum et Syrorum Iob. 22, 2. 33, 23. 38, 10. *Rete meum i. e. afflicti*

II, 12.

s, poenas meas, quibus, etsi hucusque iis peperce-
m adeoque bene iis fecerim, tandem velut reti capien-
r, nec ullus eos e manu mea liberabit 5, 14. Eos
im ut aves aëris deiciam: אֲרִידֵם. Quaesitum est,
orsum eos deiecturus sit? Sine dubio in rete: nam
eo sermo est. Alii malunt in terram. Hieron.: et
exaltati fuerint ut volucres, inde detraham eos. Eo-
modo Schmidt: ut nempe Israelitae visi sibi sint
ne malum evasisse, ita subito mutabitur rerum status
isereque peribunt, et Eichhorn: „wie einen Vogel
der Luft werd' ich es niederstürzen.“

Capti autem a me poenis adficientur. אֲסִירֵם:
niam eos, in coniug. Piel de puerorum educatione usi-
tum est: castigare et punire. Hinc omnino de modo
edagogico Dei homines punituri occurrit Ier. 31,
Ps. 6, 2. 118, 18. Lev. 26, 18. 28. כְּשִׁמְעִי: veluti
ma i, e. ut fama fiant, s. ut Latini dicunt: ut fa-
la fiant. Nam שִׁמְעִי saepissime de malo rumore, qui
roris causa promulgatus est, occurrit, cf. Num. 14,
Deut. 2, 25. Ies. 23, 5. לְעֵדָתָם: coetibus suis ipsis
e. omnibus congregationibus miserandi populi, si
ae adhuc ex instante interitu superstites evadent. Eo-
m fere sensu Schmidt: castigationem eos faciam
iis, cum audiverint famam, quae erit congregationi-
rum, i. e. adeo graviter illos puniam, ut aliis eos
ciam exemplum irae et poenae meae. Verum non
iis, sed ipsis suis posteris nunc puniendos exemplo
re suffix. ׀ significat. Deut. 28, 37. legitur: וְהָיָה
לְשִׁמָּה לְמִשָּׁל וְלְשִׁנְיָה בְּכָל הָעַם
שִׁמְעִי nostro שִׁמְעִי prorsus respondere videtur. Fortasse
odo propter cognitionem literae ה et ש utrobique di-
erso modo scribuntur. Ita certe uterque locus se il-
straret. Hieron.: caedam eos secundum auditionem
vetus eorum, i. e. ut audientes ventura supplicia solis
erroribus emendentur. Corripiet enim eos comminatio-
e et auditione poenarum, at correpti non pereant in
eternum. Plerique, inter quos Lutherus, accipiunt ita:
castigabo eos secundum auditum in eorum concionibus
e. quemadmodum iam diu auditum est in eorum con-
cionibus per Mosem et prophetas. Verum usus praep.

ל repugnat, quae non facile eo sensu pro כ ponatur
LXX. ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν, ut legisse videant
לענתי.

13. Addit vates comminationes, adiectâ simul cau-
tur futurum sit ut puniantur, quae non alia est quae
quae in praecedentibus continebatur, nempe quod
calamitatibus sese non ad Deum converterint, sed cum
vagati sint huc et illuc auxilium quaesituri. *Veni
illis!* exclamatio usitatissima, summam calamitatem
dicans, cf. Is. 1, 4. al. נָדְדוּ מִמֶּנִּי: *vagati sunt a me*
indicat inconstantiam et defectum fiducia in quaerendo
auxilio, cf. Iob. 15, 23. מִמֶּנִּי eandem vim habet
quam 1, 2. מֵאַחֲרֵי יְהוָה: *me deserentes circum vagati
sunt i. e. a me aberrarunt.* וְיָדָה לָהֶם scil. יָדָה *vas-*
tio iis instat, pro quo LXX. vel δῆλοι εἰσι, quod Hieron.
exhibuit ita: *manifestati sunt*, vel δέλαιοι εἰσι
e. secundum Hieron.: *meticulosi s. miseri sunt* (non
apud Graecos usitatum significans *timidos* a δέληα
spera, quod tempus est timidorum). Utraque lectio
corrupto textu orta videtur. כִּי פָשְׁעֵי-בִי: *peccarunt
me.* Chald.: *rebelles sunt in verbum meum.* Quod
eorum peccatum fuerit, posterius comma refert, nimirum
fucata eorum pietas, quae quamquam bonam scientiam
prae se ferens, dum nempe ad Iehovam praesententur,
nil erat nisi mendacium. Duplex γ in sequentibus
vim adversativam habet: *ego quidem — illi autem*
tem. וְאֲנִי אֶתְּדָם: *eos quidem redempturus eram i. e.*
semper paratus eram ad eos liberandos et restituendos.
Est enim significatio futuri continuam actionem incan-
s. פָּדָה non tantum *liberationem e captivitate*,
Hieronimus vult, sed *ex omnibus miseriis* indicat
71, 23. 25, 22. 130, 8. Fortasse sigillatim felicitatis
tempora Ierobeami II. innuit, ubi res Israelitarum
melius verti poterant, modo ipsi sapientes et profuerant
fuissent. וְהִמָּה דְּבָרַי עָלַי בְּזָבִים: *illi autem mihi me-*
dacia locuti sunt. *Preces et signa pietatis eorum non*
ex animo integro prodierunt, cf. 4, 15.

14. Sequitur descriptio fallaciae Israeliticae. *Clam-*
averunt quidem, inquit vates, *sed nec ad me, nec*

VII, 14.

animo, בְּלִבָּם. Quod ita uno verbo designatur, locupletius Isaias describit 29, 13. nimirum verba et fandiā labiorum non esse veram erga Deum devotionem. **כִּי יִלְלֵהוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם:** *dum eiularunt super cubilibus suis.* **כִּי** h. l. voce *dum*, ut v. 6, 11, 1., in nostras linguas transferri oportet. Non enim expresse causam indicat, sed utrumque comma ita coniungit ac si dictum esset: *nam eiularunt quidem super cubilibus suis, sed non ad me clamārent.* Ceterum elegantissima inest huic versui membrorum oppositio. In priori vates, quae super cubilibus mente volvant, in posteriori, quomodo in vita se gerant, indicat. *Non igitur Deum, sed triticum et mustum quaerunt, in ore gestant forsasse Deum, in animo huius terrae cōmoda.* **יִתְגַּדְּרוּ** elegans verbum: *peregrinantur, ad peregrini quid se conferunt.* Significatio ita simplex et facilis est, ut mirari non possim, quā interpretes eam neglexerint. **יִתְגַּדְּרוּ** enim est usitatissimum verbum: *peregrinatum esse.* Hinc naturalis significatio coniugationis Hithpael: *se peregrinum facere, peregrinari*, cf. 1 Reg. 17, 20. Jer. 30, 23., quo posteriore loco **מִסֵּד מִתְגַּדֵּר** est: *procella e'longinquo, tanquam e locis peregrinis irruens.* Vates pium cultum Dei Mosticum ex eoque oriundum favorem Iehovae peculiare tegmen ac domicilium suis designaverat, quem vero deserentes ad plane alienum quid peregrinantur. V. 11. abierant ad Aegyptios et Assyrios, nunc ad triticum et mustum.

Interpretes proxima spernentes e longinquo vario modo explicationem huius verbi quaesiverunt. Plurimi secuti Chald. ita vertunt: *propter mustum et triticum congregant se*, idque de congregationibus in templis idolorum intelligunt. Verum etiamsi **יִתְגַּדְּרוּ** indicet: *se congregare*, tamen **יִתְגַּדְּרוּ** hanc significationem neque ex etymologia neque ex analogia locorum illorum parallelorum admittit. Alii id probe sentientes ad radicem Arabicam confugiunt, ut depromant significationem: *prosterunt se s. timent.* Hinc Eichhorn suam interpretationem sumsisse videtur: „Wü'd' ich sie begnadigen — sie würden über Korn und Most sich

krümmen.“ Alii Syrum secuti: *solliciti sunt.* (de Wette: „am Getraid' und Most ist ihnen bange.“ Hieronymus vertit: *super triticum et vinum ruminabant* i. e. *propter abundantiam omnium reru corruerunt et pecudum modo se ingurgitarunt.* LX. legerunt יִתְגַּדְּדוּ, ut 1 Reg. 18, 28. ἐπὶ σίτῃ καὶ οἴνῳ κατέμνοντο *propter triticum et vinum dissecabantur*, u mirum in exemplum sacerdotum Baalis, qui praesen Elia concisione membrorum pluvias a Deo extorque opinabantur. Quam lectionem et a genuino textu ab ingenio vatis aequae aberrantem S. V. Kuinoelii secutum esse miror. Alii eandem lectionem, quam ver in pluribus codd. invenerunt de Rossi et Kennicott, a alio verbo גָּדַד deducunt ita: *turmatim conveniunt.*

יִסְתַּרְוּ בִּי. In pronemine בִּי significatio est emphatica: *non enim a me, sed contra me recedunt* i. e. *id a me recedunt, ut infenso animo erga me animati sint* cf. 3, 9. Sic Schmidt, Rosenmueller et plerique optimorum interpretum. Quod idem probat parallelismus sequentis versus. Caeterum verba confirmant interpretationem nostram praecedentis יִתְגַּדְּדוּ. Eleganter enim cohaerent: *peregrinantur ad triticum et mustum, et me autem recedunt.* LXX. ἀπαίδευσαν ἐν ἐμοί. *a me eruditi sunt*, ut lectum esse videatur יִסְתַּרְוּ.

15. Recitat vates h. v. uti v. 13. beneficia, quibus animos Israelitarum gratos et pios reddere Deo conatus sit. יִסְתַּרְוּ: *castigavit s. coercuit*, verbum e puerorum educatione desumptum. יִתְקַצְּרוּ: *corroboravi* יָדוּעָם: *brachia eorum* i. e. *vim reipublicae potissimum militarem*, cf. Ez. 30, 24. 25. 2 Chron. 32, 8. Dan. 11, 15. 22. 31. Hanc castigavit, coercuit et depressit v. c. temporibus Ioahasi 2 Reg. 13, 1 — 3., auxit et confirmavit temporibus Ioasi 2 Reg. 13, 23 — 25. et Ierobeami II. 2 Reg. 14, 25. 26. Vocem יִסְתַּרְוּ LXX. plane omittunt, alii a radice synonyma יָסַר deducentes vertunt: *vinxi* i. e. *lege et disciplina ligamen brachiis eorum applicavi, ut robustiores fiant, quemadmodum per ligamenta corporis partes ad maiorem earum firmitatem constringuntur*, cf. Drusius et Liveleius;

II, 15, 16.

imium artificiose. Boeckel ex Arabico interpretari ult: *secundavi, felicem reddidi. Sed illi male erga se animati erant.* רַע הָיָה ex usu Hebr. indicat: *malas habere cogitationes*, cf. Gen. 50, 20. Nah. 1, 11. Ma- ae autem eorum cogitationes erga Deum cernebantur efecctione a vero cultu Dei et perverso amore idolorum, uem plurima flagitia sequebantur. Pfeiffer in com- ment, רַע putat esse i. q. פְּדָרִים v. 13.

16. Malevolum eorum animum describere pergit, רָשָׁעֵיהֶם לֹא יָשׁוּבִים: *non sursum redeunt.* יָשׁוּבִים est adverbium: *super, supra*, et nude et in compositione voci יָשׁוּבִים oppositum, Cap. 11, 7, legitur יָשׁוּבִים - אֵל et prorsus eodem modo, quo hoc nostro loco: 2 Sam. 23, 1. (אֲשֶׁר) יָשׁוּבִים יָשׁוּבִים. Itaque h. l.: *redeunt non supra i. e. non sursum,* ἄνω, τὰ ἄνω. Quamquam ita idem sensus exeat, qui v. 10, *non ad Iehovam redeunt*, tamen coniectura eorum improbanda est, qui יָשׁוּבִים contractionem epitheti Iehovae יְיָ ex analogia יָשׁוּבִים pro יָשׁוּבִים esse autumant. Nam nullo alio loco ita legitur. Respondet nostra interpre- tatio, quae pierisque interpretibus, v. c. de Dieu, Gussetio, Rosenmuellerō placuit, optime sequentibus verbis, et eleganti imagini occasionem praebuit. Cete- rum abierunt in alias sententias LXX. ita: ἀνεστρέφοντες ἰς οὐδέν, non omisso adverbio יָשׁוּבִים, sed transpositione verborum facta, dum nimirum pro יָשׁוּבִים לֹא e negligentia legerunt לֹא יָשׁוּבִים. Hieronymus ita: *reversi sunt in pri- stinum statum, quomodo a principio fuerunt, priusquam vocati fuerunt ab Abrahamo et postea per Moysen, ut essent absque legis notitia et iugo.* Legisse eum apparet לֹא pro יָשׁוּבִים. Lutherus, Dathe et Eichhorn ita: *poeniten- tiam egerunt, sed non sinceram*, ac si יָשׁוּבִים esset sum- mum et perfectissimum in suo genere. Quae interpre- tatio admodum frigida est, et elegantem nexum huius commatis cum subsequenti imagine solvit. Castalio et Boeckel יָשׁוּבִים coniunctionem *sed*, ut Gen. 48, 22. Exod. 16, 5, esse putant, ille, ut sens. sit: *revertentur in Ae-*

VII,
gyptum; sed nequidquam, hic, ut coniunctio p
neat ad sequens יָרִיִּה ita: non redeunt, sed similes
arcui.

Adverbium עַל viam aperit novae imagini. N
que similes sunt arcui relaxato. רַמְיָה, a rad, Piel ר
significat: quod deicitur s. excidit ex suo officio, h
laxus, ignavus, remissus Prov. 10, 4. 12, 24. 19,
Ier. 48, 10., cf Gesen. ad h. v. קֶשֶׁה רַמְיָה igitur
arcus relaxatus, qui aequae non sursum redit sed f
cidus pendet postquam sagittam iaculatus est, quem
modum animus Israelitarum non sursum redit. E
dem fere e Schmidtio sententiam attulit Rosenmpel
Uterque in eo tantum errat, quod voce רַמְיָה ruptu
nervi indicari vult ita: arcus, qui nervo rumpente
tiscit nec ferit iaculando. Nullo enim modo de r
tione, sed de remissione nervi intelligi potest, cf.
cus ab ipsis laudatus Ps. 78, 57.²¹⁾ Hieron.: arcus
losus atque perversus, qui percutit dirigentem et
nerat dominum scil. Deum blasphemiarum sagi
LXX. ὡς τόξον ἐντραμένον intentus arcus, quod om
non in verbis inest.

יָפֵלוּ שָׂרֵיהֶם: cadunt eorum principes. Redit v
ad id, a quo exierat v. 7, Futurum יָפֵלוּ indicat:
sufficere interitum regum, de quo antea v. 7. sermo e
sed idem fatum instare omnibus tam perversae ge
gubernatoribus. Quod etiam eventu probatum est
teritu Hoseae ultimi regis 2 Reg. 17, 4. עַם לְשׁוֹנָם
prae protervia linguae eorum i. e. populi. Prae
omnem dubitationem haec verba respiciunt ad בָּרִים
mendacia, proterve edicta v. 13. scil. quod eiulabant
angustiis, verum non ad Iehovam, sed ad Aegyptios
Assyrios v. 11., non favorem Dei sed triticum et n
stum quaerentes v. 14. Protervia autem et impie

Is. 2

21) Lutherus locum Psalmi bene vertit: „wie ein los
Bogen,“ sed nostrum male: „wie ein falscher B
gen.“

VII, 16.

populi in causa fuit interitus regum, quoniam populus non intellexerat reges illos subinde cecidisse, ut vacante regis solio Deo se subiiceret et postero Davidis Deo Hierosolymae constituto sed auxilio rebellantibus semper parato eos et in solium regium, et in interitum invitaverat. Hieronymus pronomen in voce לשונם id reges refert, quoniam *deceperint infelicem populum et vitulos aureos Deos appellare ausi sint.* — Quod eadem accidit principibus, populum quoque tandem in interitum rapiet.

לעגם וז: haec erit eorum contumelia i. e. ita ludibrio erunt. לשונם ועם לעגם et לשונם ad se invicem respicere videntur. *Ut enim ipsi proterve locuti erant, ita aliquid proterviae barbarorum ludibrio erunt,* scil. oblatas illud absurdum Aegyptiis oblatum. בארץ מצרים: terra Aegyptiaca i. e. inter Aegyptios quorum auxilium contra Assyrios implonaverant. Facile enim intelligi poterat Assyrios summa vi iam Israelitas prementes funditus subversuros esse imperium, antequam Aegyptii ad eius auxilium advolare possent. Quod idem eventu comprobatum est, vid. 2 Reg. 17, 4—6.

XI.

Cap. VIII, 1—10.

Ad palatum tuum buccinam! Ceu aquila volitet super domum Iehoyae. Propterea quod transgressi sunt foedus meum et legem meam violarunt. 2. Versus me vociferentur; mi Deus! cognoscimus te, nos populus Israel. 3. Abiecit Israel bonum: hostis eum persequetur. 4. Ipsi reges sibi eligunt non ex mea voluntate, principes sibi constituunt me non intercedente. Ar-

geptum et aurum suum, adhibent ad faciendum sibi simulacra. Propterea excidentur. 5. Abiiciet te vitulus tuus, Samaria. Ira mea in eos exardescet quamdiu probae mentis esse non poterunt. 6. Siquidem et ex Israele hic ipse ortus est, artificis opus, non Deus, et in scintillas ignis solvetur Samariae vitulus, 7. et ventus eum disperget turboque vehemens eum metet. At nullus in messe invenietur culmus sanus, germen non proferet farinam, atque si forte quam protulerit, a barbaris absorbebitur. 8. Absorbetur Israel. Iam eius ciues barbaris prostituuntur ut vile vas quod ubique spernitur. 9. Ascendunt in Assyriam cenonager sibi solitarius errans. Ephraim mercede conduxit illicitos amores. 10. Cum autem munera sua inter barbaros emisierint, equidem eos ad interitum colligam, et brevi succumbent principes oneri regis.

Sequitur novum fragmentum prophetiarum Hoseae idque, quod tempus attinet, post 5, 9. ponendum. cf. introd. p. 75. Illo loco velut sono buccinae vaticinium ediderat: *Ephraim desolata erit tempore correctionis suae*. Ad id respicere videtur initio huius fragmenti quippe quod ex orationibus nuperrime exhibitis in recenti memoria esset. Certe hoc nostro loco plane nullae minae s. grandioris momenti effata reperiuntur, digna quae sonitu buccinae edantur, si illas repetere nolimus. Quod interpretes probe sentientes putarunt *verbis ad palatum buccinam* nil inesse nisi *clamorem bellicum*, eo tempore editum, cum aliquando novus hostium impetus fieret. Verum in toto loco nil bellicosi inest. Continet tantum exprobrationem peccatorum Israeliticorum et minas novarum calamitatum quae ab insana fiducia in gentes barbaras essent oriundae.

III, 1.

I. חֲקֹרָה שְׂפָרָה i. q. 5, 8. חֲקֹרָה שְׂפָרָה. Secun-
dā personā vates utitur ad indicandum iussum Iehovae
ad se directum, ut illud vaticinium repetat, quod 5, 9.
exhibuitur erat. Scil.: *Ephraim desolata erit tempore
correctionis*. Vates autem ex ardore dicendi non mo-
nstratur in eo iterum recitando, sed omnibus cognitum
esse sumit, ut transvolet ad novas infidelis populi re-
prehensiones. כַּנֶּשֶׁר עַל־בֵּית יְהוָה: *ceu aquila sc. volitet
sonitus tubae illud vaticinium exhibens*. Imago aquilae
est celeritatem, qua illud vaticinium penetret omne
regnum Israeliticum, et terrorem, quem iniiciat, innuit,
cf. Bochart. Hieroz. P. II, l. 2. p. 750. edit. Lips. v.
Ioseph. ad h. l. *Super populum Iehovae i. e. Israe-*
l. Sic h. l. domum Iehovae intelligendam esse ple-
risque probis interpretibus placuit. Respondet usui lo-
quendi 9, 8. 15. Num. 12, 7. Ier. 12, 7. Zach. 9, 8.
adventi omni orationi. Nam in toto hoc fragmento nil
regitur, quod vatem de duabus tribubus, ubi esset do-
mus Iehovae proprie sic dicta, cogitasse moneat. Nihil-
ominus tamen antiquiores interpretes בֵּית יְהוָה de tem-
plo Iehovae intellexerunt, v. c. Hieronymus, Lutherus
et inter recentiores Dathe. LXX. initium huius versus ita
ceperunt: εἰς κέλευρον αὐτῶν ὡς γῆ, ὡς ἄστρος ἐπ' οἶκ. Κυρ.
de quo iam Hieronymus addit: quid significet incertum
est. Interpretes qui sonitum tubae de clamore bellico in-
terpretaunt, sic pergunt in explicatione: velociter sicut a-
quila hostis irruit, vid. Rosenm. Cum quovis modo ali-
quid ad substantivum נֶשֶׁר supplendum sit, censeant in-
terpretes, utrum illa mea de lacunā orationis explenda
sententia simplicior et omni orationi aptior sit nec ne.
erte sententia de hoste irruente plane aliquid novi
extui infert, quod nec a praecedentibus praeparatur,
et a sequentibus probatur.

In posteriore commate adfertur causa, cur illud
vaticinium contra Israelitas edatur, nimirum: *quoniam*
sedes transierint et contra legem Dei peccaverint;
re idem quod 5, 7. dixerat: בֵּית יְהוָה בְּנֶגְדָה. חֲקֹרָה et
בְּנֶגְדָה idem significant, *omnem institutionem cultus di-*
ni a Mose promulgatam cf. Exod. 34, 28. Lev. 26,
5. Ps. 25, 10. 103, 18.

2. לִי יִזְעָקוּ: *versus me vociferentur: mi Deus* i. e. *frustra ad me clamant*, nam nil prohi sentiant. Futurum h. l. significatione optativa s. concessiva ut 5, 13. 10, 5. 11. Pertinet hoc ad proterviam linguae de qua 7, 16. Nam hypocritica reverentia erat, quam Deo praestabant, de qua subinde vales queritur, vid. 6, 4. יִדְעֵנִי *cognoscimus te*. Verbum, ut substantivum יִדְעֵנִי cognitionem indicat, quae animum Deo advertit et pietatem gignit, cf. 5, 4. et 4, 1. 6. יִשְׂרָאֵל collective ponitur: *nos populus Israel*. LXX. et Syrus hoc verbum omiserunt; alii post יִדְעֵנִי ponunt: *Deus Israelis cognoscimus te*.

3. יָזָח *abiecit, reiecit* Ps. 43, 2. 44, 10. 24. Zach. 10, 6. al. Quae interpretatio inter omnes antiquos sine omni haesitatione valebat. Hieron.: *propicit Israel bonum*. LXX.: ἡγάγα ἀπεστέλλω ἀγαθόν. Schroederus autem in Obseryv. selectis ex Arabico verbo putat esse: *rancidus fuit* s. *rancidus fit subsidendo in ubertate et affluentia bonorum*. Quam variantem sententiam Gesenius in Lex. ad h. v. ita cum usitata coniungit ut ex illa Arabica analogia יָזָח verè sit: *rancidum esse*, sed plerumque transitive adhibeatur: *pro rancido habere, tamquam rancidum abiicere* et omissa primaria significatione omnino: *reiicere*. *Abiecit autem Israel יָזָח: felicitatem suam, quod ipsi bene est*, cf. 3, 5. nimirum *Iehovam summum suum bonum*. Alii putant יָזָח i. e. *Deum esse subiectum reiiciens*, v. c. Drusius: *Deus bonus repulit Israelem, ideo hostis persequetur eum, quod Ioh. Schmid temerarium vocat circumstantiis textus obstantibus; contra omnem fere interpretum consensum scripturam in dubium vocare et ambiguitatis insimulare*.

In posteriore commate LXX. vulgarem textum אֵיבָהּ יִדְעֵנִי mutarunt in יִדְעֵנִי: ἡγάγα κατεδιώξα. Verum et omnes Codd. versionesque antiquae v. c. Chald., Syrus, Hieron. lectionem LXX. ignorant, et nostra lectio sensui optime convenit. Illustratur enim causa; cur sine misericordia illud vaticinium sonitu tubae declaratum

VIII, 3. 4.

eventu comprobandum sit: h. l. *quoniam Israel bonum abiiciat*, v. 4. *quoniam reges sibi ex arbitrio eligant idolaque sibi ipsi creent*. Quae tantam impietatem secutura sint, in fine huius et sequentis versus brevissimis iisque parallelis formulis iudicantur. Praeterea in nostro versu inest elegans antithesis, ubi secundum Tarnovium per oppositionem verborum זָנַח et רָדַף exaggeratur malitia et miseria populi, et quemadmodum מִכּוֹב verbum est notionem universalem involvens, ita אֵלֵיךְ in favorem oppositionis item in universum indicat: *gentem Israeliticam ab hostibus persequendam esse, i. e. eam nil nisi hostiles impetus exspectare posse ab omnibus, quibus fidat*. Ceterum רָדַף cum accus. de hostili persecutione valere satis constat, cf. Gen. 14, 15. Ps. 18, 38. S. V. Kuinoel lectionem יִרְדֹּף vulgarem vocat. Verum ut antiqui nostram יִרְדֹּף exhibent, ita pauci recentiorum interpretum ab ea recesserunt.

4. Inhaeret igitur vates descriptioni Israeliticorum oriminum. Huc pertinet primum *quod reges sibi eligant Deo non intercedente et constituyente, sed ex suo ludibrio*. Spes, ut saepe vidimus, vati erat, fore ut extincta familia lehu, cum non amplius regem habituri essent a Deo constitutum, ad familiam regiam Davidis redirent et una iterum natio fierent, cf. 3, 5. Verum insanus populus Deum non curans, eius voluntatem neo intellexerat, nec ei obediverat. Ipsi sibi reges constituebant, Sallumum et Menahemum, ut iam antea post extirpatam familiam Baesae fecerant 1 Reg. 16. Postquam igitur iam in eo peccaverant, quod regem a Deo postulabant, qui solus eorum rex esse decreverat 1 Sam. 8, 7., novum peccatum addebant, quod ne consulturi quidem Deum reges ex suo arbitrio sibi constituebant. וְלֹא מִפְּנֵי: *reges fecerunt i. e. sibi constituerunt*. non autem ex me i. e. non ita ut accipiant reges a me constitutos, ut olim Saulum, Davidem, et nuper lehu. Eundem sensum exhibent sequentia וְשִׁירֵי וְלֹא יִרְדֹּף: *duces sibi constituunt me inscio*. Intelligi haec verba debent ex anthropopathica de Deo cogitandi et loquendi ratione. *Deus inscius* nil aliud est nisi: *Deus*

non interrogatus per sacerdotes et prophetas. Hi enim interpretes divinae voluntatis in civitate iacobitica instituti erant. Hiphil *הִקְדִּירָהּ* descendit a *הִקְדִּיר*: *principatum tenere* Iud. 9, 22. Ies. 32, 1. et indicat: *principes sibi constituere.* Maxime improbanda est eorum sententia qui illud verbum pro *הִקְדִּירָהּ* positum esse putant, ut sensus sit: *illi instituerunt sibi et removerunt gubernatores me inscio;* quamquam 3 codd. apud de Rossium et Kennicottum ita legerunt. Hieron.: *ipsi regnarunt, sed non ex me, principes exstiterunt et non cognovi.* LXX.: *ἐαυτοῖς ἑβασίλευσαν καὶ οὐ δι' ἐμοῦ ἤρξαν, καὶ οὐκ ἔγνώρισάν μοι.* Pari errore significationem Hiphil uterque non curaverunt. Ceterum Hieron. nimium anguste disputat: *de Ierobeamo accipio et de caeteris, qui ei in imperio successerunt.* Utique hic rex a Deo electus fuerat conditione, ut faceret quod rectum esset in oculis Dei, cf. 1 Reg. 11, 38., qua quidem conditione a Ierobeamo violata eiusque familia exstirpata imperium non ad alios transferendum, sed stirpi Davidis reddendum erat. Idem valebat de Iehu rege, qui quidem vocante Deo in solio regio constitutus, tamen cum posteris modo ad certum tempus imperio praeesse iussus erat, cf. introd. p. 77. — Aliud crimen fuit: *quod aurum et argentum impenderant in idola.* Divitias enim acceperant a Deo, sed tantum aberat, ut grato animo erga Deum iis uterentur, ut vitulos aliaque idola inde fabricarentur. Verbum *הִקְדִּירָהּ* h. l. cum accus. componitur: *fecerunt sibi simulacra*, ut 2, 10. cum praep. *ל* *impenderunt in simulacra.* Eadem increpatio legitur 4, 7. 13, 2.

Nunc sequitur poena, quemadmodum v. 3, cuius recensio etiam v. 5. inhaeret. *לְמַעַן יִכָּרֶת*: *propterea excindetur* scil. *Israel* v. 3. Veteres interpretes exhibent pluralem, LXX. *ὅπως ἐξολοθρεύθωσιν*, Hieron.: *ut interirent*, Chald.: *ex argento et auro suo, quod sustulerunt sibi ex Aegypto, confecerunt sibi idola, propter quae excidentur.* Omnes isti sensum potius quam verbum exponentes. Iarchi et Esra *יִכָּרֶת* referunt ad aurum et argentum, ut nempe ab iis succideretur.

VIII, 5.

5. Elegantem oppositionem initii versus tertii et verbis et sensu facit initium huius versus. *Ut Israel abiicit felicitatem suam, ita abiicient eum ipsius, in quibus spem posuit, simulacra.* יִזְכֹּר עֲגֵלָהּ שְׁמֶרְיֹן: praeterritum propheticum, significatione futuri, quasi eventus iam adsit. *Abiicit te, o Samaria, vitulus tuus.* Suffixum הָ ad verbum יִזְכֹּר ex usu Hebraicae linguae facile suppleri potest, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 734. Poetico enim modo fingit vates malum, quod fieri sinat simulacrum, cum potestatem impediendi nullam habeat, quasi ab eo inferatur. Remoto tropo: *deserit te in angustiis tuis idolum, quod mihi, omnipotenti tuo auxilio, praetulisti.* cf. Schmidt ad h. l. Samaria synecdochice posita est pro universo regno Israelitico, quoniam urbs regia fuit. Incertum est, num uterque vitulus Bethele et Dane usque ad eversionem regni permanserit, an, quod probabilius e nostro loco fit, alter in Samariam translatus sit, postquam fines imperii, in quibus Dan sita erat, saepius a Syris et Assyriis expugnati fuerant. Id tantum ex historia illorum temporum memoriae mandatum est, Ahabum regem Samariae sacra Baali constituisse, eadem autem a Iehu rege deleta esse. 1 Reg. 17, 32. et 2 Reg. 10, 27. Non video cur interpretes a significatione verbi יִזְכֹּר, quam paullo ante v. 3. probaverant, h. l. recesserint, quippe quae et huic nostro versui optime conveniat. Verterunt modo *subduxit se*, modo *rancidus* (abominabilis) *fuit* (v. c. Eichhorn: „Abscheulich ist dein Kalb, Samaritanen“), modo *proiectus est*, LXX.: ἀποτρέψαι τὸν μὀσχρον σου Σαμαρεία (pro יִזְכֹּר legerunt יִזְכֹּר). Hieron.: *proiectus est vitulus tuus Samaria.* Chald.: *erraverunt ad vitulum Samariae.* Al. v. c. Liveleius et Rosenmueller iidem ellipsin accusativi supponunt, sed ubi nos suffixum הָ, illi suffixum ׁ suppleant ita vertendo: *reiecit eos* scil. *Israelitas vitulus tuus o Samaria.* Videant interpretes, num nostra ellipsis simplicior sit.

Sed non tantum abiiciuntur ab idolis suis, sed *ira Dei in eos exardescit.* יִזְכֹּר. Saltus vatis in pronomibus ab altera persona ad alteram, de quo 2, 19. monuimus, et qui subinde redit, non amplius offendero

potest. יהוה אלהיך locutio. est saepius occurrens Num. 11, 33. 2 Reg. 23, 26. Ies. 5, 25., anthropopathica de Deo loquendi ratione indicans *indignationem Dei et poenas inde secuturas*, כִּי־יִכָּלֶה נִקְיָן: *quousque s. quamdiu probae mentis esse non poterunt?* Interrogatio, quae apud seriores scriptores saepius relative ponitur, sic etiam a nostro vate adhibetur 9, 14. 14, 10, cf. Prov. 23, 35. Quod si hoc nostro loco interrogatio proferretur, simplex et facilis orationis series tolleretur, quod apparet ex Hieronymi explicatione, qui verba ita nectit: *illis non audientibus convertitur ad alios et quasi ad tertiam personam loquitur: usque quo non poterunt emendari?* Quae ista, inquit, insania est ~~ma~~ dante locum poenitentiae illos ad sanitatem nolle converti? Si contra relative illa verba accipimus, oratio optime fluit et sensum exhibet vati usitatissimum, nimirum: *Deum tamdiu Israelitis iratum fore, quamdiu ad eum redire nolint*, cf. 5, 15. 3, 4. 5. כִּי־יִכָּלֶה נִקְיָן: *non valent innocentiam scil. praestare*, ut secundum Gesenium suppleatur לַעֲשׂוֹת, cf. Iob. 42, 2. Ies. 1, 13. Ps. 101, 5. LXX.: ἕως τίνος οὐ μὴ δύνωνται κατὰργισθῆναι ἐν τῷ Ἰσραὴλ; quae posteriora verba ad versum sequentem pertinent.

6. כִּי conjunctio est vere causalis hanc novam sententiam praecedentibus adnectens. Causam enim, cur Iehovae ira illos improbos punitura sit, ad v. 5. addit: מִיִּשְׂרָאֵל יְהוָה i. e. *ex Israele ortum est illud ipsum idolum*. יְהוָה i. e. *vitulus*. Copula ו auget significationem pronominis, ut Latinorum *idem*. Qua ratione illud idolum ortum sit sequentia docent. Non enim ita, ut ipsi sibi id excogitaverint, quod vult Hieronymus (qui quidem sibi repugnat dicendo: *ex Israel ipse est, non ab aliis, ait, vitulum gentibus accepistis, ut Baal et Astaroth a Sidoniis cet. sed vos ipsi, quod in Aegypto didiceratis, fecistis*), sed: *quoniam inter vos factum est*. יָצַק עֲשָׂהוּ: *artifex fecit illud*. Ex eadem causa saepius insania cultus illorum idolorum a viris sacris deducitur, cf. 13, 2. Ies. 40, 19. 20. et plura loca apud Michaelē et Rosenmuellerum. וְלֹא אֱלֹהִים הוּא non *Deus est*

VIII, 6.

Eichhorn: „ein Gott der Phantasey.“ Non fuit quidem sententia eorum, qui idololatriam introduxerant in Iacobi posteros, ut illa monstra facta pro Diis ipsis haberentur, sed ut signum aliquod conspicuum divini numinis exhiberent. Hinc Aaron, cum vitulum aureum erigeret Exod. 32, 4. 5., coram eo posuit altare, ut ibi Iehovae sacra fierent. Hinc obiurgatio illorum ambiguum, qui semper ad Deum clamare contenderent, dum idolis sacra facerent. Verum, ut fit, plebs insipiens inter Iacobitas, ut inter reliquas gentes ipsosque Christianos, subtile illud discrimen non capit. Imaginem veneratur, numinis imagine signati obliviscitur. Sic legimus Exod. 32, 4., postquam Aaron vitulum fabricatus erat, omnes vociferatos esse: *en Deos tuos Israel, qui te ex Aegypto duxerunt.* Quo factum est, quod diserte Ssa testatur Israelitas, dum adorarunt vitulos et Baalem, Deum dereliquisse et creatoris oblitos esse vid. Dent. 31, 16. 1^a Sam. 8, 8. Ps. 106, 13. 21. et ap. nostrum 2, 15. 8, 14. 9, 7. cf. Am. 5, 25. 26.

יְהוָה כִּי שִׁבְרִים יִהְיֶה h. l. alio sensu adhibetur, quam in priori huius versus commate. Non enim propterea Deus Israelitis iratus erat, quod in שִׁבְרִים illud simulacrum erat dispergendum, sed quoniam Deus et vitulo et opifici idolum conflanti iratus erat, propterea dispergendum erat. Melius igitur coniunctio כִּי h. l. obtinet significationem itaque, ut ne praecedentis orationis causam indicet, sed ut praecedentia causam posterioris sententiae contineant, cf. 5, 7. 6, 9. Ioel. 1, 12. Hebraei subtile illud discrimen ignorantes nexum causalem omnium horum membrorum, quamquam in re diversum, una tamen voce admodum vagae significationis indicarunt, quam orationem in versione non aptius aequiparare censemus, nisi ut כִּי initio huius versus reddamus: *siquidem*, postea autem repetita particula: *et — et* utamur, ut (certe ad sensum) 2, 4. 7. cf. Ioel. 2, 11. 22. שִׁבְרִים, quod hac forma semel modo occurrit, sed formâ שִׁבִּיר Iob. 18, 5. et Chaldaicâ שְׁבִיר Dan. 3, 22. 7, 9., illustrat Gesenius ad h. v. ex Arab. شَبَّ accendere. Hinc: scin-

scintillae ignis, quae significatio in locis laudat. non obnoxia-
 dubio est. Eodem sensu et h. l. intelligendum esse su-
 det non modo ista analogia, sed locus Exod. 32, 20,
 ubi Moses de monte Sinai reversus aureum vitulum igne
 exustum in pulverem contudisse et in aquam disper-
 sisse narratur. Hunc locum vatem respexisse mihi per-
 suasum est, quemadmodum saepius eum dictis et factis
 veteris historiae sacrae uti vidimus ad rem suam pingen-
 dam, cf. 2, 5. 17. 6, 7. 8, 13. 10, 10. Ita non tantum
 obscuritas verbi nostri, qua iam antiquae versiones
 laborarunt sed etiam sequentis versus clarior fit. LXX.
 vertunt: διότι πλανῶν (*seducens s. decipiens*) ἦν ὁ μύστης
 σου Σαμ. Hieron. ab Hebraeo doctore accepit esse: *ara-
 nearum fila per aërem volantia*. Bochartus, quem ple-
 rique recentiorum secuti sunt, a Talmudico verbo שֶׁבַע:
frangere derivat, ut sint *fragmenta*. Chald. historiae
 Mosis propius accedit, ita: *in fragmenta tabularum
 redigetur*.

7. Versus et difficilis est, et sententia eius ab ele-
 gantia vatis nostri recedit, si lectionem vulgarem se-
 quimur. Quaeritur enim, quomodo vates plane ex in-
 opinato in imaginem tam singularem tamque ineptam
 inciderit: *seminant ventum, metent turbinem*, in qua
 illud etiam offendit, quod in utroque membro vates idem
 tempus, idque futurum posuit, quorum primum habe-
 ret praesentis significationem. Imagines apud vatem
 nostrum semper arctissime inter se et cum praecedentibus
 cohaerent; altera ex altera oritur. Non enim
 delectus, sed nimia extensio imaginum nonnunquam vi-
 tuperanda est. Omnia bene se habent, modo pro
 יִרְעוּ et יִקְצֹרוּ legatur יִרְעוּ et יִקְצֹרוּ: *ventus eum scil.
 vitulum in scintillas et pulverem mutatum disperget,
 turbo vehemens eum metet*. Ita non vanitas tantum
 illius idoli ulterius pingitur, quod vati accommodatis-
 simum est, sed, quod maximum est, pergit etiam va-
 tes in accommodatione sortis, quam ille primus vitulus
 Aaronis habuit. Exod. 32, 20. quid Moses fecerit vi-
 tulo adusto et in pulverem contuso narratur verbis:
 וַיִּקְצֹר עַל-פָּנֵי הַמַּיִם. Hunc itaque vitulum vates aequè
 vult dispergi. Hinc יִרְעוּ וַיִּקְצֹרוּ. Quoniam autem in verbo

, 7.

simul inest notio seminandi (paronomasiâ, quam
sio nostra assequi nequit), imaginem de messe anne-
. *Procella*, inquit, *quod ventus seminavit, ut in
se auferet*. Imago est eximiae gravitatis: ubi enim
cella messem facit, omnia abripiuntur et perduntur;
efficacius vanitas simulacrorum et insania idolola-
e describi poterat. Huic autem imagini de messe
aeret, ad metaphorice designandos fructus quos cul-
ille impius vitulorum producturus sit. *Nullus ibi
culmus erectus et sanus*. Pulvis et scintilla cul-
m gignere non possunt. קֶמֶח a קֶמַח est: *culmus
erectus et sanus*, cf. Ies. 17, 5. Iud. 15, 5. Ita etiam
us masculinum in לִי suo loco est: pertinet ad עֵגֶל.
odsi ad כִּיפֶתֶח referendum esset, auctor scripsisset

צֶמֶח: *germen, herba segetis* קֶמֶח יַעֲקֹב בְּלִי יַעֲקֹב: *non
feret farinam, scil. grana unde farina fiat*. Meta-
orâ remotâ: *scintilla et pulvis eius a procellâ sub-
a nulli usui erunt*. Hactenus vates nil aliud indi-
e voluit, nisi vanitatem idoli, cuius nullum fructum
turi sint Israelitae. Sed addit אֵילֵי יַעֲקֹב זָרִים יִבְלָעוּהָ: *forte proferat farinam* (scil. non procella, sed vitu-
לִי, ad quem pronomen לִי nos delegat), *barbari
n devorabunt i. e. quod de cultu idolorum existit,
aliud est nisi hoc: facilis praeda barbarorum eri-*

Barbari igitur soli fructum vestrae impietatis et
perstitutionis habebunt. Ita nexum idearum vatis dili-
ter secutus hanc meam de hoc loco sententiam ver-
ne exhibere et prolatam lectionem interpretibus com-
ndare non dubitavi. Ceterum quamquam nulla co-
um et versionum auctoritate nitatur, simplicissimo
nen modo inveniri potuit, cum sciamus accentus multo
rius, nonnunquam, fortasse h. etiam l., ex auctoritate
X. ortos esse, LXX. autem ipsos nimium incuriosos
ponderanda lectione et iudicanda auctoris mente
isse.

Quod ad vulgarem lectionem attinet, in primo
embro: *ventum seminant est: vanos venti similes ido-
rum cultus seminant*, alterum membrum: *procellam
stent, si sensum habet, nil aliud indicat quam: va-
e eorum impietatis causâ ut a procella abripiuntur*

in perniciem. Sed quorsum tum reliquae imagines de culmo, de germine et de farina? In procellâ non solida substantia inest, quae comparationi aliquam copiam praebeat. Itaque aut vatem ineptiae accusemus, aut ad emendandam lectionem recurramus, aut verbis quae non insunt iniiciamus necesse est. Sic v. c. Eichhorn: „Wind ist's was sie säen, und Wind ist's was sie erndten,“ quasi nil verbis contineatur, nisi *notie vanitatis* ab Israelitis quaesitae et inventae. Verum omnino contra usum verbi כִּפְזָה, quod non *ventus* est, sed *procella* (vid. Gesen. Lex. ad h. v.), e vulgari quidem nostri loci lectione sine tropo: *perniciēs*. LXX. autem ipsi hunc locum iam ita emendare studuerunt: ὅτι ἐν μὲν φθόρα ἐσπείραν καὶ ἡ καταστροφή αὐτῶν ἐκδέξεται αὐτά· δράγμα οὐχ ἔχον ἰσχύον τοῦ ποιῆσαι ἄλευρον: *quia a vento corrupta seminant et subversio eorum ea suscipiat. Non est manipulus habens vim faciendi farinam.* Chald.: *Nam domus Israel similis est ei, quod ventus disseminat et turbo demetit, in quo non est stans seges, proventum non faciet: quodsi forte opes comparaverint, gentes depraedabuntur eas.*

8. נִבְלָע יִשְׂרָאֵל: *absorbebitur Israel.* Schmidt recte sentit praeteritum esse propheticum pro futuro. Fervor enim indignationis prophetas rapit, ut quod adhuc futurum est, quasi rem praesentem designent. נִבְלָע est i. q. אָכַל 7, 9. cf. Ies. 9, 15. *penitus consumere.* Quod vates repetito verbo נִבְלָע e v. 7. dicit: *absorbebitur Israel*, iterum nostram praecedentis versus interpretationem confirmat. Non enim opes et alia comoda a ventosa satione carpenda, sed Israel ipse absorbebitur, quae fuit farina s. fructus idololatriae. עָתָה דָּרִיב: *iam facti sunt.* Non enim tempus expectandum est. Iam adest eorum poena. גִּיְרִים i. q. v. 7. גִּיְרִים *barbari.* כִּכְלִי אֵין - חֶפֶץ בּוֹ modus relativum exprimendi ut 7, 11., *ut vas cuius nullum est pretium vel potius desiderium* Ier. 22, 28. 48, 38. Ps. 31, 13. LXX. ἀκαθάρτου i. e. secundum Hieron.: *immundum.* Sens.: *contemptio iis continget ab illis gentibus, quas amore et studio persecuti sunt.* Exemplum habemus in hi-

VIII, 9.

istoria Menahemi, quod sine dubio vates spectavit. Contactus erat Assyrios magno pretio soluto eo adducere, ut pacem secum facerent 2 Reg. 15, 19.

9. Revera autem populum in eo peccasse, quod barbarorum amicitiam tam studiose quaesiverit, nunc uberius vates exponit. *Nam ascenderunt*, ait, *in Assyriam*. אֲשַׁרְיָא pro אֲשַׁרְיָא, ut saepius, cf. 2, 6. 7, 11. Dicitur autem *ascendi in Assyriam*, quoniam magis mari remota in elatiore regione sita erat. *Ascendunt cū onager sibi solitarius errans*. In nomine אֲשַׁרְיָא est particula comparativa ו. Comparantur Israelitae onagro, ferae in deserto circumvaganti, indomitae sed non rapaci, cui potius aliunde insidiae struntur. Ita fere describitur Job. 39, 1—8., ubi cum rupicapris et cervis uno tenore recensetur et a LXX. ὄνος ἄγριος vertitur, cf. Sirac. 13, 19. Haec descriptio optime designat gentem Israeliticam, quae inconstans atque incerta et a vero Dei cultu ad idololatriam, et ab auxilio Iehovae ad Assyrios Aegyptiosque errans legum divinarum correctionumque ab iis sibi impositarum impatiens, ipsa inops et inermis insidiis et vexationibus peregrinorum patebat. Praeterea in voce אֲשַׁרְיָא est lusus verbi cum sequenti nomine אֲשַׁרְיָא. בְּיָדָא לִי solitarius sibi vocatur, non quod etiam. τὸν συνοῖδόν consortium fugiat, ut nonnulli perperam sumunt: est enim animal in desertis gregarium, sed quia est eremicola et in locis desertis et solitariis versatur, cf. Job. 24, 5. Jer. 2, 24. al. vid. Michaelis ad h. l. cf. Bochart. Hieroz. I, 219. לִי est dativus commodi indicans, quod quis sibi ipsi ex suo arbitrio et ad suum commodum faciat, ut Iudaei, qui non prophetas et probe de se sentientes consulebant, sed sibi ipsis fidentes studium barbarorum quaerebant. Alii pleonastice positum esse putant, ut Exod. 18, 27. Ies. 31, 8. Am. 2, 13. Comparatio non valere potest de rege Assyriorum, nam imagini onagri nil violentiae, nec crudelitatis nec ferocitatis quid inest; deinde אֲשַׁרְיָא ex usu loquendi Hebraeorum non est: ad regem Assyriae, sed in Assyriam ascendere. Illud sonaret אֲשַׁרְיָא אֶל cf. 5, 13. אֲשַׁרְיָא est i. q. אֲשַׁרְיָא

7, 11. Sunt tamen interpretes, qui ita vertant: *ascendunt ad regem Assyriae, qui ferae instar crudelis est*, Eichhorn: „dem nicht zu bändigenden wilden Esel.“ De Wette: „Sie wenden sich zu Assyrien, Doch wie ein Waldesel ist's allein für sich.“

אֲפַרַיִם הִתְנַחֲזוּ אֲהָבִים. Ephraim collective ponitur pro Ephraimitis cf. 7, 1. *Mercede conduxerunt amores i. e. favorem barbarorum*, quod ad historiam Manahemi spectat 2 Reg. 15, 19. Dictum est in mains Israelitarum opprobrium, cf. Ez. 16, 33. Est enim exoletorum scortorum, mercedem dare amasii ut commercium secum ineant. Eichhorn: „Liebkosungen versendet Ephraim,“ quam explicationem v. coniug. Hiph. הִתְנַחֲזוּ non patitur. LXX. plane aliud quid habent: ἀνέβησαν εἰς Ἀσσυρίους, ἀνέβαλεν καὶ ἑαυτὸν Ἐφραὶμ δῶρα ὑγάπησαν: *germinavit apud semet ipsum, i. e. sibi ipsi, non Deo crevit Ephraim, munera dilexit*, ut legisse videantur פָּרָא et הִתְנַחֲזוּ אֲהָבִים. Hieron.: *ascenderunt ad Assur imitantes onagrum solitarium, non ut oves pasti a domino, sed male abutentes libertate sua et abducti in captivitatem.*

10. Quae eorum fiduciam in barbaros nunc secutura sint, describit. כִּי iterum ut v. 6. latioris significationis est, causam minime exhibens, sed orationem quasi praecedentem et consequentem coniungens, ut Latinum fere *siquidem*. כִּי אֲפַרַיִם: *siquidem etiam*, vel Latinins: *cum autem*, qua ratione Hieronymus nostra verba solvit: *sed et cum*. Al. *etiamsi*, ut Ies. 1, 15. Sed vis oppositionis utrique membro non inesse videtur. הִתְנַחֲזוּ enim non indicat amores *assequi* sed *mercede oblata quaerere*. Itaque v. 10. magis continuatam sententiam praecedentium tali modo indicat, ut poenae comminatio insit. Sens.: *cum autem amores illos mercede data inter barbaros quaerant, equidem ad interitum eos, qui sibi ipsis fidentes tam impio consilio ad Assyrios errant, colligam*. עֲתָה: *nunc i. e. brevi tempore*, idem quod postea מֵעַתָּה. אֲקַבֵּלֶנּוּ: *colligam eos* scil. Israelitas, nimirum ad mortem, s. interitum ut 9, 6, et verbum synonymum אֲקַבֵּל 4, 3., cf. Gen. 25, 8. 35, 25.

Ez: 9, 6. 2 Chron: 29, 17. *in ceperunt*; ut plures Hebraeorum probante Rosenmuellero. Verum haec interpretatio ea difficultate laborat, quod vel more inusitato *עָצְרוּ* sumatur pro infin. verbi *עָצַר* *minui*, vel ellipsis difficilis inventu supponatur v. c. *in ceperunt premi & gravari*, vid. Rosenmueller ad h. l. Kuinoel et Gesenius. hanc difficultatem evitaturi significationem aliam verbi *עָצְרוּ* quaesiverunt, eamque invenerunt

in Arabico verbo *حَلَّ*; *solvere*, unde h. l. Hiphil: *liberare*. Cf. vers. Kuinoelii: *gentes contra eos congregabo liberabuntque eos paullulum a regibus et principibus qui iis tanto oneri sunt*. Quos sensum vatis penetrasse vix dixerim. *מַלְכֵי שָׂרִיסִים*. Alii, inter quos omnes veteres interpretes, supplent copulam *ו*, quam etiam plures codd. apud de Rossium et Kennicottum habent, ut utrumque nomen sit genitivus: *regis et principum*; alii recentiorum appellativum esse maiestaticum regis Assyriorum putant: *rex principum*, cf. Drusius, Boeckl, Eichhorn, modo perquam ex arbitrio; nam locus Is. 14, 8., ad quem provocant, omnino nihil ad rem facit. Non enim credi potest vatem nostrum illum Iesum locum imitatum fuisse, quippe qui senioris originis est; si autem imitatus fuisset, ipsi scribendum fuisset *מַלְכֵי אֲשּׁוּרִים* quemadmodum Ez. 26, 7.

XII.

Cap. VIII, 11 — IX, 7.

Prout Ephraim altaria auxit, ut peccata sua ibi committeret, ipsa ei peccata sunt. 12. Multas ei scripsi leges, quae tamen tamquam alieni quid ab iis reputantur. 13. De oblationibus mihi debitis gloriantur. Ubique offerunt carnem eaque vescuntur. Nequaquam Iehova talibus sacrificiis delecta-

potest. Iam memor erit eorum impietatis, puniet eorum peccata, ipsique in miseriam Aegyptiam revertentur. 14. Israel quoque obliviscitur reatoris sui, exstruit sibi palatia, augetque Iudaeum arcium suarum, sed ignem immittam in ius urbes, quo palatia eorum consumentur. IX, . Noli laetari Israel, nec exsultare velut gentes. Nam a Iehova defecisti. Amore traheris ad opiam donorum, quibus repletæ sunt tuæ areae. . Areæ et torculari non pascentur, et mustum frustra ibi quaerent. 3. Non enim manebunt in terra Iehovae. Redibit Ephraim in Aegyptum et apud Assyrios immundis cibis vescetur. 4. Non vinum Iehovae libabunt, nec ei grata sacrificia facient. Inter luctum et lacrymas panem suum edent, opia eorum alimenta inquinata erunt. Cibus ad vitam sustentandam ab iis capietur, nec erit qui feratur in templum Iehovae. 5. Quid facietis diebus solennibus sacris dicatis? quid temporibus festorum Iehovae? 6. Heu cum effugerint prae devastatione patriae, Aegyptus mortuos eos colliget, Memphis eos sepeliet. Quod autem caras eorum ades argenteas adinet, ab urticis occupabuntur, micilia eorum a spinis. 7. Imminent dies poenarum, imminente dies vindictæ; Israel eos sentiet,

Novum fragmentum cf. introd. p. 78 sq. quod vel posteriora tempora Menahemi, vel in media Pekahici ducere videtur. Sensu omnino recedit a prioribus. Dum illic de propensione Israelitarum opem barbarorum quaerendi, hic de superbia populi propter excellentiam cultus sacri, propter splendorem urbium, propter ab-

undantiam fructuum sermo fit. Dum illic de anxietate Israelitas premente exponitur, hic de gaudiis eorum agitur. Praeterea mentio fit Aegypti singulari modo, de qua in praecedentibus ne verbum quidem occurrit.

11. כִּי. Si quis vellet coniunctionem causalem premere ad copulandum hunc versum cum praecedentibus, res diversi generis coniungeret. Hactenus enim de insano foedere cum Assyriis sermocinatus esset vates, quod Israelitis detrimento futurum sit, nunc copiam altarium et eorum securitatem in cultu licet magnificet, tamen impio carpit. Praeterea prorsus novus nexus causalis in verbis nostris reperitur. Coniunctio כִּי h. l. idem valet quod 4, 6., scil. *quia*, *prout*, ita ut secundum Schmidium ad h. l. apodosis ad particulam causalem demum postea sequatur, verum non ut Schmidt vult in ultimo versu capitis, sed in ultimis verbis versus nostri: הִי-לוֹ מִזְבְּחֹתָ לַחֹטֵא h. sensu: *prouti Ephraim altaria auxit, ut ibi flagitia idolatriae suae committeret, altaria ipsa ei peccata sunt.* Israelitae enim aras suas exstruentes duplex peccatum commiserunt: Deus Exod. 20, 4. 5. interdixerat, ne quis sibi faceret simulacrum, illi autem in altaribus idola venerabantur, cf. Lev. 17, 3-7. et Deut. 12, 12. 13.; itidem in uno tantum loco sacra publica fieri iusserat, illi autem in innumeris locos sacrificium abibant. Itaque vates revera ad vituperationem suam saepius iam obviam redit, hoc sensu: *vos qui pietatem vestram afferentes altaria in honorem Dei exstructa commemoratis, peccatum commisistis, nam exstructa sunt et contra Dei voluntatem, cui tantum sacrificia altaris a se ipso constituti placent, et peccatorum vestrorum causa, ut nempe simulacra ibi colatis.* Ceterum causam non video, cur, ut quidam interpretes malunt, verbo לַחֹטֵא altera vice alium sensum substituamus quam priore, ut nempe primo loco sit *peccare*, altero *puniri*. LXX.: ἐγένοντο αὐτῷ θυσιάγια ἡγαπημένα, *dilecta*, pro quo alii codices ἐπλημμελημένα, *deficientia*.

12. אֶבְרָחָם futurum h. l. significationem praeteriti habet, ut saepius, cf. Hab. 2, 1. Glass. Phil. S. p. 312.

III, 12. 13.

רַבִּים, pro quo ex adnotatione Masorethica legendum (תַּרְחֵי): *multitudines legum mearum*, scil. per Mo-
sen et prophetas divinitus inspiratos traditarum. Qui
usitatum futuri adhibendi modum in verbo אֶכְחֹב vin-
dicare conati fuerunt, supplerunt כִּנְיִן si scribam. Hie-
ron. adeo totum comma prophetiam esse autumavit, ita
explicans: *scribam ei multiplices leges quae velut alie-
nas reputatae sunt.* LXX. legisse videntur רַבִּים: κατα-
γράψω αὐτῷ πληθὺς· καὶ τὰ νόμιμα αὐτοῦ εἰς ἄλλότρια ἐλογί-
σῃσαν, addiderunt praeterea e versu sequenti θυσιαστή-
ρια τὰ ἡγαπημένα, ut lectio inde procedat מִתַּחֲבִי pro
הַבְּהֵי. Sensus utriusque versus hic est: *auxit Ephraim
altaria sua, sed non ut Deo probetur, sed ut peccata
suis eo ipso facto augeantur. Equidem contra iis
dixeram leges, ut iis obediendo plurimae parti sacri-
ciorum supersederent, mihiq[ue] magis magisque proba-
rentur* cf. 6, 6. Ies. 1, 11-17. Ps. 40, 7-10. *Verum
e non audiunt, leges non curant, sacrificia verum
sui cultum, leges autem alieni quid esse reputant.*

13. זִבְחֵי הַבְּהֵי, nominativi absoluti, cf. 6, 8.
, 8. al.: quod attinet ad sacrificia donorum meorum
זִבְחֵי הַבְּהֵי substant. a rad. יָחַב: *dedit.* Intelligitur id ge-
us sacrificiorum, quod מִנְחָה Lev. 2, 5. vocatur. Prae-
ceptum enim erat, ut immolarent primitias et optimas
partes frugum pecorumque a Deo iis benevole datorum
um. 18, 12-18. Exod. 23, 19. 34, 26. Lev. 2, 23, 10-
2. Eae ita sacrificandae erant, ut pars combureretur,
ars sacerdotibus stipendio esset Lev. 2, 9. 10. Id au-
tem Israelitae moribus corrupti non amplius curabant,
quippe quorum sacrificia lautis epulis et luxurioso com-
mercio occasionem praeberent, cf. 4, 18. Quae innu-
re videntur sequentia יִזְבְּחוּ בִשְׂרֵי יִיאָכְלוּ: *carnem im-
molant eaque vescuntur. Iehova autem iis (sc. sacri-
ciis) non delectatur.* Repugnant enim praeceptis eius
t propter eorum abusum ipsa peccata sunt. Bene Hiero-
nymus: *Altaria idcirco fecerunt, non ut mihi placerent,
ed ut multis hostiis immolatis carnes earum comede-
rent, nec suscipiet eas dominus, quas non illi sed suo
ventri immolaverunt et gutturi.* Nonnulli secundum

Kimchium **יִתְּנוּ** vertunt: *donā, quae ipsi putant dare mihi, quae tamen non mihi immolant, sed sibi ipsis, ut ea comedant.* Chald.: *sacrificant, quae ex rapina colligunt.* LXX. ad sensum non ad verba: **ἐὰν θύσωσι θυσιάαν, καὶ φάγωσι κρέα, κύριος οὐ προσδέξεται αὐτά.** Cum autem sermo Dei a vate recenseatur, vates, ut saepius cf. 1, 7., a prima in tertiam personam transilit, ita ut eius verba **יְהוָה לֹא יָצָא** idem valeant ac si dixisset **אֲתָם לֹא יָצָא**. Non igitur ad arcanum de verbo Dei h. l. locuturo confugiendum est, ut pñ interpretes nonnulli fecerunt. Sens.: *his non delector.* Eandem sententiam in sequentibus gradatim severius exhibet. **יִזְכֹּר עֲוֹנָם** *memor erit sc. Iehova eorum impietatis.* **יִפְקֹד חַטֹּאתֵם**: *puniet eorum peccata.* cf. 9, 9.

הֵמָּה מֵצֵרִים יָשׁוּבוּ: *illi ipsi revertentur in Aegyptum*, nimirum in servitutem et miseriam Aegyptiacam. Haec poenae loco recensentur ex antiquo vaticinio Dent. 28, 68. cf. *introduc.* p. 39. et 79. Quod vulgo vñ docti praeunte Hieronymo verba interpretantur: *convertuntur auxilium quaesituri ad Aegyptios, cum tamen ad Deum redeundum esset*, indeque concludunt, hanc prophetiam ultimis temporibus regis Hoseae editam esse, id admitti nullo mōdo potest, et quoniam verbum **יָשׁוּבוּ**, certe in coniugatione prima, semper reditum aliquem involvit, et quoniam omnis nexus huius particulae plane aliud tempus indicat! (cf. *introduc.* p. 78.), et quoniam oratio versus nostri commemorationem poenarum expositarum continet, denique quoniam interpretatio nostra hoc comma cum 9, 3 — 7. optime componit. Cum enim utique ex illis versibus c. 9. praesagium futuri exilii Aegyptiaci, quamquam eventa non comprobatum omnino evelli nequeat, non intelligo, cur hoc nostro commate simplicissimam explicationem admittere dubitemus, eam nempe, quae parallelismo sequentium versuum confirmatur. Gradus poenarum sic constituuntur: *Iehova iis non delectatur — memor erit eorum impietatis — animadvertet in eorum peccata — rursus abducat eos in Aegyptum.* Alii metaphoricè verba nostra interpretantur, v. c. Rosenmuell., ut loc

III, 14.

o, 26. בְּחֶרֶף מִצְרַיִם, eo sensu: *abducentur in Aegyptum* (cf. Eichhorn: „in ein Aegypten sollen sie von neuem kommen“). Alii, ut Drusius: *red-
unt in Aegyptum non hostiliter deportaturi, sed pa-
iae suae vastitatem evitaturi*, uti Ier. 43, 4. al-
trumque nimis artificiose excogitatum.

14. וַיִּשְׁכַּח יִשְׂרָאֵל אֶת-עֲשָׂוָה. Futura cum 7 con-
sivo in prioribus membris vim habent praeteriti s.
otius praesentis, in posterioribus praeterita cum eo-
m 7 consivo vim futuri. Postquam ad *Ephraim*
rba fecerat v. 11., nunc ad *Israelem* sermonem diri-
t, qui quidem idem est, verum nomine mutato. Ad-
em etiam copula 7 spectare videtur: *Israel quoque*.
gnificare vult vates omnem gentem Iacobiticam pror-
s contemptu Iehovae esse infectam. Ex eadem causa
altero huius versus commate *Iudaeorum* fastum re-
ehendit. Ad fastum Israelitarum in exstruendis non
ntum altaribus (cf. v. 11.) sed etiam in palatiis aedi-
candis pertinet oblivio Iehovae. Nisi enim Dei obli-
issent, minime fiderent arcibus et castellis, sed auxi-
o Dei toties promisso totque miraculosis eventibus si-
nificato. וַיִּבְנֶן הַיִּקְלֹת: *aedificat palatia*, cf. Ies. 13,
2. Prov. 30, 28. Hieron.: *delubra*. Verum si de de-
bris et templis adhibetur, semper fere ponitur וַיִּבְנֶן הַיִּהוֹה.
XX.: ἁγία, pr. *Deo sacrati agri*, hinc nonnunquam:
lubra, quemadmodum Hieron. vertit. Sed etiam *Iuda*
וַיִּבְנֶן הַיִּהוֹה: *auget urbes suas munitas*, itaque
rticeps fit eiusdem indignationis divinae. Valent haec
time de temporibus Usiae, quo regnante procul du-
haec prophetia scripta est, de quo 2 Chron. 26, 9,
15. *Construxit turres Hierosolymis, easque muni-*
, construxit et turres in solitudine multosque puteos
avit, fecit et Hierosolymis tormenta artificiosa,
ibus per turres et pluteos dispositis tela ingentiaque
ta iacerentur.

וַיִּשְׁלַחְתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו. Copula 7 habet h. 1. signifi-
ionem adversativam: *sed ignem immittam*, cf. Am. 1,
7. 10. 2, 2. 5. Ita saepius apud poetas sacros ignes
ati divini dicuntur, cf. Ps. 104, 4. Non igitur li-

quet, cur interpretes h. l. imaginem poeticam ita pro-
saice solverint, ut contenderent vatem dicere voluisse:
per hostes s. Assyrios immittam ignem in urbes Israe-
lis. יִאֲכָלָה אֶרְמְנֵיהֶּ: *qui* (scil. ignis, cf. Am. 1, 14.)
devorabit arces eius. Nomen אֶרְמֶנִי plerumque genere foe-
minino adhibetur, cf. Gesen. ad h. v. Foemininum au-
tem suffixum primos LXX. offendisse videtur, qui pro-
pterea verterunt: καὶ καταφάγεται τὰ θεμέλια αὐτῶν scil.
τῶν πόλεων. Explicanda est haec varietas generis ex
usu poetarum Hebraeorum praesertim Hoseae, nomina
propria populorum promiscue masculine et foeminine
genere adhibendi. *Illud quidem populi respectu, hoc*
vero terrae aut synagogae ratione dicitur. cf. Drusum
ad h. l. Similis varietas generum est Am. 2, 2. &
Thren. 2, 5. Hoc l. aptius etiam masculinum בְּעָרֵיר per-
tinere videtur ad יִשְׂרָאֵל, foemininum אֶרְמְנֵיהֶּ ad יְהוּדָה.

IX, 1. Pergit nunc vates in reprehensione Israeli-
tarum, magnificentia urbium et sacrorum superbientium.
Addit: *pariter absurdum esse eorum gaudium propter*
abundantiam musti et frumenti, cum a Deo defec-
rint, qui ita in eos animadversurus sit, ut illis suavi-
bus patriae donis non modo haud vescantur, sed in
iam dudum annunciato exilio 8, 13. *inter lacrymas*
panem edant. *Noli laetari Israel* אֶל-גִּיל: *ad exul-*
tationem, cf. Job. 3, 22. Ps. 43, 4. Indicatur vehe-
mens gaudium, cui Israelitae sese commiserint, dum bello
et tumultibus vix peractis in otio degentes felices tem-
porum et messium vices experirentur. LXX. et Hie-
ron. iterum legerunt אֶל-גִּיל: μηδὲ εὐφραίνου, *noli exul-*
tare, Chald.: *neque exultetis iuxta consuetudinem po-*
pulorum. Certe ad sensum utraque lectio idem valet,
Schmidt vertit e loco Dan. 1, 10.: *super similitudine i. e.*
super simulacro s. super vitulis tuis idololatricis, quasi
res optime gesta et Deus tibi propitius sit. בְּעַמִּים:
ut barbari, cf. 7, 8. S. V. Rosenmueller ex Abarba-
nele suadet legi בְּעַמִּים i. e. *cum barbaris,* quod non-
nulli codd. apud de Rossium et Kennicottum habent. Ve-
rum res non tanti est, ut a vulgari codd. et verss. le-
ctione recedamus. כִּי זָנִיתָ מֵעַל אֶלְהֶיךָ: *scortaris con-*

, 1. 2.

Iehovam, i. e. ut 1, 2. al. *idola repereris*. De aepositione composita מֵעַל idem valet quod de מֵאַחֲרֵי

2., מִבֵּין 2, 4., מִתְּחִלָּה 4, 12., scil. praepositione aefixa מִן contrarium alterius indicari. עַל est *versus, ad*, מֵעַל: *contra*. Latini hanc praepositionum compositionem non habent; sens. est: *nam a Iehova defecisti*.

אַחֲרֵי: *diligis mercedem meretriciam*, i. q. אֲחֵרָה

14. cf. Deut. 23, 19. Ies. 23, 17. Sens.: *illa mercede lectaris*. Loquitur nimirum vates ex errore impio aelitarum dona terrestria ab idolis sibi data esse retantium, quod plane respondet orationi 2, 9. 14. Alii propriam nominis significationem tenentes ita vertunt: *mercedem tuam meretriciam idolis tuis offerre amas in aribus, quae iuxta aream tuam constituisti*. Verum

talibus altaribus nusquam in SSa aliquid legitur. ael contra semper pingitur mercedem meretriciam ab illis exspectans. Denique ita vertendo verbis maxi-

vis infertur. *Merces illa meretricia עַל כָּל-גִּרְנוֹת דָּגָן*: *per omnibus areis frumenti nil aliud indicat nisi: ager fertilissimorum agrorum, quibus areae tuae reatae sunt*. Similiter Hieron.: *mercedem fornicationis re areas multas et torcularia reputasti, ut rerum omnium abundantia fruaris: ideo area et torcular trium et vinum non facient*. Legimus enim sub Ahabo Helia famem gravissimam fuisse in Samaria. Eo tempore iuxta literam area et torcular non pavit eos in egestate tabuerunt.

2. גִּרְן וְיִקָּב לֹא יִרְעֶם: *area et torcular eos non sciet*. LXX. legerunt יִרְעֶם: ἄλων καὶ ληνὸς οὐκ ἐγνώ-

σός. וְתִירוֹשׁ יִכְחֹשׁ בָּהּ: *et mustum mentietur in ea*. e. in terra Israelitica, ut nempe referatur ad postea בְּאֶרֶץ יִהְיֶה cf. Gesen. Lehrgeb. p. 740. Pro eo prius legisse videntur multi codd. ap. de Rossium et chaelem et verss. LXX. Syr. Chald. et Hieron.: בָּהּ:

scil. *Israelitis*. Mentiri autem dicitur mustum, si sem fallit, ut nimirum vino ex eo sperato non fruamur, cf. Habac. 3, 17. Loca parallela ex Horat. Ep. 1, 7, et Od. 3, 1, 30. attulerunt Liveleius et Grotius, cf.

Kuinoel ad h. l. Quomodo autem area, torcular et mustum spem eorum deceptura sint, sequentia exponunt.

3. *Non enim manebunt in terra Iehovae.* Similis descriptio est Am. 5, 11. אֶרֶץ יְהוָה dicitur Canaan, quam sibi peculium legisse fertur Iehova Deut. 11, 12. Ier. 2, 7. 16, 18. Ez. 36, 20. v. Michael. ad h. l. יָשְׁבוּ rad. שָׁב: *sedebunt, manebunt.* לָשְׁבוּ LXX, iterum a rad. שָׁב derivant: κατήκτισεν Ἐφραὶμ Αἴγυπτον. Rectius: *redibit in Aegyptum* (cf. 8, 13.), nimirum ut ibi pristina servitutem suscipiat, secundum Deut. 28, 68. Alii nimis anxii in inveniundo vaticinio eventu comprobato locum ita vertunt: *revertetur Ephraim auxilia quas siturus in Aegyptum, sed frustra; nam in captivitatem abrepti in Assyria ob rerum omnium inopiam et ciborum defectum res immundas, a quibus natura humana alioquin abhorret, comedere cogentur*, vid. Schmidt. Alii v. c. Grotius ita veritatem vaticinii vindicant, ut dicant: *si non omnes, tamen multos e decem tribubus ad primum adventum Salmanasseris in Aegyptum recepissee*, cf. Ies. 11, 11. vid. v. 6.

וְיִבְאֲשׁוּר טָמֵא יֵאָכְלוּ. Vates nimirum sensit Assyria tunc temporis magis etiam timendos esse, quam Aegyptios. Illi enim iamiam in patriam terroribus regi populoque iniectis irruerant, dum Aegyptiorum arma aiebant. Cum autem Moses Deut. 28, 35. etiam locutus fuisset de gente vobis et maioribus vestris ignota, ad quam abducerentur ut ei servirent in rerum omnium penuria, imposito iugo ferreo eorum cervicibus usque ad interitum, cf. v. 47-50., quid mirum, quod vates illa gente Assyrios indicari suspicatus fuerit? fortasse anceps adhuc utrum ad poenam Israelitis inferendam Assyrii e v. 35. an Aegyptii e v. 68. a Deo sint vocandi, cf. introd. p. 80. Quae porro h. l. breviter dicuntur טָמֵא substantive pr. *sordes, impuritia*, i. e. *cibi lege divina vetiti* (cf. Lev. 11. 17, 4-16. cet.), in illo loco Deut. 28, 53-57., ad quem semper respexisse videtur vates, gravibus coloribus horribili modo pinguntur.

4. *Verum area et torcular non tantum ita spem eorum fallent, ne habeant qua vescantur, sed etiam*

K, 4.

ita, ne relictum quidem sit unde Iehovae sacra faciant. לא יִסְכּוּ לִיהוָה יַיִן: non libabunt Deo vinum, scil. propter inopiam. Erat genus sacrificiorum, de quo Gen. 35, 14. Exod. 29, 40. Lev. 23, 13., ubi ad oblationes frugum, מִנְחָה, libamina vini, נֶסֶךְ, adiciebantur. Libationes istae iuxta modum et rationem in lege Moica strictae definitae erant, cf. Lund. lüd. Heiligthümer III, 39, 76. cet. Ut igitur utrumque genus sacrificiorum usitatissimum erat et inter se coniunctum, nimirum נֶסֶךְ: Trankopfer et מִנְחָה: fertum, Speisopfer, quod posterius, ut vel ab egenis offerretur, e simplicissimis rebus, farina, oleo et thure miscebatur, cf. Lev. 2, 1., ita et h. l. eorum defectus apte recensetur ad designandam inopiam, qua post largas messes et vinemias nihilominus laboraturi essent. זִבְחֵיהֶם, quae iter vinum et panem commemorantur et cum decepta pe arearum et torcularium cohaerent, sine dubio illa certa sunt. Ista autem לא יַעֲרְבוּ לוֹ: non dulcia ei sunt, scil. quoniam propter inopiam omnium rerum minino non offerri poterunt. עֲרַב de sacrificiis Deo jucundis saepius occurrit, v. c. Jer. 6, 20. Mal. 3, 4. Describuntur sacrificia in libris Moysis ita, ut vocentur לַיהוָה: רִיחַ מִנְחָה לַיהוָה: odor Iehovae suavis Lev. 1, 17. 2, 3, 5. al., ex quo hanc nostram dictionem aptissime de sacrificiis adhiberi intelligitur. Coniecturae aliqui aptissimae, ut יַעֲרְבוּ h. l. primariam radicis significationem exhibeat: non Deo sacrificia miscebunt, repugnat, ut Rosenmueller monuit, id, quod עֲרַב nunquam in prima coniugatione verum unice in Hithpael significet: miscoere. Nonnulli זִבְחֵיהֶם propter accentuationem ad sequens comma referunt. Verum concinnitas orationis gravius videtur argumentum, cur ad praecedens referamus. Verba in utroque membro ita sonant, ut vix dubitari possit vatem non tantum rei parallelismum, sed verborum etiam in animo habuisse: לא יִסְכּוּ לִיהוָה יַיִן. ולא יַעֲרְבוּ לוֹ זִבְחֵיהֶם. Glass. in Phil. S. sibi contradicit dum p. 625. יַעֲרְבוּ ad יַיִן et p. 966. ad זִבְחֵיהֶם refert.

5. Sed venient dies festi, ubi quilibet pius posterum Iacobi ad sacrificia properabat Lev. 23. Quid tum facient? Verbis **מִיָּמֵינוּ** inest emphatica apostrophe ad Israelitas, quibus instantes miseriae manifestissime ante oculos ponantur. Nam vos, dicere vult vates, vos estis, qui haec omnia brevi patiemini! **מִיָּמֵינוּ** (cf. Num. 10, 10.) dies statim ubi festa anniversaria a quolibet patrefamilias et ab universa civitate sacris solemnibus dicata celebrabantur, cf. 2, 13. Iudaei et veteres Christiani interpretes diem vindictae s. excidii intellexerunt. **יָמֵינוּ**: gravissima festa cultus divini, Paschatis, Pentecostes, tabernaculorum, cf. l. l. LXX.: τί ποιήσετε ἐν ἡμέραις πανηγύρεως καὶ ἐν ἡμέραις εὐχῆς τοῦ Κυρίου;

6. Morte celebrabunt illa festa. **כִּי-יָמֵינוּ** exclamatio dolorem et admirationem indicans. Particulam **כִּי** cum exclamatione coniunctam redundare interpretes statuunt, cf. Glass. Phil. S. p. 537., quemadmodum Zach. 3, 8. 9. eodem modo, sine particula **כִּי** Ios. 2, 24. 1 Sam. 10, 19. Gesenius in Lex. ad h. v. vim eius particulae in interrogationibus respondere contendit Gallicis: *est ce que?* Cur non in oratione directa omnino respondeat illis: *c'est que*, quae etiam non tantum nexum causalem, sed nexum praecedentium et sequentium liberiori modo efficiunt? Certe sic multae difficultates in eius vi constituenda fugient. Hoc l. eodem modo ut v. 16. significationem obtinet: *cum*, ita propius accedens ad 8, 10. Sens.: *cum abierint prae vastatione* scil. *aedium suarum*.

מִשְׁדֵּךְ pr. *prae* i. e. *propter vastationem*. Vastatio enim causa praedicitur cur *e patria* sint *abaturi*. Utrum autem coacti an sponte e patria migraturi sint, vates incertum relinquit. Procul dubio quidem illud vaticinium Deut. 28. vi hostili barbarorum impletum iri cogitavit. **מִצְרַיִם תִּקְבְּצֵם**: *Aegyptus colliget eos mortuos*, cf. 8, 10. Ez. 29, 5. Eichornii interpretationi: „Aegypten wird fest sie halten,“ et usus verbi **קִבֵּץ** et parallelismus sequentis membri repugnat. Melius

Ex, 6.

Boeckel: „Mizraim setzt sie bei.“ מִצְרַיִם הַמִּצְרַיִם
Memphis eos sepeliet. Moph, quae מֹפְּ נְהֻשׁ vocatur Ies. 19,
 28. Ier. 2, 16., Syris Maphes, Aethiopibus Mennph,
 Arabibus Misr, Graecis Μέμφις, tunc temporis metropo-
 lis Aegypti, aedificata a rege Mene Herod. 2, 15. et
 23., quae post antiquiores Thebas et ante recentiorem
 Alexandriam maxime floruit, in occidentali ripa Nili
 sita erat ad mediam partem Aegypti pertinens. Erant
 ibi praestantissima templa Phthais et Serapidis in qui-
 bus sacrati tauri Apides alebantur, quos Aegypti sym-
 bola divini numinis colebant. Ibi vere suum qui eos
 lecebat locum occupaturi erant Israëlitaë exules, quippe
 uti mallent inter barbaros vitulos quam Iehovam cum
 suis patriae civibus colere. Verum non ut secure vi-
 erent, sed ut contemti obirent. Istius olim magnificae
 et splendidissimae urbis nostris temporibus fere ne rui-
 ae quidem supersunt, cf. Bellermann Handb. d. bibl.
 litt. 4. p. 152 sq.

Redit nunc vates ad sortem palatiorum, quorum
 vastationem, נִשְׁתַּבֵּשׁ, iam antea indicaverat, ut Israelita-
 rum superbiam frangeret, cf. 8, 14. מִחְמַד לְבַסָּפָם,
 nominativus absolutus, quod attinet ad delicias eorum
 argenteas. מִחְמַד pr. desiderium 1 Reg. 20, 6., hinc:
 quod desideratur, vasa et supellectiles 2 Chron. 36, 19.
 Ier. 4, 5. et quidquid omnino magni pretii aestimatur,
 cf. v. 16. Hoc nostro loco de aedificiis intelligi nexus
 locet; nam eorum loco spinas et urticae crescent.
 Chald.: domus desiderabilis argenti eorum. Hieron.:
 desiderabile argentum eorum i. e. villae et omnia or-
 namenta, quae pretio emuntur argenti. Aedificia au-
 tem argentea non ita intelligi debent ac si omnino ex
 argento confecta fuissent, pariter atque Ps. 45, 9. et
 Am. 3, 15. eburneae domus non ebore exstructae.
 Utrumque est: aedificia argento et ebore locupletissime
 luxuriosissimeque decorata. קִימוֹשׁ יִירָשֶׁם: carduus s.
 urtica hereditabit ea, i. e. locum eorum tenebit. Suffixum
 plurale indicat quod vates in mente habuit, aedes puta
 plendas et argento magnificas. חוֹשׁ בְּאֶהְלֵיהֶם scil.
 יָדֵי: spinas in domiciliis eorum i. e. in loco domici-

liorum erunt i. e. succrescent 10; 8. cf. Ies. 3
Prov. 24, 31. Chald. pro. שׂוֹמְרֵי: vertit קְרִסְלֵי
ferarum genus. LXX. pessime textum lacerarum
τοῦτο πορεύονται ἐκ ταλαιπωρίας Αἰγύπτου καὶ ἐκδέχεται
τοὺς Μέμφιδας καὶ θάψει αὐτοὺς Μάχμας· τὰ ἀργύριον
ὁλεθρὸς κληρονομήσει αὐτό.

7. *Venerunt itaque dies poenarum.* Praete
propheticum, ubi futura ita pinguntur quasi iam
sint. *Venerunt dies retributionis.* כְּשֶׁנֶּשְׂבָּ: *retributi*
nempe acciperent, quae fastus et impietas meru
יִשְׂרָאֵל, quod aliis locis modo genere masculino,
foeminino adhibetur, h. l. collective cum plurali
numero compositum: *cives regni Israelitici.* יִשְׂרָאֵל
modo affectionem animi, sed omnino animadversi
rei sensibus incurrentis indicat Gen. 10, 33. Iud. 1.
יִשְׂרָאֵל: *sentient.* Supplendum est vel suffixum כִּי
pronomen הֵם scil. *illos dies vindictae et retribu*
nis, ut saepius, cf. introd. p. 103.

XIII.

Cap. IX, 7 — 9.

Fatui sunt prophetae et dementes illi ex
spiratione loquentes propter tot vestra peccata t
que nefarias machinationes. 8. Nunc qua
Ephraim oracula apud Deum meum, proph
eum undique circumdederunt tendiculis, quibus
aucupes eum decipiant. Ita impiae machina
nes intrant in familiam Dei ipsius. 9. Aequ
fectos et deperditos se praestiterunt ac temp
Gibeae: at memor Iehova eorum impietatis an
advertet in eorum peccata.

K, 7.

Hoc fragmentum suo loco ponitur, ubi inter verum octavum et nonum sequentis capitis inseritur. Hoc loco neque cum praecedentibus neque cum sequentibus cohaeret. In illis sermo est de superbia Israelitarum, in his de turpissimo cultu Baal-Peoris. Quod autem ad fragmentum nostrum attinet, id in se ipso minime absolutum esse in oculos incurrit. Contra transpositione facta omnia bene se habent. Itaque ad caput sequens respiciendum est, ut oratio horum trium verum commode capiatur. Vates enim 10, 1 — 8. tempora calamitosa pinxerat, quibus non deerant, qui ad hoc felicissimum exitum omnium calamitatum portenderent, quos nostro loco increpat. cf. introduct. p. 82.

7. אֵיִל הַנְּבִיאָה. Impii idololatrae aequae suos debebant *prophetas*, cf. Ier. 29, 23. 26. 1 Reg. 18, 19. Reg. 10, 19. Thren. 2, 14. qui vel numine divino afflati loqui falso contendebant Mich. 3, 5. 6. 11., vel a deo ipso iis immissa errorum inspiratione suos decipiebant 1 Reg. 22, 10 — 13. 19 — 23. Vates eos merito reiecit. Sunt enim *insipientes* et מְשֻׁמְמִים. *Insani* ex quadam consultatione, sed non ex ea, quam Deus iis excitavit, verum insania et dementia abrepti loquuntur. Vox eodem sensu occurrit 1 Sam. 21, 16. Ier. 29, 26. אִישׁ הָרוּחַ: *vir spiritus*, cf. introd. p. 113., qui versatus est in extaticis illis artibus et exercitationibus, nimirum divinandi. Haec enim ars, sive a veris sive a falsis prophetis exerceretur, vento s. *afflatui a Deo venienti*, הָרוּחַ, tribuebatur, cf. 1 Reg. 22, 21. 22.

Chron. 18, 20 — 22. Num. 24, 2. 1 Sam. 10, 6. 10, 11. 20. 23. עַל רֶב עֲוֹנוֹתָיִךְ. Sens.: *propter multitudinem peccatorum revera evenire non possunt, quae commoda tibi portendant. Prophetae tibi feliciora tempora annunciant. Verum insaniunt: vel enim non intelligunt, vel intelligere nolunt ordines salutis, regni civibus propositos, nempe tum felices futuros, cum mihi obediant. Iud. 20, 5. 6. Deut. 6, 1 — 15. cet. Peccata enim et scelera tua omnem salutem abs te remonent et ipse ruinam tuam perniciem.* Eodem sensu etiam sequentia verba וְרַבְּתָה מִשְׁמַתְּ leguntur: *propter multitudinem tuarum*

nefariarum machinationum: scil. *fausta illorum oracula eventu comprobari nequeunt*. Nomen subst. מְשִׁמָּה tantummodo in hoc et sequenti versu obvium, ortum est e rad. שִׁמַּ: *decipulam ponere*, ad significationem verbi Syriaci, hinc: *infeste aliquem tractare*, vid. Gen. 49, 23. Iob. 16, 9. Quod plerique interpretantur *odium*, id omnino non significationem huius verbi penetrat, mallem: *hostiles machinationes* scil. contra Deum, quoniam omnia peccata rebellio contra Deum habebantur. Non est quod Kuinoel et Boeckel cum aliis יָרַי et מְשִׁמָּה ad Deum transferant, illud *de poena*, hoc *de acerbitate calamitatum* Israelitis imponenda explicantes. Non enim de futura sed de praesenti conditione gentis agitur, nostris autem verbis causa adiicitur, cur prophetae insani habendi sint. Eichhorn: „Mit deiner Sünden Menge muss Hass und Feindschaft wachsen.“ Hi omnes nostra verba cum praecedentibus ita coniungunt: *ubi venerint dies vindictae, intelliget Israel prophetas suos dementes fuisse*. Verum quomodo postrema verba מְשִׁמָּה — עַל cum prioribus haereant, quisque suo modo definit. Kuinoel censet, *poenis intellectum tri prophetas fuisse dementes*. Boeckel verba יָרַי — יָרַי quasi in parenthesi ponit et postrema: „zur schweren Ahndung und als schweres Strafgericht,“ amplificationem verborum: *divinationis et retributionis* esse censet. Eichhorn eadem postrema verba e nexu cum praecedentibus solvit et sensum in se absolutum iis tribuit. Vides quam ambigua haec omnia sint. Omnis autem ambiguitas abiit est, ubi novam prophetiam verbis אֲרִיל inceperis. LXX et Hieron. verba nostro sensu intellexerunt, sed מְשִׁמָּה verterunt: *peritiam* et *amentiam*. Grotius ingeniosius quam verius: *omnia illorum verba nihil aliud quam culpas vestras et odium in bonos accendunt*. Ad id addamus insuper, nonnullos sic locum nostrum interpretari: *veri prophetae tamquam stulti et vesani ab illis contemnuntur propter tua peccata cet.*

8. Interpretes huius versus significationem e longinquo quaesiverunt, quae quidem in promptu esse videtur.

X, 8.

ati non tantum sufficit dementiam falsorum propheta-
um commemorasse, adeo eorum malitiam incusat. Tantas
nim illecebras populo struxerunt, ut reverti ad Deum
non posset, etiamsi vellet. צִיפָּה אֶפְרַיִם לַיהוָה est
ominativus absolutus, e ratione loquendi vati admodum
familiari, *quod attinet ad Ephraimum speculantem cum
Deo meo i. e. oracula et monita Iehovae quaerentem,*
ubi צִיפָּה occurrit Ez. 3, 17. Hab. 2, 1. Ps. 5, 4. Sens.:
*unc si Ephraim oracula quaerit, s. concessive: fac
Ephraimum oracula quaerere, non aliunde, nec, ut
seorsim, animo a Deo recedente, idolis admoto, sed
in studio eius monitis attento.* Est igitur elegans usus prae-
positionis לַיהוָה, quae etiam aliis locis significat:
in, apud, penes, v. c. Ps. 73, 23. cf. Gesen. Lexic. ad h.
לַיהוָה, ut indicet probi Ephraimitae studium animo Deo
coniuncto atque cum eo pie coniuncto vaticinia tantum ex
Deo quaerendi. Pronomen primae personae in אֶפְרַיִם facile
applicatur ex usu vatis pro lubitu prophetias modo e
Deo ei modo e suo ore proferendi. Est praeterea varians
actio ap. de Rossium אֶפְרַיִם quam attulisse sat est. Eandem
re sententiam Drusii et Leveleii reperio, praeterquam
quod uterque צִיפָּה אֶפְרַיִם *verum esse prophetam Ephrai-
miticum* statuit, ubi sermonem de *Ephraimitis in uni-
versum* esse censeo, et quoniam, ut eorum interpretatio
valeret, vati scribendum fuisset מֵאֶפְרַיִם s. צִיפָּה בְּאֶפְרַיִם,
quoniam imago de laqueis aucupis magis in stoli-
um plebem (cf. 7, 11.), quam in sapientes Dei pro-
phetas quadrare videtur, qui facile capi non poterant,
autem capiebantur, non veri Dei prophetae erant.
Non intelligo, cur S. V. Rosenmüller sententiam Live-
ii his verbis improbaverit: *si sententiam hanc vates
primere voluisset, eum haud dubitamus ita scripsisse:*
לְצִיפָּה אֶפְרַיִם, cum, ut plura taceam, in tertio a no-
stro versu eandem orationis formam habeamus ab eo-
dem Illustrissimo Viro nulla correctione notatam, vid.
11. cf. v. 6.

Interpretatio inter recentiores probatissima haec
est, ut לַיהוָה sit: *praeter et צִיפָּה: auxilium quaerere,*

ita: *Ephraimitae praeter Deum meum alia auspectant*, Dathe. Verum in toto loco sermo non de auxilio quaerendo, sed de improbitate et veris falsorum prophetarum. Eichhorn pro *עם-אלהי* le videtur *עם אלהי*. Verum his versionem: „Sch in die Zukunft ein Prophet für Gottes V für Ephraim,“ non (opinor) excusavit. *צפה* accus. est: *aliquem contemplari, explorare*, nullo autem: *pro aliquo oracula quaerere*. cf. Prov. 1 31, 27. LXX.: *σκοπὸς Ἐφραϊμ μετὰ Θεοῦ*. Hieron.: *culator Ephraim cum Deo meo propheta*, et comitarius eum extorquet sensum: *Deus principes deducit populum corripere delinquentem et ad rectam retraherent*. Ergo Hieroboam datus est speculator populo et quasi propheta cum Deo meo. At ille i. 5, 1. etiam nunc populi Israel laqueus vocatur eo, omnes in laqueos eius corruant i. e. in vitulum reum. Chald.: *prospicit domus Israel, quo permansit cultus idolorum suorum*.

נבִיא פֶחַ יָקוֹשׁ עַל-כָּל-הָרָקִי: *prophetae scilicet dementes et fatui, ipsi retia tendunt* 5, 1., *ut eum accipiant et superstitione teneant in omnibus viis eius. undique, ubicunque ad Deum se vertere vult*. *בֵּית אֱלֹהִי*: *sic rebellio s. inimicitia contra Iehovah intrat in domum Dei ipsius i. e. in familiam et populum Deo sacrum*, cf. 8, 1. Pronomen *י* utrobique pertinet ad Ephraimum. De domo Dei pr. sic de templo aliquo Deo sacro, ut nonnulli interpretes lunt, sermo esse non potest. Nam huiusmodi non nisi in *בֵּית יְהוָה*, nimirum templum Hierosolymitanum, procul ab Israelitis abfuit et topico et morali sensu. terum non video, cur secundum Boeckelium *בֵּית* h. l. alium sensum habeat quam v. 7., hunc: „e Grube in dem Hause Gottes.“ Ita difficultas apud nostrum prophetam sine causa augentur.

הִעֲמִיקוּ שְׁחָתָי 9. *profundarunt corruperunt*. *dem constructio asyndeta, quae* 5, 11. cf. Gesen. Le geb. p. 823. *i. q. profunde corruperunt se i. e. per-*

IX, 9.

verunt. Hieron.: *atrociter peccant.* שָׁחַת pr. *corrumpere*, saepius habet significationem intransitivam: *se corrumpere*, nimirum peccando Exod. 32, 7. Deut. 9, 12. Sensus: *aeque abiectos et deperditos se praestiterunt ac temporibus Gibeae*, scil. non falsi prophetae qui v. 7. et 8. numero singulari leguntur, sed impii Israelitae antea, nimirum 10, 8. commemorati. Vati tales saltus ab altero orationis subiecto ad alterum non displicere scimus. Historia Iud. 19. et 20. refert: virum quendam Levitam cum concubina ingressum esse Gibeam oppidum Beniaminitarum ut pernoctaret eumque ibi hospitem abductum esse in domum Ephraimitae cuiusdam in eodem oppido degentis; quod cum oppidani animadvertissent obsessa domo hospitis homines illos perditos ostia ita pulsasse et tantopere clamitasse ut postremo Levita concubinam illis stuprandam committere cogeretur, oppidanos autem mulierem istam per totam noctem constupratam et ludibrio habitam, sub ortum auroae exanimatam reliquisse; hoc quidem facinus non tantum Gibeatitum, sed toti tribui Beniaminiticae Gibeatitas defendenti ita in detrimentum versum esse, ut bello a reliquis tribubus Beniaminitis illato tribus Beniaminitica fere exstirparetur. LXX.: ἐφθάρσαν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ βουνοῦ. Verterunt ita nomen proprium בְּנוֹן in appellativum βουνό i. e. *collis*. Intelligitur ex hac comparatione, a vate prolata, quam deperditi mores Israelitarum tunc temporis fuerint. De tertio comparationis Schmidt: *alii, ait, id in nefaria libidine et immisericordia, nos in pertinacia adversationis ponimus, quod sicut Gibeonitae et Beniaminitae pertinaciter adversati sunt reliquis tribubus ad meliorem mentem et pacem eos revocantibus, ut tandem bellum contra ipsos necessarium fuerit, et dominus non potuerit eos non visitare, sic Israelitae horumque prophetae Hoseae temporibus in istis peccatis suis ita obdurati fuerunt, ut nullis prophetarum concionibus revocari potuerint et Iehova eos visitare coactus fuerit, ut sequitur.* Verum dubito, an vates de tam accurata specie criminum utriusque temporis cogitaverit. Notio generalis haec mihi inesse videtur: *Vos estis aequae deperditi et poena digni, atque illi.* Quodsi, ut opinor, hoc nostrum fragmentum ad

IX, 10 sqq. 10, 8. pertinet, insuper causa, cur Gibeatitarum mentio fiat, deprehenditur ingenio vatis aptissima, nimirum paronomasia vocum גִּבְעָתִים 10, 8. et גִּבְעָה h. l. et 10, 9. cf. introd. p. 122.

Quae sequuntur: *memor* scil. Iehova eorum impietatis animadvertet in eorum peccata, iisdem verbis legimus 8, 13. Notanda est tantum copula וְ, qua nonnulli codd. ap. de Rossum posterius membrum cum praecedente coniungunt: *nunc recordabitur Iehova.*

XIV.

Cap. IX, 10 — 17.

Ut uvas in deserto inveni Israelem, ut praecoces in fico primitias vidi patres vestros. Verum simulac venerant ad Baal-Peorem, pudendo idolo addicti aequae abominabiles fiebant atque illa idola ab iis adamata. 11. Quod nunc ad Ephraimum attinet, velut avis gloria eorum avolabit a partu, ab utero et a conceptu. 12. Cum autem forte filios suos educaverint, eorum sobolem auferam, ne ad proveciorem aetatem perveniat. Vaeh enim, vaeh illis, a quibus discessero. 13. Ut postea vidi Ephraimiticam gentem dilatatis finibus usque ad Tyrum pulchris et amoenis domiciliis plantatam, ita eandem vidi educere filios ad necem. 14. Da iis Iehova, quod ipsa sibi datura est; da iis uterum liberorum expertem et ubera lacte destituta. 15. Iniquitas eorum completa est Gilgale. Ibi enim mihi detestabiles facti sunt propter grandia ipsorum facinora. Expellam eos e domo mea nec

IX, 10.

amplius eos diligam. Omnes eorum principes refractarii sunt. 16. Funditus percussus est Ephraim. Iam radix eorum exarescet, fructumque nullum ferent. Vel cum liberos genuerint, desideratissimam eorum sobolem morti dabo. 17. Contemnit eos Deus meus, quoniam non attendunt eius monitis, et neglecti circumvagabuntur inter barbaros.

Habemus novam eamque integram orationem, quae ad urpissimum idololatriae genus spectat, quod et in vereis voluptatibus et in liberorum immolatione versabatur. De illis iam 4, 11-14. sermo fuit; in hanc nunc primum invehitur. Prophetæ subinde huius sceleratae consuetudinis mentionem faciunt. A nostro autem vate h.

vere poetice et elegantissima increpatione corripitur f. introd. p. 82 sq. Quamquam plures interpretes h. l. novam prophetiam incipiunt, v. c. Dathe, Boeckel, tamen id momentum orationis ab iis ita plane neglectum est, ut de multis aliis cogitarent, neque tamen de illis nefandis infantium mactationibus. Chaldaeus interpres prius viam stravit ad hunc ut videtur unice verum vatis sensum inveniendum, quam nuperrime Eichhorn ingressus est v. 13. 14.

10. Incipit vates eo, ut describat laetam conditionem, qua ab initio gens Iacobitica gavisa fuerit. *Velut uvas in deserto inveni gentem.* יִשְׂרָאֵל h. l. non tantum 10 tribus, ut alias fere semper, sed omnes posterī Iacobi, atres olim Deo accepti. בְּמִדְבָּר מִצְרָיִם יִשְׂרָאֵל. Similis locutio Deut. 32, 10. indicat parvula eorum initia, unde Deo iuvante maxima natio excreverunt. Deus invenit eos *velut uvas*, כַּעֲנַבִּים. Elegans imago. *Ut in siti- culosis et sterilibus regionibus uvae rarissimae sunt, uvae ubi inveniuntur, viatori recreationem et voluptatem parant, ita inter homines gentiles a vero cultu Dei ad idololatriam regressos una tantum familia a Deo*

inveniebatur pia adhuc et fidelis. כְּכַפֹּרָה בְּחֶמְדָּה בְּרֵאשִׁיתָהּ. *pr. quasi praececoem fructum ficus in primitiis eius* (i. e. *quasi praececes in fico primitias*) *vidi patres vestros.* Ficuum quae in Palaestina maturescant deliciae a pluribus itinera sua describentibus uno tenore laudantur cf. Kuinoel ad h. l. Drusius e Lucilio ap. Nonnium locum adfert: „Sicuti cum primos ficus propalam recentes Protulit et pretio ingenti dat primitus paucos.“ Pingit igitur hac imagine vates praestantiam pietatis, qua primi patres Israelitarum Deo placuerint. Sens.: *delectatus sum patribus vestris aequae atque sitiens viator delectatur uvis inopinato inventis et ficis praecocibus.* Itaque vox בְּמִדְבָּר non ad fatalem gentis peregrinationem nos, ablegat, sed omnino ad imaginem pertinet.

הֵמָּה: *illi*, δὲ πατέρες, non patres sed degenerati filii. בָּאָה בְּעַל-פֶּעֶר i. q. לְבַעַל cf. v. 4. 2, 16. al. In historia peregrinationis per desertum variorum generum Baalium primus nominatur *Baal-Peor*, qui peregrinantibus innotuerit cum ad Moabitas et Midianitas pervenissent. Lascivus et libidinosus eius cultus ita illis placuit, ut vel gravissimis poenis ab eo averti non possent, cf. Num. 25. Narrant Baal-Peorem monstruosum fuisse simulacrum, ut Latinorum Priapum, deformibus membris et turpitudine corporis signatum, cf. Drusius ad h. l. Colebatur turpissimis voluptatibus 4, 13. 14. Num. 25, 6—8., obscenis gestibus et consuetudinibus (vid. loca ap. Seldenum de Dis Syris Synt. I. c. 5. laudata), immolatione infantium (Ps. 106, 28. 37. 38. cf. infra v. 13). Ob tantam proterviam cultus et turpitudinem spectes vocatur etiam בִּשְׁתִּי: *pudor, dedecus, pudendum simulacrum*, cf. Ier. 3, 24. 11, 13. וַיִּפְּקְדוּ לְבִשְׁתִּי: *separarunt se ad illud obscenum simulacrum*, נָחַר innuit simul separationem a cultu veri Dei et clandestina scelera, quae in impio illorum idolorum cultu committebantur, ut פָּרָד 4, 14. et סָר 4, 18. וַיִּהְיוּ שְׁקִדָּוִים: *et fuerunt abominationes*. Iterum abstractum pro concreto, ut נָחַר 5, 5., מִחֶמְדָּה 9, 6. et in hoc ipso versu בִּשְׁתִּי, significat: *abominabiles*. Hoc quoque fuit nomen appellativum idolorum 1 Reg. 11, 5.

X, 11.

Reg. 23, 13. כְּאַהֲבָה: *ut amores eorum*. Infin. loco substantivi. Est autem nostro vati usitatissimum cum illicito amore cultum idolorum comparare, cf. 2, 7. 9. 2. 15. al. Iterum ponitur abstractum pro concreto: *amores i. e. res amoris s. quae ab iis amantur*. Hieron.: *acti sunt abominabiles sicut ea, quae dilexerunt*. LXX.: *ὅτι ἐγένοντο οἱ ἐβδελυγμένοι ὡς οἱ ἡγαπημένοι*.

11. Omnes figurae inde ab hoc commate adhibitae potissime spectant ad illud dedecoris genus, quod maxime vates in animo habuit, nimirum ad flagitia cultum Baal-Peoris contaminantia, venereas libidines et immolationes infantium. Utramque insaniam increpatio nostra complectitur cf. introduct. p. 82. Nam et saturatae voluptates, et cum illis coniunctae sobolis maculationes prole eam gentem privarunt, cuius vis in magna copia posterorum cernebatur. Illae enim corpora pervararunt, hae saevo actu carissima thalami dona e medio sustulerunt. Cum igitur depravatio populi ad tantam insaniam versa esset, ut ipsam gloriam et florem posterorum abiicerent, minatur vates: *Deum ita nequitiam puniturum esse, ut omnino filiis priventur*. אֲפָרַיִם, iterum nominativus absolutus. Quod nim antea dixerat de posteris Iacobi in universum, id nunc in specie ad cives 10 tribuum eidem aequae obscae et atque crudeli superstitioni prae ceteris deditos dirigit, cf. 2 Reg. 17, 17. Non autem omittendum est, vatem saepius ita orationis fervore abripi, ut paucis tantum verbis ea significet, quae quomodo cum subtili rationis tenore cohaereant, strenua tantum contemplatione omnium imaginum recte capi potest. *Ceu aviarum gloria avolabit*. כְּבוֹד: *honor, praestantia*, ad omnes res quae laude dignae sunt refertur. Sic Ies. 40, 18. כְּבוֹד יַעַר, 60, 13. כְּבוֹד הַלְבָבוֹן. Quae gloria h. l. intelligatur sequentia docent. Avolabit enim מִלֵּךְ: *a pariendo*, cf. 2 Reg. 19, 3. Ies. 37, 3., infin. absol., i. q. *a partu s. a liberis dum partu eduntur*, מִבֶּטֶן: *ab utero gravido*, cf. Iob. 3, 11., מִדְּרִיכֹן: *a conceptu*, Ruth. 4, 14. Sens.: *et miseros et moribundos liberos recreabunt, et spes sobolis destruetur in utero matris, leo inter conceptum ipsum*. Recentiores interpretes

praepositioni **בְּ** in **מִלְכָּה** cet. vim negativam: *ne sit*, in-esse statuerunt, v. c. de Wette: „Ephraims Volksmenge wie ein Vogel fliegt sie dahin. Keine Geburt, keine Schwangerschaft, keine Empfängniss ist mehr.“ Eichhorn ingeniose monet in nomine **אֶרְרָם** elegantem esse significationem fertilitatis (von Fruchtbarkeit benannt), quam ipsi sua culpa sustulissent. Copia liberorum inter posteros Iacobi quasi fons salutis publicae habebatur. Cum enim Deus saepius praedixisset: *sobolem iis fore quasi stellas coeli et quasi arenam maris*, cf. 2, 1. Gen. 22, 17. 28, 14. 32, 13., cum omni permixtione cum barbaris gentibus interdicti essent Deut. 7, 2. 3., cum denique semper iis conflictandum esset cum hostibus: vis et gloria rei publicae minime consistere poterat nisi aucto in dies liberorum numero. Hinc apparet *gloriam eorum avolaturam* esse *gloriam puerperii*, *ne ultra ex iis gignerentur liberi uvis in deserto et primitiis ficuum* v. 10. *pares*. Hieronymus hunc locum suo more de abductione in captivitatem adeo Babylonicam intelligit. & inquit, *legitur: Ephraim quasi avis avolavit, vatem avem appellavit, ut velocem in Babyloniā transitum demonstraret. Sin autem legerimus: quasi avis avolavit gloria eorum, hoc dicimus, quod Deus ab iis recesserit et avolaverit auxilium.* LXX.: Ἐφραὶμ ὡς ὄρνις ἐξεστέρησεν, αἱ δὲ ξαὶ αὐτῶν ἐκ τέκων καὶ ὠδίνων καὶ συλλήψαν.

12. **אֶרְרָם** i. q. v. 6. 16. **בְּ**: *cum autem*, quod vulgo vertunt: *licet* **אֶרְרָם בְּנֵיהֶם**: *educaverint filios* 2 Reg. 10, 6, Ies. 1, 2. 49, 21. 51, 18. **אֶרְרָם**: *sobolem eorum auferam*. Frequens significatio radicis **אֶרְרָם** est: *liberis orbare*, cf. Gen. 27, 45. 43, 14. hinc Piel: *facere ut liberis orbatī sint, liberos auferre* 1 Sam. 15, 33. Ez. 5, 17. 14, 15. Deut. 32, 25. **אֶרְרָם** i. q. **אֶרְרָם**: *ne homo fiat*, i. e. *antequam ad virilem aetatem pervenerit*. Quamquam enim **אֶרְרָם**, ut Drusius et Liveleius bene commemorant, de cuiuslibet aetatis hominibus occurrit, tamen h. l. cum aperte opponatur impuberibus liberis, nil aliud indicare videtur nisi: *homines ad virilem aetatem profectos*. Ita Chald.: *orbos eos faciam*

8, 12, 13.

e evadant viri, Kimchi: non venient ad tempus quo appellentur homines, item E. Esra. Alii secundum LXX.: τεκνωθήσονται ἐξ ἀνθρώπων, i. e. sine filiis inter homines erunt. Grotius: orbos eos faciam inter homines, liberi eorum in loca Assyrii imperii abducentur, quae est nirum acuta interpretatio. Simplicius Eichhorn: „dass es an Menschen fehle.“ Verum hae explicationes uamquam usitatam significationem verbi עָרַב vindicant, tamen a scopo vatis recedere videntur, qui omnes radus et temporis rationes, quibus parentes liberis orandi essent, describere voluit. Schmidt, ut vatem a culpa liberaret praedictae scilicet rei eventu non comprobatae, non universalis, addit, sed particularis haec oena est, alioquin enim ipsis nulla proles tempore Christi superfuisset, quae tamen omnino superfuit.

Nunc locum communem addit, *Vae enim iis a quibus discessero!* Simplicissima est explicatio, cuius auctor Chald. est: *vae iis, cum sustulero maiestatem meam ab iis*, et Hieron.: *cum recessero ab iis*, ut עָרַב sit i. q. בָּסַרְרִי (quod etiam nonnulli codd. habent ap. de Rossium et Michaellem), cum haec mutatio utriusque consonantis in libris sacris obvia sit cf. 2 Sam. 18, 9. cf. Ies. 4, 7. et 2 Reg. 11, 8. cf. Iob. 10, 22., et verbum עָרַב saepissime hoc sensu occurrat cf. 1 Sam. 16, 14. 18, 12. 28, 16. cf. Michaelis ad h. l. Praeterea est significatio verbi עָרַב: *imperium exercere* Iud. 9, 22. quae Gussetio placuit, ita: *me severum in eos imperium et dominium exercente*, et Syro: *si ultionem sumpturus sum ab iis*. LXX.: σάξ μὲν ἐξ αὐτῶν, ac si scriptum esset בָּסַרְרִי, quos praeferebat Hieronymo Theodotion secutus est. Unde Raimundus et Nicol. de Lyra mysterium incarnationis Christi exsculperunt, vid. Michaellem ad h. l.

13. Procedit vates cum Israelitis e deserto ad tempora diu expectata dum secure degerent in terra promissa. In deserto impios mores barbarorum degustaverant, at monitis Mosis coerciti amoribus perversis indulgere non poterant. Nunc progressi ad cultiores nationes, videlicet Tyrios et Phoenices, quibuscum re-

ges ipsi foedera icerant, in securis et pulchris aedibus eorum superstitionem receperunt, non amplius moniti a ducibus et principibus, adeo ab iis invitati, quippe qui ipsi refractarii essent v. 15. **מִפְּנֵי** h. l. accusativus. **כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי**: *quemadmodum vidi Ephraimum*. Elegantissime hoc **רָאִיתִי** ad illud v. 10. respicit, discrimina temporum indicans. **לְצֹר**: *usque ad Tyrum*. Sic enim Hebraicis terminis audivit altera metropolis regni Phoenicum, (prima Sidon fuit), ad mare mediterraneum sita, incluta divitis reipublicae, magnificentia aedificiorum, luxuria et mollitie incolarum, artibus et mercatura ibi florentibus Zach. 9, 3. Ies. 23. Usque ad has Phoenicum regiones dilatatos fuisse fines Iacobiticae gentis videmus e Ios. 19, 28. 29. Cum eorum regis Hiram Davidem amicitiam iniit conducturus ab eo fabros et architectos ad exstruenda palatia 2 Sam. 5, 11. Idem rex Salomonem invitavit ad naves emittendas, quibus immensa auri copia reportata est 1 Reg. 9, 27. 28. 10, 11. Ex quo commercio cum gentili illa natione opulentia et magnificentia regnum Davidis, potissimum Salomonis intravit, verum etiam idololatria et depravatio, morum 1 Reg. 11, 5. cf. 2 Reg. 23, 13. Hinc vocatur Ephraim: *finibus dilatatis usque ad Tyrum*. **לְצֹר שְׂתִילָה**, pr. *versus Tyrum s. in regione Tyri plantata*. In **שְׂתִילָה** inest orationis elegantia ad v. 10. spectans. Non amplius Ephraim velut uvae et praecoces fructus in deserto erat dispersa, sed in terra abundantiae non **יֹשְׁבָה**: *habitans*, sed **שְׂתִילָה**: *plantata*, ut amoenissimos fructus omnis generis ferret. Quam elegantiam Eichhorn non assecutus est versione: „wie jenes dicht bebaute Tyrus, so seh' ich Ephraim.“ **בְּנֶהָ**: *amoenis et pulchris domiciliis*, quae nempe a Tyriis et Phoenicibus exstruere potissimum edocti erant. **נֶהָ** enim originem duxit a rad. **נָהָ** Exod. 15, 2. et **נָהָה**: *pulchrum esse* Cant. 1, 10. Ies. 52, 7. quae Rabbini frequentissima est, et in SSis quadriliter occurrit **נָהָה** Ps. 93, 5. Prov. 17, 7. Hinc **נָהָה** et e contractione **נֶהָ**: *locus amoenus et iucundus in quo commorari dulce est*, **נָהָה** non tantum domicilia,

lium filios super altaribus immolarent. vid. Alexander ab Alexandro geneal. dier. 1. 6. c. 26. Lund. Jüd. Heiligthümer 1. 3. c. 34. p. 563. cf. Iustin. Histor. 18, 6. Selden de Dis Syris Synt. I. c. 6, 181 sq. Rosenmüller altes und neues Morgenland II, 205. 206. Ita iam Chald. sensum nostri versus excepit: *peccaverunt illi de domo Ephraimitica occidendo in cultum idolorum filios suos.*

Plerique interpretes in hoc posteriori commate oraculum quaerunt, ita: *quod attinet ad Ephraimum, futurum est ut educantur liberi eius ad hostem, ut ab eo occidantur, s. cum Dathio: idem Ephraim cogetur filios suos necandos hostibus educere, scil. ut Kuinoel addit: in acie et proeliis committendis.* Sed simplicitas orationis non permittit ut iam in hoc versu vaticinium quaeramus. Exhibitum demum est versu sequenti. Hoc nostro tantum de eo sermo est, quod vidit vates. s. Deus. Hieron. locum metaphorice intelligit: *tam pulcher erat et sic Dei vallabatur auxilio, ut Tyrus maris cingitur, vel certe ut scopulus durissimus, qui fixus in terra omnes contemnit procellas et de turbinibus et ventis non curat. Ipse autem i. e. Ephraim s. Tyra, quae erat fundata in maris pulchritudine, ad captivitatem educet filios suos.* LXX. corruptissimam lectionem exhibuerunt: *Εφρ. ὃν τρέπον εἶδον εἰς θήραν παρέρων τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ Ἐφραὶμ τοῦ ἐξαγαγεῖν εἰς ἀποκτενέων τὰ τέκνα αὐτοῦ: Ephraim, sicut vidi, in venationem s. in captionem praebeuit filios suos et Ephraim ut educeret a. l. interfectionem filios suos.* Legerunt pro *לְצוּר — בְּנֵיהֶם* et pro *בְּנֵיהֶם — לְצוּר*.

14. Accedit nuno vates, descriptione depravatorum morum e commercio cum Tyriis ortorum prolata, ad minas pernicioei inde oriundae. Tanta est enim indignatio eius, ut ipse Deum invocet, ne impunes e tantis sceleribus evadant. *הֲיֵאָחַז לָהֶם יְהוָה: da iis Iehova! מִיָּה — תִּהְיֶה לָהֶם* scil. *לָהֶם: quod sibi datura est, scil. Ephraim,* quae in praecedenti versu etiam foeminino genere signata legebatur. *תִּהְיֶה* ex hac nostra interpretatione est 3. foemin. fut. Sequuntur nunc quae sibi datura erat,

14.

quae, ut ei det, vates tanto magis Deum invocat: **וְשָׂדִים צוֹמְקִים**: *uterum liberis orbatum*. **וְרָחִם מֵשֶׁם**: *et vera lacte carentia*. Significaverant enim Israelitae et voluptatibus et insana proclivitate liberos immolandi se liberos habere nolle. Nisi enim naturae impetum penitus animis destruxissent liberosque adamare desivissent, castitatem thalami servarent et parentes innocentum liberorum misereretur. Sens.: *cum igitur Ephraim liberis destituta esse velit, concede ut votorum composuit: fac uterum sterilem, quo minus liberos gignat, et ammas siccas, quominus liberos alere possint*. Eâ eadem diligentia qua nos solemus usum generis et numeri non retinuit. Verum quocunque modo verba eius explicantur, generis usus mixtus restat: initio v. 13. habemus foemininum, deinde masculinum singularis, v. 14. masculinum pluralis. Tales saltus interpretem Hoseae ab indagando sensu dissertationum eius haud aberrare debent, cum qualibet pagina occurrant. Id constat, ubi vates loquitur de natione in genere, eum uti modo masculino, modo foeminino singularis, prout orationis pondus alterutrum postulat, si autem de individuo vel civibus imperii, semper adhibere masculinum plurale. Hoc l. si in verbis **מִה - הֵיטָן** nationem in universum spectavit, ex sua loquendi ratione foeminino non uti non potuit, quia omnes enunciationes de foeminis tantum valent, quamquam repente ad individua signi prosiluit. Usus particulae **מִה** nostrae explicationi non repugnat. Habuimus iam particulam, quae alias interrogative occurrit, relative positam **עַד - מִה** 8, 10. et habebimus **מִי** eadem significatione 14, 10. Eodem modo h. l. **מִה**. Ubi autem particula interrogationis hac significatione occurrit, quemadmodum **מִה** hoc nostro loco, Iud. 9, 48. 2 Sam. 18, 22. 23. 29., omissum videtur relativum **אֲשֶׁר**, quod voci **מִי** diserte additum est Exod. 32, 33. 2 Sam. 20, 11. et ad vocem **מִה** in priori libro Coheleth formula **מִה - שֶׁ** indicatur Cohel. 1, 9. 3, 15. 6, 10., unde particulae interrogationis proprie vis demonstrativi inhaesisse videtur secundum usum Arabicum et Aramaeum, de quo docte Gesenius Lehr-

geb. p. 754. Plures etiam interpretes praeen-
 תִּיָּן h. l. relative acceperunt, ita tamen ut תִּיָּן
 dam masculini esse putarent: *id quod daturus*
 Drusius ad h. l. Plerique autem usitatissimam
 culae significationem vindicarunt, ut vates se ips
 terrupisse interrogando et quasi haesitasse vi
quid dabis iis? Verum iterum in partes abeu
 praeunte Hieronymo statuunt vota prophetae:
vulvam sterilem cet. ad poenam eorum spectare,
beant causas superbiae, ut in quo gloriari sole
eo confundantur. Dathe contra: *sunt verba, ai*
phetae ex amore erga populares suos optantis,
riles potius sint Israelitae foeminae, quam ut li
iis nati et educati ab hostibus interficiantur. Q
 dem haesitantia orationis nil frigidius cogitari
 in poeta tam fervidi ingenii, vid. Eichhorn: „La
 nen o lehova werden! — Was sollst du
 werden lassen? — Lass ihnen eine
 fruchtbaren Mutterschooss, lass ihne
 ke Brüste werden.“

15. Loquitur rursus Iehova quasi responder
cognita mihi est eorum impietas, detestabiles mi
sunt, expellam eos e domo mea, principes refi
sunt, iam percussus est Ephraim, radix eorum
scit, nullum fructum ferent, delicias partus
morti dabo. Quis est qui brevissimis et sententi
 enuntiationibus vim et ardorem poetae non in
 cuius animus repletus est pietate et amore patriae

כָּל־רָעָתָם בְּגִלְגָּל: *consummatio eorum impi*
est Gilgale. Legimus iam 4, 15. Gilgalem com
 ratam fuisse in locis idololatriae dicatis, nimiru
 lolatriae Phoenicum, Ammonitarum, Moabitarum.
 Apidis Aegyptiaci Dan et Bethel a Ierobeamio s
 erant. At Salomoni iam placuit illis quoque ob
 et pessimis idololatriae generibus prope Hieroso
 sacra instituere I Reg. II, 5—7. Quae cum p
 faustam separationem utriusque regni in partibus
 et Benjaminis essent, sensim regnantibus impiis
 10 tribuum, maxime temporibus Ahabi, alia loca
 bant sacris Baalis dicata. Gilgal et propter am

X, 15.

em situs et propter memoriam gravissimarum rerum
bi gestarum, adeo propter viciniam Hierosolymae e
plendidissimis fuit, cf. 4, 15. Huc nimirum facino-
a vallis Hinnomi regibus Iudae subiectae, ubi (cf. 2
Chron. 28, 3.) liberi immolabantur, transmigraverant.

כִּי-שָׂם שְׂנֵאִתִּים: *nam ibi odio eos persequor*, i. e.
ibi mihi detestabiles facti sunt. Non enim Deus modo
amdiu eos odit, quamdiu Gilgale versabantur, sed
omemoratio eorum impia in isto loco causa fuit, cur
Os semper oderit. Verba ipsa docent id cogitari
non posse quod Hieronymus voluit, nimirum Sauli
unctionem regis, quae Gilgale acta sit 1 Sam. 11, 14. 15.
עַל רֵעַ מֵעַלְיָהֶם מִבֵּיתִי אֶגְרֹשׁ: *propter grandia eorum*
facinora expellam eos e domo mea. בֵּית יְהוָה quid sit,
nimirum terra sacra quae quasi peculiare Dei domi-
cilium esse existimabatur, saepius iam vidimus, cf.
1. 8. 8, 1., et h. l. eam intelligi e v. 17. apparet, ubi
nostrum comma his verbis repetitur: *circumvagabun-*
tur inter gentes, nimirum eiecti e patrio domicilio.
Eiici e terra sacra fuit summa calamitas, quae genti
acobiticae accidere poterat, cuius omnis salus et glo-
ria harum felicium regionum possessione nitebatur, cf.
Deut 28, 63. 64. Omnes autem prophetae orationes
sunt poeticae, non ad certum aliquod Israelitarum fa-
tum nos ducentes, ex eodem fonte ortae, e quo minae
1, 13. 9, 3. 6. לֹא אוֹכֵת אֶהְבֶּתִּים: *non addam eorum*
amorem i. e. *amorem meum erga eos*. Usus pronomi-
num ap. Hebraeos ita simplex est, ut tantum e con-
textu definiri possit, utrum ad subiectum an ad obie-
ctum referenda sint, utrum significatio eorum sit acti-
va an passiva. Verbum יִסֵּךְ usitato modo s. cum verbo
 finito 1, 6. s. cum infinitivo coniungitur, ut adverbial-
iter repetitionem alicuius rei indicet. Hoc l. inusitato
modo cum substantivo eodem sensu coniungitur: *non*
amplius eos amabo. Ceterum aptissima est Lackemacheri
observatio, ap. Rosenmuellerum ad h. l., vatem respe-
xisse h. l. ipsi bene notam imaginem coniugii, de qua
1, 5 — 15. Tulit enim Hebraeorum consuetudo, ut
femina, quam uxorem amplius nollent agnoscere, e
domo mariti abigeretur, unde ei nomen גְּרוּשָׁה inhaere-

bat. Quando igitur Deus Israel expulsiōem e domo sua minatur, sane divortium minatur per metonymiam quandam. Sequentes versus significationem huius imaginis confirmant, ubi scilicet vates Deum Israelitis amorem ultra denegaturum fore itidem denuntiat.

כל-שִׁירָהֶם סוֹרְרִים. Breve additamentum, sed ut omnia verba vatis grandioris argumenti; incusat enim principes culpa depravationis, qua populus laborabat, cf. introd. p. 28. 29. Iehova res per Ierobeamum II. restituerat. Itaque a rege isto eiusque successoribus cultus Iehovae debitus restituendus fuerat, ut populo et reipublicae bene consuleretur. Quod si principes, tutores et consiliatores populi, non curarent, quis tandem erat qui ad idololatriam proclivem eius animum in melius converteret? Sed tantum abfuit, ut officii memores essent, ut Ierobeam sacra idolorum aleret. Quin eius successores, principes rebelles imperium usurpantes, bella excitantes et sanguine se maculantes, ut plebem ad facinora sibi conciliarent, libidinibus et superstitionibus eius ipso suo exemplo indulserunt. Hinc refractarii erant, repugnantes consilio Iehovae, cf. 4, 16. Ier. 1, 23. 30, 1. LXX.: ἀπειθοῦντες, Hieron.: recedentes. Ceterum viri docti iam paronomasiam verborum similiter sonantium שִׁירָהֶם et סוֹרְרִים notarunt.

16. Metaphora iterum spectat ad interitum stirpis Israeliticae insanis illis sacrificiis bene meritum. Summa est ex arboribus, aptissime cohaerens cum illa fructuum in deserto v. 10. plantationisque in terra promissa v. 13. הָכָה: percussus est Ephraim, nimirum funditus, quoniam non modo frondes sed etiam radix eorum exarescit, quod, metaphorâ remotâ, fit, si prole omni destituuntur. Imago saepius in libris sacris obvia Ies. 9, 9. 13. 10, 33. 34. Iob. 18, 16. Am. 2, 9. Matth. 3, 10. Elegans usus temporum. Iam percussus est Ephraim. Lethales ictus accepit, et impietate, qua Dei poenam contra se excitavit, et insanis sceleribus, quibus et effoeminata sunt corpora et flos patriae idolis immolatur. Verum fulminis Eichhornii („der Blitz hat sie getroffen“) nihil invenio. Ictus sunt poenae divinae ex eorum insania paratae. — Nunc exarescet

X, 16. 17.

radix eorum, gens ipsa, parentes. Ut enim rami arboribus ex aëre succum et vigorem afferunt, his autem efficientibus vel radices exarescunt, ita liberi laetos et vires reddunt parentes, vis autem vigorque parentum languescit, ubi proles deficit, et robur civitatis cum flore iuventutis interit. — *Nec fructum adhuc ferent,* פְּרִי בְּלִי-יָעֵשׂ. Filii generosi sunt excellentissimus fructus populi bene morati. לָשָׂה פְּרִי: *fructus ferre* dicitur arbor Ies. 37, 31. פִּי i. q. פִּי v. 12. *cum.* גַּם פִּי יִלְדֶּה: *etiam s. vel cum genuerint sc. liberos;* cf. v. 12. si idem aliis verbis pronunciatur. יְהַמִּיתִי: *morti dabo.* מִהֲמַיִר בָּטָן: *desideria ventri eorum* (cf. v. 6.), *carissimarum soboles.* Drusius: *satis,* addit, *erat desideria suorum, ut apud Ciceronem, valete desideria mea, lete: sed adiecit ventri ipsorum, quia liberi dicuntur fructus uteri.* LXX.: τὰ ἐπιθυμήματα κοιλίας αὐτῶν. In imo membro huius versus sensum male exhibuerunt: ἔφραϊμ. Ἐφραὶμ, τὰς ῥίζας αὐτοῦ ἐξηράνθη. Quod Hieronimus ex alia interpunctione vertit: *Doluit Ephraim dices suas, arefactus est.*

17. Absolvit vates hanc gravem et affectus plenam articulam loco communi, ut nempe iterum designet, unde ventura sit suorum calamitas et unde medicina tendenda, nimirum divinatorum monitorum obedientiam et aditu ad veram pietatem. *Aspernabitur eos Deus meus; non audiunt eum, i. e. non attendunt eius monitiones, non obtemperant eius legibus.* Ita saepius verbum וְיִדְּהוּ occurrit, cf. Gen. 39, 10. Exod. 24, 7. וְיִדְּהוּ: *vagantes s. exules erunt inter gentes,* cf. v. 15. וְיִדְּהוּ *errare,* de hominibus nusquam domicilium habentibus legitur Ies. 16, 3. Ier. 49, 5.

XV.

Cap. X, 1 — 15.

Israel vitis est luxuriose se expandens fructumque fundit ipsi similem. Ut copiosissimi autem

eius erant fructus, ita maxima erat altarium copia, utque laetissima erat terrae eius ubertas, ita uberrimus simulacrorum eorum ornatus. 2. Id demulcet eorum cor, sed brevi fontes declarabuntur. Ipse Iehova eorum altaria confringet devastabitque eorum simulacra. 3. Iam quidem dicent: rege caremus, Deum non timuimus, ecquid rex nobis prodesse potest? 4. Vana loquuntur dum eiulant, vana dum foedera pangunt. Succrescet vero meum iudicium velut absynthium in sulcis agrorum. 5. Ad vitulum Bethavenis peregrinetur incola Samariae, siquidem illum populus eius lugebit. Exultent eius flamines super eo utpote super eius gloria, siquidem ab eo auferetur. 6. Quin et ipse in Assyriam abducetur, munus regi Iareb. Pudor corripiet Ephraimum et erubescet Israel propter perversa sua consilia. 7. Excisa est regina Samaria, sicut spuma in superficie aquae. 8. Deleta sunt sublimia impiae vanitatis sacella, scclus Israelitarum, spinae et cardui succrescent in aris eorum. Tum acclamabunt montibus: operite nos, et collibus: cadite in nos.

IX, 7. Fatui sunt prophetae et dementes illi ex inspiratione loquentes, propter tot vestra peccata tamque nefarias machinationes. 8. Nunc quaerat Ephraim oracula apud Deum meum, prophetae eum undique circumdederunt tendiculis, quibus ceu aucupes eum decipiant. Ita impiae machinationes intrant in familiam Dei eius. — 9. Aequae abiectos et deperditos se praestiterunt, ac tempore Gibeae, at memor Iehova eorum impietatis animadvertet in eorum peccata.

9. Gravius etiam peccavisti Israel, quam temporibus Gibeae peccatum est. Tunc adhuc stabant incolumes, bello, quod Gibeae contra nequissimos homines gerebatur, intacti. 10. Nunc mihi placet ut eos simul iungam ad idem onus trahendum, utque barbari contra eos congregentur. Sic iungentur pari iugo, ob pares utriusque gentis iniquitates. 11. Quippe Ephraim vitula est apprimē edocta, amans quidem triturare. Sed ipse iugum imponam pulchro eius collo, faciam ut verberet Ephraim, arabit Iuda, Iacobus sulcos sibi confringet. 12. Spargite vobis semina, quae ferant probitatem, et colligite vobis fruges, ut ad quaevis bona paratiores evadatis. Novum agrum vobis praeparate; tunc tempus erit animum admovendi Iehovae ut tandem veniat vobisque veram pietatem depluat. 13. Nunc autem quoniam impietatem colitis, scelera metitis et fallacibus frugibus vescimini. Siquidem fiduciam in perversis tuis moribus et in multis tuis heroibus collocas, 14. fac, quaeso, tumultum tribubus tuis iniici, tum muni-mentorū tuorum copia devastabitur pari devastatione quam a Salmane tempore belli sustinuit Betharbel, ubi mater una cum filiis collisa fuit. 15. Sic remuneratur vos Bethel ob extremam vestram impietatem. Ut aurora interit, ita excindetur rex Israelitarum.

Hoc nostrum poëma, ad quod illud fragmentum 9, 7 — 9. pertinet, confectum fuisse temporibus maxime calamitosis, ubi regnum Israeliticum prope abfuerit ab interitu, expositum est introd. p. 85. et explicatio singulorum membrorum uberius demonstrabit.

1. E primo et secundo versu apparet temporibus illis bellorum vehementiâ turbatis terrae ubertatem minime interruptam fuisse. Describitur enim eius fertilitas, quae quidem auxit Israelitarum peccata. Dona enim divina, quibus animi Deo reconciliari debuerant, impendebantur in simulacra, cf. 4, 7. **גֵּפֶן בּוֹקֵק יִשְׂרָאֵל**: *Israel vitis est luxuriose se expandens*. Haec est significatio verbi **בּוֹקֵק**, in qua interpretes admodum haesitarunt. Proprie est: *evacuare, vas evacuare*; hinc: *terram evacuare* Ies. 24, 1. Nah. 2, 3., h. l. habet significationem intransitivam: *se evacuare, se effundere*, sc. *omnem succum et ubertatem effundere ut plurimi palmites et racemi pullulent*, secundum Arab. **بَقَّ**, vid. Gesen. ad h. l. LXX.: *ἐκκληματοῦσα*, quod idem est atque Hieronymi: *vitis frondosa bonas habens propagines et flagella fructifera*. Hieronymus insuper versionem Aquilae adfert: *ἐνυδρον*, *aquosam*, i. e. *quae vini perdidit saporem*, et Symmachi: *ὑλομενοῦσαν*, *quae tota in frondibus crevit, non amputata a vinitore, et humorem quem debuerat in vina mutare, vana frondium et foliorum ambitione disperdens*. Talis, addit, fuit Israel, *crecens in multitudine populorum et non reddens fructus agricolae Deo*. Ex eadem etymologia, quae LXX, transitive et cum sequenti commate coniunctum vertit Drusius: *Israel vitis est, quae fructum, quem Deus ei ponit, penitus evacuat*. Rosenmueller e Schmidtio: *vitis evacuans fructum dum hic maturescere incipit, ut pereat nec cultori prosit*. Lutherus: „ein verwüsteter Weinstock.“ Eichhorn: „ein Weinstock blatt- und rankenreich, mit Früchten reich behangen.“ Ita certe pronomen **לֵּי** sequentis commatis prorsus neglexit.

פֵּרִי יִשְׂרָאֵל — לֵּי: *fructus similis est ei*, idem ac si scripsisset: **פֵּרִי כַּפֵּרִי גֵּפֶן**, *fructum fundit similem illi*, i. e. *fructus eius sc. Israelis similes sunt fructibus vitis s. ita amoeni et dulces ut fructus vitis*. Quod optime respondet descriptionibus de vi et praestantia, qua Deus gentem sibi carissimam instruxisse dicitur 4, 7. 9, 10. 11, 1, cf. Ies. 5, 1 — 3. 41, 8 — IX.

, 1. 2.

Fructus autem Israelitarum non tantum eorum li-
eri esse videntur 9, 16., sed sine dubio etiam eorum
s gestae, gloria abundantiaque inde partae, quod
quens comma probat. Nam addit כָּרֵב לְפָרִיָּו: *ut mul-*
tudo est in fructibus eius, ita multiplicant altaria;
כְּטוֹב לְאֶרֶץ: *ut pulchritudo in terris eius, ita pulchras*
ciunt statuas idolorum. In utroque membro inest
imum laus praestantiae, qua gens Israelitica hucus-
e a Deo insignita fuerit, deinde vituperatio nefariae
oterviae, qua largissimis Dei donis abusa sit, opposi-
ne elegantissima et concinna verborum sententiarumque
כְּטוֹב לְאֶרֶץ הַטִּיבוֹ מַעֲבֹת et כָּרֵב לְפָרִיָּו הָרְבָּה לְמַזְבֵּחַ.
am elegantiam Hebraicae dictionis Hieronymus ita
ldidit: *secundum multitudinem fructus sui multipli-*
vit altaria, iuxta ubertatem terrae suae exuberavit
ulacris. Ceterum coniugatio Piel שָׂה propriam si-
ficationem e coniugatione prima שָׂה: *similem esse*
ov. 26, 4. Ies. 40, 25. retinuit, ut sit: *similem fa-*
e Ps. 18, 34. Alii interpretes aliam significationem
bi praeferentes vertunt: *ponit sibi fructus*, „setzt
r sich Früchte an“, *sibi non Deo.* Alii a שָׂה:
nitas derivant, ut sit: *fructus eius vani sunt.* Plura
l. ap. Rosenmuellerum et Tarnovium. LXX.: ὁ κερπὸς
ανδρῶν (*abundans*) αὐτῆς. מַעֲבֹת vertunt: στήλας, *co-*
nas, quod fere idem est ac *statuas*, nec necessarium
legisse נַעֲרִיבוֹת ut nonnulli voluerunt.

2. הֵלֵךְ לָבָם pr. *molte est*, signif. ipchoativâ: *mul-*
tor eorum cor, scil. illa felici conditione qua fruun-
, cf. Ps. 55, 12., quod versione latina disertius ex-
ere studuit: *id demulcet eorum cor.* Schmidt: *id*
landitur ipsis. לָב saepissime est circumscriptio pro-
minis, ut Latinorum *cor*, Ennius ap. Gell. 7, 2., et
trum *Herz*, cf. Gesen. ad h. v. הֵלֵךְ pr. *laevum esse*.
aphorica huius verbi significatio maxime e coniug-
hil intelligitur: הֵלֵךְ enim saepissime indicat: *de-*
lcere Prov. 2, 16. 7, 21. 29, 5. Ps. 5, 10. 36, 3. ver-

bis dulcibus blandiri. Hinc significatio primae coniugationis *mollem esse, mulceri* sponte sequitur. Alii usitatio-
tatiorem significationem verbi פָּלַח h. l. torquent, ut
nempe vel intransitive sumatur: *divisit se* (sic Hieron.:
cor eorum divisum est), vel subintelligatur: *Deus di-*
visit cor eorum; utraque sententia probetur, confu-
giendum est vel ad Hieronymi fabulam (populum Hosea
regnante cum rege isto ultimum disceptasse: cum enim
ille minus impius fuisset quam eius antecessores, et cul-
tum Dei in templo Hierosolymitano suis commendasset,
populum contradixisse, hinc autem discordiam internam
ortam esse, cuius finis externa captivitas fuisset), vel
ad aliam ellipsin, v. c. Eichhornii: „getheilten Her-
zens sind sie zwischen Gott und Göttern,“
et Chaldaei: *cor eorum divisum est a lege*, Dathe maiori
etiam violentia verbum nostrum ita tractavit, ut esset:
Israelitae sunt ambigui. Sed vates; *fac*, pergit, *hanc*
omnia eos demulcere, dulce videatur ipsorum animis
confugere ad simulacra superstitiosoque cultu terrae
ubertatem sibi expetere, brevi culpa eorum in lucem
prodibit. וְהָיָה : iam, in eo est ut. וְהָיוּ הַמַּיִם : fontes de-
clarabuntur, nimirum luendo poenas peccatorum, cf.
Ps. 34, 22. 23. Is. 24, 6. Joel. 1, 18. Est enim ver-
bum usitatissimum de culpa quam quis ex lege divina
sibi contrahit, cf. 13, 1. 14, 1. Nostro loco et in re-
liquis laudatis non sermo est de contractione novae
culpa, sed de pronuntiatione iam contractae per poe-
nas divinas. וְהָיָה , *δεστικαῖς* pronomen adhibetur, ubi
transitus fit ab alio subiecto ad aliud, cf. 9, 10. II, 2,
10. Hebraei nomen omittere amant, quod per se in-
telligitur. Nemo enim poterat altaria et templa destru-
ere, praeter Deum. וְהָיָה : *cervicem frangere* s. iugu-
lare, cf. Exod. 13, 13. 34, 20. Is. 66, 3., omnino de
hostiis et de bestiis, h. l. metaphorice: *confringere, de-*
struere, LXX.: *κατασκέψαι*, Chald.: *confringet oervicem*
altarium eorum, Glassius in Phil. S. p. 1125.: *habebant,*
ait, illa altaria quaedam superius imposita capitella s.
dornua, ea quando demuntur in destructione, ipsum ca-
put et cervix quasi praescinditur, וְהָיָה pr. *vastabit,*
Hieron.: *depopulabitur* i. e. *ornatu et divitiis priva-*

X, 3.

bit. Rectius fortasse: *vi perdet*, quae huius radicis significatio in coniug. Kal et Piel occurrit Ps. 17, 9. Prov. 19, 26. 24, 15.

3. Exhibentur nunc lamentationes, quae gaudia secuturae sint. Antea ubertas terrae animos mulcebat, nunc desperati casum lacrymabunt. כִּי repetitum adverbium עָתָה gravius designans, ut כִּי אֵם, כִּי הָיָה, *siquidem* v. 5. 13. 13, 15. quod ex ingenio nostrarum linguarum fere abundat. Sic in altero commate iterum ponitur, ut gravitatem orationis promoveat. אֵין מֶלֶךְ לָנוּ. Aptissime Drusius haec et sequentia verba ita interpretatur: *perinde est ac si non esset nobis rex, nam is, quem habemus, nobis nihil prodesse potest, cum habeamus Deum adversarium.* Ita respondet vaticinio 3, 4. *Israelitas aliquamdiu mansuros esse sine rege.* Nam illi, quos deposita reverentia erga Deum, inobedientes eius monitis ut redirent ad Davidem regem suum 3, 5. cf. 2, 2., sibi elegerant, nihil iis prodesse poterant. Intelligitur ex his, in quo defectus timoris Dei, לֹא יִרְאֵהוּ, positus fuerit, nempe in eo quod semper reges ex arbitrio sibi elegerint cf. 8, 4. עָתָה cum לַ dativi: *prodesse, benefacere alicui*, vid. Exod. 13, 8. Deut. 11, 5. Formulae illae lamentationum aptissime ex animis desperatorum hominum sunt desumptae. In summa enim miseria sensus culpae vel pessimis hominibus redit eorum infortunium augens. Ita Lutherus ad h. l.: *impios etiam cogit quandoque ira et poenarum sensus, ut αὐτοκατέκρινται, ut Paulus appellat, damnent se et studia sua et tamen sic impii maneant.* Alii interpretes prius comma interrogative ita intelligunt ac si verba essent populi: *nonne habemus regem, qui nos tueri possit?* et posterius quasi prophetae respondentis: *si Deum non timemus, quid rex ille nimirum Assyriorum in salutem nostram poterit efficere?* Sic Dathe et Kuinoel. Verum nimium artificiose et plane contra simplicitatem vatis. Hieron. expressum vaticinium captivitatis Assyriacae h. l. invenit: *quando sentient Osee ultimum regem a se esse sublatum, ideo dicent: rex nobis ablatum est, quia non timuimus Deum verum regem. Homo enim*

rex prodesse quid poterat? Eichhorn his verbis significationem non animi desperantis sed protervi inesse putat, qui nec regem nec Iehovam curet, sed utrumque conviciis lacessat. Verum nostra interpretatio sensui vatis accommodatior esse videtur. Nam irruente patriae destructione tempus quidem est desperandi non autem superbiendi.

4. Hic versus cum praecedentibus ita coniungendus est: *sed etiam in his supra modum iactatis eorum lamentationibus iis non credendum est; omnes enim falsi et fraudulentum sunt.* דְּבָרֵי דְּבָרִים ut Latinorum verba dant i. q. inania loquuntur, cf. Ies. 58, 13. אֲלֹהִים: execrabiliter modo eiulare, cf. Ios. 1, 8. אֲלֹהִים cf. 4, 2. primariam significationem habet: *Dei nomine et saecratissimis formulis uti*, quod fiebat et in execrationibus et in iuramentis. Hinc se execrari et ita flebili modo lamentari, quod optime convenit superioribus lamentationibus. Alterum membrum est: וְשִׁנְיָא פִּלְתָּ בְּרִיתָּ, ad quod supplendum e priori דְּבָרֵי: *vana loquuntur etiam dum foedera pangunt.* Opponitur haec sanctio foederum illis execrationibus, ita ut hinc levitas et inconstantia animorum iudicetur. Modo eiulant ac si culpam pie sentiant, modo foedera pangunt. Sed in utroque mentiuntur s. fides iis non habenda est, quod historia 2 Reg. 17, 3. 4. luculentissime comprobatur. Vix enim regi Assyriorum se subiecerant, cum iidem legatos in Aegyptum mitterent ad nova pacta componenda. Interpretes וְשִׁנְיָא ad אֲלֹהִים trahentes, ita: verba dant peierando in pangendis foederibus, vituperationem quidem fraudis in ineundis et iuramento sanciendo pactis cum Assyriis et Aegyptiis vindicant, quae utique et aliis locis et nostro ipsi inest, sed et nexum eius cum antecedentibus tollunt, qui nostra explicatione aptissime constituitur, et vatis orationem iusto verbosiores describunt, plane contra sententiosam eius brevitatem. Hieron. a textu recedens vertit: *loquimini verba visionis inutilis et ferietis foedus et germinabit quasi amaritudo super sulcos agri.* LXX. componunt hunc versum ita cum praecedenti: ὁ δὲ βασιλεὺς τί ποιήσει ὑμῖν λαλῶν ῥή-

; 4. 5.

τα προφάσεις ψευδεῖς; διαθήσεται διαθήκην, ἀνατελεῖ ὡς ἄγνω-
τος κρῖμα, κ. τ. λ.

וְכָרַח מִשְׁפָּט בְּרֹאשׁ: *iudicium* (i. e. *poena a Deo*
dice vobis iniungenda 1 Reg. 20, 40. Ier. 48, 21, 39,
51, 9.) *succrescet ceu absynthium*. Hebraei וְכָרַח pr.
cunt esse: *amaritudinem, herbam amaram*, cf. Iarchi
l. h. l., unde sigillatim: *absynthium*, cf. Kimchi. Com-
ponitur saepius cum לַעֲנָה eandem herbam significante,
Deut. 29, 17. Thren. 3, 19., vel cum ea commuta-
tur, Am. 5, 7. cf. 6, 12. Prodit ita aptissima imago:
poenae amarae erunt sicut absynthium. Alii putant esse:
cutam, herbam venenatam, cf. Gesen. ad h. v. Cels.
Hierobot. 2, 46. Sic indicaret imago perfectam perni-
ciam penitus impios perdentem, LXX.: ἄγνωστος, her-
bae species quae secundum Hieron. *deficiente sedula*
cultura totos agros replet eosque veprium similes facit.
Hieron. ipse propriam nominis significationem retinet,
et *iudicium quasi amaritudo sit: amaritudinis iudicium,*
iudicium quod gaudia vertat in lacrymas et luctus.
Plures codd. ap. de Rossium legunt בְּרֹאשׁ: *in capite*.
עַל הַתְּלָמִיד: *super sulcos agri*. Sens.: *ut absynthium*
in sulcis agri hordei et tritici loco succrescit, ita suc-
crescient poenae loco expectatorum bonorum, Vates hanc
imaginem aptissime addidit respectu ad vers. 1., ubi de
ubertate terrae locutus erat. *Non amplius gloriamini*
de hac ubertate; terra enim vestra vobis porro feret
absynthium meorum iudiciorum, עַל secundum obser-
vationem grammaticorum (vid. Glass. Phil. S. p. 129.
et Gesen. Lexicon ad h. v.) est forma poetica pro עַל
ut Ios. 2, 22. Ps. 96, 12. al. Al. מִשְׁפָּט ita intelligunt:
Eus et iudicium in summam iniustitiam a vobis con-
versum est, vid. Michaelis et Liveleius. Alii, ut Luthe-
rus: *illa eorum fraudulenta consilia inutilia et perni-*
ciosa erunt, quemadmodum מִשְׁפָּט consilium significat
Deut. 29, 17.

5. לְעִגְלוֹת: *ad vitulas*. לְ est nota loci, ut לְצִדֹר
9, 13. Hoc uno loco idolum Aegyptiacum foeminino
genere ponitur, ut interpretes putant, contemptus causa,
cf. Drusius ad h. l. et Bochart. in Hieroz. I, 369. Pro

plurali habent LXX. singularem τῷ μωσχῷ, qui melius convenit et historiae de uno vitulo Bethelis 1 Reg. 12. 28. 29. et sequentibus verbis versus nostri, ubi vates singulari numero et masculino quidem genere de eo locutus est. Dathe lectionem לַעֲגֹלָתָא in textum recipi vult quod Syriaca versione et 4. codicibus (vid. Rosenm. ad h. l.) comprobari videtur. Sed ita altera difficultas non tollitur, quod nempe suffixum in sequentibus verbis semper masculini generis est. Alii interpretes (cf. Drusius ad h. l.) contendunt esse enallagen numeri, Schmidt addit etiam enallagen generis, qua vates nomen דֵּלָהִים aequè plurale sed masculinum respiciens, cum indignatione quadam usus fuerit. Sententia certe sat ingeniosa. Quae cum spernenda nullo modo videatur, difficilem huius versus orationem ita expediamus ut statuamus: vatem per contemptum inusitatissima forma לַעֲגֹלָתָא usum, sed statim missa illa forma ita de plebe idolo locutum esse, ut omnibus notum erat, nimirum quasi ante עֲגַל scripsisset, quemadmodum etiam דֵּלָהִים, quamquam forma pluralis, semper fere cum singulari construitur. יִגְדְּרוּ: *peregrinantur, conveniunt ad peregrinum aliquod.* Ita LXX.: παροικῆσουσι τῷ μωσχῷ. Usitato modo construitur cum praep. לַ 7, 14. Ps. 59, 4 pro qua h. l. praefixum ל saepe eandem cum praep. ל vim habens ponitur. Futurum autem concessive ponitur pro coniunctivo praesentis: *peregrinetur incola Samariae ad vitulum Bethavenis.* Eodem modo, certe quod sensum Eichhorn vertit: „bei Beth-Avens Rindern werden Schutz Samariens Bewohner suchen.“ Plerique interpretes יִגְדְּרוּ ex altera significatione radicis גָּדַר derivant, ubi est: *timere*, vid. Schmidt et Lutherus: *anxii sunt ob sortem vitulae.* Hieron.: *vaccas Bethavenis coluerunt incolae Samariae*, eo modo uti Ps. 22, 24. De utroque vid. Rosenmueller ad h. l. Utroque interpretandi modo elegans parallelismus amborum commatum huius versus tollitur, Est enim ex nostra interpretatione in priori membro utriusque commatis significatio reverentiae erga idolum Bethelis, in posteriori autem commemoratio instantis vicis, quam vi-

5.

lus experturns sit. Est praeterea paronomasia in verbis: עֲגִלוֹת, יָגִירָה, אֲבֵל, יִגְיֵלָה, גָּלָה, unde intelligitur omnia membra orationis pari vi inter sese cohaerere. *regrinentur incolae Samariae ad suum vitulum — ex eum lugebit populus eius: exsultent eius flamines per eius gloria — brevi ab eo abducetur.* Coniunctio utrobiquae eodem sensu legitur quo v. 3., gaudium esse futurum esse cum quadam orationis gravitate significans, ut Lat. *siquidem*. אֲבֵל עָלָיו praeteritum inuentum eventum indicans, quemadmodum postea גָּלָה. *ע.* Gravis significatio inest huic verbo. Non enim simplicius gens Israelitica vocabitur עַמִּי, cf. 2, 25. A eo recessit dum illis idolis se dedit. Sic factum, ut non solum עַמִּי לֹא sed adeo עַמּוֹ: *gens idolorum* appellaretur. Iuxta concinnitatem orationis indicat etiam centus gravis in עַמּוֹ et minor in כְּמָרִיר, illud ad prius ad ad posterius comma esse referendum.

In hoc altero commate verba וּכְמָרִיר עָלָיו יִגְיֵלָה item concessive accipiantur. גִּיל: *exsultare*, saepius am ב, h. l. ut Zeph. 3, 17. cum praep. עַל. כְּמָרִיר: *flamines deastrorum*, cf. 2 Reg. 23, 5. Zeph. 1, 4. Unde derivatum sit hoc nomen, incertum est. Gesen. in Lex. Syriaco repetit: *qui tristis, ater procedit, hinc sacerdotes, quia nigri s. pullis vestibus ex ritu supersticioso accedebant, unde interpretes vertunt: atrati*, cf. Ioh. Schmid ad h. l. Alii (cf. Rosenmueller ad h. l.) deducunt ab Hebraeo כָּמַר: *incendit, ussit*, quia continuo holis thus et suffitum incendunt, vel quia nimio ardore in pravam religionem flagrent. Elias Levita repetit hoc nomen ex ea significatione verbi כָּמַר, quae est: *contrahi s. coniungi*, quod in certa collegia sint *uncti et claustris inclusi, quasi in papatu monachi*. f. Ioh. Schmidt ad h. l. Eos hoc nomine contemptus causa a vate appellatos esse apparet. Israelitis enim vidimus לְהַנִּים 4, 4. 9. 5, 1. עַל-כְּבוֹדוֹ designat causam gaudii illorum sacrificulorum. Idola enim muribus et ornamentis locupletissime aucta erant v. 1. 4. גָּלָה מִמָּקוֹם: *migrabit ab eo i. e. auferetur s. ab-*

ducetur gloria ab eo scil. idolo. כְּמִרְיָהּ h. l. non a nobis sed ab eo, et quoniam vates in omnibus dictionibus sedulo cavit, ne aliquid commercii inter se atque idolum innueretur, et quoniam idolum ipsum abductum iri, adiecta particula וְ: *etiam*, demum v. 6. commemoratur. Hieron. ut demonstret, cur lugente plebe famines exsultent, fabulam narrat, nimirum: *pro vitulis aureis a sacerdotibus furto sublati repositos fuisse athenios et deauratos; iam propterea exsultavisse sacerdotes, quod idola illa a rege Assyriae abducta essent, atque quam fraus ipsorum posset argui et deprehendi.* LXX de Cemarim nihil habent, vertunt eorum loco: παραπύριον αὐτόν: *quemadmodum irritaverunt illum* ἐπιχαρσύνεται ἐπὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὅτι μετακίσθη ἀπ' αὐτοῦ. Quid sibi voluerint non liquet, certe pro כְּמִרְיָהּ legunt כְּמִרְיָהּ.

Recentiores interpretes, qui יְגִירָה verterunt: *ambulant propter idolum suum* sed parallelismum in utroque membro aequè probaverunt, confugerunt ad innatissimam significationem rad. גִּירָה: *in orbem praefectore volvi.* cf. Dathe ad h. l. et Gesenius in Lex. ad h. v. Certe locus in favorem huius significationis laudatus Ps. 2, 11. eam non confirmare videtur. Eichhorn verè vatis nimium violenter confudisse, elegantiam parallelismi neglexisse, et prioris commatis particulae כִּי propterea alienam significationem substituisse videtur, scil. *que dum* — „bis sein Volk und seine Priester, die über ihre Glorie frohlocken, ihrentwegen werden trauern müssen; denn entrisse wird sie ihnen.“

6. *Non tantum finis est gloriae, sed finis erit vituli ipsius, quippe qui in Assyriam abducatur.* וְיִגְרָה non est accusativus, sed praep. וְ ut nominativum designet, saepius, maxime in antiquioribus libris sacris cum passivo iungitur, cf. Gen. 4, 18. 17, 5. Gesenius Lehrgeb. p. 682 — 84. יִגְרָה fut. Hoph. a rad. יָגַר: cf. 12, 2. Ies. 18, 7. Ps. 45, 15. 16. *abducetur.* Iam enim ad tantam miseriam res Israelitarum perducta

7.

ut patria sempiternis irruptionibus Assyriorum
usta 2 Reg. 15, 19. 29. 17, 3. fere nil haberet, un-
xactionibus Assyriorum satisfaceret, praeter aurea
et idola. מִנְחָה: *donum*. Hoc nomine tributa in
Israelitica ab Assyriis exigebantur, praesertim sub
a rege, qui auxilium sibi ab Assyriis oblatum ma-
auri et argenti pondere remunerari coactus erat,

Reg. 17, 3. וַיָּשֶׁב לוֹ מִנְחָה, vid. introd. pag. 88.

לְמֶלֶךְ: *regi Iareb*. Nomen symbolicum regis Assy-
m. Pr. *rex dimicabit*, duplicem habens sensum,
iam ultor vocatus oppressor venerat, cf. 5, 13.

demum pudor corripiet Ephraimum et Israel eru-
et. בֹּוֹשׁ: *pudore affici*, nimirum propter spem fru-

am cf. 4, 19. Ioel. 2, 26. 27. בְּיָצֵתָּ *propter con-*
sua scil. tam perversa et pernicioſa, quod scil.
posuerat in idolis quae semet ipsa a contumelio-
ma abductione tueri non poterant. Hieronymus in-

ens fabulae deauratorum idolorum vatem praedi-
putat: Israelitas maxima contumelia affectum iri,
rex Assyriae fraudem flaminum senserit. *Offen-*
t enim, addit, eos quibus munera miserant, aesti-
tes non furto sacerdotum, sed fraude regum et con-
hoc esse perfectum. Vix intelligitur quomodo tam

rus tamque prudens interpres in tanta re illis nugis
iescere potuerit. LXX. textum corruptum habuisse
ntur. Non minus enim obscura est eorum versio:
εὐτὸν εἰς Ἀσσυρίους δέσαντες ἀπήνεγκαν ξένια τῶ βασιλεῖ
μ. ἐν δόματι Ἐφθαίμ δέξεται; quam Hieronymi inter-
tio: *et ipsum in. Assyrios ligantes tulerunt mu-*
regi Iarib in. domo: Ephraim suscipiet confusio-

7. Augentur poenae. Gradatim enim poeta proce-

Prima evertenda erant altaria et simulacra מִזְבְּחֵיהֶם
, post haec vitulus aureus וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּחֲוֶה לְכָל מִשְׁכָּנֵהוּ
a-privandus v. 5. adeoque abducendus in Assyriam
, nunc ipsa regia urbs Samaria est devastanda v.
omnia sacra destruenda v. 8. Eodem modo sensus
ris augentur. Reverentiā erga regem positā v. 3.
lit adhuc fiducia in illo vitulo, imperii, ut opina-

bantur, palladio et ornatu v. 5., quo destitutos probrum contumeliaque correptura erat v. 6. Denique regiâ et omnibus sacris orbatî rebus prorsus desperat flebili planctu vociferabuntur: *montes operite nos, colles cadite in nos* v. 8. Descriptio sublime vatis ingenium gravissime significans.

מְלִכָּה שְׁמֶרֶן *Samaria regina*. Elegantissimo modo metropoli regni epitheton illud regium apponitur. Fortasse verbum masculinum **נִדְמָה** impedivit interpretationem quominus hanc simplicem amborum verborum significationem viderent. Verum usus iste generis masculini cum substantivo alterius generis saepissime obvius est 14, 1. 1 Sam. 25, 27. 2 Reg. 3, 26. ubi verbum impersonaliter accipi debet: „Es wird zerstört Samaria die Königliche,“ cf. Gesen. Lehrgeb. p. 156. Verba ita composita rem magis extollunt: *quamquam regina sit, tamen destruetur*. **מְלִכָּה** *regina* vid. Esth. 1, 9. 7, 1. 1 Reg. 10, 1. Simili modo dicitur Ies. 23, 4 **צֹר הַמַּעֲטִירָה** *Tyrus coronam tribuens*. Hoc autem nostro loco **מְלִכָּה** poni pro **הַמְּלִכָּה** neminem offendet, patet enim usitatissimus est defectus ה articuli. Interpretes notae pronomini foeminini ה inhaerentes, vertunt vel: *Samaria et rex eius*, ubi in textu copula desideratur, vel: *quod attinet Samariam, rex eius*, nominativus absolutus e consuetudine vatis initio commutandus quaerendus esset. *Ceu spuma in superficie maris*. pr. *spuma*, hinc: *ira spumans*, quo sensu saepius occurrit, v. c. Ies. 60, 10. Ps. 38, 2. h. l. primariam significationem obtinet. Imago est aptissima. Nam secundum Hieronymum: *sicut spuma, quae super aqua est, cito dissolvitur, ita regnum 10 tribuum velociter finietur*. Gesenius, Kuinoel et alii explicationem LXI (qui vertunt: *φρύγανον: virgultum aridum* cf. Wahlb. clav. N. T. ad h. v.) probantes in Arabica analogia docuerunt esse: *fragmen ligni*. Sed praeter naturam verbi significationem, quam inter Hebraeos quoque LXX et Kimchi exhibent, natura imaginis hanc interpretationem dissuadet. Fragmentum ligni in superficie aquae non destruitur, sed diu incolume servatur. Cuius

8. 9.

in alias interpretationes verbi נִדְמָה, ut sit vel: *similitudo imponitur Samariae*, vel: *similis factus est Samariae*, cum Rosenmuellero ad h. l., illam propter imitandam, utramque propter parallelismum sequentis verbi reiiciendas duximus.

8. Sicuti regiae Samariae, ita sacris et altaribus idem nuntiatur eversio. נִדְמָה נִשְׁמָדָה quemadmodum נִדְמָה

7. *destruentur, subvertentur.* בְּמִזֵּת אֵין *sublimia imitandae vanitatis sacella i. e. altaria et sacella vanis domibus in excelsis locis exstructa.* Nam אֵין pr. abstractum: *vanitas*, de vanis idolis intelligitur. Sic בֵּית אֵין v. 15. ceterum agitur in historia sacra, Israelitas, ut olim iam universum populum Iacobiticum, montes et colles imple-
re altaribus et sacellis idolorum, quod lex Mosaica recte vetuerat. Deo enim uno tantum loco, in templo Hierosolymitano, sacra fieri iussum erat, cf. 4, 13. 12, 1. 2 Reg. 17, 9 — 11. 1 Reg. 11, 7. 12, 31. cf. Am.

9. הַטָּאֵת יִשְׂרָאֵל. Saepius a nostro Israelitis vitio vertitur et tamquam fons reliquorum flagitiorum describitur, quod superstitioso illi cultui se dedissent, 5, 2. 8, 11. 9, 1. hinc peculiari modo ille apparatus superstitiosus vocatur: *peccatum Israelis*. LXX. iterum אֵין vertunt: *inutile*. Haec autem sacella ita struentur, ut *spina et carduus*, קִוץ יִדְרֵיָה, eorum loco *crescat*: יַעֲלֶה עַל — מִזְבְּחֹתָם, i. e. *in iis locis ubi hinc arae idolis sacratae reperiuntur.* Imago destructionis, quam habuimus 9, 6. cf. Is. 32, 13. 34, 13. 14. Montes collesque, olim refugium impiorum Israelitarum, cum isti se frustra fiduciam in iis posuisse intelligant, ut certe contumeliam tegant et finem faciant bonae et malorum, implorabuntur. Inest igitur verbis: *cent montibus operite nos, et collibus cadite in nos* ista allusio ad ea loca ubi sacra fecerant. Repetuntur haec verba ad significandam summam miseriam, qua sola morte liberari possunt, Luc. 23, 30. Apoc. 6, 16.

9. Inde ab hoc versu aut nova constituenda est prophetia, aut lacuna inter 8. et 9. versum explenda augmento aliquo vel amisso vel in alium locum trans-

lato: Est autem tale fragmentum in promptu, nimirum illud quod 9, 7—9. sensu prorsus alienum esse a reliquis duabus particulis capitis noni vidimus, cui huiusmodi locum vindicamus, cum eius ope omnia in nostro capite optime cohaereant. Particulam autem, quae nunc sequitur v. 9—15. vere pertinere ad initium nostri capitis, eius rei verba v. 15. omnem dubitationem tollunt. Redit vates in fine totius poematis et ad vitulum Bethavenis v. 5. et ad eiulationem populi v. 3., moniturus quomodo illud idolum, de quo tantopere gloriati essent, suos remuneretur, et quam prope interitus regis, quem tamquam amissum iam deploravissent. Quis autem versibus illis suo loco positus nexus orationis sit, in introductione pag. 86. 87. uberim docuimus. Restat ut singula exponamus.

מִיָּמֵי הַגִּבְעָה vel: *inde a temporibus Gibeae*, vel *gravius quam temporibus Gibeae*. Utraque significatio respondet verbis Hebraicis, posterior quidem vel severiorem, facit correctionem. Habemus enim elegantem amplificationem imaginis a Gibeatitibus desumptae 9, 9. Non tantum referunt Gibeatitas sed gravius peccant, sine dubio quod flagitia praetextu religiosi cultus incubant et ita cum malefactis atrocissimam impietatem erga Deum miscebant. Imago Gibeatitarum vati orta est e paronomasia illorum **גִּבְעָתִים**, quibus in honorem simulacrorum Israelitae delectabantur. Vates 9, 9. et 1. ita in oratione processisse videtur: *Vos qui **גִּבְעָתִים** et **בְּבַמֹּת** simulacra colitis, in his **גִּבְעָתִים** ita peccastis, ut illi **בַּגִּבְעָה**, quos a patribus vestris oppressi adhuc detestamini, vel gravius etiam. Nec est quod ultra eos criminemini, pares iis estis peccando, pari iis eritis poenas luendo.* Tunc temporis non Israelitae peccaverant, sed Beniaminitae. Ex omni orationis nexu apparere videtur, Israelitas diu, vel adhuc temporibus vatis nostri superbiisse, quod tanti flagitii non consortes fuissent, idque in causis fuisse, cur alteram partem posterorum Iacobi, 2 tribus, quarum una Beniaminitica fuit, contemnerent: Propterea addit vates: **עַד הַיּוֹם** *tum adhuc stabant*, scil. Israeliticae tribus; **עַד** et de loco et de tempore ponitur, cf. 2, 17. **עַד**: stare, in C.

9. 10.

umem esse; cf. Ps. 33, 11. 102, 27. Esth. 3, 4. ut
inorum stare, quod item de politica et de morali in-
umitate intelligi potest. לֹא-תִשְׁיִגַּם בַּגִּבְעָה מִלְחָמָה:
attingebat eos bellum Gibeae gestum. Ex historia
m Iud. 19. et 20. novimus, illud bellum tantummodo
tribu Beniaminitica circa oppidum Gibeam gestum,
upatione illius oppidi compositum esse, omnes igi-
regiones reliquarum tribuum, praesertim 10 tri-
um, intactas bello fuisse. עַל-בְּנֵי עֵלְזָה: *contra filios*
probitatis. עֵלְזָה e transpositione literarum ל et ז
um i. q. עֵלְזָה, quod etiam in pluribus Codd. ap. de
ssium et Kennicottum legitur. בְּנֵי עֵלְזָה eodem sensu
currunt 2 Sam. 3, 34. Notissimus est Hebraismus
(introd. p. 113.) significans: *homines nequissimos* sc.
beatitas. LXX.: τὰ τέκνα ἀδικίας, ut saepius in N. T.
bello ipso vid. 9, 9., plura autem de interpretum
gis, praesertim ad enucleandum tertium comparationis
er Gibeatitas et Israelitas, vid. ap. Rosenmuell. ad h. l.
de variis huius versus explicationibus Tarnovium ad
. Non autem ommittenda est LXX. sententia, si om-
o aliquid senserunt, a Dathio recepta, quam certe
Dathii interpretatione commendarem, nisi fragmen-
9, 7-9. melius etiam v. 8. et 9. coniungerentur. LXX.:
οὐ οἱ βουνοί, ἡμαρτον Ἰσρ. ἐκεί ἐστησαν. οὐ μὴ κατελάβη
οὐς ἐν τῷ βουνῷ πόλεμος ἐπὶ τὰ τ. ἀ. quod posterius
nima Dathe ita emendavit: *nonne bellum eos in his*
is collibus opprimet? i. e. *ideo utique bellum eos*
rimet. Hieron. Chald. Syrus et omnes antiquae ver-
nes locum de Gibeatitis, non de collibus intelligunt.
c meliori negotio difficultates sequentis versus tollun-
, quam ita, ut vatem illam antiquam historiam re-
xisse existimemus.

10. *At transit gloria tribuum, quas illud bellum*
et tetigit. Quemadmodum nunc non solum pares sunt
beatitis sed gravius etiam peccaverunt, ita non am-
us stabunt, sed coniungentur cum iis ad parem sor-
et ferendam ob par utriusque peccatum. Hic sensus
totius versus. בְּנֵי בְרָכָה: *in beneplacito meo*, pro quo
Codd. ap. Kennic. בְּנֵי בְרָכָה: *iuxta bene placitum m.*, a

rad. **נָחַץ**, quae respondet radici **נָחַץ**: placuit. Deut. 12, 20. 14, 26. 1 Reg. 11, 37. Substantivum Hebraicum nostra loquendi ratione ita resolvi potest: *mihi placet, ut* —. Indicatur ita voluntas Dei eam sortem hominibus tribuendi, quam mores eorum promereantur. **וַיִּאָסֶר**. Duplex **ו** in verbis subsequentibus eodem modo ponitur, ut latinum et — et Ios. 7, 24. Ps. 76, 7. al.: *et iungam eos scil. invicem ad idem onus trahendum*. Sens.: *Israelitas pares faciam Gibeatitibus, ut eandem poenam luant*. Est formatio futuri plane ex regula pro **וַיִּאָסֶר** contractis duobus **ס** in unum, sequente Dagesch et mutato **י** in **ו**, cf. Drusius ad h. l. **וַיִּאָסֶר** autem de iungendis iumentis in curru formula est usu comprobata, cf. 1 Sam. 6, 7. 10. 1 Reg. 17, 44. 2 Reg. 9, 21. Gen. 46, 29., quam vatem in mente habuimus versus sequens luce clarius significat. **וַיִּקְרְבוּ עֲלֵיהֶם עַמִּים** et congregabuntur super eos gentes. Ut enim olim contra Gibeatitas Beniaminitasque eorum defensores undecim tribus convocabantur, quae congregatis copiis oppugnabant et expugnatum vastabant oppidum, ita barbari in Israelitarum perniciem congregabuntur, et excendantur et deleantur qui hucusque incolumes steterint. Gibeatitas funditus diruta est. Iud. 20, 40. Idem fatum regnum Israeliticum manet. Vates sortem oppidi notissimam supponit ex suo more, quo omnia ex historia desumpta paucissimis tangit, cf. v. 14. 5, 10. 6, 7. 9, 8. 12, 4. 5. 13., reliqua autem supplenda lectoribus committit. Unde omnino in iis locis obscurior fit praesertim ubi historiam non ita novimus, ut h. l. historiam Gibeatitarum. Si autem in his comparisonem non tantum peccati sed etiam sortis Israelitarum cum peccatis et sorte Gibeatitarum tenuerimus, habebimus elegantissimum nexum huius versus cum versu 7. et 8. Illic vaticinatus erat propheta: *excindetur Samaria, delebuntur excelsa*. Hic pergit: *tempus erat, ubi stabatis incolumes et bellum vos non attigerat*. Postquam autem peccavistis ut Gibeatitae, placet mihi, ut congregentur barbari, qui vobis bellum inferant, excendant urbes, deleant sacraria.

10.

בְּאַחֲרֵי לַיְלָה לַחֲמִישִׁי עֲוֹנָתָם pr. *in iungendo eos propter utramque eorum iniquitatem*. Repetitio eiusdem verbi עֲוֹנָתָם in eodem versu eā, quam habemus, connexionem indicat etiam significationem eius utrobique eandem esse. Verte vel esset inepta paronomasia vel inexcusabilis negligentia, si vates per idem verbum h. l. diversa significare voluisset, cuius non est quod eum arguamus. Nam simplex explicatio, quae statim in oculos incurrit, est etiam aptissima. Verba ex strictissima omnium significatione ita cohaerent: *in meo*, inquit Deus, *beneplacito s. secundum id, quod mihi nunc placet, iungam eos*, scil. Israelitas et illos improbos Gibeatitas, *sub uno iugo, et dum eos propter utramque eorum nequitiam ita iunxero, congregabuntur super eos barbari*. Ita priori commate inest consilium Dei paribus eos penis afficiendi, in altero causa, cur ad parem poenam iungendi sint, scil. quod pares sint peccando. Lectio textus e Masorethica emendatione adiectis vocalibus ita est constituenda: עֲוֹנָתָם: *peccata eorum*, quod LXX. Græci, Arabs, Hieronymus, Lutherus et plerique veterum recentiorumque fecerunt. Altera punctatio est עֲוֹנָתָם, secundum Chald. *sulcos*, secundum alios *habitationem* indicans. Cithib denique: עֵינֵיהֶם vel: *fontes*, vel: *oculi*. Quae quidem omnia sensum vatis non pediant, sed torquent. Auctoritatem autem lectionis עֲוֹנָתָם praeter Masorethas plures insuper codd. ap. decessum confirmant.

וְשֵׁנִי foeminin. quemadmodum masculinum וְשֵׁנִי Gen. 25. 3, 7. al. non tantum *duo*, sed: *ambo, uterque*. c. h. l.: *propter utrumque eorum peccatum*, quod Gibeatitae commiserunt, et quod vos committitis. ל propter: *propter*, saepius obvium est, v. Gesen. in Lex. ad c. praefixum n. 10. Imago aptissima. *Ambo peccaverunt, ambo subiguntur iugo, iunguntur currui s. vocari, ut adempta gloria et libertate miseria laborent*. Sic tes sibi praeparavit imaginem sequentis versus.

Verum interpretes in admodum alienas partes abierunt. LXX. addunt initium nostri versus praecedenti-

bus, vid. ad v. 9. παιδεῦσαι αὐτούς* καὶ συναχθήσονται αὐτοὺς λαοὶ ἐν τῇ παιδεύσει αὐτοῦ ἐν ταῖς δυσὶν αὐτῶν²²). Ita omittunt **בְּאַתָּר** et quae verba n^o **בְּאַתָּר** illi a **יָסַר** derivant, quod certe in poster^o regulis grammaticis nullo modo locum habere p^o Chald.: *in verbo meo adduxi super eos correptionem congregavi adversus eos populos; et dominium erunt in eos, in modum, quo ligantur iuga boues duos sulcos. Hieron.: iuxta desiderium meum corrip^o eos, congregabuntur super eos populi, cum corrip^o super duas iniquitates suas. Item errans in deri^o **בְּאַתָּר** et **בְּאַתָּר** a **יָסַר**. Duas autem Israelit^o quitates commisisse statuit, vel vindicando homin^o Dei sui iniuriam negligendo; vel quia primum ^o verunt in idolum Michae Iud. 17, 3., secundo ^o vitulos Samariae; vel quia, 2 vitulos in Dan et ^o habuerunt; vel ob dictum Ieremiae 2, 13.: *duo peccavit populus meus. Alterutram harum interpre^o nem plerique recentiorum interpretum secuti sunt tamen, ut quamquam prius **בְּאַתָּר** a **יָסַר**, tamen ^o sterius **בְּאַתָּר** ab **אַתָּר** deducerent, et in **בְּאַתָּר** suum quisque ingenium consulerent. Est, quantum nova coniectura Eichhornii pro **בְּאַתָּר** legi **בְּאַתָּר** vel **בְּאַתָּר**, quod utrumque quomodo ^o stram lectionem transierit, vix cogitari potest. ^o „Fremde Völker sollen gegen sie versammelt werden, sie an der Rinder beide Seile ^o binden.“ De Wette: „ich führe sie gefangen um ihrer zwiefachen Vergehungen willen.“ Plura vid. ap. Rosenmuellerum in Scholl. et Sch^o sium in Animadverss. philolog. ad h. l.**

22) In cod. quidem Alexandrino verba sunt: ἐπὶ τὰ ἀδικίας ἡλθον παιδεῦσαι αὐτούς. Legerunt igitur fortasse ita ut ἡλθον ex errore librariorum corruptum sit in c^o. Drusius ad h. l.; in aliis Codd. post παιδεῦσαι legitur κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου.

X, 11.

11. Vates imaginem iumentum obtinens, quoniam dixerat Israelitas iungendos esse ad par onus cum illis nefariis hominibus trahendum, nunc misericordia commotus subactionem eorum sub iugum committit Deo labores eorum et onera ita versuro, ut copia inde iis daretur revertendi ad sanam mentem; nova quidem annexa imagine agri, quem Ephraim, Iuda et omnes posterum Jacobi multas molestias ferendo ita praeparaturi essent, ut denique spargerent semina pietatis, colligerentque fruges, quibus rursus admoti ad Deum semper gaudere possent. Hic naturalis et simplicissimus huius et sequentis versus sensus esse videtur.

וְאֶפְרַיִם עֵגֶלָה מְלַמֶּדֶה: *Ephraim non est impatiens iugi, quod sibi subinde imponere passa est, idque superstitiosis doctrinis et falsis prophetiis, cf. 5, 11. 9, 8. Vocatur igitur: vitula apprime edocta scil. h. l. ad iugum ferendum, quemadmodum עֵגֶל לֹא לָמַד eodem sensu occurrit Ier. 31, 18. et sine metaphora מְלַמֶּדֶה Ies. 19, 13. Copula ו in initio posita designat transitum ad novam sententiam, ad modum copulae כִּי, h. l. quippe, quin immo, allerdings, ja ohnehin. Vitula est edocta, verum ita, ut levi labore et cogitatione fructus sapere velit. Amat enim triturare. אֶהְבֵּתִי particip. foemin. cum ו paragogico. לְדָוֶשׁ. Hic in operibus agriculturae, quibus boves adhibebantur, labor erat facillimus. Positus erat secundum Hieronymum ad h. l. in eo, ut ferrei orbes super acervos segetum traherentur, quibus palea a tritico separaretur, ubi (cf. Deut. 25, 4.) liberum bobus erat de frugibus subinde arripere, quia age cautum erat, ne os iis ligaretur, unde huic operi recumbentes mirum in modum pinguescebant. vid. Bohart. Hieroz. c. 31. p. 306. Convenit haec imago moribus et studiis Israelitarum, qui levi et luxurioso cultu colorum omnibus bonis terrestribus abundare vellent 2, 9, 1. 2. וְאֶנִּי עֶבְרָתִי עַל-טִיב צִיָּאָרָה: *equidem autem perveniam pulchrum eius collum, nimirum pinguefactum ranis, quibus abunde vescebatur trititando. Verbum עֶבְרָתִי in simili oratione semper malo sensu obvium, v. c.**

X, 11. 12. Num. 5, 14. Deut. 24, 5. Iob. 13, 13. Ies. 8, 8., h. l. nil aliud esse potest nisi: *iugum collo imponam*, nam in collo iugum ferebant boves, cf. Ies. 10, 27. 14, 25. Kuinoel ad h. l. Hiphil אָרַבִּי h. l. inusitato modo ponitur. Pr. est *vehere aliquem curru vel equo* v. c. Gen. 41, 43. 1 Reg. 1, 33. Sic Deus dicitur *vento vehere Iobum* Iob. 30, 22. Sed h. l. Deus non fingitur Ephraimum vehens, sed iugo collo inposito Ephraimum ipsum vehere oportet. Itaque sensus vocis אָרַבִּי non esse potest: *veham Ephraimum*, sed: *faciam ut vehat Ephraim*. Cum autem de laboribus bouum sermo sit, quorum in subsequentibus opera agriculturae diserte commemorantur, nostrum quoque אָרַבִּי ad ea pertinet. Sic Eichhorn: „ich liess ziehen Ephraim.“ Boeckel: „zum Fahren soll Ephraim dienen.“ Dalhe: *tradam Ephraimum vectori*. Sens.: *Non equidem Ephraimum leviter tractabo, ut hucusque tractari solitus erat, sed severiori cultui meo adstringam. Sed non unus Ephraim ita tractabitur, verum etiam Iuda*, cives duarum tribuum. יְהוּדָה יִתְרוֹשׁ: *Iuda arabit*; et sic *omnis Iacob* i. e. *omnis natio posterorum Iacobi* יִשְׂרָאֵל: *occabit, sulcos confringet* Ies. 28, 24. Iob. 39, 10. לָךְ: *sibi, dat. commodi* ut 8, 9., לָהֶם 9, 4. et נָכֶם v. 12. *Omnes a me edocti et ad gravius studium mei cultus et obsequii instigati sibi i. e. in suum commodum laborabunt*. Quale autem hoc commodum sit, docent sequentia, ut nempe *spargant semina, quae ferant iustitiam*. LXX. de negotiis agriculturae nil scire volunt. Vertunt enim in priori membro: δεδιδαγμένῃ ἀγαπᾶν νεῖκος, i. e. *contentionem*, et in altero: ἐπιβίβῃ Ἐφραὶμ, παρασιωπήσομαι Ἰούδαν, ἐνισχύσει αὐτῇ Ἰακώβ, *relicebo Iudam, corroborabitur sibi Iacob*. Chald. beneficiorum a Deo Iudaeis collatorum recensionem in hoc nostro commate quaerit. Simili modo Eichhorn. Alii contra nil nisi poenas divinas, nimirum proximum exilium et servitutem indicari volunt, cf. Lutherus.

12. *Quodsi graviore studio praeparati eritis laborando, arando, occando, curatote ne frustra ea omnia facta sint, sed, quod Iacobus sibi, לָךְ, occavit, id se-*

12.

lo colitote, ut bonos fructus ferat; illud לָּ igitur
 avissimi momenti mihi esse videtur, nam illustrat
 nsitum ad novam imaginem. Quamvis imagines vere
 n laxa cohaereant, ut vates repente a laboribus bonum
 labores hominum prosiliat, permanet tamen in agri-
 ltura, modum, quo cives ad meliorem frugem redeant,
 taphora ex illa deprompta pingens. זָרַעְתֶּם לָּכֶם: spar-
 e vobis semina לְצִדְקָה: ad iustitiam i. e. quae fe-
 ut probitatem. צִדְקָה et צֶדֶק: quod iustum, verum
 , ordini, consilio et legi suae consentaneum, a צִדְקָה,
 ab. صِدْق rigidum esse, quod non flecti potest nec
 titi. Hinc potissimum de iudice qui non declinat a
 e, de statera quae in aequilibrio pendet Lev. 19,
 , de sacrificiis quae secundum legem offeruntur
 ut. 33, 19., de pluvia quae quantum satis est arvis
 nditur Joel. 2, 23., de felicitate quae digno con-
 git Is. 45, 8. 24. 46, 13. 51, 5. Jer. 33, 16. Ps.
 , 9. Eodem modo orta est significatio innocentiae,
 utis, non fucatae probitatis, verae pietatis, quae
 dem semper in accurate observanda divina lege cer-
 ar. Sic h. l. et Ez. 3, 20. 18, 26. Ps. 7, 9. 18, 21.
 iv. 12, 28. 16, 9. cet. Praep. ל non redundat, nam
 titia h. l. non pingitur quasi semen, sed quasi fru-
 s operum et molestiarum ex Dei voluntate subeun-
 um. Nec potest esse, ut Schmidtio placuit: secun-
 r normam et regulam iustitiae in SSa cōmprehen-
 , nec, ut Drusius vult: largiter et copiose ut fas
 nam ita non responderet alteri membro huic paral-
 . LXX. bene εἰς δίκαιοσύνην. קָצַרְתֶּם לָּכֶם scil. לָּכֶם metite,
 igitur vobis fructus. לְפָנֵי-יְהוָה: ad pietatem et be-
 nitatem (utrumque enim significat יְהוָה, cf. 4, 1. 6,
 i. e. ut in dies promptiores et paratiores evadatis ad
 atem benignitatemque exhibendam. לְפָנֵי pro sola
 epositione ל ponitur, ut Ex. 12, 4. Num. 9, 17. LXX. le-
 e videntur לְפָנֵי יְהוָה, vertunt enim εἰς καρπὸν ζωῆς.
 e vertunt, qui זָרַעְתֶּם לָּכֶם לְצִדְקָה sementem iustitiae,
 — קָצַרְתֶּם לְפָנֵי-יְהוָה messem benevolentiae divinae indicare
 ant. Membra sunt parallela, exhortationem con-
 ntia, ut in omnibus laboribus, seminando, metendo,

recolendo terram, nil spectent nisi צדקה et חסד. Nam de alio fructu sermo non est, quod postrema versus nostri verba clarissime docent, ubi vates illud unum praemium a Iehova quaerendum affert, ut iis צדק probitatem instillet. Eichhorn adeo novi quid in textum infert, ut scil. sit repetitio pristinarum legum divinarum: „Säet — sprach ich — Gutes, so erntet ihr auch Gutes, brecht euren wilden Acker auf; denn noch ist's Zeit Jehova aufzusuchen, damit er kommt und Segen auf euch träufelt.“

Quae sequuntur נִירָ לְכֶם נִירָ: *novum agrum vobis colitote*, innuere mihi videntur assiduitatem laboris, cui incumbere debeant in emendando animo: *ne quiescitote neve contenti estote si quem pietatis fructum tuleritis, sed ut agricola agro culto non contentus incultam humum nova exercitatione temperat, ita vos rudem animum in dies magis exercitote ad bene faciendum*. Hanc esse verbi נִירָ significationem e Ier. 4, 3. apparet. Hieron. vertit: *novellate vobis novale*, quae apud Latinos tantum de vineis dicuntur, LXX.: *καλλιεργεῖτε αὐτοὺς ὡς νέαν ἀροῖαν*. Est enim alia significatio vocis נִירָ s. נֵר: *lucerna*. — Perseverat vates in metaphora. Nam addit: וְעַתָּה: *tunc demum, si ita agrum praeparaveritis, tempus erit Iehovam invocandi*, בְּדִרֹשׁ אֶת־יְהוָה: *quaerendum eum precibus*, cf. Ies. 55, 6. 7. Am. 5, 6. Ps. 9, 11. 14, 2. עַד־יָבוֹא: *donec veniat i. e. ut tandem veniat, et depluat s. iniiciat vobis iustitiam, quemadmodum pluvia effundit ubertatem campis*. Nisi enim sic assidui in studio mores vestros emendandi fueritis, pietas vestra semper incerta manebit, nec Dei auxilium ad vestram in melius restitutionem sperare poteritis. צדק i. q. צדקה, vid. supra. Plures interpretes posterius comma respectu non habito, copulae ו ita intelligunt quasi nunc omni metaphora remota initium sit novae orationis: *tempus est, ut Iehovam serio adoretis, ut veniat et ipse vos doceat iustitiam*, cf. Dalbo ad h. l., item Hieronymus. LXX.: *ἵνα τοῦ ἐλθεῖν γινώσκοντες διανοούμενοι*, accommodatius sensui quam verbis.

X, 13.

13. Sed redit vates iterum ad mores suorum per-
versos, de quibus antea locutus erat. *Nondum enim
tempus illud adest, hucusque enim coluistis quidem,
non autem agrum ad bonos fructus ferendum, immo*
חֲרַשְׁתֶּם רָשָׁעִים: coluistis impietatem. חֲרַשׁ pr. est: *tractare,
elaborare*, quod, si de metallis et lignis adhibetur, est:
fabricari, machinari, de agro: *colere*, et quoniam pri-
marium negotium agriculturae est *arare*, id ipsum si-
gnificat. Hoc l. sibi vindicat primariam significationem.
Nam *impietatem arare*, quid hoc sibi vult? Quod sen-
tientes interpretes explicant vel: *improbitatem semina-*
stis, ut Dathe, vel: *improbitatem arando intulistis* —
ihr ackert ein, — alterum ex arbitrio alterum artifi-
ciosius. עֲלֵתֶם קַצְרֹתָם: *scelera metitis.* Sens.: *studiosi
estis impietatum, ita magis magisque vobis inhaerent.*
*אֲכַלְתֶּם פְּרִי-כֶחָשׁ: vescimini fructibus mendacii i. e.
fructibus qui spem vestram fallent*, cf. 9, 2. Simili
modo שָׁקַר Ps. 7, 15. Qui enim spem ponit in rebus
malitia et sceleribus acquisitis, is pessime decipietur, cf.
Ps. 1, 4—6. 12, 10. Job. 15, 20—33. Hieron.: *co-*
medelis frugem mendacii, et in cunctis, quae propo-
suistis, spes vos vana decepit.

Sequitur nunc in quamam re spem posuerint,
et quomodo fraudem experturi sint. Unde nonnulli
interpretes v. c. Dathe, Kuinoel, Eichhorn al. hic novi-
versus initium quaerunt, mutatâ lectione vulgari חֲרַשְׁתֶּם
in בִּרְכֶּבֶךָ, innisi auctoritate LXX. qui secundum Cod.
Alexandr. et ap. Hieronymum vertunt: *ἐν τοῖς ἁμαρτίαι σου.*
Sed Cod. Vatican. habet *ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι σου*, praeterea
saepius iam vidimus, quam incerta eorum auctoritas
sit. Subsistamus in lectione vulgari a Syro, Chald. Hie-
ron. exhibitâ et intelligamus vocē חֲרַשְׁתֶּם: *perversos
mores Israelitarum*, uti 12, 3. Is. 57, 10. Ier. 2, 28.
33. 1 Reg. 15, 34. 2 Reg. 16, 3. i. q. עָצָא v. 6. Me-
lius etiam legere videntur nonnulli codd. ap. de Rossium
בְּדַרְכֶּיךָ: *in viis tuis.* Sens.: *Fisus es perversae tuae
idololatriae, idola tibi auxilium latara esse somnians.*

Pertinet hoc ad falsa promissa, quibus prophetae deceptum populum tenebant 9, 8. cf. 8, 5. al. **בְּרֹב גְבוּרֵיהֶם**: *multitudini heroum*. **גְבוּר** a **גָּבַר**, quemadmodum **גִּבּוֹר**: *fortis, fortis vir, heros*, cf. Ios. 1, 14. Cant. 3, 7. 4, 4. **כִּי** non causam praecedentis perversitatis, sed quod eam secuturum sit indicans: *si quidem*. Cohae- rem haec posteriora verba cum sequentibus v. 14. mu- tatum genus e 2. pluralis in 2. singularis significat.

14. **וְקָמָה שָׁאוֹן בְּעַמֶּיךָ**: *sed oriatur, i. q. fac, ex- istere tumultum*, praeteritum significatione concessiva ut 4, 10. 18. Describit rem futuram quasi iam ortam. **קָמָה** habet א epentheticum pro **קָם**, cf. Rosenm. ad h. l. **שָׁאוֹן**: *tumultus*, ut Hieronymus monet: *sonus et fre- mitus ululantis exercitus*, cf. Am. 2, 2. Ier. 25, 31. **בְּעַמֶּיךָ** i. e. *in tribubus tuis*. Pluralis pro singulari, ut Lev. 21, 1. 4. 14. cet. Non igitur opus est variante le- ctione **בְּעַמְּךָ**, quam Kuinoel et alii e veteribus versio- nibus enuclearunt. **וְכָל-מִבְצָרֶיךָ יִרָשָׁד**: *et multitudo munitiunt tuarum devastabitur*. Singularis verbi per- tinet ad **כָּל**, nec iterum opus est variante lectione **מִבְצָרֶיךָ** a de Rossio inventa et commendata. **כַּשֵּׁר**: *secundum vastare*, i. q. **כַּאֲשֶׁר שָׂדֵד**: *quemadmodum vastavit*. **שַׁלְמָן** nomen corruptum Salmanasseris. Solent sacri scripto- res in nominibus propriis priorem et posteriorem par- tem omissis reliquis ponere, cf. Glass. Phil. S. p. 680. 81. idque potissimum in compositis, quorum est nomen **שַׁלְמָן-אֶסֶר**, cf. ingeniosam et probabilem coniecturam Gesenii in Lex. ad h. v., e Persico Scherman-Aser, ortum esse: *plenus sanctae reverentiae ignis*. Similium corruptionum exempla Liveleius etiam e Graecis et La- tinis scriptoribus attulit. **בֵּית אֶרְבָּאֵל** fortasse illud op- pidum Galilaeae in superiori parte tribus Naphthali, quod 1 Macc. 9, 2. et Ioseph. antiquitt. 12, 18. Ἀρβηλα vocatur. Certe finibus Assyriae proximum erat pugnae aptum, siquidem e Iosepho l. c. videmus Bacchidem, quem Demetrius Soter rex Syriae ad oppugnandos lu- daeos miserat, castra ibi posuisse. Gesenius in Lex.

14.

d v. בֵּית intelligi censet aliud oppidum Assyriae eius-
lem nominis, inter Lycum et Tigridem situm, ingenti
clade ab Alexandro Magno Dario regi illata notissi-
mum. Verum non est, quod ad locum remotum eum-
que barbarum abeamus, cum habeamus vati nostro et
orationis sensu et patria propinquiorem. In sacris li-
bris praeterea non occurrit, nec propter inopiam mo-
numentorum historicorum aliquid certi de eo definiri
potest. Veritati proxima videtur sententia reputantium
i. l. indicari aliquod gestum belli illius Assyriaci, de
quo brevissime agatur 2 Reg. 17, 3. quodque Hoseas
uo more levissimis lineolis tetigerit. Huius oppidi mu-
niti exemplo vates, qualis vastatio immineat imperio, de-
scribit. Verum longe aliud quid habent LXX.: ὡς ἄρ-
ων Σαλαμὴν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἱεροβοὰμ (pro quo quidem
exhibuisse videntur secundum Hieronymum et magis
convenienter textui: Ἱεροβοὰλ) ἐν ἡμέραις πολέμου μητέρα
τῶν τέκνων ἠδάρπισαν, et Hieron.: *sicut vastatus est Sal-*
mana a domo eius qui vindicavit Baal. Verum utra-
que versio rem et lectionem textus vel incertiore
addit. Hieron. quidem ita disserit: *Omnes tuae muni-*
ones devastabuntur, quomodo vastatus est et contritus
Salmana (Zalmuna princeps Midianitarum Iud. 8, 5. cet.)

Gideone, qui destruxit fanum Baalis lucumque suc-
cedit, et ille se vindicare non potuit, unde Ierobaal
agnominatus est, i. e. ulciscatur se Baal Iud. 7, 1.
quod autem addit legi in libro Iudicum verba Gideonis
ad principem Midian: *quomodo absque liberis fecit gla-*
sius tuus multas matres, ita sine filiis erit inter mu-
ieres mater tua, de eo in libro Iud. nil legitur. Sunt
utem verba Samuelis ad Agagam regem Amalekitarum.
Chald. utrumque nomen proprium pro appellativo sum-
it, prius a שָׁלַם alterum ab אָרַב derivans, ita: *omnes*
munitiones tuae depraedabuntur, sicut depraedatur pa-
acificus per insidias tempore belli. Mater super filios
occisa est. Kimchi adfert expositionem patris specie
probabilitatis non destitutam quid quod usui vatis sym-
bolica nomina exhibendi maxime convenientem: שָׁלַם
esse Salmanasserem et בֵּית אֲרָבָא Samariam, domum,
qui insidiatus sit Deus, et quam ob iniquitatem suam
repperit. Plura alia artificia ad expediendum locum sem-

per obscurum vid. ap. Rosenmuellerum ad h. l. **אֲשֶׁר בֵּן עַל-בְּנֵיהֶם רָשָׁה**, deest relativum **אֲשֶׁר בֵּן**: *ubi mater super liberis collisa est*. Similis descriptio crudelitatis bellicae vid. 14, 1. cf. Ps. 137, 9. Ies. 13, 16. Am. 1, 13.

15. Finit vates iterum ut 9, 17. loco communi, paucis vanitatem fiducia designans quae et vitulis cultis v. 5 — 7. et falsis prophetis auditis 9, 8. et perversis consiliis captis v. 6. 13. et heroibus in auxilium vocatis v. 13. eos deceptura sit. **עָשָׂה לָכֶם**: *faciet vobis*; quod v. 3. bono sensu legimus, nunc malo habemus, cf. Gen. 22, 12. 27, 45. Exod. 14, 11. Ps. 56, 5. **בֵּית-אֵל** locus ille idololatriae a Ierobeamo sacratus, qui alias nomine *Bethaven* apud vatem nostrum occurrit. Est metonymia loci pro gestis in loco. Senz.: *Sic vos remuneratur flagitiosus ille cultus, quem Bethelae exercetis*. Eodem modo Hieron. et Chaldaeus. LXX. iterum alio modo vertunt: *οὕτως ποιήσω ὑμῖν οἶκος τοῦ Ἰσραήλ*. Schmidt ita: *sic vobis facit, scil. Salman, o Bethelitae* **מִפְּנֵי רָעַתְכֶם**: *propter extremam malitiam vestram*. Repetitio eiusdem nominis auget gravitatem significationis, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 671. **בְּשַׁחַר** i. q. **בֵּשַׁחַר**, quod exhibuit Hieronymus, et quod plerique Codd. ap. de Rossi et Kennicott. habent. **כ** et **ב** in libris sacris saepissime propter similitudinem permutantur. Glass. Phil. S. p. 564. Ita aptissimum est expositioni vatis. Sed apud Glass. Phil. S. p. 1052, cf. Dathe ad h. l. verba non bene ita explicantur: *in ipsis regni sui initiis*, cf. Eichhorn: Nam post octo, vel secundum 2 Reg. 15, 30. demum post sedecim annos imperii rex Hoseas de quo h. l. sermonem esse fere omnes consentiunt, in captivitatem abductus est. Qui propriae significationi vocis **בְּשַׁחַר** inhaerent, melius vertunt: *tempore pacis allucescente*, uti Ies. 8, 20. Tum sensus esset: *affluentibus melioribus temporibus propter societatem cum rege Assyriae expectatis et magno pretio emtis*. Iuxta nostram sententiam *ceu aurora* est i. q. *tam cito ut aurora transit*, vid. similem imaginem 6, 4. **נִדְמָה נִדְמָה**: *interibit rex*, scil. Hoseas ultimus Israeli-

tarum. Indicat igitur vates propter perversitatem Israelitarum id accuratissime eventu comprobatum iri, de quo v. 3. eiulaverant: se regem non habere. Ceterum LXX. et Hieron. a verbo **בִּישָׁרָה** novum caput incipiunt. Hieronymus autem hoc vaticinium vatis: *sicut mane transiit, pertransit rex Israel: quia puer Israel et dilexi eum*, in bonam partem sumsisse videtur, quasi initium melioris aevi. Ita enim disserit: *Sicut enim ortus aurorae et diluculum et principium diei, quod appellatur mane inter noctis solisque viciniam transit celeriter, ita ut finiatur nox et clarescat dies, sic rex Israel i. e. decem tribuum velociter transibit. Transire enim haereticos instar diluculi et regem eorum diabolum vel haeresiarcham intelligimus.*

XVI.

Cap. XI, 1 — 11.

Dum Israel puer erat et amavi eum et ex Aegypto arcessivi filium meum. 2. A quibus autem vocabantur, ab iis animum avertebant. Sacrificia ferebant Baalibus et suffimenta accendebant idolis. 3. Pedes Ephraimo movi, illosque super brachiis meis prehendi. Verum non intelligebant, me eorum infirmitati mederi. 4. Funibus humanis eos traxi, funibus amoris. Tanta cura eos amplexus sum quasi qui iugum maxillis eorum impositum allevarem. Coelitus demisi ad eos escam. 5. Non redierunt quidem in terram Aegyptiacam, sed nunc Assur eorum rebus potitus est, quoniam redire ad meliorem frugem noluerunt. 6. Propter tam perversa eorum consilia ensis per Ephraimi urbes grassatus abstulit vectes portarum, immo illas

consumsit. 7. Nihilominus gens mea inhaeret defectui a me. Quamquam coelitus vocatur, tamen sese uno animo non effert. Quomodo te tractem Ephraim? Utrum clypeo te tuear Israel? an te tractem sicut Adama, parique modo te prostituam ut Zeboim? Animus meus intime movetur, unâ exardescunt benevolentiae meae sciutillae. 9. Non emittam furorem indignationis meae, non revertar ad perdendum Ephraimum. Nam Deus sum, non homo; sanctus tibi semper propitius. Non quidem in tua oppida ingrediâr. 10. Sequantur modo Iehovam, qui ut leo rugit; quo rugiente trepidabunt incolae orientis, 11. trepidabunt velut avis, qui sunt e terra Aegyptiaca, velut columba, qui sunt e ferra Assyriaca. — At secure illos habitare faciam in suis domiciliis, inquit Iehova,

Gratior, mitiorque fluit huius vaticinii oratio tantis difficultatibus haud obstructa quantis praecedens et sequens. Directa videtur ad meliores cives depravationem populi sentientes deque salute desperantes. Quos consolari studet et memoria praeteritorum temporum, et exhortatione, ut tandem Deo semper ad sanandum et restituendum populum parato se advertant. Iterum exhibita videtur tempore Hoseae ultimi regis, cf. introd. pag. 88.

1. In memoriam revocat vates pristina tempora, ipsa initia rerum Israelitarum, non ita ut laudet eorum atavos, quemadmodum 9, 10., sed ut designet vestigia favoris divini, quibus repleta sit antiquissima posterorum Iacobi historia. Notio causalitatis, quae particulae *quia* tribuitur, h. l. optime ita vindicari potest: *amavi Israelem quia puer erat, nondum depravatus*

KI, 1. 2.

nalis moribus et nondum praeceptorum meorum impatiens. Omnes imagines desumptae sunt a patre filium dum sui adhuc impotens est amante, cf. Tremellius et Clarius ad h. l. Itaque כִּי h. l. ut 7, 6. vertatur: *dum.* Respicit vates tempus commorationis in Aegypto, ubi populus primam iuventutem degisse fingitur Ez. 23, 3. coll. uberiore descriptione infantiae Ez. 16, 4—7. מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לְבָנִי: *ex Aegypto arcessivi filium meum* i. e. *populum, quem meum esse ex omnibus terrae nationibus legeram*, cf. Is. 42, 1. 43, 1. 44, 1. 2. Exod. 1, 22. 23. Deut. 4, 37. 10, 15. קָרָא cum praep. לְ indicat: *ad se vocare, arcessere*, Lev. 9, 1. Esth. 5, 12. in N. T. Matthaeus 2, 15. hoc loco quasi typo de Christo sus est e textu Hebraico, verum non ut bonus interpretes: ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου pro τῷ υἱῷ μου. Interpretes his verbis vaticinium de Christo exhibitum scrutati, ac si Christus in lumbis illorum patrum Iacobitarum vocatus esset, invenerunt lumbos Nahossoris, a quibus mundi redemptor tunc temporis cum reliquo populo ex Aegypto exivisset. Matth. 1, 4. Num. 1, 7. F. Guertler in Theol. prophet. p. 380. Revera vates dicere vult: *ex Aegypto ad me vocavi filium meum, ut zeus esset, mihi semper amore filii in terra a me prozissa, ubi non aliis nisi meis legibus subiectum volui, editus.* Hieronymus bene de ea re ita disserit: *superat ut illud dicamus, quod ea, quae τυπικῶς praecedunt aliis, iuxta veritatem et adimpletionem referantur ad Christum.* Quod enim scriptum est: *populus Israel, dilexi eum, ex Aegypto vocavi filium meum, dicitur eadem de populo Israel, sed perfecte refertur ad Christum.* Qui ex parte typi fuerunt domini salvatoris, non omnia, quae fecissearrantur, in typo eius fecisse credendi sunt. Typus enim partem indicat. Quodsi totum praecedat in typo, iam non typus sed historiae veritas appellanda est. LXX. iterum male: ἐξ Αἰγύπτου τεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ.

2. Versus iste quasi parenthesin facit, nam intermpit orationem de benevolentia Dei erga Israeliterum vituperatione huius pueri. *Vocati non ad Deum reddebant, sed iam in deserto impium simulacrorum*

cultum amplexi sunt. קָרְאוּ לָהֶם. Supplenda est copula כ, scil. בְּקָרְאוּ. *Quemadmodum iis* scil. meo nomine *vocarunt*, i. e. *eos ad me invitarunt*. Subiectum nomine Dei Israelitas arcessens facile intelligi potest: *prophetae a Deo missi.* כִּן הָלַכְוּ מִפְּנֵיהֶם: *ita ab iis abierunt.* Integra oratio כִּן — כ: *quemadmodum — ita* occurrit 4, 7., alias modo כ modo כִּן deest, cf. introduct. p. 102. In versione Latina vatis sententiam operativi simplicissimo modo ita exhibendam putavi: *quibus vocabantur, ab iis animum avertabant.* מִפְּנֵיהֶם: *deseruerunt eos, ab iis defecerunt*, uti Ier. 7, 24. יָדְדוּ לֹא לְפָנֶיהֶם. Nomine פָּנֶי redundante sensus idem est ac si legatur מִפְּנֵיהֶם, cf. מִפְּנֵי eadem significatione Num. 20, 6. Ier. 41, 18. Ps. 3, 1. Vates praepositionem מִן in huiusmodi compositionibus amat, cf. 1, 2. 4, 2. 9, 1. Res plana est et simplicissima, nec quod confugiamus ad variantem lectionem לְפָנֵיהֶם: *etiam facie eorum*, quam de Rossi adfert, nec ad mentionem textus ex auctoritate LXX. quam I. D. Michalis probat in Oriental. Bibl. Tom. 19. p. 188, καὶ ὡς μετακάλεσα αὐτούς, οὕτως ἀπώχοντο ἐκ προσώπου μου. καὶ τοὶ τοῖς Βααλεῖμ ἔθυσον. Magis etiam recedit Eichhorn simplicitate orationis deastros immiscens: „Sobald es Götter riefen, verliess es meine Seite, לְבַעֲלִים יִזְבַּחַהּ: *Baalibus sacra faciebant.* De Baale iam inde a deserto variis nominibus ab Abrahami posteris culto vid. 2, 10. cf. Ps. 106, 28 — 38.

3. Redit nunc vates ad descriptionem divini amoris erga hanc gentem, maxime ineunte eius aetate. אֶמְנֶה לְאֶפְרַיִם. Verbum formatum e substantivo אֶמְנֶה, Armata formatione, secundum Gesen. ad h. v., vel Armata, secundum Michaellem ad h. l. Pari modo formatur אֶמְנֶה v. 8. Cum in altero membro dicatur Deus super brachiisprehendisse Ephraimum, si vires eum defecissent, qui mos est patribus vires infantum exercituris, illud nostrum verbum de eadem paterna exerci-

, 3.

sione interpretandum esse videtur, nimirum *pedes eorum direxi, ut ire discerent*. Germ.: „gängen.“ Ita spondet significationi coniugationis Hiphil a verbo statuto **לָלַךְ**: *circumgredi*, Hiph.: *circumgredi facere* s. 14, 7. 2 Sam. 10, 3. Gen. 42, 9. Fortasse etiam antiquitus scriptum fuit **לָלַכְתִּי**. Construitur autem cum personae. Nam accus. ap. rad. **לָלַךְ** indicat locum, ubi circumgrediuntur, vel quem circummeando explorant. Lutherus: „auf die Füße helfen, gleich wie die kleinen Kinder bei der Hand geleitet werden auf dass sie lernen die Füße setzen und gehen.“ LXX.: *ἐνσπόμενα, complicavi, ligavi*. Videntur inconsiderate verbo Hebraico a **לָלַךְ** private verbum Graecum a *πῶς* derivatum substituisse. Eron. eorum partes egit ita: *illis immolantibus Bada et me vocante fugientibus a facie mea, ego clementissimus dominus ligabam pedes Ephraim, ne a me gressus fugerent*. Ipse autem locum non e verbis sed historia illustrat: *Narrat Deus, quo Israel amore exerit Deut. 1, 31. 32, 11. Ego, inquit, qui pater me, nutricius factus sum et parvulum meum in sinu meo ita portabam, ne laederetur in solitudine. Itaque ait: ego quasi nutricius Ephraim*. Verbum igitur **לָלַכְתִּי** pro nomine habuisse videtur ad formam **לָלַכְתִּי**, quidam Hebraei, vid. ap. Kimchium ad h. l. In istam alienas partes abierint interpretes vid. ap. Roon. ad h. l.

לָלַכְתִּי — **לָלַכְתִּי**: Difficilia verba! **לָלַכְתִּי** procul dubio est infinitivus constructus ad formam verborum **לָלַכְתִּי** infectus (cf. Gesen. Lehrgeb. p. 356.) cuius usum, quamquam h. l. statum infinitivi absolutum expectassemus, tamen aliorum similium verborum exempla (cf. ibid. p. 784.) excusant, eodem modo ut Ez. 17, 5. Iste nostrum verbum explicandi ratio optime convenit versione et lectioni antiquissimorum interpretum. Multo enim infinitivo, *prehendendo*, in primam praeterpersonam lectio antiqua **לָלַכְתִּי** prorsus suo loco est. Martini igitur LXX.: *ἐνέλαβον αὐτὸν ἐπὶ τῶν βραχίωνά μου*, Eron.: *portabam eos super brachiis meis*, eodem mo-

do Syrus, ad quos accedunt codd. a de Rossio commemorati. Verum Hebraei infinitivo offensi et קָחָם e modo orationis grammaticis probatori tertiam praet. esse autumantes vocem וְלָקְחוּ in וְלָקְחוּ mutandam esse apte censuerunt. Hinc, opinor, lectio nostra originem duxit, quam nonnulli recentiorum consuetudine vatis ab altera ad alteram personam transiliendi defenderunt, ita veritantes: immo (Deus qui antea in prima persona de se locutus erat) *prehendit eos super brachiis suis*, v. c. Piscator ap. Tarnovium ad h. l. cf. Ewald kritische Grammatik [der Hebr. Sprache pag. 461. Cum autem h. l. saltus nimium vehemens esset et omnis elegantiae expers, vel etiam duplex, nam suffixo quoque קָחָם mutatur singularis וְלָקְחוּ in pluralem, Dathe, Boeckl, Eichhorn alique interpretes antiquissimam lectionem restituere maluerunt קָחָם עַל-וְלָקְחוּ, quo nil melius fieri posse censeo. Sens. est: *pedes eius ita direxi, ut super brachiis meis viribus exhaustos susciperem*. Sed qui קָחָם infinitivum vel participium loco primae praepositum esso statuunt, nihilominus autem lectionem וְלָקְחוּ servare malint. Ii sic verba expediunt: *prehendi Ephraimum brachiis suis*, v. c. Kuinoel, verum prorsus repugnante praepositione עַל. Quamquam עַל significat: *ad, apud*, adeoque solum dativum, tamen per hoc ita fit, ut primaria significatio *super* emergat. Hoc autem l. si ad liberos referretur, significatio esset plane contraria, nimirum: *subter*, nam infantium brachia non *superne* sed *infra* prehendantur a patribus eo in ambulando levaturis. Alii vel particulam comparativam כּ supplent, ita: *ac si quis suscepisset eos super brachia sua* (cf. Schmidt: *Videtur, inquit, esse comparativa locutio, in qua se Deus comparat cum viris, qui paterne ducat puerum adeo aegre incedentem, ut etiam super brachia sua eum suscipiat*), vel ut Tremellius Ephraimum orationis subiectum esse putant, ita: *suscipit Ephraim idola super brachia sua*. Chald. suffixum prorsus omisit: *portavi eos quasi super brachia*

וְלָקְחוּ עִינֵיהֶם כִּי רָפְאוּהֶם; *sed illi non agnoscebant, eos sanasse*. Vel enim contumaciter recusabant, quod

I, 3. 4.

oram oculis eorum erant, cf. 2, 10. Ies. 1, 3., vel
rant stolidi, quos mens deficeret 7, 11. *Sanare om-*
nino indicat: auxilium alicui ferre in infirmitatibus
corporis, a nomine מֵדִי: infirmus, aeger Ps. 60, 4. Ies.
17, 18. De restitutione pristini status sermo esse non
potest, quia tantum de initiis rerum Israeliticarum agi-
tur. Verti igitur debet: *non intelligebant me eorum*
infirmitati mederi. Hoc posterius comma parallelismum
exhibet versus secundi et pari ratione ut ille in paren-
thesi ponendum est.

4, Descriptio amoris divini nunc continuatur iterum
etaphorice, imagine de infantibus sumta. בְּחֵבְלֵי אָדָם:
tribus humanis i. e. non uti bestiae aguntur, sed
ut infantes ingenuorum hominum ducuntur. Herder
hist. der Hebr. Poës. Tom. II, p. 73. edit. Iusti): „Ich
ingelte am Leitband ihn, mit Kindesban-
den leitete ich sie.“ Similis locutio 2 Sam. 7, 14.
אָחַז: *traxi i. e. duxi eos.* Chald.: *tractu filio-*
rum dilectorum traxi eos. Hieron.: *in funiculis Adam-*
aham eos, quod ita explicat: funiculis, quibus Abra-
ham, Isaac et Iacob mihi adstrinxeram. LXX.: *ἐν*
σχοῖναις ἡγεῖν αὐτοὺς, ἐν σκοῖναις ἀγαγεῖν αὐτοὺς.
בְּחֵבְלֵי אָחַז: *funiculis amoris.* His verbis inest am-
plificatio priorum: *funibus humanis.* Sens.: *amor meus*
seculum erat, quo illos per omnes angustias et per
omnia pericula ducerem.

וַיִּשָּׂאֵם לִי. Sens.: *levavi iis*
iugum a me praeceptis meis paternis iis impositum,
quemadmodum agricolae manibus attollunt iugum, ubi
adest iuvenum onere eius in labore gravari. Pro plu-
ri Chald. Syr. Hieron. habent singularem בְּמִרְיָם:
casti exaltans, item LXX. quamquam plane alio
usu. Elegans et subtilis est forma orationis. Cum
rim vates de sorte infantium imaginem petierit, non
scit, ut minus accurate potuisset, *levavi iis iu-*
venum super maxillis eorum, quae de bobus valuissent,
id est: fui erga eos, meos liberos, ita mitis, ut agri-
colas, qui iuvencae amatae iugum imponere coacti

id sedulo manibus levant, ne collum tenerum laedat.
 Quae verbis aliquantum a textu recedentibus concinnatatis causa in versione ita exhibui: *tanta cura eos complexus sum, quasi qui iugum maxillis eorum impositum allevarem.* Iugum autem sibi esse impositum, quamquam liberi ab exosa servitute Aegyptiaca, per desertum migrantes nihilominus inter molestias itineris senserunt. Ideo iterum iterumque contra Deum murmurarunt Exod. 15, 24. 17, 3. 16, 2. 3. Num. 11, 4 — 16. Praeterea nexus orationis docet h. l. de iugo Aegyptiaco cogitari non posse; id enim Deus prorsus ab iis abstergeret. Sermo est de rebus post exitum ex Aegypto gestis, unde ad Iehovam vocati erant vid. v. 1. Tunc Deus ut bonus pater educando, castigando, leges ferendo, ad incommodum adsuefaciendo iis quidem onus molestiarum et obsequii imposuit, sed idem iis levavit. Porro velut bonus pater erga infantes se Deus praestitit cibum porrigentem. **וַיֵּאָכֵל אֶלֶּל:** *declinavi ad eum cibum*, Exod. 16, 12 — 15. 17, 6. Verbum **נָחַל** in Kal et Hiph. sequi habet significationem activam: *declinare* Ps. 17, 6. 114, 36. 112. Gen. 24, 14. Ier. 7, 24. 62. Notanda est huiusmodi mutatio pronominis pluralis in singularem **נָחַל** apocop. fut. Hiph. e contracto **נָחַל** pro **נָחַל**, **נָחַל**. *Demisi iis, nimirum coelitus, cibum*, ut **נָחַל** minimum **נָחַל** 1 Reg. 19, 8. et **נָחַל** Gen. 41, 42, 7. 10. Multiplicibus formis hoc substantivum a rad. **נָחַל** formatur, vid. Buxtorf. in Lex. ad h. l. Ita inter antiquos Chald. Syrus, Symmachus ap. Hieron. et plures recentiorum, Lutherus, Drusus, Kuinoel. Reliqui admodum differunt in constituenda significatione vocis **נָחַל**. Sic v. c. putant esse futurum **נָחַל** phil constructione asyndeta (ut 5, 11.): *leniter me ad eum mittens ad eum, cibavi eum*, cf. Gusset, Rosenmüller et Eichhorn; nec alio modo Hieron.: *declinavi me ad eum, ut vesceretur*. Lud. de Dieu poenam praedici praestat, verbum nostrum secundum cognatas formas **נָחַל** Ies. 29, 14. et **נָחַל** Ps. 16, 5. participium Kal **נָחַל** autumans: *inclinabo ad eos comestorem*, cf. Michal ad h. l. Alii denique LXX. secuti deducunt a **נָחַל** ad

4. 5.

uit, sustinuit. Legunt autem לִבְרִיךָ ut sensus sit: *in-*
zabo me respiciens ad ipsum, ut eum sustineam, s. e
nificatione prorsus contraria: *ut ei praevalcam, eum*
eam 12, 5. Gen. 32, 26. LXX. posteriorem partem
rsus nostri ita vertunt: καὶ ἴσους αὐτοῖς ὅς παρίζων ἄν-
ους ἐπὶ τὰς διαγώνας αὐτοῦ. καὶ ἐπιβλέψομαι πρὸς αὐτόν,
ἴσους αὐτῷ, i. e. secundum Hieron.: *ero iis quasi*
re alapas homo super maxillas eius et respiciam ad
re praevalens ei. In qua versione id memoratu di-
ssimum est quod initio sequentia versus legerunt
pro לִבְרִיךָ idque addiderunt huic nostro. Ita sane mul-
a caliginis evanesceret e versu sequenti, nam illud
interpretes torquet. Verum quamquam Dathe ea de
a lectionem LXX. in textum recipere non dubita-
et Boeckel cum Eichhornio eum secutus est, tamen
modo difficilis adeo ac plerisque obscura lectio לִבְרִיךָ e
illima לִבְרִיךָ orta sit, non facile intelligitur. Nullus de-
ue codd. lectionem לִבְרִיךָ habet. Plures contra codd.
ant לִבְרִיךָ: *reducam*, v. de Rossium ad h. l. Quae
dem lectio, ubi pronomen quoque deest, sensum
ne alienum, *reductionis*, infert.

5. Difficultas huius versus e sententioso vatis lō-
ndi modo nascitur. Quae enim in animo habuit, le-
ns modo lineolis designare solitus est. Nostrum au-
est sententiam verborum ex ingenio vatis eruere.
in eo erat, ut fata posterorum Isaaci in deserto
criberet. Senserunt isti iugum periculosissimae mi-
tionis, murmurarunt contra Iehovam et a Mose red-
n ad ollas carniū Aegypti extorquere studuerunt
n. 14, 2. 3. cf. 11, 4—6. Exod. 16, 3. 17, 3. Ve-
a, benefactis et miraculoso auxilio, praesertim cibo
litus demisso, iterum iterumque Iehova eorum impa-
itiae respondit, ita ut animi sedarentur et plurima
populi in migratione ad terram promissam sedulo
severaret. Attamen non sufficebat non redisse po-
um in Aegyptum: convertendus erat ad Iehovam.
od cum noluerit, imperio Assyriorum subiectus est.
onomasia et inde orta difficultas est in verbo לִבְרִיךָ
d adiecta praep. לִבְרִיךָ est: *reverti ad aliquem locum*,

sine additamento: *convertere se ad meliorem frugem* cf. Isa. 1, 27. Jer. 5, 3. 8, 4. 5. 2 Chron. 6, 24. al. Initium igitur huius versus continet descriptionem falorum gestorumque in deserto. *Saturati miraculosa esca Israelitae quidem non reversi sunt in terram Aegyptiacam.* Quemadmodum autem v. 2. et 3. descriptioni beneficiorum divinorum vates addiderat impietatem populi, sic nunc itidem addit: **מִצְרַיִם לְשׁוּבָה**, commemorati simul vel potius praemissâ miseriâ ab ipsis contracti: **וְאַשּׁוּרֵי דָהָא מֶלֶךְ**. Itaque sensus posterioris membri aptissimus hic est: *sed nunc Assur ille eorum rex est i. e. eorum rebus potitus est quasi vere rex eorum erat, quia reverti ad meliorem frugem recusarunt.* Respicit vates procul dubio illa tempora, ubi imperium usurpans Hoseas, ut auxilio regis Assyriaci frueretur, omnia ex ipsius consilio et arbitrio gesserat cf. introd. p. 88. Haec explicatio verborum nil in textu desiderat, praeter transpositionem accentus gravis Athnach a verbo **מֶלֶךְ** ad verbum **לְשׁוּבָה**. Futurum verbi **לְשׁוּבָה** est tempus historicum, stricte cohaerens cum futuris versu quarti, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 767. Copula **וְ** est adversativa *sed* et **דָהָא** *δεικτικῶς*, ut saepius apud nostrum ponitur 9, 10, 12, 2. al. LXX. verbum **לְשׁוּבָה** initio versus nostri ponunt. Boeckel idem faciens sic vertit: „wendet wiederum sich nach Mizraim.“ Ita Eichhorn: „er soll nun wieder nach Aegyptenland,“ et de Wette: „ins Land Aegypten sollen sie kehren und der Assyrier König seyn, weil sie nicht wollen sich bekehren.“ Verum et diversa componuntur. In Aegypto enim Assyrius eorum rex esse non poterat. Nec unquam Assyrii rebus Aegyptiacis ita potiti sunt, ut vel in Aegyptum profecti illis subditi fuissent, cf. Beckers Weltgesch. Tom. I. p. 31. et 36. LXX. autem quasi textus haberet **לְשׁוּבָה** vertunt: *κατόκνησεν Ἐφραὴμ ἐν Αἰγύπτῳ.*

Plerique interpretes propriam vim temporis fabuli vindicantes, prius comma intelligunt de eventu illo historico 2 Reg. 17, 4. ubi legitur, regem Hoseam misisse in Aegyptum ad auxilium regis So implorandum, quod

I. 5. 5.

videm nimium sero venerit, ita: *non revertatur ultra, nuper fecit Ephraim, in terram Aegyptiorum ad auxilia petenda*. Sic Hieronymus. Alii contra לָּ esse statuant i. q. לָּ: hoc sensu: *nonne in Aegyptum revertetur?* i. e. *utique revertetur!* Alii v. c. Lutherus לָּ vertunt: *ne*, et cum versu 4, ita coniungunt: *Deus desistit iis coelitus escam, ne in Aegyptum revertantur*. ad omnes fere interpretes לָּ in posteriore commate reditu ad Iehovam, s. ad meliorem frugem intel-
punt.

6. Vates nunc in memoriam revocat clades a rege Assyriorum suis illatas. לָּ 3 foemin. a rad. לָּ:

gyrum torquere (secundum analogiam Arabici حَال Gesen. ad h. v.), quod plerumque intransitive ob-
am est (v. c. significatu *parturire, dolores parturien-
sentire*, deinde: *terrore concuti* Exod. 15, 14. Dent.
25. Joel. 2, 6.), ponitur saepe etiam transitive, v. c.
Sam. 3, 29. Ier. 23, 19. 30, 23. Sic h. l. servata
significatione tremoris: *ensis grassatus est, irruit in eo-
rum urbes*. De Wette primam radice significationem
rans apte vertit: „es kreiset das Schwerdt
iruh ihre Städte.“... לָּ poetice pro bello, ut v. c.
Ier. 31, 26. Ier. 1, 20. al. Pronomina Hebraici textus mo-
singularia modo pluralia prouti vates aut de Ephraimo
de civibus cogitavit, in versione, ut oratio melius con-
eretur, paullo liberius reddenda putavi. לָּ:
sumait i. e. *abstulit pectes eorum*. לָּ: *vectes, re-
gula*. Sic Lutherus, Lackemacher, Michaelis et plu-
eos secuti. Occurrit Exod. 25, 13. 14, 27, 6. al.
vectibus, quibus tugurium sanctum portabatur, si-
i tropice de *validissimis corporis membris* Iob. 18,
41, 4. Hinc optime de repagulis portarum h. l. in-
ligitur. Sunt enim per synecdochen partis pro toto:
initiones urbium, ut in illis locis Iobi: *totum corpus*.
nificatio est Chaldaica, a Chaldaeo quoque interprete
amquam tropice prolata: לָּ: *fortes viri*. Quae
is etymologia, cum h. l. sermo sit de vi furare belli

urbibus illata, commodissimum sensum exhibet. Praeter illam Chaldaei tropicam explicationem alii, v. a. Dathius, vertunt: *mendaces*, a rad. נִדְּבָ; Hieron.: *electos eius*. Eodem modo Boeckel et Eichhorn. נִדְּבָ: *devoravit, absorpsit*, nimirum urbes, quae initio versus ita commemorantur ut commodissime in fine suppleri possint. נִדְּבָ: *prae consiliis eorum* scil. *perversis*, quod nempe noluerunt ad Deum se convertere, fiduciam in idolis et in auxiliis barbarorum positam. Eodem sensu Ps. 5, 11. 81, 13. Prov. 1, 31. Hieron. hoc verbo designari voluit: *capita quae consilia habeant*, ita: *comedet capita eorum*, i. e. *ut non possint aliquod invenire praesidium: tum plebs miserabilis, quae ad me reverti noluit, sero aget poenitentiam hostibus cuncta vastantibus*. LXX.: καὶ ἀσθενήσιν ἐν ἰσχυρίᾳ (pro quibus in edit. Plantin. legitur et ab Hieron. vertitur ἰσχυρία) ἡ παῖς πόλις αὐτῶν καὶ κατέκυσεν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, καὶ φάγονται ἐκ τῶν διαβουλίῶν αὐτῶν, ut nempe נִדְּבָ pro נִדְּבָ et נִדְּבָ pro נִדְּבָ legerint. Eodem modo Syrus in lectione variasse videtur. Ceterum fere omnes interpretes in hoc loco vaticinium quaesiverunt. Vera errasse videntur. Nam inde ab initio huius capitis tantum descriptio status pristini et praesentis Iacobi posteriorum, antea beneficiis Dei ornatorum, tunc temporis autem iam miseriis propter immorigerum et impiam ipsorum animum oppressorum, exhibetur. Vaticinium tantum sequitur v. 8. idque tam expressis verbis tamque solenni modo nuntiatur, ut dubitari non possit inde ab illo versu alteram partem eamque propheticae poematis inchoari. Denique aut vis temporum Hebraeorum omnino nihil valet, aut praeterita huius versu etiam praeteritum tempus designant. Versu 4. et 5 tempore futuro fata populi longius remota per desertum migrantis historice describuntur. Nunc praeterita ob copulam ו cum modo praeterito נִדְּבָ v. 5. coniuncta eventu expleta omnibusque potissima commemorant. Posthaec futura inde a v. 8. suo ordine de futuris temporibus adhibentur. Sic omnia elegantissime cohaerent. Designat vates Dei benignitatem inde a primis quidem temporibus speratam et neglectam. Quae negligentia et

l, 7.

laminatis affulit, ut iam Assyrio subiecti gravissimos illi terrores experti sint. Fortasse miseria eos corripuit? Minime!

7. Nihilominus populus meus defectui a me inieret. **תְּלִיאִים** ut **תְּלִיִים** Isa. 10, 26. et **תְּלִיִים** Deut. 28, 3. partic. **פָּהֹל** a **תָּלַח**: *infigere ut pendeat*, cf. 2 Sam. 3, 10. Ez. 27, 10. 11. Hinc: *suspendere ligno* Deut. 1, 22. Gen. 40, 19. genus supplicii, quo adiciebantur capitis damnati. Hinc h. l. tropice: *populus meus fluxus pendet defectui a me*. Suffixum in **תְּלִיִים** passive accipiendum est. **תָּלַח** autem modo construitur cum praep. **בְּ** 2 Sam. 18, 10., modo cum praep. **עַל** Deut. 1, 22., modo cum **לְ** Deut. 28, 26. Alii vertunt: *penduli sunt, inter dubitationes fluctuant*, quod placeret, nisi adderetur **לְתְּלִיִים**. Hoc substantivum semper, malo sensu occurrit, vid. 14, 5. Constructio notissima veteris im praef. **וְ**, vid. introd. p. 112. Latinorum *avertere*, Graecorum *ἀποτρέφω*. **וְעַל־לְאֵי**: et ad supra occurrunt cum i. e. *populum meum* (**עַל־יְיָ**, vid. initium versus) scil. *divinae voluntatis interpretes, prophetae*. et alia quidem verborum constructio sed eadem significatio quae v. 2. **עַל־יְיָ** h. l. iterum quemadmodum **עַל־יְיָ** 5. *sorsum; coelitus* i. e. h. l. *ad Iehovam: excelsissimam omnium rerum*. Sic sequens comma aptissimam oppositionem efficit. **וְעַל־יְיָ לֹא יִדְּוּ** *una animo se non fert*. Deficiente copula sensus fervidae orationis ita constituendus esse videtur: *quamquam coelitus vocatus, tamen una animo sese non effert*. Coniug. Piel **יִדְּוּ** habet h. l. passivam s. intransitivam significationem, nisi vates ipse legi voluerit **יִדְּוּ** 3. fut. Pūal, quemadmodum Ps. 75, 11. Nehem. 9, 5. Sic Chald.: *non ambulant erecta statura*, Lutherus et alii. Ceterum Lutherus hunc locum difficillimum V. T. esse censuit, verba in margine addens: „Diesen Vers soll man nicht and veratehen, auch im Hebräischen nicht.“ vid. Tarnov. ad h. l. Qui propriam i. e. activam significationem coniug. Piel vindicare student, suppleant

pronomēn פִּי: non *una me extollit*. Hieron. pro לִי
lēgit לִי, ita pessimē vertens: *populus pendeat ad reli-
tum meum. Iugum autem imponetur iis, quod non
auferetur*. LXX. integrum versum sic vertunt: καὶ ὁ λαὸς
αὐτοῦ ἐπικεράμενος ἐκ τῆς κατοικίας αὐτοῦ, καὶ ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ
τῆμα αὐτοῦ θυμωθήσεται, καὶ οὐ μὴ ὑψώσῃ αὐτόν. Prorsus
a nostro textu declinante lectione pro לִי פִּי exhibi-
buerunt לִי פִּי, a rad. פִּי, et in altero membro se-
cundum Dathium לִי פִּי לִי פִּי לִי פִּי. Eich-
horn nimium frigide sensum quidem, verum non verba
poetica reddidit sic: „und ruft man es zu edle-
rem Benehmen, so wird doch keiner besser.“

8. Iam Hoseas vere poetica inversione attingit
fata, quae stros mansura sint. Quasi Deum dubium
sistit, qua sorte tractandus sit Israel. Meriti sunt qui-
dem, ut punirentur, quemadmodum Adama et Zeboim,
at intimam eius benignitatem eorum miseret, superat
denique misericordia. הֵיכָן אֵיךְ: *quomodo dabo te i. e.
quomodo tractem te?* הֵיךְ Hebraeis saepe denotat al-
quem in statu s. bono s. malo constituere Ez. 5, 14, 26,
31, 35, 9. Schmidt ad h. l. הֵיכָן radix a substantiv
הֵיכָן formata: *clypeum tibi apponam s. clypeo te tuam?*
Sic LXX.: ὑπερασπίσω σου Ἰσραὴλ, et Hieron.: *praelegam tibi
Israel?* Idem adfert Aquilae versionem: ἐπὶ κνύδην αὐ-
τοῦ περιστεύω σου. *scuto circumdabo te?* Quae explicatio, ut orationi vati
aptissima est et elegantissima in describenda anxietate
qua Deus in sorte illorum constituenda fingitur, ita pre-
batur simili formatione verbi הֵיכָן v. 3., unde appa-
ret vati tales formationes, certe huius poematis tem-
pore, non displicuisse. Occurrit bis praeterea Prov. 4,
9., ubi usus tropicus a nostro proprio desumptus esse vi-
detur, et Gen. 14, 20., ubi iterum, quamquam durior
tropo, positum est: *hostes sub clypeo ponere i. e. tra-
dere*. Quam significationem tradendi quasi propria
verbo nostro urserunt recentiores interpretes ita: *tra-
damne te* scil. *hostibus s. perniciis?* cf. Symmachus
ap. Hieron.: ἐκδύσω σε, et Chald.: *exterminabo te*. Ve-
rum multo elegantior et verbo nostro accommodatior

I, 8.

propositio in utroque membro inesse videtur: num tu-
eris? — an perdam te?

Iterum poetico modo vates repetit interrogationem:
וְהִנֵּנִי תָּנִי. Addit autem וְהִנֵּנִי תָּנִי: *an tractem te ut Ada-*
ia? Sodoma, Gomorra, Adama et Zeboim oppida
emporibus Abrahami tam terribili terrae incendio
nā cum omni regione funditus absumta ut nūc
nil nisi mare mortuum in memoriam illius eventus
eperiatur. Res satis nota legitur Gen. 19. et descri-
bitur tanquam poena incolis illorum oppidorum nefaria
illata ignisque vocatur coelitus delapsus, quod sine du-
bio ita intelligendum est: vehementia fulgura solum il-
larum regionum sulphure et bitumine infertum incen-
disse. Quae eversio in libris sacris saepius quasi lu-
centissimum divinarum poenarum nunquam non exple-
arum exemplum describitur, cf. Deut. 29, 22. Isa. 1, 9.
Jer. 49, 18. Matth. 10, 15. Luc. 10, 12. וְהִנֵּנִי תָּנִי:
constituam a. reddam te (Gen. 32, 13. 1 Reg. 19, 2.
Jer. 6, 8.) *ut Zeboim?* וְהִנֵּנִי תָּנִי: *versum est*
cor meum. וְהִנֵּנִי תָּנִי pr. *supra me*, de affectibus animi ho-
minem supervenientibus formula ut videtur propria, cf.
Ps. 42, 5. 6. 7. 12. 43, 5. al. h. l. *de motu misericor-*
diae intelligatur. Eodem modo dicitur וְהִנֵּנִי תָּנִי: *de*
summo dolore Thren. 1, 20. *Una simul* וְהִנֵּנִי תָּנִי: *exar-*
descunt. Iterum formula de affectibus animi, maxime
benevolentiae, usitatissima, cf. 1 Reg. 3, 26. Gen. 43,
30. Thren. 5, 10. וְהִנֵּנִי תָּנִי: *misericordiae meae*, 'a 'rad.
וְהִנֵּנִי תָּנִי: *dolorem sentire*, maxime misericordiae Iud. 21, 6.
Jer. 15, 6. Ps. 90, 13. et poenitentiae Exod. 13, 17.
Gen. 6, 6. 7. LXX.: μετατρέφει ἡ καρδία μου ἐν τῇ αὐτῇ
ἐντραφῇ καὶ μεταμέλειά μου. Hieron.: *conversum est in*
me cor meum, pariter conturbata est poenitudo mea.
Rursus, addit, *ut clementissimus pater dicit se suam*
mutare sententiam et poenitere, quod talia sit locutus, ut
illos quoque ad conversionem et poenitentiam provocet.
Verum de poenitentia sermo esse non potest, quia non-
dum aliquid mali constituisse Deus fingitur.

9. Iam consilium cepit Deus idque benevolentissimum. **לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפַּי**: *non emittam furorem indignationis meae*. **עֲשֶׂה** dicitur de animi motuum significatione, v. c. **עֲשֶׂה חֶסֶד** Gen. 24, 12, 40, 14. **לֹא אָשׁוּב לְשָׂחָה**: *non revertar ad perdendum Ephraim* scil. ut olim exii ad perdenda Sodoma, Adama et Zeboim Gen. 19, 25, 29, cf. 18, 21. **כִּי אֲנִי אֱלֹהִים וְלֹא אָדָם**: *nam Deus sum non homo*. Num. 23, 19. *Non velut homo in fervore irae acturus sum. Memor promissorum meorum semper paratus ero ad beneficia conferenda.*

Sequitur nunc elegans et sublimis descriptio divinae providentiae et maiestatis, quam cur non omnes mente ceperint interpretes, profecto non intelligo. *Sanctus sum, semper vobis propitius celsissimus Iehova, non in urbe vel in aliquo terrae loco me inclusurus, ut vobis ibi tantum succurrere possim, quemadmodum de idolis vestris statuitis. Ubique vobis adsum, me sequamini. Prae maiestate mea, ubi eam iis significavero, trepidabunt omnes gentes, quemadmodum avis et columba trepidant, ubi leo rugit.* **בְּקִרְבִּי קָדוֹשׁ**: *sanctus, celsissimus Iehova in medio tuo sum i. e. tibi semper propitius adsum.* **בְּקִרְבִּי** eadem signif. occurrit Is. 12, 6. Joel 2, 27., in N. T. **ἐν μέσῳ** Matth. 18, 20, 24, 9. Hebr. **בְּחִוֵּךְ** Exod. 29, 45. **קָדוֹשׁ** est nomen maiestaticum Dei celsitudinem et praestantiam designans, cf. 2 Reg. 19, 22. Is. 1, 4. 40, 25. Job. 6, 10. **וְלֹא אֵבְרָא בְּעִיר**: *non autem intrabo urbem ut ibi includar*, cf. 1 Reg. 8, 27. 2 Chron. 6, 18. Copula **ו** significationem habet adversativam: *quamquam in medio vestro sum, tamen in urbem non intrabo.* Verba **בְּקִרְבִּי** et **לֹא אֵבְרָא** respiciunt ad praecedens **אָשׁוּב לְשָׂחָה**. Vates dicere vult: *non est quod Iehova ad vos redeat, quoniam semper sanctus et omnipotens vobis adest. Homo vel urbi opem laturus vel eam praedaturus in muros eius intrat, Deus vero celsissimus humano modo vos non adit. Vestrum modo est obsequio et precibus*

l, 9. 10.

in prosequi, tunc, ubicunque eritis, eum habetis ad
 vobis et securos vos constituendos paratum. Barbari
 colorum opem implorantes eorumque cultui dediti eun-
 dem habebunt iratum trepidique poenarum terrores,
 aesentiae eius signa, sentient. Schmidt eandem sen-
 tentiam ita exposuit: *Deus sum sanctissimus in medio*
Israelis, ubicunque fuerit, etiam in extremo exilio. Nec
parctor in una civitate Hierosolyma vel alia et terra
si coniuncta, ut Dei tutelares gentium, singulis paene
cis illigati, quia infinitus sum et nullibi terrarum a
servando impeditus. Hieron. ita: *non sum unus de his,*
qui in urbibus habitant, qui humanis legibus vivunt,
qui crudelitatem arbitrantur iustitiam. Mea autem lex
eaque iustitia est salvare correctos. Verum sententia
 istis vel multo sublimior esse videtur, cf. Lowth de
 sacra poesi Hebr. Prael. 19. ap. Rosenm. ad h. l. Alii
 e interpretantur: *non intrabo urbem Samariam, exar-*
ascentiam irae meae contra eam versurus eamque dele-
rus, ut עיר: *ira substantivum sit ab עיר s. עיר: fer-*
re. cf. Dathe et Eichhorn: „Ich bin ein Heiliger
 und handle nicht im Grimm.“ Unus cod. ap.
 Rossium legit עיר quam lectionem iam I. D. Mi-
 chaelis Bibl. Oriental. 19, p. 190. ita exhibuit ut ex analogia
 rab. nominis בעיר: *iratus, vertat: non iratus veniam*
 aethernus hunc locum parallelum esse loco Luc. 14, 24
 eumque promittere censet: se semper promptum esse
 ratumque ad misericordiam populo deperdito signifi-
 cendam, ita tamen ut nunquam urbibus illis instituta,
 cra et cultus Mosaicus, quibus hucusque cum Deo con-
 necti faissent, restituerentur. Alii ut Drusius: *non*
nam contra urbem, nempe hostili modo. Alii: *in nul-*
am aliam urbem ingrediar, quam ubi nomen meum
sanctificetur. Chald. adeo de urbe Hierosolyma cogita-
 t: *non permutabo amplius Hierosolymam pro alia*
civitate. Eodem modo Hebraei interpretes.

10. Cohæret hic versus arctissime cum præcedenti.
 amplificat etiam descriptionem maiestatis divinae ubi-
 que efficacis. *Quæritote eum modo, ut eum eiusque*
revolentiae erga vos signa ubique inveniatis! cf. 1
 Hieron. 28, 6, 7. Prov. 8, 17. 34. 35. Is. 55, 6. Jer. 29,

13. 14. **אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֶכְהוּ**: *sequantur Deum*, cf. 1 Reg. 14, 8. Eodem modo **יְהוָה אִתָּךְ בְּקֶשׁ 3, 5. 5, 15.**: *quorere Deum*. Utrumque indicat, et attendere signa eius favoris ac providentiae, et studere ut eius favoris participes fiant eiusque vim efficacem sentiant, quod tantummodo vera reverentia et pietate erga eum fieri potest. Futurum modo imperativo s. exhortativo ponitur. **כְּאַרְיֵה יִשָּׂאָה**. Imaginem leonis de Iehova adhibere vati nostro in promptu est, 5, 14. 15. 13, 7. cf. Am. 1, 2. Hoc l. eo sensu adhibetur, ut pingatur vis et efficacia Dei quae non inclusa sit in urbe. Ut leo in terra circumvagatur et fremitu se notum facit, quamquam non conspicitur, ita Iehova se notum facit iudiciis et terroribus ex ipso exeuntibus. Supplendum est relativum **אֲשֶׁר**, *qui ut leo rugit*. Sequentia verba: *quodsi ille rugit*, **כִּי הוּא יִשָּׂאָה**, in 6 codd. Kennicotti et de Rossii desunt, et probe abesse possunt. Si autem servantur, ex notissimo Hebraismo ita explicari debent: *ubi autem rugit i. e. iudicia sua emittit, tunc trepidabunt בְּנֵי יָם: *filiis a mari*, vel uti LXX. mutatis vocalibus transtulerunt: **בְּנֵי יָם**, *filiis maris* cf. Hieron.: *homines versus Occidentem habitantes*. Nostra quidem lectio praeferenda videtur, et quoniam substantivum in statu absoluto non facile genitivum secum habet, et quoniam constructio praepositionis **מִן** in sequenti versu servata est, et quoniam non **בְּנֵי יָם** sed **יָם** de regionibus occidentalibus legitur, cf. Gen. 12, 8. 28, 14. Jos. 8, 9. 12. Exod. 26, 22. Versus occidentem Palaestinensibus mare situm erat, nimirum mare mediterraneum. **בְּנֵי יָם** autem de nationibus ita adhibetur ut incolae sint alicuius regionis, v. c. Joel. 4, 6. Am. 9, 7. Inusitata quidem est formatio huius formulae cum praepositione **מִן**, cum alias ita legatur: **בְּנֵי קְשִׁיָּם**, **בְּנֵי צִיּוֹן**. Verum in ea studium vatis accurate dicendi invenio. Si enim regio indicatur occidentalis, tum nunquam **יָם** nude sed **יָמָה** s. **יָמָה** scribitur, cf. 11. 11. **בְּנֵי יָם** autem *incolae maris* anticipatam sensum exhibuissent. Sunt igitur **בְּנֵי יָם** i. q. **יָם***

XI, 11.

מִן־מִיָּץ. Alii interpretes fortasse in illius inusitata-
ris formationis gratiam explicant מִיָּץ vel: *filiorum Iovae*,
vel: *filios Israelitarum*, quae explicatio mihi incom-
moda videtur. Etenim ellipsis esset durior et sensus
ab omni commendatione vatis alienus. Dicit enim: *Deum*
penitus commotum esse misericordia, ut minime perdat
Israel, verum propitius in medio eius esse malit.
Contra eum rugitum editurum, ut trepident barbari.
Nec est quid a simplici significatione verbi מִיָּץ abea-
mus ad plane aliam: *cum trepidatione accurrere*. Locus
enim 3, 5. non est parallelus; nam ibi legitur מִיָּץ
plane alio et nexu et constructione.

11. *Trepidabunt autem ceu avis.* צִפּוֹר et יוֹנָה
leoni rugienti oppositae magis descriptionem divinae
maiestatis amplificanti. Illi enim Assyrii et Aegyptii,
quorum eximium robur vos conterere minatur, trepi-
dabunt ut avis et columba Deo interveniente. מִן־מִיָּץ
et מִן־מִיָּץ. Suppleri debet vel pron. הֵם vel בָּנִים
v. 10. Posterius ita, ut in favorem illius constructio-
nis מִיָּץ etiam nunc vates praep. מִן aeryaverit.

וְהָיָה לָהֶם יְהוָה: sed, *secure eos habitare fa-*
ciam in domibus suis. LXX: καὶ ἀποκαταστήσω αὐτοὺς
ἐν τοῖς οἰκῶν αὐτῶν. Convertit se vates in hoc postre-
mo commate iterum ad Israelitas. וְהָיָה לָהֶם non est: *re-*
ducam eos s. reddam iis, quemadmodum nonnulli: v.
2. Dathe et Kuinoel vertunt; Radix est יָשָׁב: *habitare*,
Hiph.: *habitare fecit; fecit, ut tranquille habitarent.*
cf. Jer. 32, 37. De reductione sermo non est; nam
nondum abducti erant in exilium. Contra promiserat
Iehova, vim Assyriorum Israelitas non perducturam
esse eo ut intendant quemadmodum Adama et Zeboim,
sed auxilio se ita eos circundaturum ut trepident barbari,
Alii autem quamquam vehementer vexati, per Assyrios
in urbibus nondum gladio illorum destructis (v. 6.) tan-
quam tranquille vivant. cf. introd. p. 89. Fac etiam
hanc promissionem eventu non comprobata esse, hoc
nihil auctoritatis vati adimit. Nam pietas erga Deum,

*cura eum quaerendi, quae semper conditio eorum salutis prolata erat, v. 10., minime ab iis servata est. — Praeterea his posterioribus verbis inest saltus ad novum subiectum orationis idque primae personae, qui apud nostrum neminem offendere potest. Oratio illa, ubi in 3. persona de Deo locutus erat, אֲנִי - אֱלֹהֵי, quasi in parenthesi posita erat. Nunc redit ad priorem orationis formam, quam usque ad finem v. 9. tenuerat, ita quoque ut pronomen affixum יְהוָה eodem Israelitas significet quos versu 6. אֲנִי יְהוָה, formula prophetis usitatissima promissionis quasi sigillum, cf. 1, 24. Ps. 33, 4. Num. 23, 19. al. Chald.: *et verbum meum erit in patrocínio eorum, ait dominus.**

XVII.

Cap. XII, 1 — 15.

Circumdederunt me dolis Ephraim, et fraudibus domus Israelis. Iuda quoque constanter litigat cum Deo, cumque piis eius cultoribus. Ephraim pascit ventum et sectatur Eurum. Fraudēs et impetus in dies augent, foedus cum Assyriis pangunt et oleum ferunt Aegyptiis. 3. Iehovae quoque lis est cum Iuda agenda. Cum puni-
 turus inviserit familiam Iacobi, pro moribus eius, pro factis eius ei rependet. 4. In utero matris Iacobus fratri insidiatus, adultus aetate cum numinibus luctatus est. 5. Superans divini imperii ministrum praevaluit; sed lacrymis ipsi supplicavit. Bethelē eum invenit, cum eoque collocutus est. 6. Cuius nomen memorabile Iehova, Deus illorum agminum. 7. Ita tu quoque ad Deum tuum redi! benevolentiam et probitatem, serva! fiduciam

firmiter colloca in tuo Deo! 8: Cananaeus est, in cuius manu sunt balances fraudulentæ, qui item ad spoliandos alios omni fertur cogitatione. 9. Ephraim quoque: agedum, ait, opulentus sum, contigerunt mihi divitiæ, omnes meae divitiæ non contrahent mihi culpam, ac si peccatum commissem. 10. Per me, per me Iehovam, qui Deus fui inde a temporibus Aegyptiacis, etiam nunc secure habitabis in tutis domiciliis quasi solennibus diebus. 11. Monita mea super prophetas effudi, visiones largiter edidi, et per prophetas similitudinibus locutus sum. 12. Profecto in Gileaditica regione inani, immo mendaci studio Gilgale incumbunt, ubi boves immolant, ubi adeo altaria multitudine aequa sunt acervis in sulcis agrorum. 13. Iacobus fugit in regiones Syriacas, Israel per mulierem servitio subactus, perque mulierem ad custodiendum perductus est. 14. Per prophetam autem eduxit Iehova Israelem ex Aegypto, et per prophetam ipse custoditus est. 15. Nunc Ephraim excitavit acerbissimam Dei iram. Sanguinem, quo contaminatus est, ipsi relinquet et contumeliose facta ei rependet dominus eius Iehova.

Accedimus ad difficillimam partem prophetiarum vatis nostri. Unde difficultas orta sit, exposuimus in introductione p. 90 sq., nimirum ex effigie per totum caput porrecta. Dum enim atavum Iacobum exemplo sistit posteris, ita sententiosus fit, ut capi paene nequeat. Quae sententiosa brevitās etiam in iis commemoratibus mansit, ubi sigillatim de Iacobo nil commemoratur. Temporis momentum, quo haec prophetia edita

est, in annos priores regis Hoseae incidisse videtur. Continet autem gravissimam increpationem impietatis utriusque regni, maxime Israelitarum.

1. Priores 3 versus huius impietatis descriptionem in universum exhibent. סָבְבֵנִי בְּכַחַשׁ: *circumdederunt me dolis.* כַּחַשׁ pr. *mendacium*, h. l. synonymum sequentis מִרְמָה, est i. q. *dolus*, cf. 7, 3. 10, 13. Dolus autem et fraus omnino in eo cernebantur, quod se Iehovam colere iactabant, cum idolis sacra facerent, cf. Eichhorn ad h. l., et quod omissis eius praeceptis cultum sibi fingeant libidinibus suis consentaneum. אֱפֹרִיִם et postea יִשְׂרָאֵל בֵּיתָא designant 10 tribus regni Israelitici, vid. 5, 1. 6, 10. al.

יִהְיֶה עִוְרָךְ עִוְרָאֵל. His verbis nos non habere verum textum docet varietas omnium antiquarum versionum. LXX.: ἐκύκλωσέ με ἐν ψεύδει Ἐφραὶμ καὶ ἐν ἁσβείαις οἶκος Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα. νῦν ἐγὼ αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ ὁ λαὸς ἅγιος κεκλήσεται θεοῦ. Fac etiam eos saepissime ingenio vertisse, tamen יָדַעַם pro עָם, יָדַעַם pro עָם, et נִאֲמַר pro נִאֲמָן lectum esse apparet. Syrus et Chald. legerunt utrobique יָדַעַם pro עָם, Hieron. עָדַעַם pro עָדַעַם. Pariter dissentiunt in derivatione verbi יָדַעַם, quod Hieron. et Syrus a יָדַעַם: *descendere*, Aquila a יָדַעַם: *dominari*, Chald a יָדַעַם: *firmum, validum esse*, deducunt. Inter recentiores repetunt nonnulli (ut de Dieu, Cocceius al.) significationem huius verbi ab Arabico يَدَّ: *velle, constanter inhaerere*. Schroeder in Observv. ad Orig. Hebr. 1, 11. idem verbum Arabicum contrario sensu accipit, nimirum: *huc et illuc agitari*, cf. Ier. 2, 31. Ps. 55, 3. Gen. 27, 40. Saepius enim in V. T. non legitur. Quae posterior interpretatio, si nempe lectio certa est, omnibus reliquis praeferenda videtur. Id enim e v. 3. intelligitur, vatem omnino Iudaeos non in laude habuisse, contra eos implicitos in Israelitarum fraudes designavisse, unde Dathe: *atque etiam Iudaei vagi aberrant a Deo*, et Eichhorn: „gegen Gott beträgt sich Iuda unaufhörlich wankelmü-

II, 1:

hig.“ Modo ne significatio praepositionis **עִי** repunaret, quem quidem nodum S. V. Gesenius in lex. ad **עִי** ita solvere studet, ut pro **עִי** positam habeat. laud scio an genius linguae Hebraicae hanc sententiam non probet. Exempla eius r. m. admodum incertam relinquunt²³⁾ et viam sternunt, ut multum ex arbitrario textum sacrum inferatur. Omnes antiquiores interpretes in verbis nostris honorificam significationem Iudaeorum invenerunt, ut sensus sit vel cum Schmidtio: *Hebraeis: dominatus est adhuc cum Deo*, vel cum Ieron.: *testis descendit cum Deo*, vel cum Chald.: *zidi erant in cultu Dei*, vel cum Cocceio: *constanter perseveravit penes Deum*. Boeckel aliam coniecturam profert, nempe **עִי** esse i. q. **עִי** contendit, sane probabilem, modo hoc verbum obvium esset in V. T. Cum omnia a coniecturis pendeant, et meam qualemcunque afferam. Equidem legerim **עִי**, cf. Iud. 11, 25. Ies. 45, 9: mutatio enim utriusque consonantis **ע** et **י** erat facilissima, vel ut scriba aliquid neglexerit, vel ut parvula litterola palluerit. Lectio ista respondet optime versu nostro; praepos. **עִי** hoc verbum quasi postulare videtur, cum constructio **עִי** **יִי** perpetuo recurrat; denique significatio reliquorum verborum sponte sequitur, quae, utcunque alio modo verbum nostrum veratum interpreteris, obscura est. Quid enim est **עִי** **יִי**? Dathe e Schroedero, Kimchio et e Ios. 4, 19. **עִי** nomen esse Dei putat in plurali maiestatico positum et **יִי** adiectivum singularis numeri, quemadmodum ad **עִי** apponi soleat, ita:

Deo, sancto illo fido et constanti. Qui verba in laudem Iudaeorum vertunt, ita posterius comma intelligendum esse censent: *cum probis hominibus vel cum*

23) Locus Ps. 94, 16. a Kninoelio laudatus ut **עִי** etiam *erga*, *contra* valere demonstratur, item nihil illustrat. Nam ibi sermo est de contentione cum improbis, ubi utique **עִי** formula est characteristic.

Deo ipso constans est. Ex nostra sententia: Iuda constans s. constanter i. e. perpetuo litigat cum Deo cumque piis eius cultoribus. קְדוֹשִׁים enim de piis hominibus Deo dilectis adhiberi notissimum est, cf. Ps. 16, 3. 89, 6. Prov. 9, 10. Ies. 4, 3. Eichhorn in vers. supra laudata eandem significationem vocis נִאָמַן probavit, eamque esse huius participii frequentatissimam vid. Gesenius in Lex. ad h. v. Litigare autem cum Deo est: *Deo adversari*, cf. 4, 4. Iud. 11, 25. 1 Sam. 2, 10. Hanc meam lectionem in versionem recipere ausus sum. Videant Viri Docti, quid de ea statuendum sit.

2. אֶפְרַיִם רֵעָה רֵיחַ. Imago desumta a pastore gregem, unde se suosque sustentet, in pascuis studiose curante. Id confirmat comma sequens huic parallelum רֵיחַ אֶמְוִיָּהּ et locus Ps. 37, 3. ubi legitur: רֵיחַ אֶמְוִיָּהּ: *veritatis studiosus esto*, cf. Prov. 15, 14. Ier. 22, 22. *Ephraim pascit ventum i. e. Ephraim curat vana et spem suam fallentia.* Itaque Schmidt: *describitur aucta et obdurata malitia Ephraimi, qua multum sibi de cultibus suis pollicitus est.* Alii verbum passive vident: *pascuntur vento*, quasi comedant ventum, sicut famelica bestia avidè depascit herbas, vid. Michaelis ad h. l. Sensus semper redit ad descriptionem vanae fiduciae. *Sectatur Eurum.* רֵיחַ 2, 7. 9. *desiderio alicuius affici.* קְדִים: *ventus ab Oriente flans*, vid. 13, 15. Hieron.: *aestus*, LXX.: καύσωνα ἰδιωξς. Iterum imago rei inanis adeoque perniciosae quaesitae. Est autem Eurus in Oriente ventus calidissimus fervente halitu et agris et hominibus perniciosissimus Gen. 41, 6. 23. Ez. 17, 10. 19, 12. Ion. 4, 8. Chald. respiciens ad 8, 7.: *similes sunt ei qui ventum seminat et metit turbinem.* — Quotidie mendacium et impetum auget. רֵיחַ: vis, violentia Ies. 22, 4. Prov. 21, 7. 24, 2. LXX.: κενὰ καὶ μέγαν ἐπληθύουσιν. — Inter scelera Israelitarum etiam referuntur foedera cum Assyriis et cum Aegyptiis. Cautum erat lege Mosaica, ne amicitiam inirent cum nationibus barbaris Deut. 7, 2. 3. Exod. 34, 12. 15. Hanc legem violantes vanis auxiliis impie fisci ventum pascebant i. e. vana curabant et Eurum i. e. perniciem sectabantur. Ve-

XII, 2. 3.

rum contra ipsos barbaros fraudulentè se gerentes mendacia augebant. Dum enim regi Assyriaco donis et tributis blandiebantur, opem Aegyptiorum contra Assyrios invocabant. Respicere videtur ad historiam 2 Reg. 17, 4. Cui addit Hieron. traditionem sacram nullis documentis confirmatam: *iam Menahemum pace facta cum Assur ab Aegyptiis auxilium postulasse et ita vastationem eversionemque suis urbibus praeparasse.* Israelitas autem amicitiam Aegyptiorum quaesivisse his exprimitur: שָׁמֶן לְמִצְרַיִם יִהְיֶה: *oleum in Aegyptum fertur.* Palaestina terra est nobili oleo abundans, quod inde in omnes terrarum regiones deportabatur, cf. 1 Reg. 5, 25. Deut. 32, 13. 8, 8. Ez. 27, 17.

3. יְהוָה עִם - יִהְיֶה: *Deo etiam lis est cum Iuda agenda.* Ex nostra sententia de v. 1. in hoc commate elegantissimam antithesin illorum vexatorum verborum habemus. *Iuda disceptat cum Iehova — Iehovae quoque lis est cum Iuda.* In quo autem illa lis posita sit, addit vates in posteriore huius versus commate: *animadvertendo in Iacobum pro moribus eius proque factis eius ei rependet*, s. ut primariam verbi פָּקַד significationem teneamus: *cum puniturus inviserit familiam Iacobi cet.* יַעֲקֹב: *omnes Iacobi posterius tribuum*, ut O, 11. דְּרָכָיו sunt mores ut 10, 13. et מַעֲלָלָיו *facta posterorum Iacobi* cf. 4, 9. Utrumque nomen per se positum sensum habet ambiguum vertique et in bonam et in malam partem potest, quin utrumque de Deo currit 14, 10. Ps. 77, 12. In criminationibus quidem prophetarum plerumque de perversis moribus et prave actis legitur. Vates primo adpectu verbosius adeoque autologice disseruisse videtur. Verum omnia optime conveniunt: *Nolite cogitare Deum, dum litem agat et nimadvertat in Iacobi posteros, ex arbitrio et ira gere quemadmodum vos agitis. Merito iis rependet pro moribus et factis eorum.* Copula ו ante מַעֲלָלָיו a nostris editionibus deest, in pluribus codd. ap. de Lossium legitur. Defectus eius ingenio vatis optime respondet.

4. Commemoratio Iacobi in versu 3. ipsum totius gentis atavum oratione producendi occasionem praebet. Cum antea vates nomen Iacobi de omnibus eius posteris adhibuerit, nunc de Iacobo ipso loquitur, fata eius narraturus et effigiem eius populo probe observandam constituturus. Quaeritur ante omnia, utrum, quae vates de patriarcha v. 4. et 5. commemoraverit, in laudem an in vituperationem eius dicta sint? Natura typi postulat, ut similitudo insit signo cum re signata. Legimus hucusque Israelem et Iudam fraudibus et contentione contra Iehovam fuisse repletum, versu autem 7. additur exhortatio ut et ipsi redeant ad Iehovam, pietatem benevolentiamque servant atque in eo fiduciam ponant. Qualis autem typus fuisset, nisi utrumque in Iacobo repertum fuisset, antea fraus et incerta fides, postea progressus ad veram Dei cognitionem pietatemque? Vatem horum omnium exemplum per vitam Iacobi exhibuisse, verba et modus rem narrandi apprimè docent.

בְּבֶטֶן עֶקֶב אֶת-אָחִיו: *iam in matris utero insidiatus est fratri.* עֶקֶב, ut apte ex usu Arabico verbi عَقِب demonstravit Gesenius in Lex. ad h. v., pr. indicat: *a tergo esse s. venire*, hinc: *insidiari*, item עֶקֶב: *planta, pars aversa pedis*. Nusquam designat *plantam tenere*, ut nonnulli interpretes voluerunt. Nec intelligitur, quomodo vates de fortuita manipulatione infantis tantum fecisset, nisi signum vel iterum typus fuisset fraudulentæ animi Iacobi, quo bis, postea fratrem decepit, nomen vero vel accepit vel certe meritus est Gen. 27, 36. cf. Ier. 9, 3. Quod enim interpretes omnia in laudem Iacobi versuri contendunt, illam prehensionem plantae fraternæ Gen. 25, 26. fuisse signum divinae providentiae super Iacobi salute excubantis, id profecto non intelligo. Rem istam magis putaverim signo fuisse Deum coërcere voluisse animum infantis arrogantem. Dum enim Iacobus iam in matris utero manum extenderat ad reprimendum fratrem et eripiendam ipsi primogenituram, nihilominus Deus fratrem Esavum primum in lucem produxit. Melius ergo statuunt qui contendunt, signum fuisse vigoris eius et nisus fratrem

XII, 4.

superandi iam in matris ventre conspicui. Verum id ipsum prodidisset ingenium infantis ad vim et fraudem paratum, certe non cum laudis significatione commemorandum fuisset. cf. Iken in dissertt. philologico-theoll. p. 282 sqq.

Difficilior est altera pars typi: וְבִאֲוֹנוֹ שָׁרָה אֶת-אֱלֹהִים: *adultus aetate superavit Elohim*. Si verum est, quod interpretes antiqui statuerunt, Iacobum cum Iehova ipso sub specie angeli luctatum fuisse, facile res expeditur. Id sane fuisset singulare vel mirificum familiaritatis, in quam Iehova cum Iacobo descendisset, specimen, Iacobus bene egisset flendo eique supplicando et merito propterea laudandus fuisset. Quam patrum de luctatione Iacobi et de nostro loco sententiam uberius exposuit et suis argumentis comprobavit Sal. Deiling in comment. de angelo colluctatore Iacobi, in Observv. sacr. Tom. IV. pag. 818. Verum neque narratione Gen. 32, 24—32. neque nostro loco haec explicatio facti supra omnem dubitationem evehitur. Id quidem bene iam monuit Kuinoel ad h. l. in explicando nostro non quaestionem esse, quid de historia ipsa statuendum sit, utrum somnium enarretur (ut vult Balthasar Becker le monde enchanté, Tom. II, 11. §. 10.), an φάντασμα, spectrum ab aliquo malo genio excitatum ad perterrendum Iacobum (ut nonnulli Hebraeorum magistri somniarunt), an (ut e libello anonymi Angli protulit Deiling l. l.) homo sicarius ab Esavo emissus fuerit fratris e medio tollendi seu litis duello, more pervetusto et in Oriente imprimis usitato, decidendae gratia, an (quod Herdero placuit Geist d. Hebr. Poesie ed. Iusti Tom. I. p. 265.) visio nocturna timore agitato et de suo suorumque periculo anxio patriarchae exstiterit ²⁴). Id unum nobis

24) Si meam qualemcunque sententiam de luctatione ista afferre licet, omnem narrationem nil continere putaverim nisi mythicam expositionem ambiguitatis et motuum, quos animo sensit Iacobus, fac eam a Iacobo ipso, vel post mortem eius demum ortam esse. Antequam fugatis e domo sua omnibus idolis ad Iehovam Bethalem redierat Gen. 35, 1 sqq., om-

curae est, quomodo patriarcha ipse et vates noster rem ceperint. Iacobum eam non magni fecisse ex omni eius historia apparet. Aliam visionem, qua sibi persuasum habebat cum Deo se conversatum esse, Gen. 28, 12 - 17., ita celebravit ut aram in loco conversationis exstrueret, seriori tempore eo ad sacra ibi facienda rediret 35, 7., saepius eius mentionem faceret 48, 3. 4. De luctatione tacet et nusquam praeter hunc nostrum locum eius mentio fit, cf. Herder l. l. p. 268. Nimirum ipse sibi acerrimae luctationis cum vero et falso Dei cultu conscius in opinionem inciderat, unum ex Elohim, e divinis numinibus, quibus antiqua superstitio mundum repletum esse somniabat, sibi apparuisse et secum dimicasse. Iacobus cum e Mesopotamia exiret, nondum liber erat a superstitione polytheismi. Laban penates domesticos ab eo ablatos esse suspicatus est Gen. 31, 30.; ipse vidit in itinere מִלְאֲכֵי אֱלֹהִים Gen. 32, 2.; diu post reditum in Canaanem demum intellexit vestigia polytheismi in familia esse abolenda Gen. 35, 2 — 4.

Hanc autem polytheismi superstitionem in posteros Abrahami intravisse, quorum pietas usque ad tempora Mosis tantum in eo versaretur ut unum superiorem omnibus illis numinibus haberent eumque κατ' εἶδος Elohim vocarent, omnis modus, quo antiquissima monumenta de actionibus divinis, maxime de creatione disserunt, aperte docet, cf. Gableri Urgeschichte I, p. 219. cf. p. 96. et II, 1. p. 108. Herder l. l. I, p. 43;

nis vita eius luctatio cum Elohim fuerat i. e. anceps haeserat inter Iehovam et inter deastros, quorum cultu in Mesopotamia imbutus, quibus adeo iam antea non exosus fuerat Gen. 28, 21. Superaverat illa luctatione Elohim, deastros, daemones, angelos, et nunc victorem nomine יִשְׂרָאֵל (*qui luctatus est cum Deo*) se a Deo ipso insignitum praestabat Gen. 35, 10. Huius autem rei memoria non tantum celebrata est nomine Israelis, sed etiam mythica illa narratione, quam legimus Gen. 32, 24 - 32. Fortasse animus patriarchae tantis curis sollicitatus somnia habuit, quae illis narrationibus occasionem praebuerunt,

XII, 4!

quamquam Abrahamus et fortasse Iacobus ipse post reditum ad aram Bethelis Gen. 35, 1. dignius et verius de uno Deo cogitaverint. Verum etiam post Mosen unius Dei severissimum cultorem reliquiae polytheismi animis Israelitarum ita erant infixae, ut nullo modo illos Elohim e theologia dimitterent sed alio tantum nomine ei adnecterent. Erant iis מְלָאכִים: *ministri, nuntii Iehovae*, vid. Ps. 8, 6. (cuius אֱלֹהִים LXX. et auctor epist. ad Hebr. 2, 7. vertunt: ἄγγελοι) et 97, 7. cf. LXX. qui idem nomen itidem voce ἄγγελοι reddunt, et nostrum locum, ubi vates promiscue utitur nomine אֱלֹהִים et מְלָאכִים, ut caveat, nequis illum Iehovam ipsum fuisse putet. Erant iis adeo numina impura homines decipientia I Sam. 28, 13., δαιμόνια Ps. 96, 5., ubi LXX. verba כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים vertunt: πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, et quemadmodum deastri paganorum saepius vocantur אֱלֹהִים (cf. Exod. 20, 3. Ps. 96, 5. 135, 5. et ap. nostrum 3, 1.), ita iidem nominibus insigniuntur שְׂעִירִים Deut. 32, 17. Ps. 106, 37. et שְׂעִירִים Lev. 17, 7. 2 Chron. 11, 15. quorum illud δαιμόνια, hoc μάταια a LXX. vertitur. Ex quibus apparet, posteriores Iudaeos idolis paganorum non omnem existentiam denegasse, verum suos Elohim, quibus post cognitum per Mosen summum Deum, יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, carere poterant, nominibus illis contumeliosis שְׂעִירִים, שְׂעִירִים, δαιμόνια, μάταια notatos, ad barbaros ablegasse sibi, que servasse ministros Dei Iehovae inferiores, מְלָאכִים, cf. Iob. 33, 23. Ps. 91, 11. 34, 8. Exod. 3, 2. 4. 14, 19. 33, 2.

Quae disquisitio ab interpretatione loci nostri ne aliena esse videatur. Exinde enim intelligitur, quid vates de Iacobo statuerit quidque de eo dicere voluerit, eum nempe prioribus vitae temporibus non liberum a commercio cum numinibus barbarorum fuisse. *Luctatus est cum אֱלֹהִים, non cum vero Deo, sed cum מְלָאכִים, numine Iehovae inferiore, Dei ministro, tunc adhuc timore et reverentia ab ipso patriarcha celebrato. Nam*

praevaluit quidem, sed flevit ad illum eique supplicavit. Quibus verbis genera cultus uni Iehovae praestanda indicantur. Itaque Iacobus ea in re vere exemplum fuit Israelitis semper memorabile, cum et aliquando erravit in pietate numina illa imbecillia precibus adorans, mox quidem reversus ad unum Deum; quod postea v. 5. commemoratur.

בְּאַיִנוֹ pr. *in robore suo*, de virili aetate saepius ponitur Gen. 49, 3. Dent. 21, 17., praecipue Ps. 105, 36. ubi liberi רֵאשִׁית אֵינָם: *primitiae eorum pubertatis* vocantur. Sic h. l. eleganter voci בְּבִטָּן opponitur. שָׁרָה: *luctatus est*, secundum Arab. شَرَا, eodem modo quo Gen. 32, 29. praeter quod in loco Gen. construitur cum praep. עִם, h. l. cum אֵת illi respondentem, cf. Gesen. in Lex. ad h. v. Hieron.: *directus est cum angelo, quoniam ad flumen Iaboc adversus angelum tota nocte pugnavit.* Plerique interpp. vertunt: *superavit.* Verum in illo loco Gen. et alternis legitur cum אֶתְּ, et in utroque loco opponitur verbo יָכַל: *praevaluit*, unde eandem significationem cum isto posteriori habere non potest, praesertim nostro loco, ubi insuper sequitur יָשַׁר a rad. שָׁרָה: *principatum tenere.* Salva igitur illorum versione intolerabilis tantologia existeret. Saepius in V. T. non legitur. LXX.: ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ ἐνέσχευσε πρὸς θεόν. Ceterum ut omnes ante Ikenium totum nostrum versum in laudem Iacobi verterunt, ita Ikenius eumque secutus Dathe et recentiores interpretes certe posterius comma de honorifica eius lucta cum Deo interpretati sunt. Chald. paraphrasis ita audit: *Propheta dic iis: nonne de Iacobo praedictum est, antequam nasceretur, eum maiorem fratre futurum esse? et in robore magnum se gessit cum angelo.*

5. יָשַׁר אֶל-מִלְאָה: *principatum tenuit erga angelum.* Cognata verba שָׁרָה v. 4. et h. l. שָׁרָה non idem significare, praeter alias causas etiam copulā וְ indicatur, quae, si sententiam praecedentis versus repetere vates voluisset, vel absuisset (cf. v. 3. 5, 8. 11. 8, 8. al.)

XII, 5.

vel etiam praecedenti שָׁרָה praefixa fuisset (vid. infra). Est autem verbum שָׁרָה saepius obivum significatu: *principatum tenere* 8, 4. Ies. 32, 1. Prov. 8, 16. אֶל-מִלְאָךְ: *versus angelum*. Cum autem vates h. l. nomine מִלְאָךְ pro אֱלֹהִים v. 4. utatur, eam rem pii interpretes Christiani certamen Iacobi cum uno Deo vindicare studiosi ita composuerunt, ut dicerent illum מִלְאָךְ fuisse *ab aeterno genitum*, ἄγγελον μεγάλης βουλῆς, τὸν λόγον ὑποστατικόν, *angelorum dominum, Dei filium*, et sic mysterium trinitatis huic loco inseruerunt, cf. Deiling l. l. p. 826. Alii vertunt: *adversus Deum ipsum, qui angeli formam induerat*, cf. Rosenmueller ad h. l. Ex nostra sententia habemus in eo nomine reliquias polytheismi Semitici pro more seriorum temporum monotheismo accommodatas. Iacobus nondum a deastrorum cultu solutus cum אֱלֹהִים pugnavisse existimabatur, quod vates ita describit, ut intelligatur non luctam fuisse cum Iehova sed cum numine, divino nomine perperam insignito, quippe quod מִלְאָךְ: *Dei minister* fuerit. Hic modus de illa inexplicabili mysteriorumque plena lucta cogitandi optime conveniebat narrationi Gen. 32. Ibi enim v. 2. מִלְאָכֵי אֱלֹהִים patriarchae occurrisset feruntur. Deinde cum v. 25 — 29. victrix lucta Iacobi narretur, quid mirum, quod pius Israelita opinatus fuerit unum ex his מִלְאָכֵי Iacobum provocasse ut secum conflictaretur eundemque ab illo superatum esse. Iehovam autem ab aliquo homine vinci posse Israelitis nefaria fuisset sententia. Utrum vero Iehovae, an deastrorum fuerit minister, verbum מִלְאָךְ haud decernit. Sine dubio Iehovae, ut omnes אֱלֹהִים, v. supra. Verum quemadmodum in textu incertum est, ita idem in versione incertum reliquimus reddendo: *divini imperii ministrum*. Quod vere respondere videtur sententiae loci Gen. 32, 2. 3. ubi qui antea מִלְאָכֵי אֱלֹהִים fuerant, postea dicuntur *exercitus*, מִחֲנֵה אֱלֹהִים. וַיִּכַּל: *praevaluit* Gen. 32, 29. cf. 30, 8. Ps. 13, 5. Ier. 3, 5. LXX.: καὶ ἡδυνάσθη. Hoc verbum significatione respondere praecedenti

יְהוָה duplici ך extra omnem dubitationem ponitur, quod est Lat. *et — et* cf. 7, 1. 11, 1. „Er war ihm überlegen und bezwang ihn.“ בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ. Ut בָּכָה h. l. cum וַיִּתְחַנֶּן, sic 1 Sam. 1, 10. cum וַיִּתְחַנֶּן componitur, eodem sensu et significatu: *flendo supplicavit*, cf. Esth. 8, 3. Quod autem supplicaverit, id historia refert Gen. 32, 26., nimirum ut sibi benediceret. De lacrymis historia tacet. Valem eas ex inspiratione divina habuisse, contendit Schmidt. Nos potius dicamus fuisse modum rhetoricum exprimendi summum ardorem precum Iacobi impiarum, quas vere fervidas fuisse historia satis exponit.

Hactenus ambigua pietas Iacobi. E luctatione victor excessit, ut non modo angelum sed omnem idololatriam vinceret. Idque eo tempore, quo destructis et defossis omnibus idolis Bethalem migraret Gen. 35, 1. 4. 6. *Ibi invenit eum ibique cum eo collocutus est, qui est solus Iehova Deus Zebaoth.* Intellexit non illum Deum esse, cum quo luctatus esset apud alveum Iacob, nam de illo et de altari Pniel in memoriam luctationis exstructo non amplius sermo est, sed de Iehova quem oculis humanis nemo conspiceret, quocum nemo concertare potest, qui quidem aliquando fratrem Esavum fugienti in somnio notum se fecerat Gen. 28, 12—19. בֵּית-אֵל. Deest particula ב, uti 2, 5. 8, 9. 9, 4. *Bethel eum invenit i. e. ibi certior factus erat Iehovam esse unum et verum Deum. Ibi cum eo collocutus erat.* Vulgata lectio עִמָּוִי vel in עִמָּוִי mutari debet, ut sensus verus et aptus existat, vel putandus est vates ex quodam errore grammatico s. inusitatâ et incorrectâ formâ ad modum בֵּית-אֵל scripsisse עִמָּוִי, fortasse etiam deceptus similitudine soni praecedentis verbi יִמְצָאוּ. Gesenius adtulit exceptiones Lehrgeb. p. 207. not. t. ubi suffixa verbi nominibus et praepositionibus adiiciuntur. Fortasse numerus eorum hoc nostro exemplo angere potest. Certe Syrus, Aquila, Symmachus, Theodotion verbum nostrum verterunt: *cum eo*, cf. Rosenmueller ad h. l. Vulgaris lectio עִמָּוִי: *nobiscum*,

XII, 5. 6.

utcumque torqueatur, semper incommoda est. Viri docti prophetae sententiam ita constituerunt ut, quod Deus locutus esset cum Iacobo, id dictum fuisset omnibus et Iudaeis et Israelitis in lumbis Iacobi latitantibus. Non est quod alias opiniones afferam, de quibus vid. Rosenmueller ad h. l. Memoratu autem dignum est, quod LXX. etiam h. l., ubi vates nomine *Bethelis* illius urbis proprio usus est quoniam minime tanquam locus idololatricus sed a Deo ipso colloquio nocturno cum Iacobo sacratus commemoratur, ita verterunt ac si iterum scripsisset *Bethaven*, cf. 4, 15. al., nimirum οἶκον Ὠν. Non tantum ingenium scriptoris plane neglexisse, sed ne attente quidem legisse videntur. Quis igitur sequatur eorum auctoritatem ubi postea vertunt εὐροσάν με, ἱμαῖον, καὶ ἐκεῖ ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς, עִמָּךְ. Dathe, et Kuinoel errant contendentes eos legisse עִמָּךְ s. עִמָּנִי. Chald. et Hieron. vertunt: *nobiscum*.

6. Quem invenerit Iacobus Bethele, versus noster exhibet: *eum, cuius nomen est Iehova, Iehova Deus agminum.* זְכָרִי — יְ: *cuius nomen.* In Hebraico textu more usitatissimo relativum non verbo exhibitum est, sed sensus relativum innuit. Latini tali nexu semper verba *et eius* in naturale relativum *cuius* solvunt. אֱלֹהֵי הַצְבָּאוֹת, cognomen Dei saepissime obvium: *Deus agminum.* LXX.: παντοκράτωρ. Ex hoc loco facile intelligi potest, designari maiestatem, qua longe superet et qua gubernet numina illa ignota ab hominibus a Dei vera cognitione alienis divinitus culta. Sunt enim in V. T. צְבָאוֹת: *agmina* stellarum, lunae et solis Deut. 4, 19., angelorum Nehem. 9, 6., animarum humanarum Gen. 2, 1., daemonum 1 Reg. 22, 19. זְכָרִי LXX.: μνημόσυνον, ap. Homerum μνήμα, *id quo aliquid in memoriam revocatur.* Synonymum est מִנְיָן, quocum expressis coniungitur Exod. 3, 15. Dathe, Meisner alique interpretes volunt esse verbum, quod ille vertit: *Deus ei memorabile nomen dedit*, hic: *Iacobus Deo sacrificium obtulit.* Utrumque sine vi vocum et sententiae fieri non potest.

7. Nunc vates transfert effigiem ad suam sententiam. *Uti proavus tuus Iacobus, postquam per aliquod tempus a recta via declinatus et in fide anceps, feliciter finita contentione cum Elohim, qui tantum Dei minister s. angelus erat, ad Iovam suum rediit, ita tu quoque Israel dimitte et fraudes et impetus et studia Deo adversantia, atque in uno Deo constanter pieque fiduciam tuam colloca.* In verbis huius versus inest aptissima oppositio verborum et dictionum versus secundi. מִשְׁפָּטֵי שֵׁךְ opponitur nomini שֵׁךְ, מִשְׁפָּטֵי nomini שֵׁךְ et dictio: *fiduciam firmiter in Deo tuo colloca*, illi: *foedus cum Assyriis pangunt et oleum Aegyptiis fertur.* In fine versus LXX. declinant a nostro textu: ἡ γὰρ πρὸς τὸν Θεόν σου.

8. Vates pravitatem gentis Israeliticae describere pergit. Non enim modo idololatriam et libidinibus veneris se pares faciunt barbaris, cf. 4, 11-13., verum etiam fraudibus eos referre student, quod tanto peius et detestabilius est, quanto pluribus adfecti sunt a Deo beneficiis et quanto luculentiorum habent imaginem, Iacobum historiamque populi. Ita admodum obscura et parenthesibus interrupta idiosyncrasia sententiarum vatis nostri solvenda est. כַּנְעַן est nominativus absolutus, quam orationis formam saepissime in nostro vate habemus 6, 8. 8, 13. 9, 6. 11. al. כַּנְעַן בְּיָדוֹ: *quod attinet ad Canaanem, in manu eius sunt cet.* Quae formula iterum ope relativi simplicissime resolvi potest: *Cananaeus est, in cuius manu sunt bilances fraudulentae.* In voce כַּנְעַן bilogia inest. Significat, enim et mercatorem Ies. 23, 8. Prov. 31, 24. et paganum hominem, incolam terrae Canaaniticae Iob. 40, 30. Ies. 23, 11. Zach. 14, 21. Omnino autem indicat: *fraudulentum et dolosum hominem ad modum barbarorum,* quibus illud Mosaicum לֹא תִגְנֹב Exod. 20, 15. non innotuerat. מֵאֵינִי מִרְמָה: *bilances fraudis i. e. dolosae, quibus alios defraudant,* species fraudis pro omni genere fraudis ponitur: לְעֹשֶׂק אֹהֵב: *opprimere amat.* אֹהֵב et אֹהֵב saepius occurrit ita ut sit: *aliquid cum voluptate*

III, 8. 9.

t quasi ex consuetudine facere (ut Latinorum *amare*, c. ap. Horatium: *aurum per medios ire satellites amat*, et Gallorum *aimer*) cf. Ies. 56, 10. Ier. 14, 10. *וְיָדָע* de omni iniuria, non modo vi sed etiam fraude blata dicitur Mal. 3, 5. Lev. 5, 21. 23. Deut. 24, 14. XX.: *καταδυναστεύειν ἡγάπησε*, quod Hieron.: *opprimere ex potentiam diligit*. In toto versu mihi contineri videtur locus communis s. dicterium quoddam, quod ostea transfertur ad Israelitas: *qui falso negotio alios fraudat et dolo iniuriam infert, aequè paganus est ut ei idolis sacrificat*. Hieronymus versum nostrum directum putat ad Israelitas, quos nomine ignominioso ananaeos vates appellet, quemadmodum similia nomina occurrant histor. Susannae 56. Ez. 16, 3. Ies. 1, 10., quasi dixerit: *tu Canaan-Ephraim, in manu tua est latera dolosa s. iniqua*. Chald.: *ne sitis sicut mercatores, in quorum manibus sunt bilances dolosae, ut laus committatur ad turbendam omnem benignitatem*. Plerique interpretes alterutri explicationi adhaerent. Castalio ita: *Ephraimitae Chanaanem incolentes fallaciam habent in manu trutinam*. Dathe longo introitu titur ad constituendum nexum huius versus cum antecedentibus: *ille vero scil. Iacob et Ephraim est de genere Canaanis, manu bilances fraudulentas tenet* c. Propius accedunt ad nostram sententiam Liveleius: *Drusius, quorum hic: ut mercator in manu habens lateram fraudulentam etc. — ita Ephraim dixit*.

9. *וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם*: *Ephraim quoque dicit* scil. ille s. parem se praestans. *וְ* copula est latissimae significationis, maxime excitantis et asseverantis: *profecto, amen, agedum*. Est omnino audacis hominis, perversi re sua, quamquam perversa, freti. LXX.: *πλὴν πτωχὸς εἰμι*: *dives sum, opes inveni*. *וְכֹחַ*: *vires et facultates* cuiusvis generis. Hinc *divitiae*, quas etiam Latini *facultates* dicunt, Iob. 20, 10. Plerisque possum est pro *וְכֹחַ* commutatis affinibus literis *וְ* et *כֹחַ*. Liveleius. LXX. nimirum ex analogia Arabica: *عَفْوَكَ* *عَفْوَكَ* *عَفْوَكَ*, *requiem meam*. Hieronymus: *inveni solum meum*, unde *וְכֹחַ* legisse apparet, itidem addens:

idolum esse divitias, nam sicut gulosi et luxuriosi venter Deus est, ita avarus adorat auri idolum. Sequentia verba difficilia sunt, et quocunque modo ea interpretemur, inter coniecturas agimur. כָּל-יְגִיעִי: omne meae divitiae, pr. duri labores, hinc: id quod labori comparatur, i. e. opes, divitiae Ies. 45, 14. 55, 2. Ps. 128, 2. cf. Gesen. ad h. v. לֹא יִמְצְאוּ-לִי עֲוֹן: non invenient mihi culpam. מִצָּן latissimo sensu occurrit de omnibus quae quolibet modo acquirimus, sic: urbem occupare 2 Sam. 20, 6., fruges agri capere Gen. 26, 12., lucrum alicuius rei habere 2 Sam. 18, 22., doloribus et miseria affici Ps. 116, 3. Ita etiam h. l. accipi potest pro: comparabunt s. contrahent mihi. לִי est dativus commodi. עֲוֹן: culpa 14, 3. Gen. 15, 16. Ies. 5, 18. Sensus igitur est: divitiae meae mihi non contrahent culpam אֲשֶׁר-חָטָא: quemadmodum peccatum i. e. quasi peccatum fecissem. אֲשֶׁר i. q. כִּפְאוֹר, cf. Ies. 54, 9. Ier. 33, 22. al. Sens.: divitiae meae, quocunque modo eas paraverim, mihi non pro peccato reputabuntur. LXX.: πάντες πόνοι αὐτοῦ οὐχ εὐρεθήσονται αὐτῷ δι' ἡμάρτιαν, cuius versionis fere ne verbum quidem cum textu nostro convenit. Hieron.: omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem quam peccavi i. e. quicquid peccavero, si habuero divitias, ab his, qui meo indigent auxilio, mihi non poterunt inculpari; secundum illud quod scriptum est: et qui iniqua gerit, benedicatur, divitum enim amici multi. Interpretatio Hieronymo non digna. Chald.: respondet ad id propheta: omnis vestra opulentia peribit vobis, quo tempore iusta fiet delictis vestris retributio. Michaelis ita vertit: desiderium et omnes desideratas et labore acquisitas opes non invenient mihi, scil. qui aequo animo rem consideraverint (i. e. impersonaliter; non invenietur), eiusmodi iniquitatem (i. e. delictum), quae adeo grave peccatum est, quod tam acerbe reprehendi mereatur ut v. 8. factum est. Idem Kuinoel brevius: labores meos nemo iniustus et iniquos appellare poterit. Verum haud scio an non haec explicatio durior etiam et verbis nexuque minus accommodata videatur nostrâ, licet nostra quoque ab omni duritate orationis vatem non prorsus liberet.

I, 9: 10.

chhorn vertit: „mein ganzes Gut weiss nichts von Missethat, von nichts das Sünde wäre.“

וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַיָּדָאֵי חָטָא esset i. q. וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַיָּדָאֵי חָטָא. Interpretatio certe non simplicior. De Wette: „unter all meinem Erwerb wird man kein Unrecht finden, als Sünde wäre“; quae intolerabilis esset tautologia.

10. Ostendit nunc vates quam stolidam quamque imbecillam sit eorum fiducia in divitiis fraude acquisitis collocata, qui habeant Deum tutissimum in omnibus calamitatibus auxilium, patres inde ab antiquissimis temporibus defendentem ipsosque adhuc defensurum. וְאֵנִכִּי

יְהוָה אֱלֹהֵי: ego tamen Iehova sum Deus tuus tuteris. מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: inde à terra Aegyptiaca, i. e. qui

servitus sum inde ab eo tempore, quo in summa miseria versabamini Aegyptiaca servitute oppressi. LXX.:

ὁ δὲ κύριος ὁ Θεός σου, ἀνῆγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου.

וְעַתָּה: adhuc s. ultra, etiam nunc te secure habitare ciam. Oratio ita mihi cohaerere videtur: Noli illis

avis artibus opibusque fallacibus fidere, historia et motis prophetarum edoctus. Non auro nec argento contit Israelitis ex Aegypto fugere et in securis sedibus

habitare. Ego sum Iehova tuus, tutela et auxilium um inde ab illis temporibus. In me spera, per me

im, per me Deum tuum rursus secure habitabis, quam am nunc vehementer turbatus es. cf. 11, 6. 11. Sic

omnia optime ad י. 7. pertinent. בְּתֵנִי: in tentos, quae ח. l. pro quavis domicilio. Utitur propheta hac

ce similitudinis gratia. Ut enim prisca gens Iacobica in tentoriis suis, periculis molestissimae migrationis

per Arabicum desertum circumdata, secure debebat, vos quoque secure habitare voto. Ceterum וְעַתָּה

am pro domo dicitur Ies. 16, 5., 33, 20., ut coatum verbum מִשְׁכָּן Ies. 32, 18. ubi quidem semper

tio securitatis primaria est. כִּי מִיָּמֵינוּ ut temporis festorum. Secundum Hieronymum pluresque inter-

presabintelligendum est festum tabernaculorum, Sotepigia, de quo Lev. 23, 34. חַג הַסֻּכּוֹת. Quae signifi-

cato optime convenit orationi vatis designantis futuram aelitarum securitatem imaginibus ex itinere gentis per

desertum desumtis: tum tentoriorum, sub quorum tegmine viatores degebant tuti ab omni tempestatis et ferarum periculo, cum festi tabernaculorum, quod Deus ipse in deserto instituerat, ut post exactos graves messis labores grato in ipsum animo Deo accepta sacra facientes in tuguriis e frondibus viridibus constructis et otiosam et religiosam et iucundam vitam agerent. Omnis huius versus oratio ita composita est, ut vates ad tempora illa calamitosa respexisse videatur, de quibus 2 Reg. 15, 29. Tiglath-Pileserem regem Assyriorum regnum Israeliticum magna vi aggressum incolas superioris Galilaeae tribuumque Gileaditicarum bello captarum in exilium abduxisse narratur. Quam tristem rerum vicem se in melius versurum Iehova promittit, cum Israelitae ad sanam mentem redituri essent. Hieronymus: *sicut in eo tempore te de Aegypto liberavi et habitasti in tabernaculis ad terram sanctam et ad locum templi ire festinans, sic etiam nunc educam te de tribulatione et angustiis et imminente captivitate, si tamen feceris quae praecepi.* Al. *לְיָמֵי מְנוּחָה* latissima significatione capiunt, ita: sicut diebus pristini temporis, ubi in desertum defendi; al. denique verba esse minantis arbitrantur: *collocabo te e patria expulsum iterum sub tentoria, quemadmodum pristinae peregrinationis tuae tempore, quod quidem longe a nexu orationis abhorret.*

11. *Idem, addit ex ore Iehovae, vobis etiam per prophetas significavi, dum super iis locutus sum i. e. ut monita mea inspiravi, cf. 1, 1; visiones exhibui, parabolas per eos vobis proposui. לְיָמֵי מְנוּחָה et locutus sum super e. ad prophetas, scil. quae, si observaretis, vobis saluti forent: alia enim Deus loqui non potest. Cuius salutis exemplum postea v. 14. sigillatim refert. Praeterea omnino Deus peculiarem amorem promptissimamque servandi proclivitatem, modo pie sentiret et probè ageret, populo per prophetas declaravit, ne forte hic putaret, felicitatem se vel idolis, vel divitiis, vel viribus sociatum debere, cf. Num. 23, 19 — 22. Deut. 28, 1 — 14. Jos. 23, 8 — 13. לְיָמֵי מְנוּחָה, non per prophetas, uti Tremellina, quod grammaticae repugnat, sed: ad prophetas, LXX. i. εἰς τοὺς προφῆτας, ut nem-*

XII, 11: 12:

pe sententiam meam intelligerent eamque populo significarent.

Verum, pergit, non tantum locutus sum, sed me demittens ad vestram imbecillitatem *וְהוֹרֵן הָרַבִּיתִּי*: visiones multas vobis protuli. Visiones enim, somnia et alia quaecumque phaenomena optica, regionibus Orientalibus haud aliena singulari autem Dei cura ad commovendum populum saepius emissa, illis gentibus semper signa erant divinae praesentiae. Plures praeterea visiones coram animis prophetarum produxit, quas isti populo exponerent, cf. Amos. 3, 7. 2 Reg. 17, 13. *וְיַבִּיד הַנְּבִיאִים אֲדַמּוּ*: et per prophetas parabolis s. similitudinibus locutus sum. Bene monet Michaelis ad h. l. trium verborum huius versus esse unum idemque tempus, quamquam duo priora in praeterito, tertium in futuro legantur, idque praeteritum. Nam tota oratio continet commemorationem rerum in facto positarum. De significatione verbi nostri admodum differunt inter se interpretes. Alii, qui illa praeterita, hoc futurum innuere censent, ita vertunt: *pari modo etiam porro cum iis per prophetas loquar*. Alii putant esse: *excidi* (cf. 4, 5. 10, 7.), ut vel sit: *per prophetas excidium, et devastationem iis minatus sum* (ita Eichhorn, quemadmodum 6, 5. *וְהָרַגְתִּי*), vel ex alia interpretatione significet: *penitus percussi eos*. Hieron.: *assimilatus sum i. e. hominibus similem me praestiti*. Dathe: *qui sim per prophetas declaravi*. Verum nulla harum explicationum simplex et textui orationis ita accommodata est, ut nostra a plerisque recentiorum, v. c. Michaele, Drusio, Grotio, Rosenmüllero, prolata. Similitudinibus et parabolis loqui erat et usitatissimum vatibus et plebi probatissimum, cf. Ies. 5, 1 sqq. Ez. 16. et noster ipse fere in quolibet commate. Adhibetur autem verbum ex significatione Thren. 2, 13. Ies. 40, 18. 25. Ier. 6, 2. 12. *Qui aliter sentiunt, vana sectantur*. Particulam *וְ* significare utique, profecto Mollerus, Drusius, Noldius contenderunt, et quamquam interpretes negaverunt hanc subinde esse huius particulae significationem; v. c. Tarnovius et Rosenmueller ad h. l., tamen plures loci V. T. reperiuntur, qui eam servare iubeant;

v. e. Prov. 3, 34. ubi in oratione affirmativa quodlibet prius membrum versuum 32 — 35. directam et in se absolutam enunciationem; cum posterioris illi contraria copula **ו** *sed* coniunctam exhibet; Iob. 19, 5. ubi ad augendam affirmationem et ad vim particulae **כִּי** clarius constituendam **כִּי־כִי־כִי** componuntur; 39, 13. ubi particula **כִּי** gravem et amplam descriptionem ciconiae incipit; Ier. 31, 20. ubi verba **אֵלֶּיךָ יְיָ שָׁמַעְתִּי** discrete responsionem praecedentis quaestionis: *nonne Ephraim pretiosus mihi filius est?* continent; Gen. 47, 18. ubi fatum triste incredibile dictu ab Aegyptiis Iosepho relatum bis repetita particula **כִּי**, ut in communi vita fieri solet, affirmatur. Huc accedit notissima forma **כִּי־כִי** *sed* Ier. 31, 30. Prov. 23, 17. 18. Ps. 1, 2. al. quae intelligi non posset nisi **כִּי** vim affirmantem habuisset. Non igitur opus esse mihi videtur ad Gen. 22 sententiam confugere, qui hoc et nonnullis aliis locis **כִּי** ita positum esse statuit, ut sit: *nonne?* Praeterea h. l. utrumque membrum, **אֵלֶּיךָ יְיָ שָׁמַעְתִּי** et **אֵלֶּיךָ יְיָ שָׁמַעְתִּי**, in parallelismo legitur. Cum autem **כִּי** praeter omnem dubitationem sit: *profecto*, cf. Ps. 62, 2. cet. **כִּי** idem significet necesse est. Vates enim his verbis gravissimo modo suis inserere vult: *studia, quibus in Gileaditicis regionibus et Gilgale incumbere, esse vanissima, siquidem unum verum et diuturnum auxilium sit Deo fidere et prophetas sequi* v. 7. 10. 14. **בְּגִלְגַּל** ponitur pro **בְּגִלְגַּל**, quod usitatissimum est vati nostro ubi de qualicunque regione sermone est, cf. v. 13. 2, 16. 7, 11. 8, 9., et sequens **בְּגִלְגַּל** postulat. Gilead est regio Trans-Iordanensis, hominibus fraudulentis et insolentibus repleta, 6, 8., quae licet irruptione Tiglath-pileseris depopulata, 2 Reg. 15, 29., tamen tunc temporis non omnibus incolis orbata fuisse videtur. Utrumque nomen proprium Gilead et Gilgal pro universo regno Israelitico, illud pro Trans-Iordanensi, hoc pro Cis-Iordanensi, positum, Gilgal autem prae ceteris ob similitudinem soni, ex quo etiam paronomasia tertii nominis **גִּלְגַּל** vati placuit, illi adiunctum est. **אֵלֶּיךָ** et **שָׁמַעְתִּי** idem

XII, 12.

significant, *vanitatem*. Utrumque e primaria significatione, illud Prov. 22, 8. Ies. 41, 29. Zach. 10, 2. cf. Gesenius ad h. v., hoc Ies. 59, 4. Iob. 15, 31. Ps. 12, 3. Eidem iniuncta est simul notio mendacii Ps. 24, 4. al. De urbe et idololatria Gilgalis vid. 4, 15. **וְהָיָה**: sunt. *In Gilead et Gilgal sunt vanitates i. e. vana sunt, quibus studet et quae requirit perversa gens illarum regionum; scil. universi regni Israelitici; vel potius, quia praecipue וְהָיָה semper fere ad simulacra inania spectat; vano cultui addicti sunt, i. e. quos in regionibus illis colunt deastri inopes et mendaces se gerent. Ut autem sequentia וְהָיָה וְהָיָה cum praecedentibus cohaereant, iterum relativum suppleri debet: quibus scil. locis i. e. ubi boves immolant, nimirum idolis, ad sibi conciliandam eorum benevolentiam auxiliumque. Ita enim prophetae negligunt et spretis eorum monitis vana tantum sectantur, cf. Ier. 2, 13. Sacrificia boum sine dubio per synecdochen partis pro toto universi cultus superstitiosi loco commemorantur.*

In altero commate versus nostri addit vates quasi in parenthesi, quanta sit eorum superstitio: nam *altaria eorum* scil. Israelitarum *sunt quasi acervi super sulcis agri*. Ita magnus numerus eorum designatur. **וְהָיָה** omnes fere interpretes *acervos lapidum* in negotio agrorum purgandorum congestos esse putant: saepius enim cum et sine adiecto nomine **וְהָיָה** eadem significatione occurrunt, cf. Gesen. ad h. v. **וְהָיָה**: agri, pro **וְהָיָה**, cf. 10, 4.

Interpretes in interpretando hoc versu in varias partes abierunt. Plerique particulam **וְהָיָה** vel conjunctionem conditionalem vel interrogativam esse putarunt. Illi pro vario modo verba coniungendi et separandi varios sensus invenere, v. c. Michaelis: *si Gileaditae pravitati et idololatriae dediti tantum vani et frustra fuerunt, simili insania Ephraimitae in Gilgal boves immolant*. Dathe, Grotium secutus: *si in Gileaditica regione, quam vana sit idololatria, cognitum sit (nimirum expeditione Tiglathpileseris 2 Reg. 15, 29.), sane temerarie agunt, qui Gilgale boves immolant*. Rosenmueller: *si Gileaditae pravitati et idolorum cultui de-*

diti sunt, omnino vanitas facti sunt. In Gilgal boves immolant. Hi ita vertunt: num q. nonne in Gilead iniquitas? certe vanitas sunt! vid. Tarnov. ad h. l. Alii comminationem futurarum poeparum versui nostro subiiciunt, v. c. Eichhorn: „Da dennoch Gilead ein Gräuelland geworden ist, so wirds gewiss Zerstörung treffen: da sie zu Gilgal Stiere opferten, so werden ihre Altarstätten wie Haufen Steine auf der Aecker Furchen werden“. Nuperrime F. I. V. D. Maurer (Observv. in Hoseam, in Commentatt. theoll. Rosenmuelleri et Maureri 1827, Tom. II, p. 1.) novam coniecturam emisit. Pro גלגל legendum esse suadet גלגל, quae vox significet *metropolin*, quemadmodum 2 Sam. 20, 19. et fortasse etiam 2 Sam. 8, 1., nimirum urbem Gileaditarum גלגל Iud. 11, 29., hoc sensu: *Urbs regionis Gileaditicae, Misa impie egit, imo scelestae faciunt (incolae), in Gilgale boves mactant, imo tot aras habent quot etc.* Sed missis reliquis, an nomen גלגל sine aliqua certiore nota hoc sensu accipi possit, vix credam. Eadem ratio mihi esse videtur quae nominis גלגל 4, 18. Plura de his vid. ap. Rosenmuell. ad h. l. LXX. quidem locum nostrum admodum corruerunt versione: *εἰ μὴ Γαλαὰθ ἔστιν ἄρα ψευδεῖς ἦσαν ἐν Γαλαὰθ ἄρχοντες θυσιαζόντες, καὶ τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν ὡς χελῶναι ἐπὶ χέρσον ἀγροῦ.* Pro גלגל igitur legerunt גלגל et quoniam pro גלגל habent *ἔστιν*, Drusus satis ingeniose autumavit aliquando scriptum fuisse *Γαλαὰθ ὦν*, pro more eorum גלגל-גלגל vertendi *ὦν*, ex quo, quod minus aptum visum fuisset librario, *ἔστιν* ortum esset. Ad defendendam autem vocem *χελῶναι*: *testudines* bonus Hieronymus addit: *cum Israelitae in captivitatem fuerint abducti, arae quoque eorum absque cultoribus testudinum et tumulorum habebunt similitudinem.* Hieronymus ipse: *si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes, i. e. si in Galaad falsi sunt Dii et perversa religio, et est trans Iordanem, ubi duae et dimidia tribus habitant, ergo et Galgale, quicunque idola colunt non boves diis immolant, sed bobus offerunt sacrificia imitan-*

XII, 12. 13.

tes errorem Samariae. Putarunt interpretes praeunte Hieronymo Gilgalem fuisse oppidum duarum tribuum et sic indicari omnes 12 tribus pari idololatriae errore deceptas fuisse. Verum quamquam in tota nostra prophetia vates aequae Israelitas ac Iudaeos increpat, v. 1. 3., tamen tunc temporis Gilgal non ad Iudaicum sed ad Israeliticum regnum pertinuit; vid. 4, 15.

13. Redit nunc vates ad exemplar Iacobi, quod in hac prophetia sibi proposuisse videtur, quod quidem tam laxa manu tenuit, ut difficile sit eum sequi. Hunc versum ita cum praecedentibus cohaerere puto: *Videtis ex ipso exemplo Iacobi, quid sit sibi fidere, insidiari aliis, incerta commoda praeferre prophetis cultuique divino.* Iacobus enim irā fratris excitatā ab eo in terras barbaras fugere coactus fuit. Idem animo ad uxorem ducendam admoto per 14 annos servitii iugum tulit. Doleo me hac explicatione iterum ut v. 4. contradicere doctissimis interpretibus, qui et hunc versum in laudem Iacobi verterunt. Verum quo attentius et diligentius omnem prophetiam legisse et relegisse mihi videor, eo certius persuasum mihi est prophetam nil aliud dicere voluisse. Sermo est de aliqua parte factorum Iacobi in illa tempora incidente, ubi nec inveniērat nec inventum cognoverat Iehovam v. 4—6. Illo tempore Iacobus in pietate et benevolentia, יָדָעַתְּ יִשְׂרָאֵל, a vate saepius tanquam signis veri Israelitae prolatis 4, 1. 6, 6. cet., incertus fuisse describitur. In utero enim matris insidiatus est fratri, cum Elohim autem luctatus ad Maleach lacrymis precatus est. Iisdem vitiis quae in Iacobo tantum emergere conabantur, suo tempore quidem egregie oppressis, Israelitae temporibus vatis obdurati erant. Res igitur ipsa favebat, ut vates patriarcham Iacobitis exemplum ante oculos duceret. Ut enim Iacobus ad meliorem frugem rediit, ita eius posterī etiam redire poterant. Non autem sufficit mores Iacobi a vate typico modo prolatos esse, profert item exempli in gratiam fata quae ille susceperat. *Fratri insidiatus fugit in terram barbaram, mulierem quaesiturus servus fit.* Contra qui probus et pius monitis Dei obtemperat, ducitur ad patriam, qui Deum quaerit, servatur. Luculentissima est oppositio membro-

rum adeoque verborum in hoc nostro et sequente versu: *Iacobus fugit — Israelitae redeunt in patriam; Iacobus nondum Deo fesus terram barbaram intrat* (quod historia probatur: nam Gen. 28, 29. 30. in itinere tunc demum se Deo dedicaturum esse promisit, si Deus se conservavisset, victum et vestitum sibi dedisset seque incolumem reduxisset) — *Israelitae e terra barbara ducuntur per Iehovam ope prophetae; Iacobus custodivit — Israelitica gens custodita est; Iacobus per mulierum servus est — Israelitae per prophetam servati sunt.* יְשֻׁמָּה-שָׁמַר, בְּנִבְיָא-בְּאִשָּׁה. Nos quidem varia praepositionis ב in בְּאִשָּׁה et in בְּנִבְיָא significatio offendit. Verum Hebraeus poeta non nostrarum sed suae linguae ingenium, ubi praep. ב et per et propter indicat, consuluit, quod idem oppositioni commodissimam occasionem praebuit. Nostrum est enunciationibus nobis usitatis sententiosam brevitate vatis si non assequi, tamen imitari. Cuius rei periculum versione Latina feci.

Interpretes omnia in laudem Iacobi vertere volentes suam non vatis sententiam ita exposuerunt, ut catterenderent alteram partem orationis supplendam esse, nimirum vel: Iacobum propterea a Deo servatum, liberatum, divitem in patriam reductum esse, quia pius et probus esset (vid. Tarnovium, Kuinoel. al.), vel: eum nihilominus semper pium et probum fuisse, quamquam tantas calamitates passus esset (vid. Eichhorn.). Verum de his omnibus nihil legitur, contra de pietate patriarchae adhuc tempore reditus e Mesopotamia valde dubitandum erat cf. v. 4. 5. Reductio autem in patriam et divinum auxilium non in Iacobo sed in eius posteris laudatur v. 14. Nec video cur non ante omnia scriptorem ita tractemus, ut eum verbis bene consideratis a culpa inexcusabilis reticentiae liberemus? Nec ita vati aliquid pietatis et reverentiae erga atavum demitur. Semper laus et honor Iacobo manet, invenisse Iehovam Bethel v. 5. eiusdemque inde ab hoc tempore candidissimum fuisse cultorem. Quae posteri praeter Hoseam de iuvene atavo statuerint, nobis ignotum est. Sunt quidem commenta in monumentis Rabbiorum, quae in contumeliam Iacobi audiant, v. c. Iacobum in eligenda sibi sorte praetulisse Gehennam, ut in vita nostra com-

Gen, 13. 14.

node vivere posset, opinatum dolores exilii et miseriam
huius terrae esse multo maiores doloribus Gehennae,
tunc suum errorem tunc demum deposuisse, cum Iose-
phum filium mortuum et Gehennae traditum credidisset,
f. Eisenmenger entdecktes Judenthum II, 4. p. 262.
Huc pertinet aliud commentum, diabolum Sammael
uisse qui cum Iacobo luctaretur, ibid. II, 18. pag.
145. Verum omnia eorum commenta tam ridicula sunt,
ut nihil certi inde effici possit. Sufficiant nobis, quae
tales nostro loco exhibuit.

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם. Copula ו non ad יִבְרַח sed
ad יַעֲקֹב pertinere videtur: *Iacobus etiam fugit*. Sic
indicat continuationem effigiei Iacobiticae. שָׂדֵה אֲרָם e
more usitato pro בְּשָׂדֵה s. לְשָׂדֵה cf. v. 5. 12. cet. Fu-
git nempe Iacobus in Mesopotamiam s. Syriam fratrem
ibi iratum Gen. 35, 7. cf. 28, 5. Loca, in quae fu-
git Iacobus, ibi vocantur פְּתֵי אֲרָם, quod fere idem est,
regiones campestris Syriae, oppositae montosis versus
Occidentem porrectis. Illae sunt Orientales trans Eu-
phratem sitae, cf. Michaelis ad h. l. LXX.: πεδὸν Συρίας.
יִשְׂרָאֵל nomen serius ad auferendam contumeliam adeo
a nomine patriarchae datum. בְּאִשָּׁה: *propter mulierem*,
quoniam nil ipsi curae cordique erat, quam ut uxorem
duceret. וַיַּעֲבֹד: *servivit*, nimirum Labani. Eiusdem
causa שָׁמַר: *custodivit* i. e. *pavit* scil. צֹאן, quod ad-
ditur Gen. 30, 31. cf. 1 Sam. 17, 20. Gregem Labanis
patris Leae et Rahelis pavit Iacobus, qui demum servi-
tio 14 annorum eo pervenit, ut utramque in matrimo-
nium acciperet Gen. 29, 20. 27. His utique calamitates
Iacobi vates designat, verum non, ut interpretes volunt,
ad augendum eius meritum, sed ad indicandum finem,
ad quem anceps pietas homines ferat.

14. Iam e vita Iacobi ipsa commemorare potuis-
et, quomodo res eius in melius mutatae essent, postquam
ultui Iehovae se suosque dicasset. Verum inhaerere
voluit sententiae v. 11. significatae: *audiendos esse pro-
phetas, ut ab iis discas Iehovam cognoscere et colere*,
habuitque oppositionem poeticam in אִשָּׁה quae patri-

archam in servitutem duxit, et in נָבִיא qui eius posteros e servitute liberavit. Quae igitur praeclare acta sint non cum patriarcha ipso, sed cum Israele per posteros propagato i. e. cum populo Iacobitico Deo se submitte, vates celebrat. *Is non fugit ad paganos, sed a paganis liberatus in terram Iovae profectus est; is non servivit et custodivit, sed ipse custoditus est.* Idque propterea, quoniam pia mente et obedientia prophetam Dei interpretem ducem et praeceptorem adscivit. נָבִיא per prophetam Moſen, qui et expressis verbis propheta vocatur Deut. 18, 18. 34, 10. et ita describitur ut signa prophetae in eo agnoscantur Exod. 4, 15. Num. 12, 6 — 8. יִשְׂרָאֵל. Tenuit vates nomen patriarchae ad designandos eius posteros, quasi unum idemque essent quae patri et quae nepotibus evenissent, et quae his contigissent divina praesidia quasi illi contigisse viderentur. הֶעֱלָה מִמִּצְרַיִם: *ascendere fecit ex Aegypto* i. e. *eduxit eos.* Saepius enim in V. T. *ascendere* dicuntur qui ex Aegypto in Canaanem migrant Iud. 6, 11. 1 Sam. 12, 6., contra *descendere*, qui inde Aegyptum tendunt Gen. 12, 10. 26, 2. וְהַנְּבִיא נִשְׁמַר: *et per prophetam custoditus est.* Elegans paronomasia in verbo isto inest. V. 13. dixerat: *Israel atavus custodivit* scil. greges, nunc addit: *ipse, posteri eius, populus nomen eius gerens, custoditus est* i. e. *incolumis servatus in omnibus periculis ipsi imminentibus, quemadmodum grex per pastorem defenditur*, cf. Ps. 116, 6. 1 Sam. 2, 9. LXX. parallelismum verborum servarunt sensum quidem non consulentes. Versu 13. habent ἐν γυναικὶ et v. 14. ἐν προφήτῃ. Postquam igitur vates commemoravit, quid tum Iehova per prophetam fecerit iis, qui duci ab eo passi fuerint, per se efficitur idem hodie per prophetas fieri posse, modo prophetis obsequium praestent eosque sequantur, nec opus esse curâ divitiarum v. 9. fraudibus et idololatria v. 10., quae contra in miseriam homines abripiant.

15. Verum omnia exempla populum non commovent, peccare enim pergit. Id h. l. ita significatur: הִלְכִּים אַחֲרֵיהֶם תְּמָרְוֵיהֶם. Duo priora verba omnes inter-

certainae significationis atque Lat. *relinquere*. Est vel: *sinere ut apud aliquem maneat*, qui eo utatur eius vim sentiat (sic sigillatim cum praep. לְ con- tur 1 Sam. 17, 20. 22. 28.), vel: *aliquid non curar- gligere* Exod. 23, 11. 1 Sam. 10, 2. Prov. 17, 14. *indulgere, remittere* Nehem. 10, 32. Oratio s- cationem indicat. H. l. cum praep. לְ constructu cum sequentis commatis comminatione divinarum- narum coniunctum ita explicandum esse censeo: *ut culpa caedum ei inhaereat*; quam interpretati Rosenmueller loco parallelo Ion. 1, 14. aptissime bavit, cui insuper addatur Deut. 21, 8. Michael altera verbi significatione ita: *sanguines eius non- bit Dominus, nec ab hostibus effusum sanguinem v- cabit*. Eodem modo Dathe, Kuinoel, Boeckel. L- τὸ αἷμα αὐτοῦ πρὸ αὐτῶν ἐκχυθήσεται. Hieron.: *sanguis super eum veniet*. וְדַעַתוֹ: *opprobrium i. e. contu- liose facta eius, quae ipsi opprobrio sunt*, cf. Mich. 16. יְשִׁיב לוֹ אֲדָנָי: *retribuet ipsi eius dominus Ieha i. e. eos ob peccata commissa puniet*, cf. v. 3.

XVIII.

Cap. XIII, 1—15.

Cum Ephraim horrendas suas institutiones- ret, horrenda in totum Israellem intulit, qui p- ea cultus Baalitici reus periit. 2. Nunc pec- pergunt facientes sibi simulacra ex argento suo- sua quisque intelligentia; idola, quae nihil- nino sunt quam opus artificis. Haec illi adol- homines immolant, vitulos osculantur. 5. Prop- ea sortem habebunt nubis matutinae, roris- ortum solis existentis, paleae, quae ex area, fi- qui per aedium foramina vento aufertur. 4.

ego sum Iehova tuus inde a temporibus Aegy-
 acis, nec Deum alium praeter me cognosces, nec
 vatorem praeter me solum. 5. Curam tui ha-
 bi in deserto, in terra arida, 6. quae illis velut
 secum opimum fuit. Saturati sunt; ita saturati
 animus ipsorum se efferret; qua animi elatione
 ei obliti sunt. 7. Tum autem iis fui velut leo
 rex, velut pardus in viis Assyriae. 8. Occurri
 velut ursae catulis orbata, disrupi eorum prae-
 caedia, ibique eos quasi leaena devoravi, ac si be-
 a agrestis eos discerperet. 9. Israel, haec causa
 tuae perniciiei, quod contra me, contra auxilium
 meum peccavisti! 10. Fui scilicet rex tuus in omni-
 bus tuis urbibus incolumes servans te et iudices
 tuos, quos flagitasti, ut darent tibi regem et prin-
 ces. 11. Dedi tibi regem indignabundus, et in
 ire meo eum abstuli. 12. Iam colligata est
 pietas Ephraimi, clam asservata eius nequitia:
 dolores puerperae ei supervenient; quin ipse
 insipiens est, quippe qui non perstiterit in
 matris tempus maturitatis non expectans.
 E faucibus infernorum eos redemi, a morte
 vindicavi. Fui pestis tibi, mors, fui exitium
 tuum, sepulcrum! At nunc omnis misericordia a-
 biberit. 15. Siquidem ille fructus quidem egre-
 ssus inter fratres progerminavit: at veniet Eurus
 ventus Iehovae e deserto oriundus, arefacturus eius
 turigines, exsiccaturus fontes, depraedaturus
 vineas pretiosas opes, quibus animus eius dele-
 ctatur.

Cohærent hoc et sequens caput artissime, et finem
 omnium orationum vatis exhibere videntur. Quan-
 tum enim non una serie sed multis temporum inter-

vallis vaticinia exhibuerit, tamen aliquando se discer-
rum e vita et munus propheticum in manus aliorum
depositurum esse sensit. Itaque summam omnium
dictorum repetiit, Dei benignitatem describens, mala
mores pingens, impetu amoris suos compellens, ut
servarent quae adhuc servari possent, antequam eorum
res et imperium funditus delerentur. Ne autem de
licitate desperarent, eorum spem ad egregiam sortis
tationem, quam Deo fideles experturi essent, direxit
14, 6 — 9. et sic cum fortuna eorum in ipsis eorum
manibus deposita finem fecit v. 10. Ut autem haec
vaticinia postrema Hoseae fuisse videntur, ita inciderunt
in postrema tempora regni Israelitici, cf. introd. p. 97,
cuius excidium num viderit Hoseas non liquet. Id
tem certum est, eum post excidium nil amplius scri-
psisse.

1. Incipit vates orationem ab initio depravationis
et miseriae, a cultu vitulorum per Ierobeamum in-
stituto 1 Reg. 12, 28. כִּדְבָרָה: *quemadmodum locutus est*,
וְהָיָה, quae unus e tribu Ephraimi fecit, Ierobeam illi
stirpe ortus, ea transferre vates videtur ad omnem stir-
pem Ephraimiticam. Sermo est de fonte omnium malorum,
idololatria, quae iam a Salomone non improbata, post
Ierobeami decreto constitutionis politicae sine
fundamentum certe pars integra facta est. Apte appellat
vates *horrenda verba*, quae Ierobeam 1 Reg. 12, 28. ad
populum locutus est: *ecce deos vestros, qui vos ex Ae-
gypto duxerunt*. Quae eadem est Schmidtii sententia:
*non enim, ait, credi potest mentionem hic fieri Baal,
nec quidquam praemitti de vitulis illis qui adeo pro-
phetas nostro odiosi sunt 8, 5. cet., nec de alio tempore
accipi potest, quam quo Ephraim et Iuda divisus est.*
Sensus est: cum primum instituit Ephraim tempora Ie-
robeami I., qui perpetuam ignominiae notam eo ipso
meruit, illum horrendum Dei cultum per vitulos et
כִּדְבָרָה, proprie כִּדְבָרָה (Ier. 49, 24. a Chald. rad. כִּדְבָרָה: *con-
tremuit*, mutatis inter se cognatis consonantibus): *ter-
mor, horror*, abstractum pro concreto: *res horren-
das*, ad utrumque membrum pertinet; *quum Ephraim
res horrendas loqueretur, res horrendas in omnem
caesam i. e. in omnes reliquas tribus regni Israel*

1:

intulit. Duplex igitur sensus est vocis. **וְהָיָה** deam locutus est verba horrenda et in Israelem *endam idololatriam* intulit. Ut posterius mem-
i cum priori cohaereat, desideratur copula **וְ** disex-
ldita v. 7. **כְּ—כֵן**, quemadmodum — ita, cf. in-
p. 102. **וְהָיָה**: tulit, primaria et generalis signi-
o huius verbi. Tulit horrenda sua in Israelem
effecit ut Israelitae horrenda illa susciperent.
on. sic vertit: Loquente Ephraim tantus horror
sit Israelem, ut delinqueret et Deum offenderet in-
l et moreretur, perdens eum qui dicit: ego sum
Ioh. 14, 6., anima enim quae peccaverit, ipsa mo-
r, et iterum: vidua quae in deliciis est, vivens
ua est 1 Tim. 5, 6. LXX.: κατὰ τὸν λόγον Ἐφραϊμ
ύματα ἔλαβεν αὐτὸς ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἔθιτο αὐτὰ τῷ
, admodum obscure et sic variante lectione, ut ex-
erint **וְ** (lex, edictum Esth. 1, 13, 3, 14.) pro **וְהָיָה**,
וְהָיָה pro **וְהָיָה**. Chald.: cum loqueretur unus ex
raimitis, tremor apprehendit populos, quod principes
int in Israel; nunc vero quia peccaverunt in eo
idola coluerunt, neci traduntur. Alii: cum Eph-
ic cum timore et tremore nec contumaciter et su-
Deo obloqueretur, extulit se s. sustulit caput suum
l regni dignitatem evectus est. Alii verba **וְהָיָה** **וְהָיָה**
וְהָיָה in parallelismo cum sequenti commate posita
putant, ut sint: portavit ipse horrendam suam cul-
et poenam cum reliquo Israele. Verum nostra in-
retatio simplicior et aptior tam verbis quam histo-
a vato h. l. spectatae videtur. Eichhorn alio mo-
significationem verbi **וְהָיָה** totiusque commatis acce-
„Wenn Ephraim, sonst redete, erhob er
recken unter Israel.“ Ubi autem vates ant-
lixerat: Ephraimum tulisse horrendas suas insti-
ones in Israelem, nunc culpam addit ab Israele ipso
ractam. **וְהָיָה** **וְהָיָה**: ipse Israel reus factus est
Baalem i. e. cum cultui a Ierobeamo instituto in-
r cultum Baalis adderet, quod primum ab Ahaso fact-
est 1 Reg. 16, 32. Copula **וְ** habet h. l. eandem vim
ivi quam v. 10, 14, 3, al. Signif. verbi **וְהָיָה** vid.

4, 15: *reum fieri, sotentem se facere.* יָדְמָה: *et mortuum est i. e. infelices obierunt qui ita idololatriam se contaminaverunt.* Verba enim מָדָה et מָדָה frequenter apud sacros scriptores involvunt notionem infelicitatis, cf. Am. 2, 2. — Prov. 15, 10, 11, 19. Ies. 25, 8. Vult haec descriptio sigillatim de omnibus fere regibus idolorum cultoribus, quos propheta quasi horrendae superstitionis duces ad exemplum Ierobeami Ephraimitici in animo habuisse videtur. Michaelis ita exponit: *ad afflictus a Deo et pressus ab hostibus fuit Israel, ut quasi animam ageret, aut vix cadaver aliquod reipublicae relinqueretur.*

2. Quae de patribus dixerat idololatriam instituentibus, eadem nunc de posteris eorum profert. Et enim institutis perversis nova addunt scelera. יָדְמָה יָדְמָה: *nunc addunt peccare i. e. (e ratione loquendi asyndeta): iterum peccant s. peccare pergunt.* Eorum peccatum idem est quod Ierobeami, Ahasi et reliquorum. *Fecerunt sibi simulacra,* מִסְכָּה, singularis collectivus, ut saepius, a מָסַח: *fudit, fusile, fusa imago,* cf. Exod. 32, 4, 8. Deut. 9, 12. Iud. 17, 3, 4. מִסְכָּה, pro quo multi codd. ap. de Rossium et Kennicott, כְּסָבָה, sensu eodem: *secundum a. iuxta intelligentiam suam.* LXX. Chald. et Hieron. in ista voce repperunt notionem imaginis s. similitudinis. LXX. et Hieron.: κατ' εἰκόνα εἰδωλῶν. Itaque legisse videntur: מִסְכָּה יָדְמָה. Chald.: *ad similitudinem suam.* יָדְמָה iterum simulacra, eaque lignea, a verbo יָצַב: *elaborare, formare,* inde יָץ: *lignum.* Haec bene fusilibus opponuntur: nam etiam e ligno facta esse simulacra apparet e 4, 12. Hab. 2, 9. Ies. 40, 20. מִצְעָדָה תְּרָשִׁים: *opus artificum,* cf. 8, 6.; cum contra Iehova a nemine vitam habeat Ies. 44, 6., ab aeterno fuerit Ier. 10, 10, omnibus vitam det Ies. 45, 12. כָּלָה pro כָּלָה: *universitas eius i. e. omnes.* Codd. variant in lectionibus מִסְכָּה מִסְכָּה et כָּלָה v. de Rossi ad. h. l.

יָדְמָה יָדְמָה: *his (sc. idolis) illi (sc. impii) et*

XIII, 2.

ba faciunt. אָמַר dicitur de verbis in honorem Dei faciendis 14, 3. Ps. 40, 11. 145, 6. 11. sicut Ies. 3, 10. אָמַר צַדִּיק: *laudate iustum.* Ergo h. l.: *iis verba faciunt* i. e. in eorum honorem laudes et vota edunt. Omnino Latinum verbum *adorare* sensum huius Hebraici optime exhibet, cuius propria significatio, *verba ad aliquem facere*, ad honoris significationem translata est. Subiectum agens huius versus sunt *Israelitae idololatrae*, ad quos pronomēn אֲנִי pertineat necesse est. Hinc sequitur לָהֶם spectare obiectum orationis, scil. עֲצָבִים *idola*. Alio quidem modo omnes fere interpretes vertunt, vel: *de his idolis illi idololatrae dicunt*, vel: *istis idololatriis illi sacerdotes s. falsi prophetae dicunt*. Utroque autem modo sequentia verba putant esse vel imperativa vel consultativa, v. c. Hieron.: *hīs ipsi dicunt: immolate homines vitulos adorantes*. LXX.: αὐτοὶ λέγουσι, θύσατε ἀνθρώπους. lidem praep. לָהֶם ad praecedens trahunt; habent enim antea ἔργα τεκνέων συνετελεσμένα αὐτοῖς. וְהָיָה אֲדָמָה *homines immolant*, cf. 9, 10—12. 2 Reg. 17, 17. 31. Ez. 23, 37. 39. Ps. 106, 37. 38. Totus versus constat e brevibus enunciationibus, quarum tres posterioris membri varios superstitionis modos indicant. Cum enim verba אֲדָמָה et וְהָיָה eadem orationis forma posita sint, in significatione quoque sibi non respondere non possunt. Alia est forma verborum עֲגָלִים יִשָּׁקֶן; est enim non participium, sed futurum; verum quoad sensum et verborum vim illis parallela sunt: *vitulos osculantur*. Cum impietate simul vesania cultus indicatur: *homines immolant et bestias amanter tractant, osculantur*, a quo: sana mens abhorret. Dicitur *osculari* de cultu Baalis 1 Reg. 19, 18. fortasse etiam Iob. 31, 27. LXX.: δαίμονες γὰρ ἐκλελοιπασιν, quae Hieron. ita intelligit: *daemones loquuntur ad populum: deficientibus hostiis homines immolate*. Plerique recentiorum interpretum his tribus posterioribus commatibus vim gnomicam abnegarunt, v. c. Eichhorn: „zu deren Ehren sie ermuntern und sprechen, wer opfern will, der küsse Kälber.“

3. Propterea יִרְדּוּ כַעֲנַן-בָּקָד: *erunt quasi nubes matutina, i. e. sortem eius habebunt*, cf. 6, 4. ubi eorum pietas eadem imagine pingitur. Omnis oratio docet h. l. de Israelitarum rebus et politicis et domesticis sermonem esse. כִּמְץ יִסּוּעַר, deest relativum, ut saepe, pro: אֲשֶׁר יִסּוּעַר: *ceu palea, quae a procella aufertur*. Imago scriptoribus sacris usitata, cf. Ps. 1, 4. 35, 5. Ies. 41, 15. 16. וַיִּכְעֶשֶׂן מִאֲרָבָהּ, iterum duplex ellipsis אֲשֶׁר יִסּוּעַר: *quasi fumus qui aufertur in fumario*. Hieronymo אֲרָבָה est foramen in pariete fabricatum, per quod fumus egreditur; saepius obvium de foraminibus quae loco fenestrarum in aedibus erant, cf. Koh. 12, 3. 2 Reg. 7, 2. Mal. 3, 10. LXX. habent: ὡς ἀπὸς ἀπὸ ἀρῆων, pro quo Hieron. legendum esse contendit ἀπὸ τοῦ: *locustis*, Hebr. אֲרָבָה, ut sensus sit: *quasi vapor et aura et spiritus, qui tam tenuis de ore locustae egreditur, ut non sentiatur*. Secundum Drusium in quibusdam codd. legitur ἀπὸ καπνοδόχης.

4. Vates tantum recensione imminentis intentus animos movere studet, verum multo magis commemoratione divinae benevolentiae inter Iacobitas tot tantisque exemplis illustratae. Huic commemorationi inhaeret non omissis quidem poenis, identidem a Deo in populum refractarium illatis, ut tandem aliquando eum non tantum esse benignum, verum etiam strennum et iustum intelligat. וְאֵלֶיךָ, suppl.: אֲדָרָא, quod postea saepius occurrit. *Eram tibi Iehova tuus inde a temporibus Aegyptiacis*, cf. 12, 10. In Aegypto enim familia Iacobi ita accrevit, ut populus fieret, isque peculiaris Deo Lev. 26, 12. al. אֲלֹהֶיךָ וְלֹא תֵדַע: *nullum Iehovam praeter me cognosces*. Aliis verbis idem dicit Ies 45, 18. 46, 9. al. *ego sum Iehova nec ullus praeter me*. Pristina quidem superstitio barbarorumque impietas plures eos Elohim opinata erat; propterea vates dicere vult: *cogita tantum et contemplare, intelliges autem vana fuisse, quae de iis eorumque beneficiis somniarunt; nam vim et efficaciam e factis populi tui cognosces*. וְיִשְׁעִי אֵין בְּלֹתִי: *nec est salvator praeter me*.

III, 4 — 6.

f. Ies. 49, 26. 60, 16. al. Vates respexisse videtur d locum Deut. 32, 12 sqq. LXX. mirificam paraphrasin huius commatis exhibuerunt: ἐγὼ δὲ κύριος ὁ Θεὸς σου, ὁ στερεῶν τὸν οὐρανὸν καὶ κτίζων γῆν, ἰοῦ. αἱ χεῖρες ἐκτίσαν ἄσαν τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ καὶ οὐ παρέδειξά σοι αὐτὰ τοῦ οὐρεῦσθαι ὀπίσω. αὐτῶν. καὶ ἐγὼ ἐνήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ Θεὸν πλὴν ἐμοῦ οὐ γήμισα, καὶ σῶζω αὐκ ἔστι πάρεξ ἰοῦ. Hieron. verba illa inserta obelo notavit, et: a nullo, ait, vertuntur interprete, in antiqua quoque editione LXX. non leguntur.

5. אֲנִי יִדְעִיתִךָ בַּמִּדְבָּר. Cap. 9, 10. fere eandem sententiam exhibet verbis: *inveni Israelem in deserto*. LXX. legerunt יִדְעִיתִךָ: ἐγὼ ἐποίμαινάν σε. Sed verbum יִדְעִיתִךָ non solum sententiam cognoscendi denotat, verum etiam curandi, cf. Ps. 144, 3. Am. 3, 2. Nah. 1,

Quo vero modo יִדְעִיתִךָ in illis locis de Deo: curare homines, eo etiam de hominibus: curare Deum s. Deum colere, vid. 8, 2., et יִדְעִיתִךָ non solum cognitionem sed etiam curam Dei, animum semper ad Deum directum significat, vid. 6, 6. Itaque h. l.: curam tui habui. Chald.: necessaria suppeditavi. בְּאַרְץ תִּלְאִילוֹת: in terra siccitatum i. e. in regionibus aridis s. siticulosis. Significationem huius vocis e cognata Arabica derivarunt interpretes, cf. Gesen. ad h. v. LXX.: ἐν γῇ ἐνδιαιτήσῃ. Chald.: in terra ubi omnia desideravistis. Hieron.: in terra solitudinis. Schmidt sententiam vatis ita circumripit: Misertus sum tui et per invia et horrida deserta te duxi, peccata et murmurationes tibi condonavi, in angustiis te liberavi, in fame et siti te sustentavi, ab hostibus defendi, legem meam tibi dedi, gratia gratiosus affectu te cognovi et respexi, donec te tandem in opimam terram deduxi, in qua abundans piscium haberes.

6. כִּמְרֵיתִי, scil. יִדְעִיתִי: pascuum opimum iis erat, scil. me gubernante. Nam omnibus abundabant, quae ad vitam sustentandam faciunt, cf. 11, 4. Vox ista cum praecedentibus arctissime coniungenda est, ita ut iterum omissum relativum subintelligatur: terra arida, quae iis velut pascuum opimum erat. Saturati sunt,

שבעה ימים לבם: *saturæ erant et animus eorum se offerebat*, cf. Deut. 32, 15. ubi dicitur *populus saturatus et pinguefactus recalcitrasset velut equus effrenatus et deseruisse Iovam creatorem*, et Deut. 8, 12, 14, ubi Deus populum monuerat: *ne saturatus a se animo effrenato et superbo beneficiorum suorum oblivisceretur*. על כן: *propterea scil. quoniam animus eorum se extulerat*. Demisso enim animo se omnia Deo debere sentiunt. שכחתי: *mei obliti sunt*, 2, 15, 4, 6, 8, 14, Deut. 32, 15. legitur: וישש אלון, quod idem est. Iterum enim iterumque contra Iehovam murmurantes cultum vituli Aegyptiaci aliorumque idolorum pio Iehovae cultui praetulerunt, vid. Num. 25, 3. Deut. 29, 25.

7. *Non autem benignum me semper viderunt Iraelitae. Indignabundus enim, quod tantam meam benevolentiam neglexerunt, poenas meas iis immisi.* Adsueti sumus comparationi Iehovae cum bestia, maxime cum leone, v. c. 5, 13. 14. 11, 10. H. l. ad eandem imaginem vales redit. Cum Deo semper humanae affectiones tribuantur, non mirum est scriptores sacros etiam eas imagines requirere, quibus illae affectiones iusto solidiore modo pingantur. Imago autem ferarum bestiarum vehementissimam iram indicat. Ceterum et nexus orationis et verba ipsa docent, non de futuro sed de praeterito tempore sermonem esse. Eadem temporis forma, qua hucusque narraverat, vales narrare pergit, adhibito semper futuro historico. Hoc nostro loco utitur adhuc conversivo ו, postea quidem in fervore poetico saepius omisso, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 773. 774. Certe eum aliquid inepti fecisse criminemur, si h. l. transitum in aliud tempus quaereremus. Nil autem simplicius, nil rationi argumentandi accommodatius, nil denique ad difficultatem sequentium vexatissimorum versuum solvendam aptius cogitari posse mihi videtur, quam ut in eo subsistamus, vatem via narrationis et fata gentis et beneficia Dei recensuisse. In quo praeuntem habeo Chaldaeam, qui item fere in omnibus versibus, exceptis suo loco notandis, futura Hebraica nostro modo vertit ut sint tempus historicum, v. c. h. l.: *fuit verbum meum iis quasi leaena*. וַיִּהְיֶה

XIII, 7.

לְהָם: *eram iis כְּמִי-לֵו*: *quasi leo*, cf. 5, 14., כְּמִי-לֵו: *quasi pardus*, aliud animal ferocitate illi non absimile. Quae Plinius in hist. nat. X, 73. de hoc animali adfert: *insidunt pardi condensa arborum occultatique earum ramis in praetereuntia desiliunt, e volucrum sede grassantur*, ea sententiam eorum reddunt probabilem, qui אֲשֶׁר־אֲשֶׁר verbum esse putant, אֲשֶׁר a אֲשֶׁר: *speculari*, nimirum ad insidiandum alicui, cf. Ier. 5, 26. Num. 23, 9. Itaque sic vertendum esset: *ceu pardus in viis speculabar*. Sic plerique recentiorum. Verum ita interpretaturi offendimur defectu praepositionis in voce אֲשֶׁר־אֲשֶׁר. Si enim vates dicere voluisset *Deum viis Israelitarum insidiatum esse*, sine dubio scripsisset אֲשֶׁר־אֲשֶׁר, quoniam in omni hac parte praepositiones largiter exhibuit. Sin contra significare voluisset *Deum in viis speculatum esse*, id contra naturam imaginis fuisset. Nam pardi non in viis, sed in arboribus ad insidiandum sedent, et in morem omnium ferarum vias vitant, remotissimas latebras quaerentes. LXX. et Hieron. legerunt אֲשֶׁר־אֲשֶׁר: *κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων, in via Assyriorum*; idem habent complures codd. et editiones apud de Rossium. Praeterea, quam vim nostra punctatio in constituendo vero vatis sensu habeat, interpretibus satis notum est. Oratio autem multo commodius fluere videtur, si vertimus: *in viis Assyriae*. Omnes enim regiones Asiae meridionalis leonibus, pardis, tigridibus aliisque his similibus bestiis incoluntur. Terra Assyriaca, cuius topologia nunquam scriptoribus V. T. satis diligenter definita est, quae quidem in fertilissimis regionibus fluvio Tigride irrigatis olim usque ad Indum porrigebatur, postea a regno Medorum et Babyloniorum terminabatur, a propheta commodissime nominari potuit, ubi de periculis illarum bestiarum sermo est. Sic etiam imago optime ad itinera gentis Iacobiticae quadrat: *ut enim pardi et leones viatoribus in Assyria perniciosi sunt, ita perniciem tuli in viatores impios Israelitas*. Hieron. quidem rem ita cepit, ut indicaret vates quam sortem experturi essent Israelitae in Assyria, addidit enim: *ero iis sicut pardus, quando ducentur captivi ab Assyriis*.

Chald. habet: *sicut pardus qui insidiatur iuxta viam*. Eius auctoritas fortasse occasionem dedit nostrae punctuationi.

8. אֶפְשָׁם: *occurrebam iis*. Idem verbum significatione hostilis impetus legitur v. c. Gen. 33, 8. Exod. 4, 24. כָּדֹב שְׂכִיל, genus epicoennm, *ceu ursi catulis orbata*. Hieron.: *aiunt, qui de bestiarum scripserunt naturis, inter omnes feras nihil esse ursae saevius, cum perdiderit catulos et indiguerit cibis*. Eodem modo notantur in libris sacris, v. c. 2 Sam. 17, 8. Prov. 17, 12. Thren. 3, 10. LXX.: ὡς ἄρκτος ἡ ἀπερμύνη, i. e. *cibis indigens*. Hieron.: *ursa raptis catulis*, et vere שְׂכִיל de privatione sobolis frequens verbum est, cf. 9, 12. וְאַקְרַע סִגּוֹר לָבָם: *disrumpebam i. dilacerabam eorum praecordia*. Eodem modo verbum קָרַע ponitur Joel 2, 13. cf. Ps. 35, 15. Bochart. in Hieroz. monet, hoc non obiter esse praetereundum: *notant enim, addit, naturae consulti, leonem praecipue cor appetere* cf. Michael. ad h. l. *Clausuram cordis omnes fere interpretes explicant praecordia, pectus in quo inclusum est cor*. LXX.: συγκλεισμένην καρδίαν αὐτῶν. Hieron. quidem: *disrumpam interiora iecoris eorum*, Chald.: *confregi impietatem cordis eorum*. Mihi his verbis vehementia divinarum poenarum, quibus grassata est in refractarium populum, inesse videtur. וְאֶכְלֶם: *et devorabam eos* Exod. 32, 10. שָׁם: *ibi scil. in deserto*, cf. v. 5. *ubi antea eos bonis repleveram, antequam mei obliti essent*. כָּלִבְיָא: *sicut leaena*. LXX.: καὶ καταφάγομαι αὐτοὺς ὡς κύνες θρυσμοῦ i. e. *secundum Hieron.: catuli silvarum*, cf. Is. 5, 29. Ez. 19, 2.

Ut sequens comma intelligatur suppleri debet כָּאֶפְשָׁם: *quasi bestia agri*, particulam enim similitudinis nonnunquam deesse monet Glass. Phil. S. p. 568. תִּבְקַעֵם: *diffinderet eos s. discerperet*. Hieron.: *bestia agri scindet eos*. Non solum, inquit, pardi, pantherae et ursae ferociam comminatur, sed leonis quoque et omnium ferarum, quae gignuntur in saltibus, et haec omnia dicit se esse versurum quando ierint ad Assyrios, ne, cum ibi

XII, 8. 9.

dura fuerint perpassi, non potentiae et indignationi domini sed hostium fortitudini assignent miseriae suas. Nos quidem hunc et 7. versum intelligere satius duximus de rebus diu praeteritis. Deus enim in deserto non tantum severissimis modis perniciem et interitum comminatus fuerat, si impietati et intemperantiae se dederent, Exod. 32, 9. 10. 33, 5. Lev. 26, 16—22. Num. 14, 28—30., verum etiam rebellantes et idolis sacra facientes e medio suatulerat. Vid. Nadab et Abihu Lev. 10, 2., castra igne absumpta Num. 11, 1., caedes illorum qui terram Canaaniticam exploraverant Num. 14, 36. 37., strages per Amalekitas et Canaanitas populo illatae Num. 14, 45., turmae rebellantium ducibus Coraho, Dathane et Abiramo Num. 16, 31. 32., ab ignivomis serpentibus interfecti Num. 21, 6., Baal Peoris flagitia adoptantes Num. 25, 3. 9. Punctatio copulae in hoc nostro, decimo et undecimo versu, quae utique non est conversivae futuri, fortasse dubios facit interpretes. Fac autem pro וְאֵלֶיךָ et v. 10. וְיִשְׁעֶךָ legi וְאֵלֶיךָ, וְאֵלֶיךָ et וְיִשְׁעֶךָ, et v. 10. וְאֵלֶיךָ pro וְיִשְׁעֶךָ, res eo ipso facto expedita est.

9. Nunc quasi in parenthesi locum communem de gentis infortunio addit, ad Deum excusandum, ne cogitetur consulto et delectabundus hisce terroribus ea omnia populo intulisse. *Causa perniciiei non in Deo erat, sed in populo, Deum auxilium abdicante.* וְחָרָה: *perdidit te.* Haec explicatio verbi maxime grammaticae convenit, uti bene Michaelis ad h. l. observavit, Kimchio aliisque ante iam probantibus. *Perdidit te* autem est i. q. *haec causa fuit tuae perniciiei;* et sequentia וְיִשְׁעֶךָ כִּי—כִּי ita accipienda sunt: *quod contra me, contra auxilium tuum* scil.: וְיִשְׁעֶךָ *fuisti a. rebellasti,* cf. loca v. 8. citata. כִּי: *quod,* cf. 2, 10. 5, 1. 3. 6, 6. al. Praep. כִּי saepissime est: *contra,* ut 7, 14. 14, 1. cf. Glass. Philol. 6. p. 580. Alii quidem interpretes וְחָרָה putarunt esse substantivum, v. c. Hieron.: *perditio tua Israel, tantummodo in me, auxilium tuum.* Alii, v. c. Lutherus, 2 praet. Piel esse existimant: *perdidisti te ipsum, o Israel.* cf. Ies. 3, 9. Idem alterum comma vertit: *nam auxilium tuum in me solo est.* Schmidt:

perdidisti te, quando contra me contra auxilium tuum te perdidisti. LXX.: τῇ διαφθορᾷ σου Ἰσραὴλ τίς βοηθήσει; quos secuti sunt recentissimi, Boeckel: „wenn ich dich Israel verderbe, wer kann dich retten?“ et Eichhorn fere eodem sensu, verbis maximam vim inferentes. Bene addit Michaelis: *verba versus concisa et difficilia sunt, in sensu tamen non magnus est dissensus.* Nisi quod de industria novum hic fingit Gueset. p. 367.: *destruxit te ustio in me existens, in eo, qui est tuum auxilium.*

10. Adnectit vates nunc sententiam in praecedentibus praeparatam. *Olim tuum auxilium fueram in deserto* v. 5. cf. Deut. 33, 26. 29. *Idem eram postea in terra Canaanitica a te occupata.* Ad hanc sententiam melius designandam aptissima oppositione verborum בְּמִדְבָּר v. 5. et h. l. בְּכָל-עֲרִיף utitur, quae profecto non negligenda est. Verba enim versus nostri commemorata admodum inutilia et frigida essent, nisi ad illud בְּמִדְבָּר respicerent, et sic, sermonem nunc esse de conditione gentis in terra culta et habitata, indicarent. אֲנִי: *eram.* Iam vates ad narrationem divinae providentiae, quae ubique nationem Iacobiticam circumdederat, rediens utitur eadem temporis forma qua v. 5—8. et postea v. 11. מֶלֶכְךָ: *rex tuus.* Quo enim tempore Iacobi posteri nondum a regibus ducebantur, Iehova ipse eorum rex fuit. Siquidem haec ipsa civitatis eorum institutio erat, ut unum Iehovam sibi verum regem praeesse existimarent, vid. 1 Sam. 8, 7. 12, 12. Iud. 8, 23. cf. Num. 23, 21. אֲנִי־נָא est particula expletiva, attentionem excitans vel (secundum Ewald. krit. Gram. d. Hebr. Spr. p. 659.) orationem modestiorem reddens quemadmodum nostrum wohl plerumque respondens Latino *quaeso*, apud interrogationes et imperativos usitatissima, verum etiam in aliis formulis obvia, v. c. Gen. 43, 11. Hoc loco Latinorum voce *scilicet* exhibendam duxi. Movit haec particula interpretes, ut in toto loco interrogationem inesse et אֲנִי־נָא contra usum verbi pro אֲנִי: *ubi* positum esse putarent. Ita praei-
verunt LXX.: πού ὁ βασιλεὺς σου οὗτος; quos plurima pars

-XIII, 10.

interpretum secuta est. Ipse Chaldaeus illorum auctoritate captus h. l. a consuetudine omnis huius capituli interpretatione sensui vatis maxime congrua recessit, vid. infra. Verum ut vim particulae נִינְנָא, quae admodum dubia est, servemus, non video cur missa significatione dubitationi non obnoxia et aptissima verbi נִינְנָא in plane incommodam transpositionem literarum נִינְנָא in נִינְנָא abeamus, quae, ut iam Tarnovius monuit, nullis documentis probari potest. Habemus bis praeterea v. 7. et 14. idem verbum, ubi optimi interpretes ei suam significationem vindicare non dubitarunt, ut nempe prima futuri sit. Hoc tantum loco contra eam coniuraverunt, simplicitatem orationis eo tollentes, quod tertio plane alium sensum eidem verbo subiecerunt. Quantopere in verbo nostro laboraverint, e codicibus apud de Rossium commemoratis videmus, quorum alii emendationis causa נִינְנָא in marginem, alii in textum receperunt. Oratio utique obscura est, ubi futuro verbi נִינְנָא oraculum aliquod contineri censemus. Nec enim intelligitur quo sensu dicatur, nec quo tempore, nec qua ratione eventu comprobatum sit. Omnis autem obscuritas aufugit, ubi, ut iam monuimus, in eo acquiescimus, vatem commemorationi historicae temporum praeteritorum inhaesisse.

וְיִשְׁרָעָךְ. Quocunque modo sensus praecedentium verborum constituatur, copula ו h. l. vim relativi habet: *qui servavit te*, cf. Glass. Phil. S. p. 605. Transitus iste ad tertiam personam omnibus linguis usitatissimus est, maxime Hebraicae, ubi mutationem personarum habemus ubique obviam. בְּכָל - עָרֶיךָ: *in omnibus urbibus tuis*. Eichhorn habet: „in deinen vielen Nöthen“. Quomodo haec interpretatio defendi potuerit non video. *Urbes deserto v. 5. oppositae pro terra culta et habitata Canaanis intelligendae sunt*. Praeterea historia docet, inde ab occupatione patriae promissae usque ad regis constitutionem urbes saepius fuisse obsessas, captas a barbaris et recuperatas a Iacobitico populo, ita tamen, ut tandem singulari divina cura adiutus secure in iis habitare posset. Iud. 2, 14. 15. 3, 13. 5, 8. 8, 16. 17. 28. 10, 7 — 9. 11, 32. 33. 1 Sam. 4, 10. 11.

7, 13. 14. **וְשָׁמַרְתָּ**. Accusativus regitur a verbo **וְשָׁמַרְתָּ** ita: *eram rex tuus, qui servavit te iudicesque tuos.* Nam omnes illi duces, quorum gesta in locis laudatis et in toto libro Iudicum leguntur, non sua vi et arte, sed peculiari et miraculoso Dei auxilio populum e manu barbarorum vindicasse feruntur. **וְשָׁמַרְתָּ**: *quibus dixisti: da mihi regem et principes.* Respicit vates ad illa gentis Israeliticae desideria quae temporibus Samuelis tanta vehementia eruperunt, ut Samuel ipse in resistere non posset, cf. 1 Sam. 8, 5. 10, 19. De quibus temporibus Hieronymus verba vatis nostri explicat ita: *ubi est rex tuus, de quo dicebas ad Samuel: constitue supra nos regem, qui iudicet nos, sicut et gentes habet ceterae cet.* Ita vates non modo semper vigilans auxilium Dei, sed etiam ingratum populi animum indicat. Postquam Iehova luculentissima favoris signa ipsi exhibuerat, nihilominus regem postulavit, qui more ceterarum gentium gubernaret, quo facto Iehovam abdicans se parem barbaris praestitit. Non commemoratur quidem apud Samuelem populum expetiisse etiam **וְשָׁמַרְתָּ**, qui h. l. expletive adduntur ad designandam eorum impietatem, qui omnem oeconomiam regiminis barbarorum loco theocratiae suae postulaverunt.

Inter eos, qui hunc versum de praesenti tempore intelligunt, vehementissime in textum grassatus est S. V. Kninoel hac interpretatione: *ubinam tandem rex vester est? ubinam? qui oppida cuncta servabat? et magistratus vestri? quos constituistis? Ostendite mihi regem et magistratus vestros.* Plerique antiquiorum et recentiorum interpretum Chaldaeorum secuti sunt ita vertentem: *ubi est nunc rex tuus, ut salvet te in omnibus urbibus tuis, et iudices tui, de quibus dixisti, constitue super me regem et principem?* Alia est Kimchii aliorumque sententia: *sum s. ero scil. Deus immutabilis, qui vos olim rexi, idem semper maneo, non mutor. Sed rex vester, quem in meum locum substituistis, ubi nunc est? Tarnovius et Tremellius: sum s. ero rex tuus. Sed ubi est alter rex tuus, quem mihi ante praeposuit? servet te cet.* Varians est lectio quinque codd. ap. de Rossium **וְשָׁמַרְתָּ** quam LXX. eosque secuti Syrus et

XXII, 11.

Arabs ita exhibuerunt: ποῦ ὁ βασιλεὺς σου οὗτος; καὶ δια-
σπασάτω σε ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι σου. κρινάτω σε ὃν εἶπας, δέσ-
μοι βασιλέα καὶ ἄρχοντα.

11. Omnes fere interpretes in hoc versu rursus
tempus futurum pro praeterito historico capiunt, ut v.
5—8. Non intelligo cur simplicitatem et nexum ora-
tionis eo turbent, quod in praecedente versu ad pror-
ens aliam interpretationem decurrunt. Procedit oratio
gradatim ab alio fato gentis Iacobiticae ad aliud. Com-
memoraverat v. 5. curam Dei in deserto illos docentem,
v. 6. effrenatum animum quo cura abusi fuissent, v. 7.
8. terrores propterea a Deo iis iniectos, v. 9. quasi in
parenthesi addiderat causam illorum terrorum, quod
nempe contra Deum, auxilium, rebellavissent. Iam v.
10. narratur, qua ratione Deus iis auxilio fuerit, post-
quam intravissent terram sacram, nimirum semet ip-
sum regem iis constituendo, eos incolumes servando,
recusatus tamen ab iis, qui imperium modo barbarorum
sibi expeterent. Denique hoc nostro versu modum, quo
satisfecerit eorum desiderio, recenset. Qui nexus oratio-
nis tanto certior mihi videtur, quanto accuratius cum
historia consentit. דָּאַתְּךָ לִּי מֶלֶךְ: *dabam tibi regem*
eumque Saulum 1 Sam. 10, 19—21. 11, 15. Non-
nulli interpretes vim futuri nimia subtilitate torquentes
ita vertunt: *dare soleo* i. e. *saepius tibi dedi regem*,
ut vates respiciat ad omnes reges, quos Deus inter cae-
des et seditiones imperio potiri siverit, cf. Grotius ad
h. l. יָנַסְתִּי: *in ira mea*. Bene Schmidt: *hoc*, addit,
non pugnat cum 1 Sam. 9, 16. *Nam Deus utique ira-*
tus fuit quod se repudiassent ne rex esset. Nihilomi-
nus tamen iis regem dabat, sed ita, ut, si in viis Dei
manerent, peccatum hoc ipsis condonaret, sin minus, id
vindicaret, cf. 1 Sam. 12, 14. 15. 24. 25.

וְיָנַסְתִּי בְּעֵבְרָתִי: *et auferebam eum in fervore meo*,
cf. 1 Sam. 15, 11. 16, 1. Ad Saulum enim h. l. re-
spicere vatem omnis nexus orationis docet. Qui qui-
dem prius comma non de Saulo intellexerunt, h. l. du-
bii haerent, quem vates in animo habuerit; vel putant
esse singulos reges, quos antea Deus dederit, vel fami-
liam Davidis, qua Israelitae carebant, vel Pekahum, cf.

Kuinoel ad h. l. Alii minus etiam eleganter, postquam in priori commate futurum pro praeterito historico sumserunt, in posteriori significationem propriam futuri quaerunt ita: *auferam regem tuum s. adeo regiam dignitatem Israelis per Assyrios*. Bonus Hieronymus regem auferendum putat esse Zedekiam ultimum regem stirpis Iudaicae. *Hebraei*, addit, *verba: dedi tibi regem et abstuli, ad futurum tempus referunt. Eo (inquit) tempore, quo dicebas, da mihi regem et principes, ego tibi respondebam per Samuelem, quod daturus tibi essem in furore meo, et ablaturus in indignatione mea*. Chald. hoc versu ad priorem exponendi rationem rediit: *constitui super te regem in furore meo, iamque abstuli in ira mea*.

12. Nunc demum vates orationem convertit ad aequales Ephraimitas. *Quoniam enim inter tot tantaeque documenta divinae benevolentiae divinorumque iudiciorum ad meliorem frugem redire noluerunt*, צִוּן אֶפְרַיִם: *colligata est impietas Ephraimitarum*, dicitur de eo, quod in fasciculo colligitur, ne peratque dissipetur, cf. 1 Sam. 25, 29. Ies. 8, 16. Sic de peccatis dicitur Iob. 14, 17. הָיָה בְּצִוּר פִּשְׁעֵי. Eadem significatio est verbo צִפְיָה: *clam asservata*. צִפְיָה occultare, dicitur de eo, quod curiose servatur Ps. 14. 31, 20. Prov. 13, 22. Sensus est: *iniquitas et peccata oblivioni minime tradita sunt, sed Iehovah eorum meminit, ut suo tempore poenas tibi inferat*. Similis oratio est Dent. 32, 34. Non est quod cum Schmidtio de peccato ante aliquot saecula commisi cogitemus, ubi nempe Deo invito gens immorigera Samuelli regem extorserit. De peccatis Ephraimi i. e. tribuum Israeliticarum sermo est. Vocantur enim צִוּן אֶפְרַיִם et הַטָּאֲוִר. Idem peccato proavorum obnoxius est. Ut olim patres gubernium Dei recusaverunt, ita nunc quoque Ephraimitae a Deo recedunt, sibi facientes et perversitatibus idololatriae cf. v. 2. Eichhorn: „die Acten sind nun geschlossen, es folgt das Strafurtheil.“ Sane magnus anachronismus! Melius Boeckel: „Zusammen sind gebunden“

II, 13.

Ephraims Missethaten und seine Sünden
aufbewahrt.“

13. חֲבִלִי יוֹלְדָה יִבְאוּ לוֹ: *dolores puerperae su-*
peruenient ei. Haec imago elegantissime cum praece-
ntibus cohaeret. *Ut enim peccata eorum abscondita*
clam asservata sunt, ita dolores iis orientur, ubi illa
versus in lucem ut puniantur prodibunt, quemadmo-
do infans in partu proditurus matri maximos dolo-
res excitat. Verum vates semet ipsum emendat. *Im-*
mo ipse Ephraim est insipiens filius, qui non persistit
in ore matricis usque ad tempus maturitatis. כִּי-עַד
לֹא יָעוּ: *non enim iustum suum tempus stetit. s. per-*
transit. עַד pr. substantivum, saepius adverbialiter po-
nitur: *usque ad tempus suum*, v. c. Num. 23, 23. 1 Sam.
16. Iob. 22, 16. בְּמִשְׁכַּר בָּלִים: *in matrice s. in*
utero filiorum 2 Reg. 19, 3. Ies. 37, 3. *Non steterunt*
in matrice, i. e. non morati sed disrupto matris utero
cessi sunt antequam maturi essent. Tropo remoto:
ipse ferebant sortem pueritiae, quod nempe a Deo re-
gubernarentur; ipsi sui compotes esse volebant. Re-
cusabant igitur Deo se subiacere, sed viribus et sapien-
tia semet ipsos regendi carentes infirmitati et interitui
erant obnoxii, ut infans qui nondum exoletus e matris
utero decidit. Haec imago non tantum de proavis Is-
raelitarum a Samuele regem flagitantibus, sed etiam de
Israelitis vati aequalibus valebat. Eandem enim, quam
etiam tempore profectiones, nondum maturi erant. Ab
insipientia et impotentia sua in perniciem protrusi, ta-
men a loqua eiusque interpretibus, prophetis, regi iterum
recusabant. Rediit vates iterum ad signifi-
cationem futuri temporis, ut sit praeteritum historicum.

Hieronymus sensum verborum alio modo cepit, ita:
ipse filius non sapiens, nunc enim non stabit in contri-
ctione filiorum. Ephraim, addit, *columba est insipiens*
et habens cor; in contritione filiorum et populi sui
non dies parturitionis advenerit, aut stare aut sufferre
non poterit. LXX.: οὗτος ὁ υἱός σου ὁ φάνιμος, quod Hieron.
et ironiam dictum esse putat, διότι οὐ μὴ ὑπάρτῃ ἐν συντρι-
πέων. Pii interpretes Christiani tropum ita solvunt,
sermo sit de impietate Israelitarum, quod non ex-

spectavissent in verâ poenitentia fidē et spē tempus l Testamenti sub umbris Veteris Testamenti, in quibus clēsia usque ad Christum custodita fuerit, vid. Schn Chald. in favorem loci 2 Reg. 19, 3. coll. Is. 37, 3. ita veniunt enim adducam super eum angustiam, qualis est minae sedentis in sella partus nec valentis parere. Et nonnulli recentiorum secuti sunt, v. c. Dathe, Kuinoel. Verum in illis locis de plane alia re sermo est. kias enim pingit tempus tristissimum imaginē matris cuius tempus parturiendi adsit, quā vero vires ad partum edendum deficient. Nostro contra loco sermo de filio stolidō nimium mature e matris gremio exeun- Eichhorn contrariam exhibet sententiam: „Es ist ungewandter Knabe, sonst würd' er nicht so lang im Muttermund verweilen,“ cui quāquam non verba per se spectata tamen eorum salior significatio repugnat. Vox מִשְׁבֵּר, quam ipse vocat: Muttermund, sine maxima vi verbis illata h. contumacia et sempiterna peccata, ut idem vir beatus in adiecta versionē adnotationē voluit („die Härnäckigkeit Ephraims, sein immerwährende Fortsündigen“), esse non potest. De Wette prorsus illum secutus: „ein unverständig Kind ist es, sonst blieb es nicht so lang in der Mutterscheide“.

14. Difficultas huius versus inest in eo, quod in initio signa divinae benignitatis recensentur, in fine minae adduntur, utrumque autem eodem tempore eoque futuro. Quae difficultas iterum alio modo removeri posse videtur, nisi ut membra priora de re praeterita, posterius autem de futuro eventu intelligamus. Quod enim plerique interpretes contendunt, prioribus inest vaticinium et. לֹא יִתְרַם מִיָּדָיָא significare: *me huius promissi non poenitebit*; id luculentissime repugnat verbi sui sequenti, ubi extra omnem dubitationem gravissimae calamitates nuntiantur, et particula כִּי, nisi bonae educationis genium vati prorsus abnegare placet, transit facit ad uberius pingendas comminationes nostro posteriori commate brevius indicatas. Idem sentiens praestitit me S. V. Kuinoel in eadem quā comprobatur sum explicatione.

XIII, 14.

מִיַּד שְׂאֵל אֶדְדִּי: *e faucibus infernorum eos redimebam.* שְׂאֵל illud notissimum appellativum inferi loci mortuis assignati, ubi homines post obitum qualemcunque vitam agere pergunt, quem profani scriptores אֶדְדִּי, Orcum, Tartarum vocarunt²⁵), saepius ponitur pro morte ipsa Ies. 5, 14. 28, 15. Ps. 6, 6. Gen. 37, 35. פָּדָה: *redimere, liberare*, cf. 7, 13. 2 Sam. 4, 9. et simillima verba Ps. 49, 16. מִמָּוֶת אֶנְצֵלֵם idem significat: *a morte liberabam eos*, cf. Gen. 48, 16. Exod. 6, 6. Ps. 19, 15. Ies. 44, 22. אֶהְיֶה דְּבָרֶיךָ מָוֶת: *eram pestis tua, mors!* Numerus pluralis in nomine דְּבָרֶיךָ ponitur sine dubio ut מִדְּבָרִים Ies. 53, 9. Ez. 28, 10. ad augendam vim elocutionis, quamquam pii Christiani interpretes eum symbolice positum esse putant *de omnis generis pestibus, quia Christus pro omnibus satisfecerit et omnes aboleverit*, cf. Schmidt ad h. l. Pro eo habent nonnulli codd. ap. de Rossium דְּבָרֶיךָ, quae lectio facilius quidem sed e nostra vulgari orta esse videtur, praesertim postquam LXX. Chald. Syrus, Arabs, Hieronymus pluralem lectionis nostrae versione non exhibuerunt. אֶהְיֶה קְטָבְךָ שְׂאֵל: *eram lues tua, inferne!* Sensus idem est qui membri praecedentis. קְטָב cum voce דְּבָרֶיךָ coniungitur Ps. 91, 6. et occurrat Deut. 32, 24. ^a ut cognoscamus significationem eius non multum a דְּבָרֶיךָ differre. Verba autem: *eram pestis tua mors, et es tua inferne*, nil aliud indicant quam emphaticam petitionem prioris sententiae: *a morte s. a periculo mortis populum meum liberavi.*

S. V. Kninoel hanc mortem intelligit *de omni miseria et atrocibus calamitatibus*, e quibus olim Israeliti liberati fuissent per Dei providentiam. Hic ab eo cedere cogor. Quamquam enim שְׂאֵל et מָוֶת in V. nonnunquam imagines sint atrocis perniciiei, tamen l. voluntas vatis fuisse videtur mortem vere sic dictam ante oculos lectorum ducendi. Certe inepte egis-

²⁵) Vid. Herder Geist d. Hebr. Poesie ed. Iusti I, p. 195 sqq.

set, si in utroque membro quater contingo mortem et iterum mortem commemorasset, si voce *mortis* tantum imaginis instar uti voluisset. Lector a figura ad rem figuratam transiturus indiget certe aliquo nutu, ut de sententia poetae certior fiat. Qua deficiente sensum scriptoris in verbis ipse quaerat necesse est. Tali modo de oratione vatis nostri cogitans nil aliud h. l. invenire potui nisi commemorationem alius eventus historici, ubi Deus Iacobitis providentiae et favoris morte eos redimentis signa dederit. Cui autem non in promptu est caedes illa primogeniturae Exod. 12, 23—29. coll. Ps. 78, 51—53. 136, 10—12. qua Deus Aegyptios peccussit, Iacobitas autem in domibus ipsorum incolumes servavit? memorabile fatum quotannis diebus festis Paschalibus menti Israelitarum infixum. Profecto aliquid recensitioni divinorum beneficiorum deesse videretur, si illud omitteretur quod ab universo populo illis religiosis celebrationibus maximum et memoratu dignissimum praedicabatur.

Caeterum notissimum est Paulum Apostolum 1 Cor. 15, 55. hunc locum citasse de Christo deque victoria eius super inferna et mortem, idque e versione LXX. adeoque memoriter, mutatis verbis LXX. Unde theologi Christiani ab ipso vate testimonium de Novo Testamento deque redemptione a morte et infernorum miseria per Christum facta exhiberi putarunt. Quod ut tanto certius nostro loco elicerent, inhaeserunt verbis $\pi\tau\epsilon\iota$ et $\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ ²⁶), modum redemptionis designatum ex iis eruentes, ex illo $\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$, pretium redemptionis, sanguinem servatoris, ex hoc vim ipsius personae, qua quamquam Dei filius tamen frater pro fratre, cognatus pro cognato se ipsum morti dederit ad liberandos omnes, qui propter peccata commissa peccati et mortis servi fuerint. Verum alii interpretes bene monent: Apostolos non semper proferre locos e V. T. qui toto contextu ad institutum, quod tractent, pertineant, sed interdum aludere ad unum duntaxat verbum, interdum locum ad

26) Vid. significationem utriusque verbi apud Gesenium in Lex. ad v. $\pi\tau\epsilon\iota$ n. 1. et ad v. $\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ n. 3.

XIII, 14.

suam sententiam ob rei similitudinem aptare, interdum adhibere testimonia. Ubi utantur scripturae testimoniis, illic quaerendam esse simplicem et genuinam veritatem, ubi autem verbum unum perstringant vel ubi per similitudinem designent alium locum SSae, non esse anxie laborandum, cf. Rosenmueller e Calvini praelectionibus in prophetas minores ad h. l. Pariter Eckermann theol. Beyträge B. II. St. 3. p. 32.: „Paulus ist es hier nicht um die Auslegung oder grammatische Erklärung der Stellen in dem Zusammenhange, worinne sie stehen, zu thun, sondern vielmehr darum, dass er das, was er sagen will, mit Worten des A. T. auf eine für seine Leser noch nachdrücklichere Weise sage.“ LXX. in prioribus membris a textu non recedunt, pergunt autem: ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ἄδη; pro quo Paulus l. l.: ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδη τὸ νῆκος; LXX. pro יָדָי legerunt יָדָי ut v. 12. יָדָי cum Chald. a יָדָי verbum derivarunt, quod latissima significatione causam indicat, quam quis coram iudice agit, δίκην; κέντρον autem iis fuit i. q. *plaga, lues*. Apostolus verba transposuit, voce τὸ νῆκος ex ingenio addita. Hieron.: *ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne*, quibus addit in commentario: *dominus pollicetur, se eos de manu mortis liberaturum et de morte redempturum. Liberavit autem omnes dominus et redemit in passione crucis et effusione sanguinis sui, quando anima eius descendit ad infernum et caro eius non vidit corruptionem. Quod enim Apostolus in resurrectionem interpretatus est domini, nos aliter interpretari nec possumus nec audemus. Commemoranda praeterea est Chaldaei paraphrasis, in priori commate nostro modo sensum vatis excipientis, in altero autem, nescio cur, in alias partes abeuntis: Domum Israelis a caede redemi, et ab exterminio delente eos erui. Mox erit verbum meum contra eos in necem et verbum ad disperdendum, eo autem quod transgressi sunt legem meam, tollam sedem maiestatis meae (שְׂכֵנִי) ab eis. Sunt praeterea qui sensum huius versus ita constituant: redemissem eos de manu infernorum, si fuissent sapientes. At nunc, cum non sis sapiens sed stul-*

tus et negans bonum meum, non satis est te a morte non redemisse, sed adducam super te mortem, peste, gladio, fame et fera noxia. Haec est sententia Kimchii, quam tantum non omnem Dathe et Eichhorn exhibuerunt.

Restat posterius comma, ubi vates commemoratis beneficiis novas minas addit, scil.: **נִחַם יְהוָה בְּיָדָיו** quae verba ita intelligo: *at nunc misericordia à me aberit, נִחַם, ἀπαξ λεγόμενον, derivatur a נָחַם, Niph.: consolationem admisit, se consolatus est, Piel: consolatus est, adiunct aepius significatione misericordiae Ier. 15, 6, Ps. 90, 13. Ies. 12, 1. 49, 13. al. cf. Gesenius ad h.v. Substantivum igitur indicat consolationem s. misericordiam. Sic LXX.: παράκλησις κρύπται ἀπὸ ὀφθαλμῶν μου, et Hieron.: consolatio abscondita est ab oculis meis, Alii interpretes, ut sententia melius responderet vaticinio de Christi redemptione, in hoc commate emphaticam confirmationem illius quaesiverunt, alteram significationem radicis נָחַם praeferentes, ut sit נִחַם: poenitentia: me non promissi mei poenitebit. Ita autem nexum huius versus cum sequenti omnino tollunt. Dathe et alii, qui post Kimchium priora commata conditionaliter proposita esse putant, haec nostra verba ita vertunt: *ad nunc, quia non resipuistis, nihil est quod me ad decreti mei mutationem commovere possit. Eichhorn frigidius etiam: „nur wie ich mich die Drohung reuen lassen könnte, seh' ich nicht.“**

15. Copulà **וְ** artissime hic versus praecedentibus annectitur, imaginibus autem a re rustica desumptis pingitur exitium rebus Israeliticis imminens. *Siquidem ille scil.: אֶפְרַיִם v. 12. בֵּין אֶחָיו: inter fratres i. e. inter reliquas tribus. יִפְרֶיָה: fructus fert. Extra omnem debitationem huic verbo allusio inest ad originem nominis Ephraim, de quo Gen. 41, 52. Inter omnes enim fratres eius nomen ominosum fuit de incrementis et fructibus, quos laturus esset, unde etiam avus Iacobus praedixit: fore ut semen eius maxima gens evadat Gen. 48, 19. Scriptum est יִפְרֶיָה alternis exhibitio נ פ cognato פ, 3 fut. Hiph., ac si ortum esset a פָּרָה. Fut.*

III, 15.

esse id ipsum secundum Gesenium ad h. v. in radicibus Hebraeorum fuit. In tali paronomasia non anxie, sed id vates voluerit, quaerendum est. Sufficit oraculum in eventu comprobatum: Ephraim posteris auctus, potiori dignitate regia coronati et quoniam Ephraim episcopus pro stirpibus Israeliticis ponitur, omnis gens ultis victoriis v. c. sub Ieroboamo II. amplificata. Sensus est ita constituendus: *fac enim illum inter fratres assecutum fuisse, quod nomen eius indicat, eum victum et incrementis ornatum fuisse, nihilominus invictus eius instat.*

In significatione huius verbi admodum dissenserunt interpretes. Dathe in prioribus editionibus Proph. in. adhuc ipse secutus est eos, qui derivarunt a פָּרָא *ager*, quorum alios adfert Pococke in comment. c. Michaelis ad h. l., ut sensus sit: *Ephraim homo ferox et velut onager*. S. Iarchi ita disserit: *Ieroboam illi filius est qui אֶרֶץ אֲבִיתָא avitam possessionem Israelis, et eum in duo regna dilacerati sunt*. Alii derivant a פָּרָא sive a פָּרָא: *divisit*, ut nempe a liberariis vera depravata sit, quorum auctores sunt LXX.: *διότι τοις ἀναμέσον ἀδελφῶν διαστειλῖ*, ab Hieronymo et aliis centioribus v. c. Liveleio, Grotio al. simili interpretatione probati. Hieronymo Hebraicum אֶרֶץ et caecum οὐτός spectat ad θάνατος, ita: *consolatio, ait vates, abscondita est ab oculis meis, non valeo consolari: nam quicquid mente concepero dolorem meum non mitigare potest, qui cernam carissima inter se omnia morte seijungi, ipse enim, inquit, infernus inter fratres dividit. Quicquid igitur fratres separat, inferus est appellandus. In fratribus autem omnem caritatem intellige. Chald.: quia ipsi vocati sunt, et multiplicaverunt opera corrupta ce'.*

Sequentia verba illustrant illud יַבֵּיטָא. *Ut enim ductus hucusque tulerunt, ita nunc ventus perniciosus veniet omnes fontes agrorum exsiccaturus, deliciosos fructus direpturus. יַבֵּיטָא יָבֵיטָא: veniet Eurys 12, 2., vehemens et fervens ventus, qui in regionibus Arabiae et Palaestinae ex Oriente natus arva ac frugos perdit, hominibus omnibusque animantibus letifer. In recentioribus*

itinerariis nomine Samiel s. Samum occurrit, perniciosissimus quidem iuxta sinum Persicum, in V. T. saepius notatus, cf. Ies. 27, 8. Ier. 18, 17. Vocatur רֶחַץ, sicut Ies. 40, 7. *vehemens turbo a Iova missus*, quemadmodum Iob. 15, 13. ventus vocatur: *halitus oris Dei*, רֶחַץ פִּי cf. v. 25. 26. Ille ventus est רֶחַץ עֵלְיָה: *e deserto ascendens*. Nam e ferventi arena desertorum Asiae, inprimis Arabiae originem ducit. cf. Roehr Palaestina pag. 90. Itaque vel topologia opinioni eorum adversari videtur, qui vento illo Orientis e deserto veniente *Assyrios* indicari voluerunt, v. c. Schmidt. Hi enim e septentrionalibus, iidemque non e deserto sed e regionibus incolis repletis veniebant. Est omnino ventus ille saepius occurrens imago repentinae calamitatis, v. c. Ies. 27, 8. Ier. 4, 11. Hab. 1, 9., in qua significatione etiam h. l. subsistamus. Effectus venti describitur. יְבוֹשׁ מְקוֹרֵי: *exarescet scaturigo eius*. מַעְיָנֵי: *et exsiccabitur fons eius*, scil. *ut non amplius fructus ferre possit*. Imago ab agro desumta est, cuius deficiente humore omnis ubertas tollitur. רֶחַץ sc. *ventus* יְשֻׁסָּה אֵצֶר. Si imaginem plene pingere voluisset, adiiciendum fuisset שָׂדֶה, quod vates omittit, quoniam figuram in re figurata quasi resolvit, quodque per se intelligitur, cum de vi agatur, quam ventus in agrum exerceat. אֵצֶר: *thesaurus* et כְּלֵי חֲמִידָה: *res desiderabiles*. Verba latissimae significationis, quae, si tropum spectamus, nil aliud indicare possunt nisi: *delicata et pretiosa dona arborum*, translata autem ad gentem Ephraimiticam tropo remoto *thesauri et desiderabilia* sunt aedium 9, 6., liberorum 9, 16. et reliquarum divitiarum eius 12, 9. 2, 5. 10. LXX. proximam imaginis sententiam proferunt, dum verba יְשֻׁסָּה אֵצֶר vertunt: αὐτὸς καταξηρανεῖ τὴν γῆν αὐτοῦ. Fortasse אֵצֶר legerunt. Hieronymus plane alia cogitavit: *superest*, inquit, *ut ventum urentem, quem adducet dominus de deserto ascendentem, illum intelligamus, de quo in Habacuco legimus c. 3, 2. Deus ab Austro veniet, et sanctus de monte Pharan. Hunc ventum urentem, qui siccet ve*

XIII, 15.

nas mortis, adducet dominus, s. de deserto generis humani, in quo et diabolus quaerens requiem invenire non potuit, s. desertum intelligimus S. Mariae uterum virginalem, qui absque semine humano pullulaverit et virga simplex et purissima unione foecunda ediderit florem praestantissimum Iesum Christum. Venae autem mortis et aculeus peccata nominantur, quibus arefactis mors quoque ipse siccabitur. Quodque sequitur, ipse deripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis, dupliciter accipitur, s. quae desiderabilia sunt his, qui in morte habitant, s. vasa desiderabilia, quae in thesauro retinebantur inferni, sanctos intelligimus quos alligatos forte dominus eripuit inferis et quasi vasa pretiosissima secum perduxit in paradisi. De bona re male laboravit Hieronymus. Similes sed vel subtiliores versus nostri explicationes eorum, qui קדִיִּץ vel spiritum sanctum, vel ignem extremum mundum consumentem, vel Jeroboamum, vel regem Assyriae, vel iram Dei incredulos perdentem esse contenderunt, conguessit Tarnovius ad h. l.

Sequentem versum multi interpretes huic capiti annectunt. Verum cum plerisque constet utrique capiti continuam orationem inesse, res fere eadem est.

XIX.

Cap. XIV, 1—10.

Magna in culpa est Samaria, quod rebellavit adversus Deum suum. Cadent incolae sub acie gladii, soboles collidetur, gravidae eius discindentur. 2. Revertere Israel ad Iehovam Deum tuum, nam impegisti iam inter flagitia tua. 3. Recondite in animis verba vobis dicta, et revertimini ad Iehovam, supplicantes: omnem aufer culpam et benigne accipe quas solvimus oblationes labio-

rum nostrorum. 4. Assur non faciet nos salvos, equis illis superbis non insidebimus, nec ultra appellabimus Deum nostrum quod opus manuumstrarum est, quippe in te solo imbecillorum refugium. 5. Ego vero medebor defectioni eorum, eosque redamare paratus sum. Ira enim mea iam ab Israele recessit. 6. Ceu ros immergam Israellem, germina eius pullulabunt velut lilium, aget radices suas ut firmiter stet quemadmodum Libanon. 7. Procedent surculi eius et sicut oliva gloria eius virebit, odor eius sicut Libani extendetur. 8. Tum undique habitaturi sub umbra eius redibunt, reviviscent ut triticum, germinabunt ut vilis. Memoria autem eius erit ut vinum Libani. 9. Quod ad Ephraimum adtinet, quid mihi cum idolis ille adhuc aget? Ipse solus eum exaudiam, eumque diligenter observabo. A me velut ex abiete semper virenti fructus tui capientur. 10. Quicumque sapiens ad haec attendet, attendens ea comprehendet. Nam rectae et planae sunt viae, quibus Iehova nos ducit, probi tuto iis ingredientur, at impii in iis labentur.

1. Nunc omnibus tropis remotis vates verba dirigit ad gentem Israeliticam ipsam, poetico modo pro ea regiam urbem Samariam nominans. **וְעַתָּה**: *in culpa est*. Haec frequens est significatio verbi **וְעַתָּה**, cf. 13, 1. ad quem versum vates sine dubio respicit: *illi mortui culpam sibi contraxerunt, sed nunc in eadem culpa est Samaria*, nimirum ob flagitiosum cultum Baalis, qui in ipsa metropoli maxime floruisse videtur cf. 10, 5. 7. 7, 1. Fata huius urbis refert Iosephus Antt. Iudd. 13, 18. Postquam enim ab Assyriis occupata, sed e ruinis restituta infeste contra Iudaeos se gesserat,

XIV, 1. 2.

iterum a Iohanne Hyrcano Pontifice et Ethnarcha Iudaeorum per integrum annum oppugnata, tandem capta soloque aequata est, ductis eo torrentibus, quorum eluvie cuncta ita foedata sunt, ut ne vestigium quidem urbis superesset. Postea ab Herode restituta et in honorem Augusti Graeco nomine Sebaste appellata, denique Turcorum devastationem passa est. Hodie eius loco vile oppidulum nomine Schemrin s. Schemrun remansit, ubi passim ruinae pristinae magnificentiae conspiciuntur, cf. Bellermin Handb. d. bibl. Litt. II, p. 502. Sic vaticinia de illa urbe regia iterum iterumque edita tristissimo eventu comprobata sunt. Non bene LXX. et Hieron. verbum **הָאֵשׁ** a rad. **שָׂם** derivarunt, illi: ἀφανισθήσεται Σαμάρεια, hic: pereat Samaria, et quamquam iudificari non possumus, **שָׂם** nonnunquam cum cognato **שָׂם** ad sensum promiscue adhiberi, cf. Ez. 6, 6. Ioel. 1, 18., tamen h. l. multo aptius ob 13, 1. significatio supra commendata retinetur. Notanda est iterum paronomasia in verbis **בִּי מִרְתָּה בְּאַלְהֵיהָ. הָאֵשׁ בְּמִרוֹן**: *nam rebellavit contra Deum suum*, dum ad exemplum maiorum 13, 6. 9. 10. Dei oblita, spretis eius benevolentiae signis eiusdemque legibus et institutionibus, perversissimae idololatriae se subiecit, cf. 5, 11. ב: contra, ut 7, 14. 13, 9. Hieron. iterum male **מִרְתָּה** a **מִרַר** derivat, significatione adeo transitiva: *ad amaritudinem concitavit Deum suum*. Rectius LXX.: ὅτι ἀντίστη πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῆς. **בְּחָרָב יִפְּלֶה** scil. *incolae eius*. Sequentia verba respondent descriptioni vastationis Betharbeliticae 10, 14. cf. Amos. 1, 13. 2 Reg. 8, 12. Grammatici notarunt constructionem nominis foeminini cum verbo masculino, **וְהָרִיחוּרֵיהֶּ יִבְקָעֶהָ**, quam ita defendit Schmidt ut *partus contendat cum matribus gravidis verbo includi*. Rectius verbum impersonaliter accipitur ut 10, 7. Omnino huic versui mira inest commixtio generum de qua vid. introd. p. 105.

2. Elucet benevolus vatis animus e sequentibus. Non enim suos monere desinit. Quamquam gens ferè ad incitas redacta esset, tamen non deerat vati spes, fore ut restitueretur. Deus enim semper propitius est ho-

minibus, modo ad eum revertantur. שִׁיבָה עַד יְהוָה: *revertere ad Iehovam.* כִּי secundum Kimchium valet i. q. אֵל, cf. Ioel. 2, 2. 12. Am. 4, 6., et, addit, *dixerunt nostri, magna est poenitentia, quae pertingit ad thronum gloriae, nam dictum est יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי: siquidem כָּשַׁלְתָּ: impegisti, offendisti בַּעֲוֹנוֹךָ: propter e. per peccata tua. Sens.: iam mala tibi contraxisti, cave igitur et revertere a via tam periculosa perniciosaque, ne prorsus collabaris et contundaris.* Schmidt, qui evangelium N. T. in toto capite praedici vult, imperativum pro futuro accipit: *reverteris tamen aliquando sub Messia. Illo tempore enim futurum erat, ut etiam Israeli inter gentes disperso haec concio poenitentiae mittenda, et plurimi ad Christum Deum suum convertendi essent.* LXX. ultimum comma vertunt: ὁμοῦ καὶ ταῖς ἀδικίαις σου.

3. קַח עִמָּכֶם: *sumite vobiscum i. e. ne oblivione tradite, sed in animis vestris recondite.* De Wette verborum nimis tenax: „nehmt Worte mit Euch.“ דְּבָרֵי, Chald. supplet' דְּנִתְּוֹתָא i. e. *confessionis*, ut nempe semper prompti sitis ad precandum pio et confito animo. Simplicius: *verba quae Iova ad vos per me locutus est.* Simili modo שִׁיבָה בְּלִבְּךָ Job. 22, 22. cf. Prov. 1, 3. 2, 1. 2. 3. 4, 10. *Revertimini ad Iehovam, vid. v. 2. Dicite ei תִּשָּׂא עוֹוֹן כָּל: omnem aufer culpam.* Hieron. bene explicat: *nil languoris in nobis et pristinae ruinae derelinquas, ne rursum mali seminis pullulent rediviva plantaria.* LXX.: ὅπως μὴ λάβῃτε ἀδικίαν καὶ λάβῃτε ἀγαθὰ, quod omnino verbis nostris non inest.

קַח בְּחַיִּל: *benigne accipe* scil. quae sequuntur פְּרִים וְשִׁלְחָה. Nam quae interposita sunt, וְשִׁלְחָה, ita sunt capienda ut ו pro relativo positum sit, cf. 13, 1. 10. Res ipsa hanc significationem docet. Dictio in versione ad verba ita sonat: *accipe benigne, et nos solvimus oblationes labiorum nostrorum.* Non video cur quis ingenii linguae haud ignarus Hebraicam verborum constructionem ita solvere dubitet: *benigne accipe, quas*

XIV, 3.

solvimus, oblationes l. n. Grotius fere hanc nostram sententiam ita exhibuit: *acceptum habe id bonum, quod nunc facimus, plane quasi non peccavissemus, et offeremus tibi pro bobus pia verba, gratias suppliciter agentia.* Simplicius et disertius etiam Eichhorn: „nimm es gnädig an, wenn wir dir unsrer Lippen Opfer bringen.“ פָּרִים שְׂפָתֵינוּ. Boves et iuveni usitatissimae et Deo probatissimae victimae erant, et in sacrificiis pro salute, זֶבַח שְׁלָמִים Exod. 24, 5. Lev. 3, 1., et in sacrificiis expiatoriis, זֶבַח חַטָּאת Lev. 4, 3. sqq. Ez. 43, 19—21. 45, 18—22. Quod quidem sacrificiorum genus a prophetis multo minoris pretii habebatur, quam significationes piorum animorum confessionibus, laudibus gratiarumque actione exhibitae Ps. 51, 17—19. 50, 8—15. 23. 69, 31. 32. 107, 22. cf. Hos. 6, 6. Ies. 1, 11. al. Si igitur cum nostro loco comparatur v. c. locus Exod. 24, 5., ubi est: זֶבַח זָבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה, nostrum שְׂפָתֵינוּ פָּרִים לַיהוָה פָּרִים, diserte ad id sacrificiorum genus spectare videtur, quod pro salute Deo offerebatur. שְׁלָמִים autem est: *tale sacrificium offerre*, et sensus vatis est: *benigne accipe Deus oblationes nostras pro salute nostra, quas non bobus et iuven- cis sed laudibus et precibus labiorum nostrorum ferimus.* פָּרִים metaphorice saepius sunt: *oblationes, sacrificia.* Substantivum שְׂפָתֵינוּ per appositionem adiectum est. Constructio in libris Hebraeorum obvia, ita ut appositio locum status constructi occupet. Grammatici tum omisum aliquod supplendum esse statuunt, sic h. l. פָּרִים פָּרִי-שְׂפָתֵינוּ, cf. Michaelis ad h. l. vid. Gesen. Lehrgeb. p. 668. et Drusius ad h. l. Alii ita: *solvimus pro iuven- cis labia nostra i. e. eorum precatio- nes.* Alii suplent praep. ב: *solvimus oblationes labiis nostris.* LXX.: καὶ ἀνταποδώσομεν καρπὸν χαίλων ἡμῶν, quasi פָּרִי a פָּרִי *fructus* descenderet, ut פָּרִי-כֶהֱשׁ 10, 13., פָּרִי-כֶהֱשׁ Prov. 31, 16. — Verba קַח-טוֹב alii vertunt: *sume de tuis bonum, quod in nos trans- feras*, v. c. Lutherus: „und thue uns wohl.“ Far- novius et Schmidt adco meritum Christi in medium pro-

ducunt ita: *accipe bonum nostrae iniquitati oppositum, iustitiam, quam pro nobis in fide offerimus, non nostram quidem, sed Iesu Christi.* Hieron.: *accipe (inquit) bonum; nisi enim tuleris mala nostra, bonum tibi quod offeramus habere non possumus.* Chald.: *et suscipias nos utique quasi bonos, et sint eloquia labiorum nostrorum penes te accepta tanquam boves in beneplacitum super altari tuo.* Ceterum locum nostrum e vers. LXX. citasse videtur Apostolus Hebr. 13, 15.

4. Pergit vates in commemoratione precum a contritis animo Israelitis faciendarum, ita quidem ut non tantum Dei misericordiam implorent, sed etiam vota sincera spondeant, nimirum *se nec Assyriis, nec Aegyptiis, nec idolis manu factis fisuros sed in Deo solo miserorum refugium quaesituros esse.* אֱשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ: *Assur non faciet nos salvos.* Reprehenduntur his verbis foedera, quae cum Assyriis inire Israelitae nimium parati erant, cf. 5, 13. 7, 11. 8, 9. 12, 2. e quibus quidem semper nova calamitas in eos redundabat 2 Reg. 15, 19. 17, 3. עַל-סוּסִים לֹא נִרְכָּב: *super equis non equitabimus.* Nonnulli antiquiorum interpretum (v. c. Hieronymus, Iarchi, Ebn Esra) Aegyptios equos intelligunt, quoniam Aegyptus equis abundavisset, Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28. 2 Chron. 12, 3., et Aegyptii in bellis currus et equites adhibuissent, Exod. 14, 9. 15, 19. Certe historia non impedit, quo minus ad horum opem vatem respexisse statuamus, cf. 2 Reg. 17, 4. *Non Aegyptiorum equis equitabimus, ut fortunae belli in nostris calamitatibus fidamus.* Fortasse vates in mente habuit verba 1, 7. ubi Deum saluti Iudaeorum sine equis et curribus consulturum esse pollicitus erat. וְלֹא-נִאמָר: *nec dicemus ultra dii nostri לְמַעַנֵּיהֶם יִדְּיֵנוּ: ad opus manuumstrarum, i. e. nec opera fictitia Deos nostros appellabimus* (cf. 8, 6. 12, 2. Exod. 32, 4.) s. *pro vero Deo colemus.* Quod quidem Israelitae se facere negabant, sub specie simulacrorum unum tantum Deum se colere contendentes. Verum malam rem bono tantum nomine comprehendebant. Dum enim quaevis nova gentilium imago iis forma et species Dei non conspicui erat, ipsius Dei obliviscebantur, signum, ut ru-

XIV, 4. 5.

dium hominum est, pro re signata habentes. Sic polytheismus, quem Moses cavere studuerat, e moribus barbarorum superstitiosis recipiebatur et (dictu tristissimum!) variis Deastrorum formis a barbaris adoptatis adoptabantur etiam ineptiae, flagitia et perversa consilia ad eorum cultum pertinentia. פֶּאֶשֶׁר-בֶּקֶךָ i. q. אֲשֶׁר-בֶּקֶךָ. Nam אֲשֶׁר non modo pron. relativ. est, sed etiam conjunctio respondens Lat. *quod* et Graec. ὅτι, cf. Ps. 31, 8. 1 Reg. 8, 33. Dent. 3, 24. cf. Gesen. ad h. v. יְרֵחָם: *miser ricordiam consequetur*, activum יְרֵחָם indicat: *misericordem esse*. יָרֵחָם: *pupillus, orphanus, qui ope paterna destitutus fautore et tutore indiget*. Hieron.: *pupillus, ait, vocatur, quia Deum perdidit patrem*. Chald.: *eo quod a te misertum sit patrum nostrorum, ubi erant in Aegypto pupillorum instar*. Nobis וְיָרֵחָם indicatur: *qui alia ope destitutus nil habet, cui fidat, nisi Deum*.

5. Addit nunc vates promissionem feliciorum temporum, quae eventura sint, si gens Israelitica pia in supplicationibus et constans in fiducia erga Iehovam fuisset. Dei enim oraculum exhibent sequentia. אֶפְשָׁא מִשִּׁבְיָתָם: *medebor defectioni eorum*. Defectio s. aversatio quasi morbus pingitur; cumque in lingua Hebraica id usitatissimum sit ut verba peccatum indicantia, v. c. חַטָּא, עוֹן, cet., etiam culpam et exitium eius designent, h. l. quoque, ubi vates de Deo dicit: *medebor defectioni eorum*, sine dubio ad detrimentum inde ortum et oriundum respicit. De nomine מִשִּׁבְיָתָם vid. 11, 7. LXX.: *λάσσομαι τὰς κατοικίας αὐτῶν* i. e. *habitationes*, quae interpretatio inepta est sive linguam sive sensum spectes. Chald.: *acceptabo eos in conversione tua, ignoscam peccatis eorum et eorum miserebor, cum conversi fuerint*. Itaque מִשִּׁבְיָתָם duplici sensu, et bono et malo, accepisse videtur. אֶחָבֵם: *redamabo eos*, cf. 3, 1. יְדָבָרָם: *sponte* i. e. *animo benigno et gratuito, non captus eorum sacrificiis et oblationibus*. יְדָבָרָם pr. est substantivum, quod adverbialiter ponitur Dent. 23, 24. Esr. 3, 5. LXX.: *ὁμολόγως*, fere eodem sensu quo alia lectio: *ὁμολογουμένως*: *manifeste, absque omni dubitatione vel contradictione*. Quod addit: *nam recessit ira mea מִיָּמָיו*: *ab eo, scil. sequente*

יְשׁוּעָה, designat animum Dei semper promptum ad ignoscendum.

6. Non sufficit autem vati benevolam Dei animum populo in universum significasse, pingit per tres versus sequentes imaginibus suavis felicia tempora a Deo huic parata. Huc pertinet potissimum, ut tandem eventu comprobetur, quod Abrahamo promissum erat Gen. 18, 18. *evadet Abrahamus magna et valida gens, per quam omnes terrae nationes felices erunt*, cf. Gen. 22, 18. 26, 4. יְשׁוּעָה כַּצֵּל לְיִשְׂרָאֵל: *ero velut ros Israeli*, cf. 6, 3. Imago his regionibus aptissima, ubi rariores imbres cadunt, ros autem vespertinus et matutinus fruges reficiens fertilitati terrae succurrit. Sens.: *flaccescentes et ab interitu proximas res Israelitarum ita restituum, ut novas vires novaque incrementa capiant* Is. 26, 19. Ps. 133, 3. יְשׁוּעָה autem, quem nunc vocat loco pronominum numeri pluralis v. 5., est: *natio in universum, civitas Israelitica* cum omnibus suis institutionibus et politicis et religiosis, quod v. 8. docet. יִפְרַח כַּשׁוּשַׁן: *florebit ut lilium*. Imagine lilii vates cum pulchritudinem, tam foecunditatem floris innuit, de qua Michaelis ad h. l. adfert locum Plin. H. N. 21, 5. *lilio nihil foecundius est, una radice saepe quinquagenos emittente bulbos*. Maximum enim numerum civium et posterorum in ardentissimis votis Israeliticae gentis fuisse vidimus 2, 1. יִרְדּוּ שְׁרָשֵׁיהֶם: *percutiet radices suas i. e. defiget et infundet radices suas in terram*. Quam antea ob amoenitatem et foecunditatem cum lilio comparaverat gentem Israeliticam nunc ob firmitatem, et late patentem gloriam cum arbore comparat, ita tamen ut nomen arboris non laudet, sed quid voluerit, tantum e contextu appareat. Pro arbore, quam h. l. manifeste nominatam expectassemus, nominat montem Libanum, ut firmitatem indicet, quae nulli arbori contingere possit. Ut autem elegantiam vatis ad modum nostrae pingendi rationis vindicarent Chaldaeus, Hieron. et alii, לְבָנוֹן h. l. metonymice putarunt esse i. q. *arbores Libani*. Verum luxuriosa phantasia orientalis poetae non ita anxie metaphorae inhaesit. Nec inepti aliquid inesse video huic sententiae: *radices eius firmiter infixae et nulla temporum vis*

XIV, 6. 7.

perturbatae stabunt sicut mons Libani. Montem autem Libanon illum clarissimum tractum altissimorum montium fuisse, qui inter Syriam et Palaestinam porrectus nominibus Libanon et Antilibanon occurrit, satis notum est, cf. Reland Palaestina I, 11. Roehr Palaestina p. 39. 40. Hieron.: *cumque creverimus in domino, mittemus radices nostras sicut arbores Libani, quae quantum in auras consurgunt vertice, tantum radices in ima demergunt ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole consistent.*

7. יִלְכֶּה יוֹנְקוֹתָיו: *ibunt i. e. procedent eius surculi s. rami.* Quibus iterum ingens propagatio stirpis Israeliticae indicatur. Chald.: *accrescent filiis et filiabus.* D. Kimchi: *propagines parabolice significant bona in dies iis innovanda. Aut si per radices intelligatur lex Mosis, quae stabilis erit in perpetuum, tum propagines sunt scientiae, quae innovabuntur illis in cognitione Dei pie celebrandi quotidie.* יִהְיֶה בְּיָת הוֹדִד, idem Kimchi: *erit vis viroris eius stabilis sicut oleae, cuius folia virent toto anno.* Pari modo secundum Michaelem ad h. l. Cyrillus eam vocat ἀειθαλήν καὶ εὐκαρπὸν: *semper viridem et fructibus refertam*, cf. Ier. 11, 16. Ps. 52, 10. 128, 3. LXX.: καὶ ἔσται ὡς ἑλαία κατ᾽ ἔαρ καρπός. Chald. longe recedit a textu: *erit splendor eius sicut splendor candelabri sanctitatis*, nimirum, ut Michaelis notat, e Lev. 24, 2.

יִרִיחַ לוֹ בְּלִבְנוֹן. *Odorem quoque in praestantissimis partibus tabulae de speranda felicitate exhibitae ponit.* Commemorat autem odorem Libani, quoniam refertus erat arboribus thuriferis fragrantibusque floribus et herbis, unde saepius odorem Libani mentionem facit SSa, v. c. Cant. 4, 11. Sirac. 39, 14. Chald.: *odor eorum velut odor incensi aromatum.* Quid odoris imago indicet, bene exposuit Tarnovius ad h. l.: *indicatur potissimum nominis celebritas, quae est velut fragrantissimus quidam odor late diffusus, sicut in sacris foetere dicitur, qui passim male audit*, Gen. 34, 30. Exod. 5, 21. 1 Sam. 13, 4. 27, 12. 2 Sam. 10, 6. 1 Chron. 19, 6. Probatur haec sententia parallelismo utriusque commutatis, quam loquendi rationem prophetam adamasse

saepius vidimus cf. introd. p. 129. Ut enim antea יהודי: *gloria eius ceu oliva semper virebit*, ita nunc ליהודה: *nominis celebritas ceu odor Libani extendetur*.

8. יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּצֵלָה. Oratio asyndeta, ex qua modo usitatissimo verbum שָׁב nil indicat nisi repetitionem pristinae rei, Latinis ita exhibendam: *redibunt habitaturi, rursus habitabunt*. Populus Israeliticus tunc temporis erat dispersus et ita perturbatus publicis calamitatibus, ut nusquam secure degendi ipsi copia esset. Pars adeo iam abducta erat in exilium per expeditionem Tiglath-Pileseris 2 Reg. 15, 29. His omnibus promittit segura domicilia sub umbra reipublicae Dei cura et auxilio restituae. Non igitur assentiri possum iis, qui יָשְׁבוּ de conversione animorum ad poenitentiam et ad meliorem frugem intelligunt, v. c. Hieronymo ita commentato: *qui autem conversi fuerint ad Dominum, accipient conversionis praemium, ut sedeant in umbra eius*; nec iis, qui vaticinium sero futurarum rerum in verbis nostris quaerunt, v. c. Kimchio, Drusio cet. sic exponentibus: *redibunt in terram suam scil. olim exules, et habitabunt in terra Dei*; nec Chaldaeo latius progresso ita: *congregabuntur de medio captivitatis suae et habitabunt in umbra Christi sui*; nec iis, qui ex analogia loci incertae interpretationis Is. 30, 15. יָשְׁבוּ explicant: *requiescent*, quos etiam Kimchiam commemorat; nec denique iis, qui (ut Schmidt) *de congregatione omnium gentium sub umbra evangelii sermonem esse putant*. S. V. Kuinoel lectionem יָשְׁבוּ mutari vult in יִשְׁבְּהָה innisus auctoritati LXX. (ἰσχυροὶ καὶ ἀσθινοῦνται) Syri, Arab. et Chald. Verum quaeritur annon isti omnes ex ingenio verba magis circumscripserint, quam curiose verterint. — Dubitant quoque interpretes de subiecto pronominis suffixi בְּצֵלָה quod alii ad Deum, alii ad Libanon trahunt. Eichhorn omissa voce יָשְׁבוּ: „in seinem (Libanons) erquickenden Schatten werden sie wohnen.“ De Wette: „es kehren wieder die Bewohner seines Schattens.“ Verum nil simplicius esse potest quam ut refe-

XIV, 8.

ratur ad יִצְחָק v. 6. de quo hucusque omnia pronomen suffixa valent. Is enim erat a Deo erigenda arbor actura undique radices, emissura surculos, gloriam et famam extensura. *Sub istius igitur umbra, sic nostro versu pergit, etiam populum hucusque magnis calamitatibus turbatum, securum domicilium manebit.* Quid autem Israel h. l. significet, v. 6. monuimus, nimirum omnem oeconomiam imperii Israelitici emendatam et restitutam pietate et reditu ad regem suum Davidem 3, 5.

יִצְחָק יִצְחָק ad verbum quidem est: *vivificabunt frumentum* i. e. *producent frumentum culturâ agrorum.* Verum cum S. V. Rosenmuellero non intelligo, quomodo tam prosaica sententia inter tot magnificas promissiones vati excidere potuerit. Melius igitur, parallelismo sequentis commatis יִצְחָק יִצְחָק iubente, יִצְחָק pro יִצְחָק sumitur, cum praefixum כּ saepius deesse constet cf. 13, 8. vid. Glass. Phil. S. p. 568. et introd. p. 102. Idem iam statuit Kimchi afferens exempla Prov. 17, 22. 1 Sam. 15, 23., qui quidem significationem coniugationis Piel h. l. intransitivam esse censet, ita: *vivificabunt se ipsos in mandatis Dei, quae roborabunt eos ut triticum quod vivificat hominem.* Alii aliquid supplent, v. c. Rosenmueller יִצְחָק ita: *vivificabunt semen instar frumenti.* Verum simplicius difficultas ita expeditur ut mutata accentuatione legatur יִצְחָק. Quod non magni negotii est, cum videamus vulgaris accentuationis auctores e prorsus aliena interpretatione LXX. Chaldaei et Hieronymi meliora edoceri non potuisse. LXX. enim habent: ζήσονται καὶ μεθύσθῃσονται σίτω, pro quo adeo Hieron. legisse videtur πίνονται: *bibent et inebriabuntur frumento.* Hieronymus ipse vertit: *vivent tritico.* Chald.: *vivent mortui.* — Idem m. cum sensisse videntur Ezechorn ita vertens: „sie werden — aufleben wie das Samenkorn,“ et de Wette: „und wachsen wie Getraide.“ Nos intelligimus: *reviviscent sicut triticum magnam granorum copiam in messe exhibiturum.* יִצְחָק יִצְחָק, verba illis parallela: *pullulabunt & surculos emittent longe lateque ut vitis.* Vitis, imago

foecunditatis et ubertatis occurrit Ps. 128, 3. Sensus est idem utriusque membri: *stirps eorum augebitur posterorum numero magis magisque crescente* — וְכִרְוֹ פִּיִּיךָ: *ipsius autem scil. reipublicae Israeliticae nomen memorabile et honorificum* (cf. 12, 6.) *erit ut vinum Libani.* De vino Libani audiendus est Kimchi ad h. l. *Vidi in libro Asaph medici, vinum Libani, Hermonis, Carmeli montium Israelis et Hierosolymae, montium Samariae et vinum montium Caphthor et Aegypti, ista inquam vina esse suprema inter omnia vini genera, odore, gustu et medicina.* Quin et recentiores vinum montis Libani magnis laudibus celebrant, cf. Bellermann Handb. d. bibl. Litt. II, p. 357. 58. Chaldaeo *vinum Libani* est *vinum quod clangore tubae libari solet in templo Hierosolymae.* Pii nostrorum interpretum omnia ad tempora Christi referunt.

9. מַה־לִּי לְעַצְבִּי est nominativus absolutus, cf. 6, 8. 8, 13. 9, 6. 11. *quod ad Ephraimum attinet.* Cum nempe vates in poëmate vicissim Israelis et Ephraimi nomine usus sit, in pingendis magnis populi peccatis et in inculcandis grandibus eventibus ipsi futuris, utrumque oratione sua absolvere voluit. Israelem consolatus est v. 6. Nunc autem ad Ephraimum se convertit, ne ulla pars populi a Deo neglectam se existimet. Ab Ephraïmo orsus 13, 1. cum Ephraïmo finem facit. Dicere vult: *Fac eum antea horrendas institutiones idololatriae edidisse, abstinebit nunc ab iis nec amplius rem cum idolis habebit.* Verba מַה־לִּי לְעַצְבִּי obscura sunt. Plerique interpretes commendarunt supplementum אָמַר: *dicens est, s. אָמַר: dic, quasi e v. 3. repeteretur.* Verum cum ibidem iam omnia membra civitatis Iudaicae dicere monita sint, cur nunc vates iterum se ad Ephraimum verterit, vix cogitari potest. Praeterea inde a v. 5. missis monitis versatus erat in descriptione felicioris conditionis Ephraimitas mansurae. Quam si sub finem totius orationis novis monitis interrupisset, sane inepte et frigide a vate actum fuisset. Omnino verbis nimia vis infertur, ubi ad tale supplementum confugimus, ergo necessitate non urgente ab

XIV, 9.

ea abstinere satius est. Dathe, Kuinoel, Eichhorn, huius supplementi ineptiam bene sentientes, pronomen personale h. l., ut saepius, abundare contenderunt. Verum non ex ea loquendi ratione a Glassio allata Phil. S. p. 148. qua pronomen abundans ubique eadem persona qua subiectum legitur. Hoc loco pronomen primae et subiectum tertiae personae est. Est alia loquendi ratio ingenio antiquiorum et recentiorum linguarum accommodatissima, ut dativus pleonastice poni videatur, quae etiam exemplis V. T. probari potest, vid. Mich. 2, 4. 5, 1. (quamquam in loco a Dathio et Kuinoelio laudato 12, 9. pron. **לִּי** dativus commodi est), inter Graecos et Latinos saepius occurrens, a Grammaticis nomine *dativi ethici* appellata. De Graeca lingua Hebraicae proxima vid. exempla ap. Buttmannum Schulgrammatik §. 120. Anm. 2., de Latina ap. Zumptium Gramm. §. 71, 1. not. 2. In nostra lingua exempla sunt frequentissima, v. c.: „*thue mir deinem Bruder ja keinen Schaden*,” sive: „*du wirst mir doch nicht zu Schaden kommen!*“ Hinc Eichhornii versio: „*Was für Gemeinschaft möchte mir noch Ephraim mit Göttern haben?*“ et Dathii: *quid mihi Ephraim amplius cum idolis?* Nec inepte eodem modo verba nostra expediri posse videntur, ita: *quod ad Ephraimum attinet, quid mihi cum idolis ille adhuc aget?* Hieron. ita vertit: *o Ephraim omnis qui agis poenitentiam et qui meus esse coepisti, dimitte idola, simulacra contemne!* ac si Deus dixisset: *cur me ultra illis idolis adiungis?* Verum ita maior etiam vis orationi infertur. Si LXX. fides haberi posset, optime restitueretur lectio **לִּי**. Habent enim: *τί αὐτῷ ἐστὶ καὶ εἰδώλοις;* Ita, ut iam Drusius monuit, *sententia emergit ex hac lectione valde elegans. Deus enim: quid, inquit, Ephraimo ultra cum idolis rei est? i. e. non amplius eget eorum ope. Locutio est Anacreonti familiaris, v. c.: τί μοι καὶ μακροῖς ἐσώλοις;* Hanc lectionem certe faciliorem S. V. Boeckel necutus est.

אָנְטוּ אַי: *respondebo, scil. ei, pronomine e sequente verbo petito. Respondere alicui s. votis eius*

XIV, 9.

est: *eum exaudire*, cl. 2, 23. 24. Chald.: *ego per verbum meum suscipiam orationem Israelis*. LXX.: ἡγὼ ἀπακούσω αὐτόν, pariter Syrus, e lectione עֲנִיתִי, quod quamquam nonnulli recentiorum v. c. Dathe, Ktinoel et Eichhorn probaverunt, tamen vulgaris lectio sequenti parallelo commati magis convenit. דְּלִישְׁתִּירָהּ: *diligenter observabo eum*. Verba vivendi significationem curandi et custodiendi habent, v. c. דָּאָח, דְּאָח, דְּאָח, v. c. דְּאָח, דְּאָח, דְּאָח. Job. 28, 24. 34, 21. Ps. 13, 4. 84, 10. 2 Chron. 16, 9. LXX.: κατισχύσω αὐτόν, Hieron.: *dirigam eum*, sine dubio e lectione אֲשִׁירָהּ a rad. יָשַׁר. Interpretationem nostram commendarunt E. Esra et D. Kimchi cum plerisque recentioribus, v. Gesen. ad h. v. Eichhorn ut parallelismum haberet prioris membri rem in malam partem sumsit, ita: „ich züchtigte, ich fiel es feindlich an.“ Verum ut de usu verbi עֲנִיתִי taceam, simplicitatis venustas orationi demeretur, si vatem aliud quid praeter significationem benevoli Dei animi in omnibus his commatibus spectavisse statuere-
mus. אֲנִי כְּבָרוֹשׁ רֶחֶק: *quasi abies semper virens* ero. Nova imago semper recentem et semper paratam Dei benevolentiam erga Israelitas indicans. Alii intelligi putant *cupressum* s. *iuniperum*. Fortasse plures eiusdem generis arbores uno nomine comprehendebantur, vid. Celsii Hierobotanicon l. p. 74. Verum omnes arbores huius generis fructum non ferunt de quo tamen subsequens comma loquitur. Vis igitur huius imaginis tantum in eo quaeri debet: *ut abies semper virescit, ita favor Dei semper felicitatem vobis parabit*. Inhaesit vates omnino notioni arboris, cuius abietem Dei imaginem esse voluit, sed e qua tantum aliquod momentum comparisonis, scil. vigorem semper virentem, repetit. Chald. imaginem ad Ephraimum refert: *efficiam illum sicut abietem pulchram, quia a me remissio et poenitentia illorum invenietur*. Similiter Hieron.: *faciam eum quasi abietem virentem*. אֲנִי כְּבָרוֹשׁ רֶחֶק: *a me fructus tuus invenitur*, quod saepius aliis formulis pro-

XIV, 10.

tulit vates: *penes me solum tuum auxilium tuaque salus est*, v. 4. 13, 4. al.

10. Paucis verbis gravi conclusione poema propheticum absolvitur. מִי formula interrogantis, h. l. vi relativi, ut מִה 9, 14. et עַד-מִי 8, 5. *qui sapiens est*. Copula ו hanc significationem exigere videtur. Sententia enim inepta existeret, si verteremus: *quis sapiens est? etiam ad haec attendat!* Nec commodius alii: *quis sapiens est, ut intelligat?* Vates enim utique in animo habuit sapientes, quos tantarum orationum vis non lateret, quod sequentibus indicatur: *viae Dei planae sunt, non dubiae, nec insidiis obstructae nec ingressu difficiles*. Est praeterea in utroque membro parallelismus nostram interpretationem postulans: *qui sapiens est, etiam attendet ad haec; qui attendens est, ea etiam intelliget*. Inter antiquos Syrus et recentiorum plures, v. c. Eichhorn, idem nobiscum de significatione particulae מִי senserunt, cuius eadem ut h. l. vis est Exod. 24, 14. Iud. 7, 3. Ies. 50, 10. Ioel. 2, 14. Prov. 9, 4. וְיִבֶן אֵלֶּה: *etiam attendet ad haec*, cf. Dan. 10, 1. Iob. 23, 8. Esra 8, 15. וְיִבֶן וְיִדְעֶם: *attendens etiam ea intelliget*. Elegans repetitio eiusdem vocis. LXX. Chald. et Hieron. vim interrogativam in verbis huius commatis invenerunt.

כִּי-יִשְׁרִים הַדֶּרֶךְ יְהוָה: *nam rectae s. planae sunt viae Iehovae scil. quibus nos ducit*. כִּי causam indicat cur attendentes intelligant. De hominibus *viae sunt rationes se gerendi, vita et mores eorum* 10, 13., de Deo est *providentia et cura, qua homines ducit, modus agendi erga homines*. Eodem sensu dicuntur *viae Iehovae* דְּמִי Ps. 18, 31. 2 Sam. 22, 31. *sine omni errore et culpa*. צַדִּיקִים: *probi* cf. 10, 12. יִלְכּוּ בָם: *iis incedent*. Sens.: *tuto et secure dirigent gressus suos, utcunque a Deo ducuntur, nam iis non deerit felicitas, quae semper virtutem comitatur*. וְיִשְׁעִים יִכְשֹׁלֶה בָם: *improbi in iis labentur, i. e. utcunque ducantur, vel commodis, opibus et amoenitatibus vitae instructi vel ad humilem sortem adacti, infelices erunt*. Quod egregie rebus Israe-

liticis comprobabatur, quippe quae post brevem florem nunc ad interitum ruerent. Qui cum Chaldaeo h. l. vatioinimum de vita aeternaque piorum felicitate et de aeterna miseria impiorum quaerunt, certe verba et sententiam vatis non diligenter observant. Nusquam enim vates, sicut in omni operis expositione vidimus, ad hanc christianorum verae felicitatis spem et fiduciam ascendit.

Tabula chronologica

rerum ad vitam et sermones Hoseae prophetae pertinentium.

A n n i		
mundi (e com- putat. Petav.)	ante Christ. natum :	
3180.	824.	Ierobeam II. rex tribuum Israeliticarum creatur.
90.	14.	
4.	10.	Mors Amasiae regis Iudaeorum. Initium Usiae & Asariae sub tutela regnantis.
200.	804.	
6.	798.	Usias sui iuris factus ipse imperii sceptrum tenet.
10.	94.	
15.	89.	
20.	4.	
1.	3.	Ierobeam II. moritur.
2.	2.	Israeliticum interregnum undecim annorum.

A. mdi:	a. a. Chr. n.	
3223.	781.	} Hos. 1 — 3. Annus uniuscuius particulae definiri nequit.
4.	80.	
5.	79.	
6.	8.	
7.	7.	
8.	6.	
9.	5.	
30.	4.	
1.	3.	
2.	2.	Sacharias rex Israelitarum co- tutus post 6 menses occiditur Hos. 4, 1. — 5. 9. Sallum cedit.
3.	1.	Menahem Sallumi parricida in rio potitur. Annus Usiae 40 ^{us}
4.	70.	
5.	69.	
6.	8.	
7.	7.	
8.	6.	
9.	5.	Initium leprae in quam Usias Iudaeorum incidit. — Hos. 10 — 6, 3.
40.	4.	
1.	3.	Hos. 8, 1 — 10.
2.	2.	
3.	1.	Menahem moritur. Successor I kaiah. Annus Usiae 50 ^{us} .
4.	60.	
5.	59.	Pehaiah trucidatur. — Hos. 7, 1. Pekah rex Israelitarum.
6.	8.	Usias rex Iudaeorum diem sup- remum obit. Filius Iotham i- succedit in regno Iudaico.
7.	7.	Hos. 6, 4 — 11.
8.	6.	
9.	5.	
50.	4.	
1.	3.	
2.	2.	

a. mdi:	a. a. Chr. n.	
3253.	751.	
4.	50.	
5.	49.	
6.	8.	
7.	7.	
8.	6.	Hos. 8, 11 — 9, 7.
9.	5.	
60.	4.	Pacta Pekahi cum Rezino Syro contra Iudaeos.
1.	3.	Hos. 9, 10 — 17.
2.	2.	Iotham rex Iud. moritur, cui filius Ahas succedit.
3.	1.	Bellum Israelitarum contra Iudaeos.
4.	40.	
5.	39.	Irruptio Tiglath-Pileseris in regnum Israeliticum.
6.	8.	Pekah rex Israelitarum adnuentibus Assyriis ab Hosea trucidatur.
7.	7.	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle; font-size: 3em; line-height: 1;">}</div> Interregnum 8 annorum. Hoseas auxilio Assyriorum fretus regno Israelitico potiri conatur.
8.	6.	
9.	5.	
70.	4.	
1.	3.	
2.	2.	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle; font-size: 3em; line-height: 1;">}</div> Hoseas tandem a Salmanassere Assyriaco rex Israelitarum constituitur, imposito annuo tributo Assyriis solvendo.
3.	1.	
4.	30.	
5.	29.	Hoseam regem foederis Assyriorum piget. — Hos. 11.
6.	8.	Ahas rex Iudaeorum moritur. Hiskias filius et successor. Initia pactorum Israeliticorum cum rege Aegyptiaco. — Hos. 12.
7.	7.	Hos. 7, 7 — 16.
8.	6.	Hos. 10. (incl. 9, 7 — 9.).
9.	5.	Hos. 13. 14. Finis sermonum Hoseae prophetae.

A. mdi:	a. a. Chr. n.	
3280.	724.	Expediſio Salmanasseris con ſeam regem Iſraelitarum.
1.	3.	Samaria obſeſſa.
2.	2.	
3283.	721.	Samaria capta. Stirpes Iſra cum rege Hoſea in exiliu ductae.

Errores absente auctore ortos lector benevole et excusabit et emendabit. Sunt, qui prae ceteris notentur, hi:

Pag. 7, lin. 19. not. legatur: praecesse — pag. 35, l. 30, leg. שְׁלֵמִי — p. 37, 26. comparantur — p. 45, 16. in se — p. 48, ult. idque — p. 65, 8. Itaque — p. 67, 7. not. annos — p. 70, 30. Israelitici — p. 75, 4. ad Aegyptios — p. 80, 28. vexandam — p. 82, 30. Ahabo — p. 85, 1. conspicuum — p. 88, 1. Ex — p. 91, 11. multifariae — p. 99, 4. Salmanasseris — p. 111, 20. praepositionis — ibid. 29. plus quam — p. 115, 15. existit — p. 131, 2. not. Syris — p. 144, 9. Makkeph — p. 145, 27. voluisset — p. 147, 32. ficulnea — p. 149, 16. solio — p. 151, 2. invehar — p. 156, 32. pendendo — p. 159, 17. restitueretur — p. 166, 36. intelligendae — p. 167, 7. amantium — ibid. 10. ubera — ibid. 23. ne colore — p. 168, 16. Israelitis — p. 170, 29. erga — p. 171, 5. concinnitatis — p. 181, 2. οὐχ' οὐτω — p. 182, 25. mulier movetur — ibid. ult. כְּרַמְלִיָּה — p. 185, penult. adoptaverant — p. 190, 25. infantium — p. 211, 6. exsecrari — p. 213, 7. dissidentes — p. 214, 14. quemque — p. 216, 18. unam — p. 223, 8. observando — ibid. verba: cultum idolorum ab Israelitis adoptatum in l. 17. falso irrepserunt; legantur l. 21. post: Scimus enim — p. 228, 16. leg. dignos — p. 229, 7. laborarent — ibid. ult. easque — p. 230, 11. prosicias — p. 232, 15. Vociferamini Bethavene — ibid. 18. Israelis — p. 235, 11. Ephraimiticos — p. 243, 2. συρταῖ — ibid. 24. Hates der St. — p. 244, 1. earum — p. 246, 10. vocatur — p. 249, 21. perfide — p. 250, 29. commemoraverat — p. 251, 13. impunitus — ibid. 34. ad — p. 252, 5. erant — p. 257, 14. Revertamur — p. 258, 1. ponit — p. 261, 38. post Phulo desunt verba: tempore Menahemi et Usiae; in altero, de illis Iudaeorum cum Tiglath-Pilese-re — p. 262, 32. leg. Bethavenis — p. 268, 29. tendamus — p. 269, 21. sacrificiis — p. 270, 8. Pekaiahi — ibid. 12. resipiscerent — p. 274, 37. paradisi — p. 277, 27. est — p. 286, 36. fermentari — p. 287, 14. ζυμωθῆναι — ibid. 19. frühen Morgen — p. 291, 19. fermentescentis — ibid. 37. Φάγος — p. 302, 15. praepositione — p. 312, 5. pro signo? ponatur. — p. 320, penult. Utique — p. 322, 3. Aegypti — ibid. 8. erat — p. 325, 1. post abducuntur desunt verba: in Assyriam eodem modo, ac si revertantur — ibid. l. 35. addatur: Illae descriptiones de temporibus quoque Iothami regis valent, de quo 2 Chron. 27, 4. *oppida in montanis Iudaeae construxit, tum castella et turres in montibus.* Quibus

temporibus vatis sermonem assignare malim, quoniam tunc et Israelitis maior copia superbiendi, et utrique regno mores corruptiores fuisse videntur. — p. 353, 12. et 15. leg. ventris — p. 356, 23. qua — p. 362, 27. quod ad — p. 367, 9. idolis — p. 369, 20. omittenda — p. 379, 34. munitiones tuae deperdentur sicut deperditur — p. 391, 1. revertetur — p. 399, 5. commentatione — p. 401, 8. Deus tuus — p. 403, 8. arbitrio — p. 405, 28. occurrit — p. 409, 27. et 36. Iehova — p. 420, 28. sermo — p. 426, 6. provectus — ibid. 20. in Aegyptum — p. 427, 31. quem — p. 430, penult. horrendas — p. 431, 37. Ahabo — p. 432, 18. Ahabi — p. 433, 27. quod ad — p. 434, 19. non tantum — p. 437, 11. pronominis — ibid. 14. pronomina — p. 438, ult. quando — p. 448, 5. quo — ibid. 13. percussit — p. 452, 36. ascendentem — p. 457, 32. supplent. — Ceterum in toto libro legantur: imprimis, Gibeatitae, solennis, ceteri, cum suis derivatis.

Praeterea errores locorum citatorum sunt emendandi hi:

Pag. 33, l. 6. leg. Deut. 34, 6. — p. 41, l. 8. 3, 5. — p. 134, 12. 2 Chron. 34, 14. — p. 146, 35. 2 Sam. 7, 8. — p. 153, 22. Num. 14, 19. — p. 159, 31. 3, 1. — p. 203, 36. Zach. 10, 2. — p. 212, 24. 4, 1. — p. 219, 14. Dan. 7. — p. 235, 32. 2 Chron. 17. — p. 241, 22. Ps. 115, 9. 11. 59, 12. — p. 249, 12. 7, 12. — p. 253, 12. Ier. 10, 25. — p. 263, 20. Prov. 1, 22. — p. 269, 2. Ier. 5. — p. 295, 7. Exod. 19, 5. — p. 334, 15. Gen. 19, 33. — p. 345, 23. Ier. 4. — p. 367, 11. 4, 15. — p. 370, 14. 1 Reg. 18. — p. 377, 20. Ps. 112. — p. 388, 21. Ier. 7, 26. — p. 400, 11. Ies. 1, 24. — p. 431, 5. 4, 7. — p. 439, 20. v. 11. — p. 452, 5. Iob. 15, 30.

